

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

Sokağın Şenlikli Muhalefeti

A large crowd of people gathered in a city square, holding various flags and banners. In the background, there is a large, ornate building with a clock tower. The image is overlaid with a red tint and a watermark logo in the bottom center. The logo is a red square with a white silhouette of a dinosaur and the word "AYRINTI" below it. Below the logo, there is a line of text: "Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://irantey.org".

KEMAL İNAL

1964 yılında Diyarbakırlı göçmen yoksul bir Kürt ailenin dördüncü çocuğu olarak İzmir’de doğdu. İlk, orta ve yüksek öğrenimini İzmir’de tamamladı. Sosyoloji alanında lisans ve yüksek lisans (Ege ve ODTÜ), eğitim sosyolojisi alanında doktora (Ankara) yaptı. 1989’da kazandığı sınavla o dönemki rektörün siyasal gerekçeyle engellemesine rağmen, Ankara Üniversitesi’nde asistanlığa başladı. Ankara, Bolu Abant İzzet Baysal ve Gazi Üniversitelerinde çalıştı. Bir dönem, üniversiteden (DTCF) istifa edip Fransa’da yaşadı. *Zil ve Teneffüs* ve *Eleştirel Pedagoji* adlı dergilerin kuruculuğunu üstlendi ve editörlüğünü yürüttü. Sadun Aren’in editörlüğünü yaptığı *Marksizm ve Gelecek* dergisinde kısa bir süre yayın kurulu üyeliği yaptı. *Evreysel Kültür* dergisinde çok sayıda yazısı yayımlandı. Bir süredir, İngiltere merkezli *Journal of Critical Education Policy Studies* adlı derginin Ortadoğu editörlüğünü ve hakemliğini yürütmektedir. Yakın zamanda da Ayrıntı Yayınları’nın önümüzdeki dönemde yayınlayacağı “Eleştirel Pedagoji” adlı dizisini yönetme görevini üstlendi. Asistanlığından başlayarak Eğitim-Sen’de çeşitli görevlerde bulundu. İngilizce ve Fransızca’dan kitap ve makale çevirilerinin yanı sıra alanına ilişkin çok sayıda kitap ve makalesi yayınlandı. Başlıca çalışma alanları, eğitimde ideolojik boyut, çocukluğun sosyolojik inşası, medya okuryazarlığı, postmodernizm ve eğitim ilişkisi, dil ve politika, zamandır. Halen Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi’nde çalışmakta olan Kemal İnal, 2010-2013 arasında *BirGün* gazetesinde köşe yazarlığı yaptı.

Ayrıntı: 752
Dizi Dışı Kitaplar: 12

Gezi, İsyan, Özgürlük
Sokağın Şenlikli Muhalefeti
Derleyen: Kemal İnal

Düzeltili
Tolga Aras

© 2013, Kemal İnal

Bu kitabın tüm yayım hakları
Ayrıntı Yayınları'na aittir.

Kapak Fotoğrafı ve Metiniçi Fotoğraflar
Mete Akoğuz

Kapak Tasarımı
Gökçe Alper

Dizgi
Esin Tapan Yetiş

Baskı
Kayhan Matbaacılık San. ve Tic. Ltd. Şti.
Davutpaşa Cad. Güven San. Sit. C Blok No.:244
Topkapı/İstanbul
Sertifika No.: 12156

Birinci Basım: İstanbul, 2013
Baskı Adedi 1000

ISBN 978-975-539-783-2
Sertifika No.: 10704

AYRINTI YAYINLARI

Basım Dağıtım Tic. San. ve Ltd. Şti.
Hobyar Mah. Cemal Nadir Sok. No: 3 Cağaloğlu – İstanbul
Tel.: (0212) 512 15 00 Faks: (0212) 512 15 11
www.ayrintiyayinlari.com.tr & info@ayrintiyayinlari.com.tr

Gezi, İsyân, Özgürlük

Sokağın Şenlikli Muhalefeti

Derleyen: Kemal İnal

DİZİ DIŞI KİTAPLAR

KAVUNLU NATÜRMORT
Ahmet Sipahioğlu

N/HAYIR!/AFORİZMALAR
Stanislaw J.

DÜNYANIN İLK İNSANLARI HANSEL VE GRETEL'Dİ
Niels Vogel

GÖĞÜ DELEN ADAM SAMOA'YI ANLATIYOR
Erich Scheurmann

OZMOS KRONOS
Adam Şenel

MUTSUZLUK KILAVUZU
Paul Watzlawick

KADINLAR İÇİN ÇUVALLAMA KILAVUZU
13 ÖNERİ
Luisa Francia

İYİDEKİ KÖTÜ
YA DA HEKATEVARİ ÇÖZÜMLER
Paul Watzlawick

BURADASINIZ
Evrenin Kısa Tarihi
Christoper Potter

BİR TÜRK FİLMİ OLARAK KANSER
Kanserle İletişim
Prof. Dr. Ahmet Erözenci

BİZ YAZARLAR BU KİTABI GEZİ SÜRECİNDE,
OLAYLARDAN ETKİLENİP SAĞLIĞI BOZULARAK ÖLEN VEYA DEVLETİN
GÜVENLİK GÜÇLERİ TARAFINDAN ÖLDÜRÜLEN ABDULLAH CÖMERT,
ALİ İSMAİL KORKMAZ, AHMET ATAKAN, ETHEM SARISÜLÜK, MEDENİ YILDIRIM,
MEHMET AYVALIŞ, İRFAN TUNA, SELİM ÖNDER, SERDAR KADAKAL,
ZEYNEP ERYAŞARA,
GAZ KAPSÜLÜNE HEDEF OLUP YARALANANLARA,
BAŞINA İSABET EDEN GAZ KAPSÜLÜNDEN DOLAYI HÂLÂ
UYANAMAYAN SEVGİLİ BERKİN'E,
POLİSİN ATTIGI GAZ SONUCU ÖLEN 8 KÖPEK, 63 KEDİ VE 1028 KUŞA,
GÖZÜNÜ KAYBEDENLERE,
DÖVÜLEN, SÖVÜLEN, HAKARET EDİLEN VE
CİNSEL TACİZE UĞRAYANLARA,
HAKLARINI KULLANDIKLARI İÇİN TUTUKLANANLARA,
ANNELERE VE ÇOCUKLARINA, VE DE SOKAK ÇOCUKLARINA
SOSYAL MEDYADA AĞIR BİÇİMDE KÜFÜR VE
HAKARETLERE MARUZ KALANLARA,
ELİ SOPALI, PALALI, BİÇAKLI VE
SİLAHLI KİŞİLERİN SALDIRISINA UĞRAYANLARA,
TOMA'LARIN SIKTIĞI İLAÇLI SULARLA DERİSİ YANANLARA,
GAZDAN DOLAYI ASTIM KRİZİ GEÇİRENLERE,
İŞİNDEN ATILAN ÇOK SAYIDAKİ TELEVİZYONCU,
GAZETECİ VE TEKNİK ELEMANA,
ÇALIŞTIĞI DİZİLERDEN KOVULAN SANATÇILARA,
AVUKATLAR VE SAĞLIK EMEKÇİLERİNE
HAKKINDA OLAYLARA KATILDIĞI İÇİN SORUŞTURMA VE
DAVA AÇILAN KAMU ÇALIŞANLARINA,
YANDAŞ MEDYANIN MANİPÜLATİF, YALAN YANLIŞ HABERLERİNE
MARUZ KALANLARA,
KESİLEN AĞAÇLARA,
DOĞAL YAŞAM ALANLARI TAHRİP EDİLEN CANLILARA
DOĞRUYU SÖYLEDİĞİ İÇİN SÜRGÜN EDİLEN
BEZM-İ ÂLEM VALİDE SULTAN CAMİSİ ESKİ MÜEZZİNİ FUAT YILDIRIM'A
ESNAF VE MAHALLELİLERE,
TÜRKİYE'NİN AYDINLIK YÜZLÜ GENÇLERİNE, BOYUN EĞMEMEĞE KARARLI OLANLARA VE
GEZİ OLAYLARINI BİR BAŞLANGIÇ KABUL EDİP DAHA GÜZEL BİR DÜNYA
YARATABİLECEĞİMİZE İNANANLARA
İTHAF EDİYORUZ.

“Bu kitabın tüm geliri yazarlar ve yayınevi tarafından sevgili Berkin’in sağlık harcamaları için ailesine bırakılmıştır.”

İçindekiler

— Önsöz	9

Birinci Bölüm

Demokrasi: İsyanın Yönelimi

Kemal İnal: Gezi: Tanım, Failler ve Roller	15
Melih Pekdemir: Gezi Tecrübesi ve Gayri Nizami Muhalefet	41
Nuray Sancar: Haziran Direnişi'nin Görünümü, İçeriği	49
Gün Zileli: Devrimde Devrimde Bir Gezi'nti	58
Fikret Başkaya: Gezi Parkı Direnişi Neden Yeni Bir Paradigmayı İşaret Ediyor?.....	66
Sibel Özbudun: Bu Ne Şiddet, Bu Celâl? (ya da “Gulyabani” Kim?).....	73
Demir Küçükaydın: Gezi Hareketi'nin Sorunları	83
Temel Demirer: Gezi/ Kızılay/ Gündoğdu (ve diğerleri) İçin 11 Not	98

İkinci Bölüm

Siyaset: Gezi'nin Eylemi

Alper Taş: Gezi Yeni Bir Yol Açtı.....	111
Selma Gürkan: “Bu Daha Başlangıç, Mücadeleye Devam”	117
Oya Ersoy: Haziran İsyanı: Bu Siyasetin Adresi Sokak, Öznesi Halk	129
Nejla Kurul: Gezi İsyanı: Başkaldırı Boyun Eğişi, İsyan Tevekkülü Bir Yana İtıyor	141
Yücel Demirer: Nefsi Müdafaa Kardeşliği: Gezi ve Kürt Siyasallığı	152

Üçüncü Bölüm

Dil: Bir Başka Dünyaya Açılan Kapı

Yusuf Eradam: Ağaç, Cop, Penis: İnsan, Şiddet ve	
Devlete İtaat Kültürüne Dair Gezi İsyanı Tezlerim.....	171
Çetin Balanuye: Demokrasi, Çokluk ve Sözleşme: <i>Diren Türkiye!</i>	182
Serdar Değirmencioglu: Direniş, İsyân ve Gündelik Siyaset.....	193
Adnan Gümüş: Çukurova ve Nusayri Örneğinde Şeriatçılığa	
ve Metalaşmaya Karşı Duygu, Akıl ve Kültür	
Kompartımanlarının Varoluşsal Direnci ve Patlaması.....	204
Burhan Sönmez: İsyânın ve Edebiyatın Gerçeği	238
Seda Başer: Ben Kadın. Direniyorum.....	245
Ulaş Başar Gezgin: Gezi Direnişi'nin Politik Psikolojisi:	
Ezenlerin Politik Psikolojisinden	
Ezilenlerin Politik Psikolojisine Doğru	251
Erdem Çolak: Bu Mizah Bi Harika Dostum!	261
Gökhan Yavuz Demir: Destursuz Parka Girenler	269
Yılmaz Yücel: Vatandaşların Dikkatine:	
Gezi Parkı Eylemleri Ayağınıza Geldi!	280
Ali Çetin: Ankara Gezi'sinden Sahneler	286
Ayşe Gül Altınay: Direnenlerin Pedagojisi:	
Gezi Okulundan Öğrendiklerim	294

Dördüncü Bölüm

Dayanışma: Enternasyonele Doğru

Peter McLaren: Dönüm Noktasında Türkiye	311
Kostas Skordoulis: Taksim Ayaklanmasının Ardından: Bilanço	327
Dave Hill: Gezi Üzerine Düşünceler ve Uyandırdığı Tepkiler	338
Peter Mayo: Muhafazakâr–Neoliberal İttifak ve Gezi Direnişi	347
Panagiotis Sotiris: Yeni “Başkaldırılar Çağı”	
ve Sol'a Düşen Zorlu Görevler	
(Türk İsyânının Sonrası Üzerine Düşünceler).....	351
Selim Yalçiner: Gezi Olayı:	
Gezegende Birer Birer Kitleselleşmek.....	361
Sevgi Doğan: Rosa Luxemburg Gezi'de Olsaydı!.....	369
Biyografiler	387

Önsöz

Birçok insanın Gezi olayları sürecinde zihnine iyice yerleşmiş, sembolik değeri yüksek bir veya pek çok görüntü vardır. Benim de var. Olayların daha ilk günlerinden birinde, Ankara Batıkent'te metro durağına yönelmişken birdenbire koca caddeyi kaplayıp kavşağa doğru akan Batıkent halkının iki ayrı güzergâhtan gelip orta noktada buluşmasını izliyordum. Taşıdıkları çok sayıda Türk bayrağını sallayarak her iki yönden gelen halkın ardında ise uzun bir araç kuyruğu vardı. Ancak bu araçlar, sıradan trafiğe değil, göstericilere ait olanlardı. İşte o araçlardan birindeki görüntüyü hâlâ unutamıyorum: Orta yaşlarda bir kadın direksiyondaydı ve kullandığı aracın içinden, yaşları 8 ile 13 arasında değişen 7-8 kadar çocuk “kahrolsun faşizm” türünden sloganlar atıyordu. Ama sloganlarına eşlik eden yüz ifadeleri, sosyalistler gibi ciddi, belki sinirli ve biraz da kaygılı gibi değildi. Aksine, sanki bir düğüne veya pikniğe gider gibi yüzleri şen, alabildiğine neşeliydi o çocuklar. Bilmiyorum, belki o slogan atmalar, o acayip havalı gösterinin atmosferi ve onca kalabalık onlara bizim bilmediğimiz çok farklı bir deneyim yaşıtıyordu. Düşündüm; tıpkı 1970'lerin ikinci yarısındaki gibi daha orta, hatta ilkökul düzeyindeki çocuklar gibiydiler ama nasıl oldu da siyasal bir gösteriye katılıyor, bayrak veya flama sallıyor, politik sloganlar atıyordu bu tüketim toplumunun alabildiğine apolitik çocukları? Soru açık ama yanıtı pek de öyle değil.

* * *

Ne var ki artık gönül rahatlığıyla söyleyebiliriz: 12 Eylül faşizminin apolitikleştirme sürecinin tümünden bittiğini resmeden bir süreci yaşıyoruz. Onca gaz, tazyikli ve ilaçlı su, gaz, kapsülü, cop,

hakaret ve küfür, cinayet ve kemik kırmaya, göz çıkarmaya değin bir dolu polisiye eyleme rağmen çoluk çocuğun bunca öfkeli, kararlı ve alabildiğine de şenlikli katılımı neyi ifade ediyor acaba? Genç-yaşlı, kadın-erkek, çocuk-yetişkin, Kürt-Türk, homoseksüel-heteroseksüel, dindar-ateist, köylü-şehirli, yoksul-zengin, sosyalist-milliyetçi, işçi-işveren gibi onca karşıt kategori nasıl oldu da sanki dizginlerinden boşanmış bir at gibi olanca hızıyla uzun bir süre koşturup durdu? Bu tür soruları yanıtlamak, Türkiye toplumunun pek de klasik, geleneksel veya bilindik siyasal kategorilerle kolayca düşünülemeyecek bir farklılık ve zenginliği içeren yeni bir evreye girdiğinin işaretlerini verebilir mi acaba?

* * *

Elbette Gezi sürecinde tipik birçok fotoğraf karesi, görüntü, olay, dönüm noktası vs. vardır. Herkesin Gezi'ye ilişkin birikmiş bir sürü hatırası olsa gerek. 68'in coşkusu, 78'in kararlılığı ve 1980'lerin acemiliğinin karması bir resim mi Gezi acaba? Öyle ya da böyle; kesin olan şu ki çoğu insan bu demokrasi şölenine katılmaktan hem onur duymuş hem de inanılmaz bir demokratik katarsis yaşamıştır. Böylece kişilikler güçlenmiş, moraller yerine gelmiş, insan olmanın anlamı bir kez daha ortaya çıkmış ve kapitalizmin yenilgiye uğratılabileceğine ilişkin büyük, inanılmaz kararlı ve coşkulu bir irade ortaya çıkmıştır. Her Gezi eylemcisi veya gözlemcisinin zihninde yer eden hatıralar, elbette basit, sıradan bir nostalji konusu olamayacak kadar güçlü bir ize, daha doğrusu gerçekliğe sahiptir. Beni asıl şaşırtan şey, insanların AKP ve temsil ettiği kapitalist neoliberal ve neomuhabazakâr değerlere olan muhalefetlerinden ziyade, bir başka dünyanın mümkün olduğuna çok samimi biçimde inanmasıydı. Evet, doğru; kentsel orta ve hatta üst sınıflardan bireyler, bilhassa gençler bile artık kendini tüketimle tanımlamak istemiyor. Tüketim, marka, AVM, logo, nezih mekânlar vs. bunlarda bir insanlığı artık bulamıyorlar. Dayanışma, paylaşma, kolektif hareket etme, bir şeyin fiyatını sormadan alıp tüketme, bir ağacın veya börtü böceğin değerini bilme, hayata yoksulun gözünden bakma, lüksün değil, sıradan ve basit olanın peşinden gitme... Sanırım çoktandır bu değerleri unutmuştuk. Taksim'de kurulan Komün'ün bunca değer kazanmasının (değişim değil, kullanım değeri) ardında yatan şey, ka-

nımca, herkesin yanındakini olabildiğince iyimser ve insancıl bir gözle görmesidir. İşte Gezi, o komün(ist) havayı yakalamaya çalıştı; bir süreliğine de yakaladı. Şirketler bile Komün'e erzak gönderdi, o popüler sanatçılar parka yiyecek, su ve ilaç taşıdı; nice gazeteci, televizyoncu, işadamı, doktor, avukat, mühendis, kanat önderi vb. insanlar, belki de bir zamanlar kaybedilen veya ele geçirilmek üzereyken kaçan fırsatın (insanlığı) değerini anladı. Zira Türkiye 12 Eylül Faşizmi, Özal'ın kepaze liberalizmi, Çiller-Erbakan döneminin faili meçhul cinayet döneminden bu yana bir tür "huzur"u arıyor. Vitrinler dolu, caddeler son model araba kaynıyor, mekânlar gayet nezih, yatırımlar alabildiğine devasa, harcamalar gırla gidiyor, her alanda ekonomik başarı tabloları iktisatçılar tarafından ekranlardan her gün ilan ediliyor, borsa coşuyor; evet öyle gibi ama Gezi, bu maddi göstergelerin ne büyük eşitsizlik, adaletsizlik veya haksızlıklara yol açtığını sergilemiş olmadı mı? AKP maddi zenginliğe eşlik eden muhafazakâr bir toplum kurmaya çalışıyor. Ama bunu, züccaciyeci dükkânına giren fil gibi yapıyor. Bir düşünelim: İstanbul'un Kuzey ormanlarında bir buçuk milyon ağaç kesmek, Atatürk Orman Çiftliği'nin içini beton ve asfalt ile doldurmak, ODTÜ ormanlarından yol geçirmek, Büyük Kanal Projesi ile Marmara denizini mahvetmek, HES'lerle dereleri kurutmak, taş ocaklarıyla ormanları katletmek için tam da AKP tipi neoliberal Müslüman olmak gerekiyor. Bu noktada yapılacak belli: Bu memleketi savunmalıyız. Dün savunduk, bugün de savunacağız. Çünkü kendi çocuklarımız kadar AKP'lilerin çocukları da bizim için değerli olmalıdır.

* * *

Bu kitabın ortaya çıkması kolay olmadı. Çok yazarlı kitaplarda hiç umulmadık sorunlar ortaya çıkabiliyor. Yerli yazarların yanı sıra, kendilerini şahsen tanımaktan onur duyduğum dost yoldaşlarım iki Yunan (Kostas Skordoulis ve Panagiotis Sotiris), bir Maltalı (Peter Mayo), bir Kanadalı (Peter McLaren) ve bir İngiliz (Dave Hill) de uluslararası dayanışma adına bu çalışmaya katkı vermeyi kabul ettiler. Kendilerini zaten, olaylardan çok kısa bir süre önce Türkiye'de akademik bir etkinlik için ağırlamıştık. Onlara çok teşekkür ediyorum. Öte yandan, gerek bazı siyasi parti (eş) başkanları gerekse akademisyen ve çeşitli mesleklere sahip

olan çok sayıda yazar beni kırmayıp bu çalışmaya katkı vereceğini söylemişti. Onların bu dayanışmaları için çok müteşekkirim.

Sevgili dostum Mete Akoğuz'a Gezi sürecinde çektiği fotoğrafları kullanmamıza izin verdiği için çok teşekkür ederim. Sevgili yoldaş ağabey İlber Kahraman başta olmak üzere Ayrıntı Yayınları'nın tüm emekçilerine, Gökçe Alper'e ve Esin Yetiş'e teşekkürü bir borç bilirim.

* * *

Gezi üzerine o kadar çok çalışma yayımlandı ki insan ister istemez sevinç duyuyor. Ama bunların bir kısmının popüler ve ticari saiklerle yazıldığını görmek de hüznün veriyor. Elinizdeki kolektif çalışmanın ise tek derdi var: Zincirin bir halkası olup dayanışmaya katkı bulunmak.

Kemal İnal
Ekim 2013, Eryaman

Birinci Bölüm
Demokrasi: İsyanın Yönelimi

Gezi: Tanım, Failler ve Roller

Kemal İnal

Gezi'ye ilişkin kimi yayınlarda isyan ve direnişin liberal ve anarşizan niteliğinin baskın çıktığına ilişkin görüşlerin genel okur çevrelerinde büyük bir etkisinin olduğunu görmemek mümkün değil. Bu giriş yazısı, olayın hiç de böyle olmadığı tezine dayanmakta ve Gezi'ye asıl rengini veren unsurun ne olduğunu failler ve roller üzerinden açıklamaktadır.

Devrimci Ruh Hali

Gezi İsyanı ve Direnişi'ne ilişkin şu ana değin yazılan, söylenen, seslendirilen, gösterilen, jest ve mimiklerle anlatılan onca şeyin açıklayıcı gücünün hakkını vermekle birlikte, ilk okuduğumda çok beğendiğim, Göçmen Dayanışma Ağı'ndan Zehra Fırat'ın sözlerini paylaşmak istiyorum:

“Yolda yürürken insanların birbirine çarpınca yol vermesi, özür dilemesi, insanların sürekli birbirine aç olup olmadığını sorması bilinmedik bir şey. O kadar çok erzak yollanması afet sonrası bir tavra da benziyor, o dayanışma duygusu oradaymış ve ortaya çıkmayı bekliyormuş. İki laf ediyorsun, üçüncüsünde ağlayanlar oluyor. Bu, bir şey başarmış olmanın, imkânsız zannedilenin mümkün olduğunu görmenin duygusallığı. Çok büyümlü bir hadise. Kolektif bir çılgınlık anı, kolektif bir umut haline dönüşüyor.”¹

1. Yiğit Atılğan, “Sonuç ne olursa olsun biz kazandık”, *Express*, 2013, Sayı: 36, 3. Baskı, s. 38.

Yukarıdaki sözlerde yer alan “büyülü bir hadise”, “kolektif bir çılgınlık anı”, “kolektif bir umut” gibi deyimler, kanımca Gezi İsyanı ve Direnişi’ni son derece yerinde, güzel ve etkileyici biçimde açıklamaktadır. Bu an, hadise veya umut, Türkiye toplumunun üretim biçimi, egemen siyaset kalıbı ve yaygın toplumsal ilişkilerinde şimdilik kökten maddi bir değişim yaratmamış görünse de, en azından AKP döneminde ezilen, dışlanan, horlanan ve türlü haksız ve eşitsiz uygulamalara maruz kalan insanların bilgi, bilinç ve kişiliklerinde derin bir dönüşüm gerçekleştirmiş olmalı. Elbette bu olay, Foti Benlisoy’un² da çok yerinde değerlendirmesiyle, büyük bir enerjiyi açığa çıkaran devrimci bir ruh halidir. Gezi’de devrimci bir şey görmeyen liberallerden³ Gezi’nin iktidar ilişkilerini değil de eylemcilerin kendilerini, eski eylem, söz ve düşünüş kalıplarını dönüştürme anlamında “devrimci özellikler barındıran bir hal”⁴ olduğuna değin çok farklı bakış açıları var. Gezi’nin “herkesin herkesten öğrendiği, içindeki gücü ve yaratıcılığı keşfettiği, eşitlenmenin ve dayanışmanın sıcaklığını hissettiği, her türlü iktidarın her an sorgulandığı, yeni ilişkilerin kurulduğu, farklı dillerin ifade bulduğu bir okul” olduğuna şüphe yok. Bu bakımdan, informal anlamda “diyalojik öğrenme”ye (Paulo Freire) kapı aralayan Gezi, en büyük öğretmen olarak o güne değin tüm teorilerin verdiği derslerin üzerine çıkıp hayatın kendi gerçekliğini devrimci bir olay olarak herkese dayattı. Chomsky’nin de dediği gibi “dünyayı anlamak, öğrenmek demektir.” Katılarak başkalarından öğrenebiliriz, hatta örgütlemeye çalıştığımız insanlardan bile.⁵ Taksim-Gezi’de herkes başka herkesten bir şeyler öğrendi. Dersler boşa geçmedi. Sınav sonucu da hiç fena değildi.

Bu bakımdan, Mustafa Sönmez’in⁶ sözleriyle Gezi isyanı ve direnişi, toplumun farklı sınıflarından olsa da, mağdur kesimlerle

2. Foti Benlisoy, *Gezi Direnişi: Türkiye’nin “Enteresan” Başlangıcı*, İstanbul: AgoraKitaplığı, Gezi Direnişi Broşürleri: 5, 2013, s. 60-61.

3. Örneğin, Ömer Laçiner: “Gezi, devrimci bir olay değildir” (Ömer Laçiner, “Gezi isyanı”, *Birikim*, Temmuz-Ağustos, Sayı: 291-291, s.10); Tanıl Bora: “Taksim protestoları, devrimden bir iktidar vurgununu, bir *katharsis*’i anlayanlara da hevesler yaşattı-ama oradaki ‘şahih’ devrimci uğrak bu değildir” (Tanıl Bora, “Gezi Direnişi: Bir yanımda bahar bahçe”, *Birikim*, Temmuz-Ağustos 2013, Sayı:291-292, s. 26.)

4. Yetvart Danzıkyan, “Direniş Medyaya da Uğradı: “Sen de çıplaksın...”, *Birikim*, Temmuz-Ağustos 2013, Sayı:291-292, s. 124.

5. Noam Chomsky, *Occupy/İşgal et*, Çev. O. Akınhay, İstanbul: Agora Kitaplığı, 2013, s. 25.

6. Mustafa Sönmez, “Aşağıdan yukarıya, kendi dinamikleriyle gelişen sağlam ve sıhatli bir direniş”, *Redaksiyon*, Sayı: 3, Temmuz 2013, s. 24.

birlikte saf tutarak direnme, bu direnişi yükseltme, örgütlenme ve buradan farklı bir hayat tarzını yaratabilme, farklı bir insan ve ilişkiler üretebilmenin mümkün olduğuna dair yaşanan bir pratiktir. O küçücük parkta yaşanan o kısa süredeki inanılmaz bir dayanışma ve paylaşım duygusuyla yapılan onca işi, alanda kurulan mutfağı, kütüphanesi, reviri, bağımsız TV'si ve radyosu, gazetesi, atölyeleri, bostanı, sahnesi, alternatif enerji kaynakları, forumları, yeni sosyalleşme biçimleriyle Gezi, bize yeni bir siyaset biçimi, hayat tarzı, insan tipi ve toplumsal örgütlenme modelinin hiç de ulaşılmaz, fazlaca ütöpik, hayal ve gerçekdışı olmadığını gösterdi. Protestodan isyana, isyandan direnişe, direnişten yeni kurum ve politikalar oluşturmaya dönüşen ve devrimci bir ruh haline karşılık gelen Gezi'yi asıl özel, beklenmedik ve umutvar kılan, içerdığı onca farklı bileşenin ve müşterekin⁷ barış içinde bir arada yaşayabilme iradesini göstermesi, örneklemesidir. LGBT'nin gökkuşağı bayrağı, Apo posterleri, TGB ve CHP'lilerin Atatürk resimli Türk bayrakları, sosyalist partilerin flamaları, kızıl bayraklar, çeşitli logo ve çıkartmalar, direnişin görünür, maddi simgeleri olarak en az sloganlar ve duvar yazıları, atılan Tweetler, söylenen sözler kadar önemlidir. Bu maddi simgelerin birbirini taciz, dışlama ve aşağılamak için değil de bir büyük ütopyanın peşinde egemenlere karşı bir mücadele aracı olarak kullanılmaları, her şeyden önce bu simgeleri kutsallaştırarak veya fetişleştirerek politika yapmanın da önüne, ötesine geçmiş oldu. Sonuçta, bir baskı, dışlama ve egemenlik kurma aracı olmadığı sürece her bayrak, flama, döviz, slogan, özgürlük yolunda bir bariyer değil, imkândır. Türk bayrağının ilk kez sosyalist ve Kürtleri rahatsız etmemesi veya Apo posterlerine ulusalcı ve milliyetçilerin gösterdiği tolerans az buzdur.

Gezi İsyanı ve Direnişi, aslında iç içe geçen birçok mücadelenin dışavurumudur: Taksim gibi kentsel mekânların muhalif göstericilerin kendini ifade edebileceği demokrasi meydanları için mücadele, ekolojik duyarlılık, neoliberal kapitalizmin her türlü rant ilişkilerine karşı çıkış, AKP nezdinde polis devletinin baskıcı uygulamalarına karşı protesto ve isyan, muhafazakâr dev-

7. Öğrenci, tasarımcı, reklam yazarı, sanatçı, edebiyatçı, sosyal medya uzmanı, patron, mimar, mühendis, tiyatrocü, müzisyen, bilgisayar uzmanı, işçi, plaza çalışanı, memur, işsiz, evsiz, sokak çocuğu, ev kadını; Kürt, Türk, Alevi, Sünni, sosyalist, milliyetçi, ulusalcı, LGBT, çevreci, feminist...

let politikalarını reddetme vs. Tüm bu farklı boyutlardaki direniş nedenlerinin yarattığı sonuç, bu sorunları çözmek adına artık muhalif ve müdahil kolektif bir özne haline gelen halkın mevcut egemenlik sisteminin yukarıdan resmi politikasına aşağıdan verdiği gayri resmi bir siyaset cevabıdır. Gezi, çok uzun yıllardır, ayakların başlara ilk kez bütün ruhu ve bedeniyle verdiği demokratik bir yanıttır. TBMM, düzen partileri, sandık ve seçmen davranışı alanına sıkışıp kalan statüko siyaseti ilk kez halk içindeki geniş kitlelerce reddedilmiş, yeni siyaset biçimleri için kapı aralanmıştır. Bu siyasetin geleneksel mücadele kalıplarının (miting, bildiri dağıtma, yürüyüş vb.) dışına çıkıp yeni bir dil yaratması, Gezi Direnişi'ni dünya isyanlar tarihinde bambaşka bir yere oturtacaktır: Mizahi protest dil, duran adam, kitap okuma, forumlar, toplu çadır kurma, yeryüzü sofrası, anti kapitalist namaz, barış zinciri, komün, hırt bir muhalefet tarzı, tencere-tava... Neoliberal kapitalizmin arzu ettiğinin dışına çıkıp bambaşka sosyalliklerin yaratılmasında öne fırlayan sosyal medyanın damgasını vurduğu bu direnişte bir yandan penguin sansürün simgesi olurken öte yandan gagasında mini gaz maskesiyle Twitter kuşunun ifade ve iletişim özgürlüğünün sembolü olması çok anlamlıydı. Gezi, devrimci bir ruh halinin isyanı olarak her şeyi (hayvanları, insanları, mekânları, cinsiyetleri vs.) ortadan ikiye bölmenin bir aracı olarak değerlendirilemez. Bu bir kültür ve medeniyet savaşı değil, cinsiyet savaşı hiç değil, dinler arası boğazlaşma hele hiç değil. Bu bakımdan Gezi Direnişi, Žižek'in⁸ de belirttiği gibi İslamcılar ile seküler kesim arasında laik-İslamcı, elit-avam, yerel-merkez dikotomileri üzerinden yaşanan kültürel bir mücadele değil, antikapitalist bir dürtüyle yapılan kitlesel bir karşı koyuştur. Olan şey, kapitalist küreselleşmeye karşı ortak bir isyandır. Ortak, herkese açık ve parasız olması gereken bir kamusal alan olarak Gezi Parkı'nın pazarlanacak bir meta haline getirilmesine karşı sosyal devlet ilkesinin; dahası bir marka olarak küresel kapitalist şirketlere pazarlanmaya çalışılan İstanbul başta olmak üzere tüm vatan sathının her milimetre kare toprağının, suyunun, börtü böceğinin, ağaçlarının, havasının, kaynaklarının, sit alanlarının, doğal yaşam bölgelerinin, madenlerinin savunulmasıdır. Gezi'de ortaya çıkan ruh, Türkiye devriminin önemli kilometre taşlarından biri

8. Slavoj Žižek, *Dünyadaki İsyanların Anlamı*, Çev. O. Akınhay, İstanbul: Agora Kitaplığı, 2013, s. 6.

olarak koşulan mesafesinin hiç de uzak, karmaşık ve engelli olmadığını gösterdi. Devrim bir maratonsa, Gezi artık Kenyalı koşucudur.

Gezi Direnişçileri: Kim Bunlar?

Genel kanaat, bunların anti-politik veya apolitik, orta sınıftan, örgütsüz, siyasete soğuk ve sosyal medyadan başını kaldırmayan bireyci gençler olduğu. Liberal medya, entelektüel ve akademisyenlere göre eylemin lokomotifi ve asıl öznesi olan orta sınıf gençler aslında toplumun kaymak tabakasına aittirler. Ailelerinin sosyoekonomik durumları iyidir; bu gençler özel ve kaliteli okullarda eğitim görmüştür; rekabete dayalı bir eğitim sisteminde yetişmiş ve alabildiğine bireyci, ukala ve anti-sosyaldır.⁹ Tabii bu tür araştırmalar, onca gencin bu derece sosyalleşmeleri, barikatların ardına geçip savaşmaları, gaz yemeleri, yaralanmaları, ölmeleri, komün ilişkilerini var etmelerini, alternatif medya kurmalarını, sert bir siyasal muhalefet yürütmelerini açıklayamıyor. Yani, hımbıl, egoist, ukala ve her daim kendine dönük bu orta sınıf gençler ne ve nasıl olduysa bir mucize kabilinden birdenbire Süpermen haline geldiler! Bu küçük burjuvazinin aristokratları nasıl oldu da birden piyasalaşmaya, metalaşmaya, doğanın tahrip edilmesine, otoriterleşmeye karşı çıkmış buldu kendilerini? Yukarıdan bir işaret aldıkları için mi?

İsyan ve direnişin asıl öznesi olarak orta sınıf gençlerin gösterilmesi, ister istemez emekçilerden umudu kesen ve devrimci özne olarak orta sınıfları gören yaklaşımları getiriyor akla. André Gorz'dan¹⁰ David Harvey'e¹¹ değin birçok entelektüel, sanayi işçisinin veya geniş anlamda proletaryanın artık devrimin öncüsü olmadığını ilan etmişti. Bu liberal görüşü çok iyi tanıyoruz. Görünürde tüm çatışmalar kentlerde ve daha çok da meydanlarda, caddelerde ve sokaklarda olduğuna göre yaşanan mücadele devrimci bir mücadele olarak siyasal iktidarın fethine değil, kentsel-kamusal hakların kullanımına yönelik sınırlı bir alanda gerçekleşmektedir. Mücadeleye asıl ayar veren üretim değil, artık tüketimdir. Yaşam

9. Bu tür bir algının üretilmesinde, olaylar daha sıcaklığını korurken alalecele yapılan üstünkörü, yüzeysel ve örnekleme son derece dar, Gezi Parkı'yla sınırlı kamuoyu araştırmalarının önemli payı vardır. Konda tarafından yapılan böylesi bir araştırma için bkz. *Radikal*, "Gençlik, 'önce özgürlük' diyor", 15 Haziran 2013.

10. André Gorz, *Elveda Proletarya*, Çev. H. Tufan, İstanbul: Afa, 1986.

11. David Harvey, *Asi Şehirler*, Çev. Ayşe Deniz Temiz, İstanbul: Metis, 2013.

tarzı, tüketim, mekân, doğa vs. mücadelenin asıl motivasyonu olunca, isyan ve direnişlerin daha kısmi, otonom, işgal edilmiş alanlarla (meydan, park, bina, dağlar, dereler vs.) sınırlı kalması, kapitalizmi içten, alttan ve yavaş yavaş kemirmek adına oldukça anlamlıdır. İktidar mücadelesini sosyal düzeydeki mikro ilişkilere indirgeyen bu yaklaşım ve analiz biçimi için her türlü makro iktidar, toplum ve devlet mücadelesi direnenin yabancılaşmasıyla maluldür ve bundan uzak durulmalıdır. Bu tür mücadeleleri kirlili, yabancılaşmış ve insan doğasına aykırı bulanlar için devrimci özne sanayide, tarımsal alanlarda, madenlerde iştigal eden proletarya değil, toplumun marjinlerinde veya merkezlerinde hayat süren, “prekarya” gibi ya da toplumun periferisinde yaşayan yaşlılar, yoksullar ve derilerinin renklerinden dolayı ezilenlerdir. Haliyle orta sınıf yaklaşımı, yeni devrimci özne olarak iyi eğitilmiş, profesyonel ofis çalışanlarını, prekaryayı öne sürmektedir.

Fakat bu yaklaşım veya analizler elbette orta sınıfların nasıl oluyor da bunca yıl AVM’leri doldurmasını, tüketim, başarı ve rekabet gibi değerleri baş tacı ettiğini, AKP gibi neoliberal-neomuhafazakâr iktidarlardan rahatsız olmadan yaşayabildiğini açıklayamıyor. Ya da bunca yoksulun neden onlarca yıldır AKP’ye oy verdiğini. Gezi’yi “yeni orta sınıf”ın demokrasi hareketi¹² olarak görenler, hem liberal hem sosyal demokrat kimlikli insanlardır. Bekledikleri, egemen siyaset biçiminin kökten bir hal almadan düzen içinde kısmi iyileştirmelerle (reformlarla) yeniden üretilmesidir.

Gezi’nin Dili

Herkes hemfikir: Klasik, geleneksel ve bilindik siyasal mücadele dilinden epey farklı bir dille karşı karşıyayız. Geniş çoğunluğu apolitik veya anti-politik olarak tanımlanan Gezi direnişçilerinin çok farklı mücadele tarzları, hareketin diline de yansdı. Burçe Çelik’in çok güzel ifadesiyle, “kalabalığa iliştirilen, ona ilişkin türetilen her negatif çağrışımlı kavramın hızlı biçimde alınıp tersine çevrilmesi, itibarsızlaştırılması, karikatürize edilip içinin boşaltılması”¹³ neredeyse Gezi’ye damgasını vurdu. Başbakanın direnişçilerin aleyhine kullandığı birçok sıfatın (marijnal, terörist,

12. Sencer Ayata, “Muhafazakârlığa karşı başkaldırı. Devrim mi, isyan mı?” *Haydi Çankaya*, CHP Çankaya İlçe Başkanlığı Gazetesi, Haziran 2013, Sayı: 7.

13. Burçe Çelik, “Kim” ve “ne” yerine “nasıl”: Gezi Direnişi, sokaklar ve sosyal medya”, *Birikim*, Temmuz-Ağustos 2013, Sayı: 291-292, s. 122.

ayyaş vs.) içinde “çapulcu” kelimesi, tüm direnişçileri tanımlayan bir sığata ve direnişin eylemsel (fiili) yönüne dönüştü. Kara mi-zahın bütün gücünü kullanan direnişçilerin, militan solun şü ana değin kullanmadığı son derece popüler sloganlarla ortaya çıkması, yeni bir direniş kültürü de yarattı. Koltukaltını kaldırıp polise gös-tererek “buraya da sık” diyen gencin temsil ettiğı bu dil, mücade-lesini hem barikatların ardında hem de sosyal medyada kıyasıya sürdürdü. Duvarlardaki grafitilerde hayat bulan sloganlar, küfürler ve çeşitli mesajlar, bir yandan bu direnişçi gençlerin zııırlılığını gös-terirken öte yanda aynı gençlerin, onca apolitik veya anti-politik etiketlemelerine karşın başta Gündoğdu” ve “Çav Bella” marşları-nı söylemeleri, geleneksel sosyalist sloganları (*Faşizme karşı omuz omuza*; İsyân, Özgürlük, Devrim vd.) atmaları da ilginçti.

Ne var ki Gezi’nin dili, istikameti ve felsefesini popülerleştire-rek içini boşaltma girişimlerinin tipik orta sınıf yaşam tercihleriyle örtüştürölerek gerçekleştirilmeye çalışılması da görölün bir başka olmaması gereken uğrağı ifade etmiştir. Cem Boyner’in sloganı (“*Ne sağcıyım, ne solcu, çapulcuyum çapulcu*”), yoga, Kanyon ve İstinye’de öğle araları gerçekleştirilen protestolar, Gezi’de Borusan Filarmoni’nin verdiğı konser, moda dergilerinin direnişe destek vermesi, Kurtlar Vadisi ekibinin parkın ihtiyaç duyduğu birçok malzemeyi göndermesi gibi durumlar, elbette herkeste iyimser bir ruh halinin nüksetmesine yol açmıştı. Değil miydi ki Gezi herkes-ten destek görüyordu ve bu da iyi bir şey olmalıydı. Oysa liberal, popüler ve hali vakti yerinde olan kesimlerden gelen desteğın bir süre sonra samimiyetini yitirip günah çıkarması, birçok insanda derin hayal kırıklığı yaratmıştı. Şafak Sezer’in Başbaka’nın kar-şısında özür, aman dilemesi, Gezi’ye popüler desteğın her daim sağlam olamayacağıının kanıtı gibiydi. Ya da Başbakan’la görüşöl-len ekibin içinde yer alan Kurtlar Vadisi’nin Necati Şaşmaz’ının kameralar karşısında yaptığı tuhaf konuşmada olduğı gibi. Yine de tiyatro ve Türkçe direnmeyi bildi.

Başbakan Erdoğan’ın Tepkisi

Bu tepkiye geçmeden önce Kafka’dan bir alıntı yapalım:

“...sen kişiyi meseleyle karıştıırıyorsun; senin üzerine gelen meseledir ve kişiyi dinlemeden meseleyi derhal bir karara bağlarsın; ondan sonra sana söylenenler, seni ancak daha da çok sinirlendirir, asla ikna etmez.”¹⁴

14. Franz Kafka, *Babaya Mektup*, Çev. Cemal Ener, İstanbul: Can Yay., 7. Baskı, 2012, s. 26.

Kafka'nın babası gibi Başbakan Erdoğan da kişileri dinlemeden meseleye teşhisi koymuştu. Bu teşhiste Gezi, sosyolojik, siyasal bir (beklenen) olay olmaktan ziyade, planlı programlı bir AKP'yi iktidardan düşürme eylemi, komplonun ta kendisiydi. AKP için mesele (AKP'yi istikrarsızlık yaratarak iktidardan düşürme) de belliydi, aktörler (saydıklarımız) de. Dış mihraklardan (faiz lobisi,¹⁵ Otpor, yabancı medya¹⁶, gizli servisler, AB, İsrail, başta ABD olmak üzere Batı ülkeleri vs.) iç destekçilere (Ergenekoncular, darbeciler, CHP, İşçi Partisi, teröristler, sosyalistler vs.) değin bir dolu aktör-ki bunların yan yana nasıl gelebildiği ayrı bir tartışma konusu-AKP'ye göre birlikte işbaşı yapmıştı. AKP süreçte üç şeyi aynı anda yapmaya çalıştı:

1) *Milli refleks*: Gezi'yi komplo teorileriyle açıklayarak müdahalenin (isyan ve direniş) milli bünyeye yabancı olduğunu ilan etti. Komplo teorilerinin Hristiyan ve Siyonist Batı'nın işi olduğu, aslında örtük değil açık biçimde işlenerek emperyalizmin Ortadoğu üzerindeki politikalarının hâlâ iş başında olduğunu vurguladı.

2) *Mücadelenin yönünü saptırma*: Politik olan mücadeleyi İslami muhafazakâr kimliği ve tabanını tahkim etmek adına kültürelleştirmeye, yani eylemi dikotomikleştirerek (laik-müslüman, yerel-merkez, avam-elitist vs.) eylemcileri Türk-İslam kültürünün

15. Faiz lobisi konusunda kanımca en çarpıcı açıklama TÜSİAD başkanı Muharrem Yılmaz'dan gelmişti. Yılmaz, faiz lobisini anlamadığını, Gezi'nin aslında bir halk isyanı olduğunu söylerken oldukça sol sosyolojik bir mantık yürütmüştü. Ama Yılmaz, nihayetinde büyük burjuvazinin güzide örgütünün yöneticisiydi ve bu isyanın kriz yönetilir gibi çözülmesi gerektiğini de ileri sürmüştü. Ona göre bu kriz iyi yönetilmezse dünyadaki itibarımız zedelenebilirdi. Burada asıl mesele, büyük burjuvazinin önemli bir kısmının AKP'den desteğini çekmektense onu istediği noktaya yeniden çekme anlayışıdır. Nitekim TÜSİAD'ın, AKP'yi anarak, 1970'lerin sonlarındaki CHP'yi boykot gibi bir davranışın içine yeniden giremeyeceğini söyleyen Yılmaz için asıl mesele, sosyolojik olayların ekonomik dengeyi bozmayacak şekilde çözülmesidir (Bkz. BirGün, "Bu lobiyi anlamadım ben". 13 Haziran 2013.) Benzer bir tepkiyi, Taksim'e gitmiş olan İstanbul Ticaret Odası'nın yeni başkanı da vermişti: Bu iş çözülmeli. Varlarımızı yoklarımıza feda etmemeli. (Eylem Türk, "Sirkeci'de #Gezi Zirvesi", *Milliyet*, 9 Haziran 2013). Sermayenin böyle söylemesi doğal zira Başbakanın da açıkladığı gibi AKP döneminde sermaye 5 kat büyüdü. Örneğin, bankacılık sektörü 2012 yılını % 18,5 artışla 23,5 milyar net kârla tamamladı (Radikal, "Bankalardan saatte 31 milyon lira kâr", 7 Haziran 2013).

16. Olaylar esnasında yabancı medyanın direnişçilerin, yerli olanın ise polisin yanından yayın yapması ilginçti. Bu konuda bkz. Metin Solmaz, "Bizimkiler, naif devrimciler, naif çevreciler. Bu başbakan bir harika dostum", *Birikim*, Temmuz-Ağustos 2013, Sayı 291-292, s. 74.

dışına atıp yabancılarmaya, onları milli bünyeden dışlamaya çalıştı. Başbakanın eylemcilere yönelttiği sıfatların (vandal, çapulcu, pis kokan, Gezi'yi pisleyen, camiye ayakkabıyla girip orada içki içen, devlet düşmanı vs.) çoğu aslında kültürel (Türk-İslam kültürü) açıdan onları aşağılama amacı taşıyordu. Zaman zaman suçlamanın dini yerel bir dile yaslanması (nifak sokma gibi), işin başörtü meselesine sıkıştırılmaya çalışılması, eylemcilerin AKP'lileri küçük ve hakir gördüğü iddialarında bulunulmasının ardındaki asıl motivasyon, eylemlerin siyasal perspektifinin arkasında aslında Müslümanların kültürel olarak aşağılanması zihniyetinin olduğu iddiasıydı. Dinle karışık kültürel açıklama mantığıyla Gezi'nin gayri milli unsurların (başta Siyonistler olmak üzere) işine yaradığı tezi sürekli işlendi.

3) *Gezi'yi ikiye bölme*: Başbakan, hükümet ve yandaş kalemler Gezi'nin bir haklı (masum çevreciler ve ekolojik eylemler) ve fakat bir de haksız (marjinal, terörist unsurlar ve onların siyasal eylemleri) yönünün olduğunu iddia ettiler. Bu üçüncü taktik klasik böl-yönet stratejisinden başka bir şey değildi ve fakat sonuç vermedi.

İlk iki tepki ya da argüman tutmadı, nihayetinde AKP'liler dışında hiç kimse olayların komplo olduğu tezine inanmadı ve aklı başında herkes Gezi'nin kültürelenden ziyade bir demokrasi mücadelesi, onun da ötesinde sosyolojik bir olay olduğu hükmünü verdi. Bu mücadelenin kentsel-kırsal mekân (meydan, sokak, park, orman, dere vs.) üzerinde(n) yoğunlaşması, tam da sosyolojiyle açıklanabilecek bir olgu ve olaylar zincirini açıklamaktadır bize. Kentsel merkez ve alanları, buralarda bulunan kamusal yapıların (okul, hastane, kültür merkezi vs.) yıkılması, buraların protestocu yoksullardan, enformel sektörden (işportacılar, günlükçüler, yevmiyeci işçiler vs.), LGBT bireylerden, göçmenlerden, romanlardan, Kürtlerden temizlenmesiyle neoliberal kapitalizmin vitrini yapmak (Galataport, Karaköy, Haydarpaşa, Sulukule vs.) gibi bir dert var. AVM, rezidans, oteller, camiler, yüksek ücretli temaşa mekânları, temalı müzeler, disneyland vs. Bu bağlamda AKP'nin en büyük korkularından biri, Taksim'in Tahrir, Syntagma, Puerto del Sol, Zuccoti Park gibi olmasıdır. O yüzden, tıpkı Batı'da Hyde Park benzeri, kamusal muhalif gösterilerin kent merkezlerinden (gözler, kulaklar ve bedensel temastan) uzak, kuytu ve ücra köşelerde yapılarak görünürlüklerini kaybetmesi-

ni istiyor. Muhalif kesimlere tahsis edilen ücra miting, yürüyüş ve gösteri alanlarının etkisiz bir etkide bulunması, AKP'nin ileri demokrasi zihniyetinin ilginç uygulamalarından biri olarak tarihe geçmiş durumda.

AKP hükümeti, ürettiği komplo teorileriyle içine girdiği/yarattığı paranoya atmosferinde daha fazla polis şiddeti, medyanın daha çok baskı altına alınması, çok daha fazla gözaltı ve tutuklamalar, ardı ardına basın açıklamaları, mitingler ve suçlamalarla aslında tam da Kafka'nın babasını suçladığı gibi bir tutum almıştı. Başbakanın kendisine sosyolojiden bahseden eylemciyi suçlaması, tam da bir sosyolojik felaket olarak kayıtlara geçti. Haksızlık etmemek lazım; aslında Başbakan Gezi'nin bileşenleriyle bir toplantı yaptı ama orada dinlemek ve ikna olmak yerine, göstericilere kızıp toplantıyı terk etti. Yani kişilere kızıp meseleyi yine bildiği gibi anla(t)maya devam etti. Kişiler olmasa meselenin de olmayacağını düşündü ama mesele hâlâ Başbakanın üstüne üstüne gitmeye devam ediyor. Hem de ulusal sınırları çoktan aşarak, küresel bir seyir izleyerek.

Gezi Liberal Bir Olay Mıydı?

İki kesim, Gezi'nin içini boşaltma amaçlı olarak epey bir gayret sarf etti. İlk olarak liberaller, Gezi'yi kültürel bir perspektife indirgeyerek apolitik bir eylem olduğuna kanaat getirdiler. İkinci kesim olan hükümet ve destekçileri ise Gezi eylemcilerini “masum çevreciler” ve “provokatör marjinal unsurlar” diye ikiye bölüp muhatabının sadece masum çevreciler olduğunu ilan ettiler.

Gezi'yi liberallerin anlama şekli içinde kullandıkları dil, bekleneceği gibi yoğun bir psikolojik-kişisel alanla sınırlanmış ve fakat hareketi politika ve iktidar mücadelesi dışında gösteren bir mecrada kısıp kalmıştı. Bu dile eşlik eden liberal söylem, Gezi ayaklanmasının “aklı olmaya soyundu”. Liberallerin söyledikleri şey, bu isyanın kültürel bir ayaklanma olduğu ve de öyle kalması, asla siyasallaştırılmaması gerekliliği idi.¹⁷ “Haysiyet ayaklanması” (Ahmet İnsel), “postmodern direniş” (Cengiz Çandar), “yaşam sevinci örgütlenmesi” (İskender Savaşır), “hayat tarzı savunusu”

17. Cihan Tuğal, *Gezi'nin Yükselişi, Liberalizmin Düşüşü*, İstanbul: Agora Kitaplığı, 2013, s.5-7.

(Ali Akay), “sivil itaatsizlik eylemi” (Yasemin İnçeoğlu), “sivil toplum hareketi” (Ferdan Ergut), “kamusal meydan hareketi” (Nilüfer Göle), “bireysel durum” (Baskın Oran), “söylem mücadelesi” (Mahmut Çınar), “sosyal medya hareketi” (Serdar Kuzuloğlu), “popüler kültürün seküler isyanı” (Tayfun Atay) gibi nitelermelerle kendini belli eden liberal söylemin asıl derdi, Gezi’yi basit bir kültür ve medeniyet mücadelesine hapsetmek olmuştur. Bu anlamda liberaller ile AKP arasında Gezi’yi yanlış okuma konusunda çok büyük bir benzerlik olduğu söylenebilir.

Ahmet İnsel, isyanın daha ilk günlerinde etiketi yapıştırmıştı: Bu bir haysiyet ayaklanmasıydı. “Bu mütecevaz ve mütehakkim siyaset yapma tarzını, bu horgören üslubu hazmedemeyenlerin, yurttaş haysiyetlerinin zedelendiğini düşünenlerin ayaklanmasıdır. Bu nedenle rejime karşı isyan değil, bir haysiyet ayaklanmasıdır... [Erdoğan] seçmenin yarısının yurttaş haysiyetini zedeliyor. Gezi Parkı isyanı bu zedelenen yurttaş haysiyetinin ifadesidir.”¹⁸ Tespit böyle olunca, analiz de şöyle oluyor herhalde: İnsanların AKP döneminde haysiyetleri kırılmıştı ve olan şey (Gezi), bu haysiyetin yeniden elde edilmesi idi. Peki, haysiyetin yitimine neden olan şey neydi? Elbette ve sadece Erdoğan’ın baskıcı ve otoriter yönetimi. İnsel’in analizinde, neoliberal kapitalist politikalar, neomuhafazakâr uygulamaların insanların haysiyetlerinin iğdiş edilmesinde bir dahli söz konusu değil.

Gezi’ye dair analizlerini alabildiğine kişiselleştirerek¹⁹ yazan Cengiz Çandar’a göre, asıl hedefi AKP değil, Recep Tayyip Erdoğan olan Gezi olayları, postmodern bir direniştir. Alışıldık cinsten farklı olan bu olaylar bir hayli bireyci, kayıtsız, umursamaz ve barışçıldır Çandar’a göre. Haliyle olayların güzel ve cazip yönü, bir siyasi omurgaya sahip olmamasıdır. Gezi’yi ısrarla siyaset dışı görme, egemen politika yapma tarzına bir alternatif olarak nitelermeme anlayışının eskiye dair ne kadar mücadele geleneği varsa

18. Ahmet İnsel, “Haysiyet Ayaklanması”, *Radikal*, 4 Haziran 2013.

19. Duvar, asfalt, kapı, pencere gibi buldukları her yere Başbakanın aleyhine olma-dık hakaretamiz kelime, deyim ve küfürler yazan lümpen gençliğin direnişi alabildi-ğine çığırından çıkarıp kişiselleştirmelerinin bir örneğine de Cengiz Çandar’da rastlamak mümkün. Daha önce de *Taraf* gazetesinde Ahmet Altan’ın kullandığı bu üslup Çandar’da çok açık biçimde görülüyor. [Erdoğan’a atfen] “külhanbeyi”, “kariz-mayı çizdirmiş” vs. nitelermeler kullanması, politik bir olayı iyice kişiselleştirip içini boşaltmanın vezir bir örneği olarak görülebilir (Bkz. C. Çandar, “Postmodern Bir Direniş”, *Radikal*, 3 Haziran 2013).

bir çırpıda harcama niyetinin asıl derdinin sosyalizm olduğu kolayca görülebilir.²⁰

İskender Savaşır içinse Gezi, şهادet söylemi olmayan, ideolojinin karşısına hayatın çıktığı, kimsenin kimseye zarar vermek istemediği, uğruna ölünecek değil yaşanacak bir hayat tarzı için mücadele edildiği, dünyayı değiştirmek değil de kendi yaşam alanının korunmaya çalışıldığı bir “yaşam sevinci örgütlenmesi”dir. Öyle de olunca, ona göre, bu sevinci örgütlemek adına, tıpkı İngiltere gibi liberal ülkelerde yapıldığı gibi her düşüncenin kendisini serbestçe ifade edildiği demokrasi parkları inşa edilmelidir. Bu parklarda Allah’a küfretmek de serbest olsun, isteyen de şeriat düzenini savunsun ama bu park, TBMM’nin resmi dokunulmazlığına karşı sivil dokunulmazlık alanı olsun.²¹ Bu sivil toplumcu perspektifin bütün derdi, sanki bir laboratuvar misali toplumda çeşitli deneylerin rahatça yapılmasına olanak veren bir düzenlemenin kurulmasıdır: O da olsun, bu da olsun. Bakalım ne olacak?

Haliyle liberallerin Gezi’deki her şeyi gençliğin psikolojik sorunlarıyla açıklaması, gençliğin politik değil, psikolojik isyan içindeymiş, öfkelerinin nedeni sadece kişiselmiş gibi²² açıklamalarda bulunması, gördüğünü değil, neyi görmek istediğini açıklamaktır sadece. Yaptıkları psikolojik-psikiyatrik tahlillerde Freud’u bolca anmaları (Gezi, gençliğin babalarına baş kaldırmasıdır; bir rüşet isyanıdır vs.), direnişin siyasal niteliğini ısrarla kişilik sorununa indirgemelerinden kaynaklanmaktadır. Sorun kişilik sorunu olunca da çözüm, kişilerde aranmaktadır. Eğer kişiler daha özgür olursa, mesela daha fazla şarkı söyleyip dans ederse, daha çok özgür seks yaparsa, serbestçe daha fazla konuşursa işte o zaman katılımcı demokrasi, çoğulcu zihniyet ve özgür bir toplum kurulabilir. Liberaller tüm bunların olabilmesi için bir yandan “kişisel Gezi” analizleri yaparken öte yandan da Başbakan Erdoğan’a akıl

20. Nitekim eylemcilerin Taksim yerine Gezi kelimesini tercih etmelerinde bile eski politik gelenek ve yapılanmalardan uzak durma isteği olduğunu iddia eden bu liberal zihniyetin çarpık analizlerini görmemek mümkün değil. Gezi kelimesini kullanmanın, eylemlerin politik muhalif çağrışımlara yol açacağı kaygısından kaynaklandığını ileri süren bu zihniyete göre “Her yer Taksim, her yer direniş” sloganının bile, devrimcilerin Taksim geleneğinden uzak durma adına “Her yer Maksim her yer gazino”ya çevrildiğini iddia eder (örneğin bkz. Mehmet Uhri, “Direnişin Dili ve Gezi”, *Radikal*, 10 Ağustos 2013).

21. Ezgi Başaran, “Allah’a Küfreden ile Şeriat İsteyen Aynı Parkta Durabilir mi?” *Radikal*, 24 Haziran 2013.

22. Melih Pekdemir, “İsyân, Şenlik, Özgürlük!”, *BirGün*, 10 Haziran 2013.

vermeyi de ihmal etmediler: “Başbakan, okyanusu geçip de de-reye takılma. Gençlerle konuş, onları dinle ve anla, diyalog kur, barışçıl ve çoğulcu ol” vs.

Bir başka liberal (sosyolog) Ali Akay’ın teşhisi belli: Kitleler tüketim toplumundan artık bıktı, haliyle yaşamlarından gayri-memnün, mutluluk arıyor. O yüzden hayat tarzı savunusuna giriyorlar. Olan şey de siyasi partilerin makro politikalarına karşı arzusunun mikropolitikasıdır. Eylemciler bu nedenle daha çok aşk, daha çok cinsellik, daha çok serbestlik, daha deneysel bir hayat yaşamak istiyorlar.²³ Mesele aşk, cinsellik, deneysel hayat olunca gerçekleşen şey de atomların serbestçe dans ettiği, birbirini çekip ittiği, her türlü deneysel bakışa açık bir hayat yaşayarak oluşturduğu “moleküler devrim” olmaktadır. Bu “fizik-i” açıklamalarda-ki sosyolojik derinliği fark etmemek mümkün değil!

Gezi’yi bir sivil itaatsizlik eylemi olarak gören Yasemin İnceoğlu ise eylemlerdeki “provokatör veya bazı örgütlerle bağlantılı kişiler”den bahsederken devlet ve hükümet ağzıyla aynı konuş-maktan hiçbir rahatsızlık duymadı. İnceoğlu’nun baktığı liberal noktadan görünen şey, Gezi’nin gayet anti-hiyerarşik, anti-otoriter, emir-komuta zinciri içinde işlemeyen, hatta tek sıkıntısı devletin otoriter-baskıcı yönetimi ve polis şiddeti olan ötekileştirilmiş halkın yaşam biçimlerine edilen müdahaleden duyduğu rahatsızlıktır. İnceoğlu’na göre Gezi olaylarının derdi, iktidarı düşürmek değil, haysiyet ve onurları kırılan, saygı gösterilmeyen, böcek gibi sürekli gaz ve tazyikli su yiyen insanların özel alanını savunmasıdır.²⁴ Yani tek sıkıntı, son derece bireyci, kentli ve tüketimci orta sınıfların kendine göre bir yaşam sürebileceği “özel” alan olan kamusal alanların korunmasıdır.

Ferdan Ergut için ise Gezi, yeni bir toplumsal hareket ama örgütlü siyasetle ilgisi olmayan, sivil toplum içinden çıkmış bir harekettir. Bu direnişin sivil kültürümüze yaptığı tarihsel katkısı bir siyasal partinin yapamadığını ileri süren Ergut’a göre direnişçiler ne istediğini bilen insanlardı.²⁵ Gezi Direnişi’nde yer alan onca örgüt ve örgütlü insan, onların eylemleri, talepleri ve bu taleplerin hükümete bizatihi görüşmelerle iletilmesi, anlaşılan Ergut gibi liberaller için anlamlı değil.

23. Ali Akay, “2013 Mayıs: Moleküler Devrim”, *Radikal*, 13 Haziran 2013.

24. Yasemin İnceoğlu, “Gezi ve Kötü Öğrenci: Medya”, *Radikal İki*, 9 Haziran 2013.

25. Ferdan Ergut, “Gezi’nin Mağduru, Muktediri”, *Radikal İki*, 30 Haziran 2013.

Bir başka liberal Nilüfer Göle, Gezi'nin bir "meydan hareketi" ve derdinin iktidarın kişiselleşmesine "dur" demek olduğunu ileri sürdü. Bu hareket, ona göre, aslında kültür yerine tüketimi öne alan hiper kalkınmaya karşı kentli yeni bir farkındalığa tercüman olmuştur. Şöyle der Göle: "Nitekim gençler 60'lı yılların barış ve karşı kültür hareketlerinin amblemi Woodstock rock festivalini hatırlatırcasına, müzik, ekoloji, politika, çiçek, bira ile birlikte bir tür komün yaşamını meydanda tecrübe ediyor."²⁶ İsyanı böyle kültürelleştirilen Göle için en büyük kaygı, direnişin siyasal bir hareket yerine konulması durumunda demokrasiden uzaklaşmasıydı. Yani ona göre haysiyet ayaklanmasıyla iktidarı devirme arayışı birbirine karıştırılmamalıdır. Eğer böyle olursa bu, sokağın demokrasi kurallarını çiğnemesi, seçimleri saymaması anlamına gelirmiş.²⁷ Sokakta sevişin, bira için, dans edin ama politika yapmayın!

Kuşkusuz, liberallerin en büyük korkusu, Gölde de görüldüğü gibi direniş kabilinden hareketler içinde doğrudan demokrasi, sokak siyaseti, komün, forum gibi halkın kendisinin bizatihi yarattığı araçlarla egemen siyasal kalıplar dışına çıkıp bir iktidar perspektifine sahip olmasıdır. Bu, liberaller için bir kültürün ihlali elbette, yeni bir siyasal kültüre yelken açma. Bu yeni bir kültür izahının 68 ve öncesinden gelen kökleri iyi biliniyor ama o dönemlerde hiç olmazsa gençlerin önemli bir kısmının iktidar olma hesabı vardı ve bu siyasal bir nitelik gösteriyordu. Gezi'ye dadanan liberaller ise isyanın içindekilerin gerçek niteliğini gözlerden saklamak adına en pespaye sözleri bile sarf edip bunları analiz diye medyada ifşa ettiler. Popüler liberal karikatürist Metin Üstündağ gibi: "Klasik solcuya sor. 'Niye devrim yapıyoruz?' diye. 'Eşitlik, iş, emek, özgürlük olsun diye' cevabını verecektir. Bu gençler eğlence olsun diye devrim yapıyor sanki. Sevişelim, öpüşelim, içelim. En sahici olan bu galiba."²⁸ Bu sözler, eylemler esnasında öldürülen altı gencin kemiklerini sızlatmasının yanı sıra Gezi'ye katılan en sıradan bireyi bile rencide edici niteliktedir. Gözlerini kaybeden,

26. Nilüfer Göle, "Gezi: Bir Kamusal Meydan Hareketinin Anatomisi", *Haydi Çankaya*. CHP Çankaya İlçe Başkanlığı Gazetesi, Sayı: 7, Haziran 2013.

27. Bir başka popüler liberal Cüneyt Özdemir için de mesele aşikâr: Eylemciler şeriatından değil otoriteden korkuyor. AKP'yi yıkmak gibi bir dertleri yok ve hiçbir eyleminin sandıktan çıkan bir hükümeti meydanda bitirmek gibi bir hesabı yok. (Bkz. Cüneyt Özdemir, "Barış'ı Bekliyorduk, TOMA Geldi", *Radikal*, 4 Haziran 2013)

28. Burak Kuru, "Gezi'yle Neler Değişti (2). 'Boş karizmayı en kolay mizah patlatır', *Radikal*, 23 Haziran 2013.

yaralanan, hakarete uğrayan, dövülen onca kadın ve erkek gencin sırf biraz daha sevişeyim, öpüşeyim, içeyim diye eylem yaptığını söylemek, Türkiye’de Metin Üstündağ gibi liberal karikatüristlerin içinde bulunduğu sefil durumu gösterir ancak.

Gezi, elbette bir halk, yani ezilen sınıfların hareketidir. Brezilya’da da böyle, Tunus’ta da, Yunanistan ve İspanya’da da. Bu bakımdan, Tuğal’ın değerlendirmesinin hiçbir gerçekliği yok. Tuğal, dünya genelinde, Brezilya’dan Tahrir’e birçok hareketin küçük burjuva hareketleri olduğunu, asıl yapılması gerekenin de bu küçük burjuva örgütlenme üzerinden giderek onu işçi sınıfı hareketine bağlamak olduğunu iddia eder.²⁹ Olacak şey değil; Tuğal, kapitalizmin aşılması için tüm umudunu küçük burjuvaziye bağlamış durumda. Gezi’deki onca örgütlü eylemi, sosyalistlerin liderliğini, Taksim Dayanışması Platformu’nun eylemleri yönlendirme kapasitesinin aleniyetini görmeden olan biten tüm mücadeleye “örgütsüz örgütlülük”³⁰ gibi anlamsız, çelişkili, saçma sapan tanımlamalar öneren liberal zihniyet için Gezi’deki devrimci ruh halini görmemek, bilinçli bir edim olsa gerek. Bu liberal ve anarşizan kırmayı edime temel teşkil eden kuramsal yapılanmanın kaynaklandığı yeri gayet iyi biliyoruz. “İktidar olmadan dünyanın değiştirilebileceğini”³¹ savunan bu görüş için politika, devrimci bir eylem olarak salt bireysel, kişisel ve özel şeyler için yapıldığında ancak muhalifliği güçlendirir. Burada devrim ve devrimcilik artık postmodern söylem mücadelesine indirgenir; bu mücadele modern günlük hayat, gündelik pratikler, üslup ve yaşam tarzı üzerinden cereyan edecektir ya da etmelidir. Gezi’yi asıl özgün kılan şeyin kendiliğindenliğe, örgütsüz katılıma ve eylemsel olarak yatay seyre dayalı olması iddiasının yaslandığı yer, siyaseti bir sınıf mücadelesinden çıkartıp onu otonom bireylerin her zaman, mekân ve koşulda anti-otoriter bir yaşam tarzı tercihinine dönüştür-

29. Tuğal, yage, s.95. Koç Üniversitesi’nden Prof. Dr. Ali Çarkoğlu: “Gösteriler hükümeti uzaklaştırma eylemlerine dönüşürse insanlar arasında kutuplaşma başlar” (Umay Aktaş Salman, “Gençlik Artık Politik Bir Aktör”, *Radikal*, 22 Haziran 2013).

30. Oğuz Işık-Ela Ataç, “Örgütsüz Örgütlülük”, *Radikal İki*, 9 Haziran 2013.

31. John Holloway, *İktidar Olmadan Dünyayı Değiştirmek*, Çev. Pelin Sıral, İstanbul: İletişim Yay. Kafası karışık bu liberal zihniyetin teorisini Holloway şöyle der: “Dünya iktidar olmadan nasıl değiştirilebilir? Cevabı çok basit: Bilmiyoruz.” (s.39) Her tür iktidarı asıl mücadele edilmesi gereken bir düşman olarak gören bu liberal bakış için 21. yüzyıl devrimlerinin düşünebileceği tek yol, iktidarın fethi değil, çözümlük yok edilmesidir. Liberaller için devrim yapacak eylemler yerine, daha kişisel şeylerin (duyarlılık, oyun, kahrkaha, sevgi vb.) peşinden gidilmelidir.

türen anlayıştır. Bu tam da, anarşizan mücadele tarzını ifade etmektedir. Tuğal, 2011'den bu yana dünyayı sarsan isyan dalgasını "anarşizan bir dalga" olarak tarif eder. Bu eylemleri görünürleştiren ruhu da kimseden talimat almama tavrı, eylemlere bireysel ya da arkadaş bağları vasıtasıyla katılma, örgütlü güçlere karşı güvensizlik, eğlenceyle siyaseti, eylem yapmakla içmeyi bir arada düşünme ve uygulama hali olarak tanımlar. Ona göre, eylemin belirli hedeflere yönelmekten ziyade, yapılış biçimiyle arzulanan dünyayı şimdiden kurma tutumu baskın çıkmaktadır.³² O zaman sormak lazım: Gezi'de yer alan örgütlü sol yapıları, sendikaları, üniversiteli sol gençlik grupları, aydın örgütlerini, sol sanatsal oluşumları nereye koyacağız? Genel grev kararını da. Onca kır saçlı, yaşlı ve görmüş geçirmiş eylemcinin Gezi'de gerçekleştirdiği mücadeleyi itibarsızlaştırıp bu sürecin solda "gerontokrasinin defterini pekâlâ dürebileceği"ni³³ ileri sürmek, her şeyden önce bu isyanı fırsatçılığa çevirmenin mantığını ele verir. Gezi'de örgütlü sol grupların (hareket, sendika, parti vs.) elitizme, emir-kumanda zincirine, şefliğe, hiyerarşiye soyunmadan, son derece mütevazı bir mücadele verdiğini görmemek için ya kör ya da kötü niyetli olmak gerekir. Elbette Gezi, içerdiği devrimci isyan ruhuna karşın topyekûn, etkili, tümüyle aşağıdan gelen bir sınıf hareketi olamadı ama bu durum, onun tümüyle orta sınıfların eseri, emekçilerle ilgisiz ve ilgisi tümüyle sistemde reform yapmak olan bir hareket olduğunu göstermez. Gezi, mekân, doğa, kamusal alan kullanımı, demokratik haklar, polis şiddeti, siyasal iktidarın eleştirisi gibi boyutlar üzerinden görünürleşen neoliberalizm karşıtı bir antikapitalist hareket olarak öncelikle örgütlü sol grupların eseri olmuştur. Burada başka türlü bir demokrasinin hayata geçmesi için örgütlü sol grupların, beyaz yakalıları ve öğrenci-işçi-işsiz gençliği yanına alarak ürettiği oluşumlar,³⁴ yaş, cinsiyet, etnik köken, din mezhep gibi ayrımları aşarak kurulabilmiştir.

Zapatistalar (EZLN), *Anonymous*, *RedHack*, *Occupy*, *Korsanlar Partisi* (Almanya), *5 Yıldız*³⁵ (İtalya) hareketlerini bütün dünya

32. Tuğal, yage, s.23-24.

33. Benlisoy, yage, s. 118-119.

34. Bu oluşumlar, siyasal (Koordinasyon), toplumsal (Dayanışma), yaşamsal (Köyün), iletişimsel (alternatif medya) ve yönetsel (özyönetim) nitelikleri haizdir (Kemal İnal, "Taksim Gezi Parkı Direnişi. Eleştirel Pedagojik Bir Okuma", *Eleştirel Pedagoji*, Temmuz-Ağustos 2013, sayı: 28, s. 7-8).

35. Gezi'nin izlemesi gereken örnek olarak gösterilen, İtalya'da 2009'da kurulmuş

için izlenmesi gereken model olarak sunmak, eleştirilen pozitivizmin bir başka veciz örneği olsa gerek. Gezi'nin en başından itibaren anarşizan (yanlış), anti-otoriter (doğru), yatay (yanlış) ve ağsal (yanlış) olduğunu söylemek için çok örnek var elimizde. Gezi, Taksim Meydanı ve Gezi Parkı'ndan ibaret değildir. Örneğin İstanbul Gazi Mahallesi, Kızılay, Mamak, Dikmen, Hatay'daki eylemler hiç de yatay, ağsal ve anarşizan değildi. Buralarda örgütlü sosyalist grupların (Taksim'de bile) eylemleri alabildiğine sosyalist nitelikliydi. İdeolojik görünürlükler ön plandaydı. Eylemlerin çoğu zaman stratejileri bütünlüklüydü; asla parçalı ve birbirinden habersiz değildi. İdeolojik, siyasal ve örgütsel bağlılıklar alabildiğine umursanıyordu. Bu bağlamda Gezi'yi apolitik, orta sınıf beyaz yakalı eylemcilerin egolarının kendiliğinden şiştiği bir hareket olarak görmek, her şeyden önce eylemlere zemin teşkil eden sosyalist eylem kültürünün yarattığı birikimi görmemek anlamına gelir. Apolitik-antipolitik denilen gençlik sanki AKP'den habersiz, politik kutuplaşmadan bihaber, ayrışma ve kamplaşmaların dışında, marjin veya nişlerde yaşayan bir resim olarak çizildi ama bu apolitik veya antipolitik gençliğin nasıl da böyle birdenbire korkuyu yenip derin bir öfke duyarak iktidara karşı harekete geçtiği sorusu yanıtsız kalmaktadır. Lidersizliğe, hiyerarşisizliğe ve kendiliğindenliğe düzülen liberal ve anarşist övgünün varacağı bir yer, elde edebileceği bir sonuç yok. Hiçbir direniş gökten zem-bille inmişçesine kendi kendini örgütleyemez. Eğer öyle olsaydı "hareket etmeyen hareket ettirici"nin (Aristoteles) gücüne inancaktık ki bu da tam bir idealizmdir.

Taksim'in devletsizleştirilmesi övücü üzerinden giderek forum, atölye ve kolektifleri otonom olarak nitelemenin de bir mantığı yok. Devrimci, proaktif, muhalif; adına ne dersiniz deyin, her eylem kendine, kendi içinde bir yapı yaratır ve eylem(ciler) o andan itibaren artık bir örgütün üyesi, parçasıdır; o üyeler, parçalar da kendini artık daha etkili örgütlemek adına büyük yapılar (toplum, devlet, kurum vs.) için(de) tarif etmeye başlar.

---

olan "5 Yıldız" hareketi girdiği ilk seçimlerde % 25 oy alınca dikkatleri üzerine çekmişti. Çevreci, popülist, özgürlükçü, AB karşıtı, sağ ve sol gibi tanımlamalardan uzak duran, hatta kendisine siyasi parti etiketi bile yaptırmayan, çoğunluğu gençlerden oluşan, örgütlenmesi tümüyle internet üzerinden gerçekleşen, geleneksel medyaya tavır koyan, lideri Grillo'nun konuşmalarını küfürlerle bezediği bu hareketin Türkiye'ye örnek olarak gösterilmesi son derece yersiz. Bu hareketi öven bir yazı için bkz. Övgü Pınar, "Gezi Hareketi '5 Yıldız' Olur mu?", *Milliyet*, 9 Haziran 2013.

Bu, insanın sosyal olarak yaşama iradesi göstermesinin doğal bir sonucudur.

Gezi'ye ekonomi penceresinden bakan liberal iktisatçılar için asıl sorun, Gezi'de tepki veren direnişçiler değil, yabancı yatırımcıların tepkisiydi. Onlara göre AKP hükümeti yabancı yatırımcıların güvenini kazanmıştı ama şimdi olaylar nedeniyle kaybediyordu.³⁶ İstanbul borsa endeksinin düşmesi, doların TL karşısında yükselişi, faizlerin yukarıya doğru zıplamasından fena halde kaygılanan liberal iktisatçılar için güvenin yeniden tesis edilmesi, AKP hükümetinin Gezi'yi muhatap alan çoğulcu bir perspektif izlemesiyle mümkündü ancak.

Liberal iktisatçı Ümit İzmen korkusunu açıkça belli eder: “Protestolar finansal piyasalarda bozulmaya yol açtı. Bu sürecin sonu alınmazsa artan faiz oranları, kur ve borsadaki dalgalanma şirketlerin yatırım ve üretim kararlarını olumsuz etkileyebilir. Tüketim kararları ötelenebilir. Sonuç, büyüme hızının yavaşlaması olur. Eğer yavaşlayan büyüme siyasete yansır ve istikrarsızlığı büyütürse negatif bir sarmalın içinde buluruz kendimizi. Bu 1990’lardan bildiğimiz bir süreç.”³⁷ Bu, liberal bir korkudur. Bu korku, eldeki mevcudun kaybedilmesini büyük bir şoke edici olay olarak görmektedir. Ümit İzmen’in şu değerlendirmesi AKP ile geldiğimiz noktanın mutlak başarısını teyit ederken aslında asıl meselenin hükümetin yarattığı sözde refahın toplumsal planda alması gerektiği şekli de açıklıyor: “Türkiye 2000’li yıllarda gelişme yolunda çok ciddi bir mesafe aldı. Herkesin barınma, beslenme, eğitim, sağlık, ulaştırma gibi temel talepleri büyük ölçüde karşılandı. Gelir dağılımı düzelmedi ama yoksulluk azaldı, kentlilik arttı. Enformel çalışma geriledi, orta sınıf genişledi. Standart tüketim pazarı doydu. Bugünkü tepkinin arkasında da bu var. Artık insanlar sadece karnının doymasıyla değil, nasıl doyduğu ile de ilgili. Artık bir eve sahip olmak yetmiyor, evin nerede, nasıl olduğu da önem kazanıyor.”³⁸ Tüketim üzerinden giden bu sözde sınıfsal analiz için varılan nokta elbette sadece hayat tarzı savunusunda kendini bulan bireysel tercihler ve seçimdir. Liberallerin bu tüketim bazlı analizlerine Kemalistler ise başka bir noktadan (“tüketimden gelen gücümüzü kullanalım”) destek vermişti. Evet, mesele orta sınıfla-

36. Seyfettin Gürsel, “Anlamak Mümkün Değil”, *Radikal*, 5 Haziran 2013.

37. Ümit İzmen, “Barış Sürecinin İkinci Aşaması ve Gezi”, *Radikal*, 24 Haziran 2013.

38. Ümit İzmen, “Kafayı Kuma Gömmek”, *Radikal*, 10 Haziran 2013.

rın genişleyen tüketim kalıplarıdır ve bu bir güç olarak iktidara karşı kullanılmalıdır. Ciddi ciddi AVM'leri altı aylığına protesto etmeleri halinde ekonominin çökeceğini düşünenlerin bu naif ve safiyane önerilerine karşı piyasanın tokadı fena halde çarptı.³⁹

Gezi Sadece Bir Şenlik, Festival veya Panayır Mıydı?

Gezi eylemlerinin meydanlardan parklardaki forumlara çekilmesiyle birlikte oluşan hava içinde bir kısım eylemcinin iyi niyetle ve fakat son derece naif biçimde önerdiği yeni mücadele şekillerinin⁴⁰ niteliği, kuşkusuz bu insanların siyasal deneyimsizliklerine ve aynı oranda liberallerin bildik tezlerinin etkisine bağlanabilir. Duran Adam, yeryüzü sofrası, polis karşısında kitap okuma, barış zinciri gibi başarılı olmuş eylemlerin etkisinin yanı sıra forumlarda oluşan aşırı sosyalite/sosyalleşmenin ve kitle olma bilincinin yol açtığı bir yeni yollar arayışı da önemlidir. Kuşkusuz popüler libe-

39. Örneğin Haziran ayı içinde olmak üzere olayların AVM'leri çok az etkilediğini savundu Alışveriş Merkezi Yatırımcıları Derneği. Öte yandan olaylar esnasında gerçekleşen İstanbul Shopping Fest'de ciro geçen yıla göre % 10 artmış. TaxFree'de ise kişi başına harcama tutarı bu yıl % 19 yükselmiş. Bkz: Jale Özgentürk, "# direnalışveriş!", *Radikal*, 1 Ağustos 2013. AVM'ler yerine bakkaldan alışveriş, bankadan para çekme, kredi kartlarını geri teslim etme, harcamaları kısma, benzin almama, trafığe çıkmama, toplu ulaşım aracı yerine taksi kullanma gibi tüketimden gelen gücü kullanma önerileri, orta sınıf fantezileri olarak kaldı. Bir yandan böylece orta sınıf tarzı sınıfsal tepki biçimleri önerileri yapılırken öte yandan esnek, geçirgen ve enformel toplumsal ağlardan oluşan lidersiz, örgütsüz, anti-hiyerarşik, otonom hareketler örme arasında gidip gelen sınıf-dışı tavırların gidebileceği bir nokta yok. Bu tip zihniyet ve örgütlenme tarzından yapısal bir dönüşüm beklemek safdillilik olur. Parçalı, merkezsiz ve hatta örgütsüz direniş geleneği oluşturma hedefinin ardındaki asıl motivasyon, sosyalist yapıların sözde bürokratik, hantal yapılarından kaçış, bunları eleştirmektir. Bu zihniyet, sosyalist solu her fırsatta eleştiren liberal ve anarşizan zihniyeti hemen ele vermektedir. Geçmiş sosyalist mücadelelerle dolu olan Oğuzhan Müftüoğlu bile bütün sol ve sosyal demokrat örgütlü siyasi yapılarının Gezi'nin her yönden gerisinde kaldığını iddia edebilmiştir. (O. Müftüoğlu, "Hiçbir Şey Eylemin Öğreticiliğinin Yerini Tutamaz", *Redaksiyon*, Sayı: 3, Temmuz 2013, s. 19). Benzer bir tezi Troçkist eğilimli Foti Benlisoy da söylemekte ve kendi içinde fena halde çelişmektedir: "Gezi ayaklanmasını yaratan, mümkün kılan, sosyalistler, sosyalist hareket değildi. Sosyalistler (devrimci-radikal sol) hareketin temel bileşenlerinden biriydi elbet ancak ayaklanma solun ve toplumsal mücadelelerin doğrusal gelişmesinin, birikiminin yarattığı bir sonuç değildi." Ama: "Toplumsal kabarışı olası kılan deneyimleri, örgütsel kanalları inşa eden hep geçmişin küçük direnişlerinin yarattığı birikimdir" (Benlisoy, yage, s.2-3).

40. Vapurlardaki TV kanalından hükümet yanlısı yayın yapılırken aynı anda öksürmek, yanında sakı taşıyarak sanal-park oluşturmak, emniyet güçlerinin yanından geçerken çantadan çıkarılan spreyi, deodarandı kendine sıkırmak, Taksim meydanında ebelemece oynamak, polisi de bu işin içine katmak...

rallerin de bu naif, uçuk kaçık önerilerin dile getirilmesinde etkisi olmalıdır.⁴¹ Direnişin giderek karnaval ve festival havasına bürünüp bir eğlenceye dönüşmesi, zıpır bir edebiyatın mizahi bir dille sosyal medyada temsil edilmesi, acayip şekillerdeki pasif direniş ve sivil itaatsizlik eylemlerinin öne çıktığı bir momenti zaman zaman yarattı. Direnişin oluşturduğu atmosferin yol açtığı uçuk kaçık savrulmanın dışında bir de liberallerin Gezi'yi bir eğlence ve sanat mekânı şeklinde tasvir etmesi de görüldü. Şu paragrafı okuyalım: "...bugün Gezi Parkı'nda Türkiye'nin daha önce tanık olmadığı bir açık hava kültür merkezi yatıyor. Hatta bırakalım kültür merkezini, değme sanat fuarları, bienal, festivallerinden daha çoğulcu, daha komik, daha katılımcı, daha davetkâr, daha zekice tasarlanmış. Türkiye'nin ilk açık hava kültür merkezinde neler yok ki..."⁴² Gezi esinli mekân, gaz maskesi, giyim tasarımlardan Gezi'nin en büyük enstalasyon olduğuna değin bir dolu liberal değerlendirme yapıldı. Liberaller Gezi'de kendine yeni eğlenceler aradı.

Gezi'nin Medyası Liberal-Muhafazakâr Medyanın Gezi'sine Karşı

Gezi, medya açısından birçok önemli gelişmeyi içermiştir. İlk olarak, muhalif hareketler ilk defa gündemi, Erdoğan'a bırakmaksızın belirlemeyi başardı. İkinci olarak, Türkiye'de bir isyan sırasında sosyal medyanın (Twitter, Facebook, Blog) yoğun kullanımı ilk kez Gezi ile birlikte gerçekleşti. Medya açısından asıl önemli olan nokta, muhalif ve alternatif medyanın yandaş medya karşısında izlenme (TV, internet siteleri), okunma (dergi, gazete, internet siteleri, broşür vs.) ve dinlenme (radyo) oranlarının birdenbire çok yükselmesidir. Bu özellikle ulusalcı basın ve TV kanalları açısından söylenece de⁴³ benzer bir değerlendirme sosyalist yayınlar için de geçerlidir. Ama Gezi açısından dünyada bir ilk olan şey, Twitter kullanıcı ve Tweet atma sayısında yaşanan olağanüstü artıştır. 2013 Mayıs'ında Türkiye'de bulunan toplam 11

41. Örneğin Cüneyt Özdemir, AKP'nin de onayladığı bir şey söylemişti o günlerde: TBMM'de adam gibi muhalefet olsaydı gençler sokağa dökülmezdi. Özdemir, eylemcilere yeni bir parti kurmalarını önerir: "Çapulcular Partisi" (C. Özdemir, "Çapulcular Partisi", *Radikal*, 21 Haziran 2013).

42. Işıl Eğrikavuk, "Beş Soruda Gezi Kafası", *Radikal*, 10 Haziran 2013.

43. Örneğin 27 Mayıs-2 Haziran 2013 tarihleri arasında Ulusal Kanal, en fazla izlenen dördüncü kanal olmuştu. Sözcü gazetesinin tirajı 150 binden 400 bine çıkmıştı. (Yeşim Kaptan, "Medya Nereye Bakıyor?", *BirGün*, 10 Haziran 2013).

milyon Twitter kullanıcının oranı 31 Mayıs-12 Haziran arasında % 6 artmıştı. 30 Mayıs-12 Haziran 2013 tarihleri arasında “#direngeziparki” hashtag’iyle 8 milyon, “#occupygezi” ile 3.8 milyon, “#direnankara” ile 2.2 milyon olmak üzere atılan Tweet (toplamda 20 milyon Tweet) ile tarihte ilk defa bir isyan sırasında ulaşılan bir rekor sayısı olmuştu bu rakamlar. Üstelik bu rakamlar, gösterilerin düzenlendiği yerlerde 3G bağlantısının kesik ya da zayıf olmasına, çevredeki işyerlerinin kablosuz modem şifrelerini kaldırmalarına rağmen gerçekleşmişti.

Üçüncü olarak, Gezi’de ilk kez çok kısa sürede oluşturulan alternatif medya oluşumları (Gezi Radyo, Videooccupy, Çapul TV, Gezi Parkı TV, Revoltistanbul,⁴⁴ Gezi Postası), aslında yandaş egemen medyanın hükümet yanlısı yayınlarına, dezenformasyon ve sansüre karşı bir tepkinin ifadesi olarak üretilmişti. Daha da önemlisi, bu alternatif medya oluşumlarının çok kısa bir sürede, son derece kararlı biçimde ve antikapitalsit bir mantıkla üretilmesidir.

Başbakan, Gezi’nin büyük ölçüde örgütlendiği mecra olan sosyal medya açısından tam bir baş belası olduğunu söylerken sosyal medyanın isyan ile eklemlenmesine aslında isyan ediyordu. Başbakan’ın bu sözlerinden sonra AKP’lilerin Twitter üzerinden Gezi eylemcilerine yönelik ağır hakaretleri ve sergiledikleri linç kampanyaları, Başbakan’ı kendi tabanının sosyal medya kullanım kültürü bakımından ilginç bir noktaya çekmişti. Nitekim sosyal medya kullanıcısı kimi gençlerin tutuklanması, hükümetin sosyal medyaya çekidüzen vermek adına yeni bir kanuni düzenlemeye girişeceğini duyurması, Ankara Başsavcılığı’nın cep telefonları için mahkemeden arama kararı çıkartıp telefonların imaj kopyalarının alınarak inceleme yapılacağını açıklaması gibi tepkiler, hükümetin iletişim alanında yeni(den) sınırlamaya dayalı bir eyleme girişeceğinin işaretleri olmuştur. Burada ilginç olan nokta, sosyal medyanın kriminal bir dille terörize edilmesine ilişkin resmi ifadelerdir. Örneğin AKP’nin sosyal medyadan sorumlu Tanıtım ve Medya Başkan Yardımcısı Ali Şahin, “yalan ve iftira dolu, provoke edici” bir tweetin bomba yüklü bir araç kadar tehlikeli olduğunu, bunun da insanlar arasında galeyana neden olup çatış-

44. Revoltistanbul ekibi, çekilen görüntüleri birleştirerek internetten canlı yayınlamıştı. Akıllı telefonları olan herkes kendi çektiği görüntüleri bu kanala yönlendirip dezenformasyonu ve sansürü engellemeye çalışmıştı.

malar çıkarabileceğini söylemişti. AKP’li yandaş medyanın Gezi tepkisi, dil, üslup ve deyiş bakımından tam bir dip noktası yaşamıştı. Örneğin Yeni Akit gazetesine göre Türkiye ekonomisinin 2013 birinci çeyrekte % 3 büyümesi, Batı’yı “kudurtmuştu”. Yani, AKP’li yandaş medya için söz konusu olan, 3-5 ağacın bahane edilerek Türkiye’ye ders verilmek istenmesiydi. Zira kriz sürecinde AB’yi ekonomi alanında sollayan Türkiye’ye bir ders verilmediydi.⁴⁵ Erdoğan da Avrupa’da en hızlı büyüyen ülkenin hazmedemediğini ileri sürmüştü.

Burada bir parantezi de Batı medyası için açmak lazım. Batı medyası, uzun yıllar Erdoğan ve AKP’nin ekonomik, siyasi ve toplumsal başarılarına odaklanmıştı. Ilımlı İslam modeli, güçlü ekonomi, istikrarlı bir siyasi rejim, olimpiyatlara aday ve demokratik bir ülke gibi birçok konuda yapılan Erdoğan övgüsü Gezi ile birlikte birden yerini yoğun bir eleştiri dalgasına bırakmıştı. Erdoğan’ın otokratlaştığı, bürokrasi ve yargıda kadrolaştığı, devlet ihalelerini yandaşlarına dağıttığı, insanların (seküler kesimler) yaşam tarzlarına karıştığı, beyaz Türklere ve seküler sermaye gruplarına tepeden baktığı, gazetecileri hapsettiği, uzun tutukluluk sürelerine neden olduğu, hoşgörüsüz, nobran ve tutucu bir kişiliğe sahip olduğunu yazmaya veya söylemeye başlayan Batılı medya profesyonelleri için Gezi bir dönüm veya kırılma noktası olmuştu birden. “Neo-İslamcı”, “yeni Osmanlıcı”, “Sultan” gibi ifadelerle AKP ve Erdoğan’ın birden İslamcı geçmiş, Osmanlı’yı diriltme çabaları gündeme getirilmişti. Batı medyasının, Türkiye’nin kronik sorunlarını (Ermeni Soykırımı, Kürt Sorunu, insan hakları ihlalleri, aşırı dinselleşme vb.) birden hatırla(t)ması, aslında Türkiye’nin değişmediği, İslam ülkelerine model olamayacağı ve liberalleşmesinin mümkün olmadığı tezini de içeriyordu haliyle.

Sonuç

Gezi Hareketi’nin bir isyan olarak örgütlenmesinde elbette kentsel dönüşüm, devasa ve fakat gereksiz projeler, HES ve nükleer santral yapımı, taşeronlaşma, esnek ve güvencesiz çalıştırma, okul ve hastanelerin satışı, eğitimin özelleştirilmesine eşlik eden yaşam tarzı savunusu çok önemli bir rol oynamıştır. Bütün bu direniş nedenlerine daha onlarcası eklenebilir. Tüm bunlar, Gezi’nin

45. Serkan Öngel, “Ekonomi, Gezi Parkı ve Direnişi”, *BirGün*, 16 Haziran 2013.

çok farklı konum, statü, unvan, köken, kimlik taşıyan insanların bir halk hareketi ve isyanı olduğunu gösteriyor. Bu hareket ve isyanın devrimci bir kimliği ve bu kimliği toplumsallaştırıp kent-sel mekânlarda cisimleştiren bir ruhu vardır. Bu ruhun meselesi sadece kamusal alanlar, hizmetler, doğa, haklar ve özgürlükler değil, aynı zamanda siyasal iktidarın artık meşruiyetini sadece sandıktan alarak istediğini yapabilecek gücü kendisinde görmesine yapılan siyasal itirazdır (“hükümet/diktatör istifa”). Ne var ki şu aşamada karşısına çok güçlü bir hegomonik blok olarak diki-len AKP ve sermayeye karşı halkın kendini iktidarı zorla almada bir devrimci güç olarak örgütleyecek tam donanımı olmadığı da bir gerçektir. İki nedenden; ilk olarak halk kitlelerinin çok amorf, heterojen, fazlaca parçalı ve farklı taleplere sahip olması; ikincisi ise siyasal iktidar ve sermayenin karşısına tek, kararlı ve sonuna kadar gidecek bir siyasal güçler koalisyonunun olmamasıdır. Ama ilk nedenle bağlantılı olarak bunca amorf, heterojen ve parçalı halk kitlelerine sosyalistlerin önderlik edebilecek kapasiteyi göstermesi, ilerisi için önemli bir adım, umut ve imkân olarak tarihe geçecektir. Elbette bu önderlik ve öncülüğe karşı sosyalistler, Gezi’nin bütünüyle kendi eserleri olduğunu ileri sürüp isyan(d)a ağabeylik de etmemiştir. Tüm bu süreçte dayanışma, paylaşma, kardeşleşme duygularının yoktan var edilmediği, bilakis sosyalistlerin yıllardır yaşadığı ve yaşatmaya çalıştığı birçok alternatif örgütlenme (komün bunlardan biri) içinde zemin bulduğu iyi bilinir. Haliyle Gezi’yi işgal eden sözde hedonist, bireyci, kariyerist ve tüketimci gençliğin bunları yoktan var ettiğini söylemek yanlıştır. Parkta yaşanan onca toplumsal ilişkiyi bir kenara itip olan biteni paternalizme isyan, yaşlı yönetici kuşağa başkaldırı, bireyleşme, kendini gerçekleştirme, romantikleşme gibi işi kuşak çatışmasına, romantizme veya rüşünü ispatlamaya bağlamak da fazlaca saflık olur. Onca yaratıcılık, mizahi dil, atılan slogan, üretilen dövizler, duvar yazıları ve grafitiler gökten zembille inmedi. Tüm bunlarda sosyalistlerin yıllara yayılan siyasal ve toplumsal mücadelelerinin ürettiği birikimin toplumun en derin hücrelerine değin sindiğini ve siyaseten patlamaya hazır halde beklediğini göstermektedir. Haliyle Gezi, popülerliğe sığınarak patoloji, paternalizm ve bireycileşme ile açıklanamayacak kadar kapsamlı, sınıfları kesen, siyasal nitelikleri haiz bir halk hareketinin devrimci ruhlu isyanıdır. O halde Gezi, ne patolojik hastalıkları olan gençlik için bir antidepresan-

dır ne de yaşlı kuşak için hiç bilinmedik bir deneyimdir. Gezi'yi popülerleştirip onu siyasal bir mücadele boyutundan soyarak bir karşıkültür, çiçek çocukların hareketi, çoğulcu-liberal isyan olarak tanımlamak, tüm olan bitenin içini boşaltmak demektir.

Gezi, ne 2011 sonrası isyanlarla (Occupy Wall Street, Tunus, Tahrir, Syntagma, Puerto del Sol) özdeşleştirilebilir ne de 27 Mayıs öncesi gençlik hareketi, 68 Mayısı veya Çiçek Çocuklar ile. Bu, elbette halkın sivil bir hareketidir ama tümünden Sivil Toplumcu Hareket değildir. Devrimci bir ruhla hareket eden bu isyanın ana öznesi olan halk ve ezilenlerinin emek, tanınma ve özgürlükler mücadelesidir. Gezi, anti rant(ıye), doğa, kamusal alan ve haklar, kentsel dönüşüm, anti nükleer ve HES mücadelesinin gayet politik ve iktidarın devralınmasıyla ilgili olduğunun farkında. Bu anlamda Gezi, ne popüler ne bireyci ne de anti tüketimci, (anti) hedonist bir harekettir. Doğayı, insanı, emeği sömüren politikaların sorumlusu olan kapitalistlere karşı tam bir özgürlük mücadelesidir.

Bundan Sonra Ne Yapmalı?

1. Gezi, düzen içi bir seçim, sandık ve biçimsel demokrasi hareketi olarak yoluna devam etmekten kesinlikle sakınmalıdır. Erdoğan'ın oyunu, bu hareketi iyi bildiği yol ve yöntem olan sandığa hapsedmek ve orada söndürmektir. Önce park ve meydanlarda, sonra parklardaki forumlarda, ardından Kuzey Ormanları gibi doğanın içinde gerçekleşen bu devrimci ruhun hedefi, yeni bir düzen olmalıdır. Elbette bu, şu aşamada reel sorunlar zemini üzerinden de işleyebilir. Üçüncü köprü, Kanal İstanbul, üçüncü havaalanı, alkol düzenlemesi, seçim bazarı, polis şiddeti, kadrolaşma, liyakat rejimi, adil yargılanma gibi çok sayıda sorun, Gezi'nin çözmede öncelikli sorunları olmalıdır.
2. Gezi'nin geleceği sadece forumlarla sınırlanamaz. Başka türlü örgütlenmelerin arayışı devam ederken geleneksel örgütlenme biçimleri (sendika, siyasal parti, dernek, vakıf, birlik, kooperatif vs.) asla küçümsenmemeli; tüm araçlar birbirini güçlendirecek şekilde kullanılmalıdır. Çelik çekirdek, kadro hareketi, çatı parti diye birtakım araçlar küçümsenmek yerine, bunlardan gerektiğinde yararlanılmalıdır. Unutmamalı,

siyasi deneyim birikimiyle oluşan alternatif kurum, insan, ilişki ve bilgilerde geleneksel (klasik) yapılar da zaman zaman işe yarayabilir. Sonuç alıcı siyasal örgütlenme, az çok merkezi bir yapıyı, önderliği, yönetici olma sorumluluğunu, inisiyatif almayı ve hesap vermeyi gerektirir. Hedefi hedeflemekten ziyade isyanın kendisini hedonist bir meşgaleye (panayır, eğlence, festival vs.) sıkıştırması, onu zamanla iktidar karşısında anlamsızlaştıracaktır. Unutmamalı, her türlü iktidara, merkezi örgütlenmeye, talep etmeye ve rol paylaşımına karşı olan Occupy Wall Street kısa sürede yok olup gitti.

3. Gezi direnişçileri hiçbir şeyi fetişleştirmemelidir. Özgürlüğe giden yolda birçok şey araç olarak görülmelidir. Yürüyüş, miting, forum, flama, bayrak, slogan, alternatif medya, mizahi dil, yatay ilişkiler, kendiliğindenlik, komün vs. Bütün bunları özgürlük için kullanmadığımız sürece isyan, sınırlı bir eylem olacaktır. Gezi'nin önümüzdeki dönemde olası inisiyatifi, dinamizmi, yaratıcılığı, dayanışmacı ruhu, kolektif özgüveni, kararlılığı, enerji patlaması, muhtemelen direnen emekçiler arasında daha anlamlı, güzel ve etkili güzelleşme ve kardeşleşmelere yol açabilecektir. Ama bunun olabilmesi için hemen her sorunun (Gezi Parkı, doğa katliamları, HES, nükleer santralleri vd.; Reyhanlı, Suriye, taşeronlaşma, sınavlar, dini kadrolaşma, bürokrasi ve üniversitelerin AKP'lileşmesi, yolsuzluklar, TOKİ, betonlaşma, hapisteki gazeteciler, haksız tutuklamalar vd.) kapsamlı kampanyalarla çözümü yolunda işler yapılmalı, tüm Türkiye herkesin herkesten öğrendiği bir okula dönüştürülmelidir.

AKP hükümeti bugün çok güçlü bir hegomonik bloğun sözcüsü olsa da halkın talepleri söz konusu olduğunda geri adım atabiliyor. Gezi Parkı'nın AVM'leşmesinin önüne geçilmesi, en büyük kazanımlardan biridir. Ama asıl büyük kazanım, halkın ayağa kalkması, artık boyun eğmemesidir. Polis şiddetinin kabul edilmemesi, korku eşiğinin aşılması, yan yana gelmez denilenlerin gelmesi, apolitik veya antipolitik tabir edilen gençliğin politik bir aktör olarak görünmesi, komün geleneğinin geri dönüşü, yeni bir sosyal medya anlayışının oluşması, mizahi dilin politikleşmesi, popüler sanatçıların Gezi'ye katılması, sosyalistlerin silkinmesi, LGBT'nin rüştnü ispatlaması, antikapitalist Müslümanlarla bir-

lilte başka türlü bir İslam anlayışının oluşması, kitleselleşme, çevre konusunda muazzam farkındalık, dayanışma ruhunun yeniden kazanılması, annelerin babaların mücadeleye ikna edilmesi, muhalefetin aile boyu hal alması... Bunlar az buz şeyler değildir.

Gezi Tecrübesi ve Gayri Nizami Muhalefet

Melih Pekdemir

1. Gayri Nizami İktidar

2013 Haziran ayında her şey nizami devlet kuvvetlerinin kendi normatif kurallarını bile hiçe saymasıyla tetiklendi ve ortaya gayri nizami bir muhalefet gücü çıktı.

Ama hep böyle olmaz mı?

İktidarlar kâğıt üzerinde sahip olduğu sınırlı gücü, kendini tehdit altında gördüğünde (ve bazen görmediğinde bile sırf gözdağı için) fiiliyatta sınırsızca ve pervasızca, hiçbir hukuk ve nizam tanımadan kullanmaya teşnedir.

Nizami bir nizamsızlık içindedirler. Koydukları kuralları işlerine gelmeyince önce kendileri ihlal eder. Her ihlal “münferit” bir vaka diye savunulur ve aslında devlet katında işleyişin ağır basan yönü ise münferit vakaların sistematik bir toplamıdır.

Yıllardır dirençli muhalefet denilince ilk akla gelen, Kürtlerin isyanıydı. Ama hazirandan itibaren gençler, kadınlar, yoksul-emekçi sınıflar, kentli-laik orta sınıflar, Aleviler (ve sonraları kısmen de olsa yine Kürtlerden) oluşan yaygın ve gayri nizami bir toplumsal muhalefet ayağa kalktı. Başbakan Erdoğan bu kalkışı bütünüyle kendi şahsına karşı bir kutuplaşma olarak algıladı, oysa bizzat kendisi “böyle” bir kutuplaşmayı artırmak istedikçe kutuplaşma farklılaşmaktaydı; onun şahsında iktidara itiraz eden farklı kesimler daha bir saflaştı, dayanışma ve empati daha fazla arttı.

Sırtını yüzde 50’nin rızasına dayayan AKP öteki yüzde 50’nin hangi boyutta arıza çıkarabileceğini gördü.

2. Enterkonnekte Muhalefet

Tarihe “Gezi”, “Taksim”, “Haziran” direnişi diye geçen isyan günlerinde, her sokak, her meydan, her mahalle, her şehir adeta elektrik yüklü isyanlar üreten santrallere dönüştü.

Uzman görüşü şöyle: “Genellikle birbirinden uzak olan elektrik üretim santralleri ile tüketim merkezleri arasındaki bağlantı, iletişim şebekesi ve enterkonnekte sistemlerle sağlanır. Elektrik depolanamadığından, üretildiğinde hemen kullanıcıya ulaştırılması gerekir. Bu da üretim ve tüketimin her an sürekliliğinin sağlanması demektir. Öte yandan tüketim miktarı bölgelere, mevsimlere ve hatta günün saatlerine göre büyük değişiklikler gösterebilir.”

Demek ki yaşadığımız (ve umarım yaşayacağımız) süreç de adeta enterkonnekte bir muhalefet süreci... Haftalarca farklı yerlerdeki öfke ve eylemler arasında iletişim sürmüş, muhalefeti “depolamak” mümkün olmadığından, ortaya çıktığı anda sokağa da fırlamıştı. Böylece öfke ve eylemler Tweetler, SMS’ler, velhasıl internet yoluyla bağlantısını/sürekliliğini koruyabildi ve birbirini yeniden üretilebildi.

Tüm enerjisini özgürlük talebinden alan başkaldırılarda, insanlığın yaşadığı her ayrı döneme göre anlam yüklediği bu evrensel arzuyu “yeni” asiler de alışılmadık üslubuyla dillendirdi ve fiilen sahiplendi.

Makineleşmeye dayalı sanayi devrimi dönemindeki toplumsal devrimlerde kitle mobilizasyonu anlatılırken “volan kayışı” gibi mekanik kavramlar kullanılırdı, günümüzde dijital devrim ortamındaki toplumsal isyanlardaki modem, Twitter gibi araçların da katkısıyla gerçekleşen müthiş kitle mobilizasyonunda, muhaliflerin kendi dijital kavramlarını ve dolayısıyla dillerini yaratmış olması şaşırtıcı değil.

Kimileri onları “örgütsüz” diye alkışlayabildi, oysa tersine o an için “ihtiyaç” duydukları kadar örgütlüydüler! Sıradan “bir birey” [an individual] değil “en birey” [the individual] olarak önce kendilerini örgütlediler ve kendilerini bu halleriyle algılayacak, içselleştirecek yapılarla buluşmaya, o yapılara damgalarını vurarak mevcut örgütlenmeleri de yenilemeye, yeniden üretmeye aday bir kuşak olarak sahneye çıkmış oldular. Özgürlüğü politikleştirdiler ve politikayı özgürleştirdiler. Gösterilere katılanların yüzde 81,2’si kendisini “özgürlükçü” olarak tanımlıyordu. Park ile Mahalle, “Gezi ile Gazi” artık iç içe geçmekteydi.

İsyankârlar, seçim sandıklarını aşan bir iradeyi öne çıkarmaktaydı: Aşağıdan demokrasi, fiili demokrasi, “de facto” demokrasi... ve bütün bunlar halk demokrasisinin çiçeklenmesiydi. (BirGün, 10 Haziran 2013, “İsyân, Şenlik, Özgürlük!”)

Sokaktaki muhalefeti gayri nizami kılan öteki hakikat, artık çözüm üretemeyen parlamentonun dışında bir seçenek de olması. Demokrasi isteyenlerin seçim sandığıyla yetinmediği, katılımlarıyla kendi fiili demokrasi zeminlerini sokaklarda, park forumlarında yarattığı, muktedirlerin nizamlarına uymayan bir “parlamento dışı muhalefet” cisimleşti (BirGün, 08 Temmuz 2013, “Gayri nizami muhalefet”).

Enterkonnekte niteliğin kayda değer önemli sonuçlarından birisi de, eylemlerin “bulaşıcı” özellikleriydi. Sloganların birbirini tetikleyerek şahikalar yaratması, “Duran Adam” modelinin pıtrak gibi çoğalması, tribünlerdeki “34. dakika” tezahüratları, merdivenlerden başlayıp münasip her yeri gökkuşağı renklerine boyama salgını, yeni muhalefet rol modelleri olarak Çapulculuk, Çarşı ve RedHack’in öne çıkması artık hakikaten farklı, alışılmadık bir durumun, gayri nizami muhalefetin ilk adımlarının izleri...

3. Gayri Nizami Muhalefet

Nizami bir nizamsızlık tarzına teşne olan iktidar karşısında, işte bu muhalefet hareketi ve tarzı, nizamsız bir nizami içselleştirmişti.

Çoğunun başında sarı baret olan binlerce genç insan ülkenin dört bir yanında adeta “oyun” da oynadı, kendi payıma yıllardır sözünü ettiğim bir “pireler savaşı” da verdi.

“Sistem” denilen iti kudurtan bir tarz yani... Bilirsiniz, bir köpek ancak pireler tarafından çıldırılabilir, bir köpek ancak pirelerle baş edemez. Pireler onu yorar, bitirir. Neoliberalizmin küreselleşmesi ve onun memleketimizde somutlaşmış bütün malum halleri (köpek!) güçlüdür, örgütlüdür, inisiyatif sahibidir; böyle bir gücü alt edebilmek için onun güçsüz olduğu yerde ve zamanda, ondan daha fazla bir güçle vurmak, bunu parça parça ve uzun zamana yayılmış bir sürede gerçekleştirmek, şaşkınlık yaratan düzensiz ve baskın saldırılarla üstünlük sağlamak gerekir. Nitekim “çapulculuk” dedikleri, tam da zayıfı güçlü kılan bu türden bir muhalefet zihniyeti ve teknikleri manzumesi! Polis gençlere “Allah Allah”

nidalarıyla saldırdıkça “hülooğğğ!” diye cevap verdi çapulcular... (BirGün, 08 Temmuz 2013, “Gayri nizami muhalefet”).

“Çapulculuk”, bilinen anlamıyla “devrimci” ile “demokrati, özgürlükçüyü” buluşturan, giderek birleştirecek ve hatta birlikte örgütlenmeye sevk edebilecek bir muhalefet tarzı olarak sokaklardaki yerini tescilledi.

4. Enterkonnekte Muhalefetin Örgütlenmesi

Haliyle gündemde muhalefet bakımından, adı henüz konulmamış bir nevi “çapulcu meclisi” yaratma beklentisi var. İlk girişimlerine dayanışma platformlarında, park forumlarında başlandı bile...

Şimdi çözüm doğrudan demokrasinin, katılımın bu doğrultuda örgütlenebilmesidir.

Kısacası, böyle bir örgütlenme tahayyülünde, ortak bir masa (platform) etrafında herkes, her kesim kendi sandalyesinde (varsa örgütü, partisi adına) oturur. Herkes kendi muhalefet dosyasını, taleplerini masanın üzerine koyar. Talepler toplamında sadece “ortak talepler” masanın üzerinde kalır. (Bu arada ortak taleplerde yer almayan ama sadece birkaç sandalye sahibi tarafından benimsenen talepler çerçevesinde, genel dayanışma ve birliktelik ruhunu bozmamak kaydıyla masadan kalkmadan da bir alt birlik, türev, ortaklık elbette oluşturulabilir.)

Herkesin ve her kesimin birbirini sınayabildiği, tanıyabildiği böyle bir örgütlenme deneyiminde, daha önceden ortak sayılmayan bazı taleplerde dahi, karşılıklı etkileşim sonucu, ortaklaşma imkânı olacaktır.

Bugüne dek yaşanmış “kötü” örgütlenme tarzlarını gerekçe göstererek örgütsüzlüğü savunmak, kuşkusuz isyandan vazgeçmekten başka bir anlam taşımaz. İsyân da elbette kendisini örgütler. Ama bir noktaya kadar. Devam etmekten yana olan isyancılar, muhalifler mecburen bir örgüt formu tutturacaktır. İsyânın sönmülmeye yüz tuttuğu evrelerde bile böyle bir örgütlenme, bir mevzi olarak ayakta kalacaktır.

* * *

Sosyalizmin kitleler indinde inandırıcı özelliğini epey yitirdiği bir dönemde, toplumsal muhalefetin bileşenleri, sosyalizme ikame etti-

ği başka davalar güdebiliyor. Öyle ki her bileşen kendi aslına rücu edebiliyor, bu kimi zaman din mezhep davası, kimi zaman milliyet davası olabilirken toplumsal sınıf bazında “alan ideolojisi” ile sınırlı bir muhtevada tezahür edebiliyor, muhalif öğretmen için öğretmen davası, muhalif işçi için işçi davası [Kürt için Kürt emekçi davası, Alevi için Alevi emekçi davası] şeklinde olduğu üzere... Çünkü sosyalizm noksan olduğu ölçüde, bu bileşenleri “birleştiren” başka bir tür aidiyet söz konusu. O halde soru, toplumsal muhalefetin nasıl olup da kendini yeniden sosyalizme ait hissedebileceği ise burada, sosyalizmin bilinen bütün tanımlarını şimdilik bir kenara bırakıp onun “olmazsa olmaz”ı olan iki kavramının altını çizmekte yarar var: Özgürlük ve eşitlik (M. Pekdemir, Meğer, [1. Baskı 1994] 3. Baskı 1999, s. 143).

Bu talepler doğrultusunda kendisini yeniden üreten enterkonnekte bir isyan kendi enterkonnekte örgütünü yarabilmenin yollarını da bulacaktır. Muhalefet hareketinin nesnel düzlemde parçalı oluşu da adeta enterkonnekte (farklı parçalar ve düzeyler arasında iç bağlantılar kuran, bunları birleştirebilen) bir politik faaliyeti zorunlu kılıyor.

Muhalefet alanlarının arasında bir biçimde birlik kurulması lazım. Basit olmayan, mürekkep birlik... Farklı parçaların –farklılıklarını, özerkliklerini koruyarak– bir biçimde “kaynaşması” lazım. Bunların bir araya gelmesi ise “yeni” bir tarzın yaratılabilmesine, kısacası birleşik, bağlantılı, irtibatlı bir muhalefet hareketinin örgütlenebilmesine bağlı.

Bugün zincirin bir halkasını tutarak sürüklemek söz konusu değil. Çünkü zincirin halkaları kopuk ve şimdilik sürükleyici halka yok. Hangisini kavrasan elinde kalıyor. Öyleyse ilk iş yerde duran ve dağınık duran bu halkaları bir araya getirmek için çalışmak. Muhalefet görevlerini ve araçlarını bir eksen etrafında birleştirebilmek, enterkonnekte tarzın anlamı işte bu. Enterkonnekte tarzda tek bir noktadan başlamak yerine birkaç noktadan başlayabilmek (M. Pekdemir, Anne Bak Kral Çıplak, [1. Baskı 1992] 7. Baskı 1999, s. 348-353).

* * *

Böylece bilinen, yaşanmış olan parti ve partileşme formları da artık bu tarza uyumlu olmak durumunda. Kendini aynı zamanda

“hareket” olarak da örgütleyebilen partilerin potansiyel etkilerinin çok daha güçlü olduğu bir kez daha ortaya çıktı.

Çünkü aktif muhalif kesimler doğrudan demokrasinin deneyimini de yaşayabili. “Bütün iktidar Parklara!” diyebilmek çok moral yükseltici bir ortam yarattı. Şimdilik elbette mümkün değil ama 20. yüzyılın başında “Bütün iktidar Sovyetlere!” diyenler tarihi yeniden başlatmamış mıydı?

“Eski öldü, yeni doğamıyor. Bir kriz, eskinin ölümü ve yeninin doğamaması durumu, sürecidir” (A. Gramsci, *Hapishane Defterleri*).

Çapulcu muhaliflerin meclisleşmesi yönündeki bir arayışta, deneme yanılmayla ve kendi özdeneyimleriyle eski tecrübeleri de hatırlama ve yeniden üretme, en önemlisi yaşanan haleti ruhiyeye uygun biçimler yaratma gibi imkânlar ortaya çıkıyor. Gezi Parkı’ndaki kısa süreli Komün deneyiminin tadı bile muhalif çevrelerin hâlâ damağında. ODTÜ ÖTK, Yeni Çelteç İşçi Konseyleri, Fatsa, Direniş Komiteleri gibi tecrübeleri geçmişe ait nostaljiler olmaktan çıkaracak bir iradi çabadan söz ediyorum elbette.

Nâzım Hikmet’in dediği gibi “Bu bahiste geri gelmesi mümkün olmayan hatırlanmamalı” belki ama yeniden üretilebilmesi mümkün olanlar da asla unutulmamalı.

Elbette bu parklardaki topluluklar iktidara filan el koymuyor ve zaten koyamaz ve hatta muhalefet güçleri bile şimdilik “pire” ısırgığı kadar ama bu niyet bile iktidardakileri kudurtmaya yetiyor, onların saldırganlığı daha şiddetli biçimlere bürünüyor.

Zaten ve derhal, bu direnişler süresince, “barışçı olanlar” ile “şiddete başvuranlar” ayırımına vurgu yapılmıştı. İsyan katılanların hepsi, biber gazı yerken saçları uçuşan ve elini çantasının sapında tutan “kırmızılı kadın” kadar masumdu ve dolayısıyla maruz kaldıkları zulme her biçimde direnişlerinde meşru ve haklıdır. O zaman ve şimdi de en büyük masumiyet: Her şekilde ve her koşulda direnmek.

Ama şiddet korkutmuyor. Öldürüyor, acı veriyor ama korkutmuyor. Gençler özgüven kazandı. Birincisi 80 öncesinin devrimci efsaneleri karşısında kendi efsanelerini yarattılar. İkincisi Kürt direnişiyle kıyaslanan “ezikliklerini” de aştılar, üstelik ellerinde silah da olmadan, ölesiye ve korkusuzca isyan etmeye giriştiler. İçlerinde ve yanı başlarında örgütlü devrimciler var, süreçte birlikte örgütlenebilme imkânını arayan ve bilhassa sürecin hamallığını da yüklenebilen deneyimli genç devrimciler... (BirGün, 24 Haziran 2013, “Tarih birkaç salisede yazılır”).

5. “Sonuç” Değil: Evet “Bu Daha Başlangıç!”

Haziran direnişinde son sahnelerden biri şöyleydi: Ellerinde Türk bayraklarıyla insanlar “Diren Lice Gezi Seninle!” diye bağırıyor.

Toplumdaki tarihsel ve toplumsal kutuplaşma farklılaşmaktaydı. Bir yandan Aleviler, tam da damarlarına basıldığı günlerdedi: Antikapitalist Müslümanlar muktedirlerin şeytanlığını teşhir ediyordu.

Kürtler? Evet, önce “mesafeli” durdular... İslamcılarının özgürlük sınırlarının türbana kadar olması gibi Kürt haklarıyla sınırlı bir özgürlükçülük peşindeymişler gibi kaygılara da yol açtılar. Ancak direniş eylemlerinin son günlerinde Türk bayraklarıyla “her yer Lice her direniş diyenler” bu kaygıları da boşa çıkardı. Kürt siyasetçiler nihayet özeleştiri yaptı, kendi renkleriyle direniş kardeşliğindeler. Gezi ruhuyla bütünleşeceklerini ilan ettiler.

Gezi tecrübesi şunu da gösterdi: Kimlikleri esas alan bir mücadele şart değilmiş. “Alan ideolojileri” aşılarak somutlaşmış ve her kesim için ortak özgürlük ve eşitlik talebi hâlâ isyan dinamiği olabiliyormuş.

Kuşkusuz devrim uzun bir süreçtir ve büyük harfle başlayan “Devrim” ise ancak isyanlara konulan üç nokta olabilir. Bundan böyle “enterkonnekte” isyanların, yani toplumun farklı kesimleri ve düzeyleri arasında iç bağlantılar kurabilen, bunları birleştirebilen isyanların sayesinde sosyalizm 21. yüzyılda yeniden inanılır bir dava olabilecektir.

Teorik olarak varsaydıklarımız kanıtlanıyor. “Teori gridir ama hayat ağacı yeşildir.” Teorinin gri kalışını ve hayat ağacının yemyeşil oluşunu seyrediyoruz. Birkaç ağaç “nedeniyle” başlayan bir isyanda, tüm renkleriyle çiçeklenmiş haliyle “hayat ağacı” mecazı da gerçek oluyor. Teori kitaplarından okuduklarımızı pratik defterlerine yazmanın yanı sıra pratik defterine yazılanları okuyup teorinin kitabını yeniden yazmanın, yeniden üretmenin keyifli ve şenlikli kavşağına gelmedik mi?

Ama bu sıradan bir pratik değil. Praksis! Yani sadece eylem değil, bilinçli eylem... Çünkü şu son olayları eyleyenler, eyleminin bilincinde ve tüm muziplikleriyle ve müthiş zekâ oyunları ile bunun keyfini çıkarıyor (BirGün, 10 Haziran 2013, “İsyân, Şenlik, Özgürlük!”).

2013 sonbaharında ikinci dalga gelecekse eğer daha örgütlü ve tecrübeli olacak, her iki taraf bakımından da. İlk dalgada,

hem iktidar hem muhalefet bakımından bir tecrübe birikimi de olmuştu. Ama muhalefet saflarında, muhtemelen “tecrübenin muhafazakârlığı” bir nebze ayak bağı dahi olabilecek. Haziran’ın aynen “tekrarı” da mümkün olmayacak ama “biz öyle yapmamıştık ki” diyenler sorun yaratabilecek.

Bunlar aşılabilir sorunlar değil, aşılabılır. Nitekim tartışmalar bağlamında bu yazı sonlanırken dahi “bu daha başlangıç” anlamına gelmekteydi. Eylül’ün ilk haftasında TC tarihinde belki de ilk kez Aleviler Mamak Tuzluçayır’da kimliklere yönelik asimilasyona isyan etti ve aynı günlerde ODTÜ öğrencileri ağaçlarına sahip çıkarken haykırdı: “Yaşamak bir ağaç gibi tek ve hür ve bir ODTÜ gibi kardeşesine.”

Demek ki en iyi son cümleyi bu bahiste yine Nâzım Hikmet kurabilecek:

“İslak saçlarını güneşte kurut,/ olgun meyvelerin baygınlığıyla parıldasın/ nemli, ağır kızılıtlar.../ Sevgilim sevgilim/ mevsim/ sonbahar...”

Çünkü “2013 sonbaharı” asiler için illa ki bir ilkbahar...

Haziran Direnişinin Görünümü, İçeriği

Nuray Sancar

Biri BDP diğeri Türk bayrağı taşıyan iki kişinin biber gazının altında birlikte koşarkenki görüntüsü Haziran Direnişinin unutulmaz karelerindendir. “Düşük yoğunluklu savaş”tan polisin kitle gösterilerine müdahalesine, köy boşaltmalarından paramiliter grupların yıldırıcı faaliyetine kadar her tür bastırma yöntemi uygulanarak 30 yıldır sürdürülen gerilimin içinde kışkırtılan milliyetçiliğin bir gün terbiye olacağına duyulan inancı haklı çıkaran bir görüntüydü bu. Taksim Gezi Parkı’nda Kürtlerin çadırına zaman zaman tacizkâr müdahalelerde bulunan ulusalcı kesimler, Kürt varlığına zoraki katlanıyor görünseler de bu fotoğraf karesi, direnişin başından beri tutarlılığının bozulmamasına çaba harcanan üst söylemi haklı çıkardığı için de sembolik bir değer kazandı. O iki kişi, fotoğraf kadrajının en altındaki, eliyle kurt işareti yapan adamla birlikte AKP’nin, kendisine karşı en geniş kesimleri birleştirmiş olduğunun kanıtıydı.

Haziran Direnişi, daha önce bir araya gelmezleri, birbirine benzemezleri bir araya getirmişti. Bir mizah dergisinde yayınlanan karikatürde de bu kendi kimliğinden soyunma haline, Yeşilçam filmlerinden bozuşturulmuş bir klişeyle mim koyuldu: “Durun siz düşmansınız.” Türklerle Kürtler, dindarlar ile laikler arasındaki ayrışmanın/kamplaşmanın Hükümetin kurduğu politik söylem bağlamının ürünü olduğunu ve bu bağlam değişir değişmez ayrışmayı kurgulayan paradigmanın çökeceğini gösteren sayısız an yaşandı direniş boyunca.

Peki, bu nasıl oldu?

Nasıl oldu da kesimler arasındaki geçirimsiz ideolojik sınırlar esnedi ve Taksim'i çepeçevre kuşatan polis bariyerleri elbirliğiyle yıkılırken "durun siz düşmansınız" diye hatırlatıcı bir sese kulak kapatıldı?

Bunun sadece biber gazından, ortak düşmandan can havliyle korunurken hep birlikte direnirken beliren bir "an" olduğu söylenebilir mi yoksa birlikte olabilme halinin direnişten sonrasına kalabilecek en önemli bakiyeler arasına girdiğine mi işaret etmeli?

Bu soruyu Türkiye'yi bir ay boyunca sarsan direnişin karargâhı sayılabilecek Taksim Gezi Parkı'nda kristalize olan görünümünden içeriğine doğru ilerleyerek yanıtlamayı deneyeceğiz. Birbirinden farklı parçaların anlamlı bir bütün oluşturarak bir araya geldiği kolaj görünümü Haziran Direnişi'nin hem bileşenlerinin niteliğine hem taleplerine hem de söylemine denk düşüyordu. Farklı sınıfsal kesimlerin, katman ve grupların birlikte ve yan yana bulunabilmesinin koşulunun direnişin üst söyleminin daha en başından örgütsüzlük ve ideolojisizlik olduğu üzerindeki mutabakat böyle bir kolajı mümkün kıldı. Hemen herkesin kendi bayrağı, beklentisi ve kimliğiyle aynı yerde olduğu diğerlerine kendini anlatabildiği ama kimsenin kendini dayatmadığı bir bağlandı bu.

Daha ilk günlerden itibaren direnişin patentinin "Y Kuşağı" ya da "90 Kuşağı" diye anılan, şimdiye kadar hiçbir örgütte yer almamış üstelik bunu reddetmiş, hiçbir eyleme katılmamış, vaktini bilgisayar başında geçirirken dünya meseleleriyle hiç ilgisi yokmuş gibi görünen gençlere ait olduğuna ilişkin bir tespit hayli ilgi gördü. Direnişin başlangıçtaki yaratıcılarının ve Gezi Parkı'nda 16 Haziran'a kadar gece gündüz nöbet tutanların hatırı sayılır bir kısmının gençlerden oluştuğu doğrudur. Ancak daha 31 Mayıs gecesinden itibaren Türkiye'nin her yerinde sokağa çıkan kesimlerin sadece gençlerden oluşmadığı gerçeğinin üstünü örter bu tespit. Öyle görünüyor ki alelacele yapılan bir direnişçi profili tarifinin benimsenmesi, gençliği anlamaya elverişli bir anahtarın kolaylıkla bulunmuş olmasından değil, direnişi kategorize etmeyi mümkün kılmasından kaynaklanıyordu. Bıçak, şimdiye dek etrafında olan bitenle alakadar olmamış bir gencin kemiğine dayanmışsa onun gösterdiği refleks, birikenlerin er geç patlamaya yol açacağını söyleyen bir politik programdan elbette daha ayartıcı olacaktır. Zaten sol partiler bunu her zaman söylemiş, sürekli olarak kendilerini bu

ana hazırlamış olmalarına rağmen kurgulanmış bir ayaklanmanın kışkırtıcısı olmaktan en azından izlenimde çıkamamıştı. O yüzden kendiliğinden refleksin, saflarını doldurmasını mümkün kıldığı, kimsenin tüzüklere, örgüt içtiihadına riayet etmesini şart koşmayan “masumiyet partisi”, 12 Eylül’den bu yana süren, devlet kaynaklı sola yönelik karalamalardan ve aşağılamalardan, sol ideoloji düşmanlığından hiç yaralanmamış taze bir güç olarak görülebilirdi.

Gezi Parkı’ndaki üniversite öğrencilerinin yerleşkesinde asılan pankartta yazılı “yılanmak istemeyen çocuklardık” ifadesi ile bir dövizdeki “GTA’da polis döven bir kuşağa çattınız” benzeri pek çok cümle/slogan Gezi Parkı’ndaki söz patlaması içinde dolaşmışsa “28 Şubat’ta neredeydiniz?” diye soran AKP’liye “Kreşteydik” yanıtı verilmişse direnişin üst söyleminin, sık sık çağrışım-lara başvurularak yeniden üretilen masumiyet olduğu ve bunun hareketin en önemli ideolojisi olarak kabul edildiği söylenebilir. Haziran günleri boyunca direniş, solculukla yaftalanmayı, bir sol partiyi ya da partileri referans göstermeyi reddederek AKP hegemonyasına karşı konum aldı. Ancak Gezi Parkı’nın hemen dışında, ondan ayrı durarak ama direnişin etkin özneleri olarak Taksim Meydanı’nda bayrakları ve flamalarıyla bekleyen, polisin biber gazına ve dağıtma çabalarına en çok maruz kalan sol grup-lar oradayken ideolojisizlik söyleminin gündelik dilde kullanılan cümlelerle kurulması mümkün olmayacaktı. Haziran günlerinde araftaki konumunu, çadırını Taksim Meydanı ile Gezi Parkı arasında kurarak sembolleştiren Kürt hareketinin mensuplarından, Abdullah Öcalan posterlerini kaldırmalarının istenmesi ve onlara dış bileyen TGB, İP çevresinin sataşmalarına araya girerek engel olma biçimleri, bu gündelik dilden kaçışın her zaman mümkün olmadığını gösterse de direniş, kendisini ideolojik tavır almanın eşğine getiren gelişmelerde mizahın yumuşatıcı ve problem öteleyici alanına sığındı. “Mustafa Kemal’in askerleriyiz” sesi yükseldikçe “Mustafa Keser’in askerleriyiz” yanıtı verildi. Hemen oracıkta, devrimci durum ilan etmenin zamanının geldiğini sanan, milis oluşturulmasını öneren radikal bir sol grup “ay resmen devrim” dövizleriyle karşılandı. Başbakan bir ilçe başkanının gelininin direnişçiler tarafından saldırıya uğradığını iddia ettiğinde Gezi Parkı’nda kandil kutlaması yapıldı, simit dağıtıldı, direnişin kadınları saldırıyı kınadı. Antikapitalist Müslümanlar toplu namaz kılarken genç direnişçiler etraflarında nöbet tuttu.

Gezi Parkı'nda ve Taksim Meydanı'nda süren ve diğer şehirlerde de destek eylemleri olarak başlayan ve giderek her kentin özgünlüğünü ve yerel taleplerini de içererek genişleyen hareketin görünümü ile ilgili üç şey söylenebilir. Bu görünüm direnişin hem esinlendiği kaynakları işaret etmesi bakımından hem de bir araya gelişin koşullarını yaratması bakımından önemlidir. Birincisi, "bilgisayar başından kalkmayan genç kuşak" profili ile ilgili tespitleri neredeyse haklı çıkaracak biçimde halkın organize olma, polis saldırılarına karşı geri çekilme ve yeniden toparlanarak direnme taktiği, yardımlaşma ve dayanışma biçimleri, takviye güçlerle devam etme konusundaki çabası ve nihayet Gezi Parkı'nda yıllanacakmış gibi yerleşik bir hayat oluşturma eğilimi, "level" atlama esasına dayalı bilgisayar oyunlarını andırır. Tanımadığı insanlarla oyun boyunca teklifsiz ilişki kurabilen, onunla oyun için, oyun anında alışverişte bulunan oyuncu, direnişçi kılığına girinceye kadar sloganla vurup kaçma, mizahla öteleme, skor yaparken birkaç engeli veya polisi devirme, peşine takılanları atlatma, bir başkasına yardım etme bakımından bir hayli antreman yapmıştır. Ve nihayet Gezi Parkı'na yerleştiğinde de bir unsur eksik olursa insanın ortasında yıkılacak bir "city"yi kurma becerisi edinmiştir çoktan. Gezi Parkı, organik bostanı, kütüphanesi, çocuk yuvası, akademisi, Devrim Marketi, sanatsal gösteriler için sahnesi, içerdense yayın yapan medyası, reviri, çadır gruplarına yakıştırılan site isimleri ve çadır aralarına verilen sokak isimleriyle yavaş yavaş inşa edilen bir kent prototipi haline gelmiştir.

Üzerine yapılması düşünülen AVM'den kurtarılan ya da kouranan Park'ta kurulan kent, her ilişkinin paraya tahvil edildiği, Thatcher'ın 1984'te ettiği "toplum yoktur bireyler vardır" sözüyle genel felsefesi özetlenmiş, dünyanın kocaman bir pazaryeri ve sermaye birikim alanı haline getirilmesi uğruna emekçilerin bütün dünyada hastalıkta, sağlıkta dayanışabilmek için ücretlerinden kesilmiş fonlarla oluşturulan sosyal güvenlik sisteminin çökertildiği neoliberal zamanların kentleşmesinin antitezi ve alternatifiydi. Orada oluşan gönüllü dayanışma ağının, paranın geçmediği alışveriş ilişkisinin yaratılmasında, etraftan gelen gıda desteğinin depolanması ve dağıtılmasında biber gazının yaralarına maruz kalanlara topluca müdahale edilmesinde görüldüğü gibi yeni bir ahlakı bazen grotesk bir biçimde abartarak örneklemeye çalışmasındaki rolü azımsanmaz. Halkın cezaevlerinden, gençlik kamplarından, başka ülkelerdeki direnişlerden ve hatta

geçmiş devrimci deneyimlerden hafızasında birikmiş ne kadar komün deneyimi ve insani ilişki biçimi varsa hepsini parkın ortasına döktüğü bu süreç, sadece geçmişten değil gelecekte de çalınmıştı kuşkusuz.

Haziran Direnişi'nin öznelerinin kendilerini aklın ve zekânın müşahhas hali olarak görmesinde şöyle bir ironik yan da vardır. Sistem içinde tutunabilmek ve ayakta kalabilmek için hem insanlara akli kullanmayı telkin eden hem de o akli hamur gibi yoğuran bir sisteme karşı akıl dışında başka mülkleri olmayan direnişçilerin sadece kavrayış gücü ve zekâyla mücadele etmeye yeltenmesi ve geçmiş ile geleceği, bir komün ve direniş zamanına sığdırması, oradan yepyeni bir ilişki biçimi önermesi elbette bir akli gerektirir; ezilenlerin aklını. Bu akıl sayesinde hazırlanan haritalar sürekli güncellenerek polisin ve direnişçilerin nerede pozisyon aldığını, hangi konut ve iş yerlerinin sığınmaya açık olduğunu, revirlerin nerelerde kurulu olduğunu birbirlerine bildirdi ve tek bir kişinin kılına zarar gelse birlikte üzüldü. Kapitalizmin kendi kaderine terk ettiği milyonlar çok kısa bir sürede ortak bir kaderde birleşebildi. Üstelik bunu büyük bir haz duyarak, böyle bir hayatın kalıcılışmasını arzu ederek, tuttukları her mevzide ve atladıkları her "level"da bir sonrakine atlayabilmek için cesaret bularak gerçekleştirdiler. Tanışılmamış insanlarla oyun arkadaşlığı, "tanımadığımız insanları evimize aldık" diyen direnişçi ile apartman kapısının anahtarını dışarıda bırakarak bir pet şişe su ve Talcid'i kapı eşiğine koyan, penceresine "bu eve sığınabilirsiniz" yazan dayanışmacının, birinin ev sahibi diğerinin sokaktaki direnişçiye dönüşerek sık sık yer değiştirdiği sosyal bir ortama açıldı.

Direnin görünümlerinden ikincisi de direnişteki muharebe, müzakere ve mübadele biçiminin esinlendiği bilgisayar oyunları ile uyumludur aslında. Onu tamamlar. Bir kent meydanından başlayan eylem başlangıç mekânının başlıca özelliklerini soğurarak ilerlemiştir. Taksim Meydanı hem bir karşılaşma, tanışma, buluşma yeridir hem de siyasi iktidara ya da egemen aygıtı karşı yükselen, sıklıkla sınırlandırılması için müdahaleyle karşılaşmış karşı sözlerin mekânıdır. 1 Mayıs 1977 katliamından bu yana meydan, halk ile devlet arasındaki bir hegemonya mücadelesinin, ele geçirme ve geri alma muharebelerinin yaşandığı ve o zamandan bu yana çok fazla bedelin ödendiği, siyasal olarak simgeleşmiş bir alan olmuştur. İstiklal Caddesi ve ara sokakları boş zaman geçirmelerin, eyleme ve eğlenmenin, sohbetin ve arkadaşlıkların, kül-

türel paylaşımların, avareliliklerin, bir yere yetişmelerin, selamlaşmaların, firma çığırtkanları aracılığıyla yapılan reklam anonslarının, alışverişin, futbol karşılaşması sonrası skor kutlamalarının, yılbaşı sevinçlerinin, müzik gruplarının etrafında geçici toplaşmaların yaşandığı, protesto ve taleplerin haykırıldığı; birbirinden parçalanmış anlara yataklık yapan ama onları bu kesintiliği içinde mekâna ait bir bütünselliğin parçası haline getiren bir curcuna evrenidir. Meydan ve caddenin bu hareketli, karnavalesk hayatı uzunca bir süre iş zamanlarına sıkıştırılmış veya işsizlikle terbiye edilen ezilenler açısından hep bir çekim merkezi, bir rahatlama alanı olabildi. Barların ve kafelerin önündeki sandalyelerin kaldırılması emri verilene kadar da muhafazakâr hükümetin “yaşam alanlarına müdahale” olarak tanımlanan icraatının etkileri caddeye pek yansımamıştı. On yıl boyunca Meydan ve Caddede süren gündelik hayat arada bir hortlayan Meydan’a cami projesi, sonra bir gerçekliğe dönüşen yayalaştırma projesi ve nihayet Gezi Parkı’na AVM ve Topçu Kışlası yapılması kararı, kimsenin orada yerleşik hayatı geçmediği için memlekette olan bitenle çok ilgili değilmiş gibi görünen ama zaten bütün olup biteni bütün o karnavalesk görünümü altında ince ince biriktirmeye başlamış olan mekânı, yeniden ve uzun süreli bir muharebe alanı haline getirdi.

Bakhtin’in Rabelais’in romanlarını analiz ederken* resmi dünyanın dışında kurulmuş Ortaçağ çarşısında yaşananlar için tarif ettiğine benzer bir eşitliğin Meydan ve Cadde için de geçerli olduğu söylenebilir. Yılda birkaç kez düzenlenen karnavallar Ortaçağ insanı için baskıcı ve kuşatıcı mutlakiyetlere ve ruhban sınıfına karşı tepkinin alaysı bir mizah yoluyla dile getirildiği, halkın karnaval alanı dışındaki iktidar ilişkilerinden bir süreliğine varestе kalabildiği, yoksun olduğu ve yasaklanmış her şeyi yaparak bulunduğu rahatlama alanlarıydı. Ortaçağ çarşısının ruhunu yansıtan karnavallarda azizlerle dalga geçerek dini hikâyeleri eğip bükerek, kralla taç giydirme ve indirme törenleri yaparak halk, içinde biriktirdiği öfkeyi kusuyor ve güç biriktiriyordu. Mikhail Bakhtin karnaval ile Rönesans dönemi arasında kesintisiz bir bağ kurar, onun devrimci özünün sonraki zamanlarla ilişkisini ortaya koyar.

Gezi Direnişi’nde ise söz, azizlerin menkıbeleri bozuşturularak, din adamlarının fetvalarının içi boşaltılıp aşağılanarak değil ama Ortaçağ tebaasının alaycılığı ve mizah duygusu devralınarak üretildi. Halk beslendiği popüler kültür kaynaklarındaki bildik imgeler, figürler, karakterlerin hepsiyle birlikte direnirken

ve onların ağzıyla konuşurken Başbakan Erdoğan'ın, AKP yöneticilerinin, örneğin görüşmeye çağırıldığı Kurtlar Vadisi dizisi oyuncusunun söyledikleriyle alay etme imkânı buldu. Tıpkı Ortaçağ'daki öncellerinin krallık rejimlerini gözden düşürdüğü gibi Hollywood filmlerinin bozuk çeviri Türkçesiyle "bu gaz harika dostum" diyerek üzerine sürülen TOMA'ları ve Akrepleri bir oyuncağa çevirdi. Sözcükleri çarpıttı, çağrışımları yönetti ve direnişi, orada bulunmaktan haz alınan bir karnaval havasında sürdürdü. Tam da böyle bir ortak haz eşitleyici olmuştur, tam da böyle bir karnaval havasında bir araya gelemezlerin birlikteliği mümkün olmuştur.

Üçüncüsü her zaman politik bir grup olarak bilinse de politik bir yönü yokmuş gibi davranan, ilkesini genel bir iyiliğin yanında olmak, iyiliği de "o kendini belli eder"*** diye tarif etmekten imtina etmeyen "Gezi tribünlere benzediği için ordaydık" diyen, Beşiktaş Çarşı grubunun sözcülerinden Cem Yakışkan'ın dikkat çektiği nokta önemlidir. Futbol grupları farklı siyasi görüşlere sahip çok çeşitli kesimlerden insanları barındırır. Bütün bunların bir araya gelmesini sağlayan etkenin, bu etken ne kadar politik bir saikle donanmış olsa da apolitik olduğu iddiasında ısrar etmesi tribünlere benzeyen Gezi saptamasını doğrular. Kentin en büyük çarşısında patlayan ve bu metaforik çarşının demografik yapısından ve ruhundan feyiz alan direnişe, kendisi de bir ilçenin çarşısından neşet etmiş, adını öyle seçmiş bir futbol taraftar grubundan daha uyumlu ve yakışan ne olabilir ki!

Çarşı grubu da iktidarın söylemini çarpıtıp etkisizleştirmeye, onu komik duruma düşürmeye, taraftarlar arasındaki çelişkileri mizahın potasında eritmeye, çatışma anlarını alaysı bir dille önemsizleştirmeye talimli bir gruptur. Aynı zamanda taraftarlar arasındaki hiyerarşiyi ortak sevinç ve keder duygusunda ortadan kaldıran, uzun deplasman yolculuklarında birbiriyle paylaşımı, zafer ve skor için tek bir yürek olarak atmayı önemseyen, yaşı büyük olana hürmetten başka hiyerarşik kodlamaya önem vermeyen bir topluluktur da ve sık sık karşılaşılan polis müdahaleleri sayesinde savaşmayı, direnmeyi öğrendiği gibi salvoları muzipçe savuşturmaya da alışmıştır.

Buradan şunu söyleyebiliriz: Haziran Direnişi'nin en büyük başarısı, onun aynı zamanda birikmiş direniş ve dayanışma kültürünün bütün öğelerini bir mekâna toplaması ve bu kültürü mücadelenin kalkanı yapmasıdır. Direnişin apolitiklik iddiasını

sürdürebilmesinin sırrı da siyasi iktidarla en yakıcı ve can alıcı karşılaşmasında bile bu zaten oluşmuş eşitlikçi ve yer yer komünal kültürel kodları başarıyla sürdürebilmesindedir. Tam da bu yüzden bu kodlar Yakışkan'ın "iyilik" olarak tarif ettiği haksızlığa karşı direnme ruhunun asgari müşterekini oluşturduğu için rahatlıkla politikasızlık iddiasını sürdürebilmiştir. Yoksa Meydandaki üç beş ağacın köklerinde, İstanbul'un rantıye sermayeye açılması anlamına gelen kentsel dönüşümün yuvalandığını, Tayyip Erdoğan'ın muhafazakâr diktatörlüğünün kadınlara, gençliğe ve emekçilere yönelik meta projelerinin ve onları dillendirirken kullandığı aşağılayıcı üslubun gizlendiğini gayet iyi biliyordu.

Girişteki can alıcı soruya gelince: Haziran günlerinde ortak bir düşmana karşı, ortak taleple buluşan kesimlerin bir aradalığının sonraki sürece damgasını vurabilecek bir kazanım olduğu elbette söylenebilir. Ne var ki çok özel bir bağlamda gerçekleşen bu beraberliğin, özellikle başkalarını dışlama esasına dayalı politik programlar etrafında toplanmış kesimlerin, kimliğini Gezi Parkı'nın merdivenlerinde (diğer kentlerin meydanlarında da) ilelebet unutacağını düşünmek saflık olur. Üstelik doğru da olmaz.

En fazla Erdoğan'ın istifa etmesi talebinde uzlaşanların, her birinin siyasal geleceğe ilişkin programlarının farklılığı, üstelik bu fark başka bir kesimin sindirilmesi üzerine kurulmuşsa Geziden bakiye yekpare bir muhalefet yine olmayacaktır. Ancak şu önemli, Haziran günleri daha önce deneyimlenmemiş bir demokrasi pratiğinin örneğini verdi ve halk kısa bir süre de olsa kendi kaderini tayin edebilme gücünün kendi elinde olduğunu, bunun için de korkuyla baş etmesinin ve ısrarın önemli olduğunu gördü.

Haziran günlerinin ardından doğan park forumlar bu ısrarın, yol ve model arayışının platformlarıydı. Direniş o an ortaya çıkardığı kendi enerjisini, Türkiye'de toplumsal ve siyasal kamplaşmanın etkili bir miladı olan, hem iktidar partisi tarafından her gün yeniden üretilen hem de başlatıcı olanların devamından fayda sağladığı 28 Şubat bağlamını aşmak; 30 yıldır süren savaşın ardından Kürt Sorunu'nun demokratik çözümü konusunda inisiyatif koymak; dışlanan mezhep, cinsiyet, grup ve cinsel yönelimleri kapsayan bir demokratikleşme projesini gerçekleştirmek üzere sürdürebilirse Haziran günlerinde ve park forumlarda tartışılan şeyler boşa gitmemiş olacaktır; ki haziran günleri bu niyetin ama sadece niyetin değil, bunun gerçekleşmesini mümkün kılan bir bağlamın hayal olmadığını gösteren bir haberciydi. Onun üst söylemi poli-

tikadan uzak bir masumiyet olarak belirse de son derece siyasi ve büyük talepleri vardır. Üstelik bu taleplere şerh koyan grupları bile “Gezi Ruhu” denen şeyin içinde eritebilmeyi başarmış, kolajında barındırmıştı. Mizahın yatıştırıcılığında söylemin muzip apolitikliğinde, kimi zaman birilerinin kendi kimliğini, bir başkasının kendi kimliğinin altını çizmesine olanak sağlamak uğruna silikleştirmesini mümkün kılan bağlam, siyasi iktidarların yıllardır uyguladığı gerilim siyasetine bir meydan okuma olarak yazıldı.

Şimdi elbette ciddi ciddi konuşma zamanı; gerilimden beslenen Hükümet ile hükümetin negatif görüntüsü sayılabilecek politikanın boy verdiği iklim değişebilir. İşte o zaman bir Kürt’ün elinden tutan Türk’ün, bir başörtülü ile örtüsüz laikin bir aradaki görüntüsü özel bir bağlama ait, gelip geçici bir anın fotoğrafı değil de artık değişmiş bir zamanın kalıcı ilişkisinin resmi olabilir.

Haziran Direnişi geleceğin nasıl olması gerektiğine dair böyle pek çok görüntü ortaya çıkardı. Resmedilen, halkın talebiydi, karşılanmamış talep ise “bu daha başlangıç, mücadeleye devam” diyerek kendini hatırlatmaya devam edecek/ediyor.

Bölüm Dipnotları

- (*) Mikhail Bakhtin, *Rabelais ve Dünyası*, Çev. Çiçek Öztek, Ayrıntı Yay., 2005, İstanbul
- (**) Mikhail Bakhtin, *Karnavaldan Romana*, Çev. Cem Soydemir, Ayrıntı Yay., 2001, İstanbul.
- (***) *Sıcak Haziran*, Beşiktaş Çarşı Grubu ile Söyleşi, Haz: Nuray Sancar, Evrensel Kültür Kitaplığı, 2013, İstanbul.

Devrimde Devrimde Bir Gezi'nti

Gün Zileli

Hayatta bazen öyle büyük bir olay yaşarsınız ki bu olayı nasıl anlatacağınızı, nereden başlayıp nasıl sıralayacağınızı bilemezsiniz. Hatta ne kadar anlatsanız hep bir yetersizlik duygusu içinde kalırsınız. Ben de bu yazının başına oturduğum şu anda aynı ruh hali içindeyim. Yine de denemek zorunda olduğumu biliyorum.

Regis Debray'dan ödünç aldığım “Devrimde Devrim” kavramının bugün, Haziran-Gezi Devrimi'yle tam da yerine oturduğunu düşünüyorum. Haziran-Gezi Devrimi, günümüzün yeni kuşak dünya devrimlerinin, zaman olarak değil ama nitelik olarak gerçek öncüsüdür. Bu devrim, nicelik olarak bugünkü Tahrir Devrimi'yle kıyaslanamasa bile iki yüzyıldır süren dünya devrimi paradigmasında yarattığı muazzam değişimle devrimler tarihinde müstesna bir öncü yere sahip olacaktır. Bu anlamda Haziran-Gezi Devrimi, Tahrir'le, Occupy Wall Street hareketiyle, İspanya'daki, Yunanistan'daki mücadelelerle, hatta kendisinden bir önceki devrim kuşağını oluşturan 1968 kültür devrimleriyle kan bağına sahip olsa da devrim paradigmasına getirdiği büyük değişimlerle onlardan daha ön planda anılmayı hak etmektedir, tarihe de böyle geçecektir.

Devrim Paradigmasında Değişimler: Öncüsüz,
Silahsız, Çoğul, Kitlese

Öncelikle, Haziran-Gezi Devrimi'nin öncüsüz, kendiliğinden, çoğul yönü üzerinde durmalıyız. Elbette devrim patlak vermeden

önceki aşamada Gezi Parkı'ndaki mücadeleyi ısrarla sürdüren ve gündeme getiren eko-anarşistlerin rolünü unutmadan. Devrim, Gezi Parkı'ndaki ekoloji bakımından duyarlı kitleye polisin vahşice saldırısıyla patlak vermiş ve bir anda, kendiliğinden muazzam ölçekte kitlesel bir devrimci harekete dönüşmüştür. 31 Mayıs-1 Haziran günleri Taksim'i çevreleyen cadde ve sokaklara (İstiklal, Siraselviler, Dolapdere, Elmadağ, Gümüşsuyu, Harbiye vb.), o yoğun biber gazı saldırısına ve TOMA'lara rağmen yüz binlerce insanı hiçbir örgüt sevk edemezdi. Sosyal medyanın devrime sunduğu, anında doğrudan eylem ve doğrudan örgütlenme olanakları elbette söz konusudur ama vicdanı ve onuru incinen bireylerin Taksim'e kendiliğinden akışı olmasaydı sosyal medya da işlevsel olamazdı. Kısacası devrimin başlangıcı, her insanda varolan vicdan ve onur duygusunun harekete geçmesi ve insanları kendiliğinden o sokaklarda toplamasıydı. Geçmiş devrimlerde de, en azından başlangıçta kendiliğinden kitle hareketinin tayin edici rolü vardır elbette (her ne kadar daha sonraki parti tarihleri bu rolü minimize etmeye, öncü partilerin rolünü abartmaya çalışmışlarsa da) ama bu seferki kendiliğindenlik gerçekten muhteşemdir. Bunu en güzel gösteren, 1 Haziran'ın şafağında Boğaz Köprüsü'nü yürüyerek geçen o sakin ama kararlı insanların fotoğrafıdır.

Aynı şey, polisin 1 Haziran'da kitle basıncı sonucu çekilmesiyle birlikte Gezi Parkı'ndaki kendiliğinden örgütlenmede de görülmüştür. Kendi içinde hegemonyacı değil, kendiliğinden çoğul bir özgürlükçü örgütlenme tarzı tutturan Gezi Hareketi, gerçekten hayran olunacak bir örgütlenme yeteneği göstermiştir. Hiçbir yerden talimat verilmeden, kimsenin dürtüklemesi olmadan, gönüllü bir örgütlenmeyle çöpler toplanmış, gönüllü sağlıkçılarla revirler kurulmuş, halkın ve esnafın desteğiyle parayı ortadan kaldıran kantinler ve yiyecek merkezleri oluşturulmuş, yine paranın ortadan kalktığı kütüphaneler kurulmuş, kitap takasları yapılmış, kimsenin dışlanmadığı ama kimsenin hegemonyasının da mümkün olmadığı bir toplumun küçük bir modeli Gezi'de iki hafta boyunca hayata geçirilmiş, polisin olmadığı yerde insanların kardeşçe, dayanışma içinde, barışçı bir şekilde ve olaysız yaşayabilecekleri kanıtlanmıştır. Devrim, özgürlüğün, hem bireysel hem grupsal hem de örgütsel düzeyde kimseyi dışlamayan çoğul bir yapıyla garanti altına alınabileceğini göstermiştir.

Aynı şeyi, alınan kararlarda da görüyoruz. Herkesin kendini özgürce ifade edebildiği kitle forumları daha Gezi Parkı devrimin elindeyken başlamıştı. Başbakan'ın taviz veriyormuş izlenimi yaratıp Gezi'yi zorla ele geçirme hazırlıkları yaptığı günün ertesinde (15 Haziran) *de facto* hareketin resmi ve fiili temsilcisi gibi görünen Taksim Dayanışması'nda Gezi'yi bir çatışmaya meydan vermeden boşaltma eğilimi ağır basar gibi olmuştu. Fakat bu noktada, eski devrimlerin hepsinden farklı bir şey oldu (Sovyetlerin gerçekten Sovyet olduğu dönemde bile kritik durumlarda Sovyet Merkez Komitesi karar verirdi) ve Gezi'deki kitle işe resmen el koydu. Sabaha kadar süren yedi farklı yerdeki forumlarda ağır basan eğilim, Gezi'nin tavizler ya da tehditler karşısında terk edilmemesi yönündeydi ve kitle bu kararını Taksim Dayanışması'na da kabul ettirdi. Bu da kitlenin öncünün kararlarını izlediği durumun tersine döndüğünün açık bir belirtisiydi. Kitlesele akıl klasik ya da yeni tarz öncüleri kendini izlemeye zorlamıştı. Olağanüstü ölçekte bir değişimdi bu.

İkinci olarak birinciye bağlı bir şekilde, Gezi Devrimi'nin öz-savunmacı yönü de önemlidir. Bu devrim, karşısındaki şiddet araçlarına uygun öz-savunma araçlarıyla karşılık vermeyi bilmiş ve şiddete karşı şiddetle mukabele etmemekte sadece öz-savunma araçlarıyla kendini savunmakta (gaz maskesi, gaza karşı deniz gözlüğü, baret, savunma barikatı, en fazla, polis şiddetine biraz olsun karşı gelmeyi sağlayacak taş ve sapan kullanma) büyük kitlesele bir sağduyu göstermiştir. Hem de ölümlere ve onca yaralanmaya rağmen. Doğal olarak hareket içinde daha aktif savunmadan (taş, sapan kullanma) yana olanlarla bu tür araçların polis saldırısını kışkırtacağını düşünen daha pasif savunmadan yana olanlar arasında barikatlarda yer yer tartışmalar çıkmıştır ama bu tartışmalar hiçbir zaman kardeşçe tartışmanın ötesine geçip bir çatışma halini almamıştır. Bu da hareketin hegemonyacılıktan uzak özgürlükçü çoğulluğuyla sağlanmıştır.

Sonuç olarak Gezi'nin, öncüsüz, kendiliğinden devrimin gücünü net bir şekilde ortaya koyduğunu ve eski devrimci paradigmanın öncü anlayışının yerine kitleseleliği, kendiliğindenliği, çoğulluğu ve şiddet sarmalına girmeyen öz-savunmacılığı pratikte hayata geçirebildiğini söyleyebiliriz. Bunların hepsi yeni devrimci paradigmanın çok önemli unsurudur.

Devrim Paradigmasında Değişimler: Ekolojist ve Kültürel

Eski devrim paradigmasına göre düşündüğümüz zaman bu devrimi adlandırmakta yetersiz kalırız. Eski devrim paradigması, ister milli demokratik devrimci ya da ulusal, ister sosyalist devrimci ya da proleter olsun, sonuç olarak sanayici ve ilerlemeciydi. Yani “üretici güçlerin geliştirilmesi” temel hedefti ve bu da ancak siyasal bir devrim yoluyla mümkündü. Gezi’yle bir kere daha hayata geçen yeni devrim paradigması, bu tür bir ilerlemeciliği, elbette 1968’in mirasından ve yeni kuşak devrimlerinin yönelimlerinden de yararlanarak baştan ve kökten reddetmiştir. Hatta yeni devrim, aynı zamanda bu tür eski devrimlere karşı da bir devrimdir. Bugün “üretici güçleri geliştirmek” isteyen, muhafazakâr neoliberal iktidarlardır. Elleriinde cetvel ve buldozerlerle doğaya, ağaçlara, insanların yaşam alanlarına saldıran bunlardır. Yeni devrim ise ekolojisttir ve aynı zamanda yeni bir yaşam kültürünün savunucusudur. Bu anlamda bu devrim aynı zamanda bir ekoloji devrimi ve bir kültür devrimidir. Bu devrim, ekolojist ve kültürel olduğu ölçüde toplumsal ve devletsel tahakküme karşı bireyin, bireyin yaratıcılığının savunucusudur. Gezi Devrimi’nde ortaya çıkan espri ve slogan patlaması bunun ispatıdır. Örgütlerin kuru ve sıkıcı formel sloganlarının yerini olağanüstü yaratıcı bir duvar edebiyatı almıştır. Zincirlerinden boşalan ve her türlü örgütsel kısıtlılığı yarıp geçen bireysel yaratıcılık, serbest kaldığında ne büyük toplumsal bir güç olabildiğini ve toplumla birlikte bireyi de değiştirebildiğini göstermiştir. Artık öncünün fabrikasyon mamulâtı “yeni insanı” yaratması değil, gerçek insanın kendini ve kendisiyle birlikte toplumu dönüştürmesidir söz konusu olan. Artık öncü ya da kahraman yoktur. Herkes öncü, herkes kahramandır.

Eski devrimlerin sınıfın öncülüğü dayatması da yeni devrim paradigmasıyla ortadan kalkmıştır. Bu devrim, devrime omuz veren bütün sınıflara açıktır. Kendini hiçbir sınıfa, hiçbir kesime kapatmamaktadır. Bununla birlikte, bunun bir “orta sınıf” devrimi olduğunu düşünmek de hatalıdır. Bu devrimin başını çeken, esas olarak neoliberalizmin yarattığı eğitimli işsiz ya da iş güvencesinden yoksun ücretlilerdir. Neoliberalizmin, ücret dünyasında karışılığı olmadan ürettiği eğitimli emekçiler, yine neoliberalizmin başına bela olmuştur. Eğitimli ücretliler, böylece devrimin kültü-

rel ve ekolojist yönünü güçlendirirken bir yandan da varlığıyla bu devrimin öncüsüz sınıfsal devrim karakterini tescil etmiştir.

Bu devrim, ulusal ya da ulusların kaderlerini tayin hakkıyla ilgili bir devrim olmamasına rağmen, farklı ulusalcı ya da millici eğilimleri de kendi çoğulcu anlayışlarına uygun bir şekilde içinde barındırmıştır. Türk bayraklıları reddetmemiş ama ulusalcıların Kürtleri dışlama eğilimine karşı durmuştur. Öyle ki bu iki millî eğilim (gerçi Kürt hareketi harekete katılmakta, kendi özel hedefleri nedeniyle biraz isteksiz davranmış da olsa) hareket içinde bir arada bulunabilmiş, ufak tefek sürtüşmeleri saymazsak bir arada var olabilmişlerdir. Bu da hareketin çoğulcu ve özgürlükçü genişliğinin herkesi eğittiğinin ve herkesin genel akışa ayak uydurmak gereğini hissettiğinin açık örneğidir.

Devrim Paradigmasında Değişimler: Siyasi İktidarsız Toplumsal İktidar

Haziran-Gezi Devrimi, eski devrimci paradigmanın iktidar anlayışını da değiştirmiştir. Hareketin birinci hamlesinin hemen ardından devrim saflarında yer alan ulusalcıların eski paradigmanın gereği olan iktidar düşkünlüğü ve devrimi AKP iktidarının devrilmesine kitleme yönelimlerine rağmen, devrim böylesi bir eski tip iktidar değişimi anlayışını baştan itibaren reddetmiştir. Elbette bu, neoliberal muhafazakâr AKP iktidarının hedef alınmadığı ya da yıkılmasının istenmediği anlamına gelmiyordu. AKP iktidarı başından itibaren devrimin hedefindeydi ama Gezi Devrimi, kendini AKP iktidarının yıkılmasıyla sınırlama eğilimine başından itibaren karşı koydu. Onun hedefi daha kapsamlıydı: Neoliberalizmin her türlü ekoloji ve kültür düşmanı iktidarını reddetmek ve siyasi iktidarların demokrasiyi sandığa kitleme oyunlarının karşısında, siyasi iktidarı toptan reddeden bir toplumsal iktidar yaratmak. Toplumsal iktidar, siyasal iktidarın zıddıdır. Toplumsal iktidar, toplumun siyasi iktidarlara gasp edilmiş iradesini, iktidarını geri almak demektir. Toplum kendi iktidarını gerçekleştirdiği zaman siyasal iktidar yok olur. Gezi Devrimi deneyi, getirdiği bütün yeniliklerle işte böyle bir “*reclaim the power*” yönelimini ortaya koymuştur. Toplum ya kendi iktidarını geri alacak ya da AKP iktidarı olsun veya onun yerini alacak herhangi bir başka iktidar olsun, siyasi iktidara yeniden teslim olacaktır.

Gezi Parkı'nın park forumları deneyimi, işte böyle bir toplumsal iktidarı geri alma girişimidir.

Devrim Paradigmasında Değişimler: Hegemonyacı ve Dışlayıcı Değil, Özgürlükçü ve Kapsayıcı

Haziran-Gezi Devrimi'nin eski devrim paradigmasından temelden farklı yönelimini şu cümleyle özetlemek yerinde olur: "Bu devrimde herkese yer var."

Bu da eski devrim paradigmasından temelden bir kopuştur. Eski devrim paradigması, son tahlilde değişimi siyasal hegemonyaya bağladığından ister istemez hegemonyacı ve dolayısıyla dışlayıcıydı. Bir öncü parti hegemonya kurar ve ancak kendisine tabi olanlara özgürlük tanır. Diğerlerini dışlar, hatta iktidarının yoğunlaşmasına bağlı olarak iyice dışlar. Bu dışlayıcılık, giderek kendi içinde "çizgiye uymayanları" bile kapsamaya başlar zamanla (Stalin dönemi bunun zirvesidir).

Haziran-Gezi Devrimi bunu reddetmiştir. Hareketin çapı ve anlayışları o kadar genişti ki en aşırı örneği vermeme izin verin, aşırı ırkçı "Genç Türk" (Türk Solu) hareketi bile Gezi'de kendine yer bulabildi. Elbette onların kendisi için orada çadır açma fırsatı bulmaları hareketin onların ırkçı görüşlerine eğilim göstereceği anlamına gelmiyordu. Tam tersine. Onlara bile özgürlük tanımak, onların ırkçı görüşlerinin gerçek panzehiriydi ve nitekim böyle oldu. Aynı şeyi diğer ulusalcılar için de söyleyebiliriz. Ulusalcılığın hareket içindeki varlığının fiili gerçekliği, aynı zamanda Devrim'in ulusalcı olmadığının ve olamayacağının da garantisi gibiydi. Belki şu söylediğim tuhaf gelecek ama Gezi Devrimi, ulusalcılığı dışlayan hegemonik bir tutuma girseydi işte o zaman içerikte ulusalcılığa açık hale gelmiş olacaktı. Ulusalcılığın hegemonik tutumunu reddeden bir özgürlükçülük, ulusalcılığa karşı da hegemonyacı olmayan tutumuyla ulusalcılığa karşı gerçek sağlamlığın göstergesiydi.

Gezi Devrimi, ulusalcı olmayan eski tür sol örgütlere karşı da kucaklayıcı bir tutum alarak doğru hareket etmiştir. Kendi içinde zaman zaman ortaya çıkan aşırı apolitik ve "siyasi partiler buraya girmesin" türü tutumlar ortaya çıksa da hareketin kuvvetle ağır basan eğilimi her zaman sol örgütlerle omuz omuza olmak oldu. Bu, hareketin çoğulcu ve anti-hegemonyacı eğiliminin bir gereği

olduğu gibi devrimin ihtiyaçları açısından da gerekli bir tutumdur. Devrim, her ne kadar eski tip örgütlerin dar örgütlenme anlayışını reddetse de onların uzun yıllar içinde oluşmuş örgütlenme ve mücadele deneylerine sırt çevirmeyecek kadar esaslı bir kolektif akla sahipti. Elbette “proleter öncü” iddialı sol örgütlerin bölünmüşlüğü ve dolayısıyla sola tek bir örgütün hâkim olmaması da buna yardımcı oldu. Eğer bütün solu çevresinde toplayan tek bir komünist partisi olsaydı öyle sanıyorum ki, devrim ona da teslim olmazdı ama bu partinin hegemonyacı eğilimleriyle başa çıkmakta bir hayli de zorlanırdı. Aslında, ironiktir ki bugünkü devrime hizmet eden solun bölünmüşlüğü de eski paradigmanın bir sonucuydu. Eski paradigmanın gereği olarak her biri “proletaryanın gerçek öncüsü” olma iddiasıyla yola çıktıklarından ortaya çok sayıda “proleter öncü” çıkmış olması, tuhaf bir şekilde bugünkü devrim için bir şans olmuştur. Bazen eski paradigmanın ortaya çıkardığı olumsuzluklar da yeni durumda olumluluğa hizmet edebilir.

Devrim Paradigmasında Değişimler: Örgütsüz Örgütlülük

Hareketin örgütlenme alanında yarattığı harikaları en iyi ortaya koyan, *Sol* gazetesinde yayımlanan, “Ben Daha Önce Böyle Bir Örgüt Hiç Görmedim” makalesindeki şu satırlardır:

“Şimdi bunları görünce kim iddia edebilir ki ortada bir örgüt olmadığını? Bunları bir örgüt değilse kim organize etmiş olabilir? Halk bir kere doğruyu keşfedip onu haklı kılmak için sokaklara dökülünce omuz omuza mücadele edip birlikteliğini korumaya dönük her türlü tedbiri almaya başlayınca örgüt oluyor ve ben daha önce böyle bir örgüt hiç görmedim” (Onur Emre Yağan, 8 Haziran 2013).

Gerçekten de öyleydi. Burada tek tek örneklerle girmeyeceğim ama devrim, görülmemiş bir örgütlenme yeteneği göstermiştir. Hem de bunu tamamen gönüllülük esasıyla ve hatta tamamen özinişiyatife dayanarak gerçekleştirmiştir. Kimse kimseye “şu çöpleri toplamak gerek” demeden, insanlar kendiliğinden çöp toplama grupları oluşturup işe koyulmuş ve bunu eski tip “görev” dayanan örgütlenmelerden çok daha güzel ve eksiksiz bir şekilde gerçekleştirmiştir. Aynı deney bugün park forumlarında ya-

şanmaktadır. Bu park forumları da önceden kimsenin verdiği bir kararla değil, kendiliğinden, kolektif aklın buluşu olarak yürürlüğe girmiştir. Şu anda el yordamıyla ilerlemektedir. Kendi yolunu bulup daha üst düzeyde örgütlenmelere ilerleyeceğine kuşku yok.

Özetle şöyle söyleyerek bitireyim:

İnsana, hayvana, canlıya, doğaya güven.
İnsana, hayvana, canlıya, doğaya özgürlük.
Güven özgürlüğü, özgürlük güveni geliştirir.

4 Temmuz 2013

Gezi Parkı Direnişİ

Neden Yeni Bir Paradigmayı İşaret Ediyor?

Fikret Başkaya

Gezi Parkı Direniřİ'ne dair deęerlendirmeler, eylemin tarihsel, sosyal, dūřünsel/ideolojik, kūltūrel veçhelerini, daha doęrusu "tarihsel anlamını" ekseri geęerli paradigmlar dāhilinde ele almaktan ōtūrū, onun derin çekirdeęine nūfuz etmekte yetersiz kalıyor. Oysa orada sōz konusu olan alıřıla gelenden farklı. İtiraz geęerli paradigmayı hedef alıyor, dolayısıyla onu ařma perspektifine sahip. Bu bakımdan bir "nicelik" sorunu deęil, bir "nitelik" sorunu olarak gōrūlmesi gerekiyor. Nitekim, oradaki "oluř" bir nicelik kategorisi olarak gōrūldūęünde, her zamanki itirazlardan, eylemlerden biri, belki daha kapsamlısı sayılabilecektir. Kaldı ki direniř nitelik olarak da hafife alınır deęil. 81 vilayetin 79'unda geręekleřtięi ve yaklařık 2.5 milyon insanın eylemlere katıldıęı, 7 kiřinin yařamını yitirdięi, 7 binden fazla insanın yaralandıęı dikkate alınırsa nicelik olarak bile son derecede ōnemli olduęu ortadadır. Bu bakımdan Tūrkiye'de Gezi Parkı'yla bařlayan kalkıřma, Fransız filozof Gilles Deleuze'ūn "devrimci oluřlar" [devenir rēvolutionnaire] dedięine gōnderme yapılarak anlařılabilir. Zira orada sōz konusu olan *bir kopuř* bařlangıcıdır. Bařka tūrlū ifade edersek *devrimci bir oluř* sōz konusudur. Dolayısıyla neyi bařardıęından çok ne olduęu, neye, nereye yōneldięi ōnemlidir. Zira o bir bilinç sıçraması, bir "kopuř" anıdır. Sorun bu baęlamda ele alınmaz da ne olduęundan çok "ne yaptıęına, neyi bařardıęına" odaklanılırsa onu daha ōncekilerin bir tekrarı saymak mōmkūn hale gelir.

Üzerinde önemle durulması gereken bir husus da eyleme katılanların tekil gerekçelerinin ötesinde, hepsinde ortak olan “şeyin” dikkate alınması gereğidir. Bana göre Türkiye ve başka yerlerdeki benzer direnişler, eylemler, isyanlar, kalkışmalar, kapitalizmin [şimdilerde onun neoliberal versiyonunun] ortaya çıkardığı *sürdürülemezlik* tablosuna cepheden bir itirazdır. Zira kapitalist sistem artık bildik krizlerin ötesinde, tam bir *sürdürülemezlik durumu* ortaya çıkarmış bulunuyor. Elbette insanlar bunu her zaman açıkça dillendiriyor değil ama tüm itirazların ortak paydasında bu var. Artık *bunak kapitalizm* çözdüğünden daha çok sorun yaratarak ve sorunları azdırarak yol alabiliyor, dolayısıyla duvara toslamış durumda. İnsanlar bir çıkmaz noktaya, yeni ve farklı bir eşige gelip dayanıldığını seziyor. Nitekim işte Türkiye’deki, Mısır’daki, Bahreyn’deki, Brezilya’daki, İspanya’daki direnişlere katılan milyonlarca insan, onlarca gerekçe ileri sürebilir ama hepsinde ortak olan şey, kapitalizmin ortaya çıkardığı sürdürülemezlik durumuna itirazdır. İnsanlar bu yolun sonunun olmadığını seziyor. Dolayısıyla eylemlerde dillendirilen spesifik taleplerin ötesinde, paradigmatik bir itiraz söz konusu.

Geride kalan dönemde kapitalizme yönelik itiraz daha çok ekonomik alandaki yetersizliklere, zaaflara yönelik olarak tezahür ediyordu ve insanlar kapitalizm dâhilinde “durumlarının iyileşebileceği” umudunu taşıyorlardı. Dolayısıyla itiraz “sistem içi” itiraz düzeyinin ötesine geçemiyordu. Artık bu sefer durum farklı zira sistemin ortaya çıkardığı her kriz, her kötülük, bir başka krizi ve kötülüğü tetiklemeden, azdırmadan yol alamıyor. Bu da krizin insan ve toplum yaşamının tüm veçhelerine sirayet ettiği anlamına gelir. Velhasıl ortada tam bir “anlam kaybı” tablosu var. İnsanlar artık sistem dâhilinde durumlarının iyileşeceği umudunu kaybediyor, çocuklarını bugünkünden daha kötü bir geleceğin beklediğini seziyor. Kaldı ki sorun sadece maddi talepleri angaje etmiyor. Sıradan insanlar egemen sistem tarafından gasp edilmiş haysiyetlerini geri istiyor. Şimdilerde demokrasi denilen, bir seçim ve temsil yanılışmasından ibaret, tuhaf bir sirk oyunundan başka bir şey değil. Zira doğası gereği demokrasi sosyal eşitliği ve katılımı varsayar. Şimdilerde geçerli pratik tam da bunun tersi istikamette yol alıyor. Artık insanlar bu sefil oyunun tarafı olmak istemiyor, sürecin öznesi olmak istiyor. Son dönemde dünyanın

farklı yerlerinde ortaya çıkan direnişler ancak yeni bir paradigma ihtiyacının dillendirilmesi olarak anlaşılabilir.

Türkiye’de Cumhuriyetin ilanı da dâhil, kitleler hiçbir aşamada ve hiçbir kritik dönemeçte, sürece müdahale edemediler. Hiçbir kritik anda belirleyici olamadılar. Velhasıl, sürecin öznesi olamadılar, hep itilip kakıldılar. Taşındıkları ortalama bilinç de, bir tür *mülteci-sığın-tı- misafir* bilincinin ortalaması gibi bir şeydi. Kaldı ki reel olarak da önemli bir mülteci nüfus zaten vardı. Böylesi bir bilincin varlığı ve egemen sınıflar tarafından kolaylıkla yeniden üretilebilmesi, kitlelerin kamusal alanda etkili olmasını, politik özne olmasını, süreci belirlemesini, velhasıl gerçek yurttaşlar olmasını engelledi. Oysa yaşadığı sokağın, mahallenin, ilçenin, ilin, bir bütün olarak ülkenin sorunlarına yabancılaşmış bir insanın yurttaş sayılması mümkün değildir. Kanunlar karşısında herkes eşittir demekle eşit olunmadığı gibi [elbette bu önemsiz bir ilke değildir], dört-beş yılda bir yapılan seçimlerde oy kullanmak da yurttaş sayılmak için yeterli değildir. Zaten bizdeki yurttaşın/vatandaşın Fransızcadaki karşılığı olan *citoyen*, kelime anlamı olarak Sitenin, yani kamunun, daha geniş anlamda da toplumun sorunlarıyla ilgilenen, politik özne olan, sürece aktif bir özne olarak katılan, müdahale edebilen anlamındadır. Türkiye’de bu anlamda bir “yurttaş” pek var olmadı. Ortalama insan, seyirci olmanın ötesine geçemedi. Bana göre Gezi Direnişi bu ülkenin tarihinde belki ilk defa insanların gerçek yurttaş, gerçek özne olma talebinin dillendirildiği “andır” ki bu son derecede önemlidir. Bu da artık bundan böyle ülkeyi egemen sınıflar bloğu adına ve tabii kendi hesaplarına da yöneten kaşarlanmış profesyonel politikacıların işi eskisi kadar kolay olmayacak demektir. İşte Geziyle başlayan yeni dönemin önemi burada. Yoksa neyi ne kadar başardığı değil. Ne yaptığından çok ne olduğu önemli. Kaldı ki devrimler asıl kitle bilincindeki kopuşa gönderme yapar ve bir süreçtir. Bir perdelik tiyatro oyunu değildir ve başka türlü olması da mümkün değildir. 2013 Mayıs-Haziran’ı Türkiye’nin tarihinde bir başlangıçtır ve zamanla eski tarz siyaset yapma yöntemleri artık işe yaramaz hale gelecektir. Elbette her şey bugünden yarına olup bitecek değil. Eğer öyle olsaydı işler çok kolay olurdu..

Gezi kalkışmasını laik-İslamcı ikilemine hapsetme gayretleri de beyhudedir. Orada laik cepheyle dinci, pre-modern unsurlar arasında bir çatışma yok. Sadece laikliğin gerekliliği ve önemi

vurgulanıyor. Zira laiklik yoksa demokrasi de yoktur. Başka türlü söylersek laiklik demokrasinin *olmazsa olmazıdır* ve demokrasi sosyal eşitliği varsayar. Nasıl laiklik demokrasinin *olmazsa olmazıysa* sosyal eşitlik de demokrasinin *olmazsa olmazıdır*. Nitekim laiklerle anti-kapitalist Müslümanların ortak hareket etmesi, sorunun öyle bir veçhesi olmadığıнын somut göstergesidir. Gerçi Gezi cephesinin öyle bir derdi yok ama AKP hükümetinin öyle bir kutuplaşma yaratmak ve o kuplaşmadan oy devşirip iktidarını korumak gibi bir hesabı olduğu kesin. Zira toplumu kutuplaştıracak oy almaya alıştılar. Elbette çekirgenin ilâ nihai sıçraması diye bir kesinlik yoktur. Kaldı ki kutuplaştırma inadı tehlikeli sonuçlara da gebe dir.

Onca Batılılaşma, modernleşme söylemine rağmen Türkiye'nin gündeminde hâlâ laik-İslamcı tartışmalarının varlığı tuhaf ama aynı zamanda anlaşılır bir şey de. İster bu tartışmaların bir türlü gündemden düşmemesi, isterse laiklik uygulamasının güdüklüğü, bu ülkenin tarihinde gerçek bir *modernite devriminin*, gerçek bir *aydınlanmanın* yaşanmamış olmasıyla doğrudan ilgilidir. Başka türlü ifade edersek *Eski Rejim* ve onun geleneksel kültürüyle cepheden bir hesaplaşmanın olmayışıyla doğrudan ilgilidir. İşte Gezi ile başlayan süreç, bu zaafi aşma misyonuyla da karşı karşıyadır.

Gezi Parkı'yla başlayan sürecin bir önemli veçhesi de onun geçici, sınırlı ve sadece bize özgü bir şey değil, evrensel direniş dalgasının bizim toprağımızdaki karşılığı olmasıdır. Öncelikli ve afişe edilen gerekçeler ne olursa olsun, dünyanın her yerindeki direnişlerin, isyanların, itirazların bir ortak paydası var: İşsizlik, iğretilik, derinleşen sosyal eşitsizlik, açlık ve kötü beslenme, kamusal alanların yok edilmesi, ortak malların ve kamu kaynaklarının "özelleştirme" adı altında dar bir oligarşi tarafından yağmalanması, gasp edilmesi, hızla tahrip olan doğal çevre, sayıları ve yoğunlukları artan "doğal felaketler", kirlenen su, hava ve toprak, yok olan canlı türleri, her geçen gün daha da çözümsüz hale gelen kent ulaşımı, sosyal harcamaların kısılmasından kaynaklanan sıkıntılar, yaşanmaz hale gelen mega kentler, her yerde polis devletinin artık istisna değil kural haline gelmesi, dolayısıyla demokrasi zaafi, metalaşmayan, paraya çevrilmeyen hiçbir şeyin kalmaması... İşte bütün bunlar farklı yoğunluklarda ve biçimlerde olsa da artık dünyanın her yerindeki toplumları, insanları kısılcına almış ve bunalıtmış durumda. Neoliberal küreselleşme öncesi dönemde görece daha

iyi durumda olan Batı da artık yeryüzünün lânetlilerinin yaşadığı bölgelere benzemekte. Sermaye kâr oranını ve kütlesini büyütme, bu amaçla ucuz işgücünü sömürmek üzere bağımlı/yoksul ülkelere kaydıkcâ Batı sanayisizleşti, ekonomik temel aşındı, işsizlik, yoksulluk ve iğretilik arttı. Birçok sanayi kenti çöle dönüştü, neoliberal anti-sosyal politikalar ve özelleştirmeler gelir dağılımı dengesizliğini büyüttü. Dolayısıyla neoliberal küreselleşmenin her ileri aşaması, olumsuzlukların ve kötülüklerin de küreselleşmesiyle sonuçlandı. Giderek her Batılı [kalkınmış] ülkede de bir “Üçüncü Dünya” belirdi... Bu yüzden, ABD’deki Occupy Wall Street, Mısır’ın Tahrir Meydanındaki devasa eylemler, İstanbul’un Taksim Meydanı, Brezilya’nın Rio de Janerio ve Sao Paulo’su, İspanyanın kent meydanları vb. olsun hepsinin ortak bir gerekçesi var: Tam bir *sürdürülemezlik durumu* yaratmış olan *bunak kapitalizme karşı olmak ve onu aşma istencini ve talebini dillendirmek*.

Türkiye’de geride kalan dönemde uygulanan neoliberal politikaların, kapsam ve yoğunluğu değişmekle birlikte ve genel bir çerçevede dünyanın her yerinde uygulandığını hatırlamak gerekir. Bu bakımdan 24 Ocak ve 12 Eylül 1980, Türkiye’nin tarihinde bir kırılma noktasıydı ama sadece Türkiye’ye mahsus bir şey de değildi. Emperyalistler arası ikinci savaş sonrasında [1939-1945] global olarak, dünyanın her yerinde, emekçi sınıflar, ezilen halklar, “yeryüzünün lânetlileri” lehine bir tablo ortaya çıkmıştı. Tabii her yerde aynı yoğunlukta değildi. Bu, kapitalizmin tarihinde bir ilkti ve ilk defa sermaye sınıfı [oligarşi cephesi], tavizler vermeye, “uyumlanmaya” zorlanmıştı. Sürecin devamı güç ilişkilerini kalıcı olarak değiştirme istidadı taşıyordu. Velhasıl küresel oligarşi kendini güvende hissetmiyordu ve 1980’den başlayarak karşı saldırıya geçti. İşte bilinen neoliberal ekonomik ve sosyal politikaları dayattılar. Batı’da, emperyalist ülkelerde işçi sınıfını püskürttüler, Türkiye gibi kapitalist dünya sisteminin çevresinde yer alan rejimleri de yeniden kompradorlaştırdılar. Global olarak emekçi sınıfların durumu bu dönemde daha da kötüleşti. Başka türlü ifade edersek sosyal kötüleşme derinleşti. Tabii ekonomik-sosyal plandaki saldırının siyaset alanındaki karşılığı baskı ve şiddetin derinleşmesi, diktatörlerin, “Üçüncü Dünya faşizmleri” denilenlerin sahne almasıydı. Velhasıl kitleler kapsamlı bir saldırıya maruz kalmıştı. Fakat kapitalizmin her ileri aşaması sadece daha çok sömürü, daha çok baskı, insani sosyal kötüleşme demek

değil, aynı zamanda ekolojik tahribat da demek ve bu ikisinin diyalektiği bir sürdürülemezlik tablosu ortaya çıkardı. Şimdilerde yükselen muhalefeti, halk hareketlerini, devrimleri, direnişleri bu geri planı dikkate almadan, anlamak mümkün değildir.

Malum, saldırı-karşı saldırı diyalektiği diye bir şey var. Aradan tam 33 yıl geçti ki bu bir yüzyılın üçte biri. Şimdilerde insanlar artık işlerin iyiye gittiğine, gideceğine olan inançlarını kaybediyor. Kaybetmeleri için de sayısız neden var. Dolayısıyla şu veya bu spesifik şeye itiraz değil söz konusu olan. Nitekim, Gezi Parkı Direnişi'ne katılan 40 insana itirazlarının nedeni sorulsa 40 farklı gerekçe söyleyebilir ama son kertede itiraz bunların tamamının dışavurumu olarak tezahür eder. Hepsinin ortak bir geri planı vardır. Velhasıl geçerli paradigma çökmüş bulunuyor. Öyle bir eşige gelindi ki insanlar bu rotada artık daha fazla ilerlemenin mümkün olmadığı duygusuna kapılmakta. Her şey kötüye giderken başka türlü olabilir mi? Bu bir kritik eşige gelinip dayanılması demektir. Burjuva uygarlığı yolun sonuna gelip dayandı. İnanırcılığı, oyalama ve aldatma yeteneği aşındı. Taksim Gezi Parkı olayları ne birkaç ağaç için ne de yeni-Osmanlıcı komp-rador AKP iktidarının şu veya bu yasağına karşı başladı. Elbette Kuzey Afrika'daki Amerikancı Müslüman Kardeşler iktidarlara'nın Türkiye'deki benzeri olan bu hükümet her kesimden insanı bezdirdi ama itiraz onun politika ve pratiklerini aşan bir geri plana da yönelik. İtirazın, direnişin, ayaklanmanın sadece görünür nedenlerine bakarak bu olup bitenleri anlamak mümkün değildir. Taksim'de başlayan direniş yeni bir dönemin başlamakta olduğunun habercisi.

Netice itibarıyla Gezi Parkı'yla başlayan süreç bir dönemin sonunu ve yeni bir başlangıcı temsil ediyor. Türkiye'nin 200 yıllık "muasır medeniyet seviyesinin üstüne çıkma" perspektifinin sonunu ve yeni bir paradigmaya açılan yolu işaret ediyor. Zira bütün ışıklar kırmızıya dönmekte. İnsanlar artık kendilerine anlatılan hikâyeyi dinlemek istemiyor. Kendi hikâyelerini kendileri anlatmak istiyorlar. İtilip kakılmak, aşağılanmak, horlanmak istemiyorlar. Sanıldığı gibi itiraz sadece hızla otoriterleşip tek adam rejimine, tuhaf bir polis devletine dönüşmekte olan, neoliberalizm şampiyonu, yeni Osmanlıcı AKP hükümetine karşı değil. Her geçen gün geleceklerini daha çok karartan, yaşamı anlamsızlaştıran geçerli paradigmaya itiraz ediyorlar. Bu yüzden sokaklardalar, bu

yüzden rejimin kolluk güçlerine ve yalan cephesine karşı direniyorlar. Aslında önlerindeki asıl engelin bu rejimin polisi olmadığını da farkındalar. 33 yıllık 12 Eylül sonrası dönem artık kapanmakta. Son tahlilde bu bir haysiyet mücadelesidir ve insanlar belirli bir eşik aşıldığında artık “eskisi gibi yaşamak” istemiyor.

Bu Ne Şiddet, Bu Celâl?
(ya da “Gulyabani” Kim?)

Sibel Özbudun

“İnsan çitir ekmeği ısırdığında,
Kırıklar dolar kucağına,
İşte orası umudun tarlasıdır.
Ve orada başaklar ağırlaştığında,
Sayısız ah dökülür toprağa.”¹

Şiir şöyle:

“Gencecik çocuklardık/ milyonlar kadardık/ haykırışlarımızla
türkülerimizle/ güle oynaya/ Gezi'deydik/ meydanlardaydık.

Gulyabani!/ annelerimizin masalındaydı/ zifiri karanlıktı/ çıktı
geldi/ esti gürledi/ BEŞimizi yuttu/ ON İKİmizin gözünü yedi/ yet-
medi organlarımızı yedi/ yetmedi/ YÜZlercemizin kolunu bacağını
kafasını kırdı/ sakat bıraktı/ kimimizi komaya/ SEKiZ BiNden faz-
lamızı yaralı kodu.

Gulyabani!/ annelerimizin masalındaydı/ zifiri karanlıktı/ çıktı
geldi/ esti gürledi/çocukları yedi yuttu parçaladı/ kanlarını içti, kan
revan içinde bıraktı!

Gulyabani!/ unutursam seni/ unutursam seni/ unutursam seni/
elim kırılsın gözüm çıksın/ dilim kopsun/ iğneli beşikler/ yatağım
olsun/ irin akan dereler/ nefesimi alsın/ unutursam seni!²

Ozanı: Zülfü Aşık. Yıllarını insan hakları ve emek mücadelesi-
ne, akademik özerklik, düşünce özgürlüğü ve emekten, insandan,

1. Didem Madak, “Ah’lar Ağacı”.

2. “Gulyabani”, Zülfü Aşık, 13 Ağustos 2013.

hayattan yana bir bilim mücadelesine vermiş bir akademisyen. Ankara protestolarının tanış siması.

Şiirde söz edilen Beş'lerin, On iki'lerin, Yüz'lerin, Sekiz bin'lerin kim olduğu da malûm. Peki, "Gulyabani" kim?

Eğer "polis" yanıtını veriyorsanız eksik, dolayısıyla da yanlış cevap.

Haziran Kalkışması ile birlikte Fırat'ın bu yakasını da kasıp kavurmaya başlayan terörü salt "polis şiddeti" olarak tanımlamak, olayları "müessif bir münferit"e bağlayıp "polisin fevri bir kısım yanlışı"yla³ ilişkilendirmenin, dolayısıyla da siyasal iktidarı ve devleti aklama çabalarının değirmenine su taşımaktır, bilerek ya da bilmeyerek...

"Polis vahşeti", "Haziran Kalkışması"nın en görünür yönlerinden biridir kuşkusuz⁴: polis kurşunuyla katledilişini kare kare seyrettiğimiz Ethem Sarisülük, Ümraniye 1 Mayıs Mahallesi'nde göstericilerin arasına dalan bir arabanın öldürdüğü Mehmet Ayvalıtaş, Hatay'da önce "gazdan etkilendi" denilen, ardından da ateşli silahla öldürüldüğü belgelenen⁵ Abdullah Cömert, İstanbul Avcılar'da katıldığı yürüyüş sırasında kalp krizi geçirerek yaşamını yitiren Zeynep Eryaşar ve Eskişehir'de polis ile polis destekli sivillerin döve döve katlettiği Ali İsmail Korkmaz, bu vahşetin en aşikâr tanıkları.

Ve plastik mermiyle gözlerini yitirenler... Cop-sopa darbele-riyle kemikleri unufak olanlar... Protestolarla ilgisi olmasa da sa-

3. Antalya İl Emniyet Müdürü Mustafa Sağlam, Antalya'da polislin bir otoparkta üç genç göstericiyi cop ve sopalarla öldüresiye döven 17 polisi savunuyor: "Bu konuda toleranslı olamayız. Devlet kurumlarına amansızca saldıran kesimlerin olumsuzluklarını örtmek istercesine polislin fevri bir kısım yanlısını gündeme getirip diğer kesimleri mevzu bahis etmemek ne derece doğrudur" ("Antalya'da da Destan!", *Cumhuriyet*, 25 Haziran 2013, s. 6).

4. İşte Türkiye İnsan Hakları Vakfı (TİHV) verilerine göre Haziran Kalkışması bilançosu: 5 kişi yaşamını yitirdi. 11 bin 823 kişi yaralı ya da kimyasal gazdan etkilenerek hastanelere/gönüllü revirlere başvurdu. 10 kişinin gözü çıktı. 5 bine yakın gözaltı.... (Zeynep Oral, "Ayaklar Ne Zamandır Baş Oldu?", *Cumhuriyet*, 27 Haziran 2013, s.17.) Ve unutmamak, asla unutmamak ve bağışlamamak için bir kez daha kayıt düşelim: Başbakan Erdoğan'ın frenleri orada patlıyor: "Türkiye'de bir kişi, iki kişi, üç kişi, dört kişi polise şiddet uygularken ölüyor, Tweetler, Faceboklarla, dünyanın altını üstüne getiriyorlar.." ("Bir İki Kişi Polise Şiddet Uygularken Ölüyor" Sendikaorg, 19 Temmuz 2013 (<http://www.sendika.org/2013/07/bir-iki-kisi-polise-siddet-uygularken-oluyor/>))

5. "Ateşli Silahla Öldürüldüğü Belgelendi", *Cumhuriyet*, 6 Temmuz 2013, s.4.

dece o gün, o saat oradan geçtiği için polisin saldırısına uğrayıp polis teröründen nasibini alanlar... Eve ekmek almaya giderken kafasına isabet eden gaz bombası nedeniyle hâlâ bilinci kapalı, komada yatmakta olan 14 yaşındaki çocuk, Berkin Elvan...

Ve günler boyu kent meydanlarını, ara sokakları, okulları, hastaneleri, hatta konutların içini⁶ saran, ağaçların dallarına, yapraklarına sinen biber/portakal gazı kokusu...

Ve TOMA'lerden sıkılan kimyasal sulardan⁷ yanan, kabaran deriler...

Ve polis saldırılarının hedefi direnişçi çadırları, standlar, sahra revirlerine dönüştürülen otel lobileri, kafeler, restoranlar...

Ve sabahın körü evlere düzenlenen operasyonlar... Evlerinden çıkan günlük gazeteler⁸, Che resimleri, toz maskeleri, Talcid'li sular, deniz gözlükleri⁹, atıkları Tweet'ler nedeniyle gözaltına alınanlar¹⁰,

6. "Mutfak hâlâ gaz kokuyor. Evimde gaz maskesi ile dolaşıyorum, anneannem çok marjinal değil mi? 87 yaşında." (Bir Twitter mesajı. Akt.: Özgür Özkü, "Police Megafonla 'Teslim Ol' Çağrısı", *Cumhuriyet*, 17 Haziran 2013, s.8.)

7. "Taksim'deki vahşi saldırıda yurttaşların derisini kabartan ve kızartan kimyasalın 'buhar bombası' olduğu anlaşıldı. Bomba Ankara Emniyeti'nin de elinde var. Başbakan Tayyip Erdoğan'ın, 'Boşaltınız boşaltınız, boşaltmazsanız boşaltmasını biliriz' talimatından kısa süre sonra Taksim'de başlayan vahşi saldırı sırasında yurttaşlar ve doktorlar derilerinin kızardığını ve kabardığını bildirdi. İstanbul Tabip Odası yetkilileri, TOMA'larda kullanılan suyun içine kimyasallar katıldığını açıkladı. Ancak saldırıda kullanılanın ne olduğu, Ankarada önceki gece Kennedy Caddesi'nde binlerce kişiye müdahale hazırlığında olan bir polisin açıklamalarıyla ortaya çıktı" (Sinan Tartanoğlu, Mert Taşçılar, "Buharla Yaktılar", *Cumhuriyet*, 17 Haziran 2013, s. 3).

8. Gezi Parkı eylemlerine yönelik soruşturma kapsamında 16 Temmuz 2013 sabahı İstanbul'da öğrenci yurtlarının da aralarında bulunduğu 104 ayrı adrese eşzamanlı şafak baskını düzenlendi. "Halkı isyana teşvik" ve "kamu malına zarar verme" eylemlerine katılma şüphesi ile yapılan baskınlarda 28 lise ve üniversite öğrencisi gözaltına alındı. Operasyonlarda:

* Cumhuriyet ve Birgüne el konacaktı, haber oluruz diye almadılar.

* Aramalarda daire numarası yoktu, bütün komşular arandı.

* Gözaltına alınanlardan tükürük ve kan örneği alındı.

* TGB'li öğrenciyi bulamadılar, kardeşini götürdüler.

* Sirke, yağmurluk ve el feneri de delil oldu (Ali Açar, "Polis Hukuksuzluk Destanı Yazdı", *Cumhuriyet*, 17 Temmuz 2013, s. 4).

9. Gezi Parkı eylemlerinde tutuklanmaları istenen 18 kişiden "suç unsuru" olarak gözlük, baret, maske, sprey, kask, sirke ve eldiven çıktı (İsmail Saymaz, "Gezi Silahları: Baret, Maske, Sprey", *Radikal*, 15 Haziran 2013, s. 10-11).

10. "Türkiye İnsan Hakları Vakfı'nın verilerine göre dün [16 Temmuz 2013-b.n.] kadar 3 bin 636 kişi gözaltına alındı ve 133'ü tutuklandı." (Ruşen Çakır, "Gezi Eylemleri Bitmeli mi? Yoksa Zaten Bitti mi?", *Vatan*, 17 Temmuz 2013, s.20.) Tabii olaylar boyunca ve sonrasında yapılan gözaltıların tam sayısını vermek mümkün değil. Çünkü "Gezi Parkı'nda başlayan ve yurt geneline yayılan direniş eylemlerinde

sırt çantalı olduğu için darp edilenler¹¹...

Ve gözaltında sövülenler, dayak yiyenler, tehdit edilenler...

Ve çırılçplak soyularak ellenen, aşağılanan kadınlar...¹²

Bunların hepsi doğru, daha fazlası, çok daha fazlası da var. TV ekranları pek olmasa da gazetelerin sayfaları, Tweet akışları, YouTube videoları tanık...

Ama tüm bunlar, “polis şiddeti”nden mi ibaret?

Yoksa en beklenmedik bir anda (uluslararası kredi kurumlarından “aferin” üstüne “aferin” alırken banka/şirket kârları tavan yapmışken, Osmanlı *lebensraum*’unu yeniden canlandırma hayalleri şaha kalkmışken, Başkanlık, olmadı yarı-Başkanlık sistemi ni tesis edecek yeni bir anayasaya doğru ağır aksak da olsa ilerlenirken, Kürt sorunu –içeriğini pek az kişi bilse de– “çözüm”e doğru yelken açmışken...) patlak verip milyonları sokağa döken kalkışmanın içeriğindeki tehditleri anında okuyarak harekete geçen “devlet refleksi”nin yalnızca bir unsuru muydu “polis şiddeti” olarak kodlanan şey?

Hayır, kimse olan biteni “polis şiddeti”, “orantısız güç”, “münferit vaka”, “yorgun düşmüş polisin fevri hareketleri” olarak kodlayıp bu şiddetin gerisindeki devlet terörü gerçekliğini gizleyemez. Haziran 2013 kalkışması başlar başlamaz, AKP’nin dümeninde bulunduğu devlet mekanizması, koordineli ve şiddete dayalı bir “isyan bastırma” harekâtına girişmiştir.

---

polis kurşunuyla Ethem Sarısülük’ün yaşamını yitirdiği başkentte, eylemlerdeki gözaltı sayıları bile tutulamadı. Çünkü iki tip gözaltı yapıldı: Bir resmi kayıtlara girenler, bir de sokaklardan toplanıp nezarethaneye konulmadan Mamak çöplüğüne dövülerek bırakılanlar...” (İlhan Taşcı, “Başkentte Resmi Bilanço Başka, Gerçek Başka”, *Cumhuriyet*, 27 Temmuz 2013, s. 8).

11. “Yine yan masada oturan yaklaşık on kişilik bir gruba da müdahale eden polisler, orada da çanta görünce iyice çıldırdı. O gruptan öğretmen olduğunu söyleyen Onur U., ‘Ben arkadaşlarımla oturdum, sohbet ediyorum. Birden polisler geldi coplarıyla kalkanlarıyla. Benim çantamı açtı, saygısız bir şekilde içindekileri çıkardı. Çantamdaki iç çamaşırimi bile çıkardı. Neden yaptıklarını sorunca ‘Sırt çantası taşıyan herkesi arıyoruz, eylemciler sırt çantası taşıyor’ dedi. Demek ki, çantamda gaz maskesi falan çıksa ben şimdi kim bilir nerdeydim...” (“Sakıncalı Sırt Çantası! Delil Yaratmak Bizim İşimiz!”, *Evrensel*, 22 Temmuz 2013, s. 6).

12. Gezi Parkı olaylarının ilk gününde Taksim’de gözaltına alınan 7 genç kızın Emniyet’te polis tarafından soyularak arandığı belirtildi. Avukat Özlem Durucan, “Bir bayan polis memuru ince arama adı altında kızların iç çamaşırlarını çıkarttırarak egzersiz hareketleri yaptırmış. Kızların sutyenlerinin içine elini sokarak da cinsel tacizde bulunmuştur. Adliyyede ifade verdiğimiz sırada durumu anlattığımız savcı taciz iddiaları ile ilgili yeni bir dosya açarak soruşturma başlattı” dedi. (Ali Açar, “Çıplak İşkence”, *Cumhuriyet*, 26 Haziran 2013, s. 6).

Bu “isyan bastırma” operasyonunun bir ayağı yargıdır. “Bağsız” Türk yargısı, olayları bastırırken zücciyeci dükkânına girmiş bir fil gibi davranan, çoluk çocuk, engelli hasta demeden karşısına çıkanı deviren polisin suçlarının üzerini özenle örter, hafifletir ya da görmezden gelirken¹³ yaka paça karşısına getirdiği “zanlı”ları tutuklayıp hâkim önüne çıkartıyor, “kes-yapıştır” iddianamelerle¹⁴... Olaylar sırasında yolu Taksim’e, Kızılay’a düşen yabancı gazeteciler, turistler dahi yargının şerrinden kaçınamıyor.¹⁵

“Organize devlet terörü”nün üçüncü ayağı ise ceza infaz kurumlarıdır. CHP Cezaevi İnceleme ve İzleme Komisyonu üyesi milletvekillerinin Sincan Cezaevi’nde yatmakta olan 27 tutukluyu ziyaretlerinin ardından kaleme aldıkları rapor, bu durumu çarpıcı biçimde gözler önüne seriyor:

“Mektuplar tutuklulara geç teslim edilmekte ya da hiç teslim edilmemektedir. Sohbet hakkı sınırlandırılmaktadır. 10 saat ol-

13. Ankara 8. Asliye Ceza Mahkemesi, Ethem Sarısülük’ü vuran polis memuru Ahmet Şahbaz’ın serbest bırakılmasına ilişkin ailenin yaptığı itirazı reddetti. Mahkeme, ret gerekçesinde “Serbest bırakılma kararına savcı itiraz edebilir ancak ailenin itiraz hakkı yoktur” dedi. (“Ethem’ Bir Kurşun Daha”, *Cumhuriyet*, 4 Temmuz 2013, s. 8.) Ama “Ankara’daki Gezi eylemleri sırasında polis kurşunuyla hayatını kaybeden Ethem Sarısülük’ün cenazesi nedeniyle Kızılay ve civarında toplanan 35 kişi hakkında Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Yasası’na muhalefet suçundan üçer yıla kadar hapis istemiyle dava açıldı.” (“35 Kişiye Dava Açıldı”, *Taraf*, 3 Ağustos 2013, s. 5.) Hiç kuşkunuz olmasın, davaların sonucunda katil polis(ler) akanacak ancak örneğin Ethem’in cenazesine katılanlar “suçlu” bulunacaktır! Öte yandan, “Başbakan’ın ‘yargı gerekeni yapacaktır’ sözlerinin ardından ‘cadı avı’ başlatıldığı yorumları yapılan” İstanbul Cumhuriyet Başsavcılığı hızını alamayıp basının yargıya yönelik eleştirilerini, “yargıyı etkilemeye teşebbüs” olarak niteliyor (“Başsavcılıktan Gezi Açıklaması”, *Birgün*, 24 Temmuz 2013, s. 8).

14. CHP Cezaevi Komisyonu’nun Gezi tutuklukları raporunda “İddianameler kes-kopyala-yapıştır mantığıyla yazılmış. Hâkim de ‘bilgisayar hantallığı’ diyerek kabul etmiş” bilgisi yer aldı. Rapordaki ifade şöyle: “Özellikle, genelde 90-95 doğumlu olan bazı tutuklular: ‘Biz doğmadan yıllar önce kendini lağvetmiş örgüte üyelikle suçlanıyoruz.’ (THKP-C) diyerek fezlekelerde garabeti ortaya koymuşlardır. Duruşma sırasında gençlerden bir tanesinin hâkime fezlekelerde yazan bu 10 örgütü gösterip, ‘Hâkim bey örgütümüzü biz mi seçelim, siz mi birini bize vereceksiniz?’ diye sorduğu, ifade vermekten ayrılan gençlere ise diğerlerinin ‘Örgüt piyangosundan sana hangi örgüt çıktı?’ diyerek şakalaştıklarını belirtmişlerdir. Bunun üzerine savcının ve mahkeme başkanının ‘Polis çok yorgun, biraz hantal davranmış ve hepsini hepimize yazmış’ diyerek bazı suçlama ve örgüt isimlerini çıkarttığı ifade edilmiştir. (Güler Yılmaz, “Kes Yapıştır İddianame”, *Taraf*, 21 Temmuz 2013, s.10).

15. Gezi Parkı eylemleri sırasında Taksim’de gözaltına alındıktan sonra savcılıkta serbest bırakılan İtalyan fotoğrafçı Mattia Cacciatori, hakkında yedi yıla kadar hapis cezası istemisiyle dava açılmasını hayretle karşılayarak, “Şaka mı bu? Ben orada sadece fotoğraf çekiyordum. Akıl dışı iddialar” diye tepki gösterdi. (“Yedi Yıl Ceza Şaka mı Bu”, *Taraf*, 21 Temmuz 2013, s. 4).

ması gereken sohbet süresi 1,5 saat olarak uygulanmaktadır. Sincan 1 No'lu F Tipi cezaevinde esnek kuralların tutuklu ve hükümlülerin aleyhine uygulandığı, idarenin keyfi davranışları yıldırma politikaları, hapis cezasının 'seyahat ve yer değiştirme özgürlüğünü kısıtlama' sonucunun dışında pek çok uygulama ile adeta fiziksel tecrit ve psikolojik işkence yöntemlerinin bizzat cezaevi müdürü eli ile ve kontrolünde uygulandığı yönündedir. Cezaevi müdürünün sürekli eşi benzeri görülmemiş disiplin cezaları ile mahpusları canından bezdirdiği, hayata küstürdüğü, ayrıca çıplak aramanın uygulandığı tespit edilmiştir.

Gezi olaylarından dolayı tutuklu olan 29 gencin tamamına cezaevi yönetimi tarafından birer suçlu kimliği bastırıldığı, gençlerin tabiri ile Daltonlar'ın boynundaki gibi yaftalarla dolaşmalarının istendiği, bu kimliğin üzerinde büyük harflerle: 'SUÇU: TERÖR' yazdığı tarafımıza bildirilmiştir."¹⁶

Yalnız Sincan mı? "İzmir'de Gezi eylemlerine katıldığı için 'örgüt üyesi olmak' suçundan tutuklanarak Şakran Kadın Cezaevi'ne gönderilen Elif Kaya, gardiyanlar tarafından çıplak aramaya maruz kaldığını ve bu esnada darp edildiğini iddia etti."¹⁷

Ya da:

"Gezi Parkı eylemlerine katıldığı iddiasıyla İstanbul'da 6 Temmuz Cumartesi günü Taksim'de tutuklanan 8 kişi, cezaevinde adli koğuşa konuldu. Ağır cezalı mahkûmlarla aynı koğuştaki kaldığı için psikolojik baskı gören 8 kişi gerçek kimliğini ve Gezi olayları nedeniyle tutuklu olduklarını gizliyor. Tutuklulara zorla oruç tuturuluyor, gece nöbetine mecbur bırakılıyor, bulaşık temizlik gibi işleri yapmak zorunda kalıyorlar.

Tutukluların baro tarafından atanan gönüllü avukatlarından Elif Çalışkan, 8 kişinin de aynı cezaevinde farklı koğuşlarda cınayet ve tecavüz davalarından mahkûm olmuş ağır cezalı kişilerle birlikte kaldıklarını söyledi."¹⁸

Bu topyekûn "ayaklanma bastırma" operasyonu, polis-yargı-cezaevleri üçgeniyle de sınırlı değil. İlgili bakanlıklar, özellikle de "otoritesi sarsılan"¹⁹ MEB, eylemlere katılan personel ve tabii ki

16. Güler Yılmaz, "Kes Yapıştır İddianame", *Taraf*, 21 Temmuz 2013, s. 10.

17. Çınar Özer, "Kadın Cezaevinde Çıplak Arama İddiası!", *Vatan*, 10 Ağustos 2013, s.18.

18. Özlem Güvemli, "Oruca Zorluyorlar", *Cumhuriyet*, 16 Temmuz 2013, s.5.

19. "Taksim Gezi Parkı protestolarına katıldıkları savıyla öğretmenler ile birlikte öğrencileri de soruşturan Milli Eğitim Bakanlığı, soruşturmaları 'kamu otoritesi

öğrencilere ilişkin soruşturma mekanizmasını harekete geçirdi.²⁰ Diyanet geri kalır mı, o da “Camide içki içen görmedim” diyen müezzin Fuat Yıldırım hakkında soruşturma başlattı!²¹ Eylemci kamu çalışanları için ağır disiplin cezalarının kapıda olduğundan kuşkunuz olmasın...

AKP iktidarının operasyonunun bir ayağı da eylemlere şu ya da bu ölçüde destek veren gazeteci²² ve sanatçıları susturmak, sindirmek... Miting alanlarında, on binlere hedef gösterilen ünlüler, Melih Gökçek’in sonu gelmez tacizleri, Mehmet Ali Alabora’ya özel koruma istettirecek raddeye varan mobbing, medya patronlarına edilen telefonlar... Hatta belki telefona dahi gerek kalmaksızın kapının önüne konulan medya emekçileri...

Yakın zaman önce *Milliyet*’ten atılan Can Dündar’ın sözleri bu bakımdan son derece önemli:

“En çok itaat eden, en çok eğilen patronun en çok ihaleyi aldığı bir dönemde fazladan bir baskı kurmanıza gerek yok. Biraz itiraz eden bir sermayedarın ağır vergi cezalarıyla korkutulduğu bir dönemde fazladan bir söz söylemenize de. Aydın Doğan’ın Milliyet’i hangi koşullarda ve neden satmak zorunda kaldığını bilmiyor muyuz? Akşam’ın, Sky’ın hangi koşullarda, kime, neden verildiğini

---

sarsıldı’ gerekçesiyle savundu. Eğitim-Sen yöneticilerinin (...) duyduğu rahatsızlığı ilettiği Bakanlık Müsteşarı Yusuf Tekin’in soruşturmaları, ‘Kamu otoritesini sarsıyorsunuz. Tabii ki soruşturma açacağım’ sözleriyle savunduğu bildirildi” (“Otoritemiz Sarsıldı, Tabii Soruşturacağız”, *Cumhuriyet*, 7 Temmuz 2013, s.7).

20. “Ankara İl Milli Eğitim Müdürlüğü’nün, öğretmenlerin öğrencileri Gezi Parkı eylemlerine katılmaları yönünde teşvik ettiği iddiası üzerine başlattığı soruşturma kapsamında Öğretmen Necla Kızılbaş Anadolu Lisesi’ne de müfettiş gönderildi. Ancak her okuldan ayrı olarak burada 57 öğrenci de müfettiş sorgusuna girdi. Müfettişler öğrencilere ısrarla ‘Sizi suçlamıyoruz, sizi kim yönlendirdi, hangi öğretmen teşvik etti? Eğitim-Sen grevi için yapılan açıklamayı hangi öğretmen düzenledi’ sorularını yöneltti. Okula gelen bakanlık müfettişleri, öğrencileri eyleme davet eden cep mesajlarını kimin attığını belirlemek için öğrencilerin telefon numaralarını toplayarak Twitter hesaplarının şifrelerini de istedi” (Sinan Tartanoğlu, “Liselilere Gezi Sorgusu” *Cumhuriyet*, 6 Temmuz 2013, s. 4).

21. Baskın Oran, “XXI. Yüzyıl Mahallesinde XIX. Yüzyıl Satmak”, *Radikal İki*, 16 Haziran 2013, s.7.

22. “Türkiye Gazeteciler Sendikası (TGS), Gezi Parkı Direnişi’nin başladığı 27 Mayıs 2013 tarihinden bugüne dek toplam 21 gazetecinin işten atıldığını, 37’sinin ise istifaya zorlandığını, en az 14’ünün de zorunlu izne çıkarıldığını belirtti. TGS, her geçen gün bu sayılara yeni ilaveler yapıldığını kaydetti.” (“72 Gazeteci İşinden Uzak”, *Cumhuriyet*, 23 Temmuz 2013, s.9.) (İşten atılan medya mensuplarının güncellenmiş 81 kişilik listesi için bkz. Serkan Ocak, “Ve Can Dündar da Gitti”, *Radikal*, 2 Ağustos 2013, s.5.)

görmüyor muyuz? Böyle bir ortamda ‘Biz patronlara bir şey telkin etmedik’ demek ayıptır. Tasarlamışsınız bu medya düzenini, daha karışmanıza gerek kalmamış ki! Artık birilerinin patronu aradığı dönemleri geçtik. Şimdi herkes durumdan vazife çıkarıyor ve ne yapması gerektiğini pekâlâ biliyor...”²³

AKP iktidarı beklediği kalkışmayı bastırmada, “polis-yargı-in-faz kurumları-disiplin soruşturmaları-medyaı avucu içine alma” adımlarının yetmeyeceğinin de bilincinde gözüküyor. Bunun için bir dizi yeni hazırlığı var.

Örneğin, Haziran Kalkışması’nı gerçekleştiren “hoşnutsuzlar koalisyonu”nun beklenmedik üyesi “futbol taraftarları”nı kontrol altına almak üzere getirilen düzenlemeler: tribünlerde “ideolojik” slogan ve pankartların yasaklanması, bazı büyükşehirlerdeki maçlarda “spor savcıları”nın görevlendirilmesi, taraftarların e-bilet aracılığıyla kayıt (ve gözetim) altına alınması, stadyum girişlerinde alkol kontrolü; maçlarda gözlemci polis görevlendirilmesi...²⁴

Ya da Kalkışma uzadıkça sivil destekçilerin devreye sokulması, yani Başbakan’ın “evde tutmaktan” vazgeçtiği yüzde ellinin en “has” evlatları, yani “palalılar”... Hani şu polis tarafından sırtı sıvazlanan²⁵, ezkaza yargı önüne çıktığında salınıp soluğu yurtdışında alan,²⁶ “Candaş medya”nın alkış tuttuğu²⁷, “devlet güçlerine yardımcı olan” esnaf. Hani Eskişehir’de protestocu Ali İsmail

23. Ezgi Başaran, “Bugünkü Sopa 28 Şubat’tan Daha Sert, Havuç İse Daha Büyük”, *Radikal*, 15 Ağustos 2013, ss.10-11.

24. “Süper Lig Bugün Başlıyor; ‘Gezi Ruhü’ Sahaya İnecek mi?” <http://t24.com.tr/haber/super-lig-bugun-basliyor-gezi-ruhu-sahaya-inecek-mi/237089>

25. “Beyoğlu esnafı, son dönemde ortaya çıkan palalı, sopalı adam görüntülerinden rahatsız. Polisin kendine yakın gördükleri esnafa ‘Sopayı alın, yetersiz kaldığımız yerde devreye girin’ dediğini anlatıyorlar” (Meltem Yılmaz, “Esnafa ‘Saldırın’ Telkini”, *Cumhuriyet*, 13 Temmuz 2013, s. 7).

26. “Gezi Parkı direnişçilerine Talimhanede pala ile saldıran Sabri Çelebi’nin Fa’sa gittiği ortaya çıktı. Mahkeme Çelebi’yi 7 Temmuz’da kaçma şüphesi olmadığı gerekçesiyle serbest bırakmış, 11 Temmuz’da da hakkında yakalama kararı çıkartmıştı” (“Palalı’yı Kaçırıldılar”, *Cumhuriyet*, 13 Temmuz 2013, s. 7).

27. Yeni Şafak’tan Hilal Kaplan, bir basın toplantısı yaparak palalı saldırganlara sahip çıkan ancak işe bakın ki Beyoğlu esnafından kimsenin tanımadığı(?) (Abdullah Yıldırım, “Beyoğlu Esnafı: ‘O esnafı tanıyan tek kişi yok’, *Hürriyet*, 17 Temmuz 2013) “Esnaf”a destek veriyor: “Taksim Dayanışma ve bileşenleri, istisnasız her hafta en az bir eylem düzenlediği için bir buçuk aydır hayat normale dönemiyor. Bundan ötürü Taksim ve çevresindeki esnaf da iş yapamıyor. Kepenkler erkenden kapanıyor, müşteriler gelmiyor, turizm oranı yerlerde, kiralar ödenemiyor, hatta işçiler çıkartılıyor. Bu durumda isyan eden Taksim esnafı dün bir basın açıklaması yaptı...” (Hilal Kaplan, “Taksim Esnafı Halktan Sayılır mı?”, *Yeni Şafak*, 15 Temmuz 2103, s.14).

Korkmaz'ı polisle birlikte döve döve öldüren ve Başbakan'ın yurtdışından döndüğü gün Ankara'da yaptığı konuşmaların ardından hemen tüm protesto gösterilerinde boy gösterip göstericilere saldıran "halk kahramanları"... AKP iktidarının ülkeyi almayı tasarladığı cenderenin "sivil" ayağını oluşturacağına benziyor.

Ve yeni öğrenim yılında özel güvenlik birimlerinin üniversitelerden çekilerek kampüslerin "güvenliği"ni polise teslim etme kararı...

Ve de işin "ballı" yanı: Başbakanın "Polis destan yazdı, polisi güçlendireceğiz, müdahale gücünü arttıracacağız"²⁸ söylemleri arasında birbirini izleyen biber gazı, TOMA ihaleleri; tesadüfe bakın ki gizli kapaklı olarak gerçekleştirilen ve her seferinde yandaşlara verilen ihaleler: 16 Mayıs 2013'te yapılan TOMA ihalesini "kazan" AKP İzmir eski milletvekili İsmail Katmerci'nin, Katmerciler Araçüstü Ekipman AŞ²⁹ gibi! Şaka değil, 44 milyon TL'lik bütçe dışı bir "kıyak"tan söz ediyorum!³⁰ Ve de Haziran başından itibaren borsadaki hisseleri yüzde 14 değer kazanan; CEO'sunun ise (tabii ki İsmail Katmerci'nin oğlu Mehmet Katmerci) ellerini ovuşturarak, demeç verdiği kanala "Gezi protestoları ile dünya piyasalarında tanındıklarını" söyleyen bir şirketten!³¹

* * *

Sanıyorum böyle sıralandığında, tablo daha net ortaya çıkıyor. Söz konusu olan, biraz "sağduyuyla, diyalogla" vb. tasahhüs edilebilecek bir polis şiddeti değil; iktidarın bilinçli olarak tırmandırdığı "devlet terörü" aracılığıyla, koordine bir "isyan bastırma ve önleme operasyonu"dur! Devlet mekanizmasının AKP'nin denetimi altındaki tüm birimleri (maliyeden belediyelere, itfaiyeden diyanete vb.) ve "sahibinin sesi" medya, eşgüdümlü bir biçimde Haziran Kalkışması'nı bütün sonuçlarıyla izole etmek ve benzeri yeni ayaklanmaların önüne geçmek üzere

28. Abdullah Karakuş, "Polisin Müdahale Gücünü Artıracacağız", *Milliyet*, 19 Haziran 2013, s.18.

29. Bülent Sağıroğlu, "TOMA'ya Gizli İhale", *Radikal*, 10 Ağustos 2013, s.20.

30. Bk. Hayati Özcan, "Yeni TOMA ihalesi de AKP'li vekile mi verilecek?" *Ulusal Kanal*, 14 Ağustos 2013, <http://www.ulusalkanal.com.tr/gundem/yeni-toma-ihalesi-de-akpli-vekile-mi-verilecek-h13535.html>

31. "Gezi ile Dünyaya Açıldık!", *Milliyet*, 16 Ağustos 2013... <http://gundem.milliyet.com.tr/gezi-ile-dunyaya-acildik-/gundem/detay/1750625/default.htm?ref=yahoo>

harekete geçti. Türk “demokrasi”sini saran çember, iki boğum daha daraltıldı.

The Guardian’ın Avrupa editörü Ian Traynor’ın, 14 Ağustos 2013 tarihli nüshasında Avrupa ülkelerinde “otokrat liderlerin yükselişi”nden söz ettiği ve Recep Tayyip Erdoğan’ı bunlar arasında saydığı³² bir ortamda, bu “ayaklanma bastırma” harekâtı aynı zamanda Türkiye’de “demokratikleşme söylenceleri” ile üstü örtülmeye çalışılan bir “polis devleti”ne dönüşüm sürecinin bir merhalesine denk düşüyor. Haziran kaybederse bu ülke emekçiler, gençler, Kürtler, Aleviler, kadınlar, sekülerler, aydınlar, sanatçılar, ateistler, solcular, devrimciler, gayrimüslimler, Antikapitalist Müslümanlar, farklı cinsel yönelimliler... velhasıl “hem ekmeği hem gülü birlikte isteyen” herkes için daha boğucu bir hale gelecek...

Unutmayın başımızda, 23 Nisan’da koltuğuna oturttuğu öğrenciye, “Artık sen Başbakan’sın, asarsın da kesersin de...”³³ diye-bilen bir başbakan var!

16 Ağustos 2013, 18.07.30, Çeşme Köyü.

32. “Guardian: Putin, Erdoğan ve Orban otokrat liderler” http://www.bbc.co.uk/turkce/haberler/2013/08/130813_guardian_otokratlar.shtml

33. “Erdoğan: Yetki Sende Asarsın Kesersin”, Milliyet, 23 Nisan 2010.

Gezi Hareketi'nin Sorunları¹

Demir Küçükaydın

Genişlemek ve Radikalleşmek

Nasıl “*yanlış bir hayat doğru yaşanmaz*” (Adorno) ise stratejik hatalar da taktik başarılarla telafi edilemez.

Forumlarda, İnternette ve Sosyal Medya'da Gezi Hareketi katılımcılarının hareketin genişleme, henüz bu harekete uzak duran hatta karşı çıkan katmanlara ulaşma ve onları kazanma gerekliliğinin sık sık dile getirildiğini görüyoruz.

Genellikle birebir ilişkileri temel alan iki yol öneriliyor.

Birincisi: Daha mahalli (örneğin mahalle meclisleri kurmak) veya daha özel konularda yoğunlaşmak (örneğin hukuk; beyaz yakalılar veya daha çok özel konularda atölyeler, gruplar kurmak)

İkincisi: Başka yerlere ve insanlara gitmek, derdi oralarda onlara anlatmak (bunu bireyler olarak veya toplu olarak yapmak).

Hareketin, toplumun yeni kesimlerine yayılması ve onları kazanması gereği elbet son derece doğru bir tespittir ve hayati önemdedir.

Ayrıca elbet önerilenler de yapılmalıdır ama bunlar zaten hareketin her zaman ve durumda yapması gerekenlerdir.

Ama bütün bunlar, (felsefi bir dille konuşursak) “yanlış bir hayatı doğru yaşama” çabaları olmaktan, (askerlik ya da politika

1. Bu yazı Gezi Hareketi'nin henüz yatağına çekilmediği zamanlarda Temmuz ayının ortalarında yazılmıştı. Yeni bir yazı yazmaktansa o gün söylenmişleri hem bir belge hem bir öngörü olduğu hem de hâlâ güncelliğini koruduğu için koyuyoruz. Yazıya yine o dönemde yazdığımız yazılardan bazı eklemeler koyduk ve kimi biçimsel değişiklikler yaptık. Demir Küçükaydın - 23 Eylül 2013 Pazartesi

sanatının diliyle konuşursak) “stratejik bir sorunu taktik bir sorunmuş gibi tartışmaktan” farklı değildir.

*

Strateji, hangi güçlere karşı hangi güçlerle hareket edileceği sorunudur. Güçlerin yer alışı sorunudur. Mücadelenin statik, uzun teorik hazırlık ve uzun vadeli bakış gerektiren yanındır.

Taktik, o güçlerin ilerleme mi ricat mı yapması gerektiği sorunudur. Bunlarda hangi mücadele ve örgüt biçimleri kullanılacağı sorunudur. Mücadelenin dinamik, esas yaratıcılık ve esneklik gerektiren yanındır.

Şu ana kadar Gezi Hareketi’nin taktikte, mücadele ve örgüt biçimlerinde olağanüstü yaratıcı ve başarılı olduğu görülmüştür. Ancak strateji bahsinde aynı durumda olduğu söylenemez. Hareket’in en büyük zaafı budur.

*

Gezi Hareketi şu ana kadar esas olarak, “*seküler hayat tarzı*” yaşayanları ve Alevileri kapsamaktadır. Elbette harekete şu ana kadar rengini veren, seküler yaşamı savunan, örneğin türbanı yasaklamaktan yana olan veya bu yasaklamalar karşısında ses çıkarmayan klasik Kemalist çizgi ve Alevilik değildir ve hareket bunlarla arasına çizgi çekmeye özel bir özen ve çaba göstermektedir. Örneğin “Duran Adam”, aynı zamanda türbanın yasaklanmasına karşı da direniş göstermiş, bunu protesto etmiş bir insandır. Misal, Kandil, Cuma Namazı ve İftarlar aynı zamanda Gezi Hareketi’nin insanların inancıyla giyimiyle sorun olmadığı mesajını vermeye de yöneliktir. Ancak bu çabalar henüz sembollerle ifade edilmektedir; programatik bir ifadesini bulamamış, bayraklara yazılamamıştır.

Hareket destekleyen çok geniş bir kesim bu çabalar karşısında tarafsız veya hayırhah bir tavır içinde bulunmaktadır ama hareket bu ayrım çizgilerini bir program ve parola olarak bayrağına yazmış da değildir.

Hareket’in sembollere dayanan bu mesajı, şimdiye kadar, Erdoğan’ın istediği kamplaşmayı ve bölünmeyi yapabilmesini; etki alanındakileri Gezi’ye karşı seferber edebilmesini engelleyebilirdi.

Ama Gezi Hareketi'ne çatışan dengeler içinde ağırlığını koyarak eğilimlerinin damgasını vuran, henüz çok ince bir katmandan ibaret bu modern ücretliler tabakasının demokratik özlemleri, programatik ve stratejik bir ifadeye kavuşmadığı ve hareketin bayrağı olamadığı için de AKP ve Erdoğan'ı desteklemeye devam eden diğer yüzde elliye veya onların önemli bir kısmını yanına çekemedi ve seferber edemedi.

Bu durum uzun süre böyle gidemez. Bir yandan hareket içinde geniş olanaklarıyla onu kontrol etme çabalarına hiçbir zaman ara vermeyen ulusalcılar diğer tarafta AKP ve Erdoğan, eski bölünme çizgisini egemen kılmak için çabalarını durdurmuş değildir. Hareket yatağına çekildiğinde veya yorgunluk ve gerileme ortaya çıktığında, şimdi kaybettikleri mevzileri tekrar ele geçirmeleri tehlikesi ortada durmaktadır.

*

Gezi Hareketi'nin kazanması şart olan özellikle iki kesim bu harekete uzak durmaktadır: Kürtler ve Politik İslam'a oy vermiş geniş işçi ve yoksul kesimler.

Hareket'in bu iki kesime ulaşması ve onları kazanması hayat memmat meselesidir.

Hareket bunu sezmekte ama çözümünü yukarıda değinilen taktik ve örgüt biçimleriyle çözebileceği yanılgısını yaşamaktadır. Bunlar elbette çocukluk hastalıklarıdır ve doğuşu bir buçuk ay bile bulmamış bir hareketin böyle çocuksu hayaller kurması son derece doğaldır da. Ama artık zaman daralıyor. Buhranın olgunlaşma hızı, hareketin olgunlaşmasını beklemeyebilir.

Kürtleri ve AKP'ye oy vermiş geniş emekçi kesimleri kazanmak, bir strateji, yani program sorunudur.

Program ile strateji, yani hedefler ile dayanılacak güçler arasında kopmaz bir bağ vardır.

Gezi Hareketi, programda radikalleşmeden, dayandığı güçleri genişletemez.

*

Radikalleşme sözcüğü alerji yaratabilir. Çünkü günlük kullarımda radikal denince kavga çıkarmaya hazır, keskin görünen

sloganlar atan küçük gruplar akla gelmektedir. Radikalleşmenin bu yüzeysel anlayışına bağlı olarak, radikalleşmenin genişlemek bir yana daralma ortaya çıkaracağı sanılır.

Biz gerçek anlamıyla radikalleşmeden, içeriksel bir radikalleşmeden söz ediyoruz. Maalesef politik manzarada olmayan tam da budur.

Gerçek radikaller, taktikler ve mücadele biçimlerinde son derece esnek, toparlayıcı ve kapsayıcıdır ama hedeflerde radikaldır.

Yüzeysel ya da sözde radikaller ise (ki ortalığı kaplamış “radikaller” bunlardır) taktik ve mücadele biçimlerinde “radikal” ama hedeflerde, programda son derece yüzeysel ve reformisttirler.

Biçimsel radikalleşmeye iki örnek verelim:

Diyeim ki boynunuza Zülfikar, alnınıza ölmeye hazır olduğunuza anlamına gelen bir bant taktınız, devrimci türküler söylüyor ya da dinliyorsunuz. “Cemevleri tanınsın”; “Diyanet’te Aleviler de temsil edilsin”, “Madımak müze olsun” diye yürüyüşler tertip ediyorsunuz. (Örneğin geçenlerde Kadıköy’de yapılan miting böylesi imgelerle doluydu.)

İlk bakışta her şey çok radikal gibidir ama aslında bütün bunların gerçek bir radikallikle ilgisi yoktur. Bunlar biçimsel ve sözde radikalliklerdir. Bu radikallik hem içeriğiyle hem biçimiyle daralma yaratır.

Örneğin böyle mesajları olan bir mitinge Aleviler dışında başka bir kesimin ilgi göstermesi için hiçbir neden bulunmaz. Madımak’ın müze olması veya Diyanet’in Cemevlerini tanınması veya din derslerine Alevilik hakkında bilgiler de konulması vs. Alevi olmayanları harekete geçirmez. Başka inançlarıyla ezilenler, bu taleplerde kendi özlemlerinin ve sorunlarının bir karşılığını bulamaz. Yani bu taleplerin tabanı sadece Alevilerle sınırlı olur.

Öte yandan bütün bunlara ulaşılması, özde zerrece bir demokratikleşme anlamına gelmez. Devlet yurttaşların inanç alanına müdahale etme özelliğini korumaya devam eder. Sadece bu müdahalenin biçimi ve sınırları değişmiş olur.

Gerçek radikalleşme, Diyanet kaldırılın, azınlıkların dinsel olarak tanımlanmasına son verilsin (Rumluk ve Ermenilik gibi “Azınlıklar” din üzerinden tanımlanmıştır. Türkiye’nin laik olmasının tipik bir örneğidir), din dersleri kaldırılın veya eğer çok gerekiyorsa tüm dinlerden ve dinsizlerden eşit sayıda temsilciden oluşan bir heyet tarafından yazılın dendiğinde, bayraklara

bu sloganlar yazıldığında olur. Bu talepler pekâlâ Hristiyanların, ateistlerin hatta inanç olarak Müslümanların da savunacağı taleplerdir. Bu radikal içerik daha geniş kesimleri kazanmakla kalmaz, biçimde de itici görünümlerden kurtulur.

Çünkü böylesi talepleri yükselttiğiniz zaman, zaten sizin Aleviliği ve adanmışlığı vurgulayan sembollere ihtiyacınız kalmaz. Aksine, bunlardan uzak durursunuz, demokratiğinizi vurgulayan, herhangi bir dine veya dile vurguyu içermeyen giyinişiniz, sembolleriniz, diliniz olur. O dilde bir Sünni, bir Hristiyan, bir Ateist de kendisine yer bulabilir.

Yani gerçek radikalleşme çok daha geniş kesimlerin taşıyabileceği bir bayrak, çok daha geniş kesimlerin savunabileceği ve onları birleştirebilecek bir program sunar. Böyle olduğu için de bütün bu geniş kesimleri kapsayacak son derece esnek, itici olmayan mücadele ve örgüt biçimleri, sembolleri kullanmaya ve yaratmaya özel bir dikkat gösterir.

*

Bir başka örneği Kürt hareketinden verelim.

Diyelim ki Kürdistan, PKK veya Apo bayrağı ile mitingler yapıyorsunuz veya Gezi Hareketi'ne öyle geliyorsunuz. Kürtlere statü istiyorsunuz.

Söylemi bir yana Kürt hareketinin yarattığı imge, aşağı yukarı böyle bir şeydir. Böyle bir program Kürt olmayanları kazanamaz. Sadece Kürtleri toplayabilir.

Bir de Kürt hareketinin içerikçe radikalleştiğini düşünelim. Kürtlere özerklik veya statü istemiyor da Türklüğün statüsünün ortadan kaldırılmasını istiyor. Özerklik değil, bir köyün bile isterse ayrılabilceği, tamamıyla gönüllülüğe dayanan bir birliği savunuyor. Yani yapıyı aynı bırakıp onun somut biçimini değiştirmek-tense yapıyı kökten değiştirmeye yöneliyor. Daha somut olarak konuşursak, Türkçenin resmi dil olması yerine, herkesin anadilinde eğitim alması hakkını savunuyor. Okullarda Türklerin Türk tarihi, Kürtlerin Kürt Tarihi okuması yerine ("Statü" budur) bütün dillerden ve "ulus"lardan seçilmiş eşit sayıdaki temsilcinin yazacağı aynı tarih kitabını herkesin anadilinde okumasını öneriyor.

Bu talepler sadece Kürtleri değil, Türklerin ve diğer halkların hepsini kazanır ve birleştirir.

Bu talepler hem çok daha radikaldir hem de çok daha geniş kesimleri kazanır ve mücadeleye sevk edebilir.

Böylece çok geniş kesimler bir araya geldiğinden bu hareketin gücünden gelen bir esnekliği olur, güçsüzlüğünü mücadele biçimlerindeki keskinlikle dengeleme gereği görmez. Öyle bir hareketin bayrağı, Öcalan veya Kürt bayrakları değil, bunların veya Türklüğün de kişisel bir tercih olarak kendini ifade edebildiği bir nötr bayrak olabilir örneğin. Beyaz'ın herhangi bir ulus veya siyasi görüşe bir gönderme içermediği gözönüne alınırsa örneğin beyaz bayrak olabilir.

Şimdi Kürt, Türk, Çerkez, Laz, Ermeni, Rum, Arap vs. herkesin beyaz bayraklarla katıldığı, herkese anadilinde eğitim hakkı tanıyan bir miting ve görünüm ile Kürt bayrakları ve Apo resimlerinin egemen olduğu, sadece Kürtlerin katıldığı bir mitingi ve görünümü göz önüne getirin. Bunların hangisi daha radikaldir ve daha geniş kesimleri bir araya getirir?

*

Aynı örneği bir de Gezi Hareketi açısından verelim.

Gezi Hareketi öyle değil ama varsayalım ki öyle oldu. Türk bayrağı veya Atatürk sembolleri ona egemen oldu; anti-AKP ve anti-Tayyip sloganlar belirleyici oldu. Bu da çok radikal gibi görünür ama aslında bunun radikallikle ilgisi yoktur. AKP veya Erdoğan gidip başkası gelse ne olacaktır? Devletin ve toplumun yapısında hiçbir radikal değişiklik olmayacaktır. Tabii bu sloganlar ve semboller, sadece ulusalcıları, haydi haydi CHP'lileri kapsayabilir. Kürtler ve AKP'ye askeri ve bürokratik oligarşi karşısında destek vermiş geniş emekçi kesimler bu hareketten uzak duracağı gibi onda varolan konumlarını bile tehlikeye atacak bir düşman görürler.

Ayrıca bu sözde radikallik, genellikle mücadele biçimlerinde bir radikallikle atbaşı gider. Örneğin sürekli çatışma çıkararak iktidarı haksız ve zor durumda bırakarak puan toplamayı hedefler.

Ve tabii bu mücadele biçimlerindeki radikallik de ek olarak bir sürü insanın uzak durmasına yol açar.

Ama bir de hareketin gerçekten radikalleştiğini, yukarıda Ale-viler ve Kürtler için yazdığımız radikalleşme hedeflerini kendi bayrağına yazdığını düşünelim. Hem tabanı genişler hem de daha

esnek ve kapsayıcı mücadele biçimleri ve sembolleri olur. Örneğin o harekette artık Türklüğe veya Kürtlüğe vurgu yapan bayraklar ve semboller değil, Kürtlüğün ya da Türklüğün politik olarak hiçbir anlamı olmadığına ve olmaması gerektiğine vurgu yapan bu nedenle bunlar karşısında tarafsızlığı ve körlüğü vurgulayan beyaz bayraklar olur. Kürt bayrağı Türk'ü, Türk Bayrağı Kürdü iter ama Beyaz bir bayrak hepsini birleştirir.

Yani Beyaz bayrak, ilk bakışta çok yumuşak bir sembol gibi görünür ama özünde Türklükle veya Kürtlükle tanımlanmış bir cumhuriyet yerine, demokrasiyle tanımlanmış bir cumhuriyeti; Türklük veya Kürtlükle tanımlamaya karşı tanımlanmış bir cumhuriyeti sembolize eder. Radikalliği ölçüsünde de geniş kesimleri kapsayıcıdır.

*

İşte Gezi Hareketi'nin ihtiyacı olan tam da böyle bir radikalleşmedir. Hareket bu radikalleşmeyi sağladığı takdirde, en geniş kesimlere ulaşabilir ve onları kazanabilir. Ancak böyle bir stratejinin bileşeni olduğunda, mahallelere yayılma veya diğer çalışma grupları veya başka toplum kesimlerini ikna ve ilişki seferleri bir anlam taşıyabilir. Bu olmadan bütün o çabalar yenilgi ve yılgınlık yaratır.

Evet, Gezi Hareketi hızla genişlemek, genişlemek için de sözde değil, özde radikalleşmek zorundadır.

Örgütlenme ve Demokrasinin Araçları

Ama Gezi Hareketi'nin bütün bunları yapacağı bir haberleşme ve tartışma platformu ve organı yok.

Böyle bir organ olmadan, bir araç olmadan, Gezi Hareketi'nin bir hareket olarak örgütlenmesi ve bir irade oluşturması mümkün olamaz. Bu durumda örgütlü gruplar bir süre sonra bu oluşturulamayan organın yerini alırlar.

Bu sorun stratejik ve programatik bir sorundur. Bu nedenle tüm Türkiye çapında Gezi Hareketi'nin bütünü tarafından tartışılması gerekir. Parklarda yapılacak birbirinden kopuk tartışmalarla bu başarılamaz. Onlar bunun aracı olamaz ama onlar bunu tamamlayabilir, destekleyebilir.

Hareket'in program ve strateji tartışmasına acil olarak ihtiyacı vardır. İlk hedef böyle bir organın yaratılması olmalıdır. Bunu küçük örgütlü gruplardan beklemek bir hayaldir. Onlar böylesi tüm bireylerin katılacağı, kendilerinin ancak o bireylerin desteği ve seçimi aracılığıyla görüş veya kadrolarının etki sağlayabileceği bir yapının oluşması türünden bir görevi önlerine koymadıkları gibi böyle bir gelişmede kendilerine karşı bir tehdit görürler.

Bunu başarmak için de bu tartışmayı yapacağı, her bir katılımcısının tüm Türkiye'deki bütün katılımcılara mesajını iletebileceği, on binlerce kişinin yatay ilişkileriyle bir ağ oluşturabileceği bir dijital "köy meydanı", "agora", "forum", "cem", "cami", "meclis", "şura" (Sovyet) veya "komün"e ("Gemeinde", topluluk) (Bunların hepsi aynı şeyin farklı biçimleri veya adlarıdır) ihtiyacı var.

Mahalli tartışmalar ve parklar, bunların destekleyicisi ve tamamlayıcısı olur. O zaman onlar da gerçek verimli tartışmalara döner, azalma ve dağılma eğiliminden kurtulabilir.

Bütün programcıları, bilişimcileri bu sorunu gündeme almayla, bunun teknik olarak nasıl çözülebileceğini tartışıp bir an önce alt yapısını hazırlayarak hareketin emrine vermeye çağırıyoruz.

Günün en acil sorunu sırasıyla:

- 1) Genişlemektir.
- 2) Genişlemek için radikalleşmektir.
- 3) Radikalleşmek için bir program ve strateji tartışması açmaktır.
- 4) Program ve strateji tartışması açmak için de bunun yapılabilceği bir dijital "köy meydanı" oluşturmaktır.

Tüm hareketi oluşturan bireyler bu "köy meydanı"nın, "agora"nın, "forum"un, "Cem"nin, "Cami"nin, "Meclis"nin, "Komün"ün üyesi olur.

Gündem önerileri yapılır.

Herkes gündem önerilerini oylar.

En çok oy alan en başa alınır ve adım adım tartışılmaya başlanır.

Her başlık altında farklı görüşlerin yoğunlaşması yaşanır.

Görüşlerin yüzde kaçın desteğini aldığı herkesçe görülür.

O zaman bu demokratik toplum, insanların kendi kendisini yönetiminin nasıl olacağının örneğini sunmuş olur.

Bugünkü devletin karşısına artık “devlet olmayan bir Devlet” bir özyönetim olarak çıkmış olur.

Elbette bu “köy meydanı”nda farklı görüş ve partilerin kendi görüşlerini egemen kılmak ve çoğunluğu kazanmak için mücadele vermeleri son derece meşrudur ve hakkıdır. Ama bunu o “köy meydanı” ulusunun onayı aracılığıyla ve onayladığı oranlarda yapabilmelidirler.

*

Bunu yapmak, doğrudan demokrasi uygulaması olarak yapmak bugünkü teknik düzeyde hem mümkündür hem de gereklidir.

Gezi Hareketi’nin kendisi zaten İnternet araçlarını kullanarak oluştu.

Şimdi bu imkânın daha bilinçli ve organize bir kullanımı gerekmektedir. Bugün bile farklı forum ve parkların Twitter, Facebook ve mail grupları üzerinden örgütlenmeye ve ilişkileri sürdürmeye çalıştığını görüyoruz. Ama bütün bunların her biri diğerinden kopuktur. Ayrıca bunlar, sağlam bir tartışma ve karar alma olanağı sunmayan, bunlara uygun görünmeyen duyuru yapmak dışında kullanmaya elverişli olmayan araçlardır.

Böyle bir araç var. Bu özellikle sol yönelimli mahalli idarelerin ve sol eğilimli partilerin kullandığı *Liquid Feedback* (*Liquid Demokrasi* de denilmektedir) denilen programdır.

Bu program aracılığıyla tüm Gezi Hareketi doğrudan demokratik bir şekilde tüm ülke çapında örgütlenebilir.

Bu programın adı da zaten bunu ima etmektedir. Bilindiği gibi bugünkü devletler ve neredeyse bütün organlar *Temsili Demokrasi* aracılığıyla iş görmektedir. Teknik olarak yüz binlerce insanın bir köy meydanına toplanmasının fiziki olanaksızlığı, bir süre sonra çeşitli mekanizmalarla daha da pekiştirilerek bir sorun bir fazilet gibi ele alınmaya başlanmıştır. Bugün geline nokta da, aslında seçenlerin eğilimleri son derece dar, dolaylı ve sınırlı ölçülerde yönetime yansımakta, bu da demokrasi denen biçimi egemen ve küçük bir azınlığın kendi egemenliğinin aracı olarak kullanmasına imkân sağlamaktadır.

İnternet sayesinde bugün milyonlarca insan tıpkı bir köy meydanında olduğu gibi belli bir zaman baskısı olmadan da tartışıp

karar alabilir. Bu program bunu sağlamaya yöneliktir. Liquid (Sıvı-akışkan) denmesinin nedeni, doğrudan demokrasiyi mümkün kılmakla birlikte isteyenin, kendi görüş ve oylarının temsilcisi olarak başkalarını seçmesine (tabii her an geri alabilme imkânı ve koşuluyla) de olanak sağlamakta olmasıdır. Bu akışkanlığa da imkân sağlamasıdır.

İnternete girilerek bu program hakkında epey bir bilgi edinilebilir. Youtube’da nasıl çalıştığı, arkasındaki anlayış ve felsefe öğrenilebilir.

İşte Gezi Hareketi bu program aracılığıyla kendisi hızla örgütlenip karar alabilir hale gelebilir.

Bunun için ilk elde teknik alt yapının hazırlanması gerekmektedir.

Bunun için de bilgisayarıcı ve programcı arkadaşların harekete geçip bunu hazırlamaları gerekmektedir.

Seçimler, Partiler, Adaylar ve Gezi Hareketi

Seçimler konusuna da yukarıda yazılanlar ışığında bakmak, o strateji çerçevesinde değerlendirmek gerekiyor.

Gezi Hareketi’nin parklarda yapılan forumlarında sık sık bir konuşmacının çıkıp yaklaşan mahalli seçimlerde bir aday göstermesi gerektiğinden; hareketin bir parti olarak örgütlenmesinden veya belli bir partiyi desteklemesinden söz edildiği görülüyor.

Hatta kimileri adayları bile öneriyor. Örneğin Sırrı Süreyya Önder’in Gezi Hareketi’nin İstanbul Belediye Başkanı aday olması en sık rastlanan önerilerden biri.

Bu vesileyle, Gezi Hareketi’nin seçimler ve adaylar konusuna nasıl yaklaşması gerektiği üzerinde biraz duralım.

Önce şunu unutmamak gerekiyor: Gezi Hareketi kendiliğinden ortaya çıkmış, çok farklı ideolojik, siyasi görüşlerden insanları ortak bazı tepkiler ve özlemler temelinde bir araya getirmiş bir harekettir. Elbette hareketin gidişi içinde birçok insanın şimdiye kadarki görüşlerinde köklü değişimler de oldu ve oluyor ama bu ortak politik ve ideolojik bir noktaya gelindiği anlamına gelmez.

Hareket şimdiye kadar bu çeşitliliğini korumayı başardı ve bunun üzerine titredi diyebiliriz. Hareket’in ana destekçisi kitlede Türklerin, Alevilerin ve “Seküler yaşam tarzındakiler”in kültürel ağırlığı zaten çok belirgin olduğundan, özellikle Müslümanlar ve

Kürtlere, onları dışlamayan ve davet eden mesajlar vermeye çalıştı. Kandiller, İftarlar, Cuma Namazları ve Lice'deki katliama karşı destek mitinglerinin esas yapmaya çalıştığı şey buydu.

Hareket bütün dinamizmini ve ezberleri bozuş gücünü bu çizgisine ve çabasına borçludur ve bu çizgiyi sürdürmelidir.

Özellikle CHP'liler ve Ulusalcıların, Hareket'i bir AKP karşıtlığına çekme denemelerine sık sık başvurduğu görülmektedir. Bu çevreler sık sık anti-AKP veya "*Hükümet İstifa*" gibi sloganlar atarak hareketi bu mecraya sokma denemelerinde bulunmaktadırlar. Buna karşılık hareket elindeki kendine özgü yansız sloganları yükselterek ("*Bu daha başlangıç, mücadeleye devam*"; "*Her yer Taksim, her yer direniş*" ve alkış vs.) bu tuzaktan kaçınmaya çalışmaktadır.

*

Bu Hareket kendisinin bir AKP veya hükümet karşıtlığına indirgenmesine müsaade ettiği takdirde biter. Varolan politikanın basit bir aracına dönüşür ve olsa olsa varolan partilerden birine birazcık taze kan sağlamaktan öteye gidemez.

Benzer şekilde bir parti kurma veya seçimlerde ayrı aday gösterme önerileri de hareketin ölümü olur.

Bu hareketin özünü iyi anlamak gerekmektedir.

Bu hareket şu veya bu partinin veya hükümetin değil, tüm parti ve kurumlarıyla varolan sistemin alternatifi ve eleştirisidir ve de öyle olmalıdır, öyle olmak zorundadır.

Var olması, ilerlemesi ve başarısı, onun özündeki bu tohumun yeşerip büyümesine bağlıdır.

Henüz her şey bir embriyo (rüşeym) halindedir; Hareket yeni doğmuş bir bebek gibidir, yürümeyi ve konuşmayı yeni öğrenmektedir. Öneriler hep onun bu yepyeni özünü geliştirecek biçimde olmalıdır. Bizim bütün yazılarımızın ve önerilerimizin ardında bu temel değerlendirme yatmaktadır.

Örneğin bu Hareket'in Park Forumları veya mahalle meclisleri, en küçük bir birimin bile kendi yönetimini kendisinin belirlediği, ulusun birliğinin bu birimlerin özgürce birleşmesiyle oluştuğu bir Demokratik Cumhuriyetin tohumlarından başka bir şey değildir.

Bu Hareket'in örgütlediği demokratik toplum veya ulus, Türkiye Cumhuriyeti'nde ve binlerce yıllık şark despotluklarında ol-

duğu gibi merkezden atanan; merkezin bahşettiği ve her an geri alınabilir yetkilerle yönetilmeyecektir ve yönetilmek istememektedir. Aksine, her düzeyde, özgürce birleşmiş birimlerin merkeze bahşettiği ve her an geri alınabilir yetkileriyle kendini yönetmek istemektedir.

Bu hareket fiilen kendini Türklükle veya Kürtlükle; Alevilikle veya Müslümanlıkla veya başka bir şeyle tanımlamayı reddetmekte, bunlar karşısında hepsine eşit muamele eden, bu ayrımların hiçbir politik anlamının olmadığı, devletin bu ayrımlar karşısında kör olduğu bir cumhuriyet özlemini dile getirmektedir. Müslümanlar bu özlemle Cem'e katılmakta, bu özlemle Cemevi Müslümanlara iftar vermektedir.

Bu Hareket, belki yarın, görevi gerçeği açığa çıkarmak değil örtmek olan bugünkü mahkemelerin karşısına görevi gerçeği ortaya çıkarmak olan, belki bir yaptırım yetkisi ve gücü olmayan ama vicdanlarda mahkûm ederek en ağır cezayı veren, kendi mahkemelerini ve hukukunu kuracaktır.

Bu hareket belki öbür gün, görevi kendi maaşını veren yurttaşların özgürlüklerini kullanmasını engellemek olan bugünkü polis ve ordunun alternatifi olarak kendi demokratik toplantılarına saldırılar olursa, vatandaşların fikir, can ve mal özgürlüklerini savunacak kendi öz savunma organları geliştirmek zorunda kalacaktır.

Bu Hareket gün gelecek, devletin ve sermayenin elindeki medyaya karşı, her eğilimin, dilin, dinin, yaş grubunun, cinsin veya cinsel tercihin kendini ifade olanağı bulabileceği, sermayenin ve devletin kontrolünde olmayan bir medyanın tohumlarını atacaktır.

Bunları yaptığı, bu organlarını geliştirdiği ölçüde esas büyük dönüştürücü ve alt üst edici işlevini kazanabilecektir.

Elbette bu çabalarında yanlışlar, güç ve zaman israfları, Amerika'yı yeniden keşfetmeler kaçınılmazdır. Her kuşak için olduğu gibi bu Hareket için de kaçınılmazdır. Belli bir dereceye kadar bu zaman ve güç kayıpları ilerde hastalıklara karşı direnci arttıracadığı için yararlı bile sayılabilir.

Ama bunları yaparken her adımda kendisini eski dünyanın içine tıkmaya, oraya çekmeye çalışanlarla arasına giderek daha kesin sınırlar çizmek ve kopuşlar yaşamak da zorundadır. Zaten bunlarla kopuşu göze almadan ileri gidemez ve hatta koptuklarını eğitip değiştirme ve tekrar kazanma şansını bile yitirebilir.

Seçimler ve adaylar bahsi bu eski dünyadan kopuşun en somut sorunlarından biridir.

Gezi Hareketi elbet bu konuyu gündemine almalı, tartışmalıdır. Hiçbir görüşü bastırmamalıdır.

Ama bu olgunlaşmış tartışmanın sonunda alacağı tavır veya karar, onun bundan sonraki evrimini belirleyecektir.

Gezi Hareketi'ne gücünü veren, *bugün varolan bölünmelerle bölünmüş* olmasıdır. Onu varolan sistem içinde bir seçime zorlamak, onu varolan bölünmelerin içine çekmek olur.

Seçimlerde kimin destekleneceği sorunu, soru olarak yanıltır ve hareketin bu özüyle çelişir ve onu eski bölünmelerin içine çeker.

Gezi Hareketi hiçbir şekilde şu veya bu partiyi desteklemek veya parti kurmak, şu veya bu adayı desteklemek veya aday göstermek gibi bir yola girmemelidir. Sorunun böyle koyuluşunun kendi sonu olduğunu bir an için bile aklından çıkarmamalıdır.

Peki, Ne Yapabilir Gezi Hareketi?

Gezi Hareketi, somut programlar, yapılması gerekenler üzerine yoğunlaşmalı ve bunları tartışmalıdır. Örneğin tartışmayı bir partiyi destekleme veya parti kurma üzerinden yürütmez; kendisi bir program hazırlar.

Ve *“işte bu program yapılması gereken en asgari ve acil tedbirleri içermektedir. Buyurun baylar. Bunu hanginiz kabul ediyorsunuz? Kabul eden varsa ilan etsin, kabul etmiyorsa neden etmediğini söylesin. Elbette Gezi Hareketi’ni oluşturanlar bunu değerlendirerek bir karar verecektir”* demelidir.

Yani sorunu bir parti ve kişi sorunu olmaktan çıkarmalı, programa çekmelidir.

Bu hem Hareket’in bir bütün olarak kalmasını sağlar hem sistemin bir unsuruna dönüşmesini engeller hem varolan sistemin yanlışlığını gözlere batırır hem de geniş kitlelerin demokratik ve siyasi eğitimini sağlar ve Hareket’in dayandığı güçleri genişletir.

Mahalli Seçimlerde de böyledir.

İstanbul'u ele alalım. CHP'yi veya Sırrı Süreyya'yı destekleme önerileri daha baştan hareketi böler. Varolan sisteme entegre eder. Bu yapı ile bir şeylerin değişebileceği hayalini yayar.

Ama diyelim ki, hareket İstanbul'daki park forumlarında, İstanbul için bugünkü Türkiye Cumhuriyeti'nin yapısı içinde belediyelerin bütün kısıtlı imkânları ve yetkilerine rağmen yapılabileceklerine ilişkin bir program çıkarabilir. Örneğin, kamu taşımıcılığının ve yayaların ve yeşilin önceliği Belediyelerin tüm işlerinin, ihalelerinin, tüm kararlarının ve uygulamalarının bütün vatandaşların açık kontrolü altına alınması, tüm gizliliğin kaldırılması tedbirlerine yönelik olarak bunun hangi somut tedbirlerle gerçekleştirileceğin dair somut bir program çıkarabilir. Bunu tüm İstanbul halkına ilan eder. Bunun için kendisi halk toplantıları düzenleyerek örgütlenmesini ve etkisini genişletir. Bunu uygulayacak aday veya parti olup olmadığını sorar.

Eğer ben bunları kabul ediyorum, yapacağım diyen bir aday çıkmazsa hepsinin ne olduğu ortaya çıkar. Eğer bir aday çıkarsa o zaman zaten Gezi Hareketi'nin özlemlerinin ifadesi olduğu için Gezi'yi oluşturanlar elbette kendileri bireysel kararlarıyla oylarını verir. Gezi Hareketi'nin bu durumda bile şunu ya da bunu desteklemek gibi bir karar vermesi yanlıştır.

Gezi Hareketi, sorunu doğru olarak koyup koymama üzerinde yoğunlaşmalı, gerisini tek bireylerin takdirine bırakmalıdır. Hoş, bırakmasa ne olur ki!? Kimin kime oy verdiğini kim bilebilir?

İşte özü itibarıyla Gezi Hareketi'nin ve Park Forumları'nın seçimler ve adaylar konusundaki tavrının ne olması gerektiğine ilişkin görüşlerimiz bunlar.

Bunların gündeme alınmasını, enine boyuna tartışılmasını diliyoruz.

Gezi/ Kızılay/ Gündoğdu (ve diğerleri) İçin 11 Not

Temel Demirer

“Kıyamet günü,
normal tarihsel koşuldur.”¹

i) Gezi/ Kızılay/ Gündoğdu (vd.) güzergâhı, “devrimin güncelliği” fikrine veda etmeyenler için şaşırtıcı olmadığı gibi “beklenilmeyen” de değildi...

Bu bağlamda Kaan Arslanoğlu’nun, “Bu memleket adam olmaz”, “insanların üzerinde ölü toprağı var”, “insan doğuştan/genetik olarak itaatkârdır”² türünden zırvalarını yerle yeksan eden Haziran Başkaldırısı, tarihsel bir yanıt oldu.

Gezi Parkı ekseninde 27 Mayıs 2013’ten başlayarak gelişen direniş giderek Taksim’in kuşatılmasıyla genişleyerek sürdü. Gösteticiler 1 Haziran günü polisi püskürterek Taksim’e ve Gezi Parkı’na girdi. Devlet, Taksim ve çevresinden çekildi. Böylelikle Taksim ve Kızılay fiili politik özgürlüğün ne olduğunu ortaya koydu.

Haziran Başkaldırısı, Türkiye’ye özgü yanları olmasına rağmen nedenleri, söylem ve eylemleri bakımından küresel özellikler taşımaktaydı. Başkaldırı, beklenmedik değildi, beklenmedik olan, başkaldıranların tarzı-siyasetinin yalın özgürlükçü söylemiyle ortaya çıkmasıdır.

Sürdürülemez kapitalizmin neoliberal versiyonuna “yeni” olmayan bir itiraz olarak, Gezi/ Kızılay/ Gündoğdu’ya (vd.) dünyanın başka yerlerinden aşınayız. Mesela New York, Madrid, Tunus,

1. F. Kafka.

2. Kaan Arslanoğlu, *Evrin Açısından Devrim*, İthaki Yay., 2010.

Kahire, Londra, Atina, Stockholm, Sao Paolo'dan ve nice başka kentlerden...

ii) Gezi/ Kızılay/ Gündoğdu (vd.) kimilerince “yeni” diye ambalajlanırken; “yeni sol”un “sivil toplum” söylencelerine ya da “orta sınıf” abartılarına katık edilmek isteniyor.

Bununla da yetinilmeyip Semih Gümüş gibi “küçük güzeldir”ın kocaman laflarıyla kendisi olmaktan çıkarılıyor: “Kulağı üstünde yatan sosyalistler için Taksim-Gezi Direnişi yeni bir düşünce üretimini zorluyor”. “Devrim anlayışında devrim”.

“Bugün şiddeti dışlayan, iktidarı amaçlamayan ama sistemi adım adım çürütecek –hiç kuşkusuz uzun zamanlı– bütün düşünceler özünde devrimcidir”.

“Sistemde çatlaklar yaratmak ve sistemi küçük küçük kemirmek, gene söyleyelim, devrimci bir değişiklik yaratmaz ama devrimci stratejiden çok daha etkili olabilir”.

“Sivil bir hareket, siyasal amaçların dışında kalarak, iktidarı amaçlamadan milyonlarca insanın ortak çıkarları neyse onları önüne koyarak, başedilmesi olanaksız bir güç durumuna gelebilir”.³

Gümüş’ün, “Neren eğri” sorusuna devenin, “Nerem doğru ki” yanıtını anımsatan aforizmalarıyla; Emre Kongar’ın, “Bu eylemin [Gezi Direnişi’nin-b.n] ortaya çıkışı ve dışa vurumu Bilişim Devrimi’nin Türkiye’deki bir yansıması oldu iki açıdan: Hem Bilişim Devrimi’nin ideoloji alanında demokrasi ve insan hakları ön plana çıktı hem de bu devrimin ortamı, yani dijital ortam kullanıldı. “Dijital gençler, Analog iktidara karşı” gibi! (...) Hem evrensel hem de ulusal konjonktür yeni bir çağa, yeni bir devrim aşamasına geçti!”⁴ ifadesi aynı kapıya çıkıyor: Başkaldırı, halk isyanı gerçeğinin, girift laflarla gölgelemesi!

Bir şeyi kendisi olmaktan çıkarmak isteyenlerin yaptığı ilk şey, öznelliklerini ağır ve ağıdalı lafların ardına gizlemektir.

Mesela Bilgi Üniversitesi’nde psikoloji ve kültür dersleri veren İskender Savaşır’a göre “Gezi Direnişi bir yaşam sevinci örgütlenmesi”dir;⁵ Mimar Sinan Üniversitesi Sosyoloji Bölümü

3. Semih Gümüş, “Sosyalizm Anlayışı Nasıl Değişiyor?”, *Radikal Kitap*, Yıl: 12, No: 646, 2 Ağustos 2013, s. 22.

4. Gamze Akdemir, “Emre Kongar: Dijital Gençler, Analog İktidara Karşı”, *Cumhuriyet Kitap*, No:1223, 25 Temmuz 2013, s.12-13.

5. Ezgi Başaran, “İskender Savaşır: Allah’a Küfreden ile Şeriat İsteyen Aynı Parkta Durabilir mi?”, *Radikal*, 24 Haziran 2013, s .8-9.

öğretim üyesi Ali Akay için de “Yatay bir mücadeledir ve arzusun mikropolitikasını savunmaktadırlar”;⁶ Cengiz Çandar da “Postmodern bir direniş türü bu. Alışıldık cinsten değil. Bir hayli bireyci. Kayıtsız. Umursamaz. Kentli ve seküler yeni kuşakların tüm özelliklerini yansıtıyor. Barışçıl ve tüm bireyciliği içinde dayanımcı”⁷ gibi “sonuçlar”⁸ a ulaşıyor.

Bunların tümü başkaldırının niteliğini kavrayamaması yanındadır, kendisi olmaktan çıkartan “vazifeli” öznellikler...

iii) Gezi Parkı’nda başlayan direniş bir başkaldırıdır. Gezi Parkı Direnişi ve ardından gelişen olaylar da “Halk Hareketi”dir. “Zira toplumun neredeyse tüm sınıf, meslek, statü, kimlik, etni-site, inanç ve kesimlerinden insanlar bu harekette yer almıştır.”⁸

İstanbul Milletvekili Levent Tüzel’in “Ne isyan, ne devrim... Abartılı anlamlar yüklemek doğru değil. Demokratik içerikli, özgürlük talepleriyle bezenmiş bir halk hareketi” olarak nitelendirdiği Gezi Eylemleri’ni,⁹ ÖDP Genel Başkanı Alper Taş da “Büyük bir toplumsal hareket, devrim değil, kendiliğinden bir isyan” diye yorumlarken¹⁰ Melis Alphan’ın ifadesiyle, “Otoritenin sıradanlaştırma politikası da çöktü”.¹¹

Söz konusu ayaklanma neoliberalizme karşı mücadelenin birikimidir.

“Gezi gösterileri yakın tarihte benzeri ancak 1968’de görülmüş bir siyasallaşmanın ifadesidir. Tıpkı 1968 hareketleri gibi Gezi de Wall Street’i İşgal Hareketleri’nden Tahrir’e uzanan bir dizi hareketin bir parçasıdır. Ve tıpkı 1968 gibi her ülkedeki hatta her şehirdeki hareket kendi özgül koşullarında, özgül bileşenleriyle ve özgül gündemiyle çıkmış ve gelişmiştir. Ancak özgül niteliklerine rağmen hem 1968 hem de günümüzdeki hareketler kapitalizmin tarihsel krizlerinin ifadesidir.”¹²

“Büyük Başkaldırı” olarak da nitelenmesi mümkün olan politik olgu, sınıfsal ve sosyal talepleri olan siyasal başkaldırıdır. Net bir

6. Ali Akay, “2013 Mayıs: Moleküler Devrim”, *Radikal*, 13 Haziran 2013, s. 16.

7. Cengiz Çandar, “Postmodern Bir Direniş”, *Radikal*, 3 Haziran 2013, s. 16.

8. Kemal İnal, “Taksim Gezi Direnişi: Tanımlama, Sonuçlar ve Öngörüler”, *Birgün*, 21 Haziran 2013, s. 10.

9. “Gezi Sürecinde Görev Tazeledik”, *Cumhuriyet*, 6 Temmuz 2013, s. 7.

10. “Devrim Değil, İsyan”, *Cumhuriyet*, 6 Temmuz 2013, s. 7.

11. Melis Alphan, “Otoritenin Sıradanlaştırma Politikası Çöktü”, *Hürriyet*, 27 Temmuz 2013, s. 7.

12. M. Sinan Birdal, “... ‘68’den Gezi’ye: Çanlar Neoliberalizm İçin Çalarken”, *Evrensel*, 14 Temmuz 2013, s. 4.

politik programdan uzak olma hâli ve kendiliğindenci tarzı siyaseti bu gerçeği değiştiremez. Kaldı ki başkaldırı, kendiliğinden de olsa devrimci siyasallaşma biçim(ler)ini devreye sokmuştur. Kaldı ki, başkaldırı zaten kendiliğinden bir oluşumdur. İçinde yer alan aktörler tarafından siyasallaştırılmaya ve yönlendirilmeye yetilidir.

Evet, Gezi/ Kızılay/ Gündoğdu (vd.) halk ayaklanmasıydı. Sorunu oportünistçe eğip bükmemek lazım. Geniş geri kitleler, apolitik görünen geniş katmanlar, görünüşte olan biteni ilgisizlikle izleyenler oldukça politikleşmiş bir çıkış yaptı. Birikmiş toplumsal tepki ve öfke patladı. Gezi Parkı'ndaki ağaçların kesilmesi sadece bardağı taşıran bir son damladır. Sonrasında özgürlük sokaktır. Halk hareketi bunu çarpıcı bir şekilde ortaya koydu. AKP hükümeti ağır bir darbe yedi.

Çekirdek halde bir “devrimci durum”un ortaya çıktığından söz edilmesi mümkün olan hareket, 12 Eylül askeri darbesinin ardından Batıda'ki en kitlesel, en yaygın, en kararlı, en renkli, en uzun süreli devrimci halk hareketi olmuştur.

Bu, 79 kente yayılan ve politik değeri son derece yüksek devrimci bir kazanımdır. Kitlelerin kendiliğinden ve doğrudan hareketi olarak Gezi/ Kızılay/ Gündoğdu (vd.), neoliberal karşı devrim sürecinin yarattığı bir öfke patlamasıydı.

Heterojen bir özellik arz eden direnişin verili hâli, öne çıkan özgürlük talebinin kapsayıcılığıyla doğrudan ilintiliyken; neoliberal politikaların yoksullaştırıcı etkisi karşı çıkışın önemli eksen olmuştur.

iv) Direniş kıvılcımını ateşleyen soru(n), elbette Gezi Parkı'dır. Ancak itiraz edilen, neoliberal talan ve yıkımın kent politikalarıdır ve kent yoksullarının itiraz/ isyan pratiklerini hayata geçirmiştir.

Bilindiği üzere 1970'lerdeki krize çözüm olarak devletin, kamunun küçülmesi, sosyal harcamaların kısılması, her alanda liberalizasyon, özelleştirme furyası neoliberal virüsün âlâmeti farikasıdır. Erdoğan'ın Gezi Parkı Projesi, “Taksim'in yayalaştırılması” veya “kentsel dönüşüm” etiketlerinin arkasına saklanmış neoliberal bir özelleştirme.

Tam da bunun için Columbia Üniversitesi'nden Karen Barkey'in, “Gezi Parkı fenomeni kitlelerin, hükümetin İstanbul'u hiç yeşil alanı olmayan devasa bir AVM'ye dönüştürmeye yönelik neoliberal politikalarına bir tepkidir”¹³ tespiti yerindedir...

13. Cansu Çamlıbel, “Karen Barkey: Taksim Geniş Bir Koalisyon”, *Hürriyet*, 3 Haziran 2013, s. 16.

Gezi Direnişi kapitalizmin tarihi boyunca sermaye ve emek fazlasını masnetmesini sağlayan kilit yöntemlerden biri olan kentleşme olgusuna, kentlerin çeperlerinde yaşıyan insanların, kent-sel ortak malların, kamu malları üzerinden kendilerini göstermek için dışına atıldığı şehrin merkezine dönmesi ve kenti ele geçirme girişimidir.

David Harvey'in belirttiğı gibi "Kapitalizm karşıtı mücadele-nin nihai amacı, bu sınıfsal ilişkinin ve ondan kaynaklanan her şeyin, her nerede ortaya çıkarsa çıksın, tasfiye edilmesine yöne-liktir. İlk bakışta bu devrimci gayenin kentleşmeyle hiçbir ilgisi yokmuş gibi görülebilir. Hatta sıklıkla olduğı gibi bu mücade-lenin ırk, etnisite, cinsiyet ve toplumsal cinsiyetin prizmasından görüldüğü ve şehrin yaşam alanlarında etnisitelerarası, ırksal ve toplumsal cinsiyetten kaynaklanan kent temelli çatışmalarda te-zahür ettiğı durumda dahi, antikapitalist mücadelenin kapitalist sistemin derinliklerine uzanarak üretim sürecinde etkin olan sı-nıf ilişkilerinin kanserli tümörünü kesip çıkarmasını şart koşan yerleşik kavramlaştırma hükmünü sürdürür... Marx'ın ısrarla vurguladığı gibi hakiki özgürlük alanı ancak bu tür maddi kısıtlar-ın geride bırakıldığı yerde başlar. Antikapitalist mücadele adına şehirleri yeniden sahiplenmek ve örgütlemek, bunun için en âlâ başlangıç noktasıdır."¹⁴

O hâlde 21. yüzyıl devrimlerinde, kent ayaklanmaları kilit önemde olacak, kentler ise stratejik önem taşıyacak.

v) Ankara Emniyeti TEM Şube Müdürlüğü'nün, Ankara'da dü-zenlenen eylemlere ilişkin hazırladığı 86 sayfalık fezlekede, ilk 12 günde eylemlere 283 bin kişinin katıldığını açıklanırken;¹⁵ AKP eliyle devreye sokulan neoliberal otoritaryanizme karşı çıkanların özgürlük talebiyle örtüşen isyan "kürtaj ve alkol yasağı"na, "kaç çocuk doğurulacağı"na, "ne yenip ne içileceğı"ne vd. tepkileri ku-cakladı.

Erdoğan'ın geniş kesimlerin hayat tazına müdahalesi, "tektip-leştirme" dayatması... "Âkil İnsanlar"dan İç Anadolu Bölgesi heye-ti üyesi Prof. Dr. Erol Göka, tüm ülkeye yayılan Gezi Eylemleri'ni, "Birikmiş öfkenin patlaması" olarak niteliyor.¹⁶

14. David Harvey, *Asi Şehirler -Şehir Hakkından Kentsel Devrime Doğru*, Çev. Ayşe Deniz Temiz, Metis Yay., 2013.

15. Alican Uludağ, "... 'Sık Bakalım' Demek SUÇ DELİLİ", *Cumhuriyet*, 4 Temmuz 2013, s. 7.

16. Yurdağül Şimşek, "Birikmiş Öfkenin Patlaması", *Radikal*, 3 Haziran 2013, s. 8-9.

“Gezi protestoları da tam anlamıyla bu ‘özgürsüzlüğe’ karşı çıkışın, ‘Her şeyin fiyatı olduğu sürece özgürlük yoktur’ anlayışının eylem halini oluşturuyor”ken;¹⁷ Hüsnü Arkan’ın ifadesiyle “Otuz yıllık hafıza kaybı bitmiştir, 12 Eylül ruhu bitmiştir.”¹⁸

Kitlelerde düzenin değiştirilebileceğine dair umutları yeşerten kalkışma, “Böyle gelmiş böyle gider” anlayışına güçlü bir şamar indirmiştir.

İsyan sadece isyancıları değil, TV izlemekle iştigal edenleri de politize edip yaygın siyasallaşma formları oluşturmuştur. Örneğin Kürt halkının demokratik hak ve özgürlükler mücadelesine mesafeli kesimlerin, devletin terörist yüzünü gördükten ve medyanın üç maymunu oynayan tutumunu izledikten sonra Kürtlerle kurduğu duygudaşlık isyanın en önemli kazanımlarındandır.

vi) BDP’nin Gezi/ Kızılay/ Gündoğdu (vd.) başkaldırısına katılımı –AKP iktidarıyla yürütülen müzakere yüzünden– sınırlı oldu. Ayrıca BDP Muş Milletvekili Sırrı Sakık’ın, AKP ve Erdoğan’dan yana, onunla aynı telden çalan açıklamaları da meseleyi içinden çıkılmazcasına ağırlaştırdı.

Kararsız, ortacı, mesafeli, ikircikli tutumu BDP’nin politik itibarını zedelemiştir. Özetle başkaldırının ilk günlerinde BDP (Sırrı Süreyya Önder, Ertuğrul Kürkçü ve Sebahat Tuncel’i tenzih ederiz) sınıfta kalmıştır. BDP’de başkaldırıya katılmak gerektiğini düşünen bir kesim de etkili olamamıştır.

Ancak BDP, Sırrı Süreyya Önder’in ifadesiyle “Barışın güven-cesi Gezi Parkı’dır” sorumluluğu kavramış olsaydı halklar arası kardeşleşme çok somut bir ifadeye kavuşurken, Kemalist vb. çevrelerin gücü daha etkisiz hale getirilecekti.

İstanbul Şehir Üniversitesi Sosyoloji Bölümü Öğretim Üyesi Prof. Dr. Mesut Yeğen’in, “Gezi için kurulan koalisyon çözüm sürecini vurabilir”¹⁹ saptamasında billurlaşan “barış süreci”nin kesintiye uğrayacağı kaygısı, kitle hareketi içerisindeki Türk bayrakları ve Mustafa Kemal flamları karşısındaki mesafeli duruşu tarihi bir fırsatın kaçırılmasını devreye sokmuştur.

Oysa DTK Genel Başkanı Ahmet Türk’ün aktardığına göre “Gezi’yi iyi okumak gerekir. Hatta Öcalan bu konuda bizi eleş-

17. Neval Oğan Balkız, “Şişedeki Mesajlar”, *Radikal*, 1 Ağustos 2013, s. 17.

18. Burak Abatay, “Başbakan Hem Köroğlu Hem de Bolu Beyi Jargonuyla Konuşuyor”, *Birgün*, 8 Temmuz 2013, s. 13.

19. Serpil İlgin, “Gezi İçin Kurulan Koalisyon Çözüm Sürecini Vurabilir”, *Evrensel*, 24 Haziran 2013, s. 14.

tirdi. Gezi'yi iyi takip edemediniz dedi. Elbette o da bazı siyasi partilerin, Ergenekon türünden güçlerin oraya konmak istediğini gördü fakat sonuç itibariyle Gezi'deki halk bunlara pabuç bırakmadı, önemli olan da budur. Öcalan bu süreci çok yakından izledi ve bizi o manada eleştirdi.”²⁰

vii) Gezi Parkı halk isyanı; yaşanan geçmişin tüm tekli düşüncesine karşı bir arada yaşamı öne çıkarmıştır. Her dilden, her dinden, her inançsız kesimden, her renkten, her kültürden farklılıklara rağmen bir arada yaşamı savunan düşünce öne çıkmıştır.

Hem de Tayfun Atay'ın, “Karşınızda olan Ergenekoncular, CHP'liler, Ulusalçılar, sosyalistler ve diğer ‘aşırı uç’ dediğiniz oluşumlar değil. Karşınızda sadece ve sadece ‘Hayat’ var!”²¹ betimlemesindeki üzere.

Sünni İslam merkezli dayatmalara, eğitim sisteminin –bu anlayışa göre– yeniden yapılandırılmasına, üçüncü köprüye Yavuz Sultan Selim isminin verilmesine ve Alevilerin soru(n)larına tutumda ifadesini bulan ayrımcılığa karşı Aleviler sokaklara çıktı...

Tıpkı kadınlar, LGBT'liler gibi...

Direnış kadınların özgürleşmesinin önünü açmıştır. Direniş'in simgeleri de haklı olarak kadınların cüreti olmuştur. Bir an gaza maruz kalan “kırmızı kadın”, TOMA'dan sıkılan suya meydan okuyan “siyahlı kadın”, “sapan kullanan kadın”, çatışan kadınları anımsayın...

İsyanı körükleyen sınır/ kural tanımayan polis (devlet) terördür. Bu da sürdürülemez kapitalizmin “neoliberal güvenlik devleti”nin ne olduğunu net biçimde ortaya koymaktadır. (Geçerken hatırlatalım: “Devlet, kendi şiddetine hukuk, bireyinkine ise suç adını verir” der Max Stirner...)

Taraftar grupları isyana katılımı, en alttakilerin, ötekileştirilenlerin kolektif itirazına önemli bir örnektir. Kuşkusuz bunun böyle olmasında taraftar grupları içindeki solcu-devrimci gençlerin önemli katkısı olmuştur.

Antikapitalist Müslümanlar'ın da yer aldığı Gezi/ Kızılay/ Gündoğdu Direnişi –nesnel olarak– egemen düzene karşı, devrimci bir çıkışın ilk adımıdır.

viii) Gezi/ Kızılay/ Gündoğdu Direnişi'nin politik inisiyatifi radikal sosyalistlerindir.

20. Ezgi Başaran, “Öcalan'ın Gezi Konusunda Bize Eleştirisi Oldu”, *Radikal*, 29 Temmuz 2013, s. 8-9.

21. Tayfun Atay, “Popüler Kültürün Seküler İsyanı”, *Radikal*, 10 Haziran 2013, s. 31.

Radikal sosyalistler, Gezi/ Kızılay/ Gündoğdu Direnişi'ne önderlik edemediyse de bu hareketin en ön saflarında herkese "Aşk olsun" dedirtecek yüreklilikle dövüştü...

Direnişte gençlik etkin biçimde yer aldı. Gençliğin barikatlarında yerini alması, "apolitik gençlik" yargısını boşa düşürürken "Y Kuşağı" yaygılarını da devreye soktu.

Burada "Y Kuşağı" gevezelikleri ve gerçekler" parantezi açmadan geçmeyelim:

Üzerine atıp tutulan "Y Kuşağı", adından başlamak gerek. "Y" dedikleri "Why"dan geliyor. Türkçeleştirirsek bu sınıflandırmaya göre 80 ve sonrası doğumlular "Niçin?" diye soran insanlardan oluşuyor. Bütün farklı yanlarına rağmen onları "ortak kılan" özelliklerinin (ne demekse?) bu olduğu "iddia" ediliyor.

Yeri geldi hatırlatalım: "Y Kuşağı" kavramı reklamcıların projesiyonu olarak ortaya çıktı. Pazarlamacılar pek sevdi ve üzerinde çalıştı. Sonra da dile pelesenk oldu...

"Y Kuşağı"nın (yani 90'lar sonrası gençliğin "marka"sı!) Zambak Yayın Grubu İnsan Kaynakları Uzmanı Zafer Avcı, "Genel itibariyle internet gençliği, özgür, egosu yüksek, rahat, zeki, pozitif, sorumsuz, zekâ yarıştıran, kibar, rahatına ve menfaatine düşkün olarak tanımlandığına" dikkat çekiyor.²²

İyi de bunun ölümü göze alarak TOMA'lar çatışan Ethem Sarısülük'ün kardeşleriyle ne bağıntısı var ki?

Gençliği, "Y, Z Kuşağı" gibi popüler kültür kodlarıyla tanımlamak yerine onlara "Red Kuşağı" demek en doğru olandır.

Red kuşağının algısı, ruh hali, dili, düşünce biçimi müthiş yaratıcıydı. Tıpkı 68 gibi... Bunda şaşırtıcı bir şey yok...

Asıl şaşırtıcı olan Gezi Parkı'yla ilgili Başbakan'la görüşen ekte yer alan sanatçı Yavuz Bingöl'ün, "Gençler yeni bir dil oluşturmuş. Yeni bir alfabe bu. Bunun için bir okuma yazma seferberliği başlatılması lazım"²³ türünden abartısıdır...

Konuya ilişkin bir şey daha: "Eylemler dikkatle incelendiğinde, katılımcılarının kendi işgücünü satarak geçinenler, işgücünü satarak geçinmeye aday olan lise ve üniversite öğrencileri ve işsiz kesim olduğu görülür. Yani birçoğunun dillendirmeye cesa-

22. "Y Kuşağının Mesleği de Farklı", *Cumhuriyet*, 24 Temmuz 2013, s. 3.

23. Tan Sağtürk, "Yavuz Bingöl: Biz Olsak O Cesareti Gösteremezdik", *Radikal*, 23 Haziran 2013, s. 18-19.

ret edemediği bir ücretli işçi sınıfı ya da ücretli işçi olmaya aday kişiler”²⁴ sevgili Mustafa Kemal Coşkun’un altını çizdiği gibi...

ix) Gelelim şu “orta sınıf hareketi” şayialarına!

“Gezi Parkı Direnişi ‘olayı’ konuşulurken ‘gençler’, ‘orta sınıf’ gibi kavramlar kullanılıyor. Bu kavramlar, aslında ‘adı ağza alınamayan’ alındığı takdirde kapitalist gerçekçi bireyde gerginlik yarattığı için bastırılan ‘şey’in yerine kullanılıyor.”²⁵

Tıpkı Francis Fukuyama’nın, “Türkiye ve Brezilya ve bu ülkelerin yanında 2011 yılında ortaya çıkan Arap Baharı ve Çin’de sürmekte olan protestoları birbirine bağlayan ana konu, küresel anlamda yeni bir orta sınıfın yükselişi. Modern bir orta sınıf, ortaya çıktığı her yerde siyasi karışıklığa neden olur. Ancak az durumda kendi kendine kalıcı bir politik değişim sağlamayı başarır. Son olaylarda İstanbul ya da Rio de Janeiro sokaklarında gördüğümüz hiçbir şey bu kez farklı olacağını göstermiyor”²⁶ saptamasındaki üzere.

Yani Bay Fukuyama’ya göre, her şey nafiye, boşa uğraşıyoruz!

x) “Orta sınıf” şayiaları kadar müptezel bir diğer “rivayet” de AKP patentli “komplo teorileri”dir.(!?)

Hızla sıralıyorum: AKP Antalya Milletvekili Menderes Türel, “Gezi Parkı olayları, 3-5 ağacı korumaktan ibaret masum bir çevre olayı değil. Gezi olayları, AKP’ye karşı yapılmış postmodern bir darbe girişimidir”;²⁷ Tuncay Tezel, “Neoconlar Taksim ve Tahrir’de”;²⁸ Cevdet Akbay, “Gezi Parkı kalkışmasının arkasında Neocon çetesi var”²⁹ diyorlar!

Ayrıca “Ayşe Böhürler Gezi olaylarıyla ortaya çıkan din düşmanlığını daha önce bastırılmış duyguların patlaması olarak görüyor ve dindarlara karşı mahalle baskısı uygulandığını söylüyor. Kurtlar Vadisi senaryosu oynandığına dikkat çeken Böhürler, Gezi olaylarını 28 Şubat sürecine benzetiyor”!³⁰

24. Mustafa Kemal Coşkun, “Gezi Parkı’nın Bileşenleri”, *Radikal* İki, 30 Haziran 2013, s. 7.

25. Ergin Yıldızoglu, “Adı Ağza Alınamayan ‘Şey’...”, *Cumhuriyet*, 12 Haziran 2013, s. 4.

26. Francis Fukuyama, “Orta Sınıf Devrimi”, 2 Temmuz 2013... <http://www.fikirzamani.com/francis-fukuyamaorta-sinif-devrimi/>

27. “Menderes Türel: Gezi Postmodern Darbe Girişimi”, *Cumhuriyet*, 2 Ağustos 2013, s. 6.

28. Tuncay Tezel, “Neoconlar Taksim ve Tahrir’lere Devam Edecekse Ne Yapılmalı?”, *Yeni Şafak*, 7 Temmuz 2013, s. 18.

29. Cevdet Akbay, “Gezi Parkı Kalkışmasının Arkasında Neoconlar Çetesi Var”, *Yeni Şafak*, 5 Temmuz 2013, s. 18.

30. Kübra Sönmezışık, “Ayşe Böhürler: Gezi’de Kurtlar Vadisi Senaryosu Oynanı-

Yetmedi! “Camiye girip bira içtiler!” “Polisimizi Şehit ettiler!” “Türbanlı kadına saldırdılar!” “Gezi olaylarının arkasında Faiz Lobisi var!” “Faiz Lobisi tarafından kullanılıyorlar!” yalanlarına ek olarak Ahmet Yenilmez, “Gezi Parkı’nda neden Muhteşem Süleyman rolünü oynayan biri gitti? Bu olaylar Mısır’a da aksetsin diye çünkü orada da diziler seyrediliyordu. Bunu kimse görmüyor” diyor!³¹

Bunlar yanıtlanmaya değmez, kayıtlara geçsin diye hatırlatmakla yetiniyorum o kadar!

xi) ‘*The Observer*’ın, “Taksim Türkiye’nin ilk komünü”; ‘*The New York Times*’ın, “Taksim dünyaya kamusal alanın gücünü hatırlatıyor” saptamalarıyla betimlenen Gezi/ Kızılay/ Gündoğdu (vd.) güzergâhı, temsili demokrasiyi aşan (Paris Komünü benzeri) bir doğrudan demokrasi deneyimidir.

SDP Genel Başkanı Rıdvan Turan’ın formülasyonundaki üzere “bu direniş AKP polislerince ezilse dahi, AKP başta olmak üzere konvansiyonel siyaset hükümsüz kalmıştır ve kaybetmeye mahkûmdur. Direniş’in ise hükümetler değişse de zafere dek süreceğinden kuşku yoktur.”³²

“İyi de ya zaafılar” mı?

Vardı, oldu elbet... Ama unutulmasın karanlık bir ormanda yol açanlar yani tarihi yaratanlar için bundan daha doğal ne olabilir ki?

Ancak asli bir rahatsızlığımı belirtmeden geçmeyeyim: Gezi/ Kızılay/ Gündoğdu (vd.) güzergâhının hikâyesinde sadece neo-liberalizm, sömürü, işsizlik, yoksulluk, adaletsizlik, talan, çevre tahribinin vd. altını çizmek yetmez.

“Yeni(lene)nin”, “eski(meyen) olduğunu asla “es” geçmeden, tüm bunları radikal sosyalizmle ilişkilendirmeliyiz.

Bu olmadan, sürdürülemez kapitalist düzenin, burjuva siyasetinin pislik ve baskısı ile doğrudan yüzleşmek, hesaplaşmak ve en önemlisi onu “11 Tez”deki üzere aşmak mümkün olmaz.

17 Ağustos 2013 21.54.06, Çeşme Köyü.

yor”, *Yeni Şafak*, 30 Haziran 2013, s. 12.

31. “Muhteşem Süleyman’ Gezi Parkına Gitti Çünkü...”, *Habertürk*, 9 Ağustos 2013... <http://www.haberturk.com/polemik/haber/867608-muhtesem-suleyman-gezi-parkina-gitti-cunku>

32. Rıdvan Turan, “Direnişin Kodları ve Konvansiyonel Siyaset”, *Gelecek*, No:55, 14 Haziran 2013, s. 4.

İkinci Bölüm
Siyaset: Gezi'nin Eylemi

Gezi Yeni Bir Yol Açtı

Alper Taş

Gezi Direnişi temelde AKP'nin yeni rejimin sınırlarını genişletmek için gün be gün yeni mevziler kazanmaya yönelik politikalarına karşı "artık yeter" diyen bir özgürlük arayışı olarak görülebilir. Çoğunluğa dayanan faşizan politikalara, yukarıdan dayatılan daha da muhafazakâr yaşam tarzına ve fiilen inşa edilen sivil diktatörlüğe karşı, halkın çareyi kendi gücünde bulduğu bir isyan dalgası olarak şekillendi bu direniş.

AKP ve düzenle hesaplaşmayı seçime ve sandığa bırakmayan, büyük güçlere havale etmeyen, çareyi kendi sözü ve eyleminde bulan bu direniş hareketi, uzun yıllardır sindirilen ve güçsüzleştirilen halkın kolektif özgüvenini açığa çıkardı. AKP iktidarının gelişimi karşısında kurtuluşu orduda ya da düzen içi başkaca güçlerde arayan geniş bir halk kesimi bu eylemlerle bu tür eğilimlerden koptu. Gezi Direnişi bu yönüyle bir kopuştur. Uzun yıllardır siyaset alanını daraltan milliyetçi-ulusalcı ve liberal siyaset anlayışından bir kopuştur ve yine uzun yıllardan beri "eski-yeni", "statüko-değişim" denkleminin içerisinde iktidar stratejisini yürüten AKP'nin hegemonyasının merkezinde de bir kırılmaya yol açan bir kopuştur.

AKP yeni bir rejim inşasında "değişim" kavramını bir ideolojik hegemonya aracı olarak kullandı. AKP öncesi rejim her haliyle çürümüştü, sürdürülemezdi. Emperyalist-kapitalist sistemin ihtiyaçlarına uygun, yeni bir rejim inşa edilmeliydi. "Statükoya karşı

değişim” sloganıyla yürütülen bu yeni rejim inşa etme süreci solda bazı kesimleri de yanına aldı. Halk eski rejimden bıktığı için her değişimi sorgulamadan alkışladı. “Yeni olan her şey iyidir” yaklaşımı egemen bir zihniyet oldu. Bu egemen zihniyet en son 2010 referandumunu da kazandı. Referandumdan sonra bu “yeni” rejimin aslında statükocu özelliğe sahip olduğu bütün çıplaklığıyla daha da ortaya çıkmaya başladı. Giderek demokratikleşen değil, giderek otoriterleşen, daha da muhafazakârlaşan bir rejim. İşte Gezi Direnişi AKP’nin bu gerçek yüzünü belirgin bir biçimde ortaya çıkardı. AKP’nin yanında durarak AKP’nin “değişimciliğinin” Türkiye’yi demokratikleştireceği yanılsamasına dayalı siyaset anlayışının bitişini ilan etti ve yine bu direniş ulusalcı-milliyetçi kesimlere de bir ders oldu. AKP rejimine karşı mücadelenin eski rejimi savunarak yürütülemeyeceğini ortaya koydu. AKP’ye karşı mücadelenin ancak halkın kendi bağımsız özgücüne dayalı, eşitlikçi-özgürlükçü bir çizgide geliştirilerek başarılı olabileceğini ortaya koydu.

Şimdi eskimiş olan AKP rejimidir. Şimdi yeni olan Gezi’dir. Başbakan hâlâ daha Gezi’nin esiri durumunda, hâlâ daha gündemi Gezi belirliyor. Başbakan artık Gezi’nin belirlediği gündemin peşinden gidiyor.

Gezi Direnişi aynı zamanda gerçek bir laiklik için mücadeleyi de içermektedir. Gezi devletçi laiklik anlayışının iflası ve bu anlayışın yarattığı AKP’nin gündelik, toplumsal ve siyasal yaşamı dinselleştirme hamlelerine karşı, aşağıdan, devletçi olmayan bir laiklik için direniş oldu aynı zamanda. Gerçek bir laikliği ancak Gezi’nin yolundan ilerleyerek kazanabiliriz.

Ve yine özellikle Kürt Sorunu’nda ortaya çıkan barış talebinin de nasıl gerçekleşebileceğinin ipuçlarını ortaya koydu. Toplumsal barış zemini olgunlaştırdı. Lice’deki katliama karşı Türkiye’nin metropollerinde, elinde Türk bayraklarıyla Kürtçe slogan atan ve “Diren Lice” diye yürüyenler gerçek, toplumsal bir barışın yoluna da işaret etti.

Bu direniş hareketi bugün pek çok yönden iktidar blokunu sınırlayıp çatlaklar yaratırken AKP düzeninin sonunun başlangıcını da ilan etti. Hem içerde hem de bölgedeki rolünü bütünlleştirerek “İslamcı demokratik model ülke” olarak ihraç edilmeye çalışılan “yeni Türkiye projesi” önemli oranda zayıfladı.

Gezi'nin Öncesindeki Birikim

Gezi bir öfke patlamasıydı ama öncesinde önemli bir birikime dayanıyor. Polisin acımasız saldırısı ile gelişen patlama halkın biriken öfkesinin akacağı bir kanal oldu.

Gezi'den öncesine baktığımızda, 1 Mayıs'ta Taksim'in yasaklanması, polisin sokağa çıkan herkese karşı gaz bombası kullanması, AKP'nin başkanlık sistemi tartışmaları ile yönetimi tekeline alma girişimleri, 4+4+4 gibi eğitim sisteminin dinselleştirilmesi, gündelik hayatın dini muhafazakârlığın baskısı altına alınması, özellikle kadınlara ve gençlere dönük baskılar, Suriye'de izlenen savaşçı politikalar ve bunun yarattığı sonuçlar, kentsel alanların ve doğal yaşam alanlarının tahrip edilmesi, doğanın tüketilmesi-ne dönük önemli bir tepki açığa çıkmaya başlamıştı.

Birikmiş olan toplumsal muhalefet düzeyindeki tepkiler daha önce parça parça arada bir yükselen hareketler Gezi'de birden, polisin şiddetine tepki noktasında, AKP rejiminin 11 yıllık baskısına, muhafazakâr zihniyetine karşı büyük bir isyana dönüştü. Bu isyanın adını koymak gerekirse bu bir özgürlük ve onur isyanı oldu. AKP rejiminin otoriter ve muhafazakâr özelliklerine karşı duruşu daha belirgin bir isyan oldu. AKP rejiminin piyasa-sacı-neo liberal zihniyetine karşı özellikleri içerse de baskın olan eğilim otoriter-muhafazakâr zihniyetine karşı bir isyan olmasıdır. Emekçi sınıflardan çok çeşitli kesimler isyana katılmış olsa da bu isyanın belirgin talepleri sınıfsal değildi. Bu özgürlük isyanına eşitlik isyanı yani sınıfsal, sosyal temelli bir sınıf hareketi isyanı eşlik edebilseydi ve yine bir Kürt isyanı eşlik edebilseydi şimdi başka bir Türkiye'de yaşıyor olacaktık.

Kuşkusuz sol, devrimci güçler bu isyanın sahibi değil; onun sadece bir parçasıdır. Ama bu isyanın ortaya çıkışında solun AKP rejiminin politikalarına karşı yürüttüğü kesintisiz mücadelesinin de önemli bir payının olduğunu da söylemeden geçmemeliyiz.

Yeni Direniş Hareketleri ve Gezi

Türkiye özelindeki gelişmelerle birlikte, Gezi direnişini bir yanıla da dünyadaki direnişlerle ilişkilendirmek mümkündür.

Reel sosyalizmin yıkılışının ardından toplumsal mücadelelerin geri çekildiği "başka alternatif yok" söyleminin ağırlığında dünyanın neoliberalizm doğrultusunda tek yanlı düzenlendiği bir çeyrek yüzyılı geride bıraktık. Bu dönem içerisinde de Latin

Amerika başta olmak üzere kimi sol deneyim ve toplumsal mücadeleler gelişti. Yine Seattle ve Prag'dan başlayarak alternatif küreselleşme hareketleri bugünkü direnişlerin ilk izlerini oluşturarak gelişmişti.

Yeni dönemde ise özellikle kapitalizmin krizinin faturasının emekçilere çıkartılmaya çalışılmasına, sosyal hakların yok edilmesine karşı Yunanistan'dan Wall Street'e, Tahrir'den İspanya'ya yeni bir direniş hattı gelişti. Bu direniş hareketlerinin hepsinin birbirinden ayrı çıkışları ve talepleri olmakla birlikte sokağı ve meydanları yeni bir siyaset zemini olarak kullanması bakımından ortaklıkları bu anlamda birbirinden etkilenen yanları da vardı.

Gezi Direnişi bir yanıyla bu direniş coğrafyasının bir parçası olarak görülebilir. Dünyanın her yanında ve de aslında coğrafyamızın yanı başlarında insanların haklarını ve özgürlüklerini sokaklarda direnerek aramasının ülkemizde de insanların aynı yönde hareketinde itici bir güç olduğu söylenebilir.

Öte yandan sosyal medyanın bu yeni direniş hareketleri içerisinde kullanımına baktığımızda da benzerlikler bulmam mümkün. Hareketlerin en önemli özelliklerinden birisi kendi ağlarını hızla oluşturmaları ve yeni iletişim imkânlarıyla alternatif bir medyayı inşa etmesi oldu.

Gezi Sonrası Yeni Bir Dönem

Gezi Direnişi pek çok bakımdan yeni bir dönemi başlattı. 12 Eylül ile birlikte başlayan bir sürecin devrimci siyasetler için kapandığı, sol-devrimci hareketler için yeni bir tarihsel dönemin başladığını pekâlâ söylemek mümkün.

Gezi'de bütün sol, devrimci hareketleri aşan büyük bir toplumsal hareketle karşı karşıya kaldık. Kendiliğinden ama nitelikli bir kalkışmaydı yaşanan. Bu yanılla mevcut solun, devrimci ve toplumsal birikimi aşması olumludur.

Solun, devrimci bir siyasetin her şeyden önce yapması gereken, Gezi'nin ruhunu söndürmeden, ona eşlik etmek, yol arkadaşlığı yapmak ve ondan öğrenerek, kendini yenileyerek yeniden yapılandırmaktır.

Gezi sola kendini yenileme imkânı sunuyor. Hiçbir sol yapı Gezi yaşanmamış gibi kaldığı yerden devam edemez.

Sol, devrimci bir siyasetin yapması gereken halk hareketlerini basitçe bir kalıba sokmak, onu kendi meşrebince şekillendirmek

değil, onun özgünlüğünün önünü açarak bir mücadele pratiği olarak ona eşlik etme ve onun inisiyatifini kesmeme olmalıdır. Çünkü devrimci siyaset anlayışı, halkın söz ve eylem kapasitesinin artırılması ve halkın öz örgütlenmelerinin geliştirilmesi ve güçlendirilmesi anlayışıdır.

Gezi pratiği, mahallelerde kurulan halk kürsüleri ve parklardaki forumlar, solun özelinde bizim geldiğimiz geleneğe yabancı şeyler değil. Paris Komünü'nün, Sovyetler deneyiminin, Türkiye'de gelişmiş olan Fatsa pratiğinin, Yeni Çelteç çalışmaları'nın, ODTÜ-ÖTK'deki deneyimlerin 2013 yılında güncellenmesi anlamına geliyor bu demokrasi pratikleri. Gezi, AKP hükümetine karşı bir direnişin ötesinde, bu direnişin içerisinde yeni bir yaşam, yeni bir demokrasi anlamına da geliyor.

1-15 Haziran 2013 tarihleri arasındaki 15 günlük süre içerisinde Gezi'de çok önemli bir pratik yaşandı. Nâzım'ın şiirinde olduğu gibi, "ne devlet, ne para; insanın emrinde bir dünya..." Gezi'de kendini ortaya koyan başka bir yaşam özlemi oldu. Kapitalist düzenin bencil, bireyci dünyası karşısında paylaşmaya ve dayanışmaya dayanan, çoğulcu bir hayat geliştirildi. AKP rejiminin kabul edemediği aslında buydu ve burada hayata ilişkin bir müdahale söz konusu oldu. Bugünkü rejimin bütün çarpıklığını, gayri insaniliğini, bencilliğini, bireyciliğini Gezi Parkı'nda ortaya konan komün hayatı teşhir etti ve başka bir yaşamın ipuçlarını ortaya koydu. Bir Paris Komünü veya bir Fatsa pratiğiyle kıyaslanamasa da Gezi'yi değerlendirirken bu 15 günlük kolektif yaşam pratiğini de önemsemek gerekiyor.

Devrimcilerin iktidar perspektifi, iktidarın toplumsallaştırılması ve iktidarın zaman içinde geçersiz kılınmasıdır. Onun için mücadelenin her düzeyinde bir toplumsal iktidar perspektifiyle meseleye bakmak önemlidir. Bu anlamda, Gezi Direnişi ikili iktidar manasında da önemli bir demokrasi ve yaşam pratiği anlamında da kurucu öğeler içeriyor.

Şimdi Nereye?

Gezi Direnişi pek çok önemli sonucuyla birlikte, henüz köklü bir dönüşümü gerçekleştirecek irade ve örgütlülüğe de sahip değil. Hareket büyük oranda kendiliğinden bir nitelik içerisinde gelişti. Hareketin kendiliğinden niteliği bir yanıyla bu denli geniş kesimleri bir araya getirebilmesi bakımından olumlu olmakla bir-

likte, yine hareketin gelişimi açısından da en önemli zaaflarından birisini oluşturuyor.

Bu anlamda ne kendiliğindenci niteliği nedeniyle hareketi küçümseyen ne de kendiliğindenciliği kutsayan bir siyasetle hareketin kendi doğal gelişimi içerisinde kalıcı halk örgütlülükleri temelinde geliştirilmesi için mücadele edilmelidir.

O yüzden kısa vadeli beklentileri bir yana bırakıp direnişin açığa çıkardığı doğrudan demokrasi zeminlerini ve halkın kendi öz gücüyle geliştirdiği direniş pratiklerini çoğaltacak bir yol ve yöntemin izlenmesi gerekir. Hareketin ve devrimci siyasetin geleceği, yeni örgütsel formları bu mücadelenin içinde onun ihtiyaçları doğrultusunda gelişecektir.

Gezi sola sadece örgütlenme ve mücadele tarzı anlamında değil, fikirsel anlamda da bir zemin sunuyor. Gezi özgürlükçü, özyönetimci, anti-militarist, cinsiyetçi olmayan, feminist, ekolojist, kamucu, çoğulcu ve gerçek bir laiklik anlayışını ifade eden bir zemin sunuyor.

Gezi aynı zamanda bizleri Türkiye'yi yeniden kurmaya çağırıyor. Ortaya koyduğu değerler Türkiye'yi yeniden hangi değerler üzerinden kuracağımıza işaret ediyor.

Gezi, “yarını bugünden kuran” bir anlayışla eşitlikçi ve özgürlükçü bir programatik eksende, birleşik bir emek hareketi ve birleşik bir devrimci hareketin yaratılmasını önümüze bir görev olarak koyuyor.

“Bu Daha Başlangıç, M¼cadeleye Devam”

Selma G¼rkan

*Abdullah C¼mert, Ali İsmail Korkmaz, Ahmet Atakan, Ethem Sarıs¼l¼k,
Medeni Yıldırım, Mehmet Ayvaltaş,
İrfan Tuna, Selim Önder, Serdar Kadakal, Zeynep Eryaşar.
Ve ismini sayamadığımız bedel ödeyenler.
Saygıyla*

Haziran Direnişi, namı diğerk Gezi Direnişi ile 2013 yılı, hem H¼lkeyi y¼neten egemenler hem de y¼netilen halk kesimleri için tarihi bir d¼nem oldu. Yapılan t¼m değerlendirmelerde, direnişin ortaya çıkış sebebine, sonucuna, içeriğine dair farklılıklar olsa da son y¼zyılın ya da Cumhuriyet tarihinin en uzun, en geniş, en kitlesel halk direnişi olduğu konusunda bir mutabakat var.

Haziran Direnişi ¼zerinde çok konuşulacak, tartışılacak, sonuçlar ve dersler çıkarılacak bir direniş olarak tarihteki yerini aldı. Ancak “Bu daha başlangıç, m¼cadeleye devam” sloganının da ifade ettiği gibi bu s¼re hen¼z bitmedi ve yarın nasıl bir harekete evrileceğini hep birlikte yaşayıp g¼receęiz. 27 Mayıs’ta, Topçu Kışlası ve AVM inşa etmek amacıyla iş makinalarının Gezi Parkı’na girmesi ¼zerine parkı savunmak için bir araya gelen bir avuç insanın direnişiyle başlayan ve ¼lke sathına yayılan direnişin sonraki s¼rece aktaracaklarına dair bir öng¼r¼de bulunmanın zorluğu kesin. B¼yle si toplumsal olayların, bir m¼hendislik projesi gibi planlı, programlı başlayıp gelişmeyeceği de açık ¼nk¼. Bunu şunun için s¼yl¼yorum: Sol, sosyalist hareketlere bu halk hareketinin öng¼r¼lemedięi, y¼netilemedięi, önderlik edileme-

diği yolunda eleştiriler oldu. Oysa kendiliğinden bir hareketin başlama yeri ve tarihine ilişkin bir öngöründe bulunulamaz. Halk ayaklanmaları, çok basit ve hatta genellikle siyasal içeriği olmayan nedenlerden ilk kıvılcımını alır ve büyür. Halk hareketlerinin ne kadar ilerleyeceği, o hareketin geliştiği konjonktüre, hareketin politik örgütlenme düzeyine bağlıdır. Esas olan, işçi sınıfı başta olmak üzere tüm ezilen halk kesimleri ve demokrasi güçlerinin, siyasette özne olacak ve yönetme iradesini ortaya koyacak bir politik birikimle ortaya çıkmasıdır. Partimizin de temel yönelimi budur. Ancak şunu rahatlıkla ifade edebiliriz ki gelen fırtınaya çeşitli dönemlerde yapılan tespitlerde işaret edilmmişti. Çünkü toprağın altına itilen çöp yığınlarının “metan gazı” üretmesi gibi, halkın karşı karşıya kaldığı sorunlar patlamanın ihtiyacı olan enerjiyi biriktirmektedir.

Direnışı Biriktiren Nedenler

“Mesele üç beş ağaç değil, sen bunu hâlâ anlamadın mı?”

Haziran Direnişi esas olarak hükümetin politik saldırılarına karşı bir isyan olarak mayalanmış olsa da ekonomik, sosyal ve kültürel alandaki uygulamalarıyla beslenmiştir. Bugün yaşananların kaynağı ise demokratikleşememe sorunudur. Sokağa çıkan, hak arayan, mücadele eden bütün toplumsal kesimler en meşru, en doğal hakkını kullanırken bile engellemelerle, baskı ve zorla karşılaşmıştır. Parlamenter sistem darbe rejimlerinde kesintiye uğradığında da yürürlükte olduğu dönemlerde de bu baskı politikası Türkiye’de hiç değişmedi ve halk burjuva demokratik özgürlükleri bile engelle karşılaşmadan kullanamadı.

AKP, 12 Eylül askeri darbesinin ortaya çıkardığı bütün olanakları kullanan, onun temelini attığı siyasal, hukuksal, ekonomik ve sosyal sistemden beslenen, uluslararası sermayenin ve emperyalist güçlerin politikalarının icracısı bir siyasal aktör olmuştur. Laik olan ya da olmayan bütün ulusal sermaye gruplarıyla uluslararası sermayenin onayını, ABD’nin desteğini alarak, çeşitli dini cemaatlerle uzlaşarak siyasi iktidarını inşa etmiştir. Fakat sadece gerici muhafazakâr kesimleri birleştirmekle kalmamış; medyadan ve üniversiteden sol-liberal kesimleri de darbelerle hesaplaşacağı, statükoyu yıkarak demokratikleşme adımları atacağı, liberal özgürlükleri tanıyacağı vaadinde bulunarak etrafında toplamayı

başarmış bir siyasi partidir. Haziran Direnişi'nin patladığı “ustalık döneminde” ise aldığı oy oranına güvenerek bu vaatlerinden vazgeçmiş, açık baskı ve zor yöntemlerini fütursuzca uygulamaya ağırlık vermiş ve hem halka hem de komşu ülkelere adeta dört koldan savaş açmıştır.

Hükümetin son uygulamaları halk için adeta bardağı taşıran son damlalar oldu. İçki yasağı, “aksırıncaya, tıksırıncaya kadar için” biçimindeki kaba söylemi, sokakta el ele dolaşmayı bile bir ahlaki mesele haline getirerek yaşam tarzına müdahalesi, kadınların giyim ve kıyafetlerinin nasıl olacağına, kaç çocuk ve nasıl doğuracağına karar vermeye kalkması hükümete yönelik tepkileri biriktirdi. Muhalefetin nasıl muhalefet edeceğinden, basın ve medya kuruluşlarının nasıl gazetecilik yapacağına, köşe yazarlarının neyi yazıp yazmayacağına, yargı kararının ne olup olmayacağına, sendikaların ne tutum alması gerektiğine, gençliğin “dindar ve kindar nesil istiyorum” sözü eşliğinde şekillendirilmesine kadar her şeyin Başbakan tarafından belirlendiği bir süreci yaşadık, hâlâ da yaşamaktayız.

AKP bütün toplumun muhafazakârlaştırılmasını başlıca misyonu olarak görüyor. Bu bakımdan dini ideolojinin toplumsal hayata nüfuz edebilmesi için bir dizi adım atıldı. Müftülerin eğitim öğretim müfredatında söz sahibi olmasından Kürt hareketinin zayıflatılması için meclislerin¹ imam olarak atanmasına, sosyal hayatın düzenlenmesinde ve hukuki süreçlerde ulemaların fetvalarının referans olarak alınmasını tavsiye etmeye, hastanelerde, cezaevlerinde hatta okullarda imam görevlendirilmesine kadar bu muhafazakârlaştırmanın bir sürü unsuru gündeme getirildi. Bunun yanı sıra AKP Sünni İslam'ı esas alan bir tekçilik politikası yürüterek Alevileri her fırsatta aşağıladı ve Cemevleri “cümbüşevi” olarak anıldı, üçüncü köprüye Yavuz Sultan Selim isminin verilmesi gündeme getirilerek tarihsel bir yarayı yeniden kanatmaya soyundu. Bütün bu politikalar, laikliği içselleştirmiş olan halkın yaşam tarzına karşı bir müdahale olarak algılamasını doğal olarak doğurdu, inançlarına göre yaşamak isteyen kesimlerin de kendini güvende hissetmeyeceği bir iklim sağladı.

Bütün bu muhafazakârlaştırma süreci içinde ekonomik göstergelerin düştüğü, işsizliğin yüzde 10'a, genç işsizliğin oranının

1. Güneydoğu illerinde halk arasında islami bilgilerinin yanı sıra hayatın çeşitli yönlerine ilişkin bilgilerine başvurulmuş din adamları. (derleyenin notu)

yüzde 19'a yükseldiği göz önüne alınırsa AKP'nin sosyal bir patlamaya yol açan uygulamalarının rolü daha iyi anlaşılacaktır. Diğer yandan taşeron, kurlsız, esnek ve güvencesiz çalışmanın işçiler ve kamu emekçileri için normalleştirilmeye çalışılması, emek gücünün maliyetini en asgari sınıra çekebilecek biçimde sömürünün artırılması gibi neoliberal politikalar da halkın harekete geçmesini tetiklemiştir. Bunlara işçi sağlığı ve güvenliği tedbirlerinin askıya alınarak iş kazalarının artık seri cinayete dönüşmesini, AKP döneminde altın çağını yaşayan özelleştirmelerle en kârlı kurumların piyasaya açılmasının yol açtığı sosyal sorunları, ekonomik ve sosyal tahribatın giderek yükselmiş olmasını da ekleyebiliriz. Sosyal güvenlik alanında da yıkım tahammül edilemez bir boyuta ulaşmıştır; iş güvencesi giderek zayıflatılmış, sigortalı çalışan sayısı her geçen gün azalmış, emekçiler varolan kısmi güvenliklerini de yitirerek gelecekleri karartılmıştır.

Haziran Direnişi'ne başından itibaren en önde ve kitlesellikle katılan gençliğin karşı karşıya kaldığı sorunlar adeta isyanı tetikler durumdadır. 4+4+4 modeli de içinde olmak üzere bütün olarak eğitim sistemi gençliğin muhafazakâr ve dini esaslara uygun şekillendirilmesini amaçlayarak düzenlenmiştir. Verili durumu kader olarak kabul edip boyun eğen bir genç kuşak yaratılmak istenmektedir. Sanayinin ara eleman ihtiyacını karşılamak üzere erkenden öğrenim sürecinden uzaklaştırılan, uzaklaşmamışsa da tekellerin ihtiyacı olan kafa emeğini sağlamak üzere yetiştirilmesi hedeflenen bir gençlik profili oluşturulmaya çalışılmaktadır. Sağlık sistemi de eğitim sistemi gibi piyasanın emrine verildi ve ilk zamanlar halkın "sıra beklemiyorum, sağlık hizmeti alabiliyorum" söylemi, bugün "adım at para, bir de randevu sistemi var ki ulaşabilene aşk olsun" noktasına geldi.

Kentlerdeki kamusal alanlar sermaye birikiminin yoğunlaştırılması amacıyla talana açıldı. Kentsel dönüşüm politikaları ile kentin tüm olanakları rant haline getirilirken kent yoksulları da kentin dışına itilmeye başladı. Halk bütün bunlar olurken evi, köyü, semti için panzerlerin önüne siper olarak zulmün, şiddetin her türüne direnmeye çalışıyordu. Tarihi binalar, okullar, kültür alanları bir bir elden çıkarıldı. Bu arada ilkel sermaye birikimi adına HES, RES, Nükleer ve Termik santraller kurulmuş; maden işletmeleri, taş ocakları, ormanlar vb. yeraltı ve yerüstü kaynakları sermayenin önüne serilmiş, bu uğurda doğa ve çevrenin tahrip

olmasına ve halkın yaşam alanlarının yok edilmesine göz yumulmuş, üstelik buna onay verilmiştir.

AKP hükümetinin liberal-muhafazakâr politikalarının mağduriyetini yaşayan kadınlar için de sorun artık varlık-yokluk halini almıştır. Kadın emeği katmerli bir sömürüye tabii tutulurken liberal-muhafazakâr yeniden yapılanmanın inşası da kadınlar üzerinden yapılmaya çalışılmaktadır. Kürtaj ve sezaryen tartışmaları, Başbakan'ın "3-5 çocuk doğurun" buyruğu, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın gelenekçi kadın politikaları, kadına yönelik şiddeti teşvik edecek hukuki karar ve düzenlemeler artık kadınların hayatını ciddi olarak tehdit etmektedir.

Aileyi sözde en çok savunan bu hükümetin politikaları aslında emekçi ailesini tamamen parçalamakta ve kadının payına ise ya yoksulluk ve sefalet ya da ölüm düşmektedir. Haziran Direnişi'nde kadınların dikkat çeken katılımı ve varlığı da bundan kaynaklanmaktadır.

Hükümetin ülke içinde yarattığı gerilim sadece iç politikanın ürünü değildir. Ortadoğu'da bir Sünni hilal oluşturarak Şii rejimleri karşısına alan emperyalist politikaların bir parçası olarak Suriye'de eli silahlı çetelerin desteklenmesi, katliamlarına olanak sağlayacak biçimde yardım ve teşviklerde bulunulması, İslamcı terörist gruplara sınırlar açılarak yerleşim kolaylığı sağlanması ve Erdoğan'ın düne kadar "kardeşim" dediği, ortak Bakanlar Kurulu toplantısı yaptığı Esad'ı devirmek için savaş kışkırtıcılığı yapması, bu birikimi oluşturan önemli etkenlerdendir. Erdoğan Suriye'ye silahlı bir müdahale yapılması için uluslararası güçlere sürekli baskı yapar durumda. Bu durum hem Alevileri tedirgin ediyor hem de bir komşu ülkeyle savaşmak istemeyen, buna rağmen hükümetin savaşı nasıl kışkırtmaya çalıştığını gören kesimleri kaygılandırıyor. ABD'nin Irak ve Afganistan işgallerinin sonuçları ortadayken yeni bir savaşın bölgeye ve ülkeye getireceği yük ve acıların farkında olan halk için Erdoğan'ın inatçı savaş çığırtkanlığı artık sabırları zorluyor.

Diğer yandan, 30 yıllık çatışmalı dönemin ardından, Kürt sorununda çözüm için masaya oturma noktasına gelmiş ve halkın geniş kesiminde olumlu bir hava yaratılmışken demokratikleşme ve çözüm konusunda herhangi bir adımın atılmaması, üstelik hükümetin tutumunun yakın geleceğe ilişkin bu konuda hiçbir umut vermemesi de direnişi biriktiren etkenlere dahil edilebilir.

Kuzey Suriye’de Rojava’daki Kürt halkının kendisi ve bölge halkları için de bir demokrasi örneği oluşturarak kendi kaderini kendi eline almış olması karşısında hükümetin gösterdiği düşmanca tutum da tuzu biberi olmuştur.

Haziran Direnişi’ni Biriktiren Deneyimler

Haziran Direnişi gibi etkili ve büyük bir hareketi tetikleyen Gezi Parkı’ndaki ağaçların kesilmesi amacıyla parka iş makineleriyle girilmesi olmuştur. Ama bu patlamayı yaratan, yukarıda saydığımız etkenlerin biriktirdiği gerilimin artık çözülmek zorunda olduğu bir noktaya gelmesidir. Bu, olayın bir yanıdır. Öte yandan, halk çok uzun zamandır arka arkaya gelen hükümet saldırılarını elinden geldiğince püskürtmeye çalıştı ve değişik alanlarda parça parça ama kesintisiz bir mücadele yürüttü. Bu birbirinden kopuk gibi görünen küçük ve parçalı direnişler önemli bir güç ve deneyim de biriktirdi. İşçi grevleri ve kamu emekçilerinin eylemleri bu birikimin oluşmasında önemli bir rol oynadı. Adana Saya işçilerinin, ücretlerinin artırılması ve çalışma koşullarının iyileştirilmesi için başlattıkları iş bırakma, Bolu-Gerede Saya işçilerinde de yankılanmış ve direniş kazanımla sonuçlanmıştır. Son yıllarda maden ocakları başta olmak üzere her sektörde yaşanan iş cinayetlerine ve taşeron çalışmaya karşı Zonguldak’ta Türkiye Maden-İş’in çağrısıyla yapılan miting, taşeronlaşmaya karşı mücadelenin güçlenmesine katkı sağlamıştır. Gaziantep, Adıyaman, Denizli, İstanbul, Uşak gibi dokuma ve konfeksiyon sanayi merkezlerinde, Çorum, Diyarbakır tuğla sanayinde, yine daha deneyimli ve organize diyebileceğimiz metal sektörü işçilerinin sendikal örgütlenme, ücretlerinin ödenmesi ve artırılması, çalışma koşullarının iyileştirilmesi talebiyle yaptığı eylemler ve bu eylemlerde elde edilen kısmi kazanımlar bir mücadele birikimi yaratmıştır. Bu eylemler esnasında işçiler ve emekçiler, kimi zaman polis şiddetiyle karşılaşmış kimi zaman da işverenin vali, kaymakam, emniyet gibi bürokrasiyle işbirliğine tanıklık ederek iktidar ve sermaye ilişkisinin emekçi düşmanı yüzüyle açıkça tanışmıştır ve nihayet son 1 Mayıs kutlamaları sırasında yaşanan polis şiddeti de bunlara tüy dikmiştir. Bu dönemlerde, partimiz bir taraftan işçilerin örgütlenmelerine olanak yaratacak girişimlerde bulunmuş, bütün olanaklarını mücadele içerisindeki işçilerle açmış, sendikal kurultaylarla sınıfın örgütlenmesi ve birleşmesini ilerletmeye çalışmıştır.

Kürt halkının uzun süredir yürüttüğü varolma, dil, kimlik gibi haklarını elde etme mücadelesinin siyasi iktidarla masaya oturma noktasına gelerek kazandığı başarı yani bir halkın onca acıya, zulme, şiddete, inkâra rağmen verdiği mücadelenin karşılık bulması da kazanımların mücadele ile elde edilebildiği bilincini geliştirmiştir. Bugün diğer halklar; Araplar, Lazlar, Çerkezler anadilinde eğitim hakkı ve dillerinin yaşatılması talebiyle çeşitli girişimlerde bulunuyor ki bu halkın demokratik kazanımları bakımından olumlu bir gelişmedir.

Aleviler de üç büyük kurultay yaparak hem Alevilik kimliğinin tanınması hem de eşit yurttaşlık hakkı, inanç ve ibadet özgürlüğü talebini ileri sürdü. Zorunlu din dersleri ve Diyanet kurumunun kaldırılması gibi ülkenin demokratikleşmesine katkı sağlayacak istemleriyle mücadelede yer aldılar. Bu amaçla başlattıkları, Alevi kurumlarını temel talepler etrafında birleştirme ve diğer demokrasi güçleri ile taleplerini ortaklaştırma çabasında bir hayli başarı da kaydettiler.

Kadınlar da aynı biçimde uzun süredir hak, özgürlük ve eşitlik mücadelesi veriyor. Hükümetin kürtaşı yasaklama girişimleri kadın hareketinin gösterdiği refleksle geri çekilmiş; yasa, kısıtlamalarla yumuşatılarak uygulamaya konulmuştur. Tecavüz davalarına müdahil olan kadın hareketinin girişimiyle gelenekçi yaklaşımlarda ısrar eden Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı bile devreye girmek zorunda kalmış; Sakarya, Bingöl, Edirne davalarında olduğu gibi sanıkların tutuklanması, mağdurların koruma altına alınması ve tecavüz sonucu oluşan gebeliğin sonlandırılması sağlanabilmiştir. Şimdiye kadar sürekli toplum dışına itilen, şiddete maruz kalan LGBT bireylerin sürdürdüğü mücadele de onların, direnişin etkin aktörleri arasında yer almasını sağlamıştır.

HES, termik ve nükleer santrallere, baraj yapımına, maden arama faaliyetine karşı mücadele eden köylülerin mücadelesi kapitalizm karşıtı bir çevre hareketine dönüşmüş, ülkenin her yerinden çevre hareketleri ortak mücadele için çeşitli platformlar oluşturmuş ve çeşitli eylem ve etkinlikler gerçekleştirmiştir. Hükümetin bu hareketleri bastırmak için uyguladığı şiddet yöntemlerine rağmen köylüler yaşam alanları için mücadeleden geri çekilmemiştir.

Emek hareketinde ön saflarda yer alan genç işçiler, geçen yıllarda şifre skandalı karşısında ülke çapında refleks gösteren liseli

öğrenciler, Aralık 2012’de Başbakan’ın üniversiteye gelişini protesto eden ODTÜ öğrencileri, gençlik hareketinin de bir mücadele deneyimi oluşturduğunun kanıtları arasındadır. Bu deneyim siyasi iktidarın baskılarına karşı bir direniş duygusunu beslemiştir. Bunun yanı sıra Dicle Üniversitesi’nde uygulanan şiddete karşı protesto hareketi ODTÜ’nün destek ve dayanışmasını almış; atanamayan öğretmenler, genç avukatlar, doktorlar, işsizliğe veya çalışıyorsa köleliğe mahkûm edilen mühendisler, iş güvencesi ve çalışma koşullarının iyileştirilmesi için hareket halinde olan genç akademisyenler gibi toplumun aydınlanmış kesimleri de hareket halindeki toplumsal kesimlere dahil olmuştur.

Haziran günlerini yaratan önemli etkenler arasında dünya halklarının ve emekçilerinin eylemini saymadan geçmek olmaz. Tunus’ta başlayan ve kısa zamanda bütün Arap dünyasını saran Tunus ve Mısır’da yılanmış diktatörlüklerin devrilmesiyle sonuçlanan özgürlük, ekmek ve demokrasi talebiyle başlayan halk hareketleri esinlendiricidir. Arap halklarının isyanı sadece bizde değil, başka ülkelerde de yankı buldu. İspanya, Portekiz, İtalya, Fransa, İngiltere’deki halk eylemleri ve Yunanistan’da uzun süredir devam eden hareketlilik ve nihayet Brezilya halkının bizimle eş zamanlı direnişi neoliberal politikaların yol açtığı iktisadi ve sosyal yıkıma karşı bir tepki olarak ortaya çıktı. Bu hareketler Arap dünyasında diktatörlüklerin sonunu getirdiği gibi Batı’da da parlamenter demokrasinin mevcut işleyişinin zaafını ortaya koydu. Yunanistan’da bu tepkiye uluslararası burjuvazinin yanıtı, parlamenter demokrasiyi feshederek teknokrat hükümeti kurmak oldu. Suriye’de ise halka Esad diktatörlüğü ya da ÖSO’cu çeteler ikileminin dayatılmasının karşısında “üçüncü bir yol”un mümkün olduğunu kanıtlayan Kürt halkının, Rojava’da gerçekleştirmeye çalıştığı özyönetim modeli, halkların mücadele ederek kazanmalarına önemli ve değerli bir örnektir.

Gezi Direnişi’ne Katılanlar Kimlerdi?

Haziran Direnişi farklı toplumsal kesimlerin yaşadığı sorunlardan doğmuş ve eğitim düzeyi, kültürel özellikleri, sınıfsal kökenleri, siyasal tercihleri, etnik ve inanç yapıları farklı bu kesimlerin çeşitliliğini yansıtmıştır.

Bu direnişte kimler vardı? Taksim, Kuğulu Park, Gündoğdu gibi merkezi yerlerde mesleki statüye sahip, gelir düzeyi görece

iyi, aydınlanmış kesimler olsa da merkezden çevreye doğru git-tikçe profilin çeşitlendiği, değişik toplumsal katmanların yer al-dığı görüldü. Bunlar, ağırlıklı olarak genç kadın ve erkekler, kent yoksulları diyebileceğimiz ücretli işçi ve emekçiler, küçük esnaf, işsizler, ev kadınları, başörtülü, başı açık kadınlar; emeklisinden çalışanına her yaş kuşağından insanlar, LGBT bireyler, liselisinden üniversitelisine öğrenciler, ulusalcı, liberal, sosyalist, sosyal demokrat, Kemalist, anarşist, ateist, Müslüman, Alevi vb. farklı felsefi, siyasal görüş ve inançlara sahip kesimler oldu.

79 ilin merkezi, ilçe ve beldeler, mahalleler, semtler ve hatta köylerde karşılık bulan bir direnişti bu. Elbette bu çeşitlilik ve zenginlik kültürel bir dışavurumu da yansıttı. Bu nedenle örneğin Ramazan'da Antikapitalist Müslümanların önerisiyle kurulan Yeryüzü Sofraları direnişin çeşitliliğini ve zenginliğini gösteren yaratıcı bir eylem olarak tarihe geçti. Yine BDP bayrağı taşıyan bir direnişçiyle Türk bayrağı taşıyan bir diğeri aynı fotoğraf karesine girebilmiştir.

Direniş boyunca en çok tartışma konusu yapılan ise Kürt hareketi ve İşçi hareketinin katılımındaki zayıflıktır. Kürt hareketi açısından, Gezi Direnişi'ne katılımındaki zayıflık, başlangıçta çözüm sürecinin akamete uğramasından veya direnişte ulusalcı-milliyetçi çevrelerin varlığından duyulan kaygı olarak anlaşılabilir bir gerekçeyle açıklansa da Kürtler, sonradan, süreci iyi değerlendiremediğini ifade ederek bu eksikliği giderme gayretine girdi. Kürt hareketi direnişe katılımındaki tereddüdüne rağmen demokrasi mücadelesinin ana unsuru olmaya devam ediyor.

İşçi sınıfının da değiştirme gücünün farkında olarak ve üretimden gelen gücünü kullanarak bu direnişe örgütlü olarak katılmadığı bir gerçekliktir. İşçi sınıfı direnişe bu örgütlü katılımı sağlayabilseydi hareketin yönünün ve eylemin sonucunun daha farklı bir düzeyde olacağı açıktır. Komün deneyiminden, Sovyet Devrimi'ne; İkinci Dünya Savaşı sonrası kurulan halk iktidarlardan Latin Amerika devrimlerine kadar büyük toplumsal dönüşümün öznesi olan, bizde de 1991'de ANAP, 1995'te Tansu Çiller hükümetinin düşmesinde rol oynayan sınıfın üretimden gelen gücü muazzam bir değiştiriciliğe sahiptir.

Bugüne gelinceye dek özellikle AKP hükümeti döneminde sendikal örgütlenmelerin zayıflatılması, sendikalaşmaya yönelik her türlü eğilimin bastırılması, aslında işçi sınıfının büyük bir kıs-

mını sendikal örgütlerin dışına düşürmüştür. İki yıl önce TEKEL işçilerinin 4-C statüsüne geçirilmek istenmesine karşı gerçekleştirdiği iki aydan fazla süren, kararlı direniş işçi sınıfının potansiyeline yönelik bir kanıttır. Ancak bu potansiyel direnişe işçilerin örgütleriyle katılmasını sağlayamamıştır ve bu konuda sendika yönetimlerinin de bir çaba içine girdiği söylenemez. Partimizin, işçi sınıfı ve emek kesimlerinin bu direnişe kendi rengiyle örgütlü olarak katılması için yaptığı hamleler ya yetersiz kalmış ya da karşılık bulmamıştır.

Emek Partisi Ne Yaptı?

Direnin ilk günlerinden itibaren Emek Partisi, direnişin tek merkezli olarak değil, ülkenin dört bir yanına genişlemesi için bir çaba içerisinde olmuştur. Ulusalcı, milliyetçi ve şoven fikirlerin, direnişin demokratik ve özgürlükçü karakterine etki etmesini engellemek bir diğer çabamız olmuştur. Yine işçi sınıfının katılımıyla bu hareketin daha da gelişeceğini düşündüğümüzden, özellikle sınıfın örgütleriyle ve üretimden gelen gücüyle bu direnişe katılmasını sağlamak için girişimlerde bulunduk. Sonrasında ise yerelerde örgütlenen forumları önemsemiş ve tüm gücü ve olanaklarıyla buralarda, direnişte olduğu gibi yer almaya çalışmıştır. Politik bir karaktere sahip olmamak, hareketin gidişini çok daha ileriye taşıyacak kalıcı örgütlenmeye sahip olmamak, bu direnişin bir zaafı olarak tespit edilebilir. Partimiz, Gezi Direnişi'nin harekete geçirdiği güçlerin çeşitli biçimlerde örgütlenmesini ve bir program etrafında harekete geçirilmesini demokrasi güçleriyle beraber görevi olarak görmekte ve politik hattını bu tespite göre belirlemektedir.

Elbette, direnişin sıcaklığıyla göremediğimiz, eksik bıraktığımızı düşündüğümüz tespitlerimizle kendimize dair eleştirilerimiz de olmuştur. Eksiklerimizden ders çıkararak her direniş ve hareketin deneyimlerinden öğrenerek görev ve sorumluluklarımızın üstesinden gelebileceğimizi biliyoruz.

Haziran Direnişi'nden Geriye Kalan...

Haziran günlerinde harekete geçen halk eşitlik, demokrasi, özgürlük, barış ve kardeşlik mücadelesi açısından önemli kazanımlar elde etti. Türk, Kürt, Alevi ve Sünni; her milliyet ve inanç-

tan, her yaş ve cinsten insanın ortak mücadelesi bundan sonraki sürece dair de önemli olanaklar ortaya çıkardı. Halkın kendi talepleri için sokağa çıkması, hükümetin karşısına dikilerek birleşik bir mücadele yürütmesi ve bu mücadelesi sırasında cesaretle ve kararlılıkla davranması en önemli kazanımlar arasındadır.

Direniş, hükümetin her şeye hâkim, yıkılmaz görünen cüssesine güçlü bir darbe indirmiş ve bu hükümeti oluşturan koalisyon parçalarının iç çelişkilerini açığa çıkarmıştır. Yine bu direniş sırasında geçmişten bu yana gerilim siyasetlerinin konusu yapılan ve özellikle 28 Şubat darbesinden bu yana sürekli sıcak tutulan laik-anti laik çatışmasını, “cumhuriyetçi-gerici” biçimindeki kampaşma ve saflaşmayı direniş süresince dağıtmış ve esasen demokratik, özgürlükçü, modern ve laik bir Türkiye’nin sahiplenilmesi için gereken yeni bir toplumsal zemini tarif etmiştir.

Haziran Direnişi’nin yarına bıraktığı bir bakiye de vardır. Halkın “Her yer Taksim her yer direniş” sloganıyla genişliğini ve yaygınlığını, “Bu daha başlangıç mücadeleye devam” sloganıyla da sürekliliğini işaret ettiği direniş aslında bir süreçtir ve henüz sonuçlarına ulaşmamıştır. AKP Hükümeti’nin iktidar hırsı, sonraki yılları da ipotek altına almak üzere devam ediyor. Bu yazı yazılırken, yani Eylül ayında protesto eylemleri, gösteri ve yürüyüşlere gaz bombaları, plastik mermi ve tazyikli suyla müdahale edilmeye devam ediliyor; polis terörü sürüyordu.

Direnişin sonuç alıcı bir biçimde gelişmesi, işçi sınıfının, ezilen tüm halk kesimlerinin mücadeleyi yurt sathında yeniden canlandırmasının olanağı vardır ve talepler karşılanmadığı, baskı politikaları devam ettiği sürece de bu imkân artacaktır.

Haziran Direnişi halkın birleşik mücadelesini yarattı. Olağan koşullarda bir araya gelmesi zor kesimleri bir araya getirdi ve birbiriyle dayanışmasının zeminini yarattı. Bundan sonra da bu birlikteliğin sürdürülmesini, emek ve demokrasi cephesinin genişleyerek devam etmesini sağlamak, önemli bir sorumluluk olarak önümüzde duruyor.

Mücadele eden sınıfların, halkların, kadınların, inanç gruplarının ve diğer demokrasi güçlerinin Gezi Direnişi sırasında kurulan ittifakı, yaşanan ortak deneyimden sonra daha da dikkatle korunması ve geliştirilmesi gereken bir beraberliktir.

Direnişin ortaya çıkardığı bir demokratik biçim olarak park forumları da halkın siyasete müdahil olabileceği araçların azlı-

ğında bu ihtiyacı gidermek üzere kendiliğinden bulduğu çözümlerden biri olmuştur. Bu forumlarda halk deneyimini paylaştı ve bundan sonra ne olacağına ilişkin görüş alışverişinde bulundu ve kararlar aldı. Bu deneyimi yaşatmak ve önümüzdeki sürece taşımak önemlidir.

Halkların Demokratik Kongresi bu dayanışma ve ittifakın adresi olma özelliğine sahiptir ve bu imkân, emek, demokrasi ve barış güçlerince iyi değerlendirilmelidir. Halkın demokrasi mücadelesinde bir adım daha ilerlemesini sağlayacak, hak ve özgürlüklerin kazanılmasını kolaylaştıracak böylesi beraberliklere ihtiyacımız vardır.

Gezi Direnişi bir kez daha göstermiştir ki demokratik bir halk iktidarı seçeneğinin gerçekleşmesi uzak bir ihtimal değildir.

Haziran İsyanı:
Bu Siyasetin Adresi Sokak, Öznesi Halk
Oya Ersoy

Gezi Parkı eylemleriyle başlayan halk isyanı uzun yıllar boyunca her açıdan tartışılmaya devam edecek. İsyanın nedenlerinden, bileşenlerine, eylem zenginliğine, yaratıcılığına, mizahına kadar her bir başlık tartışılmayı fazlasıyla hak ediyor. Bununla birlikte, milyonlarca insanın sokaklara döküldüğü, 6 gencin AKP faşizmi tarafından katledildiği, yüzlerce insanın yaralandığı, onlarcasının kalıcı sakatlanmalara maruz kaldığı halk hareketi çeşitli evrelerden geçerek devam ediyor. Sokaklara çıkan milyonlarca insan eşitlik, özgürlük, saygı taleplerini geri çekmiş değil. Türkiye’de yeni bir dönemi başlatan halk hareketi çeşitli aşamalardan geçerek iniş çıkışlarıyla sürüyor ve artık hiçbir şey eskisi gibi olmayacak!

31 Mayıs 2013, Türkiye’nin bambaşka bir siyasal-toplumsal düzleme taşındığı milat oldu. Sistemin basit birer seçmen muamelesi yaptığı milyonlar, sokağa çıkarak siyasetin öznesi haline geldi.

Kendiliğinden, Politik, Sınıfsal Bir İsyan

Gezi süreci halkın AKP iktidarı karşısında “özgürlük” ve “saygı” talebiyle dikildiği bir isyan sürecidir. Sosyalist hareketin, toplumsal muhalefetin yıllardır biriktirdiği deneyimlerle varolan

ancak onu aşan bir isyanla karşı karşıyayız. Bu isyanda toplumsal muhalefetin savaş karşıtı hareketten 1 Mayıs'lara, HES karşıtı mücadelelerden barınma hakkı direnişlerine ve 2B eylemlerine, internet yasağına karşı eylemlerden kürtaşı yasaklama girişimine karşı militan kadın mücadelesine, 4+4+4 eğitim sistemine karşı mücadelelerden ODTÜ'nün "Başkaldırıyoruz!" eylemleri başta olmak üzere gençliğin kabaran isyanına kadar pek çok mücadele başlığı altında biriktirdiklerini görüyoruz. Bu birikim Gezi'de bir patlamaya dönüşmüş ve hedefine AKP iktidarını koymuştur. Direnişin, kendi içerisinde yarattığı dayanışma ve sosyal paylaşım, sol kültürden beslenmiştir. Bir yandan kendi eserimizle, bir yandan bizi de yenilenmeye zorlayan yeni ve devrimci bir dönemle karşı karşıyayız.

27 Mayıs'ta Gezi Parkı'nda ağaçların sökülmesine karşı başlayan direniş, Haziran'ın ilk günlerinden itibaren ülke çapında 79 ile yayılan ve geniş halk kesimlerini aynı anda harekete geçiren bir halk isyanına dönüşmüştür. Haziran İsyanı, kendiliğinden ve tepkisel bir halk isyanıdır. Plansızdır, devrimci bir önderlikten ve devrimci bir iktidar hedefinden yoksundur. Ancak isyanın kendiliğinden olması, onun apolitik olduğu anlamına gelmez. Milyonların sokakta "Faşizme karşı omuz omuza" ve "Hükümet istifa" sloganlarıyla birleştiği bu isyan tartışmasız olarak "politik bir isyan"dır.

Bu isyanın temelinde neoliberalizmin ve AKP gericiliğinin krizi yatmaktadır. Halkın, neoliberal politikalara; özelleştirmelere, doğanın ve çevrenin talanına, başta eğitim ve sağlık olmak üzere bütün kamusal hizmetlerin metalaştırılmasına, işsizleştirilmeye, güvencesiz çalıştırılmaya ve "3-5 çocuk doğurun", "velev ki siyasi simge olsun", "kadın erkek eşitliğine inanmıyorum" sözleriyle simgeleşen AKP'nin yaşam tarzına müdahalesine, AKP gericiliğine karşı isyanıdır söz konusu olan.

Harekete geçirdiği kitlelerin bileşimi ve karşı çıktığı çıkarlar bakımından ise sınıfsal bir isyandır. Özellikle liberal ya da ulusalcı yanlısımlarla yapılan değerlendirmelerde isyanın sınıfsal yönü eksik bırakılmaktadır. Gezi'de harekete geçen kesimler, henüz geleneksel sendikal hareket tarafından kavranmaktan uzak da olsa beyaz yakalılarından yarı zamanlı çalışanına değin güvencesizlik ekseninde buluşan yeni işçi kitlesinin farklı görünümlelere sahip katmanlarıdır. Direnişe ilişkin tartışmalarda çoğunlukla

“orta sınıf” kavramı ile anılan kesimler, aslında küçük burjuvazi-
nin çözölen/proleterleşen katmanıdır.

Yeniden Üretim Alanlarından Yükselen Kavgâ

İsyân kent merkezleri ve mahallelerde patlak verdi. İsyânın üretim alanlarına yayılmaması, üretimden gelen örgütlü sınıfsal güçten yoksun kalması, kuşkusuz onu zayıf düşüren temel bir eksiklikler. Üretim alanlarındaki örgütlölük sınırlı olduğı gibi örgütlü geleneksel sendikal yapılar da bu süreçte atıl kalmıştır.

Diğer yandan, neoliberal saldırıyla birlikte sınıf savaşımının ağırlık merkezinin emeğin yeniden üretim alanlarına, yaşam alanlarına kayması, buradan yükselen halk direnişlerini işçi sınıfı hareketinin temel oluşum kanallarından biri haline getirmiştir. Avukat, öğretmen, grafiker, bankacı, eczacı, öğretim görevlisi vb. küçük burjuva meslek sahipleri, eğitimli işçiler, güvencesiz işçiler, kent yoksulları, lise ve üniversite mezunu büyük bir işsiz yığın, lise ve üniversite öğrencileri, Aleviler, kadınlar, LGBT bireyler ve taraftar grupları isyanın toplumsal güçleri olarak meydanlarda yerlerini aldı. Yaşam koşulları her geçen gün daha da kötüleşen, işçi sınıfının kötü yaşam koşullarına sahip kesimleriyle aralarındaki açığı her geçen gün daha da daralan bu okumuş yazmış kesimin isyanında bu kalıcı sınıfsal dönüşümü aramak gerekir. Bununla birlikte bu kesim hak ettiğini düşündüğü saygıyı görmediğini, onurunun Tayyip Erdoğan tarafından her geçen gün ayaklar altına alındığını hissetmektedir. Böylelikle işçi sınıfının eğitimli bu yeni katmanı iktidarla sert bir mücadeleye girişmiştir. Bu kesimin isyanı işyerlerine taşımamış olması, “gündüz eve, gece direniş” tarzındaki bir mücadeleyi benimsemesi bir eksiklikler. Ama bu durumu değerlendirirken, bu yeni isyancı sınıf katmanının yaratıcılığını ve direniş malzemelerini kendi gündelik alışkanlıklarından ve sınıfsal doğasından çıkardığını görmek daha doğru olacaktır. Başka bir deyişle herhangi bir işçi sınıfı hareketinin eksik yanı, onun sınıfsal bir hareket olmadığını ortaya koymaz.

“Gençlik Hevesi” mi?

Diğer yandan televizyon televizyon dolaşan “uzmanların”, bu isyanı basit bir gençlik hareketi olarak değerlendirme ya da sınırlandırma çabası pek de masum değildir. Elbette liseli genç-

ler, üniversiteliler, yeni mezun işsizler ya da vaat edildenden çok daha kötü koşullarda çalışan genç eğitimli işçiler, hareketin en büyük bileşenidir. Gençliğin isyancı, yaratıcı potansiyeli Haziran İsyanı'na damgasını vurmuştur. Ancak bu, basit "gençlik hevesleriyle" açıklanamaz. On yıldır sınavlarda şifre skandallarına maruz kalan, üniversite kapıları yüzlerine kapanan, üniversite bittiğinde zor yaşam koşullarıyla yüz yüze kalan, geleceği çalınmış bir gençlik kuşağı, Haziran'dan itibaren AKP'nin karşısına dikilmiştir. Gençliğin maruz kaldığı bu sınıfsal saldırıya aynı zamanda yaşam alanlarını sınırlandıran, horlayan, ötekileştiren, özgürlüğünü kısıtlayan AKP gericiliği eşlik edince milyonlarca genç iktidarın karşısına dikilmiştir.

Gazi'den Mamak'a, Antakya'dan Tuzluca'yı'a...

İslamcı gericiliğe ve faşizme karşı tepkiler, yoksul Alevi mahallelerin isyana katılımında belirleyici olmuştur. Gezi eylemlerinin halk hareketine dönüşmesinde Gazi, Sarıgazi, Mamak, Dikmen gibi yoksul emekçi mahallelerin payı büyüktür. Aynı neoliberal İslamcı saldırıya maruz kalan ama iktidarın ırkçı, gerici politikalarıyla etnik kökene, mezhebe, cinsiyete göre bölünmeye zorlanan mahalle halkının direnişte birleşmesinde, Alevilerin dinsel-mezhepsel talebini öne çıkarmadan isyanın ilerici demokratik talepleriyle buluşarak kendini ifade etmesinin önemi büyüktür. Haziran İsyanı, Eylül'de Fethullah Gülen'in Cami-Cemevi projesine karşı Tuzluca'yı halkının isyanı ile devam etmiştir.

AKP'nin özellikle Güney illerini Suriye'de iç savaşın kışkırtıldığı bir savaş üssü haline getiren Suriye politikası ve bu politikasını meşrulaştırmak için mezhepçilik ve Alevi düşmanlığına sarılması, güney illerinde ve özellikle Antakya'da savaşa ve gericiliğe karşı ciddi bir tepkiye yol açmıştır. Antakya'da başlayan savaş karıştı hareket, Haziran İsyanı'yla birleşmiş isyanın özgün bir bileşeni olan Antakya direnişi ortaya çıkmıştır.

Kadın İsyanı

Gezi Direnişi'nin bir halk isyanına dönüşmesinde ve ilerletilmesinde en önemli etkenlerden biri de kadınların katılımı olmuştur. Kadınlar sadece harekete katılmakla kalmadı, aynı zamanda isyanı ileriye taşıdı. Gezi Parkı'nda direnişin en başından itibaren

kadınlar barikatların önünde, çadır alanlarında, nöbette, tencere tava eylemlerinde, plaza önlerinde, forumlarda, yani direnişin her anında kitlesel, militan katılımları ile isyanı aynı zamanda “Kadın İsyanı”na çevirdi. Aynı zamanda hareket içerisindeki erkek egemen söyleme karşı uzun yıllarda alınamayacak bir mesafe katıldı. Bu elbette isyanın önemli bir kazanımı oldu. “Küfürle değil, inatla diren” sloganı Gezi Parkı’nın işgal edildiği bir aya yakın bir sürede önemli oranda karşılık buldu.

AKP 11 yıllık iktidarı boyunca neoliberal saldırganlığı açık bir kadın düşmanlığı ile birlikte yürüttü. Özellikle üçüncü dönemde “sağın tüm gerici birikimini seferber etme” stratejisinde, dinci gericiliği tırmandırması kadın bedenine, doğurganlığına, cinselliğine ve tüm yaşamına yönelen saldırıları sıçrattı. Kadınların kaç çocuk doğuracağını, nasıl doğuracağını, çocuklarına nasıl bakacağını, nasıl giyineceğini, nasıl çalışacağını, nasıl eğitim alacağını, sokakta nasıl gezeceğini kadınların iradesi dışında belirlemeye kalktı. AKP’nin kadın düşmanı politikaları, bu ülkeyi günde 5 kadının öldürüldüğü, kadına yönelik şiddetin 7 yılda % 1400 arttığı, kadınların yaşam hakkının ortadan kalktığı bir noktaya getirdi. Haziran’da “Bizim gibi üç çocuk daha ister misin?” diyerek sokağa dökülen kadınlar, yaşamlarına ve bedenlerine yönelen bu saldırıganlığa karşı mücadeleyi isyanın gündemi haline getirdi.

Haziran İsyanı, neoliberalizmi, erkek egemenliğini, dinci gericiliği ve bunları kadın düşmanlığında somutlaştıran iktidarı hedef alan politik bir kadın hareketinin yaratılması amacı doğrultusunda önemli bir deneyim yarattı.

LGBT HAREKETİNİN ÖNEMİ

Özellikle hareket içerisinde cinsiyetçiliğin ve ayrımcılığın reddedilmesine yönelik eğilimlerin belirmesinde kadınların kitlesel varlığının ve LGBT hareketinin isyana örgütlü katılımının çok önemli bir etkisi olduğunu belirtmek gerekir. Son yıllarda toplumsal muhalefet içerisinde daha fazla görünür hale gelen LGBT birey ve örgütler, direniş boyunca etkin biçimde isyanda yer aldı; kendi söylemleriyle, sloganlarıyla direnişin aktif unsuru oldu. Her geçen yıl katılımın arttığı Onur Yürüyüşü bu yıl rekor katılımı gerçekleştirdi. Bunun en önemli nedeni, LGBT birey ve örgütlerin Gezi sürecindeki tutumuydu. Bu tutum Gezi’nin diğer bileşenleri

tarafından da görüldü ve Onur Yürüyüşü'nün eşitlik, özgürlük, saygı gibi bütün talepleri sahiplenildi.

AKP İKTİDARININ EN BÜYÜK YARASI

Haziran İsyanı'yla neoliberal politikalar, bu politikaların kurucu unsuru olan İslami gericilik ve AKP faşizmi, kendi iktidar tarihinin en büyük yarasını almıştır. Yıllardır halkın egemenler arası saflaşmalar ve iktidar çatışmalarında izleyici-destekçi haline getirildiği, sınıf dışı, milliyetçi-liberal-pasifist toplumsal-politik saflaşmalar geri plana düşmüştür. Ulusal, etnik, dinsel, mezhepsel sorunlar ekseninde saflaştırılan halk kitleleri ilerici-demokratik talepler üzerinden bir araya gelmiş, ülke politikalarında tayin edici bir güç olduğunu göstermiştir. Siyaseti belirleme gücüyle övünen Tayyip Erdoğan, Haziran İsyanı'ndan beri kendi icat ettiği gündemleri değil, Haziran İsyanı'nı konuşmaktadır. AKP'nin aynı zamanda varlık nedeni olan neoliberal-gerici politikalarının krizine karşı bir çözümü olmadığı için başından itibaren isyanı bastırmak üzere baskı aygıtlarına sarılmakta; "özgürlük" ve "saygı" talebiyle sokağa dökülen, AKP'nin neoliberal politikalarını sokakta durdurma-yaptırmama gücünü kullanan milyonları "darbecilik" ile suçlayarak "demokrasi" adına sandığı göstermektedir.

Yine AKP iktidarı, Haziran'ın ilk günlerinden itibaren hareketi bölme çabalarına girişmiştir. Önce bizzat Tayyip Erdoğan "kızlarını birinin kucağında görmeyi kim ister?" sözleriyle harekete katılan kadınları geleneksel gerici söyleme sığınarak eve göndermeye çalışmış, daha sonra "Siz nasıl Atatürk'le terörist başının fotoğrafının yan yana olmasını kabul ettiniz?" diyerek hareketi bölmeye çalışmıştır. Ancak bu hareket, TOMA'sıyla, gazıyla, polisiyle, gözaltı-tutuklama operasyonlarıyla hareketi bastırmaya çalışan AKP'nin baskı politikalarını kitle militanlığı ile etkisiz kılmış, "kadın-erkek", "Kürt-Türk", "çevreci gençler-marjinal gruplar" olarak hareketi bölme çabalarını boşa çıkarmış, isyan AKP saldırılarına rağmen "yenilmemiş", direniş farklı biçim ve yöntemlerle sürmüştür. Şiddetli sokak çatışmalarının ardından hareket parklarda yapılan forumlarla devam etmiştir. Forumlar halkın söz ve karar sahibi olma iradesini gösterdiği, doğrudan demokrasi pratikleri olarak yaşanmaktadır. Tayyip Erdoğan, sokağa dökülen milyonlara "demokrasi" adına sandığı gösterirken seçim sisteminin halkın

gerçek anlamda yönetime katılımını engellemek üzere tasarlandığını, sandık siyasetinin halkı pasif seçmen kitlelerine indirgediğini, yüzde 65'e yüzde 35'lik geleneksel sağ-sol seçmen dengesinin sağı tekelinde toplayan AKP'yi avantajlı kıldığını bilerek konuşmaktadır. 2012 sonbaharında, tüm üniversitelere yayılan ODTÜ eylemlerinden sonra Burhan Kuzu'nun sözleri unutulmamalıdır: "Askeri kışlaya gönderdik, yargıyı makulleştirdik, halledemediğimiz bir tek sokak kaldı." Bu topluma bütünüyle boyun eğdirmek isteyen AKP için en büyük tehdit, sokaktır. İşte Gezi, bu tehdidin ne kadar gerçek olduğunu göstermiştir.

Haziran İsyanı, Bir Sandık Hareketi Değildir

İçinde seçimler konusunda çok farklı tavırlar olan kesimleri bir arada barındıran bu hareketin bütün olarak verdiği mesaj "Tek Yol Sokak!"tır. Sokağa dökülen kadını, işçisi, işsizi, öğrencisi ile milyonların ortak hareket noktası AKP karşıtlığıdır. Sokağa dökülen milyonlar, AKP iktidarını basitçe "eleştirmemekte", sadece "protesto" etmemektedir. AKP politikalarını reddetmekte, doğrudan eylemlerle engellemektedir. Bu, aynı zamanda bir yönetime katılma biçimidir. Mecliste var olmadan karar alıp yaptırabilmektedir. Taksim'e ve Gezi Parkı'na dair karar Belediye Meclisi'nde ya da TBMM'de değil, sokakta verilmiştir. Belediye Meclisi'nde ya da Meclis'te % 49'luk bir varlıkla bile başarılamayacak bir başarı elde edilmiştir. Elbette bu sandıksal demokrasinin araçlarını bütünüyle anlamsızlaştırmaz. Ancak halk, direnişçi olarak "sokak demokrasisi"ne katılması ile seçmen olarak sandıksal demokrasiye katılması arasındaki farkı görmüştür. Hareket ancak sokak ekseninde var olabilmekte, ona özgün kimliğini veren bütünlüğünü sağlayabilmektedir. Hareketin tam da üç seçimin peş peşe geldiği iki yıllık sancılı bir dönemin öngününe denk gelmesi, bu konuda bir dizi tartışmayı da tetiklemiştir. Ne var ki sandık tercihinin yönelik herhangi bir ortak tavır beklentisi, hareketin doğası gereği gerçekleşmeyecek ve ayırım noktalarını öne çıkaran girişimlere yol açabilecektir.

Bu hareket, seçimlere yönelik olarak herkesin üzerinde onaştığı bir ortak aday çıkartamaz. Hareket henüz kendi doğal önderlerini çıkaramamış durumdadır. Bu, hareketin kendi adaylarını çıkarması için yeter şart değilse bile gerek şart, doğal liderlerinin

oluşması ya da tüm kurumsal yapıların yenilenerek içerildiği bir üst yapının kurulmasıdır. Bu da ancak hareketin geneli tarafından kabul görmüş ve politik iddiasını ortaya koymuş bir çağrı merkezinin varlığı koşullarında mümkündür.

Ancak hareket, iktidar sorunu yadsınamaz bir problem olarak önünde durmakla birlikte, sandıktan kim çıkarsa çıksın yönetime müdahale etmenin yöntemini bulmuştur artık. Sokak ekseninde birleşen bu hareketi, sandık ekseninde ayrıştırmak yerine asgari müşterekler ekseninde birlikte mücadeleyi sürdürmek tercih edilmelidir.

Hiçbir Şey Eskisi Gibi Olmayacak

Yaşanan süreç, herkes için bir siyaset okuluna dönüşmüştür. Bu ilk kez eyleme katılan biri için geçerli olduğu kadar sol hareket için de geçerlidir. Hiçbir şey eskisi gibi olmayacak!

Yıllardır savunma ve geri çekilme konumunda bulunan sosyalist hareket, bir yandan emekçi sınıfların özgücüne güvensizlik, sistem içi güç ve araçlardan medet umma gibi savrulmalarla bir yandan da lafızda iktidar perspektifini korusa da devrim ve iktidar mücadelesini güncel bir mücadele başlığı olarak ele almaya savunmacı, ertelemeci bir çizgiye sıkışmıştı.

Hazıranda yaşananlara direniş mi yoksa isyan mı diyeceğimiz bu açıdan önemlidir. Direnişin isyana dönüştüğü, savunma konumundaki kitlelerin iktidarı ele geçirmeye değilse de devirmeye meylettiği bir siyasal sıçrama noktası yakalanmıştır.

Yönetilenler eskisi gibi yönetilmek istemiyor. Yönetenler ise eskisi gibi bir halkı yönetmiyor. Öte yandan yönetenler gerilim siyasetine dayalı bir kriz yönetimi ile iktidarını korurken, ezilenler örgütsel ve politik yetersizliği nedeniyle henüz yönetmeye hazır değil. Ancak ezilenleri iktidarı almaya sevk edecek bir mücadele için gerekli örgütsel ve politik hazırlık da zaten bu isyanın içinde bu isyandan öğrenilerek yapılabilir.

Bugüne kadar biriktirdiklerimiz önemli ancak mevcut sıçrama sürecinde eski davranış biçimi ilerletici olmaktan çıkmıştır. Açığa çıkan yeni dinamikleri kavrayabilecek ve onu iktidar/devrim mücadelesine sevk edecek bir politik hattın ve bu hattın gerektirdiği örgütsel yenilenmenin ortaya konması, sosyalistlerin önündeki görevdir. Bu da ancak hareketin içinde onun ileri eğilimleriyle

olumlu bir etkileşim içine girilerek gerçekleştirilebilir bir görev-
dir.

Bu aynı zamanda hareketi zayıflatacak olumsuz eğilimlerle mücadele etmeyi de gerektirmektedir. Sınıf eksenine sırtını döner-
rek sistem içi güçlere yaslanmanın ideolojisi olan ulusalcı-liberal
savrulmalar bu süreçte mahkûm edilmelidir. İsyânı takip eden
süreçte hareketin doğasına uygun olmayan eğilimlerin hareketin
dışına düştüğüne tanık olduk. Örneğin liberallerin “eve dönüyo-
ruz” kampanyası harekette karşılığını bulmadığı gibi ulusalcıların
5 Ağustos Silivri çağrısı da karşılık bulmamıştır.

İşte bu anlamda da bugün solun önünde duran görev bu is-
yanın nasıl ilerletileceği, ezilenlerin sistem ile karşı karşıya gelip
devrim ve karşıdevrim saflarının netleşmesinin nasıl sağlanaca-
ğıdır.

Bu açıdan isyan, önümüze bazı kritik sorular koymuştur:

Çözülen/proleterleşen küçük burjuvazi, işçi sınıfı mücadele-
sine nasıl katılacak? Daha doğrusu beyaz yakalı plaza çalışanı ile
tekstil ya da metal işçisi arasındaki kader birliği nasıl ortak bilin-
ce, ortak örgütlenmeye ve ortak mücadeleye dönüştürülecek? Ye-
niden üretim alanında sürdürülen hak mücadeleleri sınıfın farklı
katmanlarını hep birlikte harekete geçirmesi ile bu konuda da ön
açıcı bir rol oynamaktadır.

Bir hak mücadeleleri örgütü olarak Halkevleri, sınıfın farklı
katmanlarını kavrayan bu mücadelelere bu nedenle de stratejik
bir önem atfetmektedir. Egemenler arası çatışmalarla şekillenen
siyasal düzleme, halkın bağımsız çıkarları ekseninde bir müda-
hale olarak örgütlediğimiz hak mücadeleleri, devrimci bir iktidar
mücadelesinin taraflarını açığa çıkaran bir rol oynamaktadır.

Diğer bir sorun da, harekete geçen kitlenin niteliğine dairdir.
Harekete geçen kitle ya da yeni işçi kitlesi 20. yüzyıl başındaki ço-
ğunluğu okuma yazma dahi bilmeyen, aydınlarla arasında büyük
mesafeler bulunan eğitimsiz kitle değil; eğitilmiş, belirli bir bilinç
düzeyine kendiliğinden sahip olan, iletişim araçlarını iyi kulla-
nabilen, didaktik ve hiyerarşik ilişkilere soğuk duran bir kitledir.
Bu özelliklerin olumlu olumsuz karşılıkları vardır. Ancak küçük
burjuvazinin eski katmanlarını da içererek genişleyen bu yeni işçi
kitlesinin aydınlarla etkileşimi farklılaşmıştır ve sosyalist hareke-
tin bu kesimleri kavramada önüne yeni görevler çıkmıştır.

Bir başka önemli nokta Kürt sorununun toplumsal çözümü açısından bugüne kadar yokluğundan şikâyet edilen toplumsal zemin, Gezi'yle var olmuş, artık somut bir gerçeklik haline gelmiştir. Süreç bu bakımdan kuşkusuz daha verimli geçirilebilirdi. Milyonlar Kürt hareketinin sembollerinin olduğu alanları doldurmaktan imtina etmemiş, ırkçı kışkırtma girişimleri kitlelerde karşılık bulmamıştır. İsyân sürerken AKP'nin adım atmamakta kararlı olduğunun görülmesi ve Lice'de yaşanan saldırının ardından sokakların "Her yer Lice, her yer direniş" sloganlarıyla doldurulması, "Diren Lice" eylemlerinin Kürtlerin taleplerine mesafeli yaklaşmış, Kürt sorununu uzun yıllar "terör" sorunu olarak kabul etmiş sosyal demokratların güçlü olduğu yerlerde kendiliğinden yapılması önemliydi.

Haziran İsyanı'nın çözüm sürecinde Kürt halkının demokratik taleplerini de kucaklayarak genişlemesi, gelişmesi zorunludur.

Kürt hareketi, Haziran İsyanı'nın, Türkiye devrimcileri de Kürt hareketinin ilerici-devrimci eğilimlerini güçlendirmekle mükelfettir. Seçim barajının kaldırılması, Roboski Katliamı'nın hesabının verilmesi, tutuklu vekillerin ve belediye başkanlarının serbest bırakılması gibi talepler zaten büyük oranda kabul görmüştür, her fırsatta dile getirilebilir durumdadır.

Eğitim ve sağlık başta olmak üzere anadilinde kamu hizmeti gibi talepler de hak mücadeleleri ekseninde halk hareketinin ortak talebi haline getirilebilir. İktidarın ve sermayenin neoliberal saldırılarına karşı hak mücadeleleri ekseninde Kürt ve Türk halklarının yeniden kardeşleşmesini sağlamak, Haziran İsyanı'nın ardından çok daha olanaklıdır.

Öte yandan, Kürt hareketinin en azından bundan sonra halk isyanının çeşitli formlarına asli özne olarak katılımı ise iktidarı köşeye sıkıştırarak, çözüm yönünde adımlar atmaya daha fazla zorlayacaktır. Kadın hareketi, LGBT hareketi vb. hareketlerle kurulan ilişkiler de yine benzer bir yaklaşımla daha ileri bir noktaya taşınmalıdır.

Tüm bunlar önümüze çıkacak somut çatışmalar içerisinde gerçeklik kazanacaktır. Tarihsel açıdan Haziran İsyanı ile eş zamanlı olarak yükselen halk hareketleri, emperyalist kapitalist sistemin bütünsel krizinin yarattığı çatışmalar üzerinde yükselmektedir. 21. yüzyılın henüz ilk çeyreği bile tamamlanmadan Latin Amerikadaki siyasi haritayı bütünüyle değiştiren ve "21. yüzyıl

sosyalizmi”ni somut bir tartışma olarak önümüze koyan bir sol yükseliş, Arap halk hareketleri, Batı Avrupa’da 1968 ile kıyaslanan yeni hareketlenmeler, ABD’den İsrail’e yeni tipte halk hareketleri yaşanmıştır. Emperyalizmin krizini çözmekten çok derinleştiren askeri müdahalelerin ve 2008’de ölümcül bir hal alan finansal krizin de aynı döneme denk düşmesi tesadüf değildir. Emperyalist kapitalist sistem egemen sınıflarla ezilen sınıfları uzlaştırma ve mevcut siyasal araçlarla halkın tepkilerini sistem içinde tutma yeteneğini büyük ölçüde yitirmekte, bu da “basit sorunların” tetiklediği halk hareketlerinin hızla sistem karşıtı, kitlesel, militan bir niteliğe bürünerek toplumsal-siyasal yapıyı sarsmasını beraberinde getirmektedir. Neoliberalizm kendi krizine çare olarak bütün dünyada ekonomik ve politik açıdan dışlayıcı iktidarlar yaratmış, bunun Türkiye’deki karşılığı da gerici-neoliberal AKP olmuştur.

Sistemin krizinden türeyen ve ancak o krizi daha da derinleştiren bu iktidar yapıları karşısında halk hareketleri sönümlenerek kaybolmamakta, her seferinde örgütsel ve politik anlamda daha ileri aşamalara ulaşarak yeni dalgalar üretmektedir. Çelişkiler keskinleştikçe böyle olması kaçınılmazdır ve bu yeni dalgalar her seferinde dostun düşmanın netleştiği, ilk aşamalarda saflaşmanın dışında kalan kesimlerin takip eden mücadele süreçlerinde harekete katılabildiği bir gelecek vaat etmektedir.

Yalnızca bir başlangıç olan Haziran İsyanı’nın eksiklerini giderecek olanaklar, potansiyel olarak yeni mücadele süreçlerinin içinde gizlidir. Örneğin ekonomideki ve Kürt sorunundaki kriz dinamiklerinin harekete geçmesi, Haziran’da eksik katılımından şikâyet edilen sendikal hareketin, Kürt hareketinin, Alevi mahalleleri dışındaki yoksul mahallelerin bu yeni mücadele sürecine katılabilmesine olanak tanıyacaktır.

Devrimci bir siyaset, sistemin krizine halkın çıkarları doğrultusunda somut müdahalelerde bulunmayı gerektirmektedir. Sistem giderek derinleşen bir kriz içindedir. Bu krize müdahale yeteneği de emek ve hak mücadelelerinde, gençlik mücadelesinde, kadın mücadelesinde, savaş karşıtı mücadelede, anti faşist mücadelede, gericiliğe karşı mücadelede, LGBT mücadelesinde mevcuttur. Mücadelenin adresi sokak, öznesi halktır ve halk örgütsel politik eksiklerini de ancak ve ancak kendi iktidarına uzanan bu mücadele içinde tamamlayacaktır.

Bu daha başlangıç, mücadeleye devam...

Gezi İsyanı: Başkaldırı Boyun Eğişi, İsyan Tevekkülü Bir Yana İtiyor

Nejla Kurul

Gezi İsyanı, Türkiye halklarının tarihi içinde göz alıcı bir yer edindi. Türkiye insanı 20. yüzyıl sona ererken yitirir gibi olduğu bilincine yeniden kavuşmak arzusuyla bir kez daha güçlerini harekete geçirmiş, belleğini yoklamış ve yaratıcılığını sınamıştır. Gezi İsyanı ile görüldü ki büyük umutlar büyük kaygıların gölgesinden sıyrılıyor. Dayanışma adacıkları yoksulluk ve yoksunluk okyanusunun derinliklerinden uç veriyor. Bilgi ve hakikat arayışı kurumsallaşmış yalan ve cehaletin karanlığını deşiyor. Vicdan, “bencil hesabın buzlu suları”ndan kurtuluyor. Başkaldırı boyun eğişi, isyan tevekkülü bir yana itiyor. Eleştiri kabullenişle yer değiştiriyor. Bütün dünyada, başta işçi sınıfının sömürüye karşı mücadelesi olmak üzere, bütün tahakküm ve ezilme biçimlerine karşı çok eksenli ve çok bileşenli bir direniş ilercisi, özgürlükçü ve eleştirel düşünüşün mirasına dayanarak yeniden ayağa kalkarken Gezi insanı bu ayaklanmaya onur ve özgürlük mücadelesiyle katılıyor.

Sözü Aşan İçeriği ile Gezi İsyanı

Gezi İsyanı yerellik ve kısmilikle belirlenmiş olmayan, tüm kentsel muhalefet dinamiklerini harekete geçiren ve kent merkezlerini kuşatan, Türkiye tarihinde bir başka örneği görülmemiş,

çoğulluğun tek bir bileşenine indirgemeyi imkânsızlaştırdığı, ortak paydası onur ve özgürlük olan bir toplumsal başkaldırıydı.

AKP hükümetinin acımasız saldırganlığına karşın, milyonlarca insanın barışçıl, nüktedan ve yaratıcı yöntemlerle başkaldırdığı Haziran İsyanı, Türkiye'nin 80 ilinde patlak vermiş Avrupa ve Ortadoğu başta olmak üzere etkisi geniş bir coğrafyaya yayılmıştır. İçişleri Bakanlığı 80 ilde yaklaşık 3 milyon 545 bin kişinin Gezi İsyanına katıldığını belirtmesine karşın gerçekte Haziran eylemlerine destek veren kitle daha büyüktür. Zira Bakanlık, ellerinde tencere tavalarla veya ışık yakıp söndürerek ve evlerinin bulunduğu sokaklara inerek destek verenleri değerlendirmeye almamıştı.

Haziran İsyanı, ne bilindik bir öğrenci isyanı ne sömürülen emekçilerin yükselen bir sesi ne de ezilen kimlik ve inanç grubunun başkaldırısıdır. Öte yandan sınıfsal karakterine gelince, Gezi İsyanı sıkça dillendirilen "orta sınıf" veya beyaz yakalı hareketi de değildir. Gezi İsyanı, işçi sınıfının yeni bileşiminin bütün öğeleriyle değil ama tarih sahnesine çıkmaya hazırlanışı olarak görülmelidir. Kitlenin teknolojiye açık, sosyal medya ve diğer bilişim teknolojilerini iyi kullanan, yabancı dil bilen bu nedenle dünyadaki gelişmeleri izleyen, Alevi semtlerden kaynaklansa da kent geneline yayılmış bir hareketti. Geleneksel sanayi işçisi İsyan'a genel olarak kayıtsız kalmış; DİSK ve KESK de yakın zamanlarda yaptığı eylemlerinde çok etkili olamamıştır.

Haziran günlerinde yaşananın yerel, kısmi ve tikel bir çelişkinin açığa çıkardığı karşı koyuşu temsil eden (örneğin TEKEL işçileri, ODTÜ Direnişi gibi) bir direniş değil, çoğul taleplerin içerildiği bir ayaklanma, bir başkaldırı ve kısaca bir isyandır. İsyân eden kitle çoğulluğu ve renkliliği ile tanımlanabilirdi. Erkekler ve kadınlar, LGBT bireyler, işi olan ve olmayan emekçiler, öğrenciler, öğretmenler, doktorlar, avukatlar, Türkler, Kürtler, Araplar, Aleviler, Antikapitalist Müslümanlar, herhangi bir toplumsal örgütlenmenin içinde yer alanlar ve yer almayanlar... Ayrıca, yeni liberalizmin barbar çarklarının ezdiği, "biraz insanlık" diyen yurttaşlardı da isyan edenler. Somuttan soyuta doğru yol alış, tikelin tümelle buluşması süreci, kendi dışındakilere kapanmış toplulukların tanışması ve dayanışmasıydı. Gezi ayaklanmasını, özneleri ile adlandırmak güçtü ve yaşanan sürecin çoğul niteliği ve coğrafi kuşatıcılığı, "isyan" kavramı ile anılmasını doğuruluyordu.

Haziran İsyânı, kitle örgütlerinin etkisi altında olmayan hat- ta buna mesafeli duran, kendiliğinden başlayan ve büyüyen bir harekettir ve hiçbir siyasal parti, hiçbir demokratik kitle örgütü harekete damgasını vuramamıştır. DİSK ve KESK gibi emek ör- gütleri, hareketin sadece yanında yer almıştır. Gezi İsyânı'nın ilk günlerinde tutuk davranan Kürt hareketi, sonraki süreçte Halk- ların Demokratik Kongresi içinde Gezi İsyânı'nda var olmuştur. Kürt hareketinin bu sürece merkezi ve örgütlü bir destek verme- miş oluşunu, "ulusalcıların varlığı" ile değil, BDP tabanının dik- katinin tümüyle çözüm sürecine kilitlenmiş ve BDP önderliğinin çözüm sürecinin kırılmasını göz önünde tutma zorunluluğun- da aranabilir.

Gezi İsyânı mülkiyet ve bölüşüm ilişkilerinden yola çıkmamış, ilk ivmesini buradan almamıştır. Bu zaman zarfında, sınıfsal çe- lişmeler uç verse de kendini açığa çıkaramamıştır. Emekçiler ve işsizler, meydanlarda, kendinde sınıf olarak yer almış ve sınıfsal bilinci güçlendirecek yeni tanışıklıkları bir düzeyde deneyimle- miştir.

Gezi İsyânı'nı kent hakkını, kent meydanlarının kamusallığını ve özgürlük taleplerini içeren antikapitalist bir hareket olarak de- ğerlendirmek gerekir. Bununla birlikte, Gezi İsyânı, Türkiye için- deki çeşitli türde çelişkilerin sokak ve meydanlarda ifade edildiği bir süreç olmuştur. Bu çelişkilerin yok edilebileceği düşüncesi fi- lizlenmiş ve demokratik ve özgür bir Türkiye düşünce ve pratiği, ezilenler için "umut", "ezenler için ise "korku" kaynağı olmuştur.

Ezilenler için umut kaynağı olan Gezi İsyânı, kent meydanla- rına dönük bir hareket olmasının yanı sıra, bu süreci bir komün deneyimi ile taçlandırmıştır. Diğer 21. yüzyıl isyanları gibi Gezi İsyânı da hem yıkıcı hem de kurucu deneyimler içermektedir. Bir komün inşa etmiştir. Komünal, temsili demokrasi dışında meka- nizmalar yarattığı için kurucu bir deneyimdir. İçinde yaşattığı ko- mün deneyimi ile kapitalizmin meta düzeninin karşısına ortak- laşmacı ve dayanışmacı bir yaşam inşa edilmiştir Gezi Parkı'nda. Bu inşa gençlerin, kadınların, LGBT bireylerin, kimsesizlerin, iş- sizlerin, sokak çocuklarının, evde ve sokakta yaşayan hayvanların bir süreliğine de olsa doymasına, barınmasına, yeni bir toplumsal ilişki tarzını deneyimlemesine yol açmıştır.

İsyana Götüren Nicel Toplumsal Birikimler

Toplumda nitel bir değişiklik olan “devrim”, zorunlu bir “evrim”in ürünüdür. Gezi İsyanı sosyal mücadeleler tarihinde bir birikimin üzerine temellenmiştir. Gezi İsyanı’na götüren, çelişkilerin mücadelesidir. Bu çelişkiler içseldir, yeniliğe yol açar ve bir bütünün içinde başka çelişkilerle bir arada bulunur. Bu çelişkiler içinde, “sınıfsal çelişkiler” olsa da Gezi İsyanı’na Türkiye halklarının yaşadığı pek çok çelişki eşlik etmiştir. Gezi İsyanı, özgürleşmeye dönük değişim talebinin, milyonlarca insanın sokak ve meydan siyaseti ile yüksek sesle, sanatla, bilimle, mizahla, teknik olanaklarla ifadesidir.

Kent Kökenli Toplumsal Mücadelelerin Dünyada Yaygınlaşması

Gezi İsyanı gibi kent kökenli sınıf mücadeleleri şaşkınlık yaratan bir tarihe sahiptir. Paris’te 1789’dan, 1830 ve 1848’e ve oradan da 1871 Komünü’ne dek birbiri ardına sıralanan devrimci hareketler, 19. yüzyıl mücadelelerinin göz alıcı örneklerini oluşturmaktadır. Daha sonraki olaylar arasında, Petrograd Sovyeti, 1927 ve 1967 Şangay Komün’ü, 1919 Seattle Genel Grevi, Barselona’nın İspanyol İç Savaşı’nda oynadığı rol, 1969 Cordoba Ayaklanması ve 1960’larda ABD genelinde baş gösteren kentsel ayaklanmalar, 1968’in kent temelli hareketleri (Paris, Chicago, Mexico, Bangkok), “Prag Baharı” olarak adlandırılan hareketler sıralanabilir. Daha yakın dönemde ise 1999’da Seattle’daki küreselleşme karşıtı gösteriler, daha eski mücadelelerin yankılarına tanık olmuştur. Bunu Quebec’te ve pek çok başka şehirde gerçekleşen ve geniş çaplı alternatif küreselleşme hareketinin parçası olan benzer büyük protestolar izlemiştir. ABD’nin Wisconsin eyaletine bağlı Madison şehrinde, Madrid’deki Puerta del Sol ve Barselona’daki Plaza del Sol ile Plaza de Catalunya ve Atina’nın Syntagma Meydanı’ndaki kitlesel protesto hareketlerine tanıklık edilmiştir. Bunların yanı sıra Mexico’nun Oaxaca eyaleti, Bolivya’nın Cochabamba (2000, 2007) ve El Alto (2003, 2005) bölgeleri devrimci hareketler ve ayaklanmalara, Buenos Aires (2001-2002) ve Şili’nin Santiago şehri de (2006, 2011) içeriği farklı olmakla birlikte diğerleri kadar önemli siyasi patlamalara sahne olmuştur. Bu kent mücadelelerinde olaylar tekil merkezlerde kısmi bir belirlenmişlikle

kalmamış, başkaldırı ve ayaklanma ruhu, birçok olayda kentsel şebekeler üzerinden adeta bulaşıcı bir virüs biçiminde diğer kentlere yayılmıştır.

Batı'daki 21. yüzyıl kent mücadeleleri ve büyük protestoları, Ortadoğu ve Kuzey Afrika ülkelerindeki büyük halk isyanları karşısında yerel ve kısmi nitelikler taşımaktadır. Tunus'un Sidi Bouzid, Mısır Kahire/Tahrir'de bir yıl ara ile iki büyük halk ayaklanması, Libya'da Sirte ve Bingazi, Suriye'de halen devam eden (sıklıkla dillendirilen kent/bölge Rojava'da) halk hareketleri ve ayaklanmaları, Batı'daki büyük protestolar ve kentsel hareketlerden çok daha derin bir içerik taşımaktadır.

Kuzey Afrika ve Ortadoğu halklarının mücadelesi, daha geniş bir mücadele perspektifi ile belirlenmiş, eski rejimlerin değişimine yönelik, iç dinamikler kadar dış dinamiklerin de etkili olduğu ve yaşanan iç savaşlarda çok sayıda ölüm ve yaralanma ve ülke içi ve dışına akan büyük göç dalgaları ile sonuçlanan halk ayaklanmaları olarak değerlendirilebilir. Bu coğrafyadaki halk ayaklanmalarının temelinde toplumsal, politik, ideolojik derin çelişkilerin yattığı gözlenmektedir. İşsizlik, yoksulluk, kötü yaşam koşulları, evsizlik ve gıda yetersizliği, ifade özgürlüğünün engellenmesi ve polis şiddeti gibi çok sayıda neden bu ayaklanmaların itici çelişkileri olmuştur. Kuzey Afrika ve Ortadoğu'daki Ayaklanmalarda dil bildiği için dünyayı izleyebilen, Twitter ve Facebook kullanan, emek ve demokrasi güçlerine destek veren öğrenci ve gençler –Tunus'ta üniversite mezunu işsiz olup tezgâhına el konulduğu için kendini yakan genç, çapıcı bir örnektir– ön saflarda yer almıştır ve bu ülkelerin halklarını hareketin içine çekmede bu kesimlerin büyük bir rolü olmuştur.

12 Eylül Askeri Darbesinin Ezdiği İnsanların Yeniden Canlanması

Türkiye'ye gelince: 1980'lerden itibaren askeri darbe ile emek ve demokrasi güçleri içindeki varlığı ezilmiş, siyasetten uzaklaştırılmış, hatta kendinde sabitlediği özsansürle siyaset yasağını bir türlü aşamayan Batı'daki halklar, bu hissiyatı yeni kuşaklara da aktarmaya çalışmıştır. Ancak darbenin etkileri, toplumsal mücadelelerin de eşliğinde 1980'ler ve 1990'lar kuşağına azalarak geçmiş ve gençler, 21. yüzyılın halk ayaklanmalarını ve kentsel

toplumsal hareketlerini farklı bir bağlamdan anlamlandırmıştır. Türkiye'nin Batı'sında 12 Eylül askeri darbesinin yarattığı travma, Gezi İsyanı ile aşılmıştır: *"Direndik, içimizdeki ölü vatandaşı kür-tajla aldırдық."*

Kapitalizmin Krizi ve Neoliberal ve Muhafazakâr Politikalar

Kapitalizm daima tarihsel bir kapitalizm olageldi. Tarihsel kapitalizm, sermayenin emek üzerindeki tahakkümünü sağlıyor. Aynı zamanda bir dizi özgül baskı biçimine başvuruyor. Bunlar ırksal, cinsel, cinsiyetçi, ulusal, kültürel ve inançsal niteliktedir ve çeşitli hiyerarşi örüntülerine yaslanmaktadır. Kimlik hareketleri buna bir itirazın ve isyanın ifadeleri olarak tarih sahnesine çıktı. Bu nitelikleriyle şu veya bu kapitalist toplumun bağrındaki dışlama, ayrımcılık, ırkçılık, yok sayma, ezme, marjinalleştirme ve homofobi ilişkilerini sergiliyor ve bir mücadele alanına çeviriyorlar.

Gezi İsyanı öncesinde IMF ve OECD gibi kuruluşların raporlarına göre, bir süredir az gelişmiş ülkelerden emperyalist kapitalist ülkelere doğru bir sermaye çıkışı olmuştur. Bu yönelim, kapitalizmin krizinin tüm yüklerinin geri bırakılmış kapitalist ülkelere doğru transfer edileceğini göstermektedir. İktisadi dinamikler, Türkiye'de emekçi sınıflar ve ezilen halkları, Haziran İsyan'ından önceki iktisadi durgunluğun işsizliğe dair sonuçlarıyla derinden etkilemiştir. 2012'den itibaren ekonomik büyüme yavaşlamış ve iktisadi durgunluk yaşanmıştır. Türkiye'de büyüme oranı 2011'de % 8,5'den 2012'de % 2,2'ye gerilemiştir (TÜİK, 2012). Bu durum işsizliği tetiklerken özellikle ülke nüfusunun önemli bir bölümünü oluşturan gençler arasında sosyal gerilimleri artırmıştır.

Kapitalist kalkınma sürecinin tehditleri arttıkça sermaye sınıfları yüksek güvenliktir sitelerde hayat kurarken emekçi sınıfların farklı katmanlarının farklı ilçe/mahallelere doğru kaymasıyla derin toplumsal ayrışmalar yaşanmaktadır. Toplumsal ayrışma, sadece sınıfsal temelde değil, etnik ve inanç zemininde de hayat bulmaya başlamıştır. Neoliberalizmin ayırım gözetmeksizin kent-sel ranta dayalı birikim rejiminin muhafazakâr örnekleri, kentin farklı sayıdaki merkezlerinde hızla çoğalmaya başlamıştır. Pek çok kentin doğal, kültürel ve tarihsel dokusu üzerine saplanmış bir hançer gibi duran TOKİ konutları, yüksek gökdelenler, kent-

lerde “alışveriş ve tüketim tözü”nü yeniden üreten AVM’ler ve şehirlerde giderek ağırlaşan muhafazakâr simgeler ve diğer zihinsel tasarımlar.

Doğayı, kendini yeniden üretme ve yenileme kapasitesinden daha büyük bir güçle bozunmaya götüren kapitalist üretim yordamlarının bugünkü işleyişi, yeryüzünde canlı yaşamın sürekliliğini ve varlığını tehdit ediyor. Bütün yerküreyi kasıp kavuran, seller, yangınlar, kuraklıklar, dondurucu soğuklar, kavurucu sıcaklar, susuzluk, toprağın, havanın, suyun zehirlenmesi ve türlerin yok oluşu ile bütün kıtalarda yaşayan tüm insanlara kendisini bir felaketler silsilesi olarak her gün daha çok duyuran ekolojik kriz, uygarlıktan kaçışı değil onu dönüştürmeyi, yeni ve daha ileri bir uygarlığa sıçramak için, insan-insan ve insan-doğa ilişkilerini bir ve aynı anda değiştirmeyi zorunlu kılıyor. Kapitalizm, emek gücüne ya da canlı emeğe karşı nasıl davranıyorsa doğaya da öyle davranıyor: Daha çok kâr için iliğine kadar sömürmek! Gezi İsyânı’nda ekoloji hareketlerinin aşağıdaki sloganları ekolojik krizin anlaşıldığını gösteriyordu: *“Kapitalizm gölgesini satamadığı ağacı keser.”* (Karl Marx) *“Biz ihale ve rant için değil, sirke ve limonla direnenlerin yanındayız.”*

Gezi İsyânı’nı etkileyen dinamiklerden bir diğeri, on yılı aşkın süredir iktidarı elinde tutan AKP hükümetinin yaşam alanlarına, yaşam tarzına ve özgürlüklerine dönük muhafazakâr/otoriter müdahalelerinin Başbakan’ın kişiliğinde cisimleşen otoriter/kışkırtıcı egemenlik tarzının dayatmasıdır. AKP, toplumsal yaşamın her alanını, “mahalle baskısı”nı da kullanarak adım adım muhafazakârlaştırmaya, dini referansları yaygınlaştırmaya çalışıyor. İslam’ı, kurmakta olduğu yeni rejimin hukukunun, meşruiyetinin hiç olmazsa temel kaynaklarından biri haline getirmeyi hedefliyor.

AKP hükümeti, “kutsal aile” ve erken evlilikleri, hatta küçük yaşta evlilikleri teşvik eden politikaları, alkolü ve sigarayı sınırlandırmaya çalışan, gündelik yaşamı ev-aile çevresi ve (iş varsa şayet) işyeri arasında gidiş gelişlerle sınırlayan ve bunu güvence-siz ve düşük ücretlerle çalışmayı getirerek nesnel koşulları da hazırlayan politikaları uygulamaya başlamıştır. Halkın hem bunları yapamayacak nesnel koşulların hazırlanması hem de velev ki tercihler bir biçimde farklılaşsa da öznel tercihlerin sınırlandırılmasına dönük müdahaleleri tepkinin büyümesinde etkili olmuştur.

AKP politikalarının ataerkil düşünce ve pratiği besleyen politikaları, kadın özgürlüğünü tehdit eder boyuta ulaşmıştır. Kadınların aktif emek gücü piyasalarından dışlanmasına ve işsizliği erkeklere göre daha yoğun yaşamasına neden olan emek gücü politikalarına ek olarak kadınlara çok çocuk doğurmayı telkin etmesi, kürtajın politik ve fiilen engellenmek istenmesi, siyasal iktidarın açık ve örtük teşviklerle örtünmeyi/kapanmayı talep etmesi, Haziran insanınca özgürlüklerin engellenmesi olarak algılanmıştır.

AKP iktidarının eğitim alanında muhafazakârlaştırma politikalarından en belirgin olanları şunlardır: Alevi hareketinin haklı taleplerine karşın din derslerinin zorunlu olmasında ısrar edilmesi, tek din/tek mezhep anlayışı gereğince eğitim programları içinde din derslerinin saatlerinin artırılması, kız çocuklarının okuldan erken ayrılışını kolaylaştıracak yolların açılması, İmam Hatip Liselerinin yaygınlaştırılması. Bu politikalar açık olarak ifade edilenlerdir. Örtük program biçiminde eğitimde gündelik yaşamın içine gizlenen pek çok muhafazakâr stratejik ve taktik eylemler, (eğitim yöneticileri ve öğretmenler arasında muhafazakâr kadrolaşma, seçmeli derslerin manipölasyonu, ders kitaplarındaki muhafazakâr etkiler, geleneği üreten öğretmen davranışları, okuldaki muhafazakâr simge, imgeler ve diğer zihinsel tasarımlar vb.) eğitim alanında kutuplaşmalara yol açmış, eğitim bileşenlerinin birbirlerine olan güvenini sarsmıştır. “Zorunlu Din” dersi, başörtüsü, İmam Hatip Liseleri vs. gibi başlıklar altında tartışılan sorunlar, Antikapitalist Müslümanların da ifade ettiği gibi din-devlet ilişkisindeki çarpıklığın eğitim sistemine olan yansımalarıdır.

Haziran Günleri’nden Sonra:

Devrim Olmasa da Evrim Kök Salarak Devam Ediyor

Gezi İsyanı’nın gündemine yerleşen meseleler çok fazladır. Toplumsal, kültürel, politik, ulusal, cinsel ve inançsal çoğulculuğu, çoğu zaman sınırlarda dolaşmaya zorlansa da barışçı mücadele yöntemlerindeki ısrarı, metropollere ve taşraya, büyük ve küçük kentlere eş zamanlı yayılışı; milyonlarca insanı burgacına alarak geçtiği her yerde yarattığı muazzam politik psikolojik dönüşümleriyle “Gezi İsyanı”, geleceğin toplumsal mücadelelerinin geçeceği yolların keşfedildiği bir öncü başkaldırıdır.

Gezi İsyânı AKP'nin gül bahçesinde gezinmediğini ortaya koymuştur. Küresel ve yerel sermayenin desteğine, geniş kitle tabanına, eski rejimi tasfiye ve yeni rejimi kurma yönünde kazandığı mevzilere rağmen İsyândan sonra AKP kendisini güvende hissetmiyor.

AKP'nin vahşi neoliberalizmine karşı, işçi sınıfı ve emekçi kitleler arasında farklı yerlerden patlak vererek biriken öfke, Gezi İsyânı'nda görüldü. Gençler, güvenceli bir gelecek için mücadele ediyor. İşçi direnişleri yayılıyor ve toplumsal destek buluyor. Sendikacı işçilerde mücadeleciler sendikalara yönelik gözleniyor. Kürt Hareketi, iktidarı görüşme masasına oturtma başarısı gösteriyor ve geniş bir meşruiyet zemini yakalıyor. Bu iktidar döneminde olağanüstü ölçüde artan kadına yönelik şiddet/cinayet ve cinsel saldırılar, kadınların özgürlüklerini kısıtlayan muhafazakârlaşma dalgası vb. tehditler karşısında kadınlar sokağa dökülüyor ve kurtaj konusunda olduğu gibi iktidarı geriletebiliyor. Kâr uğruna doğanın talanına karşı çıkan köylü/kentli kitleler sermayenin hesaplarını bozuyor ve kendi yaşam çevrelerini savunuyor. Üniversiteleri şirkete, liseleri kışlaya çeviren iktidara karşı öğrenci gençlik hareketi geçiyor.

Kentlerine ve barınma haklarına sahip çıkan kent sakinleri, heteroseksizme direnen LGBT'ler, hayvan hakları savunucuları ve diğer ezilen ve sömürülen kitleler AKP iktidarını çeşitli cephelerden zorluyor. Sermaye sınıfının, iktidarın ve bilcümle sermaye partilerinin uykusunu kaçırın, işte bu toprağın derinliklerinden gelen sarsıntılardır.

Yüzlerce yıllık devlet politikası, elde ettiği kısmi sonuçlara karşın, Alevileri inançlarından ve kültürlerinden koparamıyor, muhalif kimliklerini ortadan kaldıramıyor. Alevi toplumu, kapitalizmin gelişmesine bağlı olarak köklü bir değişim yaşasa da -şehirlileşme, sınıfsal ayrışma vb. yeni koşullarda kimliğini yeniden oluşturuyor ve büyük çoğunluğu muhalif konumlarını yükselen demokratik Alevi hareketi içinde pekiştiriyor.

Öte yandan kapitalizme, muhafazakâr dünyanın içinden gelen itirazlar da yükseliyor. "Antikapitalist Müslümanlar, Haziran İsyânı öncesinde ve sürecinde "yeryüzü sofraları" kavramsallaştırmasını kullanıyor ve görünür sloganları olan "Mülk Allah'ındır" ile kapitalizmi teşhir ediyor.

Gezi İsyanı işçi sınıfı mücadelesi ve antikapitalist hareketler için derslerle doludur. Artık biliyoruz ki kapitalizme karşı mücadeleler, çok boyutlu, çok eksenli ve çok cepheli bir mücadele niteliği taşıyacaktır. “*Şimdi anladınız mı neden bizi Türk-Kürt Ale-vi-Sünni diye ayırdıklarını? Birleşince böyle oluyoruz çünkü! Birleşse birleşse kazanacağız!*” Artık isyanların şu ya da bu eksenden patlak verebileceğini biliyoruz. Gezi İsyanı tüm bu mücadelelerin birbirine eklenilebildiğini, yaklaştırılabildiğini, buluşabildiğini ve kesişebildiğini göstermiştir. Gezi yeni bir ittifak siyasetinin zorunluluğunu vurgulamıştır. Öte yandan örgütsel mücadele açısından Gezi direnişçileri, dikey, bürokratik, merkeziyetçi, aşırı köşeli, öğreten örgütlenme modellerine soğuk bakmaktadır.

21. yüzyıl devrimleri, örgütsel ve politik çoğulculuk, sınıfsal ve sınıf içi ifadeler çeşitliliği, kapsanan antikapitalist dinamikler zemini, kimlik yelpazesi, karşıkültür hareketleri, yerel ve ülkesel toplumsal muhalefet odakları bakımından çok bileşenli ve çok eksenli, zenginleşmeye açık, dinamik ve siyasal ile toplumsal olan arasındaki mesafeyi eritecek şekilde konumlanan koalisyonların eseri olabilir ancak. Bu tarz bir ittifak siyaseti işçi sınıfının kendi iç birliğini sağlamasının da vazgeçilmez bir yoludur. İşçi sınıfı böyle bir ittifak siyasetinin başını çekmek, müttefiklerinin özgüllüklerine alan açmak, özerk var olma hakkını tanımak, çeşitli mücadele eksenleri arasında paralellikler, kesişmeler, yakınlaşmalar ve örtüşme zeminleri yaratmakla yükümlüdür. Böyle bir ittifak bugünün Türkiye’sinin tarihsel koşullarında en geniş düşünsel ve pratik zeminini Halkların Demokratik Kongresi’nde (HDK) bulmaktadır.

Nefsi Müdafaa Kardeşliği: Gezi ve Kürt Siyasallığı

Yücel Demirer

Bu yazıda Gezi Parkı'na yönelik müdahaleye itirazla başlayan, hızla kitleselleşen 2013 yazı boyunca devam eden eylemler ile Türkiye'de Kürtlerin özgürlüğü ekseninde yapılan siyasal mücadele arasındaki ilişki ve daha ileri ortaklıkların olanakları tartışılmaktadır. Konu bir yandan Gezi sürecinin gelişiminde Kürt siyasal kurmaylığının tutum ve tepkileri bağlamında, diğer yandan aynı ortamlarda ilerleyen paralel mücadelelerin birbirinden etkilenme örneklerinden bize kalan deneyim ve mevcut kuramsal birikim üzerinden değerlendirilecektir.

“Orantısız” Bir Kitlesellik, Yenilik ve Dayanışma Düzeyi

Bir parkın dönüşümüne ilişkin orada yaşayan halkın görüşü alınmadan verilen bir karar ve sonrasında bir avuç insanın hayatına ve geleceğine sahip çıkmasıyla başlayan olaylar tüm 2013 yazına damgasını vurdu. Kolaylık olsun diye “Gezi Olayları” diye tanımlasak da harekete geçirdiği kitlenin büyüklüğü ve heterojenliği, eylemlerin coğrafi yaygınlığı, itiraz edilen konuların çok boyutluluğu ile yaşanan deneyimi “2013 Yaz İsyanları” olarak nitелеmek yanlış olmayacaktır. Başlayan günün alacakaranlığında az sayıdaki pasif direnişçiye orantısızca sıkılan gaz ve uygulanan şiddet sonrasında başlayan olaylar, 4+4+4'ten Roboski'ye, yaşam biçimi dayatmalarından plastik bir Osmanlıcılığa, üçüncü Boğaz Köprüsü isimlendirmesinden metrolarda ahlaka davet anonslarına kadar türlü biçimlerde somutlanan otoriterliğe bir tepkiydi.

Çok kısa sürede ülke geneline yayılan protestolar, dudak ısırtan bir polis şiddeti ve siyasi iktidar temsilcilerinin üstten ve tavizsiz diliyle birleşerek genişledi.

Artarak kitlesellenen eylemlerin iktidar söyleminde faiz lobisi, çapulculuk, dış basın desteği, kendi başarısına karşı tezgâh türünden farklı duyarlıklara dokunan kavramlar kullanılarak yaftalanması yanında, bu beklenmedik kitle hareketini kendi kâr hanesine yazma, bundan siyasal çıkar sağlama gayretleri de gözlemlendi. Ancak Gezi Direnişi'yle ortaya çıkan yeni ve diri ortak dil, bu türden hesaplı yaklaşımların üstesinden gelmeyi bildi. Yalnızca siyasal iktidarı değil, birbirinden ayrı çatılar altında kümelenmiş siyasal muhalefeti de Gezi benzeri bir toplumsal hareketliliğe neden ulaşamadığı, ona önderlik edemediği konusunda uyarılmış oldu. Sadece siyasal alanda değil, entelektüel mecralarda da kısa sürede sıçramalar ve “artık hiçbir şey eskisi gibi olmayacak” dedirten yaratıcılık örnekleri ortaya çıktı. Bir yandan “orantısız” zekâların üretkenliği, diğer yandan eylemcilerde Türk dışı kan arayan ırkçılığın sığılığı, geride kalan on yılın pek çok kafa karışıklığını dağıttı, kavram ve kategorilerin yerli yerine oturmasını, hatları görece netleştirdi ve toplumsal mücadele düzeyini ilerletti.

Adalet ve Kalkınma Partisi kurmaylığının partinin kuruluşundan Gezi isyanlarına kadar çokça yararlandığı “mağdur ve mazlum” imajı toplumun belli bir kesimi için çözüldü. Bu söylemin kendisini üzerinde inşa ettiği “Kemalist vesayete son verme” idealinin gerçek olmadığı, bunun dindar-muhafazakâr ve polis şiddetine bulanmış bir versiyonunun gündeme geldiği görünür oldu. Son derece kısa bir sürede verili kalıpları yerle bir ederek gelişen süreç, toplumsal muhalefetin özgüvenini geliştirip ortaya çıkan yeni dinamikleri aynasında yansıtırken neredeyse anında gözleri Kürt siyasetine ve onun hareketlendirme yeteneği olan toplumsal kesimlere çevirdi.

Köhnemiş siyasetin egemenliğinde yeşeren “koyun milletiz” algısı tersyüz olurken siyasal tabanların sanıldığı kadar kemikleşmediğinin, ülkedeki muhalif enerjinin tükenmediğinin, Adalet ve Kalkınma Partisi iktidarının sarsılmaz ve yenilmez olmadığının hızla ortaya çıktığı bir dönemde, Türkiye siyasetinin en dinamik siyasal kanallarından biri olan Kürt hareketine bakılmasında şaşılacak bir durum yoktu. Nazan Üstündağ'ın “yeniden halk oluyoruz” diye nitelendirdiği bir dönemde bakışların Kürtlerin örgüt-

l  tepkisine çevrilmesi son derece doğalı. Türkiye’de etkin Kürt siyasetinin, Adalet ve Kalkınma Partisi iktidarının hesap vermez tavrına ve Türkiye Cumhuriyeti tarihinde devlet kurumunun geleneksel olarak kullandığı otoriter dili rahatça sahiplenmesine karşı çıkan, siyaset kurumuna güvenmeyen ve fakat asla apolitik olarak nitelenemeyecek olan genç kuşakların eylemlerine verdiği yanıt, bir anlamda tarihsel bir muhasebe hesabının tamamlanması anlamı da taşıyacaktı.

Tüm bu gelişmeler olurken uzun bir s reden sonra heterojen ama birleşik bir muhalefet olasılığı ortaya  ıktı. Gezi süreci ve izleyen isyanlar, Türkiye’nin sosyolojisinden doğan tüm çelişkileri yansıttı. Bu durumun siyasal alana nasıl yansıyacağı merak konusuysen ekonomik krizden çok sosyal dinamiklere dayanmaktayken, tarihsel olarak Kürt muhalefeti ile Fırat’ın batısındaki sosyal ve siyasal itiraz arasında çok ciddi nicel ve nitel farklılıklar mevcutken, Türk devlet aklı bu iki muhalefet kanalının birleşmemesi için tarih boyunca çaba göstermişken, demokratik yöntemlerle seçilen fakat otoriter bir yönetim sergileyen Erdoğan’ın giderek militerleşen yıkıcı neoliberalliği artık katlanılmaz bir düzeye gelmişken, Kürt siyasal aktörlerinin tepkisi ne olacaktı? Geceler boyu çadırlarda sabahlayanlarla, iş çıkışı fular ya da kravatını çıkararak alanlara dolanların omuz omuza mücadele ettiği, Anti-kapitalist Müslümanları, LGBT (Lezbiyen, Gey, Biseksüel, Trans) bireyleri, taraftar gruplarını, işçiyi, işsizi, öğrenciyi, çırağı ve daha nice çeşitlilikleri kucaklayan, beklenmedik orantısız zek  ve cesaret örnekleri üreten, klasik siyaset yapma biçimlerini gölgede bırakan eylemlerle birlikte Fırat’ın batı yakasının da korku duvarını açtığını tescilleyen bu s rec , Kürt siyasallığı tarafından nasıl karşılanacaktı?

Sırrı Süreyya  nder’in Refleksi ve BDP

Kimsenin beklemediği bir anda ortaya çıkan Gezi Direnişi’nde Kürt muhalefетinin ilk andaki görünür katılımı Barış ve Demokrasi Partisi (BDP) İstanbul Milletvekili Sırrı Süreyya  nder aracılığıyla oldu. Gezi Parkı’nda ağaçların kesilmesine engel olmak isteyen Gezi Parkı Platformu  yesi gençlerin parkta nöbet tutmaya başlamalarını izleyen 28 Mayıs sabahı, polisin parkta nöbet tutan gençlere saldırmaları sonrasında  nder duruma müdahale etti.

Yıkım için gelen araçların ruhsatını sorarak saldırıyı durdurdu. Siyasal olmaktan çok sosyal ve insani bir sorumluluğun parka götürdüğü Önder'in üç gün üst üste süren ve kendisinin de yaralanmasına neden olan engelleme çabaları sırasında başlangıçta onlarla ifade edilen protestocu sayısı 30 Mayıs akşamında on binlerle ifade edilir hale gelmişti.

Sırrı Süreyya Önder alana koşmasının kendiliğindenliğini *Kaldıraç* dergisinde yayınlanan kısa röportajında şu şekilde ifade etti: "Direnişin neresinde yer alıyorum diye kendime sorduğumda birkaç cevap verebilirim. Birincisi başlangıç aşamasında orada sürekli bulunan genç arkadaşımızla birlikte Gezi'nin polisçe işgaline karşı yer aldığım kısım ki bunlar ilk günler. Sonraki ise tüm diğer HDK vekilleri ve diğer parti yetkilileri ile birlikte aktif olduğumuz kısım."¹

Gezi Parkı Direnişi'nde iş makinelerinin önüne geçen ve bu yüzden İmralı heyetinden çıkarılan Önder'in ilk adımından sonra Kürt siyasetinin belirleyici aktörlerinde kısa bir sessizlik yaşandı. Bu duraklama yalnızca siyasal aktörlerde değil, hareket etmek için buradan gelecek iradeye bakan kitlelerde de gözlemlendi. Sosyal medya üzerinden yansıyan ilk hava "Biz ezilirken siz neredeydiniz?" türünden bir eleştirelilik içermekteydi.

Öncelikle sürecin çok hızlı ilerlediği ve olanların yalnızca Kürt siyasal aktörlerini değil, tüm kesimleri şaşırttığı burada belirtilmelidir. Aniden patlayan isyanın BDP karar organlarını duraklatmasının en önemli nedeni, Gezi eylemlerinde sokağa çıkanların, ulusalcıları ve bu arada Kürt muhalefetine tarihsel olarak karşı olan unsurları da içinde barındırması ve sürecin nereye evrileceğinin kestirilememesi idi.

Selahattin Demirtaş'ın protestoların patlak vermesinden sonra sürece şüphe ile yaklaşan ve daha sonra çok eleştirilen demecine ilişkin Twitter üzerinden verdiği yanıt, izleyen dönemde BDP çevrelerinin ilk tutumlarından vazgeçmesi ve yeni pozisyonlarını netleştirmesi anlamına da gelecekti: "Gezi Direnişi'yle değil, bu halk hareketini askeri darbeye kadar götürebilir miyiz diyenlerle aramıza mesafe koyduk. Çarpıtanlara duyurulur."² Demokratik Toplum Kongresi gündeminde uzunca bir süredir tartışılan meseleleri Türkiye'nin gündemine getiren Gezi çıkışının ilk anda

1. *Kaldıraç*, Temmuz 2013, sayı 145, s. 87.

2. *Milliyet*, 31 Temmuz 2013.

doğru okunamamasında sürecin beklenmezliği ve karmaşıklığı etkili oldu.³ İsyanın başlamasından sonraki ilk Cuma ve Cumar-tesi günlerinde sınırlı sayıda Kürt eylemcinin barikatlarda görülmesini Hülya Osmanağaoğlu şu şekilde yorumladı: “Bu isyan bir ‘yeter artık’ duygusuyla başlamıştı ve Roboski’de 34 genç ölürken, Uğur Kaymaz’lar ve Ceylan Önkol’lar katledilirken, tabir yerindeyse kılını kıpırdatmayan bir halkın isyanına ilk anda mesafeli yaklaşılması son derece anlaşılır bir duyguydu.”⁴

Ağustos sonunda, Cemil Bayık bahsi geçen duraksamayı kabul ederek durumu şu sözlerle açıkladı: “Neden onu yaşadılar? Birincisi ‘Katılırsak, devlet Türkiye’deki demokrasi güçlerine saldırabilir, eğer katılmazsak saldırı olmayabilir, o zaman bu hareket daha güçlü gelişebilir’ diye düşünüldü. İkincisi, ‘Eğer katılırsak Önder Apo’nun başlattığı süreç zarar görebilir. Bunu kullanan güçler olabilir. Özellikle hükümet bunu kullanabilir. Zaten çözüm yönünde adım atmaya pek niyeti yok, bunu da gerekçe yapıp adım atmayabilir’ anlayışı vardı.” Gezi sürecinin 15-16 Haziran direnişinden sonra bir ilk olduğunu ve Türkiye’de demokratik siyasetin önünü açtığını belirten Bayık, Kürt Hareketinin Gezi sürecindeki salınımlı duruşu konusunda şu sözlerle özeleştiri yaptı: “Bu endişelerle, katılmama ve zayıf katılma durumu yaşanmıştır. Bu iki anlayış da yanlıştır. Bunun kesinlikle yanlış olduğunu söylüyorum.”⁵

Olayların başlamasını izleyen pazar akşamından itibaren Gezi Parkı’nda hem BDP bayraklarının çoğalması hem de barikat kurma konusunda daha bilgili kişilerin ortaya çıktığının konuşulmaya başlanması durumun değiştiğini gösterdi. Bu gelişme, eylemlerin başından itibaren Gezi’nin arkasında ulusalcıların olduğu, yeni bir Cumhuriyet mitingi dalgasıyla karşı karşıya olunduğu, asıl hedefin barış sürecinin duraklatılması olduğu gibi şehir efsanelerinin etkisinin alanda yapılan gözlemlerle dağılmasıyla da doğru orantılıydı. Rahatlamanın bir diğer nedeni, Gezi eylemlerine kadar daha dar ölçekte ve muhafazakâr kesimlerce taşınan/sahiplenilen simgelerin, Gezi süreci boyunca daha farklı nedenler-

3. Yalnızca BDP çevrelerinde değil, Kürt kanaat önderliğinin diğer kanallarında da benzeri çekinceler gözlemlendi ve barış sürecinin selametine ilişkin endişeler ifade edildi. Bkz. “Gezi ve Kürtler.” Vahap Coşkun, *Radikal İki*, 09.06.2013.

4. *Mesele Kitap Dergisi*, Temmuz 2013, sayı 79, s. 19.

5. BBC Türkçe Haberler ağı ortamında yer alan Mahmut Hamsici röportajı. Yayın tarihi 29.08.2013 http://www.bbc.co.uk/turkce/haberler/2013/08/130828_cemil_bayik_3_gezi_cemaat.shtml Bağlantı 29.08.2013

le taşındığının anlaşılması oldu. Birtakım simgelerin ulusalcılık kanıtı olmaktan çok kanıksanmış kendini ifade biçimleri olduğu görüldü. İsyân alanlarında polis şiddetine serzenişte bulunurken duyulan “bunlar PKK taraftarlarına bile yapılmadı” türünden bir dilin zaman içinde gücünü kaybettiği gözlemlendi.

İzleyen günlerde başta Sırrı Süreyya Önder olmak üzere BDP milletvekillerinin İstanbul’da ve diğer illerde Gezi’ye ilişkin protesto ve eylemlerde yer aldığı görüldü. Bu aşamada verilen desteğin dozajında eylemleri domine etmeme arzusu ve ulusalcılarla karşı karşıya gelinmek istenmemesi gibi nedenlerle bilinçli bir ölçülülük olduğu hissedildi.

Başbakan Erdoğan’a “Siz nasıl Atatürk ile terörist başının fotoğrafinin yan yana olmasını kabul ettiniz?” dedirtecek görüntüler ortaya çıktı. Sosyal medya ve Gezi’den izlenim notları eskiden Kürt eylemcilerle bir arada düşünülemeyecek kesimlerin hoşgörü örnekleri ile doldu taşı. 28 Haziran’da Diyarbakır’ın Lice ilçesine bağlı Kayacık köyünde barış sürecine rağmen karakol inşaatının sürdürülmesini protesto edenlere açılan ateşte Medeni Yıldırım adlı genç hayatını kaybetti. Özellikle Lice’de olanlardan sonra BDP’nin süreci anlamasına yönelik soru işaretleri hızla ortadan kalktı. Lice kaymakamının önce “birbirlerini vurdular” sözleriyle değerlendirdiği, valiliğin “uyuşturucu kaynaklı” diyerek yaftalandığı bu acı eşik ve Gezi sürecinde evlatlarını kaybeden annelerin buluşması gibi gelişmeler sürece damgasını vurdu.

Büyük Fotoğraftaki Kürt Siyasallığı

Yalnızca Kemalizm karşıtı olmakla demokrat olunamayacağı, azınlık darbeciliği kadar çoğunluk otoriterliğinin de sakıncalarını gözler önüne seren eylemler, yalnızca Fırat’ın batısında değil, doğusunda da bir yeniden düzenleme ve hatta harmanlanma arayışını beraberinde getirdi. KCK (Koma Ciwaken Kürdistan - Kürdistan Topluluklar Birliği) yönetiminde önemli yapısal değişiklikler ve yeni görevlendirmeler yapıldı. KCK’nin yasama organı işlevini gören Kongra-Gel’in 30 Haziran-5 Temmuz 2013 tarihleri arasında Kandil’de toplanan genel kurulunda KCK Yürütme Konseyi Başkanlığına Bese Hozat ve Cemil Bayık, Kongra-Gel eşbaşkanlıklarına Hacer Zagros ve Remzi Kartal getirildi. Genel kurul PKK’nin üst yönetimini değiştirirken, genel kurulda

beş ayrı Kürt lehçesi yanında Türkçe olarak da yemin edilmesi dikkati çekti.

Gezi'nin Lice'yle kesiştiği noktada Kürt muhalefeti yalnızca bağlaşıklıklar politikasını değil, demokrasinin ne olduğunu da tartışmaya başladı. Daha doğrusu uzun bir süredir yapmakta olduğu tartışmayı Türkiye'nin tümünü kapsayacak ve kendisine yöneltilen "Türkiyelileşememe" eleştirisini yanıtlayacak bir biçimde genişletmeyi arzu etti.⁶ Abdullah Öcalan'ın Gezi'ye yönelik olumlu tutumu ve Türkiye'de demokrasi düzeyinin yükselmesinin Kürt sorununun gelişimini iyi yönde etkileyeceğini ifade etmesi, KCK yöneticilerinin çeşitli tarihlerdeki destekçi yorumları Kürt siyasetindeki kapsamlı arayışın zeminini oluşturdu.

BDP'de Gezi sürecinin önemli bir dönemeç olarak algılandığını ve içerde önemli tartışmalar yaşandığını gösteren önemli bir kanıt, Altan Tan'ın 7 Temmuz 2013 tarihinde, Nuçe televizyon kanalında yayınlanan bir tartışma programda "Kürt siyasetini formatlamak gerekli" şeklinde özetlenebilecek sözleriydi. Bu programda karnı ağrıyan kesimler olarak tanımladığı Kürtler, Aleviler, dindarlar ve laiklerin tümünü içeren, bunların tümünü tatmin eden bir projenin gerekliliğine işaret eden Altan Tan, Demokratik Toplum Kongresi'nin bu perspektife uygun olarak çalışması gerektiğini belirtti. Tan, değişen dünyayı daha iyi okuyan, DTK ve HDK'nin "dar kulvarda kalan sol" sınırlılığı aşan yeni formüller geliştirilmesi gerektiğini ifade etti.

Bir başka önemli tartışma, 18 Ağustos 2013 günü Ankara'da toplanan Halkların Demokratik Partisi birinci olağan kongresi öncesinde Halkların Demokratik Partisi (HDP) parti meclisine sunulan "Gezi Direnişi ve HDK" başlıklı değerlendirme raporu taslağı üzerinden yapıldı. Kürt siyasal kurmaylığının Gezi sürecindeki tutumunun eleştirildiği metinde, "Gezi İsyanı, gelecek mücadelelerin geçeceği yolların keşfedildiği bir öncü ayaklanma" olarak tanımlandıktan sonra şu görüşlere yer verildi:⁷

6. Kısa bir yazının gerektirdiği genellemeler, sürecin çok boyutluluğunun unutulduğunu düşündürmemelidir. Örneğin yaz isyanlarının Kürt illerinde sönük geçmesi, üzerinde düşünülmeyi gerektiren bir konudur. Bu sorunu Dersim üzerinden tartışan bir yazı için bkz. Tuna 2013.

7. Alıntı bahsi geçen taslaktan değil, bunun gözden geçirildikten sonra kamuoyu ile 12 Eylül 2013'te paylaşılmış "HDK'nin Yeniden İnşası ve Yeni Dönemin İhtiyaçlarını Karşılacak HDK Yapılanması Kapsamında Gezi Direnişi, Değerlendirme ve Sonuçlar" başlıklı yeni versiyonundan yapılmıştır. İki metin ana hatlarıyla aynıdır.

“HDK’nin bileşeni BDP’nin Direniş sürecine ilişkin rezervleri de bir dizi değerlendirmeye ve spekülasyonlara yol açtı. Ancak esas olarak BDP de diğer HDK bileşenleri de Gezi Direnişi’ni olması gereken yerden ele alarak ilerletmekte yetersiz kaldı. Yerelin özgünlüğü, yerelden ve yerinden yönetim, yerel demokrasi, yerelin ihtiyaçlarına yanıt olacak somut ve ilerletici politikalar geliştirilmedi. Doyurucu bir tartışma devresinden geçmediği nispette bir bölüm rahatsızlıkların HDK bünyesinde de doğduğu ve tartışıldığı biliniyor. Bununla birlikte, Direniş boyunca Kürt kentlerinde de İstanbul, Ankara, İzmir, Adana, Mersin gibi güçlü bir tabanın ve milletvekillerinin bulunduğu metropollerde de merkezi ve örgütlü bir toplumsal protestonun yokluğunun bir açıklaması olması gerekir. ‘Ulusalcılar’ın varlığının süreçte ilk bakışta görüldüğü kadar belirleyici olmadığı artık anlaşılmış bulunuyor. Bugün daha sağlıklı bakma ve doğru sonuçlara varma olanağı bulunuyor.”

Gaz Kardeşliği İsyan Kardeşliğine Dönüşür mü?⁸

Kürtler indinde cumhuriyetin başlangıcından itibaren birikmiş mağduriyet ve memnuniyetsizliklerin uzun yıllara dayanan direngen ifadesi ile Fırat’ın bu yakasında ilk kez yaşanan isyanın “nefsi müdafaa ittifakı”nın geleceği ne olabilir?⁹ Hegemonik bir sultadan kopuşun ve ortak bir yeniden başlangıcın olanakları nasıl değerlendirilebilir? Akın Evren’in yaratıcı sözleriyle “gaz kardeşliği bir isyan kardeşliğine dönüşür mü?”¹⁰

Çoktandır özlenen bir isyanın Türkiye’nin iki muhalif ucunu birleştirip birleştiremeyeceği, birleştirebilirse bunun dünya çapında örnek niteliği taşıyacak bir yeni siyasetin içinde mi gelişeceği yoksa bildik yöntem ve ortamların hâkim olduğu ortamlarda mı sönmüleneceği sorusunun sistemli yanıtı üzerinde düşünmeye Marx ve Engels’in, *Komünist Manifesto*’nun başlangıcındaki, toplumsal dönüşümün biçimindeki nicel ve nitel farklar üzerine yaptığı şu erken uyarıyı anımsayarak başlamak yerinde bir tercih olabilir: “Bugüne kadarki bütün toplumların tarihi sınıf mücadeleleri tarihidir. Özgür yurttaş ile köle, patrisien ile pleb, baron ile serf, lonca ustası ile kalfa, sözün kısası ezen ile ezilen sürekli karşı

8. Yer kısıtı nedeniyle bu bölümde genel bir çerçeve çizilmiş, detaylı tartışmalar için olası izlekler gösterilmiştir.

9. Ben bu yazıda bahsi geçen ittifağın sosyal ve siyasal akış kanalları ile ilgilendim. Sürecin karşılıklı anlayış ve çatışma çözümlenmesi boyutuna ilişkin bkz. Şentürk 2013.

10. Akın Evren, Bianet, Yayın tarihi 03.06.2013 <http://www.bianet.org/bianet/siyaset/147171-gaz-kardesligi> Bağlantı 10.08.2013

karşıya gelmiş, her seferinde ya toplumun tümüyle devrimci bir dönüşüme uğramasıyla ya da çatışan sınıfların ortak yıkımıyla sonuçlanan, kimi zaman gizliden gizliye, kimi zaman açıktan açığa ama dur durak bilmeyen bir mücadele içinde olmuştur.”¹¹ Bu dur durak bilmeyen, açıktan ya da gizliden akıp duran mücadele sürecinde toplumsal mücadele dinamiklerinin artık klasikleşmiş ama onlardan vazgeçemeyeceğimiz yol açıcı sabiteleri ile Gezi eylemlerinde yer alanların ilgileri, değerleri ve kendilerini ifade ediş biçimlerindeki farklılığı, bunların söylem ve eylemlerindeki heterojenliği birbirine bağlayacak hoşgörülü bir zihin açıklığı, gerekenlerin en başında gelmektedir. Bu bağlamda Tanıl Bora’nın, canı pahasına siyasal mücadele yürütenlerle, itiraz şarkıları söyleyenleri ve beton bloklar arasında çiçek büyüten ihtiyarları devrimci olarak kabul eden John Holloway’i aklımıza getirmesi yerindedir.¹²

Gezi sonrasında Kürt muhalefeti ile onun dışındaki dinamiklerin birleşmesi üzerine yapılacak bir zihin alıştırmasına, Gezi sürecinin özellikle tanımlanmasında zorluk çekilen boyutları üzerinden başlamak yerinde olacaktır. Aşağıda, bu soruya bütünlüklü bir yanıt verebilmek için eldeki olgusal verinin henüz yeterli bir biçimde toplanmadığı akılda tutularak, kuramsal bilgi üzerinden çıkarsamalarda bulunulacaktır.

Verili durumun Fırat’ın iki yakasındaki muhalefetlerin birlikteliğine engel olduğunu/olacağını düşündürten en önemli boyutlarından biri, Kürt muhalefatinin siyasal evreninde izleri görülen kimlik siyaseti örüntüleri ile ülkenin batı yakasında yükselmekte olan muhalefetin akış kanalları arasındaki farklılıktır. Milliyetçi yurttaşlık anlayışının tek bir milli köken dışında kalan kategorileri bastıran yaklaşımına karşı kimlik siyaseti ve grup hakları mücadelelerinin açtığı birtakım kanallardan yararlanan Kürt siyasal söyleminin eleştiri konusu yapıldığı ve bu durumun birlikte mücadele için engel sayıldığı sıkça görülmektedir. Kimlik siyasetinin grup içi farklılıkları gölgede bırakan, grup içi baskının önünü açan, siyasal mücadelenin imkânlarını daraltan boyutları mevcut olsa da bu türden siyaset yapma biçimlerini doğuran koşulları gözden kaçırmamak gerekir. Unutulmamalıdır ki kimlik siyaseti,

11. *Komünist Manifesto*, 1848/2008, Bağlam Yayınları, Çev. Nail Satılğan, s. 22.

12. Tanıl Bora, “Gezi Direnişi: Bir Yanımız Bahar Bahçe...” *Birikim* dergisi, Temmuz - Ağustos 2013, Sayı: 291-292, s. 25.

devletin makbul saydığı kategoriler dışında kalanların, devletin otoriter ve kısıtlayıcı uygulamalarına karşı geliştirdiği bir yöntemdir ve bu bağlamda gönüllü yapılmış bir tercih olarak mutlaklaştırılmamalıdır. Kendini baskı altında hissedenin kimliği üzerinden itirazını peşinen siyaset dışı saymak yerine, kimlik mücadelesini de içeren üst siyasal bağlaşıklıklar kurulması daha anlamlı sonuçlar verecektir. Gezi'nin yarattığı dalga ile Kürt muhalefetine örtüşmesi, farklı yaşam ve varoluş biçimleri üzerindeki baskının ortadan kaldırılması mücadelesini de içermeye kapasitesine sahiptir. Sibel Özbudun'un altını çizdiği kimlik siyasetinin milliyetçilik ve ırkçılık bağlamı negatif kapasitesini akılda tutarak bu bağlamda bir eylem içinde aşma çabasını örmek gerekmektedir.¹³

Gezi direnişlerinde yer alan eğitimli kentli sınıflar¹⁴ veya orta sınıf kökenliler, bahsi geçen birleşme imkânları üzerinde etkisi olacak derecede önemli deneyimler üretti.¹⁵ Gezi isyancılarının heterojen yapısı, katılımcıların eğitim düzeyi, teknoloji kullanma biçimleri ve taleplerinin parçalılığı, farklı düşünsel mercekleri gerektirmektedir. Bunu gerektiren bir diğer durum, Gezi sırasında eylem alanına çıkanların bilinçlerini belirleyen faktörler arasında sınıf aidiyetinin başat bir rol oynamadığını gösteren kuvvetli örneklerdir. Gezi eylemcilerinde sınıfsal aidiyet bağlamında bir heterojenlik olması yanında, sınıfsal kimlik ile eylemsellik düzeyi arasındaki bağın çok kuvvetli olmadığı gözlenmiştir.

13. Sibel Özbudun, "Bir Kimlik Siyaseti Olarak Milliyetçilik ve ırkçılık." *Kaldıraç* dergisi, Ağustos 2013, Sayı 146, s. 64.

14. Bu kavramı İbrahim Gündoğdu'nun halk isyanını kent üzerinden sınıfsallaştıran yaklaşımında olduğu gibi kullanıyorum. Bkz. Gündoğdu 2013.

15. Yazı boyunca "orta sınıf" kavramını kullanmam, Korkut Boratav'ın "orta sınıf"ı bir terim olarak şüpheyle karşılaması ve Gezi sürecini "olgunlaşmış bir sınıfsal başkaldırı" olarak yorumlaması ile çelişki halinde değildir ve Gezi isyanlarını sınıf dışı saymaz. ("Korkut Boratav, Gezi Direnişi'ni değerlendirdi: 'Olgunlaşmış bir sınıfsal başkaldırı...' Sendika.org, Özay Göztepe tarafından yapılan söyleşi, 22.06.2013 <http://www.sendika.org/2013/06/her-yer-taksim-her-yer-direnis-bu-isci-sinifinin-tarihsel-ozlemi-olan-sinirsiz-dolaysiz-demokrasi-cagrisidir-korkut-boratav/> Bağlantı 10.08.2013) Bahsettiğim Guy Standing'in (2011) yeni tehlikeli sınıf olarak tanımladığı ve "prekarya" olarak kavramsallaştırdığı iyi eğitimli, uzmanlığı olan, işi olduğu sürece iyi kazanan kesimdir. Ayrıca altını çizmek istediğim Ergin Yıldızoğlu'nun önerdiği üzere "sınıfların türlü halleri"ni dikkate alan bir yaklaşım gerekliliği ve yine Yıldızoğlu'nun kavramsallaştırmasıyla benim kolaylık olsun diye orta sınıf dediğim kategoriyi "bir yeni işçi sınıfı fraksiyonu" olarak düşünenin önemidir. ("Gezi Olayı'nın yarattığı yeni 'zaman' üzerine düşünürken." Sendika.org, 27.06.2013. <http://www.sendika.org/2013/06/gezi-olayinin-yarattigi-yeni-zaman-uzerine-dusunurken-ergin-yildizoglu/> Bağlantı 10.08.2013).

Gezi sürecindeki katılımın sınıfsal boyutunu değerlendirirken, Batı dünyasında 1960 ve 1970'lerde ortaya çıkan orta sınıf hareketleri deneyimi öğretici olabilir. Bu bağlamdaki netlik, birbirinden farklı sosyolojileri yansıtan Kürt ve Türk dinamiklerinin eklemlenebilme kapasiteleri üzerine yapılacak tartışmalar için de kritik bir öneme sahiptir. Kentli, orta sınıf hareketleri üzerine düşünen isimlerden, örneğin, Gouldner (1979) ve Bartley (1979) bu hareketlerin kapitalist hegemonyaya son verebilecek içten bir müdahale olup olmadığını tartışırken, Chomsky (1969) ve Goldthorpe (1982) bu türden sorgulamaları yersiz bulup, önünde sonunda orta sınıfın seçkinler iktidarını sağlamlaştıracağını ifade etmiştir. Bu noktalar yanında, sınıfsal aidiyet ve siyasal eylemselliğin kesişim noktasında siyasal bilincin şekillenme dinamikleri yoğun bir biçimde tartışılmıştır. Örneğin Horowitz (1979) siyasal davranış ile sınıfsal aidiyet arasındaki ilişkiye yoğunlaşarak kişinin bir siyasal özne olarak durumunun onun siyasal eylemleri üzerinden okunması gerektiğine vurgu yapmıştır. Buna yanıt olarak eşzamanlı süreçte Lukes (1974) ve Gaventa (1980) gibi Marksistler, kişinin sınıfının bilincine sahip olmadığı yanlış bilinç koşullarında dahi sınıfsal aidiyetin asıl belirleyen olduğunu ileri sürmüştür.

Gezi isyanlarının katılımcı profilinin anlaşılması ve muhtemel yan yana gelişlerin doğru tahlili için tepki, çıkar, sınıfsal aidiyet, toplumsal hareketlilik, siyasal bilinç ve benzeri etmenlerin kesiştiği bir noktada, yukarda sayılan olasılıkların ve tüm bunların birbiriyle olan ilişkisinin iyi okunması gerekmektedir.¹⁶ Sınıfsal aidiyet ve eylemlilik arasındaki ilişki önemli olması yanında karmaşıktır da. Eldeki literatür sınıf kavramının bilinci şekillendirdiğini ancak siyasal davranışın doğrusal çizgiler halinde ilerlemediğini göstermektedir. Bu bağlamda sınıfların peşinen belli özellikler taşıdığı, belli aidiyetlerin kesin sonuçlar üreteceği, sınıfsal aidiyetin çok net bilgiler sağlayacağı yolundaki beklentiler geçersizdir.

Yukarda belirtildiği gibi Gezi sürecinde ülkenin dört bir yanında birbirinden farklı siyasallıkların nasıl bir araya geleceği merak konusu olmuştu.¹⁷ Bir diğer söyleyişle ezen ulusun iyi eğitilmiş

16. Tüm bu saptamalar sınıfsal aidiyeti bir yandan üretim ilişkileri temelinde algı-larken, diğer yandan bu belirlenimin dışına taşan kültürel faktörlere de kulağını aç-makta ve sınıf kavramını kültür eşliğinde değerlendiren bir çabayı çağırılmaktadır. Bkz. Katznelson (1981).

17. Hem 2013 yaz eylemleri sırasında hem de devamında eylemlerin nereye evrile-ceği konusu tartışılırken en sık tartışılan ve bir türlü meyveye durmayan konulardan biri süreçte aktif örgütlü ve örgütsüz kesim arasındaki ilişki olmuştu. Asla apolitik

orta sınıf üyesinin itirazları ile ezilen ulusun siyasal eylemcisinin söylemi hangi noktada kesişebilirdi?¹⁸ Yine 1960'larda isyan alanlarını dolduran orta sınıf itirazlarını inceleyen araştırmacılar, bu türden hareketleri tartışırken orta sınıf eylemselliklerinin katılımcı demokrasiyi uzmanlığa, kişisel tercih ve yaşam biçimlerini kurumsallıklara, somut ilerlemeleri soyut kalkınma planlarına tercih eden yaklaşım tarzlarının altını çizmişti (Melucci, 1980; Offe, 1985). Gezi deneyimi, özellikle her alanda ve yoğun olarak ifade edilen özgürlükçü söylemin, soyut bir ikincil boyut olarak kalmayıp birleşme için kavramsal bir çatı oluşturabileceği konusunda cesaret vermektedir. Farklı bir söylem ve öncelikler sırası içinde dile getirilmiş olsa da yalnızca eşitlikçi olmakla kendini sınırlamayan bir özgürlükçülük ve merkezden özerk bir demokrasi özlemi, Türkiye'nin dört bir yanında filizlenen itirazları bir arada tutmak için dikkate değer bir mecra sunmaktadır.

Bu bağlamda üzerine gidilmesi gereken bir diğer olanak, Gezi sürecinin eskiden bir arada düşünülmesi mümkün olmayan dinamikleri yan yana getirmesi olmuştur. Toplumsal hareketleri dönemselsel olarak birbirleriyle karşılaştıran Claus Offe'un kriterleriyle bakıldığında Gezi süreci, eskiden birbirine çok uzak duran dinamikleri öncelik verilen sorunlar, aktörler, değerler ve en önemlisi de eylem biçimleri açısından yakınlaştırmıştır (Offe, 1985). Gezi ve onun ilham verdiği isyan alanlarında yalnızca Atatürk ve Öcalan resimlerinin bir arada görünmesini aşan yakınlıklar doğmuştur.¹⁹ Barikat, polis şiddeti, biber gazı gibi olguları ortaklaştıran

---

diyemeyeceğimiz ve fakat bir yere ait olmayan kitleler ile örgütlü kesimler arasındaki ilişkiyi ve bunlar arasındaki ilişki potansiyeli hakkında iyimser görüşler hayli azdır. Oysa dünya mücadele deneyimi bu konuda pek çok olumlu örnekle doludur. Örneğin hiyerarşik bir yapılanma olan Arjantin Komünist Partisi ile partili ancak ondan bağımsız işsiz ve aktivistlerce kurulan, yatay örgütlenmiş, radikal ve otonom Bölgesel Özgürlük Hareketi arasındaki, her iki oluşum için de yararlı sonuçları olan, ilişki buna örnek olarak verilebilir (Alcaniz and Scheier 2007).

18. Başlangıcından bu yana Gezi isyanını tanımlama konusunda aceleci bir telaş gözlenmektedir. Susan Phillips'ın (1991) toplumsal hareketlerin karakteri hakkında düşünmeyi çok kişilikli bir hastanın kişilikleri üzerine düşünmek kadar karmaşık bir süreç olarak tanımlayan nüktedan hatırlatması, anlama sürecinde sabrımızı artırabilir.

19. Merdan Yanardağ'ın şu sözleri, Gezi'nin radikal dönüştürücü gücünün kanıtlarından biridir: "Bu tablo bütün ezberleri bozdu. Liberalizm ve milliyetçilikle lekelenen entelektüel ortamın yarattığı bir önyargı yıkıldı. Muhafazakârların, liberallerin, bazı 'sol' çevrelerin ve Kürt siyasetçilerin sandıklarının ve iddiaların aksine 'ulusalcı' da denilen geniş cumhuriyetçi kitlelerin Kürt düşmanı olmadığı, tam tersine Kürt sorununun adil, demokratik ve onurlu bir çözümünün sosyal temelini ancak bu ke-

Gezi, sokak eylemi, direniş, radikal hak arama gibi kavramları, önceden bunlara şüpheyle yaklaşan kategoriler içinde dahi meşrulaştırmıştır ve bu durum Fırat'ın iki yakasındaki mücadelelerin ortaklaşması bağlamında bir imkandır.

David Croteau'nun (1995) işaret ettiği gibi eğitimli kentli sınıfın eylem alanına getirdiği ve işçi sınıfının henüz uzağında olan olanak ve yetenekler, iyi slogan bulan ile iyi barikat kuranı bir araya getirmiş, yıllardır eleştiri konusu olan Kürt ve Türk muhalefeti arasındaki eşitsiz gelişimi en azından zihinlerde aşmanın bir yolu olarak ortaya çıkmıştır. Buna bitişik olarak Gezi'de aktif grup ve kategoriler arasındaki dayanışma düzeyi ve kapitalist değerlere önem vermeme durumu başka bir birleştirici ortak payda olarak görünmektedir. Gezi sürecinden doğan itiraz, yarattığı özgürlükçü değerler ve gevşettiği baskı mekanizmasıyla yeni bir "protesto repertuarı" yaratmıştır (Jenkins ve Wallace, 1996) ve bu durum uzunca bir süredir birbirini dışlayıcı olarak niteleyen Türk ve Kürt dinamiklerine yeni bir harmanlanma olanağı sunmaktadır.

Bir diğer ortaklaşma kanalının toplumsal cinsiyet eşitliği üzerinden şekillenmesi olanak dahilindedir. Florence Passy ve Marco Giugni'nin (2001) toplumsal ağ ve hareketlere katılım kararı üzerinde kişisel algı biçiminin önemini gösteren araştırması, Gezi sürecini tüm direniş gerekçelerinin ötesinde toplumsal cinsiyet üzerindeki baskılara yanıt sayanlar arasında bir köprü şansı olarak değerlendirmemize olanak sunmaktadır. Özellikle Fırat'ın her iki yakasında kadını siyasal direnişin nesnesi olmak yerine öznesi halinde getiren, kadın bedenini sömürünün değil, direnişin aracı sayan, giysi, örtü, dövme ve benzeri simgelerle bu yaklaşımı geliştiren toplumsal mücadele tarzı, bu bağlamda bir köprü kurma kapasitesinin göstergeleridir.²⁰

Gezi isyanlarının en önemli aktörlerinden olan Antikapitalist Müslümanlar'ın süreç içinde sunduğu katkının en önemli sonucu, ülke siyasetinde dine yüklediği yeni işlev olmuştur. Türkiye'de geleneksel olarak muhafazakâr bir tonu olan dinsel düşünüşün eşitlikçi ve özgürlükçü yanı bu grup kanalıyla öne çıkarılmıştır. Bu küçük boyutlu olsa da önemli durumun Kürt muhalefetine diğer muhalif mecralara doğru genişlemesinde önemli bir işlevi olacaktır. Dinin muhafazakâr tarzı siyaset güçlendirmek yerine mazlum kutupları birbirine bağlama kapasitesinin Fırat'ın iki

simlerin oluşturabileceğinin somut bir örneğini sundu." *Yurt gazetesi*, 30.06.2013.

20. Bu konuda bkz. Sason-Levy ve Rapoport (2003).

yakasındaki muhalefetin geleceğini belirlemedeki rolü üzerinde düşünülme beklemektedir. Bu konudaki beklentilerin güncel siyasal boyutu dışında, sosyolojik kaynakları da mevcuttur. Kaynak Mobilizasyonu kuramına göre siyasal olarak dışarda bırakılmış, etkisiz grupların protesto hareketlerine katıldıktan sonra siyasal etkisi artmaktadır. Siyasal eylemsellikten doğan yeni olanak ve kaynaklar grup halinde harekete geçme olanağını genişletir (Tilly, 1978 ve Jenkins, 1987). Bu çoğaltan etkisinin önceden hareket-siz duran mücadele kaynaklarını bu örnek indinde geliştireceğini düşünmek olanaklıdır.

Bilgi Pratikleri ve Psikolojik Genişleme

Gezi Parkı'na yönelik müdahaleye itirazla başlayan eylemlerin Türkiye'nin Kürt dinamiğine ilişkin etkilerinin tartışıldığı bu makaleyi sonlandırırken altı çizilmesi gereken önemli bir olanak, Gezi isyanlarının çeşitlilik içeren bir bilgi demetini üretme, düzenleme ve başka öznelere iletme kapasitesine ilişkindir (Casas-Cortes, et al. 2008). Francesca Polletta'ya göre eylemler yeni fikirler ürettiği gibi fikirlerin daha geniş kesimlerce benimsenmesinde de etkilidir (Polletta, 2004: 14).²¹ Burada eylemler anlaşılmayı bekleyen soyut kategoriler olmak yerine, bağrında üretilen deneyim ve bilinci yaygınlaştırma kapasitesiyle öne çıkar. Bu bilginin en temel özelliği bir grup uzman için olmaktan çok kitlesel olması ve güncel gereksinimlere yanıt verebilmesidir. Toplumsal hareket ve eylemleri bir sonuç olmaktan çok bir süreç olarak algılayan yaklaşımlara göre Gezi türü eylemsellikler, değişime bağrını açmak ve ona sahne olmak yanında, değişime neden olan birikimi bir mesaj halinde eşzamanlı süreçteki ve gelecekteki deneyimlere aktarır. Gezi'nin yarattığı ortamlar ve bu ortamlarda yaratılan alternatif yaşam ve paylaşma biçimleri, mütevazı ölçeklerde olsa da olan ile olması gereken arasındaki açığı netleştirirken, geçici süreler için dahi olsa ekonomik ve yaşamsal dayanışmaların nasıl olması gerektiğini göstermiştir. Gezi'ye ilişkin yazı ve deneyim paylaşımlarında sıkça gördüğümüz "bu süreç beni çok değiştirdi", "farklı bakmamı sağladı" türünden algıların aslında başka ortam ve biçimlerde görmeye alışık olmadığımız türden bir eğitim sağladığını söylemek olanaklıdır. Bu bağlamda birleşik mücadele kanallarının genişletilmesi üzerinde düşünülürken yalnız elde kalan

21. Bu noktaya Casas-Cortes, et al. 2008: 26'da rastladım.

somut birikimlere yoğunlaşmaktan çok Gezi süreciyle birlikte gelen bu elastikiyet üzerinde durulmalıdır.

Gezi süreci değişik halkalardan eylemcileri bir araya getirdi. Tarihsel olarak birbirinden ayrı kanallarda akmakta olan iki ana muhalefet biçiminin, iki büyük itirazın birbirini ciddi olarak tanımayaya başlaması burada gerçekleşti. Siyasetin geri dönüşü olarak nitelenen çok önemli gelişmelerin Fırat'ın iki yakasını bir araya getirip getiremeyeceği konusunda ise iyimser olmak için pek çok neden mevcut.

Kaynaklar:

- Alcaniz, Isabella and Melissa Scheier. 2007. "New Social Movements with Old Party Politics: The MTL Piqueteros and the Communist Party in Argentina." *Latin American Perspectives*. Vol. 34. No. 2. pp. 157-171.
- Bartley, Robert. 1979. "Business and the New Class." In *The New Class*. Ed. B. Briggs. New Brunswick, NJ: Transaction Books.
- Brint, Steven. 1985. "The Political Attitudes of Professionals." *Annual Review of Sociology*. No. 11. pp. 389-414.
- Casas-Cortes, Maria Isabel, Michal Osterweil and Dana E. Powell. 2008. "Recognizing Knowledge Practices in the Study of Social Movements." *Anthropological Quarterly*. Vol. 81. No. 1. pp. 17-58.
- Chomsky, Noam. 1969. *American Power and the New Mandarins*. New York: Pantheon.
- Gaventa, John. 1980. *Power and Powerlessness: Quiescence and Rebellion in an Appalachian Valley*. Chicago: University of Illinois Press.
- Goldthorpe, J. H. 1982. "On the Service Class, Its Formation and Future." In *Social Class and the Division of Labor*. Eds. Anthony Giddens and G. Mackenzie. Cambridge: Cambridge University Press.
- Gouldner, Alvin. 1979. *The Future of Intellectuals and the Rise of the New Class*. New York: Seabury.
- Gündoğdu, İbrahim. 2013. "Haziran İsyanı'nın İki Temel Dinamiği." *PRAK-SİS* Ağustos 2013, Özel Sayı. s. 34-44.
- Horowitz, Irving Louis. 1979. "On the Expansion of New Theories and the Withering Away of Old Classes." *Society*. No. 16. pp. 55-62.
- Jenkins, J. Craig. 1987. "Interpreting the Stormy Sixties: Three Theories in Search of Political Age." *Research in Political Sociology*. No. 3. pp. 269-303.
- Jenkins, J. Craig and Michael Wallace. 1996. "The Generalized Action Potential of Protest Movements: The New Class, Social Trends, and Political Exclusion Explanations." *Sociological Forum*. Vol. 11. No 2. pp. 183-207.
- Katznelson, Ira. 1981. *City Trenches*. New York: Pantheon.
- Lukes, Steven. 1974. *Power: A Radical View*. London: McMillan.
- Melucci, Alberto. 1980. "The New Social Movements: A Theoretical Approach." *Social Science Information*. Vol. 19. No. 2. pp. 199-226.

- Offe, Claus. 1985. "New Social Movements: Challenging the Boundaries of Institutional Politics." *Social Research*. Vol. 52. No. 4. pp. 817-868.
- Passy, Florence and Marco Giugni. 2001. "Social Networks and Individual Perceptions: Explaining Differential Participation in Social Movements." *Sociological Forum*. Vol. 16. No. 1. pp. 123-153.
- Phillips, Susan D. 1991. "Meaning and Structure in Social Movements: Mapping the Network of National Canadian Women's Organizations." *Canadian Journal of Political Science*. Vol. 24. No. 4. pp. 755-782.
- Polletta, Francesca. 2004. "Cultur is Not Just in Your Head." In Jeff Goodwin and James M. Jasper (Eds.). *Rethinking Social Movements: Structure, Meaning, and Emotion*. Lanham, MD: Rowman and Littlefield. pp. 97-110.
- Sason-Levy, Orna and Tamar Rapoport. 2003. "Body, Gender, and Knowledge in Protest Movements: The Israeli Case." *Gender and Society*. Vol. 17. No. 3. p. 379-403.
- Standing, Guy. 2011. *The Precariat: The New Dangerous Class*. London: Bloomsbury.
- Şentürk, Burcu. 2013. "Mesele Mevcudiyet Kavgası: Gezi ve Barış Mücadelelerini Ortaklaştırmak." *PRAKSİS* Ağustos 2013, Özel Sayı. s. 127-134.
- Tilly, Charles. 1978. *From Mobilization to Revolution*. Reading, MA: Addison Wesley.
- Tuna, Ş. Gürçağ. 2013. "Dersim'in 'Sönük' Haziranı'ndan Haziran İsyanı'na." *PRAKSİS* Ağustos 2013, Özel Sayı. s. 181-187.

Üçüncü Bölüm
Dil: Bir Başka Dünyaya Açılan Kapı

Ağaç, Cop, Penis:
İnsan, Şiddet ve Devlete İtaat Kültürüne Dair
Gezi İsyanı Tezlerim
Yusuf Eradam

*Hiçbir şey ummuyorum, hiçbir şeyden korkmuyorum,
özgürüm. (Nikos Kazantzakis, 1883-1957)*

1. Simge her şeydir ve ağaç olmazsa olmaz bir varlıktır; bilincaltımızda, kolektif bilinç ve belleğimizde doğanın simgelediği her şeydir ve insanın uydurduğu, uygarlığın getirdiği illetlerin de tam karşısı bir anlamlar bütünü içinde yükselir. Joseph Campbell ve Mircea Eliade'nin kitaplarını okuyanlar bilir, ağaç doğrudan hayattır, şaman inançlardan tutun tek tanrılı dinleri benimsemiş kültürlerle varana kadar da değeri tartışılmaz değere sahip bir varlıktır. Ağaç sevmeyen, ağaç kesen, yakan, kepçe ile kökünden koparıp imha eden, yerine beton diken "yaratıkların" "insan" olduğundan kuşkulandır. Sözü uzatmaya yerimiz yok fakat birkaç örnekle bu bilinen gerçeği/doğruyu örnekleyeyim: Yanan çalı insanın ilk varoluşsal içgüdüleri ile ilintilidir; Germen ırkında, Keltlerde, Antik Yunan'da meşe ağacı; Yucatan Mayalarında ceiba ya da yaxache ağacı, eski Çin'de dut ya da armut ağaçları, İskandinav halkı için dişbudak, Almanya'da limon ağacı idealize edilmiş, yüklendikleri simgesel anlamlarından, hayati değerlerinden dolayı kutsal sayılmışlar. Keza, Türk mitologyasında kayın ağacı da Tanrılardan işaretler taşır ve tahtaya vurmak geleneği de buradan gelir. Daha sonra işin içine şeytan vb. din kökenli mitler girdiği için de "şeytan kulağına kurşun" dökmek arzusunu yine tahtaya vurarak gidermişiz. Mitolojik anlatılarda Tanrılar ile ağaçlar arasında bağlantılar kurulur: Osiris sedirle, Attis çamla, Jüpiter meşe ile, Apollo defne ile... Ağaçlar bu yüzden, seçkin bir iletişim, haberleşme ifadesidir de. Kozmosun hayatıdır ve doğuşu, büyümesi, meyve verip yapraklarını döküp yeniden ve yeniden yaşama dönmesi süreçlerinin altını çizdiği için de tükenmez hayat simgesidirler, haliyle ölümsüzlükle ilintilidirler. Buda gibi aydınlanmaya çekilen insanlar ağaç (Bodhi) altını yeğler. Ağaç katili "hayat hakkını sizden alırım" diyen bir cellata dönüşür. Ağaç, saltık gerçekliğin de simgesidir. Kökleri yeryüzündedir ama dalları ile göklere uzandığı için de cennet ile bu fani dünya arasında bir köprüdür. Bu ara mekândaki (araf) dikey duruşu ile de insana benzer, meyveleri ile candır, gölgesi ile dosttur, oksijendir, sesi ile varlığımızı onar, karşılıksız veriş ile ana gibi yardı (romantik yorumları ile) farklı dünyaları birleştiren, tüm kozmosun etrafına örülü olduğu bir eksendir (axis mundi). Kızılderili bu yüzden, ağacı kesmez de son ağaç kesildiğinde anlayacaksınız paranın yenemeyeceğini, der. Hristiyan ikonografisinde İsa'nın çarmıhının tahtasının da bilgi ağacından yapıldığına inanılır. Kuranı Kerim'de Tuba ağacının köklerinden süt, bal ve şarap aktığı yazılıdır.

2. Gezi eylemcilerinin yediği memnu meyve, “iktidara karşı gelmek en doğal haktır” bilgisine sahip olmasıdır. Hayat ağacı göndermeleri ile Gezi hareketi düşünsel bağlamda sadece ontolojik/felsefi bir sorunsal gibi görüldüğü takdirde, iktidar sahibi cahiller tarafından hafife alınması anlaşılabilir bir yanıhtır ve ötekileştirme illetinin bir parçasıdır. Gezi asilerinin, dini imanı para olmuş bir iktidara karşı çıkışta ağaçları simge, itici güç (bahane değil) olarak alması da cennetten kovulan Adem mitosuna (genesis) bizi geri götürür çünkü gönderim olarak cennetten, realitede ise Gezi parkından kovulmaları da Tanrısal erke sahip olduğunu sanan iktidarı haklı çıkarır. Mesele, kıl tüy kadar değer ve benlik yitimi ile mi yaşamaktır yoksa bir araya gelip mümkün olan yepyeni başka ve daha iyi bir dünya kurmak azmi ile örgütlü ve şiddetle başvurmadan Gezi ve ağaç ile başlayan sivil itaatsiz bir mücadeleyi sürdürmek midir? Kuşkusuz ikincisi ağaçların sahiplendiği tüm anlamları da değerli kılacaktır. Gezi Hareketi, hayat hakkı ve özgürlük için itaat kültürüne ve panopticon’a direnişin başlangıcının görsel simgesi olmuştur. Fakat bilinir ki tüm bu mitologyanın ardında, ağaç dürüstlüğü, tekâmülün de simgesidir. Bu yüzden, ağaç ve ağaçseverler iktidar kavramı ile geçinemaz. Direniş bir haktır çünkü ağaç dışı dayanıklılık simgesi olup üç evreni birleştiren dikey bir köprüdür: Yeraltı, yeryüzü ve yukarı uzanan dalları ile de gökyüzü. Cehennem, Araf, Cennet çağrışımları ile de. Eril bir simgedir ve erektıl duruşu itibarı ile de yine birleştiricidir. O halde ağaç ya da hayat ağacı, hiçbir şekilde kötüye kullanılan güç için aracı, vesile, mazeret olarak kullanılmaya müsait değildir.

3. Eylem tamamen insaniyettendir. Gezi eylemcilerinin farklı siyasi görüşlerde, kimliklerde, görüş ve kültürleri temsil eden bireylerden oluşmasının en büyük sebebi de ağacın köklerinden kopup acz içinde bir varlık oluşudur. Toplanmışlar ve “saçmalayan, zorba bir iktidara karşı salt böylesi bir ‘insaniyetten’ dolayı YETER deme eksenı etrafında direnıp birlikten doğan gücünü de göstermişlerdir.” İktidar bunu fark etmiş, bir yanlış kapatmak için daha büyük bir yanlış yapma kalıbına (zorbalığa) teslim olmuştur: Gezi’den sonra ODTÜ ağaçlarına dadanması gibi. Fakat Direniş de aynı azimle sürmektedir çünkü Gezi isyanı sayesinde ilk kez Türkiye’nin her kesiminden insan başkaldırmıştır. İktidar için ürkütücü olan ve haliyle bölünüp dağıtılarak derhal icabına bakılması gereken gerçek de budur. İsyan, Gezi Parkı’nı direnişçi-

lerin ele geçirip gece gündüz yaşama alanı haline getirmesi, böylece “şerden” kurtarılmış simgesel bir bölge olarak, İstanbul gibi bir megakentin “tüm merkezlerinin merkezi” Taksim Meydanı’nda tezahür etmesi, tüm Türkiye’yi ilgilendirmesini de sağlamış, hatta yaza denk gelmesi ile de turistler, yabancı basın ve sosyal medya aracılığı ile anında tüm dünya için bir canlı gösteri (show) niteliği de edinmiştir. Bu sebeple popüler görsel kültür açısından da incelenesi değerli malzemeler, ürünler elde edilmiştir. Tüm dünyada yükselen isyan hareketleri de otoriteye, dayatmacı zihniyete karşı domino etkisi gibi sürmektedir.

Ağacın bu elzem ontolojik anlamları doğrultusunda diğer tezlerim ise şöyle:

4. Gezi İsyanı gündelik hayatımızın bir parçası haline gelmiştir: Bir direnişçiye “Gaz bulutu sana geliyor, kaç oradan” diyen birine yanıt: “Kaçmak mı? Ben o gazla yatarım be!” olmuşsa iktidarı alaşağı etmek ağaç kadar elzemleşmiştir. Gezi İsyanı, 31 Mayıs 2013 tarihinden sonra en az bir ay boyunca Türkiye’nin gündelik hayatının ta kendisi olmuştur. Bu gerçeğe iktidar yanlısı medya dışında ilgisiz kalabilmiş az sayıda yayın ve TV kanalı ile kuşkusuz başta Twitter olmak üzere sosyal medyayı fenomenleştirmiştir. Bu dönemde Gezi’den bihaber, Gezi’ye katılım olmaksızın geçen gün olmamıştır. İnsanlar Gezi İsyanı’na ilişkin tutumları, tavırları ile nitelenir, kimlik kazanır olmuş, halk genel olarak Gezi İsyanı destekçileri, direnişçileri ile iktidar yandaşları şeklinde ikiye ayrılarak ötekileştirme tuzaklarına da düşülerek yine iktidarın destekçisi halkın da seveceği, inanacağı söylemler üretilmesine de zemin sağlanabilmiştir. Belli saatlerde Taksim’e çıkmak, gece saat 21’de tencere tava çalmak gibi eylemlerle sorumluluklarını yerine getiren iktidar karşıtları kötüye karşı birleşmişlikten kaynaklı bir huşu içinde ve bir bütüne ait olmakla anlam ve güç kazanan (aşk-ıncı kapılış), hatta ayrıcalıklı bir konuma geldiğini sanabilmiş; kimi romantikçe öfkelipleri ise o bütünden bir parçanın koptuğunu görünce dağılmayı da kendi dışında gelişen bir yanlış gibi gördüğünden, “gerçek anlamda ihtiyaç olmayan bir eylemdi, tüh yenildik” karamsarlığında çözülüp etkisizleşebilmiştir. “Zaten” işimiz gücümüz vardır, hayat gailisi vb. Ancak ateşin düştüğü yeri yaktığı kişiler için şimdi Gezi eylemi gerçek anlamda sürmektedir. Eylem sırasında, coşku egemen olduğu için, bu gidişatın farkına varılmaz. Bu hissi, birkaç Tweet’imde “Gezi Ruhü” olarak

vurgulamıştım. Bu aşkını bütüne ait olduğunu hissetmek isyanın tek sebebi ise o bütünün eksik gediklerini görmek de isyanın tilsimi yitirmeye götürür kişiyi ki liderlik ya da kahramanlık peşinde koşarak hayatına anlam katmak kadar tehlikeli ve eylemin başarısızlıkla sonuçlanması için yeterlidir. O zaman işte, iktidarın “üç beş çapulcu” nitelenmesi ironik anlamlarından çıkıp tam da yerini bulur.

Üzerine yazılar, kitaplar yazılan, başta suskun yandaş medyanın şimdi farklı açılardan bakan konuşmacılarla paneller düzenleyişleri de bana acıklı gelir çünkü direnişe olmuş bitmişlik kazandırmaktadır. Asi gençlik duruldu fakat “Neydi bu Gezi?” türünden tartışmalarda ahkâm kumkumalarının ateşli ateşli konuşmaları da tüketilesi ve zaplanası programlar arasında yerini almaktadır.

5. Direniş halkındaki mizah patlaması ve iktidarın mizahtan yoksun olduğu tartışmaları iktidarın, tüm güçleri ile devlet “babanın” gücüne gitti. Mizahın zekâ göstergesi olmasını dolaylı bir hakaret gibi algılayan iktidar ve yandaşları “onlar bizim huzur içindeki hayatımıza kast ettiler” önyargısı ile de (*Wag the Dog* filmindeki gibi) vahşileşip cop, pala, sopa ve yalan dolana, iftiraya sarılıp göstericileri güç zehirlenmesi (kibir) sonucu gelişen dizginlenemez öfke, “orantısız güç” ile yenmeye kalkıştı, bunda da başarılı olmadıklarını anladıkça daha da saldırganlaşıp yeni taktikler denedi.

6. Eylemlerde kadınların, genç kızlarımızın cesaretleri, zekâsı ve yaratıcı dehalari ile erkeklerden daha fazla dikkat çekmeleri üzerine GEZİ olayları “eril”, “dikey” (on yıldır erektel fonksiyon) ve “aktif” haldeki bir iktidarın tecavüzüne son vermek üzere “öğretilmiş yatay ve dişil pasif” olarak nitelendi fakat pasif direniş olarak da nitelense, eylem dikeydir. Edilgen halden usulca uyandırak dinelip ayağa kalkan yine dişil ve pasif direniş ile bu kez TOMA’ların, gaz püskürten polisin önünde gündelik hayat kılıkları içinde duran adam benzeri dikey (onurlu) bir duruş sergileyerek iktidara YETER yaptıklarını, biz senin “orospun” değiliz iletişimini verirken devletin koruma görevlilerini de haliyle “Tecavüzcü Coşkun” durumuna getiren gösterge, imge ve fotoğrafların ortaya çıkması da kendiliğinden gelişti. Halkın şiddetsiz direnişi, vicdani red gibi bir insan hakkı olarak görüldü ve devlet saldırgan zorba imgesinde ısrar etti. Kadını ezilmişliği açısından ele alıp mağduru

azizeleştirmek ile Rabialaştırarak trajik yücelik yükleyip mazlum ya da kurbanlaştırmak arasında çok büyük fark yok. Eril iktidarın işine gelir, dişil bedeni kullanmak ve eylem dişildir, yataydır demek. Kuşun camdaki yansımayı gökyüzü sanıp son sürat uçabileceğini sanarak cama toslaması mecazında olduğu gibi halkın kötü ve sömürgeci lidere tapması da aynı yanılsamadır.

7. Kadın başıyla, elinin hamuruyla sözde yatay bir direnişte başı çeken eksik etekler, “copuna kadar erkek” polislerimizi, sözünün eri valilerimizi ve de her daim güvenilir devlet büyüklerimizi pek kızdırdılar. Erkek direnişçiler de onlara uydu, “uzun saçları, küpeleri ile karı gibi sırtıp yürüdü”, duvarlara komik şeyler yazdı. Buna pek kızan devlet BABA, bütün gücüyle kadının sırtından sopayı eksik etmedi, hatta karnından da sıpayı eksik etmeme girişiminde bile bulundu. Polisin copu penisidir tezimiz böylece örneklendi. Sorguya çekilen genç bir kıza tecavüze yeltenen görevlinin belleğinde kadınların ırzlarına geçilmekten hoşlandığı “bilgisi” yer alıyormuş olabilir mi diye de soruldu.

8. Böyle olunca da, şiddetin “Libidinal Agresyon” göstergeleri belirginleşti; birçok isim takılan egemen yöneticiler monomanik ve narsisist, ne yaptığını bilmez kişiler haline düştü ve bunu saldırgan iç ve dış siyaset söylemlerinde de açıkça dışa vurarak tepitleri doğrulayıp kimi yandaşlarını da yitirdi.

9. Edebiyat ve sinema değerlendirmelerinde psikolojik açıdan bakıldığında, militarist görünümü ile her üniformalı kişinin/gücün hasmına indirdiği/vurduğu aleti (örneğin copu) penisidir: Cop, iktidar aletidir ve savunmasız bedenler üzerinde denenince ortaya çıkan resme tecavüz denir. Biber gazı ve TOMA’lardan (sahipsiz, kontrolsüz beden) kimyasal karıştırılmış tazyikli su fişkırtarak da “ejakülasyon görseli” fakat tatmini olanaksız simülasyon orgazm denemesi yapmıştır denebilir. Devlet “baba” kendi çocuklarına saldırdığı için de tartışmanın ucu toplumsal enstest görüntülerine, iddialarına kadar gider. Bu tezimi Freud da destekleyebilirdi çünkü ona göre de ağaç fallik bir simgedir. Fakat pasif direnişe saldırı gerçek gibi rahatlama sağlamaz ve iktidarı elinde tuttuğunu sanan kişi, grup, kurum, hatta devlet daha da eziklenir, aletini elinden düşürmez, copunu bırakmaz ve tüm donanımı ile sürdürdüğü şiddet kendisine tatminsizlik ve iktidarsızlığının dışavurumsal bilgisi olarak geri döner. Sokaklarda sinir krizleri geçirip öfkesini katlayarak kim var kim yok ayırım gözetmeksizin

saldırmasının sebebi de budur. Karısını döven bir erkeğin, yaptığı hatanın farkına varıp “Bana bunu niye yaptırttın!” diye bağıarak karısını bir kez daha dövmesi gibi bir kısır döngü. Bu tezim, İkiz Kuleler’in yıkılışı ile ilgili söylediğime de denk düşer. Dikey, eril gücün simgesini (fallus gibi kuleyi) yatay bir fallus simgesi uçak yıkmıştır.

10. Dikey ve yatay simgeler çatışmasında yine iki eril fallomorfik simge çarpışmıştır. Ağacın erkeklik organını simgelediği yerde ağaçları sahiplenenlerin çoğunlukla kadınlar olması, Direniş’in ya da İsyân’ın eril yapıda oluşunu değiştirmez. Güç gösterisidir nitekim ve sökülmelidir dibinden. Kolektif belleği suçlayacaksak eğer, mazlum, mağdur ve madun velet önce güçlü egemen-heykelin çükünü koparır çünkü kastrasyonu çük kesme sanır. Babasını kastre edemiyorsa çocuk, onu iktidarsız kılamıyor, onun uyguladığı şiddetten tırsıyorsa, gücünü kendisinden güçsüz yaratıklardan alması bundandır, özellikle de savunmasız hayvanlardan. Sinek, böcek, kedi, köpek ve özellikle de kendisi ile özdeş sayılabilecek (varsa inga-bebek kardeşine) şiddet uygular, hatta onları öldürür çünkü anne-baba arasındaki “var sanılan” şiddet, bu mutlu tablonun bitmesi imasını taşır ki çocuk için ölüm ile eşdeğerdedir. (Ethem Sarısülük’ün öldürüldüğü anın filmini bir kez de bu açıdan izleyin; polisin oyun oynar gibi gidip ateş edip kendisini olumlamaya hazır, ait olduğunu sandığı grubuna sevinç içinde dönmesi bundandır.) Dışarda baş ezmeyen, ezemeyen coplu erkek, evinde kadına, çocuğa şiddet uygulayabilir iktidar ve itaat kültüründe hiyerarşi gereği. Asıl labirent budur.

11. Eylem ve Park ucubeleştirildi, eylemciler Minotaurlaştırılıp halkın gözünde başı ezilesi bir küçük gruba indirgendi. Kuktan kulağa ya da başta suskun yandaş medya da daha sonra Gezi İsyânı’na destek veren geniş kitleleri ötekileştirip “platform” terörist tanımlamasına sıkıştırıp katli vacip ötekiler genellemesi altında genelin huzuru için feda edilebilir çapulcu nitelmesi ile değersizleştirme ve önemsizleştirmeye çalıştı. Boğa ile halvetlenip ucubeyi doğuran aşüfte kadın (Sparta kraliçesi) bellette hep “müsaittir” cürüme, bu yüzden de başkaldıran kadınlar, hatta anneler bile egemen güçler tarafından aşağılanmış ve söz dinlemesi, ağırbaşlı olması gereken itaatkâr kadın imgesinin altı bir kez daha çizilmiş, iktidar sıkıştığı zaman yine başörtüsü meselesini hortlattı.

12. Devlet, emniyet kuvvetleri ve idarecileri ile el ele Nefret Suçları işledi, halk arasına ayrımcılık yayıp yerleştirdi, masum bir sivil itaatsizlik eylemini ötekileştirip istisna düşman addedip ülkeyi iç savaş eşiğine getirdi. Dar mekânlarda gelişen, neredeyse iç savaş sahnelerine dönüşen çatışmalar, geçmişte yaşanan Kahramanmaraş, Sivas Madımak, 1 Mayıs katliamlarına dönüşecek korkularını yaşamamıza sebep olurken, direnişçi *asi gençlerin* (asiler çünkü her şeyi göze alıp dünyayı değiştirebileceklerine inanırlar; bu yüzden *genç asiler* de diyebilirim yaş sınırı gözetmeksizin) özellikle de kadınların, genç kızların varlığı ile Gezi İsyanı dişil bir nitelik ve söylem kazanmış, eril, erkek donanımlı bir ötekine hazırlanan polisi bu daha da kızdırmış, saçı uzun akli kısa bildikleri kadınları saçlarından çekiştirip sürüyüp itip kakarken, erkekleri ise kafalarından vurmaya yeğlemişlerdir.

13. Şiddet uygulayan güçlerin sezgisel pompaları, kendi yetiştirme tarzları, eğitimleri ve belleklerindeki dayatmalardır: Örneğin, kadının değersizliği fikri bellekteki kadına şiddet haktır, başı açık kadının saçından tutup çekiştirmek (polis İzmir’de yapmıştır), sürümek caiz midir? Sadece bizim kültürümüzde değil, dünya tarihinin belki de en eski sorunlarından biridir kadının aşağılanmayı hak ettiği inancı çünkü yine memnu meyveyi yedirten kadındır tümcesini yaradılış mitosunda öğrenmişiz.

14. “Şiddet ve melankoli” ilişkisi iktidarın halka sunduğu lezetsiz bir yemektir. Kullanılan araç ne olursa olsun, şiddet melankoliyi ve içedönükleşmeyi, içekapanmayı hızlandırır. Gezi olayları katılımcılarının sayısındaki azalmayı şiddetin, özellikle can yitimi ile gelen kederin yol açtığı değersizlik ve anlamsızlığa bağlayabilirim. Tamam, melankoli olmasa bülbüller geçirirdi fakat melankoli iktidarın işine de çok yarar çünkü *sakıncasız ötekilerdir* melankolik asiler. Devrimciler romantiktir ama melankoliklerden de iyi devrimci olmaz. Tuttuklarını koparamazlar, çabuk vazgeçerler. Bir başka deyişle, daha çok kişinin “canını kurtarmak” adına, gençlerin öldürülebildiği, sakat kalabildiğini de görünce ebeveynlerin evlatlarının geleceğine dair kaygılar geliştirmelerine yol açar. Bilinçli ebeveynler bunun için işte, Gezi’ye gelip evlatlarını desteklemiş, kendilerini görünür kılmıştır. Fakat iktidar da bilir, karşılıklı tahammül gösterme dönemi bitmiştir. Eyleme ego güdülü girişenler ise eylemlerinin özünde ya bireysel takdir toplamak, eylemde gruptan sıyrılıp tekleşip yaderlik görevini

üstlenerek kahramanlaşmak, hatta aziz ya da azize mertebesine ulaşarak değerini restore etmeyi hedefler. Buna Jean d'Arc Sendromu, William Wallace (Cesuryürek) Sendromu diyebiliriz ya da daha eski bir arketip bulunuz (Spartaküs örneğin). Bu durumda gruptan kopan kişi, içine kapanır, değerinin anlaşılmadığından yakını, yapabileceklerinin tükendiğine inanarak daha önce aidiyet hissettiği bütüne yabancılaşır. İntihar, ölümü düşünür hale gelir, yapamazsa da bahane ve tesellilerle başkalaştığının ayırıcına da varmadığından uygulanan şiddetin edilgenleştirdiği kitleye katıldığını da göremez. Zeki Demirkubuz'un *Yeraltı*'sındaki Muharrem gibi içegömülmeyi yeğlemiş, kanepeler patatesleri olarak iki arada bir derede modernist uğunmayı varoluş olarak sürürler.

15. İç kapananlar yerine direniş bir şekilde katılanlara "Hatasız kul olmaz" muamelesi ile vize verilir: Eyleme katılmak yetti, katılan herkesin dili biçimi herkesin oldu. "Bağzı" benzeri yanlışları anında kabul eden Gezi isyancıları hemen üstlerine alıp o sözcüğü çoğaltıp ikonlaştırdı, Bağzı şeyler, katılınca, birleşince, tümleşince, tekleşince güzel olur diye.

16. Sosyal medya dahil, eyleme katılanlar görünür olabilir, bilfiil direniş eylemleri içinde yer almayan klavye silahşörlerine hem hoşgörü hem de hoşgörüsüzlük gelişti. Hoşgörü gösterenler bilir: Yeni hayatımızın teknolojisinde evinde oturup her ne sebepten ise eyleme etkin katılım pasif değildir, devir değişmiştir ya katılan kişi engelli olabilir, hasta olabilir ve en önemlisi de diri halinin gelecek kuşaklara ölüsünden daha çok işe yarayacağını düşünecek bilince de sahip olabilir ki bu da onu yargıdan muaf kılar. Savaş ya da savaşım kolektif bir çaba ve çalışma ile kazanılır da ondan. Tek bir kişinin ya da grubun vatan toprağını, dünyayı kurtardığı safsatasını gözyaşları içinde izlerken bizi katarsisten geçirtip rahatlatan aksiyon filmlerinin popüler klişeleri mitleştirme örneği içinde değerlendirilmelidir ancak. #hashtag, retweet, fav vb. Twitter söylemine gökkuşağı merdivenleri ile hem diğer direnişçilerle birlikte hem ayrı #direnayol hashtagi ile ya da yasakneayol vb. sloganlarla kendilerini görünür kıldılar ve tüm dünyaya LGBT kimlikli kişilere eylemcilerin ayrımcılık gütmeyeceğini kanıtladılar.

17. Görsel medya, Janus yapısı gereği efendiye de baktı, ezilene de. Hem isyancıların hem de iktidarın işine yarayan bir yapıda olduğu örneklenmiştir. Her iki taraf da görsel medyanın gücünü kullandı, kullanıyor. Taraf olmayanlar da öyle. Mobese kayıtları

rı da, internete sızabildiği ölçüde, medyanın yaptığı gibi şiddete kayıtsızlık geliştirdi. Bunun en dokunaklı örneğini Ali İsmail Korkmaz'ın vahşice öldürülüşünde ulusça "izledik".

18. Hubris (aşırı kibir) bulaşıcıdır. Gezi olayları, ego psikolojisini ve narsisist kişilik bozukluğundan muzdarip lider, yönetici ve değersizliğini fazilet gibi kabul etmiş (liderinin kılı olmakla gurur duyabilen bir kadının dile getirmesi üzerine) aşağılanan kitlenin liderine taptığını, liderin kof kibirden muzdarip halini görmeyişini ve hubris hastalığına liderden kitleye doğru (veya tersi) bulaşıcı olabileceği de kanıtlandı. Yönetmeyi seven liderin karşısında benlik yitimine uğramış kitleyi gören lider bu hastalığını meziyet beller. Hubris, "bana bir şey olmaz" hastalığıdır. Geziciler, egemen hükümetin karşısının nüfusun yüzde 50'si olduğuna inanırken, iktidar ise halkın yüzde 50'sinin oyunu aldığından arkasında yine yüzde elli olduğunu vurgular olmuştur. İkili karşıtlıklara rakamlarla bilimsel doğruluk katma eğilimi de aynı hastalığın yan etkilerinden biridir.

19. İktidarın en büyük hatası halkı ezilen, uslanır, uslanabilir sanıp uslu ile usul sözcükleri arasındaki ayrımı farketmeyişidir. Zorba bir iktidar tarafından yönetilen her kitle gibi usul usul iktidara yürür, anıtları yıkarak anıtlaşmak isteyenler de aynı akıbeti yaşar. Ahmet Atakan'ın cansız bedenini ve kafasındaki gaz fişegi çöküğünü basına gösteren yakını, Ahmet'in cansız başını ağzından tutup yana çevirirken eline değen kanı hiçbir yere silmedi, usulca yumruk yaptı. O yumruk, hak eden yeri bulup inecektir, iletisini alt metinde izleyene, fark edene usulca söyler. Canı yanmış halk usuldur, uslu değil. Usul usul iktidarın üstüne yürür. Daha iyi ve daha ileri zıplayabilmek için bir adım gerilemek gerekebilir.

"Bu maddeler böyle 'yatay' uzar gider."

Demokrasi, Çokluk ve Sözleşme: *Diren Türkiye!..*¹

Çetin Balanuye

“Küresel ölçekte demokrasi olanağı belki de ilk kez şimdi ortaya çıkıyor..”

Antonio Negri & Michael Hardt

Giriş

Teknoloji isyanı kolaylaştırdı. Bu hem iyi hem de kötü bir haber. Çokluk, iyi gerekçeleri olduğuna inandığında isyana eskiye oranla daha kolay *kalkışabiliyor*, bu iyi. Ama çokluk, iyi gerekçeleri olmadığında da isyana *kalkıştırılabilir*, bu kötü. İyi ya da kötü, isyanla ilgili bu olgu nesnel bir saptama olduğuna göre çokluğun isyana kalkışmayı arzulamaması gerekiyor. Bir başka deyişle kalabalıkların isyan etmek için sahiden iyi gerekçeleri olmaması ve bunun da farkedilmesi gerekiyor. Bu da sözleşme kavramını yeniden gözden geçirmeyi zorunlu kılıyor. Spinoza'nın neredeyse 400 yıl önce sorduğu soru hiç olmadığı kadar güncel: Her bir bireyin var kalma gücünü kendi başına kullanmak yerine, ortak uzlaşımla bir egemene devretmesini ve böylece kendi başına olabileceğinden daha fazla faydayı sözleşme marifetiyle sağlamasını nasıl başarabiliriz? Dahası, sözleşmemizi fesih taleplerine karşı nasıl koruyabiliriz? Bir başka deyişle isyana kalkışmanın

1. Bu yazı, 23 Haziran 2013 günü ilkin T24 İnternet Gazetesi'nde [www.t24.com.tr] yayınlanmış, aradan geçen zamanda yazar tarafından yeniden gözden geçirilip genişletilmiştir.

gereksiz, kalkıştırılmanın ise *olanaksız* olabileceği bir toplumsal bütün ne ölçüde olanaklıdır?

Teknolojik Demokrasi

İnsanların yazı, ses, resim ya da görüntüleri uzaklara hızla gönderebilmeleri ile meşhur dijital devrim gerçekleşmiş oldu. Her ne kadar bu devrimin en zayıf yanının teknolojiye yatkın olanlar ile henüz ona alışmayanlar arasındaki uçurum olduğundan kuş-kulanılsa bile bu uçurumun sanıldığı kadar aşılmaz olmadığıнын anlaşılması on yıldan kısa sürdü. Artık 70’lik anneler babalar da bu olanağın farkında ve ürkekçe de olsa kullanmaya istekli. Bu küresel iletişim olanağına açılan kapılar olarak telefon, bilgisayar, tablet ve benzeri araçlara sahiplik oranı gelişmemiş ülkelerde bile televizyonu yakalamak üzere, gelişmiş ülkelere ise çoktan geçti.

Üstte özetlenen olgunun siyasal alan açısından önemli sonuçları oldu. Yurttaşlar, dijital devrimin sağladığı bu olanağın hiç de planlanmamış bir sonucu olarak birbirleriyle kolay, hızlı ve görece ucuz yoldan haberleşebilir hale geldi. Dahası, haberleşmeleri gündelik meşguliyetlerinin görece önemsiz ayrıntılarını aştı ve toplumsal, kültürel ve siyasi alana ilişkin görüş alış verişlerine de uzandı. Bunun doğrudan etkilerinden ilki son yirmi yılda hemen görüldü: Yurttaşlar, kolektif menfaatlerine saldırı olduğuna ilişkin görüş, bilgi ve belgelere hızla erişebilmeyi, ikna olduğu ölçüde de itirazlarını yaygınlaştıracılabilmeyi başardı. Böylece küresel ticaret oyuncularını ve onların farklı devletlerdeki politika destekçilerinin hiç beklemediği biçimde uzun, ısrarlı, güçlü ve bazen şiddet de içeren sivil kalkışmalar gerçekleşti.

Seattle’den Arap Baharı’na

1999 yılında bu gelişmelerin doğrudan bir sonucu olarak Seattle’da Küreselleşme Karşıtları, Dünya Ticaret Örgütü kapsamında o yıl gerçekleştirilen faaliyetlerin tümünü protesto etmek üzere sokaklara çıktı. Ortaya çıkan kalabalığın sayısı hiç beklenmedik bir biçimde ve hızla 50 bine ulaştı. Gerçekte, protestocular birkaç ay kadar önceden elektronik yoldan iletişime geçmiş, tepkisini gerekçelendirmiş ve sokaklara uygun bir motivasyon geliştirmeye başlamıştı. Protestocular arasında ABD’den ve dışarıdan sivil toplum gönüllüleri, sendikacılar, öğrenciler, dinsel gruplar,

işsizler ve anarşistler vardı. Sokaklara çıkanlar, merkezi bir örgüt sistematigiyle eylemlere hazırlanmadığı gibi talepleri ve mücadele tarzları bakımından da homojen değildi. Aralarında sadece pasif ve sessiz protestolar yapmaya eğilimli olanlar kadar, daha sistematik ve yer yer şiddet de içerebilen sivil itaatsizlik yanlıları, daha açık bir kararlılıkla küresel ticaret oyuncularına ait olanaklara zarar vermeyi amaçlayanlar, hatta basitçe “vandalizm” yanlıları da vardı. Eylemler giderek yaygınlaştı ve polis şiddetinin artışıyla eylemcilerin kararlılık, şiddet ve ısrarı da arttı. Eylemlerin sonunda Dünya Ticaret Örgütü’nün o sırada yapmakta olduğu uluslararası tam katılımlı toplantılar adeta sürdürülemez hale geldi, katılımcı yoksul ülkeler arasında beklenmedik bir dayanışma belirdi ve çeşitli ticari pazarlıklar zengin ülkeler aleyhine sokak hareketliliğinden doğrudan etkilendi. Seattle Emniyet Müdürü göstericilere karşı uyguladığı şiddet ve buna karşın aldığı başarısız sonuç nedeniyle istifa etti, yeterli delil olmaksızın tutuklanan 150 kişiye toplam 250 bin dolar tazminat ödendi.

Seattle polis teşkilatı 1999 yılında gerçekleşen küreselleşme karşısı bu olayları tarihinin en kritik günleri olarak kaydetti. Neyse ki bu eylemlerde sivil göstericilerden ya da emniyet güçlerinden tek bir kişi bile ölmemişti. Olaylardaki tavrı nedeniyle istifa eden Seattle Emniyet Müdürü Norm Stamper, eylemcilere karşı orantısız şiddet uyguladığı ve yoğun biber gazı kullandığı için çok pişman olduğunu açıkladı. İstifasının ardından da medyada sık sık haber olan polis Stamper, pişmanlığını yapıcı katkılara dönüştürmek üzere harekete geçti ve uyuşturucu şüphelilerine karşı kötü polis müdahalelerini sürekli gündeme taşıdı. İzleyen yıllarda, ABD’nin adeta polis eliyle kötülüğü çoğaltan bir politik yapıya büründüğünü ileri sürerek bu gidişe bir son verilmesi gerektiğini vurguladı. Emniyet Müdürü ısrarla özür diliyordu...

Seattle’da başlayan eylemler her ne kadar büyük sonuçlar doğurmuşsa da ABD’nin bütününü etkileyen bir rejim sorununa dönüşmedi. Ancak tam 12 yıl sonra Mısır’da olup bitenler (ve pek çok Arap ülkesinde) tam olarak rejim değişikliği hedefledi ve bunu başardı. Böyle olunca da özellikle Arap ülkelerinde görüldüğü biçimiyle “toplumsal hareketler”in ilk akla gelen türde “kendiliğinden” hareketler olup olmadığı, dahası bu hareketlerin baskıya karşı doğal özgürleşme kalkışmaları olmanın ötesinde başka amaçların araçları olup olmadığı da tartışma konusu oldu.

Gerek bu kalkışmaların olduğu ülkelerde ve hareketlere doğru-
dan katılmış ve isyana katkıda bulunmuş kişiler arasında gerek
uluslararası analizcilerin bir bölümünde, Arap Baharı olarak anı-
lan bu olayların hiç değilse bir ölçüde bazı uluslararası profesyo-
nel ekipler tarafından başlatılmış ya da yönlendirilmiş olabileceği
üzerine çeşitli analizler yapıldı. Bu türden kuşkucu yaklaşımların
uluslararası profesyonel ekipler tezi çerçevesinde özellikle üzerin-
de durduğu bazı yapılar vardı ve bunlardan örneğin biri “CAN-
VAS” adlı merkezdi.

Ya Adalet ya Sivil İtaatsizlik

Böylece, bu yazıdaki analizimiz açısından şöyle bir tablo ortaya
çıkılmış oldu: 21. yüzyılın özellikle iletişim teknolojisinde sağladığı
yaygın olanaklar, planlamadık bir sonuç olarak, kitlelerin birbirle-
riyle kolay iletişime geçmelerini, itirazlarını paylaşmalarını ve hat-
ta sivil itaatsizlik kararı vererek harekete geçebilmelerine olanak
sağladı. Bu sayede başlayan sivil itaatsizlik ve ayaklanma hareket-
leri kimi durumlarda hükümetlerin icraatlarıyla ilgili hoşnutsuz-
luk ve itirazları yaygın bir eylemlilik içinde protesto etme ve karar-
ları dönüştürme olarak (Seattle), kimi durumlarda ise doğrudan
rejim değişikliği ya da hükümetlerin devrilmesi olarak (Mısır, vb.)
sonuçlandı. Bu defa, ilk türden kalkışmaların bir bölümü, ikinci
türden kalkışmalarına büyük bir bölümü için “eylemcilerin amaç
ve motivasyonunu aşan uluslararası bazı profesyonellerin yön-
lendirmesi” konusu en azından bir kuşku olarak entelektüellerin
gündemine geldi. Bu kuşkunun ne ölçüde gerçekçi ya da makul
bir kuşku olduğunu –tüm nesnel verileri gözden geçirerek– belir-
lemek bu yazının konusu değildir. Burada üzerinde durulan (ve
kanımca durulması gereken), *sözü edilen kuşku gerçekçi olsun ya
da olmasın*, içinde bulunduğumuz bu yeni toplumsal-teknolojik-
siyasi tablonun toplumlara ne söylediğini anlayabilmektir.

Spinoza’yı Anımsamak

Bir 17. yüzyıl filozofu olan Bento Spinoza, insanları da içere-
cek biçimde tüm varlıkları aynı evrensel fizik yasalar çerçevesin-
de anlamaya çalışmak bakımından felsefe tarihinde özel bir yere
sahiptir. Tüm varlıkları genel fizik yasalar çerçevesinde anlamaya
çalışıp yalnızca insanı fizik evrenin zorunlu yasal gerektirmeleri-

ni aşan özel bir varlık gibi ele almak tüm düşünce tarihinde bas-
kın bir tavır olarak karşımıza çıkar. Bu eğilime göre evrende hiç
ama hiçbir şeyin seçmediği, doğal belirlenimlere göre var olduğu
kolayca kabul edilir ama yalnızca insanın bu açıdan bir “istisna”
olduğu, yani insanın doğa yasalarını bile aşacak türde güçlü bir
özgür iradeye sahip olduğu –pek de temellendirilmeden– be-
nimsenir. Dolayısıyla insanların doğadaki diğer tüm varlıklar-
dan farklı olarak, kendilerine özgü belli ahlaki, mistik ya da ilahi
hakikatlere uygun eylediğine inanırız. Öyleyse insanın nerede,
nasıl davrandığını ve niçin öyle davrandığını anlamak üzere do-
ğayı aşan, bir anlamda aşkın bazı referanslar bulabilmeyi bekleriz.
Spinoza’ya göre tüm bu insan merkezci tavır basitçe yanılgıdan
ibarettir; doğada, doğayı aşan hiçbir şey yoktur, olamaz. Yani in-
san da diğer başka her şeyi anlamak için işe koştığımız neden-
ler, yasalar ya da belirlenimler çerçevesinde anlaşılmalı, dahası
onun kimi durumlarda sergilediği karmaşıklık bizi doğa-üstü bir
referans aramaya yönelmemelidir.

Bu felsefi kabuller, insanı doğrudan mekanik bir nedenler
zincirine indirgemek anlamına gelmez. Ama insanı her çeşit ne-
denden bağımsız, kendi başına buyruk bir varlık olarak anlamaya
da itiraz eder. Öyleyse insanı ve toplumu da doğanın bazı temel
gerektirmelerinden haberdar olarak okumalı, insani ve toplumsal
karmaşanın çok derinleştiği hallerde bile “doğalcı” bir gerçekçiliği
gözden kaçırmamalıyız. İşte Spinoza, bu düşüncelerle irdelediği
sözleşme kavramından bugün de hep aklımızda tutmamız gere-
ken önemli bir öğreti devşirir: Bir toplumu bir arada tutan söz-
leşme (Anayasa, hukuk, yönetim biçimi, vb.) söz verdiği faydayı
sağladığı sürece var kalmayı başarır. Buradaki “var kalma” ifadesi,
Spinozacı “conatus” öğretisinin somut ya da soyut tüm varlıkları
bağlayan bir doğa yasasıdır. Bir başka deyişle her varlığın doğal
bir zorunlulukla var kalmaya çabalaması anlamında, bir toplum-
sal sözleşme de var kalmak için çabalayacak, bunu da doğal bir
zorunlulukla yapacaktır. Yani, sözleşme, kendi var kalma çabası-
nın zorunlu bir gereği olarak, kendisini var kılan yurttaşların tek
tek var kalma çabalarının kolektif bir ifadesi olmayı başardığı sü-
rece varlığını sürdürecektir, bunu yapmakta güçsüz kaldığı ölçüde
de yok olmaya yaklaşacaktır.

Sivil toplumların tümünde, sözleşmeyle tek bir gövdede topla-
nan yurttaşların tek tek doğal var kalma ısrar ve güçleri, şu ya da

bu yönetim tarzında zorunlu olarak belli bir “egemen güç” ortaya çıkarır. Egemen güç, sözleşme ile adeta tüm halka “her bir yurttaş tek başına var kalma çabası gösterdiğinde elde edebileceğinden daha fazlasını elde etmek üzere ‘doğal var kalma gücünü’ geçici olarak bana devretmiştir” der. Buradaki “geçici hak devri” üzerinde dikkatle durulmalıdır. Çünkü Spinoza, en kusursuz sözleşmelerde bile bireylerin doğal var kalma gücünü kalıcı olarak ve geri dönüşsüz bir teslimiyetle hiçbir zaman ve hiçbir koşulda egemen güce devredemeyeceğini vurgular. Birey, doğasının zorunlu bir gerektirmesiyle sözleşmeyi şöyle ya da böyle izler ve her seferinde aynı soruyu sorar: *Egemen güce devrettiğim doğal var kalma gücümü, sözleşmeyi feshedip geri almam için iyi nedenlerim var mı?*

Spinoza, bir sözleşme marifetiyle egemen güce geçici olarak devredilen bireysel var kalma hakkının, egemen güce muazzam bir güç vereceğini söyler. Egemen güç, bu gücü, basitçe “sözleşmenin var kalmayı sürdürebilmesi” (bu, kendi varlığının sürmesinin de koşuludur) için elinden gelenin en iyisini yapmak üzere kullanır; hukuk, yasalar, kurallar ya da düzenlemeler hep bu çabanın ifadesidir. Öyleyse egemen gücün temel çabası sözleşmenin yurttaşların samimi rızasıyla geçerli kalabilmesini sağlamaya yöneliktir. Bu başarılı olduğu ölçüde, her bir yurttaş, kendi başına olmaktansa sözleşme kapsamında egemenin gücüne katılmış olmanın kendi bireysel var kalma çabası açısından daha akıllıca olduğunu farkederek. Yurttaşlar, egemen güç tarafından alınan bütün kararlara, bu kuralların bazıları bazı yurttaşların menfaatlerine uygun olmasa da uymak zorundadır. Ancak egemen gücün kararlarına uyma zorunluluğu, egemen gücün kararlarını eleştirme ve giderek bu kararlar üzerinde etkide bulunarak dönüştürme çabasının bizzat egemen güç tarafından güvenceye alınması koşuluna bağlıdır. Bir başka deyişle yurttaşlar ancak itirazlarını ifade etme ve etkileme özgürlüğüne sahip olduğu ölçüde egemen gücün kararlarına ve dolayısıyla sözleşmeye uygun davranmak üzere söz verir. Bu özgürlüğün tehlikeye girdiği her durumda, yurttaşlar geçici olarak devrettiği “doğal var kalma hak ve gücünü” egemen güçten geri alabileceğini anımsatmak ve hatta geri almak üzere eyleme geçme eğilimi gösterir. Bu, Spinoza öğretisinin merkezinde yer alan, “her varlık var kalmak üzere doğal gücü ölçüsünde çabalar” biçiminde ifade edilebilecek “conatus” kavramının gerçekleştirilmiş sonucudur.

Öyleyse şöyle ya da böyle bir sözleşmenin olduğu tüm toplum-
larda egemen gücün kendi var kalma arzusunun bir gereği olarak
yapabileceği en doğru şey, yurttaşların bireysel var kalma hak ve
güçlerini kendisine devretmiş olmaktan ötürü hoşnut olmalarını
sağlamak, dahası bu hoşnutluk düzeyini sürekli yoklamak, ola-
sı şikâyet, eleştiri ya da itirazları ise kendi varlığının en kıymetli
sigortası olarak kavramaktır. *Peki, Türkiye’de sözleşmenin yürütü-
cüsü olan Hükümet bunu ne ölçüde kavramıştır ve kavrama düze-
yinin kendisine vaat ettiği gelecekte kendisini neler bekliyor olabilir?*

Gezi’deki Spinoza

Üç haftayı aşan Gezi Direnişi’nin ortaya çıkış tarzı ve izledi-
ği seyir bu yazının başında ileri sürülen saptamayı büyük ölçüde
doğru çıkarmıştır. İletişim teknolojilerinin sağladığı olanakların
beklenmedik bir sonucu olarak, yurttaşların ciddiye alınması ge-
reken bir bölümü adeta iktidarın kimi kararlarına itiraz etmek
için bu olanağı bir fırsat olarak görmüş, deyim yerindeyse bu
fırsatı çok uzun zamandır beklercesine hızla imkâna dönüştür-
müştür. Seattle ve Arap kalkışmalarını çok iyi bildiğini varsay-
mamız gereken Hükümet, sözleşmenin yürütücüsü durumunda
olan “egemen güç” olarak bu türden itiraz, eleştiri ve uyarıların
kollektif bir güce dönüşerek kendisini bu ölçüde yüksek sesle ifade
debileceği olasılığını en azından düşünmüş olmalıdır. Bu tür bir
düşünsel hazırlığın olmadığı varsayılsa bile Gezi olaylarının ilk
birkaç gününün iktidara doğrudan büyük ipuçları sağladığı kabul
edilmelidir. Topluma sözleşmeyle bağlı yurttaşların bir bölümü,
Gezi Parkı’nda bir araya geldiğinde basitçe itirazlarını ifade etme-
ye yönelmiş, bunu olabilecek en pasif protesto yöntemlerini kul-
lanarak yapmayı seçmiş ve aslında Hükümet’i “sözleşmeyle ilgili
hoşnutsuzlukları” konusunda uyarmayı istemiştir. Bilindiği gibi
Hükümet, bu pasif eylemi sözleşmenin feshini amaçlayan bir boz-
gunculuk olarak algılamış, sivil, pasif ve silahsız eylemcileri yal-
nızca ölçüsüz bir polis şiddetiyle cezalandırmakla yetinmemiş,
hakaret, iftira ve itibarsızlaştırma gibi pek çok sert müdahaleyi de
bizzat Başbakan düzeyinde gerçekleştirme yolunu seçmiştir.

Gezi’nin ilk üç gününden sonra Taksim çevresi ve ardından
Ankara, İzmir ve sonra da tüm yurda genişleyen eylemler sırasın-
da da Başbakan’ın tutumu değişmemiş, tersine daha sağır bir hal

almış, olan biteni tümüyle bir tür “terörizm”, eylemcileri de büyük ölçüde “terörist” saydığını ifade etmiştir. Bu görüşlerine gerekçe olarak, özellikle ve yalnızca Gezi’nin *ilk üç gününden sonra* olanlara odaklanmayı seçmiş, eylemlerin bu aşamadan sonra yurt genelinde edindiği düşük yoğunluklu ve ancak çok az sayıda eylemci için geçerli olabilecek şiddet ya da vandalizmi örnek göstermiş, böylece olanların tümünü devleti hedef alan bir şiddet eylemi olarak dillendirmiştir. Sözleşmenin yürütülme tarzıyla ilgili itiraz ya da hoşnutsuzlukları olan eylemcileri polis gücüyle susturmak üzere organize bir şiddeti sürdürmekle kalmayıp kendince “bir grup çapulcu” olan yüzbinlerin protestolarına, kendi seçmenini davet ettiği mitinglerle yanıt vermeye kalkmış, bu mitinglerle adeta tüm halka “sözleşmeyi yürütme tarzımı gözden geçirmemi isteyenlerden daha çok, bildiğin gibi yap diyenler var” dercesine meydan okumuş, egemenliğinin her tür itiraz ya da eleştiriden münezzih yüce bir değer taşıdığına inandırma çabasını benimsemiştir.

Sözleşmeyi Kim Bozdu?

Hükümet ve Başbakan, tüm bu yetersizlikleri nedeniyle sözleşmeden doğan egemenlik gücünü büyük ölçüde zayıflatmıştır. Sözleşmenin yürütülme tarzıyla ilgili hoşnutsuzlukları her fırsatta izlemek ve sözleşmenin bütün bileşenlerini dikkate alan “optimum” (en makul) iyileştirmeler için çabalamak yerine, gerçekte sözleşmeye kişisel risk almak pahasına en çok sahip çıkan yurttaşlarını cezalandırma yolunu seçmiştir. Böylece, yalnızca kendi egemenliğini değil, sözleşmenin meşruiyetini de tartışmalı hale getirmiştir. Son birkaç yılın icraatlarını kabaca derleyen herhangi biri, iktidarın bu “irrasyonel” tavrının Geziden çok önce ortaya çıkmaya başladığını, Gezi’nin ise yalnızca kaynama noktası olduğunu görebilir. Birkaçından söz etmek gerekirse:

Vaka 1. Hükümet, üçüncü köprüye isim olarak Yavuz Sultan Selim demeyi uygun görmüş, bu seçimiyle ilgili kimi hoşnutsuzluklar ortaya çıkmış ama hızla “kim ne derse desin ismin değiştirilmeyeceği” beyanati gelmiştir. İşimiz isim önermek değil kuşkusuz ama sözleşmeden doğan egemenlik gücünün korunmasına katkı sağlamak üzere, muhtemelen büyük sevinçle karşılanacak şöyle bir beyanat olanaklı olamaz mıydı? “İlkin tarihimizin en görkemli figürlerinden olan Yavuz Sultan ismini arzu ettiysek de bazı hoşnutsuzlukları dikkate alarak tüm toplumun

yine büyük bir gururla benimseyeceği, ‘Kim olursan ol yine gel’ diyen ‘Mevlanâ’da karar kıldık...”

Vaka 2. Özellikle alkolizmi engellemek ve gençleri kötü alışkanlıklara karşı korumak gibi gerekçelerle getirilen alkol düzenlemesinin, toplumun büyük bir bölümünde açık bir alkol yasağı, özel yaşama müdahale ve dinsel referanslı bir kısıtlama gibi anlaşıldığı besbellidir. Bu hoşnutsuzluğu farkedene Başbakan’ın bu itirazlara verdiği ilk tepki ise “Gidip evlerinde içsinler” demek olmuş, bu da kesmeyince kamuoyunun Atatürk ve İnönü’yü anlayacağını bile bile “İki ayyaşın yaptığı yasa” demeyi seçmiştir. Üstelik, sözü edilen yasanın hiçbir biçimde savunulamayacak bazı maddelerinin olduğu açıktır: Örneğin, “alkol ruhsatına sahip işletmelerin devredilmesi sırasında ruhsatın iptal edilmesi, yeni bir yerin alkol ruhsatı almak içinse ibadethane ve eğitim kurumlarına en az 100 metre mesafede olma zorunluluğunun getirilmesi” gibi maddeler açıkça alkolü zamanla yetişkinlerin hayatından çıkarma projesi olarak anlaşılmaktadır. Alkolün satın alınabilmesi için gece 22.00’i son saat olarak belirleyen yasa, bu ve benzeri uygulamaların Batıda da olduğunu söylerken Batıcı ama kilise ya da sinagogların arka sokaklarında bile alkol satılmasında sakınca görmeyen ya da Üniversite kampüslerinde barlar bulunan Batı karşısında aniden İslamcı olmayı seçmiş, bunun yurttaşlarca “tutarsızlık” ya da “kurnazlık” gibi görülmesinden dolayı mahcup olmamıştır. Dahası, bu ve benzeri maddeleriyle birlikte anılan yasayı hiçbir “makul itiraz değerlendirmesi” yapmadan dayatmak yoluna gitmiş, sözleşmeyi ve dolayısıyla egemenliğini korumak üzere akılcı refleksler vermeyi bir kez daha umursamamıştır. Oysa, sözleşmeyi koruyarak egemenliğini güçlendirmek üzere, doğrudan toplum sağlığını koruyacak pek çok maddeyi korurken özel yaşama müdahale ettiği pek çoklarınınca dillendirilen kimi maddeleri iptal etmeyi seçmek olanaklıydı...

Bu türden vaka sayıları o kadar çoktur ki, tümünü bu yazıda örneklemek olanaksızdır. (Merak edenler için Melis Alphan, 8 Haziran 2013 tarihli Hürriyet’teki köşesinde bu tür vakalardan 65’anesini listelemiştir.)

Ya Sonrası?

Peki, sözleşmenin var kalmasını sağlamak üzere Hükümet’in sergilediği bu yetersizliklerin sonuçları neler olabilir? Eylemler çeşitlenerek sürecektir. Bundan emin olmak için geçerli nedenlerin olduğu açıkça görülmektedir; önemli olan, biri olumlu, diğeri olumsuz iki değişimden hangisinin gerçekleşeceğini anlayabilmektir.

Olumlu değişim iktidarın kendisine bir sözleşmeyle devredilen o muazzam gücü rasyonel bir biçimde koruma tavrını benimsemesidir. Bu sağlanırsa çeşitlenerek süreceğine kesin gözüyle bakılan eylemlerin büyük çoğunluğu “şiddet içermeyen sivil itaatsizlik eylemleri” olarak gerçekleşebilir ve her biri hükümete sözleşmeyi yürütme pratiğinde bir iyileştirme geri bildirimi olarak döner, işe yarar, egemenliği güçlendirir. Bunu başarmak üzere yurttaşların pasif itiraz eylemlerinin engellenmesi değil, tersine bu tür eylemlerin özendirilmesi için sözel, yasal ve kültürel bir bilinçlendirme yoluna bile gidilebilir. Türkiye bu yolda belki demokratik Avrupa toplumlarına bile örnek olacak köklü bir reformun merkezine dönüşebilir. (Gezi eylemlerinin son günlerinde beliren “Duran Adam” benzeri eylemler özellikle genç nüfusun bu yönde doğal bir eğilim içinde olduğunu göstermektedir. Örneğin, Albert Einstein Enstitüsü adlı uluslararası kurum, bizdeki “Duran Adam” benzeri şiddet içermeyen eylemlerden 198 adetini listelemiş ve örneklemiştir. Bu türden eylemlerin bundan böyle sıkça ülkemizde de uygulanabileceğini öngörmek zor değildir ve hükümetlerimizin şimdiden bu tür sivil itaatsizlik kalkışmalarına karşı sözleşmemizi güçlendirecek biçimde sakin, barışçı ve makul bir reaksiyon sistemi geliştirmek üzere çalışmaya başlaması son derece önemlidir.)

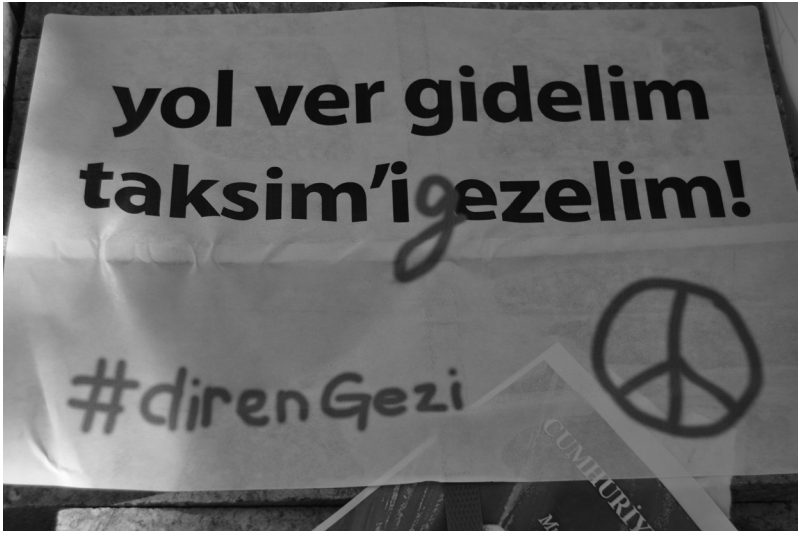
Olumsuz değişim, basitçe, hükümetin bu son olaylarda gösterdiğine benzer tavırlarda ısrar etmesiyle ortaya çıkabilecek bir kara tablodur. Kuşkusuz, hiç kimse dilemese de Gandi benzeri bir karakterle ortaya çıkıp hızla Seattle benzeri bir karaktere bürünen Gezi kökenli sivil itaatsizlik eylemlerinin artçıları şaşırtıcı bir biçimde Tahrir benzeri bir karakter de kazanabilir. Bir başka dille söylersek sözleşmenin yürütülmesiyle ilgili hoşnutsuzluk ifadeleri hızla dikkate alınıp hiç değilse bundan sonra, kararları etkileyecek vektörel analizler yapılmazsa itirazlar sözleşmenin yürütülmesiyle ilgili iyileştirme talepleri olmaktan çıkıp “sözleşmeyi fesih” talepleri olmaya dönüşebilir. Sözleşmenin meşruiyetinin kaybolma tehlikesinin ortaya çıkmasıyla birlikte, sivil halk arasında şiddete varan uzlaşmazlıklar baş gösterebilir, tüm toplum ciddi bir parçalanma girdabına kapılabilir. Dahası, başlarda kendiliğindenlik özelliği gösteren benzeri kalkışmalar, kimi entelektüellerin kuşkulandığı türde bazı uluslararası karanlık “rejim dönüştürücülerin” süreçleri yönlendirmesine açık bir gevşeklik kazanabilir ve işler bütünüyle içinden çıkılmaz bir hal alabilir.

Liberal demokratik ülkelerin şimdilik tek çaresi gibi görülen seçimler, seçimin yapıldığı gün bile yeterli temsili sağlayamazken iki seçim zamanı arasındaki sürede sözleşmeyi korumak ve egemenliği güçlendirmek için pek çok başka enstrümana gereksinim duyulduğu artık açık bir olgudur. Durum böyleyken tüm yükü ve sorumluluğu sandığa yüklemek, her türden kiri ve pası sandık odasına süpürmekten öteye gidemez.

Son Söz Spinoza'nın:

“Yararlı değilse hiçbir antlaşmanın hükmü olamaz. Yararlılık ortadan kalktığında, antlaşma da sona erer ve geçersiz olur. Bu nedenle antlaşma yapılan kişiden sonsuza kadar sözüne bağlı kalmasını isteyen biri, aynı zamanda, antlaşmanın bozulmasının bozana yarardan çok zarar vermesine de çalışmıyorsa budalalık etmiş olacaktır.” (Spinoza, *Teolojik-Politik İnceleme*, 234.)

Direnif, İsyân ve Gündelik Siyaset

Serdar Değirmencioğlu

Haziran başında AKP'nin başkenti İstanbul'da müthiş bir direniş ve isyan yaşandı. Gezi Parkı Direniş ve ardından Türkiye'ye yayılan isyan, 12 Eylül ile ülkeyi kaplayan ve AKP ile karabasana dönüşen kâbusa çok önemli ve çok anlamlı bir delik açtı. Bu deliğin genişleyip genişlemeyeceğini, yaşananların Türkiye'nin geleceğini nasıl etkileyeceğini kestirmek çok zor olsa da, Gezi Direniş ve genişleyerek artan isyan havası gerçek bir umut patlaması olarak görülmeyi kesinlikle hak ediyor.

Gezi Parkı Direniş'nin en önemli başarılarından biri, Türkiye'de inşa edilmekte olan baskı düzeninin hem ne denli acımasız ve korkunç hem de ne kadar abes olduğunu göstermesi oldu. Bir diğr deyişle Gezi Direniş ve ardından başlayan isyan AKP hegemonyasında bir kırılma yarattı.

Kendisinin Polisi

Bu kırılmayı ve Gezi Süreci'nden çıkarılması gereken dersleri ele alabilmek için önce Türkiye'de kurulan baskı düzenine ilişkin birkaç saptama yapmak gerekiyor. 12 Eylül ile temelleri atılan günümüz Türkiye, bir yandan gericiliğin, diğr yandan vahş kapitalizmin kalesi olma yolunda. Bu kale sömürünün giderek daha vahş, gericiliğin ise giderek daha kapsayıcı, olağan ve sınır tanımaz olması anlamına geliyor.

Gezi Direniş'i'nde ve onu izleyen ayaklanmalarda yer alanların tepki verdiği dayatmalardan bir bölümü, işte sınır tanımaz ve olağanlaştırılmak istenen müdahaleler. Direniş'in ve isyanın merkezi İstanbul'dan iki gündelik örnek verelim. Artık kapıyı açtığınızda karşınıza çıkan kargo şirketi çalışanı, belki yüz yıl önce görülebilecek bir giysi ve sarık ile karşınıza çıkabiliyor. Mesele elbette yalnız giyim kuşam veya tercihler değil. Burada ciddi bir sorun var.

Diğer örnek bu sorunu somutlaştırıyor. Bir başka kargo şirketin çalışanı kapınızda. Siz kimliğinizi ararken ezan okunmakta olduğunu ve çalmakta olduğunuz müziğin sesini kısmanız gerektiğini söyleyebiliyor. Size gönderisi teslim edilmesi gereken bir müşteri gibi bakmıyor. Neoliberalizmin yolunu açan Turgut Özal vb. siyasetçilerin söyleyip durduğu, "Özel sektör iyi hizmet ve verimlilik demektir" artık çok geride kalmış. Kargoyu getiren emekçi, "Belki o da benim gibi bir emekçi" diye düşünmüyor. O ve siz ayrı dünyalardansınız. Siz ve o, "halk" denilen kitlenin bir parçası değilsiniz. Kapınızı çalan kişi, çekinmeden dinini dayatıyor.

AKP düzeni işte böyle bir düzen. Kapınızı çalan emekçi artık bir çeşit din elçisi ya da gerektiğinde bir ahlak polisi. 12 Eylül öncesi varolan "toplum polisi" artık gerekli değil çünkü toplumun kendisi ahlak polisliğine yöneltiliyor.

Düzenin Takvim Yaprakları

Yapraklı takvimler Türkiye'de çok uzun süredir gericiliğin duvarlara asılmış örnekleridir. AKP'nin gerici zihniyeti de takvim yapraklarına yansıyor. Eskiden yapraklı takvimler sayıca azdı ve en bilineni Saatli Maarif Takvimi'ydi. Günümüzde bu takvimlerin sayısı arttı ve bu artışın nedenlerini pek soruşturan olmadı. Bu nedenlerden biri, hiç kuşkusuz bu çeşit takvimlerin evlere ve işyerlerine gericilik taşımak için çok elverişli olması.

AKP denetimindeki belediyelerin ücretsiz takvimler dağıtmasının nedeni de bu olsa gerek. Evlerin ve işyerlerinin duvarlarında bulunan takvimler yaprak yaprak AKP zihniyeti dağıtıyor. Üsküdar Belediyesi'nin duvar takvimi bu açıdan özellikle önemli bir örnek çünkü Üsküdar AKP'nin kalelerinden biri. Dahası, İstanbul aslında AKP'nin başkenti; başkentini merkezi ise Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın evinin bulunduğu Üsküdar. Üsküdar AKP'nin merkezi.

Gezi Direnişi'nin başlamak üzere olduğu günlerde Üsküdar Belediyesi'nin takviminin yaprakları AKP düzenini şöyle anlatıyor:

24 Mayıs Cuma – Türkiye NATO'ya katıldı.

28 Mayıs Salı – Dünya Kible Günü.

29 Mayıs Çarşamba – Fatih Sultan Mehmet'in İstanbul'u fethi (1453).

29 Mayıs yaprağının arkasında İstanbul'un fethi anlatılıyor: *“İstanbul 29 Mayıs 1453 tarihinden 23 Nisan 1920 tarihine kadar Osmanlı Devleti'nin başkenti olmuştur. Bu nedenle Türk ve dünya tarihini etkileyen bu önemli fethi, her yılın 29 Mayıs günü aynı coşku ve sevinçle kutluyoruz.”*

1 Haziran Cumartesi – İstanbul'da kılınan ilk Cuma namazı. Ayasofya'nın “Fatih'in iradesi” ile tasvirlerden, heykellerden, putlardan temizlenmiş ve gece gündüz çalışılarak bu namaza hazır edilmiş. Akşemseddin Cuma hutbesini “irad” etmiş, “imameti” de üstlenmiş.

Okunan bu hutbe Osmanlılar içinde okunan hutbelerin belki de en mu-kaddesi, en sevinçlisi, en büyük şan ve şerefe sahip olanı idi. Çünkü o güne kadar sekiz buçuk asırdan beri bütün Müslümanların ulaşmayı şiddetle arzu ettiği bir fethi Cenâb-ı Hak tarafından Osmanlı padişahlarına ve onun tebasına verildiğini ilan etmekte idi. Fethin komutanı ve gazileri, sahabeti kiramın bile şiddetle arzu ettiği büyük bir saadete ve Hz. Peygamberi “ne güzel komutan ve ne güzel asker” övgüsüne mazhar olmuş idi.

Üsküdar Belediyesi Duvar Takvimi fetih zihniyetinin basit bir örneği. Recep Tayyip Erdoğan ve partisi bağrında işte bu zihniyeti taşıyor. *Fatih güçlüydü ve bir çağı kapattı, bir çağı açtı; İstanbul'u İslam'a kazandırdı.* AKP de güçlü ve cumhuriyet devrini kapatıp yeni bir devir açıyor. Başkalarının fethedemediği kaleleri birer birer fethediyor. Tarihi güçlü erkekler, padişahlar yazar. Recep Tayyip Erdoğan da tarih yazıyor, o da bir padişah olmalı.

Boğaz'a yapılacak üçüncü köprü'nün temelini, İstanbul'un fethinin yıldönümünde atılması işte bu şekilde anlaşılmalı. “Fatih” adı daha önce kullanıldığı için yeni köprüye “Yavuz Sultan Selim” adı veriliyor. Bu ad da başlı başına çok önemli bir mesaj...

Gezi Direnişi öncesi AKP'nin tutumu çok açık. *Güçlüyüz. Fethediyoruz. Doğaya düşmanız. Bunu göstermekten çekinmiyoruz.*

Karşı çıkanları tanımıyoruz. Zihniyetimiz –mitlerimiz– Osmanlı’yı yüceltmeye dayanır. Biz Fatih’in torunlarıyız ve Osmanlı’nın şiddetine sahip çıkarız. Alevi düşmanı diye bilinen Yavuz’a da sahip çıkarız. Gezi Direnişi ve ardından gelen ayaklanma işte bu tutuma ve arkasındaki zihniyete karşıydı.

Neden Şimdi ve Kimdiler?

Gezi Direnişi’nin en sıkı rejim muhaliflerini bile şaşırtması’nın nedeni, bugüne dek sessiz kalınan ya da Gezi düzeyinde tepki toplamayan durumların çokluğu’dur.¹ Bunlardan ilki, Gezi Direnişi’ne hem zaman hem de mekân olarak çok yakın olan 1 Mayıs işgalidir.

“1 Mayıs’ta İstanbul’da bir işgal yaşandı. Bu işgal başlamadan önce yalan makinesi çalışmaya başlamıştı. Taksim’i akla ve kamu yararına aykırı olarak işgal etmiş olan iktidar, bu işgalin sonucunda ortaya çıkan çukurları neden göstererek 1 Mayıs’ın Taksim’de kutlanamayacağını iddia etti. Yandaş medya da üzerine düşeni yaparak toplumu bu iddialara inandırmaya çalıştı.

1 Mayıs günü İstanbul’da yürürlüğe konulan “önlemler”, İstanbul’un resmen ve herkesin gözü önünde işgal edildiğini göstermektedir. Bu işgali gerçekleştirenler akıllı davrandı ve karşılarına kitlelerin çıkmaması için elinden geleni yaptı.

İşgal güçleri önce kitleleri, “Olaclaklardan biz sorumlu değiliz” söylemi ile tehdit etti ve korkuttu. Ardından kitlelerin bir bölümünün kutlamalarını “huzur içinde” Kadıköy’de yapmasına izin verdiler ve kitlelerin gücünü bölerek azalttılar. Sonra Anadolu yakasından Avrupa yakasına ulaşımı engelleyerek kitlelerin önüne kitlesel barikatlar diktiler. Son olarak, işgalin daha tanıdık araçlarını devreye sokarak kent merkezini ulaşılmaz kılmaya çalıştılar.

İşgal güçleri, barikatı ve her çeşit silahıyla 1 Mayıs’ı Taksim’de kutlamakta ısrar edenlerin karşısına çıktı. Ardından beklenen saldırı gerçekleşti. Bu saldırı ile eş zamanlı olarak yandaş medya saldırısı başladı. 1 Mayıs’ı Taksim’de kutlamak isteyen kitleleri her yolu deneyerek sayıca azaltan işgal güçleri, artık rahatlıkla “küçük marjinal gruplar” söylemini devreye sokabilecekti. Vali’nin kullandığı söylemin tıpatıp aynısı, yandaş medya tarafından sürekli olarak yinelenildi.”²

1. Anti-otoriter ayaklanma. (Foti Benlisoy ile röportaj.) *Express*, Gezi Özel Sayısı (Sayı: 2013/136), 40-41.

2. Serdar M. Değirmencioğlu. “1 Mayıs ve İşgal Hukuku”. *Evrensel*, 5 Mayıs 2013.

Gezi Parkı'nı yok etmeye kalkan ve direnişçilere barbarca şiddet uygulayan AKP iktidarı, 1 Mayıs kutlamalarının Taksim'de yapılmasını da zorbalıkla engelledi. Ama 1 Mayıs'ın Taksim'de kutlanmasına engel olunduğunda kitlesel bir direniş başlamadı ve ülke çapında bir isyan söz konusu olmadı.

AKP için İstanbul ve İstanbul Belediyesi büyük önem taşıyor. Recep Tayyip Erdoğan eski İstanbul Belediye Başkanı ve İstanbul'da olan bitenlerle her zaman bizzat ilgileniyor. Medyanın merkezi zaten İstanbul. Taksim'de veya Haydarpaşa'da gerçekleşecek bir direniş AKP için ciddi bir sorun olabilir ama direniş görülüyor. Haydarpaşa'ya yönelik planlar, çıkan veya çıkarılan bir yangın yeterince tepki toplayamadı. Banliyö trenlerinin kaldırılması da...

Oysa İstanbul'da çalışan ve hergün İstanbul'a akan kitleler açısından banliyö trenleri büyük önem taşıyor. Anadolu yakasındaki tek banliyö hattı olan Gebze-Haydarpaşa hattı kapatıldığında, yüz binlerce emekçi karayolu ile işe gitmek zorunda kaldı. Bu kadar büyük bir kitlenin her gün büyük zorluklarla karşılaşması anlamına gelen bu karar, AKP'nin bir çeşit çağ atlama ve eskiyen TCDD'nin yerine geçecek bir "marka" olarak yutturmaya çalıştığı Hızlı Tren hatlarının döşenmesi için çekinilmeden alındı. Gebze-Haydarpaşa hattının ilk bölümü, Gebze-Pendik hattı kapatıldığında önemli hiçbir direniş olmadı. Son olarak, 19 Haziran'da Pendik-Haydarpaşa hattı kapatıldı ve yine önemli bir direniş görülmedi.

Bu olmayan direnişlerden çıkarılacak ders oldukça basit. Türkiye'de emekçilerin gerek günlük yaşamını gerek çalışma koşullarını etkileyen birçok önemli ve kitlesel dayatma bir direniş ile karşılaşmadı. Doğrudan yaşamı etkilemeyen ama ideolojik açıdan büyük önem taşıyan 1 Mayıs'a yönelik, yıllarca süren dayatmalar da bir direniş ile sonuçlanmadı. Sonuçta, AKP'nin kurduğu neoliberal düzen güçlendi ve AKP giderek daha da pervasızlaştı.

Gezi Direnişi ve ardından başlayan isyanlar, işte bu pervasızlığa karşı çıkılması ve bir umut dalgasının yayılışı anlamına geliyordu. Bu isyan dalgasına katılanlar içinde toplumun en çok ezilenlerini barındırır da isyanın rengi, dili, giysileri, bu direniş daha çok bir orta sınıf kalkışması olarak görmeyi gerektiriyor.

Ne Yaptılar?

Gezi Direnişi ve ardından gelen isyan öylesine sarsıcı ve gide-rek büyüyen bir dalgaydı ki, olayların akışını takip edebilmek bile çok zordu. Bir yandan yeni medyadan bir fırtına gibi ama parça parça akan bilgileri ve isyan mesajlarını kaçırmamaya çalışmak, öte yandan bu isyanı karartmak isteyen yalan makinesinin üretti-ği haberleri takip ve deşifre etme çabası çok yorucu ve bir o kadar da heyecan vericiydi. Bu nedenle Gezi Direnişi ve ardından gelen isyanı iyi izleyen ve değerlendiren yayınların okunması gerekiyor.

Bu açıdan Express dergisinin özel sayısı³ ve özellikle Anka-ra'daki nabızları iyi tutan Solfasol⁴ çok yararlı olabilir. Bu yayınlar, yukarıdaki kentli ve orta sınıf bir direniş/isyan saptaması ile doğ-rudan ilişkili olan bir diğer önemli saptamayı, kadınların önde olmasını doğrular ipuçları içeriyor.

“28 yaşında, ODTÜ öğretim elemanı bir kadını. Doktora yapan bir ça-pulcuyum. (...) Eylemlere başından beri katılıyorum. Demokratik hakkı-mı kullanmak, ahlaksızlık, yolsuzluk, haksızlık, dini yobazlık ve dinci faşizme karşı sesimi yükseltmek için, ABD emperyalizmine Reyhanlı'da-ki ölümlere tepki göstermek için, AKP'nin ne mal olduğunu bildiğim için, AOÇ için, Erciş'teki ağaç katliamı için buradayım.” (Solfasol, s.4)

Kadınların bu direnişte yer almak ve öne çıkmak için çok ne-den var. Bu nedenleri iki genç feminist şöyle özetliyor:

“Gezi Parkı ile başlayan kentsel dönüşüm, kamu mallarının özelleştiril-mesi, erkek egemen söylem, neoliberal söylem, kürtaj yasağı, ailenin kut-sanması, üç çocuk söylemi, namus algısı, kadına karşı şiddet gibi AKP'nin egemen politikaları yüzünden eylemlere katılıyoruz.” (Solfasol, s.13)

Gezi Direnişi ve ardından gelen isyanın bir diğer özelliği, tüm karalama çabalarına karşın, bu hareketin doğrudanlığı ve do-laysızlığı, tümüyle gerçek ve sahici olması. Yukarıdaki alıntının devamı bu saptamayı çok iyi aktarıyor: “*Halkımın uyandığını ve özgür iradeleriyle burada olduğunu düşünüyorum.*” (Solfasol, s.4) Gezi Direnişi'ni/İsyanı'nı tam anlamıyla içeriden aktaran İmece – Toplumun Şehircilik Hareketi'nden Deniz Özgür ise direnişin isyana dönüştüğü sırada “inanılmaz bir meşruluk” hissini doğ-duğunu vurguluyor.⁵

3. Haziran-Temmuz 2013, Sayı: 2013/136.

4. Haziran 2013, Yıl 3, Sayı 26.

5. Gerçek Katarsis. (Deniz Özgür ile röportaj.) *Express*, Gezi Özel Sayısı (Sayı:

Gezi Direnişi'ne katılan Ayşe Gül Altınay da direnişin doğrudan ve dolaysız olduğunun üzerinde duruyor ve "kitlese, örgütsüz, şiddetten arınmış" bir hareket tanımını kullanıyor.⁶ Sonuçta, Gezi Direnişi/İsyânı müthiş birleştirici ve kitlelerin nicedir yaşayamadığı –yaşamalarının engellendiği– o "Biz!" duygusunu yaşatan bir süreçti. Öyle ki hiç tanımadığı insanların arasında, parkın ve direnişin tam ortasında, duygularını "*Kendimi hiç bu kadar evimde hissetmemiştim!*" diye ifade edenler oldu.

Gezi Parkı, bir direniş alanı olmaktan öteye geçti ve kısa süreli de olsa bir komün yarattı. Bu süreci bizzat yaşayan İmece – Toplumun Şehircilik Hareketi'nden Deniz Özgür, Gezi Direnişi/İsyânı'nın yarattığı dayanışmayı ve komün deneyimini şöyle aktarıyor:

"Sabaha kadar nöbet tuttuk, gece boyunca bazı sıkıntılarla uğraşmak durumundayız ama sabah olduğunda, tüm yorgunluğumuza rağmen mutluyuz. İnsanların yaratıcılığını görmek hepimizi çok motive etti, yan yana olmanın tadına vardık. Bir halk ayaklanması yaşadık. Şu ömrümde bunu yaşayabildiğim için çok mutluyum. İlk defa böyle bir şey yaşadım ve ifade etmekte zorlanıyorum. Polis saldırıları sırasında biber dolması dağıtan teyzeler gördüm ya, muazzam bir sarhoşluk içindeyim. Meydanda gördüğüm topluluk öyle bir şeydi ki, gözyaşlarımı tutamadım. Gerçek bir katarsis diyebiliriz." (s. 34)

Deniz Özgür'ün söyledikleri, Gezi ile başlayan müthiş bir öğrenme sürecinin de göstergesi. Gezi Parkı'nda kurulan komün de direniş/isyân boyunca yaşananlar da Paulo Freire'nin tarif ettiği süreç ile yani ezilenlerin kendileri için gerçekten önemli olan gerçekleri konuşmaya ve öğrenmeye başlaması ile örtüşüyor. Ayşe Gül Altınay'ın da saptadığı üzere, Gezi Süreci ve ardından gerçekleştirilen katılımı ve heyecanı yüksek forumlar tam bir okul işlevi gördü. Freire'nin yıllar önce söylediği gibi yaşanarak keşfedilebilecek olan bu duvarsız okul müthiş bir umut kaynağı yarattı.

Bu umut kaynağından beslenmeye gelenler içinde çok sayıda genç vardı. Onlardan biri, "*13 yaşındayım. Şiddet istemiyorum. Demokrasi ve özgürlük istiyorum*" yazan bir pankart taşıyordu. Gerçekten de Türkiye'de Gezi Direnişi ile başlayan isyan sürecine gereksinim duyan –hatta susayan– milyonlarca genç var. Bu

2013/136), 31-34.

6. Ayşe Gül Altınay. (2013). "Direnenlerin Pedagojisi: Gezi Okulundan Öğrendiklerimiz". *Eleştirel Pedagoji*, Sayı: 28, 23-31.

gençler, sokaklara çıktığında okullarda duyduğundan çok farklı şeyler gördü. Duvarlarda, “*Şükretme, isyan et!*” yazıyordu. O eski, “Huzur İslam’da” sloganından türetilen “*Huzur isyanda*” sloganını okudular. Herhangi bir kişi veya örgüt söylediği için değil, kendi gözleri ile gördükleri için polis devletinin ve barbarlığının varlığını kavradılar. Sokaklar ve duvarlar o gençlere yakışır cıvıl cıvıl, kıpır kıpır, içinden müthiş bir yaratıcılık fışkıran yazılar ve çıkarmalar ile süslendi. “*Revolution party! Tüm halkımız davetlidir. (Pilavlı)*” gibi yazılarla!

Bu deneyimlerin gençleri ve aslında tüm direnişçileri/isyancıları ne kadar etkilediğini şu an kestirmek zor. Ama bu isyan havasının olumlu ve kalıcı bir etkisi olacağından kuşku duyulmamalı.

Nasıl Yaptılar?

Gezi Direnişi ile başlayan süreçten çıkarılacak derslerin başında, siyasetin günlük yaşam içerisinde ve giderek zorlaşan örgütlenme koşulları göz önünde tutularak yapılması gerektiği geliyor. Günlük yaşam içerisinde insanların uyutulmaya karşı çıkıp, kendi çıkarlarına sahip çıkabilmelerini sağlamak giderek daha da önem kazanıyor. Bu birçok eski kalıbın yerine yeni yöntemlerin düşünülmesini gerektiriyor.

Eğer “gündelik siyaset” diyebileceğimiz şeyi açarsak bu sloganlar ve kokuşmuş partiler ile kirletilmiş bir alandan uzaklaşmak anlamına gelebilir. 12 Eylül ile demokrasi damarları kesildi, aynı zamanda sol adına ne varsa müthiş bir dehşet ile sindirildi ise insanların siyasetten uzak durması şaşırtıcı değildir. Öte yandan küresel düzeyde dünya tek kutuplu kısır bir döngüye, kapitalizme ve onun kurallarına bağlı bir sömürüye mahkûm edildiyse 12 Eylül sonrası kuşaklarının siyaset ile bağlantısının eski yollarla kurulamayacağı ortadadır.

Çocuklar ve gençlerle gündelik siyaset yapmaya çalışanlar, Gezi Direnişi’nde oldukça tanıdık öğeler⁷ gördü. Bu öğeler şöyle açıklanabilir:

Gezi Direnişi ve ardından gelen isyan kentlerde özgür mekânlar yarattı. İnsanlar, harekete geçebilmek için fiziksel, hukuki hatta psikolojik zaman ve mekâna gereksinim duyar. Bu özgür mekânlar veya hareket alanı, yurttaşların çözüm yaratabilmeleri için bir önkoşuldur.

7. Serdar M. Değirmencioglu, “Demokraside Çocuklara ve Gençlere Yer Açmak.” *Sosyal Hizmet Dergisi*, Ocak 2008, 23-33.

Direnîş ve ayaklanma süreci birçok kişinin bir türlü tadamadığı kamusal çalışma sürecinin yaşanmasını sağladı. Günlük hayattaki en önemli kamusal meseleler, kamu görevlilerinin veya özel sektörün çalışmaları ile değil, bizzat toplumun içindeki bireylerin bir ücret, ödül vb. beklemeden ve ortak yarar için çalışmaları ile çözülebilir.

Gezi Süreci özgürlüğün –tıpkı demokrasi vb. süreçler gibi– yaratılması, yaşanması ve sürdürülmesi ile anlam taşıdığını gösterdi. Özgürlük, bir ortak iradenin ürünüdür ve durağan bir şekilde tanımlanamaz. Özgürlük, tartışılarak, birlikte düşünülerek anlam kazanır.

Direnîş ve ayaklanma süreci yurttaşlığın boş bir laf olmaktan çıkıp anlam kazanmasını sağladı. Süreç dışlayıcı değil, kapsayıcıydı. Mücadeleye gelen herkesin katkısı değer taşıyordu. Toplum bir bireyler yığını olamaz; bir arada varolan ve birbirleri ile anlamlı ilişkiler kuran insanlardan oluşur. Bireylerin kendini birer “seçmen” veya “tüketici” değil, yurttaş olarak görmesi kamusal çözümler için esastır.

Direnîş ve ayaklanma sürecinde mücadelenin ancak ilişki kurmak ve temas etmeyle sürebileceği anlaşıldı. Başkaları ile temas etmek ve ilişki kurmak, gerek bireylerin kamunun bir parçası olabilmeleri gerek kamusal gücün doğması için gereklidir. Kamusal çalışma, işbirliği içinde çözümler üretebilmenin ötesinde, bu çalışmanın ilişkiler ağı içinde sürdürülebilmesini de içerir.

Gezi Süreci, siyaseti uzaktan izleyen çok sayıda kişinin siyasetin hem anlamlı hem de zorunlu olduğunu keşfetmesine yol açtı. Siyaset günlük yaşamın içinde kendi çıkarlarına sahip çıkma sürecidir; çocuklar ve gençler dahil herkesi ilgilendirir. Ortak yarar ancak ortak çıkarlar üzerine kurulabilir.

Gezi Süreci boyunca birbirine yabancılaşmış, hatta düşmanlaşmış kesimler çeşitlilik gerçeğini keşfetti. Bir futbol takımı taraftarlarının örgütlülüğü, kalabalıklarla ne yapılabileceğini ve polise karşı nasıl durulacağını bilmesi, onların öne çıkmasını ve müthiş etkili olmasını sağladı. Kadınlara ve LGBT bireylere yönelik önyargılar da sarsıldı. Görüldü ki kamusal yaşam, farklı bireyleri, fikirleri, deneyimleri, geçmişleri ve kültürleri bir araya getirir. Farklılıklar ya da çeşitlilik; yenilik, yaratıcılık, öğrenme, sentez gibi süreçlerin ayrılmaz parçasıdır ve bir toplumu zengin kılar.

Gezi Süreci “ileri demokrasi” denilen zorba ve barbar düzene karşı çıkıldığında demokrasinin belirebileceğini gösterdi. Görüldü

ki demokrasi ancak günlük yaşamda hissedildiği, içine girilebildiği ve katkıda bulunulabildiği ölçüde anlamlıdır. Toplum demokrasiyi kuramsal nedenlerle değil, çözüm üretme aracı olduğu ve işe yaradığı için benimser.

Gezi Süreci “kamu” ve “kamusal” sözcüklerinin içine doldurabilecek deneyimleri olanaklı kıldı. Kamunun, kapsayıcı olarak tanımlanan irade sahibi bir insan topluluğu olarak görülebileceğini, kamusal kavramının ise bir çeşit yaşam ve hareket alanı ile ortak çıkarları tanımlayabileceğini gösterdi.

Direnış ve ayaklanma güç ve güçlü olmanın; polis vb. iktidar araçlarına ve zorba iktidarın kendisine karşı çıkabilmek için gerekli olduğunu ama onlar gibi zorba olmamanın hiç de zor olmadığını gösterdi. Direniş ve ayaklanma, gücün iktidarın ve polisin kullanıldığı şekilde bir kırma dökme, yok etme olması gerekmeyi; yaşamı etkileme becerisi olduğunu ve başkalarından değil, eylemden ve çalışmadan kaynaklandığını gösterdi.

Buradan Nereye?

Türkiyede ve dünyada Chomsky'nin tarif ettiği türden müthiş bir rıza üretim makinesi çalışıyor. Örneğin, Türkiyede sağlık sektörü özelleştirilmeye ve paralı hizmete sürüklenirken Sağlık Bakanlığı gazetelere tam sayfa ilan veriyor: “14 Mart Tıp Bayramı kutlu olsun. Sevgi en iyi ilaçtır.” (*Radikal*, 14 Mart) Başbakan, Bakanlar, Bakan eşleri, valiler her olanakta duygulu anlar yaşamayı ve gözlerinde yaşlarla görüntülenmeyi seviyor. Ama Gezi Süreci'nde, Roboski'de, Agos'un önünde öldürülenlere bakıp aynı şekilde duygulanmıyorlar. Müthiş bir kepezelik sürüyor ama toplumdan çok az itiraz duyuluyor.

Ama yaşam sürüyor ve mücadele her zamankinden daha önemli. Bu nedenle Gezi Süreci büyük önem taşıyor. Toplumun sessiz görünmesi mücadeleyi daha farklı düşünmek gerektiğini gösteriyor. Sağlık, eğitim ve diğer alanlarda yapılanların kapsamlı bir direnişe veya isyana neden olmaması, bu meselelerin karmaşık olması ve özellikle de bu şekilde sunulması ile ilişkili. Gezi Parkı somut bir mücadele alanıydı ve sağlık, eğitim sektörlerinin dönüşümü veya banliyö trenlerinin kaldırılması kadar karmaşık bir mesele değildi. Tam tersine, çok somut ve çok haklı bir talebin reddedilmesi ile yanmakta olan başka birçok sorunun tutuşup alanlara ve sokaklara akmasını sağladı.

Bugün eski tarz siyasetin yerine, gündelik siyasetin bol bol düşünülmesi gerekiyor. Toplum polisinden toplumun kendi polisi olması aşamasına gelindiyse, tarikatlar ile bir sivil denetim ağı kurulduysa, mücadelenin gecikmesi geri dönülmez bir yanlış olacaktır.

Çukurova ve Nusayri Örneğinde
Şeriatçılığa ve Metalaşmaya Karşı
Duygu, Akıl ve Kültür Kompartımanlarının
Varoluşsal Direnci ve Patlaması
Adnan Gümüş

1. Giriş ve Sorun: 3 Kasım 1839'dan 3 Kasım 2002'ye, 31
Mart 1909'dan 31 Mayıs 2013'e Din ile Aydınlanma Arasında
Bir Tür Varoluşsal Direnç ve Patlama

“Her yer Taksim, her yer direniş!” güçlü bir ortaklaşma ve direnme arzusunu ifade etmekle birlikte, bunun ütöpik umuda yönelik “her yer” ve “direniş” kısımlarını paranteze alırsak geriye kalan kısmıyla Taksim’de olanlar ve bu çerçevede hemen bütün ülke sathında toplumun %30-40’ının görece desteğini alan, %30-40’ının karşı çıktığı, %20-30’unun da sessiz karşıladığı gösteriler, en nötr şekilde “duygu patlaması” olarak adlandırılabilir.

“Her yere” yayılsa da henüz “hareket” bile değil, dolayısıyla “ayaklanma” hiç değil, belki bireysel isyana ve direnişe yakın. Ancak en asgari haliyle ortada bir “direnç” bulunmaktadır.

Neye direnç gösterilmektedir? En yalın haliyle (1) Taksim’in ve Gezi Parkının yıkılmasına, yerine (2) Topçu Kışlası, (3) Cami, (4) AVM yapılması projesine karşı (5) parka çadır kuran eylemcilere 31 Mayıs’ta suyla, gazla müdahale edilmesi ve çadırların yıkılmasına karşı direnç gösterilmektedir.

Direnç giderek Hükümet/AKP/Erdoğan karşıtlığına dönüş-
tüyse o halde AKP’nin neyi temsil ettiğine, belediyelerde 1994’ten
bu yana 20 yıllık, hükümette 2002’den bu yana 11 yıllık uygula-
malarıyla eğitimde ve sosyal yaşamda dinci reformlara; okulları,

üniversiteleri, yargıyı, bürokrasiyi, orduyu, istihbaratı, belediyeleri istilasına; TOKİ, AVM, Galataport, Liman, hatta sağlıkta özelleştirmelere ve imtiyaz devirlerine; Irak, Libya, Afganistan, Yemen, Tunus, Mısır, Suriye, Ortadoğu'ya yönelik politikalarına bakmak gerekmektedir.

“Taksim’in zıddı nedir?” diye sorulsa bunun yanıtı çok zordur ancak en azından “Neye karşıydı?” sorusuna verilen en yaygın ve yerinde yanıtlardan biri “yaşam biçimi dayatmasına” ve “her şeyin araçsallaştırılmasına karşı bir dirençti” denebilir. Bu araçsallaştırma ve yaşam alanlarına müdahalede en çok da “din” kullanılıyor. Görünür fay hattı “dini olan” ile “akıl aydınlanma” çatlağında oluşuyor. Biraz daha görünmez olanı ise “her şeyin mallaşmasına karşı” insan ve ağacın birer mal olmadığı direncidir. Parka sahip çıkanları yok saymaya, onlara müdahale biçimine karşı bir dirençtir.

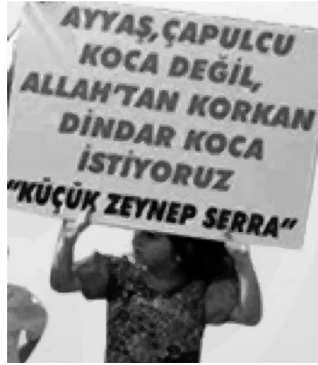
Kimler direnç göstermektedir? Başbakan R. Tayyip Erdoğan'ın nitelenmesi ile “bir avuç çapulcu”, “marjinal gruplar.”

TDK'nin “Büyük Türkçe Sözlüğü”nde tarihi anlamda “çapul *İng.* Pillage, raid 1. Akıncıların düşman topraklarına yaptığı baskın. 2. Böyle baskınlarda ele geçen şeyler (*BSTS / Tarih Terimleri Sözlüğü* 1974)” olarak tanımlanmaktadır.¹ Siyasal literatürde “çapulcu” sıfatının Taksim için daha öne çıkan özgüllükleri bulunmakta, Abdülhamitçilerin 31 Mart Vakası ile ilgili ittihatçı ve cumhuriyetçilere karşı kullandığı bir sıfatı çağrıştırmaktadır (Kocak, 2013)².

1. TDK (2013). *Büyük Türkçe Sözlük*. <http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com-bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.52302a8f08bc84.56806757>

2. “Katı muhafazakâr çevrelerde Hareket Ordusu ‘çapulcu’ olarak nitelenir. Nedir Hareket Ordusu? Kısaca hatırlayalım: 1909'daki ve yine o çevrenin İttihatçıların tertipleedikleri bir fitne’ olarak değerlendirdiği 31 Mart gerici ayaklanmasını bastıran ve Kurmay Başkanlığını Mustafa Kemal'in yaptığı ordu. Şimdi anlaşılıyor mu Tayyip Erdoğan'ın neden öyle dediği? Çünkü ayaklanan gençlik, gerici ayaklanmayı bastıran Hareket Ordusunun bugünkü devamı. Hareket Ordusu ‘çapulcu’ olunca, onun devamı olanlar da ‘çapulcu’ olur. Nasıl ki 3. köprüye Yavuz Sultan Selim adının verilmesinde bir tarihsel arka plan varsa ‘Çapulcu’ denmesinin arka planında da bunlar vardır.” Kocak, Salim, “Erdoğan Neden ‘Çapulcu’ dedi?”. *Odatv*, 09.06.2013, <http://www.odatv.com/n.php?n=erdogan-neden-capulcu-dedi-0906131200>

Gezi Eylemleri Sırasında AKP Mitinglerinden Bir Kare.
www.yenisafak.com.tr (Al. 17.06.2013)

Aynı şekilde “marjinal” sıfatı da “azınlıkları ekaliyetleri”, hâkim din, mezhep veya grupların dışında kalanları, “kenardakileri”, dışlanmışları ifade etmektedir.

31 Mart 1909’dan, hatta 3 Kasım 1839 Tanzimat Fermanı’ndan, 3 Kasım 2002 AKP iktidarından, 31 Mayıs 2013’ten bu yana yaşananlara bakarsak ana sav olarak Taksim-Gezi’den ülkeye yayılan “varoluşsal direncin” daha geniş arka planda iki ana faktörden, iki temel kırılma noktasından kaynaklandığı ileri sürülebilir. 1. İlki, neoliberalizmin, meta fetişizminin, yayılmacılığın, emperyalizmin, “vahşi” kapitalizmin (vahşi olmayanı var mı, ayrı bir soru) özellikle de Sovyetlerin dağıtılması sonrası Yeni Dünya Düzeni’nin her şeyi metalaştırması, her şeyi buharlaştırması; doğa, insan ve toplumları birer araç, birer nesne konumuna düşürmesine, her şeyin özelleştirilmesine, kamunun tasfiyesine karşı bir direnç ve patlama var. 2. En az bunun kadar önemli, hatta burjuva demokratik devrimlerini yeterince yaşayamamış Ortadoğu ülkeleri için daha da önemli olmak üzere tüm dünyada “dini yeniden canlanma”, Türkiye’de ve İslâmi coğrafyalarda dinin-şeriatçılığın-selefililiğin diğer inanç ve yaşam biçimlerini tehdit edencesine politik-ideolojik üstünlük kurması, dini politik akımların yaygınlaşmasıdır. Yani din ve aydınlanma süreçleri arasındaki mücadeledir. 3. AKP ve Erdoğan’ın üslubu ve totaliterleşmesi, polisin tutumuna tepki. 4. Gençlerin, halkın bıkkınlığı, değişim arayışının da etkili olduğu, daha tali olarak söylenebilirse de esas kırılma ilk ikisine karşı yani hemen bütün dünyada neoliberal sal-

dırı ve özellikle Ortadoğu'da dincileşme saldırısına karşı bulunuyor (Gümüş, 2013).

Gezi olayları, Taksim'den Hatay'a kadar neoliberal muhafazakârlığın AKP örneğinde somutlaşan hem metalaştırmasına hem de dincileştirmesine karşı direnç ve patlamalarını yansıtıyor.

Bu yazının sınırları dâhilinde daha çok ikinci noktaya odaklanılacak; Gezi olaylarındaki hem direnç ve duygu patlamasına hem de dönüşüm potansiyellerine yönelik spekülasyonlar, Çukurova-Suriye hattı boyunca Hatay-Osmaniye-Adana-Mersin sosyokültürel havzasında (çeperine Gaziantep ve K.Maraş'ı da ekleyebiliriz) Nusayrilerin (Arap Aleviliğinin) konumları merkeze alınarak değerlendirilmeye çalışılacaktır. Aynı zamanda gerek Gezi olayları gerekse Nusayrilere yönelik tutum dini semboller üzerinden örüldüğü, özellikle de Erdoğan ve AKP dini jargonlara başvurarak temellendirmeye çalıştığı için "millet", "bid'at", "zımmi", "zındık" gibi sıfatların deşifresine de çalışılacaktır.

2. AK Parti Logosu ve Tüzüğü: Değeri Para, Milleti İslam, Hayat Yolu Şeriat, Önderi İmam

Burada AKP'nin anlayışını ortaya koymak üzere değerlendirmeler, konuyu çok dağıtmamak için neoliberal-iktisadi boyutu tümünden paranteze alınarak³ toplum mühendisliği ve kültür politikaları ise AK Parti Tüzüğü, Başbakan Erdoğan ve onun çok muhabbet ettiği, hatta bazılarınca 21. yüzyılın müçtehid (Sünni içti-hatçısı) kabul edilen İslâm Hukuku Profesörü ve Yeni Şafak yazarı Hayrettin Karaman'ın⁴ görüş ve açıklamaları ile sınırlı tutulacaktır.

3. Bu yazıda AKP'nin neoliberalizmini tartışmaya hacet bile görülmedi. Tüm uygulamaları ile banka-faiz-piyasa çarkları işletilmektedir. Kaldı ki Parti Tüzüğü'nde de piyasacı anlayış açıkça kabul edilmekte ve garanti edilmektedir (AK Parti Tüzüğü Madde 4-Temel Amaçlar): "4.10 - AK Parti; ekonomik gelişmenin kaynağı ve hedefi olarak insanı esas kabul eder. Piyasa ekonomisinin, tüm kurum ve kurallarıyla tesisini amaçlar. Devletin ekonomi içindeki rolünü, düzenleyici ve gözetici fonksiyonları ile tanımlar. Gelir dağılımındaki dengesizliği ve işsizliği, ülkemizin en önemli sosyoekonomik sorunu olarak görür. Küreselleşmenin meydana getirdiği fırsatlardan yararlanmak ve beraberinde getirdiği olumsuzluklardan korunmak amacıyla gereken yapısal dönüşümlerin gerçekleştirilmesini savunur." (koyulaştırma yazara ait).

4. "Başbakan Recep Tayyip Erdoğan, Bursa gezisinin sonunda rahatsız olduğu bildirilen İslam Hukuku Profesörü Hayrettin Karaman'ı evinde ziyaret etti. Yaklaşık 2 saat süren ziyaretin ardından Başbakan'a mahalleli büyük ilgi gösterdi." "Başbakan'a büyük ilgi!", *Habertürk*, 23 Nisan 2012 Pazartesi, 00:22:21.<http://www.haberturk.com/gundem/haber/736297-basbakana-buyuk-ilgi>

"Alanında önde gelen isimlerden biri olan Prof. Hayrettin Karaman'ın ilahiyatçılar arasında farklı bir yeri var. Zira Karaman, aynı zamanda, AKP zirvesinin de hürmet ettiği,

a) AK Parti Logosundaki “Işıkcılık”, “Nurculuk” ve “İmam”

Bir partinin görüşlerinin somutlaştığı en önemli belgesi parti tüzüğüdür, adı ve logosudur. Logoda sembolleşen imgeler, partilerin temel motif ve amaçlarını temsil etmektedir. AK Parti Tüzüğü’ne göre logo “AK Parti şeklinde sarı ve siyah renklerden oluşan AMPUL” diye tarif ediliyor.

Tüzükteki logo dikkatle incelenirse logoda “sarı” ışık nur (belki aynı zamanda sarık) içinde 7 hüzmeye (ABD’deki “Hürriyet Abidesi”ne benzetilerek yedi kıta) halinde nurlar saçan ortada kıyama durmuş SARIKLİ İMAM bulunuyor. Yandaki siyah çerçevenin ve alttaki üç çizginin birlikte aynı zamanda boyun altından bağlanmış bir türbanı, başörtüsünü sembolize ettiği de söylenebilir. Bir yorum da alttaki çizgilerin aynı zamanda 9/11 (11 Eylül) imleri taşıdığıdır.

Kaynak: 1-AKP logosu www.akparti.org.tr/site/akparti/parti-tuzugu,
2-Hürriyet Heykeli <http://www.allposters.com.tr>

Başbakan Tayyip Erdoğan ile özel hukuku olan bir ilahiyatçı. Karaman, Başbakan'a en yakın isimlerden Yalçın Akdoğan'ın da aralarında olduğu AKP'li yazarların rağbet ettiği Yeni Şafak'ta yazdığı yazılarla da dikkat çeken, tartışma yaratan bir isim. İlk imam hatip okullarının açılmasıyla, 18 yaşındayken ikinci kez ilkokula kaydolun Hayrettin Karaman, yaş nedeniyle okuldan atılınca Konya İmam Hatip Okulu'nu dışardan bitirdi. Eğitimine devam ettiği İstanbul Yüksek İslam Enstitüsü'nden mezun olduktan sonra akademik kariyere yönelen Karaman, İslam Hukuku alanında çalıştı. 2001 yılında “üniversitedeki baskıları” gerekçe göstererek Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'ndeki görevinden ayrıldı. Karaman, halen Avrupa Uluslararası İslam Üniversitesi'nde misafir öğretim üyeliğinin yanı sıra Yeni Şafak, Gerçek Hayat ile Eğitim ve Bilim dergisine düzenli olarak yazılar yazıyor. Tartışma yaratan yazılarını T24 okurlarına duyurduğumuz Hayrettin Karaman'ın kapısını bu kez şöyleşi için çaldık ve www.t24.com.tr adına Karaman'a sorduk.” Hazal Özvarış-T24 “Hayrettin Karaman, Cemaatler arasında sözleşmeye ihtiyaç var”, T24, 03.01.2012 00:00, <http://t24.com.tr/haber/hayreddin-karaman-cemaatler-arasinda-sozlesmeye-ihtiyac-var/189690>

b) 54 Farz, 54 Paragraf Eşleşmesi

Dahası AK Parti Tüzüğü'nün "Önsöz"ü 54 paragraftan oluşuyor. Toplam 54 paragraf, 54 farzla sayısal eşleştirmeye sokulmuş olabilir. İlmihaller dini eğitimin el kitabı sayılıyor. Osmanlı döneminde padişahların bastırıp dağıttığı söylenen Mızraklı İlmihal'de (Miftâh-ul Cennet, yani Cennet Kapısının Anahtarı) 54 farz sayılıyor. 54 farzla ilgili Mevlana'ya da dayandırılan çok çeşitli kaynaklar bulunuyor. İslâm'da 32 farzla birlikte 22 farzın daha olduğu "1. Allah Teâlâ'yı bir bilip zikretmek", "2. Helalinden yemek ve içmek" (...) "54. Yok yere kasem (yemin) etmemek" gibi dini emirlerle farzların 54 olduğu belirtiliyor⁵.

c) "İslam Milletine" Bağlılık:

Kuran'da 15, Tüzüğün Önsöz'ünde

15 Kez Millet (Din) Geçiyor ve Temel Amaç Sayılıyor

Logodaki din-imam ve önsözdeki 54 paragraf sayısı, biraz sembolik sayılsa bile nesir-düzyazı ve tüzük en somut belge niteliğindedir. Hele de tüzüğün en önemli kısmı "önsöz"dür, çünkü burada niyet, motif ve genel temellendirmeler yapılır.

Diyanet Vakfı Meali, Kuran'da 15 kez geçen "millet" teriminin 15'ini birden "din" olarak çeviriyor. Bu mealin başında da Başbakan'ın yakın dostu ve aynı zamanda Yeni Şafak yazarı olan İslâm Hukukçusu Prof. Dr. Hayrettin Karaman bulunuyor. Bu kadar tesadüfün bir araya gelmesi olanaksız olup açık bir süreklilik bulunuyor.

5. 54 farz dini sitelerin çoğunda yer alıyor. Örneğin http://tekdinislam.org/?page_id=28, <http://nurusensilmihal.wordpress.com/59b/54-farz/>, <http://www.islamiyet.gen.tr/ilmihal-bilgiler/54farz.html>, <http://www.hakikat.com/nur/risaleler/54farz/ic54farz.html>, <http://www.dinimizislam.com/detay.asp?Aid=352> vb.

Millet'in Geçtiği Ayetler – Kuran'daki Okunuşu, Elmalı Meali ve Diyanet Meali	
Orijinal Latince Harflerle Okunuşu ve Muhammed Hamdi Yazır Meali	Diyanet Vakfı Meali (Prof. Dr. Hayrettin Karaman ve ark.)
Kuran'da "millet" 15 kez geçiyor. Elmalı Hamdi Yazır, tümünü "Millet" olarak çeviriyor.	Karaman'ın birinci isim olduğu Diyanet Vakfı mealinde 15'i için de "din" terimi kullanılıyor.
2. Sure (Bakara Suresi), 120. Ayet milletehüm... Sen milletlerine tâbi olmadıkça ne Yehud ne Nasara senden asla hoşnud da olmaz herhalde yol, Allah yolu de, şanın hakkı için sana vahyile gelen bu kadar ilimden sonra bilfarz onların hevalarına tâbi olacak olsan Allah'tan sana ne bir veliy bulunur ne bir nasır.	Dinlerine
2. Sure (Bakara Suresi), 130. Ayet ammileti İbrahime... İbrahim'in milletinden kim yüz çevirir? Ancak kendine kıyan sefiḥ, hakikat biz onu Dünya'da istifa ettik, Ahirette de o hiç şüphe yok salâhile seçilenlerdendir.	İbrahim'in dininden
2. Sure (Bakara Suresi), 135. Ayet millete İbrahime... Bir de Yehud veya Nasara olun ki hidayet bulasınız dediler, de ki: hayır, hakperest hanif olarak İbrahim milleti ki o hiçbir zaman müşriklerden olmadı.	İbrahim'in dinine
3. Sure (Âl-i İmrân Suresi), 95. Ayet millete İbrahime... De ki sadakallah, o halde hak perest bir hanif olarak İbrahim milletine tâbî' olun, o hiçbir zaman müşriklerden olmadı.	İbrahim'in dinine
4. Sure (Nisâ Suresi), 125. Ayet millete İbrahime... Hem kimdir o kimseden daha güzel dinli ki özü muhsin olarak yüzünü tertemiz İslâm ile Allah'a tutmuş ve hanîf (sâde hakka boyun eğerek muvahhid müslim) olarak İbrahim milletine uymuştur, Allah ki İbrahim'i halil edindi.	İbrahim'in dinine

6. Sure (En'âm Suresi), 161. Ayet millete ibrahime... De ki: Beni, Rabbim şeksiz dosdoğru bir yola hidâyet buyurdu, doğru payidâr bir dine, başka dinlerden sıyrılıp sâde hakka müteveccih hanîyf olan İbrahim'in milletine ki O hiçbir zaman müşriklerden olmadı.	İbrahim'in dinine
7. Sure (A'râf Suresi), 88. Ayet fî milletina... Kavminden büyüklenmek isteyen cumhur cemaat, ya Şuayb! Katiiyen, dediler: Seni de seninle beraber iman edenleri de memleketimizden çıkarırız, yâhud ki sureti kat'iyede milletimize dönersiniz; ya, dedi, istemezsek de mi?	dinimize
7. Sure (A'râf Suresi), 89. Ayet fî milletiküm... Doğrusu Allah bizi kurtarmış iken sizin milletinize dönecek olur isek bir yalan söyleyerek Allah'a iftira etmiş imişiz demek olur, ona dönmemiz bizim için olacak şey değildir, meğer ki Rabbimiz Allah dilemiş olsun, Rabbimiz her şeyi ilmiyle kuşatmış, biz Allah'a dayanmışız, ey bizim Rabbimiz kavmimizle bizim aramızı hakk ile fetih buyur, sen fatihlerin en hayırlısısn.	sizin dininize
12. Sure (Yûsuf Suresi), 37. Ayet millete kavmil... Dedi ki: Size merzûk olacağınız bir taam gelecek herhalde o gelmezden evvel ben size bunun tabirini haber vermiş bulunurum, bu bana Rabbim'in talim buyurduklarındandır çünkü ben, Allah'a inanmayan ve hep Âhîret'i inkâr edenlerden ibaret bulunan bir kavmin milletini bıraktım.	kavmin dininden
12. Sure (Yûsuf Suresi), 38. Ayet millete abai ibrahime ve ishaka ve ya'kub... Ve atalarım İbrahim ve İshak ve Yakub'un milletine ittiba ettim, bizim Allah'a hiçbir şey şerik koşmamız olamaz, bu bize ve insanlara Allah'ın bir fazlıdır, velâkin insanların ekserisi şükretmezler.	İbrahim, İshak ve Ya'kub'un dinine
14. Sure (İbrâhîm Suresi), 13. Ayet fî milletina... Küfredenler de resullerine dediler ki mutlak ve mutlak sizi toprağımızdan çıkarırız, yâhud ki milletimize dönersiniz, Rab'leri da onlara şöyle vahiy verdi ki muhakkak ve muhakkak zalimleri ihlâk edeceğiz.	dinimize
16. Sure (Nahl Suresi), 123. Ayet millete ibrahime... Sonra da sana vahyeyledik ki: hakperest (hanîf) olarak İbrahim milletine ittiba et, O hiçbir zaman müşriklerden olmadı.	İbrahim'in dinine

18. Sure (Kehf Suresi), 20. Ayet fı milletihim... Çünkü ellerine geçirirlerse sizi muhakkak recmederler yâhud milletlerine döndürürler ve bu takdirde ebedâ felâh bulamazsınız.	kendi dinlerine
22. Sure (Hac Suresi), 78. Ayet millete ebiküm ibrahim... Ve Allah uğruna hak cihâdiyle mücahede eyleyin, sizi O seçti, üzerinize dinde bir hârec de yükletmedi, haydin babanız İbrahim'in milletine, bundan evvel ve bunda size müslüman ismini o Allah taktı, ki peygamber size karşı şâhid olsun, siz de bütün insanlara karşı şâhidler olasınız, haydin namazı kılın zekâtı verin ve Allah'a sıkı tutunun ki mevlânız odur, artık ne güzel mevlâ, ne güzel nasîr.	babanız İbrahim'in dininde
38. Sure (Sâd Suresi), 7. Ayet fil millete il ahırâh... Biz bunu diğer millette işitmedik, bu bir uydurmadır mutlak.	Son dinde
Kaynak: 1) KURAN-I KERİM (ARAPÇA - LATİN HARFLİ) http://www.kuran.gen.tr/?x=s_main&kid=4 (Al. 08.09.2013).2) Elmalî Hamdî Yazır ve Diyanet Vakfı Mealleri (Prof. Dr. Hayrettin Karaman, Prof. Dr. Ali ÖZEK, Prof. Dr. İbrahim Kâfi DÖNMEZ, Prof. Dr. Mustafa ÇAĞRICI, Prof. Dr. Sadrettin GÜMÜŞ, Doç. Dr. Ali TURGUT) için http://kuran.diyanet.gov.tr/meal.html	

AK Parti Tüzüğü'nün Önsöz'ü bizzat "R. Tayyip Erdoğan, Genel Başkan Başbakan" imzası taşıyor ve 15 kez "millet" terimi kullanılıyor. Bir ihtimal, bu önsöz, Karaman'ın etki veya katkıları ile de yazılmış olabilir.

AK Parti Tüzüğü R.Tayyip Erdoğan İmzalı Önsöz'ünde
15 Kez “Millet” Geçiyor

ÖNSÖZ

1. AK PARTİ, güven ve istikrar arayışında uzun yıllar dalgalı, çalkantılı bir geçmişi yaşayan ülkemizin siyasi iradesini hakkıyla temsil etmek üzere kurulmuştur. AK PARTİ, siyaseti, Türkiye'yi hak ettiği itibara kavuşturmak üzere milletimizin medeniyet tasavvurundan, kalbinden, aklından ve vicdanından doğmuştur.

2-3. Kökü mazide milletimizin hamuruyla yoğrulan AK PARTİ, ürettiği siyasetle sonuna kadar milletimizin temel değerlerine sahip çıkacaktır.

4. AK PARTİ, şartlar ne olursa olsun, milletimizin tarihi medeniyet yürüyüşüne sadakatle kılavuzluk etmeyi şeref addetmektedir.

5. Türkiye'nin siyasi hayatında büyük bir dinamizm ve aksiyon hareketi olarak doğan AK PARTİ, ülke sathındaki örgütlenme çalışmaları ile milletimizle bütünleşmeyi sağlamış, mesajını topluma ulaştırmış, tek başına güçlü bir iktidar olarak Türkiye'yi kısa zamanda güven ve istikrara kavuşturmuştur.

6. AK PARTİ'liler olarak milletimize anlatacağımız çok şeyimiz var çünkü Türkiye icraatlarımızı gördü, görmeye devam ediyor.

7-8. Bizler milletin birer unsuru, birer üyesi, birer parçasıyız. Biz, milletimizin bütün fertleriyle, bütün vatandaşlarımızla aynı kader birliği içinde olduğumuza inanıyoruz.

9-10. AK PARTİ mensupları, bizden öncekiler gibi milleti aldatmayacak ve milletin umutlarını boşa çıkarmayacaktır.

11. Hiçbir zaman zeminimizi unutmayalım. Bu zeminin Türkiye olduğunu, Hakkari'den Edirne'ye milletimizin bütün fertlerinin kimliğini taşıdığımızı, bu kimliğe sadakatle bağlı olduğumuzu unutmayalım.

12. Hiçbir AK PARTİ'li geçmişte yapılan yanlışlar gibi milletin gücünü kendi gücüne tahvil etmek gibi bir vefasızlığa, sadakatsizliğe izin vermeyecektir.

13-14. Milletin umutlarını tazeleyen, gücünü yeniden toplayan AK PARTİ, milletin emanetini temsilde hiçbir zaman zaaf göstermeyecektir.

15. Bir kez daha ifade etmeliyim ki, temel ilkelerimizi, ülkemiz için yaptıklarımızı milletimize anlatmak, bütün ülkeye mal etmek için siz yol arkadaşlarımın yapması gereken görevi ifa edeceğinize olan inancım tamdır.

“Millet”in İslam ve Osmanlı anlayışında “din” (daha doğrusu “İslam Milleti”, “Hıristiyan Milleti”, “Musevi Milleti”) anlamında kullanıldığı biliniyor. Erdoğan, AKP “*Kökü mazide milletimizin hamuruyla yoğrulan AK PARTİ, ürettiği siyasetle sonuna kadar milletimizin temel değerlerine sahip çıkacaktır*” gibi ifadelerle “millete” bağlılık, sadakat veya sahip çıkmaktan söz ederken aslında “İslam Milletini, dini” kastediyor. Bu anlamda “Egemenlik kayıtsız şartsız milletindir” sözü de “Egemenlik kayıtsız şartsız İslam milletinindir” şeklinde okunabilir.

Bunu en iyi şekilde Başbakan Erdoğan’ın yakın dostu İslam Hukuk Profesörü Hayrettin Karaman (2013) anlatmaktadır: “İslam kaynaklarında ‘millet’, bir dine bağlı insan topluluğu demektir. Bu milletin dini İslam, hayat yolu şeriattır./(...) etnisiteye ait hiçbir değer, dine ait olanın önüne geçemez. Kavimler, kabileler, etnik gruplar, millet (İslam ümmeti) içinde bir ‘kardeşler ailesi’ teşkil ederler./ Milliyet, ‘millet bağı, millete aidiyet’ demektir. Müslüman bir Kürde ‘Milliyetin ne?’ diye sorulduğunda ‘İslam’ cevabını verir, ‘Kavmiyetin ne?’ diye sorulduğunda ‘Kürt’ diye karşılık verir. Türk, Arnavut, Boşnak, Çerkez, Laz... bütün müslümanlar için soru ve cevap aynıdır./ (...) / İslam’da çözüm şudur: Bütün müslümanlar kardeşler, hiçbir kavmin diğerine üstünlüğü yoktur, bütün etnik grupların milliyeti İslam’dır. Gayr-i müslim vatandaşlar (teb’a) ise din kardeşi değildir ama ‘İslam yurdu ehalisidir: Ehlü-dârî’l-İslam’dır. Temel insan haklarında müslüman ehali ile eşit muamele görürler./ (...) / Şimdi Âkif’e kulak verelim:/Hani milliyetin İslam idi kavmiyyet ne?/ Sarılıp sımsıkı duysaydın a milliyetine./ Arnavutluk ne demek? Var mı şeriatı yeri?/ Küfrolur, başka değil, kavmini sürmek ileri Arabın Türke;/ Lazın Çerkeze, yahut Kürde, Acemin Çinliye rüchanı mı varmış? Nerde!/ Müslümanlıkta ‘anasır’ mı olurmuş ne gezer,/ Fikr-i kavmiyeti telin ediyor peygamber.”⁶

Erdoğan ve AKP, Türkiye yurttaşlarını bilmem amma, “İslam milletin” yüzünü kızartmıyor.

6. Karaman, ulus devletlerde, ortak bağıın illa da kavmiyet olması gerektiğini, yurttaşlık olduğu eleştirisini de kabul ediyor: “Şöyle bir itiraz yapılabilir: *Laik demokrat bir ülkede müslümanlardan başka insanlar da –onlara eşit olarak– yaşar; bu sebeple ‘İslam milleti’ kavramı ve hakikati bunları dışarıda bırakır. Bu rejimlerde ülke halkı din birliğini değil, mesela vatana aidiyet birliğini veya vatandaşlığı ifade eden bir kavram çerçevesinde ifade edilmelidir./ Evet, bu tespit doğrudur (...)*” (Hayrettin Karaman “İslam Milleti”, *Yeni Şafak*, 27.01.2013, <http://yenisafak.com.tr/yazarlar/HayrettinKaraman/islam-milleti/36027>)

d) İmam Hatipliler Ülkenin Politikalarını Belirliyor

“İmam-Hatip Mezunları ve Mensupları Derneği’nin (ÖNDER)” Milli Eğitim, YÖK, milletvekili, üst kurum, sendika, vakıf ve basına gönderdiği, müçtehit İslâm Hukuku Profesörü Hayrettin Karaman’ın da Yeni Şafak’ta 15.07.2007’de yazdığı köşe yazısı, son 6 yıldır yapılanları tek tek sıralıyor⁷: “İmam-Hatip Mezunları ve Mensupları Derneği (ÖNDER) tarafından e-mail adresime gönderilen ve yıllardır dile getirdiğimiz önemli taleplerimizi özet halinde ihtiva eden bir metni, kendilerine katılarak sizlerle paylaşmak istiyorum:

- “1. Eğitim sistemimizi alt üst eden, eğitim haklarına aykırı bir şekilde uygulanan farklı katsayının acilen kaldırılmasını, ayrıca İHL mezunlarının bazı yükseköğretim programlarına girişlerinin engellenmesine dair çağdışı uygulamalara son verilmesini,
2. Temel insan haklarına aykırı bir şekilde uygulanan ve sosyal barışımızı zedeleyen kılık kıyafet yasağının tüm kamuda ve eğitim kurumlarında bir an önce sona erdirilmesini,
3. Eğitim seviyemizin ve insan kaynağı verimliliğinin yükselmesi için zorunlu eğitim süresinin arttırılması ve okul öncesi eğitimin yaygınlaştırılmasını ancak ilköğretim 4. veya 5. sınıftan sonra yetenekler, iş alanları ve eğilimler göz önüne alınarak tercihli eğitime geçilmesini, böylece öğrencinin istediği üst okula devam edebilmesi hakkının verilmesini, bunun yanında örgün eğitim dışındaki alternatif eğitim seçeneklerinin arttırılmasını,
4. Din eğitimi ve Kuran eğitiminde tüm yasaklayıcı kararlara son verilmesini; yetişkinlerin ve çocukların doğru din eğitimi ve Kuran eğitimi alabilmesi için düzenlemelerin yapılmasını,
5. Halkımızın bağışları ve çabalarıyla yapılmış ancak bugün amacı dışında kullanılan İHL binalarının yapılaş gayesine uygun olarak tekrar eğitimin hizmetine verilmesini ve ihtiyaç olan yerlerde yeni İHL’lerin açılmasını,
6. Ordudaki din subaylığının gelişmiş tüm dünya ülkelerinde olduğu gibi aktif hale getirilmesini ve bu çerçevede İHL mezunlarının Harp Okulları’nda okuyabilme imkânının sağlanmasını,
7. Hastanelerde din hizmetlerinin gelişmiş ülkelerde olduğu gibi sağlıklı bir şekilde yerine getirilmesi için gerekli düzenlemelerin yapılmasını,

7. Hayrettin Karaman, “Bu sese kulak verelim!”, *Yeni Şafak*, 15.07.2007, <http://yenisafak.com.tr/yazarlar/HayrettinKaraman/bu-sese-kulak-verelim/6042>

8. *Din hizmetlerinin görülmesinde ve dini düşüncenin oluşmasında ciddi işlevlere sahip bulunan İlahiyat Fakülteleri'nin düşürülen kontenjanlarının talepler doğrultusunda arttırılmasını ve kapatılan İlahiyat Fakülteleri'nin açılmasını, (...)*"

Bu bildirinin duyurulduğu 2007 Temmuz'undan bu yana geçen altı yıllık süreçte listedeki hemen tüm talepler yerine getirilmiş bulunuyor, hatta daha fazlası da yapılıyor.

Gezi olaylarına giden yolda önemli kırılmalardan birini Eğitim Reformu altında Sünni geleneğe uygun din derslerinin 5. sınıftan lise sona kadar her yıl biri zorunlu üç seçmeli şekilde artırılması, 8 yıllık eğitim yerine 4+4 şeklinde ikili bir yapıya geçilmesi ve ikinci dörtte bir yılda binden fazla İmam Hatip Ortaokulu açılması, İmam Hatip ve İlahiyat Fakülteleri'nin hemen tüm devlet dairelerine yerleştirilmesi, yükselmelerine kolaylık sağlanması, Felsefe derslerinin azaltılması, İlahiyat Fakülteleri'nde Felsefe Bölümü ve derslerinin kaldırılma girişimi, müfredat değişiklikleri, alkol yasağı, kılık kıyafet düzenlemeleri, anne sütü bankacılığının İslam ilkelerine aykırı olduğu için iptali, kürtaj kısıtlamaları, kızlara ayrı yurt ve okul gibi daha nice düzenleme tartışma bulunuyor.

Gezi öncesi sıcak tartışma Üçüncü Boğaz Köprüsüne verilen "Yavuz Sultan Selim" adı oldu. Dini kaygı/ ayrımcılık sadece köprüye verilen adda değil, aynı zamanda açılış töreninin Sünni gelenekte yapılması ile de öne çıkıyor. Köprü'nün temel atma töreni Şeyhülislam edası içinde Diyanet İşleri Başkanı'nın duaları ile gerçekleştiriliyor. Cumhurbaşkanı ve Başbakan onun dualarına eşlik ediyor.⁸

---

8. Twitter'a yansıyan bazı tepkiler: "Özgür Mumcu: Elbette Suriye fatihi Yavuz Sultan Selim'in adı verilecekti köprüye. Şeyh Bedrettin diyecek değillerdi ya." "Vartan Estukyan: Sabiha Gökşen Havaalanı, Yavuz Sultan Selim Köprüsü, Talat Paşa İlköğretim Okulu'ndan sonra şimdi sıra Topal Osman Alışveriş Merkezi'nde." "İsmet Berkan: Yavuz Sultan Selim'in iktidara babasını darbeyle devirerek geldiğini biliyoruz değil mi?", http://www.radikal.com.tr/turkiye/yavuz_sultan_selim_koprusu_tartisma_yaratti-1135449, 29/05/2013 13.49.

29 Mayıs'ta İstanbul'un Fethi Gününde Üçüncü Köprünün Temel Atma Töreninden Bir Kare (TRT Haber)

3. İslam-Osmanlı “Millet Sisteminin” Kompartımanları: Hanif İslam Milleti, Ehli Kitaptan “Zımmî” Hristiyan Milletler ve Musevi Milletler, Bidat İçindeki “Zındık” ve Putperestler

Osmanlı “millet sistemi” tüm tebaayı tek bir millet görmez, din esasında “İslam Milleti/Müslüman”, “Rum Milleti”, “Ermeni Milleti” ve “Yahudi Milleti” vardır. Bu tutumun anlaşılması için Osmanlı “millet sisteminin” anlaşılması gerekmektedir. Osmanlı millet sistemi “din” temelli bir ilkeye dayanmakta, sıralama olarak,

- 1) Ehli kitap hanif (doğru) “Müslüman/İslam Milleti” (kasıt olarak Sünni mezhepler),
- 2) Zımmîler veya ehli kitap Musevi ve Hristiyan Milletler,
- 3) Zındıklar veya İslam'da (hatta Hristiyanlık ve Yahudilik içinde) ana gruplardan uzaklaşan, bidatçı, sapkın, mürted mezhep ve tarikatlar,
- 4) Putperestler, ehli kitap (Sami dinleri, Semavi Dinler) dışında olanlar (Şamanlar, Budistler, Yunan-Roma Paganları...)
- 5) Biraz daha modern anlamda dinlere inanmayanlar.

“Dar’ul İslam içinde kitap ehli olan gayrimüslim zümrelerin *zımmî* statüsü altında hukuk ve mükellefiyeti olmuştur. “*Millet* teşkilatı, bir bölgenin Dar’ul İslama katılmasından sonra buradaki kitap ehlinin (ehl-i zimmet) bir *ahîdname*, hukuk ve himaye

baş edici bir ahid ile İslam devletinin idaresi altına girmesinden doğan bir teşkilat, bir hukuki varlıktır” (Ortaylı, 1995)⁹.

“Millet teşkilatı etnik (kavmi) ve lisan aidiyetine göre değil, din ve mezhep aidiyeti esasına dayanır. Ermenilerden hepsi Ermeni milleti değil, Gregoryen (Ermeni), Ermeni-Katolik (Katolik) ve 19. yüzyılda da Protestan olarak üç millet vardır. Bir süre Süryani kadim cemaati Ermeni cemaati ile birlikteydi. (...) Musevi milleti hahambaşısı ve Karaîm milletbaşından sözediliyor.” *Sefarad ve Judeo-Espanyol* (Ladino), Ashkenasi Yahud’ları var. Sırplar, Bulgarlar, Araplar genellikle Rum (Hellen) sayılıyordu ve milliyetçiliğin gelişimi ile birlikte aralarında gerilimler arttı. *Latin Milleti* altında çok çeşitli genellikle tüccar, Levanten gruplar yer alıyordu. Latin milleti, Roma-Katolik ritüeline tâbidir. İki dini zümre İslam ümmetinde sayılmak durumunda değildi: Dürziler ve Yezîdiler. Dürziler için 1864’te ‘Cebel-i Lübnan Nizamnamesi’ çıkarılıyor” (Ortaylı, 1995).

Tanzimat sonrası laik unsurların da cemaat idaresine katılma talebiyle her biri için nizamnameler çıkarılmaya başlandı. Böylece “millet teşkilatı adeta bir şahsiyet-i hükmiye kazanıyor; cemaatlerin vakıf, okul ve içtimai tesislerinin idaresi ve denetimi bu meclislerin eline geçiyordu.” Bunun olumlu ve olumsuz işlevleri vardı. Laik cemaat oluşumları, Bab-ı Âlî’nin kontrol ve yönlendirme mekanizmaları olarak da rol oynamıştır. “İmparatorluğu kompartımanlara dayanarak yönetme sistemi, II. Meşrutiyet yıllarında ‘Kiliseler Kanunu’ ile vazgeçilen ve bu hata sonucu millet grupları arasındaki gerilimin azalmasıyla ulusçu hareket ve birleşmeleri arttıran sonuçlar doğurmuştur” (Ortaylı, 1995).

Hız. Muhammed, 622 yılında hicret ettiği Medine döneminde iyice güçlenip 11 Aralık 629’da dönüp Mekke’yi fethedince, ilk yaptığı şeylerden birini “De ki: “Hak geldi, batıl yok oldu. Şüphesiz batıl, yok olmaya mahkûmdur” (DİB Meali) ayetini okuyarak Kâbe’deki 360 putu kırmak oluşturuyor. Bugün de tavaf ve şeytan taşlama şeklinde bu yapılanlar anılıyor. Yani İslam dini, hiçbir şekilde paganizme, putçuluğa, çok tanrılı dinlere saygıyı bırakın, müsamaha bile göstermiyor.

9. İlber Ortaylı (1995). “Osmanlı İmparatorluğunda ‘Millet’ Nizamı”. İç: *Prof. Dr. Hamide Topçuoğlu’na Armağan*, Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları No. 498, ISBN 975-482-287-5, s. 85-92.

Dar-ül Harb koşullarında putperestler veya ehli kitap dışı tüm diğer gruplar ki, bunlar İslam'ı ya kabul etmek zorunda ya da öldürülecekler (Gürkaynak 2003)¹⁰.

Özetle, Osmanlı “millet sisteminin” bugünkü millet (nation) ve milliyetçilikle tercüme edilmesi uygun değildir. Millet sistemi, Yahudiler gibi aralarında dil birliği olmayanları bir araya getirdiği gibi aynı zamanda dil ve kültür bağı olan Karamanlı Hristiyan Türkler gibi bazılarını da Helenleştirmiştir (Ortaylı, 1995), gayrimüslim Türkleri bile ötekileştirmiştir. Ancak 3 Kasım 1839 Tanzimat Fermanı (Gülhane Hatt-ı Şerif-î, Tanzimât-ı Hayriye), 18 Şubat 1856 Islahat Fermânı (*Islahat Hatt-ı Hümayûn-û*) ve 1869 Nizamname-leri ile millet sistemi yerine diğer din ve inanç gruplarına da eşit muamele esaslarını öngören laik-seküler bir yönetim ve hukuk sistemi oluşmaya, topluluk-cemaatler de dinsel bazdan giderek dilsel baza (etnisitelere) dönüşmeye başlamışsa da Lozan Antlaşması bile neredeyse eski “millet sisteminin” izlerini taşımaktadır.

Yani Osmanlı ve AKP'nin hizmet amacı, tüm milletler veya yurttaşlar değil (yurttaşlık zaten yoktu), hele “zındık”, putperest veya ateistler hiç değil, “İslam Milleti” üzerine kuruludur.¹¹

Dahası “İslam milleti” kendi içinde de aydınlanma veya demokراسiye açık bir sistem değildir. Hatta politik öznesi birey de-

10. Muharrem Gürkaynak (2003). “Osmanlı Devleti’nde Millet Sistemi ve Yahudi Milleti”. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, C 9, S2, s. 275-290.

11. “Milliyetçilik ve mezhepçilik; bu iki unsuru bertaraf edecek olan (şey ise), sözde kalmayan ümmetçilik ve karşılığı olan İslam kardeşliğini ihyadır. (...) Bize Muhammedi şeriati, İslam yurdunu, İslam mücahidlerini bilmek, tanımak gereklidir. İslam şeref-nin yanında kavmiyet şerefi anılmaya değmez! / (...) / İslam'ın hedefi, kavmiyet bağı, İslam bağı içinde eritmektir.” “İslam kaynaklarında “millet” din, “milliyet” de bir dine aidiyet manasında kullanıldığı için bugünkü milliyetçilik tartışmaları o günlerde “kavmiyetçilik, Türkçülük” başlıkları altında tartışılıyordu. Merhum Âkîf'in: / “Hani milliyetin İslam idi, kavmiyyet ne!” / mısra'ında bu iki terimin farkı açıkça ortaya konmuştur. / Müslümanlar arasında kavmiyet ve etnik aidiyet davasının belirmesi on-beş yirmi senelik bir iş ise de en ziyade açığa vurulması ve memleketimiz için hayati bir mesele haline getirilmesi Meşrutiyet'ten itibaren başlıyor. Bu da cehalet yüzünden Avrupa'dan aldığımız zararlı, İslam vücudu için verem mesabesinde öldürücü bir yabancı bid'atıdır. (...)” “Eğer dindar kavramı içinde “dini, hayatımızın bütün alanlarında koruma ve yaşatma vazifesi” yoksa bu dindarlık “eksik bir müslümanlıktır”. Bu vazife varsa dindar aynı zamanda islamcıdır./ (...) / Dün gayretli müslümanlar kendi şartları içinde gerekeni yapmışlar, bize düşen bugün de gerekeni yapmaktır; bu gereken başında “İslam'a yönelik meydan okumalar karşısında fikir ve fiil ile cihad” vardır. Bunu yapanlara hangi ismi verirsiniz verin Allah onlardan razı olsun!” Hayrettin Karaman, “Dindarlık İslamcılık sekülerleşme”, *Yeni Şafak*, 30.06.2013, <http://www.hayrettinkaraman.net/makale/1059.htm>

ğil, devlettir¹². Tek yasa koyucu (Anayasa) ve her şeyin yaratıcısı/yöneticisi Allah'tır ve bu yasaların nasıl uygulanacağını (yönetim-hükümet-yaşama şeklini) peygamberi aracılığıyla göstermiştir (Kuran ve Sünnet). Yani iktidarın ve doğru yaşamının tek meşru kaynağı Allah'tır, O'nun kitabıdır, O'nun nebisidir, bütün hayat din ve şeriata uygun olmak, onunla yönetilmek durumundadır, herkes zorunlu olarak iman etmek durumundadır.

4. Cemevi Gerçek Mabed, Nusayri Gerçek Müslüman Değil: “Ehli Bid’at”, “Tev’îl”, “Zındıklık”

Osmanlı Millet Sisteminde iki dini zümre, Dürziler ve Yezidiler İslâm ümmetinde sayılmak durumunda değildi. Dürziler için 1864'te ‘Cebel-i Lübnan Nizamnamesi’ çıkarıldı (Ortaylı, 1995). Yezidilerin pozisyonu daha tartışmalıdır. Alevilik ise kısmen Melamilik-Bektaşılık-Mevlevilik-Yesevîlik üzerinden bir yer buldu ancak *Tasavvufî-Bâtınî*yye yönü, bir yandan Şamanizmle ilişkilendirilmeleri, diğer yandan ibadet şekilleri Sünni anlayış karşısında hep tartışmalı kaldı. Aleviler arasında, Şii ve Caferî geleneğe biraz saygı gösterilmekle birlikte Kızılbaş ve Nusayri gelenek neredeyse İslam dışı sayılmıştır.

1850’lerde “Darül Muallimin” (öğretmen okulu) müdürlüğü yapan ve daha sonra Encümen-i Dâniş (Bilimler Akademisi) üyeliğine de getirilen ve bu kurulun tavsiyesiyle yazdığı Osmanlı tarihine ilişkin kitapta Ahmet Cevdet Paşa (1994) “Nusayri’lerin Dinleri” hakkında şu ibareleri kullanıyor: “(...) görünüşte İslam olmakla birlikte tenasühe (ruh göçü) inanırlar. İffet konusunda daha serbesttirler. Kadınları daha düşük dereceden sayarlar ve bazıları kadınların ölünce yok olduklarına inanırlar.’ Sabah ve akşam saatlerinde (gün doğumu ve batımı) namaz kılarlar/secde ederler. Camileri ayrıca olmadığından evlerde toplanırlar. Bu toplantı yerleri mahrem olup yabancı biri girecek olsa onu gizlice öldürürler. En büyük bayramları 4 Nisan nevrüz günüdür.”¹³

Bilimler Akademisi Üyeliği ve Halep Valiliği de yapmış olan A. Cevdet Paşa’nın bu ifadeleri Osmanlı yöneticisi ve Sünni entelektüellerinin bakışını ve aradaki gerilimi göstermektedir.

12. Ventzislav Karavaltchev, Pavel Pavlov. “How Just was the Ottoman Millet System”. *Journal of European Baptist Studies* May 2011, Vol. 11 Issue 3, p21-30. 10p.

13. Ahmet Cevdet Paşa (1994). *Cevdet Paşa Tarihinden Seçmeler I* (Yay. Haz. Sadi Irmak, B. K. Çağlar). İstanbul: MEB Yayınları.

Bu bakış tarzı bugün de sürmektedir. “Müçtehit” diye de nitelenen İslam Hukuku Profesörü Hayrettin Karaman, 25 Ağustos 2013 günkü Yeni Şafak’taki köşesinde Şiileri “bid’at” yapmakla dinde yeni bir şey yapmakla suçluyor, hele Nusayrilerin “birçok İranlı âlim tarafından Müslüman kabul edilmeyen bir mezhebe bağlı” sayıldığını belirtiyor¹⁴.

Karaman, Şiileri “Ehli Bid’at”, Nusayrileri ise neredeyse tümünden İslâm dışı olmakla itham ettiği gibi, 13 Eylül 2013’teki yazısında Fethullah Gülen’in desteği ile Ankara’da Cemevi-Cami-Aşevinin birlikte inşası projesine de “iki mabed olmaz” diye karşı çıkıyor: *“Ortak mabed ve özel ayin vb. yerlerin aynı mekânda da farklı mekânlarda da olması caizdir, tarihte de olmuştur. Ama hiçbir zaman bu gruplara mahsus özel mekânlar ortak mabed olan camiye alternatif olmamıştır, onun yerine konmak istenmemiştir. Asıl ipe sapa gelmez, bilgiye dayanmaz ve birlik amacına aykırı olan talep ve uygulama, gruplara mahsus özel mekânları, mabed diyerek caiminin yerine koymak, grupları ortak mabed olan camiden uzaklaştırmaktır.”*¹⁵

Şia-Caferi grup neyse de Nusayrilerin İslam içi olup olmadığı, aynı şekilde Kızılbaş ve Anadolu Aleviliğinin de İslam içi olup olmadığı açıkça söylenmiyor, tartışmalı bırakılıyor. Şia ve Alevilerin bir kısım sahabeye küfrettiğini, bunun ehl-i sünnet anlayışına uymadığı dillendiriliyor. İlahiyat Fakülteleri’ndeki bazı doktora tezlerinde bile Sünni-Şii anlaşmazlıklarının yumuşatılabilmesi

14. “Ca’feri/İsnâ aşeri/Şî’i deyince çoğunlukla İran’da ve Irak’ta yaşayan Müslümanlar akla gelir. Bu mezhebin mensuplarının Müslüman olduklarında şüphe yoktur. Ehl-i Sünnet’e göre ‘ehl-i bid’at’ olarak nitelendirilseler de İslam’ın olmazsa olmaz iman esaslarına onlar da yaklaşık olarak Sünniler gibi iman ederler. Onları Şîi-Ca’feri yapan farklı inançları ise kişiyi İslam’dan çıkarmayan konulara aittir. (...) Suriye’de nüfusa oranları en fazla yüzde on olan Nusayriler (bunlara Aleviler de deniyor) ise Hafız Esed’den önce birçok İranlı âlim tarafından Müslüman kabul edilmeyen bir mezhebe bağlıdır. Hafız Esed darbe ile iktidara gelip de devlet başkanı olmak isteyince, o zamanın anayasasında ‘devlet başkanlarının Müslüman olma şartı’ bulunduğundan Mûsâ Sadr gibi bazı Şîi alimleri ikna ederek ‘Nusayrilerin Şîi Müslüman olduklarına dair’ fetvalar aldı./ Mezhepler tarihine ait kaynaklarda Nusayrilerin takıyyeci oldukları, asıl inançlarını ve sırlarını ‘şeytanın günahından yaratıldığına inandıkları karılarına’ bile söylemedikleri kaydedilmiştir. Hafız Esed zamanına ait olan bu sözde Şiileşmenin de bir takıyye olması ihtimali kuvvetlidir”. Hayrettin Karaman, “Caferiler, Nusayriler ve Hizbullah” *Yeni Şafak*, 25.08.2013, <http://yenisafak.com.tr/yazarlar/HayrettinKaraman/cafer%C3%AEler-nusayr%C3%AEler-ve-hizbullah/39225>

15. Hayrettin Karaman “Bir dinin iki mabedi olmaz”, *Yeni Şafak*, 13.09.2013, <http://yenisafak.com.tr/yazarlar/HayrettinKaraman/bir-dinin-iki-mabedi-olmaz/39529>

için “tarihsel olanın meşruiyetini tartışmaya açmanın hiçbir pratik değeri yoktur” denildikten sonra şöyle devam ediliyor (Demir, 2010: 333): “*Ne var ki vesayetçi Şii telâkkinin bunu kabul etmesi çok zordur. Ancak başlangıç olarak Şia’nın en azından ilk üç halife ile müminlerin annesi Hz. Âişe hakkındaki ithamlarından vazgeçmeleri beklenebilir.*”¹⁶

Dahası “bid’at” (yenileşme) ve tev’il (yorum, mana çıkarma) konusunda daha sert ithamlar bulunuyor (Öztürk 2011). Hanbeli ve devamı olan Teymiyye, Abdülvahhab (Vahhabilik) gibi selefi âlimlere göre ilâhî isim ve sıfatlar ile itikat konularındaki âyetlerde lafzına sadık kalmak onları te’vilden kaçınmak gerekir¹⁷. Bunun iki sebebi vardır: 1. Âl-i İmrân 3/7. âyetinde Yüce Allah te’vili yasaklamıştır. 2. Te’vîlin zanna dayalı olduğunda ittifak vardır. Allah’ın sıfatları hakkında zannî görüş belirtmek ise caiz değildir. Bu yüzden mütesâbih sıfatlar konusunda, birbiriyle benzeşen âyetleri, sıfatları bir araya getirip yeniden tevîl/yorumlama yerine, Allah’ın sıfatlarının hepsinin Allah katından geldiğini ve O’nun tarafından formüle edildiğini söylemek, bu sıfatlarla ilgili âyetlerin zâhirine inanmak; bâtını da onamak (tasdik) gerekir. İbn Teymiyye; Selef/Ehl-i Hadîs hakkında “Müslümanların diğer ümmetler karşısındaki konumu neyse, Ehl-i Hadîs’in diğer Müslüman fırkalar karşısındaki konumu da odur” diyor. Cehmiyye, Mu’tezile veya daha genel olarak re’y ve kelam metodunu kullanan çevreleri kâfir, zındık, sapkın ve bidatçı olmakla suçluyor.¹⁸ Bu suçlama Mutezile, Hanefilik, Maturidilik (Ehli Bid’at), Eşarilik gibi itikâdî konularda bazı müphem noktaların anlaşılması için Kuran ve Sünnet’in yanı sıra akla da (teville, tefsire, açıklamaya) yer veren tüm yaklaşımları yargılamakta, kelamcılığı (tefsirciliği, inanç/akaid konularına, iman konularına aklî deliller getirerek izah ve ispat etmeyi) dışlamaktadır. Mutezile’nin nass (âyet ve hadis) ile aklın çelişmesi durumunda da akla öncelik vermesi Ehl-i Sünnet tarafından da çok makbul karşılanmamaktadır¹⁹.

16. Mahmut Demir (2010). Fezâilu’s-Sahâbe Rivayetleri Bağlamında Şîî-Sünnî İhtilafının Sünnî Hadis Rivayetine Yansımaları. (Doktora Tezi). Ankara: AÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, acikarsiv.ankara.edu.tr/browse/5894/DOKTORA%20TEZ1.pdf

17. Kuran’ın farklı dillere çevirisi de “tevil” sayılmasın diye “meal” olarak niteleniyor.

18. Mustafa Öztürk (2011) *Kur’an, Tefsir ve Usûl Üzerine Problemler, Tespitler, Teklifler*. Ankara: Ankara Okulu Yayınları.

19. YÖK’ün Ağustos 2013’te aldığı kararla İlahiyat Fakülteleri’nin adının Temel

Nurculukta, Reşha (Kalp, vahiy, nübüvvet) Katre (akıl, ehl-i velayeti) ve Zühre (nefis, felsefe) şeklinde üçlü ayırım yapıyor. Aklı da külli ve cüzi olarak ikiye ayırıyor. Mutezile'yi, feylesofları, İbn-i Sina ve Farabî'yi zühreden sayıp dinden uzaklaşmakla itham ediyor²⁰.

Hatta Türkiye'de yıllardır çok yaygın şekilde okutulan Hüseyin Hilmi Işık'ın "ilmihali" bunları zındık sayıyor. Bid'at'a adette (bilimde, fende) izin verilmekle birlikte ibadette makbul karşılamıyor. Allah, iyi ve kötüyü ayırmak için Akıl vermiştir, zavallı kulların güçlük yaşamaması için haram ve helali emretmiş, dini göndermiştir. İslam'ın yol ve yöntemleri açıktır, bunlar da dörttür (Kuran-ı Kerim ile ve hadis-i şerifler ile, ya'nî sünnet ile ve müctehidlerin ictihâdları ile gösterilen yoldur. Bu üç vesikadan başka, bir de, (İcmâ'-ı ümmet) vardır. "İmâm-ı Mâlik 'rahmetullahi teâlâ aleyh' diyor ki Fıkh öğrenmeyip tesavvuf ile uğraşan, dinden çıkar. (Zındık) olur. Fıkh öğrenip tesavvufdan haberi olmıyan [(Bid'at sâhibi), ya'nî] sapık olur. (...) Fen vâsıtaları değişti. Yeni hâdiselerle karşılaşırız. Din adamları toplanarak yeni tefsirler yazılmalı, yeni ictihâdlar yapılmalıdır) diyerek, nasslara ilâveler, değişiklikler yapmak lâzım olduğunu savunanların (Zındık) ve İslam düşmanı oldukları anlaşılır. İslam düşmanlarının en zararlısı

İslam ilimleri olarak değiştirilmesi ve Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü'nün, daha doğrusu felsefenin ve felsefe derslerinin kaldırılması çok daha aşağılara giden din-mezhep tartışmalarını yansıtmaktadır.

20. "İşte, felsefenin şu esâsât-ı fâsidesinden ve netâic-i vahimesindendir ki, İslâm hükmelerinden İbn-i Sina ve Farabî gibi dâhiler, şâşaa-i suriyesine meftun olup, o mesleğe aldanıp o mesleğe girdiklerinden, âdi bir mü'min derecesini ancak kazanabilmişler. Hattâ, İmam-ı Gazalî gibi bir Hücetü'l-İslâm, onlara o dereceyi de vermemiş. Hem mütekelliminin mütebahhirin ulemasından olan Mutezile imamları, ziyânet-i surisine meftun olup o mesleğe ciddî temas ederek aklı hâkim ittihaz ettiklerinden ancak fâsik, mübtedî' bir mü'min derecesine çıkabilmişler. Hem üdeba-yı İslâmiyenin meşhurlarından, bedbinlikle maruf Ebu'l-Alâ-i Maarri ve yetimâne ağlayışıyla mevsuf Ömer Hayyam gibilerin o mesleğin nefis-i emmâreyi okşayan zevkiyle zevklenmesi sebebiyle ehl-i hakikat ve kemalden bir sille-i tahkir ve tekfir yiyip 'Edepsizlik ediyorsunuz, zındıkaya giriyorsunuz, zındıkları yetiştiriyorsunuz' diye zecirkârâne tedip tokatlarını almışlar." "Aristoteles, İbn-i Sînâ ve Farâbî gibi adamlar, 'İnsaniyetin gâyetü'l-gâyâtı, 'teşebbüh-ü bilvâcib'dir, yani Vâcibü'l-Vücûda benzemektir' deyip Firavunâne bir hüküm vermişler ve enâniyeti kamçılayıp, şirk derelerinde serbest koşturarak, esbâpperest, sanempe-rest, tabiatperest, nücumperest gibi çok enva-ı şirk tâifelerine meydan açmış. İnsaniyetin esâsında münderic olan acz ve zaaf, fakr ve ihtiyaç, naks ve kusur kapılarını kapayıp ubûdiyetin yolunu seddetmişler. Tabiata saplanıp şirkten tamamen çıkmayıp, şükrün geniş kapısını bulamamışlar." Sözler, Otuzuncu Söz. (Risale-i Nur Külliyyatı), <http://www.sorularlarisale.com/index.php?s=modules/kulliyat&id=1143>.

İngilizlerdir. Bozuk mezhep uyduranların imanları da bozuktur. Şii ve Vahhâbîler böyledir” (Işık, 2009:50, 51, 1248)²¹.

Özetle Sünni anlayışta Müslüman kökenli olup da şeriata açıkça bağlanmayan hemen herkes, yani hemen hemen tüm Geziciler zındık (hatta bir kısmı mürted, dinden çıkmış) konumunda bulunmaktadır.

5. Yavuz Sultan Selim’den Erdoğan’a Suriye Krizi: Bir Yanda Sünni-Selefi-Vahabi Diğer Yanda Zımmi-Şiî- Nusayri Nüfus Tehcirleri ve Mübadeleleri

Hem marjinalliği üreten mekanizmaları hem de marjinalliğin üstlendiği özgül biçimleri anlamak için tüm bunları tarihselliği içinde sınıf, devlet, mekân özelliklerine oturtmak gerekiyor (Wacquant, 2011:11)²².

AKP için Suriye konusu önemli bir cephe ise de etkileriyle baş edilebilir bir konudur oysa pek çok grup için, mezhep ve dil grupları için, en çok da NUSAYRİLER İÇİN SURIYE KONUSU ÖLÜM KALIM MESELESİDİR.

Olayın çok boyutluluğu ve derinliği açısından düşünürsek BOP ve Ortadoğu’daki gelişmeler, Suriye’de mevcut yaşananlar Kafkas Göçleri, Balkan Savaşları, Birinci ve İkinci Dünya Savaşları’ndaki altüst oluşlar ve bu olaylara bağlı nüfus mübadeleleri ile rahatlıkla kıyaslanabilir. Suriye krizi, daha şimdiden yeni bir tehciri, Kafkas göçleri boyutlarında bir süreci göstermektedir. Kıyaslamak doğru olmaz ama sadece sorunun ağırlığını görmek açısından Kıbrıs Sorunu ve Güneydoğu’da son 30 yıldır yaşanan düşük yoğunluklu savaş Suriye’de yaşananlara göre daha hafif kalmaktadır. Afganistan krizi, İran-İrak Savaşı, Irak ve Suriye işgalleri, yaşanan çatışmalar, bölgenin ve Türkiye’nin nüfus ve kültür dokusunu, hele Çukurova’daki ağırlıklarını önemli oranda etkilemiş bulunmakta, bundan sonra da ciddi şekilde etkileyeceğe benzemektedir.

Suriye’deki çatışmalar, AKP’nin aldığı tavır, çatışmaların süreç içindeki etki ve sonuçları; ÖYLE KRİTİK BİR KONUDUR Kİ Çukurova’nın nüfus, inanç, siyasal yapısını etkileyecek, hatta ciddi şekilde değiştirecek bir durumdadır ve daha bugünden

21. Hüseyin Hilmi Işık (2009) *TAM İLMİHÂL SEÂDET-İ EBEDİYYE*. İstanbul: Hakikat Kitabevi.

22. Loic Wacquant (2011). *Kent Paryaları*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi.

bunun emareleri her gün daha da artmaktadır²³. Olayın çapını, Başbakan Erdoğan, farkında olarak veya olmayarak Emevilere, Endülüşe, Kafkas Göçlerine, İkinci Dünya Savaşı'na, CHP'ye bağlamaktadır. Başbakan Erdoğan'ın 5 Eylül 2012'de AK Parti milletvekillerinin ve kurucular kurulu üyelerinin katıldığı genişletilmiş grup toplantısında yaptığı konuşma farklı bir dille bunu teyit etmektedir: “910 kilometre sınırı, akrabalık bağları, tarihten gelen birlikteliği olan bir ülkeyiz. Biz ne ABD ne İngiltere'yiz. Biz burada İran da Çin de Rusya da değiliz. İç içe geçmişliğimiz var, Afrika'daki bir ülke, Asya'daki bir ülke de değiliz. Onlar kayıtsız kalabilir ama Türkiye'nin kayıtsız kalması düşünülemez. Böyle bir lüksümüz yok. Suriye bölgenin refahı ve istikrarıyla doğrudan alakalı bir ülke. Suriye kaynakları biz Suriye'ye sırtımızı dönemezdik. Zaten isteseyiz de dönemezsiz.” Aynı konuşmada başta “Apaydın Kampı” olmak üzere kamplarda ÖSO'ya bağlı milislerin eğitildiği ve sınırı geçip silahlı operasyonlara katıldığı yönünde eleştirilerde bulunan CHP Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu'na da tarihe gönderme yaparak cevap veriyor. Osmanlı'nın 1849'da Rusya'dan kendisine sığınan mültecileri korurken 1946'da ise dönemin CHP yönetiminin Rusya'dan kaçarak sığınan Azerileri teslim ettiğini söyleyen Erdoğan, Kılıçdaroğlu'na “Bizim kimin torunu olduğumuz belli, sen kimin torunusun?” diye soruyor. “İşte CHP budur. (...) CHP yarın Şam'a gidecek yüz bulamayacak ama biz inşallah en kısa zamanda Şam'a gidecek oradaki kardeşlerimizle muhabbetle kucaklaşacağız. Selahaddin Eyyubi'nin kabri başında Fatiha okuyacak, Emevi Camii'nde namazımızı kılacak, Bilal-i Habeşi'nin kabrinde, Süleymaniye Külliyesi'nde dualar edeceğiz.”²⁴

23. SURIYE'deki olaylara ilişkin de değerlendirmede bulunan Mustafa Koç, Suriye'den Türkiye'ye gelen yaklaşık 500 bin kişi için bir sosyal projelerinin olmadığını söyledi. Bu konuda bir talep de gelmediğini söyleyen Koç, “Gelirse çok ciddi şekilde değerlendiririz” dedi. Sıkıntının buradan görüldüğü gibi olmadığını da anlatan Mustafa Koç, şunları kaydetti: “Ben Antakya Hatay bölgesindeki bayilerimizden düzenli bilgi alıyorum. Çok ciddi sosyal sorunlar var. Çünkü çocuklar, kadınlar başta olmak üzere hakikaten çok büyük insanlık dramı yaşanıyor. İster istemez Suriye bir iç melesimiz haline geliyor. Ama diğer taraftan da eğer batının bir parçası olarak kendimizi görüyorsak uluslararası kamuoyu ile de birlikte hareket etmek durumundayız.” “Mustafa Koç ‘Gezi’yle ilgili ilk kez konuştu”, Jale Özgentürk, Hürriyet, 18 Eylül 2013, <http://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/24733220.asp>

24. Başbakan Erdoğan'ın 5 Eylül 2012'de AK Parti milletvekillerinin ve kurucular kurulu üyelerinin katıldığı genişletilmiş grup toplantısında yaptığı konuşma. “Erdoğan'dan Kılıçdaroğlu'na mülteci tepkisi: Sen kimin torunu-

Birinci Dünya Savaşı, gerek işgal, gerek Sevr, gerek Fransızlarla yapılan 1921 Ankara Antlaşması dikkate alındığında Güney, Güneydoğu ve Doğu coğrafyası boyunca 3 büyük “fay hattı” oluşmuştur. Bunlar işgal literatürüne Mezopotamya, Kilikya ve Suriye sorunları olarak geçmiştir. Resmi literatürde birincisi, öncelikli karşı tarafın İngilizlerin (bugün daha çok ABD) olduğu, Musul-Kerkük-Doğu-Güneydoğu ve Petrol Sorunu, ikincisi öncelikli karşı tarafının Fransızlar olduğu Ermeni ve Kapitülasyonlar Sorunu, üçüncüsü ise karşı tarafın bol olduğu Arap (Suriye-Lübnan-Filistin) sorunu olarak adlandırılabilir (Gümüş, 2006)²⁵.

Suriye, bugünkü haliyle 1946’da kuruldu. 1958’de Cemal Abdunasır’ın öncülüğünü yaptığı Suriye-Mısır-Kuzey Yemen Arap Birliğine katıldı fakat 1961’de birlikten ayrıldı. 1963’te Baas Partisi, 1970’de Savunma Bakanı Hafız Esat darbeyle yönetime el koydu (Rencüzoğulları, 2012:17)²⁶.

Daha İslamiyet’in ilk dönemlerinde kardeş (mezhep) savaşları kendi sürgünlerini de yaratmaya başlamıştır. Bundan en çok etkilenen mezheplerden ikisinin Aleviler ve Nusayriler olduğu söylenebilir.

Çukurova ve Adana’nın en belirgin nüfus gruplarından biri, İslam’ın Sünni yorumundan oldukça farklılaşan Nusayrilerdir. Muhammed bin Nusayr el Abdi’nin (öl. 873) kuruculuğunda 9. yüzyılda Basra’da şekillenmeye başladığı, 11. İmam Hasan el-Askeri’nin babı (kapısı/kolu) oldukları (Et-Tavil 2000: 248 vd.)²⁷, İslâm’ı batini yorumla ele aldıkları ve temel akaitlerini sır tuttukları belirtilmektedir. Sırları “AMS” yani “Sırr-ı Ayn-ı Mim-i Sin”dir (a: Ali, m: Muhammed, s: Seyyid Silmen/Salman-i Fari-si) anlamına gelmektedir. Allah (nurların nuru, mana, emirun-nehl) “batın” âlemedir ve “zahirde” Ali’nin kişiliğinde görünüşe çıktığı, geceleri evreni aydınlatan ay olduğu, Muhammed’in de

sun?” 5 Eylül 2012 15:28 http://www.zaman.com.tr/politika_erdogandan-kilicdarogluna-multeci-tepkisi-sen-kimin-torunusun_1341386.html (Cihan)

25. A. Gümüş (2006). Eriyik ve Tortu: Adana’daki Karışma ve Karışmama Halleri. İç: *Adana’ya Kar Yağmış*. (Ed. Behçet Çelik) İstanbul: İletişim. s. 65-112.

26. Timur Rencüzoğulları (2012) “Suriye’nin Demografik Yapısı”. İç: *Suriye Özgürlük Mücadelesi mi? Uluslararası Komplo mu? (Barışa Çağrı)* (Ed. Kenan Kahlioğulları). Ankara: Ürün

27. Muhammed Emin Galip Et-Tavil (2000). *Arap Aleviliğinin Tarihi Nusayriler*. (Çev. İsmail Özdemir) İstanbul: Chiviyazıları.

güneş olduğuna inanılmaktadır (Keser 2006)²⁸. Sekiz sayısına dayalı olgunlaşma aşamaları bulunmaktadır. İnsanı tanrılaştırma eğilimiyle İlkçağ İran-Hint inançlarından beslendiği söylenebilir (Eyuboğlu 1993:377)²⁹.

Et-Tavil (2000:150 vd.)³⁰, Hamdanilerin hâkim olduğu 10. yüzyıl ortalarından; İslam Ansiklopedisi, 15. yüzyıldan itibaren Çukurova'da yaşadıklarını belirtiyor. 19. yüzyıl sonları ve 20. yüzyıl başlarında da bölgeye Arap göçünün devam ettiği ifade ediliyor. Nusayrilerin kökünün Yemen'e kadar gittiği; Irak, Suriye, Nusayra Dağları, Doğu Akdeniz üzerinden Adana'ya geldiği biliniyor. Yavuz Sultan Selim döneminde Halep civarında katliama uğradıkları ve Osmanlı-Sünni gelenekçe dışlandıkları söylenmektedir (Et-Tavil 2000: 248 vd.). Cumhuriyetle özdeşleşmiş olup bir dönem Eti Türkü olarak da nitelenmiş bulunuyorlar (Mertcan 2006:158-161)³¹. Kimi kaynaklara göre Nusayr İskenderun yöresinde yaşamıştır. Trablusşam, Tarsus, Mersin, Adana, İskenderun havalisinde geniş bir alana yayılmıştır (Eyuboğlu 1993:377)³².

1910'lu yıllarda, Et-Tavil'e (2000: 279)³³ göre, Adana'da 17 bin ve kırsalda 20 bin Nusayri yaşamaktadır. 1925'lerde Türkmen-Yörüklerden sonra en büyük ikinci grubun Nusayriler olduğu söylenebilir. Onları Balkan göçmenleri ve Kürtler izlemektedir (Keser 2006: 98). Bugün Çukurova nüfusunun tahminen % 5-7'si kadarı Nusayrilerden oluşmaktadır.

Suriye'de Laskiye-Tartus bölgesinde 1923-1944 arasında, Süleyman El Ahmed önderliğinde bağımsız bir Alevi devleti kurmuşlar, Suriye'ye katıldıktan sonra da Baas'ın kurucuları arasında yer almışlardır. Esat da Nusayri kökenli kabul edilmektedir. Bugün *Nusayrilerin Suriye nüfusunun % 11-13'ünü oluşturduğu sanılmaktadır*. Suriye'de % 52-58'i Sünni Arap, % 12-15'i Hristiyan, % 10-13 Kürt, % 1-2 Türkmen-Ermeni-Yezidi ile birlikte Dürziler ve Nusayriler yaşamaktadır (Rencüzoğulları, 2012: 15-17)³⁴.

28. İnan Keser (2006). Kentsel Dinamikler ve Kamusal Alan Farklılaşması: Adana Nusayrileri. (Doktora Tezi). Ankara: A.Ü.

29. İsmet Zeki Eyuboğlu (1993). *Tasavvuf Tarikatlar Mezhepler Tarihi*. İstanbul: Der Yay.

30. Et-Tavil, a.g.e.

31. Hakan Mertcan (2006). Adana Arapları ve Eşkîya Cezun. İç: *Adana'ya Kar Yağmış*. (Ed. Behçet Çelik) İstanbul: İletişim. s.157-169.

32. Eyuboğlu, a.g.e.

33. Et-Tavil a.g.e.

34. Rencüzoğulları (2012) a.g.e.

Suriye ile ilişkiler, Şanlıurfa'dan Mersin'e kadar Türkiye için Arap coğrafyasına açılan bir kapı olmanın ötesinde, Nusayriler için çok daha özgül bir öneme sahip olup sadece akrabalık değil iktisadi ilişkilerden, sosyal yaşam, siyasal varlık ve kimliğin sürdürümüne kadar yaşamsal önem arz etmektedir. Baas Partisi'nin fikir babalarından biri olan Zeki Arsuzi'nin İskenderun'lu bir Nusayri olması bu iç içeliğin bir göstergesidir.

Suriye krizinin Türkiye ve bölgeye ilk yansımaları: 1) İktisadi yaşamın, 2) karşılıklı ziyaret ve sosyokültürel ilişkilerin bozulması şeklinde öne çıkmaktadır. 3) Mülteci akınları olmaktadır. 4) Bölgedeki çatışma potansiyeli ve huzursuzluk artmaktadır. 5) Nusayriler için mezhep çatışması potansiyeli yükselmektedir. 6) Çatışma potansiyellerinin ötesinde yapısal anlamda daha bugünden nüfus payları değişmekte; Hatay-İskenderun-Tarsus-Adana, kısaca Çukurova Bölgesi için % 7-10'lar düzeyindeki Nusayri nüfus tehdit altına girmiş bulunmaktadır. 7) Sadece Nusayri grup için değil, diğer nüfus grupları için de Suriye yönünden oluşan Sünni Arap göç baskısı dolayımında belirli bir basınç oluşmaktadır.

Bu şartlar altında bugün için Suriye'den genellikle Sünni olan muhalif gruplar ve yerleşimlerdeki nüfus Türkiye yönünde hareket ediyor. Bu durum Çukurova Bölgesi'ndeki mezheplerin dağılımını, özellikle de Nusayrilerin payını tehdit etmektedir. Daha şimdiden Şanlıurfa'dan Mersin'e kadar olan şeritte, sınırın öbür ve bu tarafında 1 milyonu aşkın Suriyeli mülteciden söz edilmektedir (BM raporlarına göre Türkiye sınırları içindeki rakamlar 430 binlerin üstündedir, 700 bin-1 milyon civarında da Türkiye sınırları boyunca Suriye tarafında bekleyenler bulunduğu belirtiliyor). Türkiye'ye geçenler, aralarında az sayıda başta Halep bölgesinden olmak üzere orta üst varlıklı gruplar ile değişik din-mezhep bağları olanlar olsa da genellikle "Sünnilerden" oluşuyor.

Çatışmaların daha da uzaması ve mezhep görünümünün daha da belirginleşmesi durumunda Türkiye'den Nusayri grupların Suriye yönünde bir göçe zorlanıp zorlanmayacaklarını kestirmek zor ancak böyle bir risk her geçen gün artıyor.

Kazgan (1983)³⁵ 1897'de İstanbul ve Anadolu'da 1.2 milyon Ermeni, 1.1 milyon Rum, 88 bin Musevi olmak üzere Edirne'de-

35. Gülten Kazgan (1983). "Milli Türk Devletinin Kuruluşu ve Göçler" *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, İstanbul İletişim Yayınları, s. 1556-1562.

ki 1913 yılı 90 bin Rum ve 321 bin Bulgar da dahil edildiğinde 2.7 milyon gayrimüslimden (toplam nüfusun % 20'si civarında) 1965'te 100 bin kişiden az kaldığını belirtiyor. Tunçay (1983)³⁶ 1965'lere geldiğinde Yahudiler başta olmak üzere Anadolu'da gayrimüslim nüfus kalmadığını; bunda Cumhuriyet sonrası 1) Varlık vergisi, 2) 6-7 Eylül Olayları, 3) Yunan uyruklularının ika-met izinlerinin uzatılmamasının da etkili olduğunu belirtiyor. Bir diğer deyişle bu, nüfus değişiklikleri ve hareketlerinde doğum ve sosyoekonomik sebeplere dayalı gönüllü göçlerden daha çok çatışma ve gerilimlerin çok daha büyük bir etkisi olduğunu gösteriyor. Bu baskılama Suriye krizinde Sünni-Nusayri mübadelesine dönüşme riski taşıyor. En azından birbirini baskılama ve homojenleştirme sürecinin bütün emarelerini taşıyor.

İki yüzyıldır Türkiye, Çukurova, Suriye ve Lübnan,

- hem yayılmacılık,
- hem endüstrileşme, modernleşme, aydınlanma,
- hem din (Müslüman-Hıristiyan, dincileşme-sekülerleşme),
- dil (Türkçe-Arapça-Kürtçe),
- mezhep (Sünni-Alevi) grupları arasındaki etnik ilişkiler,
- göçler (Kafkas göçleri, Ermeni göçü, iç göçler),
- hem de uluslaşma (Millî devlet, millî kalkınma, Baasçılık, milliyetçilik)

sürecinin ve bunların geçirdiği dönüşümlerin tarihi ve güncel bütün sorunlarını taşıyor ve yaşıyor.

Antakya ve Mardin başta olmak üzere tüm Çukurova ve Güney hattı hem din hem mezhep hem de farklı nüfus ve kültür bileşeklerini az çok bugün de taşımakta. Kamışlı'dan Halep'e, Şam'a, Lazkiye'ye tüm Suriye'nin nüfus ve kültür bileşkesine bakılırsa bugün hâlâ Sünni Arabı, Alevi Arabı, Süryanisi, Ermenisi, Dürzisi, Kürdü, Türkmeni... tüm bu çoğulculukları ve gerilim noktalarını görmek mümkün.

Bugün Birinci Dünya Savaşından bu yana Türkiye'nin Güneydoğusu'ndan Irak'a, Suriye'ye, Lübnan'a kadar en büyük altüst oluş yaşanıyor.

Tüm bu gerilim ve basınç, bugün Çukurova ve Suriye özelinde, en çok da Arap Alevilere yansımaktadır. Nusayrilik, hem dil

36. Mete Tunçay (1983). "Azınlıklar Nüfusu", *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, İstanbul İletişim Yayınları, s. 1563-1564.

(Arapça) hem din ve mezhep (Arap Aleviliği) hem de belli bir akrabalık sistemi boyunca pek çok kesişmeyi ve basıncı kendinde barındırmaktadır.

Türkiyeli Nusayriler kendini “*Büyük Alevi ailesinin Arap olan parçası*” saymakta, Alevilerin yüzyıllardır katliama uğradıklarını, “Osmanlı Padişahı II. Selim’in yaptığı katliamın özellikle Nusayrilere yönelik olduğunu; *“Suriye’de Beşşar’ın iktidarı bırakması durumunda, Selefilere Müslüman Kardeşlerle ittifakının iktidara gelmesi durumunda Suriye’de Alevilere yönelik katliamlar olmasını kaçınılmaz”* gördüğünü belirtmektedir (Rencüzoğulları, 2012: 26)³⁷.

100 yıl önce Et-Tavil (2000)³⁸ Nusayrileri anlatan kitabının önsözünde “küfür olarak anlaşılmaması için “Sünni” sıfatını artık kullanmayacağını ifade ediyordu. Yani yakın yıllara kadar Sünni ve Nusayri gruplar arasında birbirlerine karşı oldukça dışlayıcı ve mesafeli bir duruş söz konusu idi. AKP’nin “Sünnilik” odaklı düzenlemeleri, özellikle de Suriye politikaları, bu kaygıları yeniden yükseltmiş bulunmaktadır. “Samandağ Alevi Değerleri Derneği” Başkanı Zülfikar Çiftçi (2012: 190), AKP’nin kendilerini dışladığı, hatta Esat’ın Nusayriliğine vurgu yapılarak Anadolu Alevileri ile aralarına mesafe koyulmaya uğraşıldığı kaygılarını taşıdığını belirtmektedir: *“Aleviliği ayırıştırıp bölmeye ve Esat’ın Nusayri kimliği üzerinden biz Akdeniz Bölgesi’nde yaşayan Alevi-Nusayrileri, Anadolu’daki kardeşlerimizden ayrı gösterip yalnızlaştırmaya ve ötekileştirmeye dönük hain bir nifak politikası güttüler. (...) Ne kadar farklı isimler koyarsanız koyun, ne kadar bölmeye çalışırsanız çalışın Alevi, Bektaşî, Caferî, Nusayri, Kızılbaş, Tahtacı, Fellah... hepimiz Alevi’yiz, hepimiz biriz, iriyiz, diriyiz.”*³⁹

Mesele sayı değil ancak beş ölümden beşinin birden Alevi olması, üçünün Antakya’dan olması da bir tesadüf değil. CHP’lilerin raporuna göre gösteriler esnasında tutuklanan her iki kişiden biri Alevidir⁴⁰. Dahası gösteriler aynı zamanda Ankara’daki Cami-

37. Rencüzoğulları (2012) a.g.e.

38. Et-Tavil a.g.e.

39. Zülfikar Çiftçi (2012) “Yurdumuzda, Bölgemizde ve Tüm Dünyada Barış İstiyoruz”. İç: *Suriye Özgürlük Mücadelesi mi? Uluslararası Komplö mü?(Barışa Çağrı)* (Ed. Kenan Kahlioğulları). Ankara: Ürün, s. 189-192.

40. “CHP’lilerin raporunda ilginç bir istatistik yer aldı” CHP Cezaevi Komisyonu’nun, Gezi olayları tutukluları ile görüştikten sonra hazırladığı raporda ilginç veriler yer aldı. Milletvekilleri Veli Ağbaba, Özgür Özel ve Nurettin Demir’in raporunda ‘Tutuklu

Cemevi projesine karşı da yapılmaya başlandı⁴¹. Ankara-Antakya hattı Alevilik-Nusayrilik-Suriye politikaları ile iç içe geçiyor. Cilvegözü sınır kapısında onlarca kişinin öldüğü iki büyük patlama, Reyhanlı'da 53 kişinin öldüğü patlamalar, Ceylanpınar'dan Antakya'ya huzur kalmamış, tüm Türkiye'ye yayılıyor, başta Aleviler olmak üzere Sünni din ve yaşam tarzını benimsemeyen hemen tüm toplumsal kesimlerde varoluşsal yaşamsal patlamalara yol açıyor.

Nusayri nüfusun yoğunlaştığı Adana'da Akkapı, Mersin'de köprü'nün öte tarafı (Tarsus yönü), Antakya'da Samandağ, Sümer, Affan, Armutlu semtleri, Gezi gösterilerinin de sembolleşen merkezleri haline gelmektedir.

Diğer yandan ne AKP ve Erdoğan ne Davutoğlu ne de Bağış, hâlâ olayları okuyabilmekten çok uzak gözüküyor. Olaya dinci, dahası mezhepçi bir açıdan yaklaşıyorlar: *"Biz inşallah en kısa zamanda Şam'a gidecek oradaki kardeşlerimizle muhabbetle kucaklaşacağız. Selahaddin Eyyubi'nin kabri başında Fatiha okuyacak, Emevi Camii'nde namazımızı kılacak, Bilal-i Habeşi'nin kabrinde, Sülaymaniye külliyesinde dualar edeceğiz."*⁴²

Kaldı ki sadece Suriye krizi değil, AKP'nin Kürt sorunu ile ilgili takındığı tutum da "dinci-mezhepçi" bir ana çerçeveye oturuyor. 3 Kasım 2011'de Güneydoğu'daki PKK saldırılarına karşı konuşması dindar ve dindar olmayan Kürt ayrımına oturtuluyor: *"Benim Müslüman din kardeşim olan Kürt kökenli kardeşlerime*

---

ailelerinin ağırlıklı olarak Dersim (Tunceli) kökenli oldukları görülmüştür. Her üç Gezi tutuklusundan birinin Dersim doğumlu ya da kökenli olduğu tespit edilmiştir. Her iki kişiden birinin ise Alevi olduğu kaydedilmiştir" denildi.' "Yarısı Alevi, üçte biri..." Kivanç EL / VATAN, 24.08.2013 - 23:02, <http://haber.gazetevatan.com/Haber/564174/1/Gundem>,

41. Kenan Evren çok uğraştı, Zorunlu Din Dersleri çok uğraştı, Alevi köylerine camiler yapmak bile işe yaramadı. AKP'nin Alevi açılımı fos çıktı./ Başka bir proje gerekiyordu; "Cami - Cemevi aynı parselde" projesi.../ Mamak Halkı, Ankara Halkı, Türkiye Halkı, Aleviler - Sünniler, Devrimciler, Sosyal Demokratlar, Laikler bu projeyi bir kardeşlik projesi değil, bir ihanet projesi olarak değerlendiriyor./ "İhlmalı İslam", "Alevi - İslam" olmayacağız." Alevi - Bektaşî Federasyonu Önceki Genel Başkanı Ali Balkız "Ev içindeki düşmandan kork...", Odatv, 18.09.2013 05:11, <http://www.odatv.com/n.php?n=ev-icindeki-dusmandan-kork-1809131200>

42. Başbakan Erdoğan'ın 5 Eylül 2012'de AK Parti milletvekillerinin ve kurucular kurulu üyelerinin katıldığı genişletilmiş grup toplantısında yaptığı konuşma. "Erdoğan'dan Kılıçdaroğlu'na mülteci tepkisi: Sen kimin torunusun?" Zaman, 5 Eylül 2012 15:28 http://www.zaman.com.tr/politika_erdogandan-kilicdarogluna-multeci-tepkisi-sen-kimin-torunusun_1341386.html (Cihan).

sesleniyorum: Mabetlerinizi roketatarlarla bombalayan bu örgüte nasıl destek veriyorsunuz? Bunlara karşı sizler de kalkıp bir direniş ortaya koyacaksınız. Bu, sadece bizim görevimiz değil. Bunu devlet, millet el ele yapmak durumundayız, beraber yapacağız. Bunu beraber yapıp bunları yalnızlığa mahkûm etmek durumundayız. Bütün vatandaşlarımız emin olsunlar ki Türkiye bu musibeti bertaraf edecektir. Türkiye eski karanlık günlere dönmeden, demokrasi, hukuk ve meşruiyet zemininden geriye doğru tek bir adım atmadan, kandan beslenen bu cinayet şebekesini, bu milletin yakasından düşürecektir.⁴³” Ceylanpınar’ın karşısında Kamışlı-Rojova hattında Kürtlerle ÖSO arasında yaşanan çatışmalarda El Nusra’ya destek veriliyor.

Başbakan, aynı dili ve üslûbu Gezi olaylarında da “Benim başörtülü kızlarıma saldırdılar,” “camiye ayakkabıları ile girdiler.” “Camide içki içtiler” şeklinde sürdürüyor.

Aynı durum, aynı zamanda Gezi’ye karşı bir hareket olarak da örgütlenmeye çalışılan Mısır’daki darbeye karşı İhvan’ı-Mursi’yi destekleyen gösterilerde “Rabia” işareti⁴⁴ yapılarak tekrarlanmaktadır.

Türkiye üzerinden de El Nusra başta olmak üzere “cihatçılar” Suriye tarafına çatışmalara gitmektedir. Sınırın bu tarafında ise Antakya başta olmak üzere Nusayriler kendilerini tehdit altında hissetmektedirler.

Antakya’da ÖSO-Muhalef-Milislerin Nusayrileri tehdit ettiği, “yakında sizleri buralardan süreceğiz” dedikleri söyleminin ötesinde, hiçbir söyleme gerek kalmadan zaten pratik olarak Nusayri-Alevi grupların bu tehdidi/riski iliklerine kadar yaşadığı aşikâr. Başbakan Erdoğan’ın 14 Haziran 2013’te bombalı saldırılar son-

43. “Müslüman Kürt kardeşim TERÖRE TAVIR KOY”, *Yeni Şafak*, 28 Eylül 2011, 22.14 <http://yenisafak.com.tr/politika-haber/musluman-kurt-kardesim-terore-tavir-koy-03.10.2011-343133>.

44. “Rabia” işareti, Türkiye’de Râbiatü-l-Adeviyyetü-l-Aysiyye (d. 752 - ö. 801), Basralı ünlü kadın sufi, fakir bir ailenin dördüncü çocuğu olduğu için “Rabia” adı veriliyor, aslında adı bile yok, çocukken öksüz yetim kalıyor, köle olarak satılıyor ancak efendisinden yaşamı pahasına kaçıyor, köleliği kabul etmiyor. Efendisi de sonunda azat ediyor. Mısır’da 3 Temmuz 2013’te “Müslüman Kardeşler” hükümetine yönelik askeri darbe sonrası Rabiat’ül Adeviye Meydanı’ndaki protestolara katılan İhvan Lideri Muhammed El Biltaci’nin kızı Esmâ’nın güvenlik güçlerinin açtığı ateş sonucu öldürülmesi üzerine “Rabia” işareti (başparmak kapalı, dört parmağın gösterilmesi) hem “Rabiat’ül Adeviye” meydanı hem de öldürülen kızla (şehit kız) ilişkilendirilerek kullanılmaya başlandı.

rası Reyhanlı ziyareti sırasında “*Reyhanlı olayları sıradan bir olay değildir. Saldırıda 53 Sünni vatandaşımız şehit olmuştur*” şeklinde sözleri⁴⁵, mezhepçi yaklaşımı bir kez daha teyit ediyor.

10 Eylül’de Antakya’da Ahmet Atakan’ın ölümünden sonra AKP Milletvekili ve AB Başmüzakerecisi Egemen Bağış’ın attığı Tweet, hâlâ birilerine lanet okuma üzerine kurulu bulunuyor, hâlâ iktidar gözlüğündün bakıyor. Atakan’ı anlamaktan, Atakan’ın arkadaşlarını, ailesini, Antakyalıların duygu ve tepkilerini anlamaktan tümenden uzak bulunuyor.

Adanalılara sorduğumuzda Suriye’deki olaylarla ilgili “kışkırtmamalı”, “müdahil olunmamalı”, “barışçıl kalınmalı”, “bağımsız hareket edilmeli” diyor. Erdoğan ve Davutoğlu tam aksi yönde. Yani esas mücadele vicdanla iktidar arasında, insanlıkla (komşulukla) insanlık dışı (komşuluk dışı) arasında sürüyor.

Bugün için en azından Türkiyeli Nusayrilerin kültür-mezhep, dahası “nüfus varlıklarına” yönelik “tehdit” algısında olduğu ve varlığını savunma eğilimi içine girdiği açıktır. Gezi olaylarının en çok da Aleviler arasında destek bulması, Alevi mahalle ve yerleşimlerde daha şiddetli yaşanması, Antakya-Adana-Mersin şeridinde daha güçlü bir yansıma bulmasında Suriye krizinin özgül bir ağırlığı bulunuyor.

6. Bazı Çıkarımlar: Kültürler Arasında, Dincilik ile Aydınlanma, Teokrasi ile Demokrasi Arasında Restleşme

Gezi olayları niye çıktı ve yayıldı? Olayların arkasında kim veya kimler var? Geniş ve aynı zamanda tarihi bir soru. En azından şu kadarı söylenebilir ki Gezi’nin arkasında tek bir kimse veya kesim yok, arkasında AKP çevreleri ve sempatizanları dışında hem iktisaden dışlanan hem de kültürel olarak sıkışan hemen herkes var.

“Önünde kim veya kimler var?” diye sorulursa arka planındaki gibi önünde de tek bir kişi veya kesim yok, çoğul bir durum var. Bazı iddialara göre henüz örgütsüz ve zayıf. Hükümete göre ise çok güçlü lobiler ve ağlar var “Taksim’i örgütlemek, onu öldürmek olur” diyenler de var, “Taksim zaten örgütlü”ydü diyenler de. Hatta Başbakan Erdoğan ve AKP çevreleri, bunu çok daha derinden hissetmiş ve adını koymuş durumda: Olayların arkasında

45. Erdoğan: “Reyhanlı’da 53 sünni vatandaşımız şehit edildi.” *Radikal*, 14 Haziran 2013 16.33 http://www.radikal.com.tr/politika/erdogan_reyhanlida_53_sunni_vatandasimiz_sehit_edildi-1137612

Frankfurt'tan Wall Street'e "Faiz Lobisi", "Uluslararası 28 Şubat" (Batılılaşma, modernleşme, burjuvalar, TÜSİAD, CEO'lar, sanatçı-artistler), "Türkiye'nin yükselmesini çekemeyenler" (Rusya, İran, Suriye, Hristiyan, Şia, Aleviler (zimmiler)), CHP (Kemalistler), "Çapulcular" (sendikacılar, solcular, zındıklar) veya "bir avuç marjinal" var. Demek ki, partileri-odaları bir yana bıraksak bile olayların arkasında kültürlere, dil, din, mezheplere dayanan, tarihe dayanan çok ciddi örgütlenmeler, örgütler var.

Bundan sonra nasıl bir süreç yaşanacak? Yanıtı ve öngörüsü zor bir soru. Ancak AKP, sokağın kendi iktidarlarına karşı olduğu iddialarını çok güçlü dillendirdiğinden ve her tür yolla bastırma ya kalkıştığından artık AKP iktidarı sürdüğü sürece böyle bir gerilimi sönümlemek oldukça zor gözüküyor. AKP, yanlışlıkla kendi kendisini olayın tam bir tarafı, olayın bir kampı haline getirdi. Dolayısıyla AKP ve Erdoğan'la bu olayları yatıştırma şansı yok.

AKP sonrası nasıl olur? Bütün kamplaşmaya rağmen tek kaynak ve hedef de AKP değil. Daha köklü olarak kamu kaynaklarının sınıf ve zümreler arası paylaşımı, TOKİ-AVM-Site zincirleri, mortgage, kredi kartları, din-caminin diğer yaşam biçimlerini dışlaması ve baskılaması gibi daha yapısal neden ve motifler sürece eşlik ettiğine göre çeşitli gerilim, direnç ve patlamaların yanı sıra bu sınıfsal farklılaşmalar, dini sıkıştırmalar ve yaşam biçimlerine müdahaleler azalıncaya kadar sürececek gibi gözüküyor.

Görünümü de yansımaları da tek başına sınıfsal olmaktan daha çok "etnosınıfsal" gözüküyor. Yaşam biçimlerine müdahale, AKP dinciliğinin dayatmalarına karşı bir direnç giderek daha öne geçmiş gözüküyor. Orta ve üst sınıfların rahatlık kalıplarının ötesinde ancak liberaller de dâhil muhafazakâr yaşam kalıpları dışında kalan hemen herkes, en çok da Alevilik, Nusayrilik büyük bir tehdit altına girmiş bulunuyor. Hele Suriye ve İran politikaları da yakın tehdit olarak kapıya dayandığından bu yana. Alevi ve aydınlanmacılar arasında yaşamsal, varoluşsal kaygılar her geçen gün daha da artıyor, direnç ve duygu patlaması yaşanıyor.

Castells-Ince'ye (2006: 77)⁴⁶ göre her hareket kendiliğinden ilericisi değildir, gerici hareketler de söz konusudur. Türkiye'de diğer Ortadoğu ülkelerine göre Kemalizmin pozitivist-laik yaklaşımının İslamcı gelenek ve hareketleri bir miktar dengelemesi söz konusu idi (aynı şeyler Nasırcılık, Baasçılık ve Kaddafi için de söyle-

46. M. Castells, M. Ince (2006) *Manuel Castells'le Söyleşiler*. İstanbul: Bilgi.

nebilirdi). İslami yaşam biçimleri dayatmalarını dengeleyecek sol gruplar 12 Eylül askeri rejimince tümünden tasfiye edildi. AB/D'nin desteğini alan AKP de, laik ordu, seküler bürokrasi ve Kemalizmi neredeyse tümünden tasfiye etti. Son 10-20 yılda yaşananlar artık Eski-Yeni, Türk-Kürt, Cahil-Okumuş, Geleneksel-Modern, hatta Sünni-Alevi yarılımlarından daha çok “zihin, yaşam biçimi, din, ideoloji” kodları ile tanımlanır hale gelmiş bulunuyor. Artık esas yarılma ve kamplaşma,

- Muhafazakâr-Liberal,
- Dinci-Laik,
- AKP'li-AKP'li değil,
- Daha genel anlamda İslami harketler ile diğerleri arasında

fay hatları boyunca yeniden şekilleniyor.

Arkasında daha genel anlamda “neoliberal muhafazakârlık” olsa da Türkiye ve Ortadoğu için ikinci kısmı, işin iktisadi boyutundan daha çok da eğitim-din-siyaset-ideoloji boyutu çok daha kritik bir eşiğe dayanmış bulunuyor. Her ne kadar H. Karaman böyle bir kaygının yersiz olduğunu belirtse de⁴⁷ kendi yazdıkları

47. Karaman, Gezi olaylarının desteğini “Korku bile değil ‘öfke kardeşliği’ olarak niteliyor: “Bu başlığı değerli dost, bilge insan Erol Gökâdan aldım./ Bir yanda ‘samimi’ çevreciler ve özgürlükçüler, bir yanda siyasi, ideolojik, dini ve mezhebi muhalefet, bir yanda maddi menfaat, bir yanda karakterleri gereği veya kiralananmış olan tahripçiler, kan dökücüler, polis dövücüler; diğer yanda Türkiye’nin önce bölgede, sonra dünyada önemli bir oyuncu olmasını istemeyen veya bu ülkenin gittikçe dindarlaşmasından korkan dış aktörler... ‘Son olaylarda dahil olan bu kadar farklı grubu bir amaçta birleştiren bağ ne olabilirdi’ diye düşündüğümde makul cevap ‘öfke kardeşliği’ oluyordu./ Herkes AK Parti iktidarına ve bu iktidara omuz veren halk kesimine öfkeli ama öfkenin sebepleri farklı. Anlaşılan bu ‘kozmpolit birlik’, ‘önce ortak düşmanı yok edelim, sonra kavgayı aramıza taşıyız’ diyorlar. (...)“Bir mümine göre ‘şariat tehlikesi’nden söz etmek mümkün değildir; gerçek şariat düzeni âlemlere rahmet bir Peygamber’in uyguladığı ve ümmetine emanet ettiği düzendir. Ama Türkiye’de müslümanların da büyük çoğunluğu yine kötü temsiller ve anlatımlar sebebiyle şariat düzenini istemiyorlar. Yapılan araştırmalar şunu gösteriyor: ‘Sıradan müslümanlar iman, ibadet, merasimler, örtünme, eğitim ve öğretim gibi alanlarda İslam’a evet; laik-demokratik düzenin şariatla değiştirilmesine hayır’ diyorlar./ ABD’li ünlü araştırma kuruluşu Pew Şirketi’nin 2008-2012 yılları arasında, 39 ülkede 80 ayrı dilde yaptığı görüşmeler sonucunda elde ettiği verilere göre, Türkiye’nin yüzde 67’si demokrasiyi, güçlü bir lidere tercih ediyor. Türkiye’dekilerin yüzde 12’si ülkelerinin şariat kanunları ile yönetilmesini istiyor. Bu oran Tunus’ta yüzde 56, Nijerya’da yüzde 71, Endonezya’da yüzde 72, Mısır’da yüzde 74, Afganistan’da ise yüzde 99 olarak çıkıyor.” Hayrettin Karaman, “Korku gerçek mi bahane mi?”, *Yeni Şafak*, 09.06.2013, <http://www.hayrettinkaraman.net/makale/1050.htm>

ve hükümetin yaptıkları kendisini yalanlıyor. Türkiye'nin önümüzdeki süreçteki en yakın tehdit ve riski, hatta gerçekliği İslamcı şekillenmedir.

Şimdilik AKP'nin din ve yaşam biçimi dayatmasına karşı direnç ve duygu patlaması, hemen tüm illere yansiyarak kendini "var etti", "yarattı", "oluşturdu". "Kervan yolda düzülür" (*mobilis in mobilis*) hesabıyla pratikten harekete ve teoriye doğru önemli bir varoluş biçimi gösterdi.

"Kendini var etti", artık görünemezliğe itilemez ancak Gezi'nin en büyük paradoksunu, bir yandan etki sağlamasını artırırken ancak aynı zamanda saflığını kaybetmesi ile yüzleşmek zorunda kalacağı, kendisinin de araçsallaşması oluşturacaktır. Bundan sonra bu varoluş ve var edişin

- daha köklü bir direnişe, bir harekete dönüşmesi, hareketleşmesi mümkün olduğu gibi,
- birilerinin mevcut dirençleri kendi özgül hedefleri için kullanması, bundan yararlanması da mümkün (yerli, yabancı, ortacı, solcu, bankacı, şovenist, liberal, Batıcı, Doğucu, Avrasyacı... hepsi mümkün),
- belirli grupların eline geçmesi, onların aracı haline dönüşmesi de mümkün (örneğin CHP'nin, İP'nin, Alevi-Bektaşî hareketlerinin, BDP'nin...),
- karşı tarafta Sünni-AKP'li tonda olanın böyle bir dönüşümü sönümlenmesi, bastırması, engellemesi, dejenere edip etkisizleştirilmesi de mümkün,
- hatta biraz daha zor olmakla birlikte AKP'nin kendi özgül hedeflerine eklememesi de mümkün.

Bloğun iki tarafı için de, gerek İslamcılar için gerekse de dinciliğe mesafeli olan diğer kesimler için uzun ve zorlu bir süreç gözüküyor. Bu süreçte, Gezi eylemlilikleri, liberal, Kemalist, Alevi, solcu, Kürt, demokrat, sosyal demokrat kişi ve grupların ortaklaştırıcı veya sekte tavırlarına bağlı olarak farklı farklı biçimler alacaktır.

İslamcı kanatta ise Ortadoğu politikalarında AKP'ye biçilen rol, AKP'nin bu rolü ne kadar oynayabildiği, bulacağı veya bulamayacağı Batı ve Ortadoğu desteği ile ekonomiyi idare şekli önemli eşikleri oluşturacaktır. İktisadi arka planı zayıflarsa ideolojik yayılımı da zayıflayacaktır. Aksi takdirde tüm ülke çok daha zorlu bir aydınlanma ve demokrasi sınavı ile karşı karşıya kala-

caktır. İktisaden kötüleşme durumunda da hem iktisadi kalkınmaya hem de çağdaşlaşmaya yönelik pek çok risk/tehdit bulunmaktadır.

Tek başına karar verici hiç değil, hatta düzenleyici de olamayacaksa da Çukurova ve Nusayrılık, bu olasılıklara hem bir potansiyel hem de bir direnç ve kontrol mekanizması olma işlevine devam edecektir. Tüm bu olasılıkları hem kolaylaştırma hem de zorlaştırma potansiyeli taşıyacaktır.

Alevi ve Nusayri gibi grupların, “büyük hâkim” gruplar içinde var oluşlarını garanti etmek için daha fazla açılma, bloklara, işbirliklerine, dayanışmalara girme zaruretleri, bir yandan bu amaca hizmet etmekte ise de aynı zamanda ezoterik olanı, otokton olanı da açığa çıkarmakta ve dönüştürmektedir.

Taksim daha başlangıç. Bundan sonrası yoldur, harekettir. Gezi, araçsallaşmadan kendi öznesinin kendisi olduğu bir direniş ve harekete dönüşebilirse ki en zor gözükenidir bu, müthiş bir şey olur. Müziğini, tarzını yarattığı gibi anlam ve kavramını da kendisi yaratır. Kendi öznesi olduğu yeni bir toplum modeli yaratır. Bugün en azından, belki tüm Osmanlı ve Cumhuriyet tarihi boyunca eş benzeri görülmemiş yoğunlukta, aşağıdan yukarıya, hatta çok farklı sınıf ve zümrelerden, ciddi bir aydınlanma ve demokratikleşme talebi ortaya konmuştur. En azından artık gündem, Gezi öncesi ve Gezi sonrasıdır.

İsyanın ve Edebiyatın Gerçeği

Burhan Sönmez

Gabriel G. Márquez “gerçeğin evine ön kapıdan değil arka kapıdan girilir” der.

Kolombiyada 1948-1958 arasında on yıl süren iç savaş, tarihsel bir adla, *La Violencia* (Şiddet Dönemi) olarak anılır. *La Violencia*’nın ilk gününde beş bin kişi, on yılın toplamında ise iki yüz bin kişi ölmüştü. O dönemde ve hemen sonrasında o kadar çok edebi eser yayımlandı ki, bizim *12 Eylül* veya *12 Mart Romanları* dememiz gibi *La Violencia Romanları* diye bir deyim çıktı ortaya. Ama o romanlar kalıcı olamadı, hepsi sadece kütüphanelerde veya özel arşivlerde yer alır bugün. Bunun nedenlerine dair tartışmalarda Márquez, o kitapların gerçeğe kurduğu bağın sorunlu olduğunu vurgular. Bu yüzden edebi bir değerler yaratmadılar. Edebiyatın ilhamından ziyade siyasetin gerekleriyle yazılan eserler, gerçeği dile getirmede aceleci davranmanın, olanı olduğu gibi yansıtmamanın ve bu nedenle tarihin gerisine düşmenin tehlikeli sınırlarında dolanır. Çünkü o eserler, Márquez’in vurguladığı gibi gerçeğin evine ön kapıdan değil arka kapıdan girildiğini unutmmuş, ihmale düşmüştür.

Edebiyat, gerçeğin yanılsamalı haline, dili kırarak günlük dili başka bir dile dönüştürerek müdahale eder. Varolana bağlı kalmaz, farklı bir yoldan ilerler. Her gerçeğin altında başka bir gerçek olduğu hissiyatı ve arzusuyla varlığın üzerindeki örtüleri tek tek kaldırır, başka bir cevher, daha insani ve özgürlükçü bir doku bulmaya veya yaratmaya çalışır. Burada, “Edebiyatın çabası, bulmak

mı yoksa yaratmak mıdır?” sorusundan önce başka bir soru gelir: “Gerçeği anlamak ve göstermek midir edebiyatın çabası?”

Edebiyatın (ve genel anlamda sanatın) temel derdinin, gerçeği “yansıtmak” yani tasvir edip anlatmak olduğu düşüncesi, Antikçağ’dan bu yana bütün tartışmaların etrafında döndüğü ana hat halini aldı. Yansıtılması gerekenin, varolan gerçeklik mi yoksa arzulanan gerçeklik mi olduğu konusunda yaşanan ilk saflaşmalar, son yüzyılda artık edebiyatın, Michel Zeraffa’nın ifadesiyle gerçekliğin tasvirinden onun yorumuna doğru yönelmesiyle yeni düzeylere taşındı.

Sanatın iki bin beş yüz yıllık çalkantılı akışında, edebiyattaki isyan dokusu da varlığını sürdürdü. Bunu önemseyenler arasında, iki asır önceki romantik akımın sözcülerinin özel yeri oldu. Avrupa toplumlarının çağ dönümünde, bir yanda eski uygarlığın ve toplumsal metafiziğin yerine yeni bir algının inşa edildiği, diğer yanda insanın mutluluğunun yine kendi ellerinden kayıp devasa sistemlerin cenderesinde öğütüldüğü yeni bir zamanda, romantik sanatçılar, sanatın varolan gerçekliği yansıtmak veya tasvir etmek gibi bir derdi olamayacağını söyledi. Böyle bir gerçeğe inanmıyorlardı. İçeride kapanık ruh hallerine rağmen romantikler, sanat ile gerçek arasındaki ilişki konusunda insani bir sesle şunu iddia ediyordu: Sanat, gerçeği tasvir etmeye veya anlamaya değil, gerçeğe itiraz etmeye ve onu reddetmeye çalışmalıdır.

Sadece edebiyatın değil, geniş katılımlı direniş, isyan, devrim gibi toplumsal hareketlerin de temel sorunu gerçektir. Ama isyanın gerçeği kavrama yolu edebiyatınkinden farklıdır. Her isyan, gerçeğe giden yolu açmak ister. Görüntüsü çarpıtılmış gerçeğin evine başka yerden girmeyi reddeder ve doğrudan ön kapıya yönelir. Marx ünlü on birinci tezinde “filozoflar bugüne dek dünyayı yorumlamakla yetindi, aslolan onu değiştirmektir” derken gerçeği yorumlamaya ve tasvire dönük çabaları felsefenin “nihai” amacı olmaktan çıkarmıştı. İsyân, on birinci tezin sezgisiyle hareket ederek değişime heves eder ve görünen gerçeğin berisindeki leri ışık altına alır. Romantik sanatın iç sesinde açığa çıktığı üzere, edebiyat gibi isyanın da hararetli zamanları, varolanı kendi edasıyla sorgulamak ve ona itiraz etmekle yüklüdür.

İsyânın karşı çıktığı mevcut gerçek ve onun insana sunduğu hayat çarpıtılmıştır, buna rağmen bir sahiçilik duygusu yaratır. Devletin, işyerinin, okulun, ailenin çizdiği sınırlarla kavranan

bu gerçek, ya zihinleri esir alır ve insanlar başka bir seçeneğin varlığını düşünemez olur ya da bir noktadan sonra mutsuzluk insanlarda çırpınma ve çığlık atma arzusu yaratır. Bu sayede mevcut gerçeğe itiraz ederek onun yerine başka bir şey isteme iradesi açığa çıkar. Bu itiraz (isyan, direniş, devrim), iktidarın sunduğu gerçeğe başka bir biçim verme çabasıdır. Gerçekliği bu yolla ters yüz etmek, özgürlük ve eşitlik arayışlarının temel güdüsüyken bu yolla hayata ve varlığa dolaylı değil, doğrudan bir bakış sunulur. İsyanın dili işte burada edebiyatın dilinden ayrılır. Sistem, gerçeğe farklı biçimler ve farklı adlar vererek onu bozar ve zihinlere “imal edilmiş” bir tasvir yerleştirirken isyan, kapıları kapatılan gerçeğin evine doğrudan ön kapıdan girmeye çalışır. Edebiyat, gerçeğin evine arka kapıdan girmeyi tercih ederken isyan kendi yolunda ilerler ve doğrudan ön kapıya yönelir.

“Birinci Tekil Şahıs” Hareketi

Her halk isyanı, “birinci tekil şahıs” anlatımla yürür.

Gezi Parkı’yla başlayan Haziran Direnişi bazı grupların veya örgütlerin değil, politikerler tarafından “sıradan” diye adlandırılan insanların en geniş katılımıyla gelişip yaygınlık kazandı. İstanbul’un sokaklarında, otobüste veya vapurda insanlar sohbet ederken “dışarıdan” bir dille anlatmaz olayları. Başkalarının hikâyesini aktarır gibi “şöyle olmuş...” diyerek değil, kendilerinden söz ederek başlarlar söze. “Ben oradaydım...” diye kurulan cümlelerde her anlatıcı, olayın aktarıcısı değil, tanığı ve parçasıdır.

İnsanların sadece dışarıdan biri olarak anlattığı “üçüncü tekil şahıs” siyasi eylemler, ilk kez herkesin katılım gösterdiği ve ancak “birinci tekil şahıs” ile anlatılabilen bir harekete bıraktı yerini. Sıradan insanların her yanda bu üslupla aktardığı isyan, uzun zamandır görülen en geniş halk hareketi oldu. Kendi yaşadığını dile dökenler, aslında isyanı ve onun bir parçasını anlatır veya tersi, isyandan söz ederken sözü sonunda kendine bağlar çünkü kendileri onun asli parçasıdır (Diğer yandan, benzer bir süreç kendine özgü yollarla otuz yıldır Kürdistan’da sürüp gider.)

Yıldızın parladığı toplumsal dönüşüm anlarında, her birey yaratıcı bir özne olarak asli kurucu işlev görür, öyle rol alır. Birey, “bütünlük” duygusuna da bu büyük anlarda yaklaşır. Taşıdığı duygu hem herkesin duygusudur hem de hareket halinde bir duy-

gudur. Bu iki özellik, birey ile toplum arasındaki iletişimi akışkan hale getirir ve “ben”den “biz”e doğru tatmin kanalları açar. Hegel’in ve Lukács’ın işaret ettiği ama modern çağda beyhude aranan bütünlük duygusu bu tarihi anlarda daha belirgin hale gelir. Bütünlük kadar parçalanma da oradadır, ikisi yan yanadır. Edebiyat, bütün ile parça, düzen ile kaos, varlık ile yokluk arasındaki bu gerilimlerde ilerler.

Bu gerilimler içindeki yitik gerçeğin izinden gitmek, Platon’un mağarasından çıkma arzusudur. Platon *Devlet*’in yedinci bölümünde, bir mağaradaki bağlı insanlar tasvirinin, mevcut dünya gerçeğini yansıttığını söylerken buna karşın isyan halindeki insan, zincirlerinden kurtulup dışarı çıkmaya çalışır. Gerçek, yasaklanan yerde, gün ışığının altındadır. İsyânın gerçeği, Platon’unki gibi aşkın bir gerçeklik değil, tütsülerinden arınmış, maddileşmiş ama yine de kendine has bir büyü ve cazibe taşıyan ve şimdi bu dünyada elde edilebilecek somut bir gerçekliktir. Gökten yere indirilmiştir. Bu yüzden, Platon gölgeler dünyasından ayrılmayı sadece filozofa bahşeder ve avamın kanaatlerle yetinmesini öngörürken, artık çağımızda avam “gerçeğin bilgisine” kendisi erişmek, gerçeğin evinin kapısını kendisi açmak ister. Bireyler çağının, modern zamanın soluğudur bu.

İsyân, bir yandan gerçeği sorgularken diğer yandan bireyleri yaratıcı özne haline getirir. İki haftalık Gezi Parkı deneyiminde görüldüğü gibi merkezi ve yukarıdan bir örgütlenme olmadan da, on binlerce, yüz binlerce kişi, doğal bir işbölümüne giderek bütün işlerin aksamadan yerine getirilmesini sağlayabildi. Doğal (ve olumlu anlamda ilkel) denebilecek sezginin gücü en açık burada ortaya çıktı. Karıncalar, eğitimden geçmeden bilirler yapacağı işi. Arılar büyük bir organizma halinde çalışır. Onlara bunu yaptıran davranış güdüsü, beyni evrimle gelişmiş insanın içinde de varlığını sürdürür. Akli aşan insan davranışları bu kaynaktan beslenir ve bunun sonuçları aşkıta, korkuda veya isyanda açığa çıkar.

Görünen eylemlerin ve sembollerin ardındaki sıradan insan, oradaki o tek insan ise daima meçhuldür. Destandan ve masaldan günümüze gelen çizgide artık edebiyat, maceraların ve kahramanların değil, meçhul insanların ayak izlerini takip eder. Filozof Kant, yaratıcı yeteneklerin her bireyde potansiyel olarak bulunduğunu söylemişti. Kendi içinde bir kainat ve aynı zamanda kaos taşıyan bu meçhul insan, edebiyatçıların peşinde koştuğu gizemli

peridir. Onun gizemi, en anlaşılır yerde anlaşılmaza meyletmesinde, kimsenin beklemediği bir anda kendi içindeki (daha önce farkında olmadığı) yaratıcı potansiyelleri açığa çıkarmasıdır. Burası, hem isyanın hem de edebiyatın göverdiği alandır.

Gerçeğin Yorumu

Bir paradoks var bilim ile sanat arasındaki etkileşimde. Eskiden dünya fiziksel ve bilimsel açıdan belirsiz bir muamma ya-tağiyken, sanatta gerçeği kavrama ve gerçeği tasvir etme çabası egemendi. Şimdi dünya eskiye oranla daha kavranır hale gelmiş, bilim alabildiğine gelişmişken sanatın yönü artık gerçeğin yansı-tılmasından uzaklaşıp gerçeğin yorumlanmasına doğru kayıyor. Maddi gerçeğin sınırlarına yaklaştıkça, daha çok hayale ihtiyaç duyar gibi sanat yorumu ve esnekliğe eğilim gösteriyor. Bilim varlığa dair bilinmezleri çöze çöze ilerlerken sanat ve edebiyat ise insanın modern çağda kaybolan hayaline ve büyüüne sahip çıkıyor.

Edebiyat, bilimin kuru, kemikli parmaklarının dokunamadığı ince konulara el atar, bilimin ulaşamayacağı dehlizlere dalar. “Üzerinde konuşulmayan şey” hakkında konuşmaya cüret eden edebiyat, cevapları olduğundan değil, soruları yeniden sınıflan-dırmak ve hayata yeni bakışlar sunmak istediğinden dolayı yapar bunu. Bilim ve pozitif çağ, somut bulgularla ilerlemeye ve kesin sonuçlara ulaşmaya çalıştığından beri, muğlaklığa yer kalmadı modern hayatta. Paradoksal biçimde, modern dünya ve günlük yaşam bir muğlaklığa gömülürken yaşanır bunlar. Son yüz yılın romanı, işte bu muğlaklığın içinde yitmek yerine, ihtimallerin peşinden gitmeye, insan ruhunun sonsuz uçurumlarına ve arzularına sahip çıkmaya yöneldi. *Anna Karenina*’da, “Aşk nedir?” sorusuna, “yeryüzünde ne kadar kadın varsa o kadar da aşk vardır” diye karşılık verilir. Tolstoy’un bakışı, modern çağın bütün boyutlarına değer. Bugün ne kadar insan varsa her biri gerçeği kendisi için tanımlamaya ve elde etmeye çalışırken roman da bu yolun parçası olarak ilerler. İnsanın ve edebi metinlerin anlamı benzerdir, ikisi de sabitlikten yoksundur, değişken, çelişkili ve belirsizliklerle yüklüdür. İnsanın ve edebiyatın taşıdığı tutku, bunları aşma hayalinden beslenir. Bu güç kısırlıktan azade olduğu için edebiyat doğurgan ve verimli bir rahme sahiptir.

Özgürlük ve eşitlik talebiyle yaşanan büyük direniş de edebiyat gibi “üzerinde konuşulamayan şey” hakkında konuşmaya teşebbüs eder. Gerçek tümüyle elde edilemeyebilir, onun ne olduğu tanımlanamayabilir ama en azından, varolan gerçeğe itiraz etmek, onu reddetmek mümkündür. Özgürlüğe giden yolun “hayır” demekle başladığını bilen insan, tarih boyunca bunu tecrübe etmiştir ama gerçek mutluluğun nasıl vücut bulacağı konusunda verilen cevaplar kesin bir bütünlükten uzak olduğundan, insanlığın “evet”i hâlâ gelişme sürecinde, doğal ve toplumsal evrimin akışı içindedir. Sanat bu yüzden de gereklidir, geçmiş ile gelecek arasında salınan zamanın hızını yavaşlatır ki insan bu hayata yetişebilsin.

Modern insan yaralı bir varlıktır. Toplum içindeki küçüklüğü, sistem karşısındaki çaresizliği ve varlık karşısındaki merakı, onu yaralı halde dolaşan ve ardında kan izleri bırakan bir hayvana döndürür. İstirablı insan iyileşmek için yakarır. Edebiyat işte bu insanın derdine dokunur ve oradan sevinçli bir hayat imgesi yaratmaya çalışır. Dert ile sevinç arasındaki uçurumda ise melankoli vardır. Uçurum aşılamaz göründükçe bu duygu büyür, insanın yarası derinleşir. Toplumsal melankoli de başka türlü bir hayat ve başka türlü bir gerçek ihtimalinin yokluğunda açığa çıkar, çaresizlik duygusuyla gelişir. Liberal ekonominin Demir Leydi’si Margaret Thatcher, “ütopya türü alternatiflerin mümkün olmadığını” söylemişti. İnsanlık bu yüzden varolan gerçekle yetinmeli, sonsuz bir melankoliyi kabullenmeliydi, ona göre. Ama sanat ve direniş, sistemin sunduğu bu gerçeğe itiraz eder ki edebiyat ile siyaset arasındaki sınır da burada inceler.

Siyaset sadece bir parçadır, edebiyat ise hayatın ve varlığın bütününe yönelir, her şeyi kapsar. Bütünü içeren edebiyat, siyasetin düz, keskin sınırlarının ötesine geçer. Ancak, siyasetin edebiyatı belirleme ve onun ruhunu ele geçirme çabasından kaynaklanan gerilimli tarihten dolayı kaygılara sahip olsa da edebiyat, etrafına Çin Seddi örmez. Kendi kaygılarını da açacak bakışlar geliştirir. İnsanın ve toplumun bir gerçeği olan siyaseti edebiyat dışı bir olguymuş gibi ötekileştirmez. İnsana dair her şeyi kabul eden bir kaplandır edebiyat, siyaseti de kolayca hazmeder ve ufkunu sonuza çevirir.

Edebiyat siyasete yan bakmaz ama yandan bakar. Kendi üslubunu ve bakışını kıskançlıkla korur. Gerçeğin evine arka kapı-

dan girmesi gereken, eğer giremezse kaybedecek olan edebiyattır. Bu yüzden siyasetle asimetrik bir ilişkiye sahiptir. Siyaset gerçeği doğrudan açık eder, dolayılara, mecazlara veya alt okumalara başvurmaz. Buna karşın edebiyatın yolu farklıdır. Eğer siyasete özenir, yani onun gibi hareket ederse kendi ruhunu tüketeceğini bilir. Edebiyatın yöneldiği *arka kapı*; mecaz, sembol, imge ve alegoriyle açılacak bir kapıdır.

Siyaset kısa, edebiyat uzundur. Bunu bilen yazar, “söz”den edindiği özgüvene yaslanarak gerçeğin ön kapısına yüz vermeden dolaylı yollara yönelir. Hayatın çok katmanlı ve varlığın karmaşık ruhuna inmeye çalışır. Bunu elde etmek, yeni hikâyelerle değil, yeni bakışlarla mümkündür. Her çağ kendi ruh haline sahip olduğu gibi kendine ait ifade etme biçimlerini de geliştirir. Hikâye çoktur, herkes yaşar, herkes anlatır ama edebiyatçının bakışı özeldir. Bu yegâne bakış, gerçeğin kıvrak, kaygan ve büyümlü hallerine dalmak için gereklidir. Her çağın insanı ve hayatı ancak edebiyatla anlaşılıp kucaklanabilir. Bu yüzden edebiyatın, yeni hikâyelere değil, yeni bakışlara ihtiyacı var bugün.

Ben Kadın. Direniyorum.

Seda Başer

Gezi Parkı Olayları ve kadınlar arasındaki ilişkiyi açıklamaya çalışırken meseleyi kuramsal torna tezgâhına yatırmak da olası ama direniş kültürü, kadınlar ve iktidar arasındaki teyeli sökmek için nasıl bir yol izlemek gerek hem döven hem de seven babalar cumhuriyetinde?

Senin Bedenin Benim Kararım

Babalarını despot kral tahtında görmeden rahat nefes alamayan her toplumda kadın ve iktidar arasındaki ilişki çamura saplanmaya mecbur. Hal böyle olunca kadını koruma mekanizmasının iskeletini cinsellikle kuran, kadın özgürlüğünün giriş-gelişme-sonuç bölümlerinin düğümünü sürekli bel altından atan bir ülkede Gezi Parkı Olayları'nın incelikli tespitine girişmek beher miktarda zorluk ve kolaylık içeriyor. Kadın bedeni üstündeki devlet tasarrufu, yeterince baskı kurmayı beceremeyen babaların, erkek kardeşlerin, kocaların yol açtığı boşluğu doldurmak için kurulmuş bir politikadan ibaret. Varoluş amacının sınırı eşlik ve annelik mertebelerine çekilmeye çalışılan kadınların bu zorlamaya karşı gösterdiği direnci ise Gezi Parkı Olayları sayesinde hep beraber gördük. "Tacizsiz ve Tayyipsiz Hava Sahası" sloganındaki ironik arınma isteğinin, erkini erkekliğinden alan iktidarı güldürmediği muhakkak. Ataerkil çığırtkanlığa cevap kabilinden ise *Masumiyet* filminden bir kare hatırlayalım. Derya Alabora, Haluk Bilginer'e avazı çıktığı kadar bağırır: "Malıma ortak mısın lan puşt!" Cümlelerin argo kısmı törpülendiğinde de geriye çok doğru bir soru kalıyor ve sorunun muhatabı olarak iktidarı görmeniz-

de hiçbir sakınca yok. Nitekim devletin kadın bedeni üstündeki hastalıklı saplantısı tam da Alabora'nın tiradına yaraşır şekilde. Mala/vajinaya/kadınlığa ortak olma arzusunun, ortaklıkla da yetinemeyip mutlaka son sözü ben söyleyeyim saplantısının hüküm sürdüğü topraklarda kadın üstüne yazılacak hemen her yazının sorunlu, buruk ve kanlı olacağı ise aşîkâr.

Kadına... Pardon Polise Uzanan Eller Kırılsın!

Bandı hızlıca sona saralım. Eyleme katılan kadınların akıbeti ne ola acep? Teselli ikramiyesi niyetine avunduğumuz kısım şu: Her şeyi özelleştirmeye yemin şerbeti içmiş bir iktidarın kadın bedenini devlet arazisi gibi yönetmeye çalışma girişimi Gezi Parkı Olayları sayesinde dolaylı yoldan cevap buldu. Kutuyu açtığımızda dışarı fırlayan kuklanın attığı yumruk ise yaman: Olaylar sebebiyle gözaltı ve tutukluluk süreci yaşayan kadınların karşı karşıya kaldığı gerçekte hiçbir değişim yaşanmadı. Görev alanı iktidar tarafından tayin edilmiş kadınların kolluk kuvvetiyle temasından iyi anılarla ayrılması zaten beklenemezdi. Cinsiyetçi polis şiddetine maruz kalan kadın hikâyelerini duydukça “Böyle bir şey nasıl olabilir?” yerine “Yine mi?” sorusunu soruyor olmak bile neye alıştırdığımızın kanıtı. Kadın haline bakmadan sokağa dökülen, aslı vazifelerini bir yana bırakıp özgürlük peşinde koşturan pembe nüfus cüzdanlı kifayetsiz muhterisler ordusu karşısında elbette ki Türk polisi kendisinden beklenileni yerine getirdi. Destan yazdı. Destan denilince insanların aklına hep topluca taarruza geçen eli kılıçlı, yorulmak bilmeyen, savaşçı erkek topluluğu geliyor. Polisin de aklına öyle yerleşmiş olmalı ki, erkek erkeğe savaşmanın tadını kaçıran kadınları çok bilinen yöntemle sindirmeyi uygun buldular. Dünya değişiyor, doğurganları en kestirme yoldan duhul tehdidiyle saf dışı bırakma tekniği değişiyor.

Senin Burada Ne İşin Var?

Kadına, “Senin meydanda ne işin var?” sorusunu yöneltene “Sana ne!” demek soruyu soranın kavramsal düşünebilme yetisinin deki gedikten dolayı makul olabilir mi? Olabilir. Yine de verilebilecek öteki cevapları hatırlayalım. Gezi Parkı Olayları'na yol açan akıntının dibinde siyasi iktidar şiddetine ve aynı iktidarın her şeyi, herkesi zapturapta alma hevesine karşı korunan sabrın çöküşü vardı. Rengi gittikçe siyaha dönen muhafazakârlaşma temennisiyle

üstüne yıldız tozu serpilmiş kapitalizmi birbirine yâr kılma hamlesi birbirinden farklı sosyal katmanların isyan koşusuna yol açtı.

İktidarın isyan ve direnişi söndürmek için var gücüyle asıldığı tarafları birbirine düşürme yönteminde kadınları kullanması ise kaçınılmazdı. Her şeyi ve herkesi sahiplenen dil kullanma hummasından kadınlar da payını aldı ve nifak servisinin ana yemeği olarak ortaya sürüldüler. Yıllarca parya muamelesi görmüştü başörtülü kadınlar ve evinden gönüllü çıkan yüzde elli bu muamelelenin marjinal mimarlarıydı. Aynı marjinal grup hâlâ direniş adı altında başörtülü kadınları taciz ve darp ediyordu. Her ne kadar direniş içinde bulunan başörtülü kadınlar tacize uğramadığını ısrarla dile getirse de tüm siyasetini başörtüsü üzerinden çeviren bir iktidar söyleminin bu yanıtları duyması beklenemezdi.

Kutsal anne figürü, siyasi otoritenin favori söylemlerinden olsa da AKP'nin anne söyleminde de katmerli bir kutsiyet söz konusu. Her fırsatta doğurganlığın uhreviliğine dikkat çekme sevdası Gezi Parkı Olayları'nda da ortaya çıktı. Anneler iş başına, çocuklarınızı koruyun! Anneler bu uyarıya meydana çıkarak cevap verdi. Güzel oğullarını şiddete kurban veren annelerin sızısını ise hangi cennet söyleminin dindirebileceği sorusuna ise iktidarın verebilecek yanıtı yok.

Öte yandan iktidar, kadın bedenini tehlikeli gösterme oyununda milyon sıfır ebelendi. Milyonlarca kadın sokağa döküldü ama direnişin içinde yer alıp da bir başka direnişçi tarafından tacize uğradığını söyleyen kadın haberine rastlanmadı. Yılbaşı gecesi Taksim'e çıkmaya korkan kadınların sabaha kadar park çevresinden ayrılmamış olmasını sağlayan şey, şüphesiz ki eylemin kadını cinsel obje ya da kuluçka makinesi görmeyen yapısından kaynaklanıyordu.

Feminist Misin Nesin!

Kadın meselesinin toplum yapısını doğrudan etkilediğini göremeyenler ve bu meselenin adından da anlaşılacağı üzere yalnızca kadınları ilgilendirdiğini düşünenler için kadınların Gezi Parkı Olayları'na verdiği desteğin içeriği anlaşılamayabilir. Hoşnut olunmayan yüzde ellinin, geçici de olsa kendini ifade etme şansı yakaladığı bir süreçte onlar da sesini duyurmak isteyenlerden miydi? Nitekim kadınların eylemde ön planda olması, bazılarında şaşkınlık, bazılarında sevinç, bazılarında ise elbette öfke yarattı. Nişanesi malum olan iktidar söyleminden, kadının do-

ğurganlık matrisine, gölgesini satamadığı ağacı kesme girişiminden, yargıyı amaca yönelik kullanma hevesine uzanan onlarca başlığın kadınları doğrudan ilgilendirdiğini anlamamak, insanın aklına kötü senaryolu Hollywood filmlerini getiriyor. Nitekim bir kadın ne kadar zeki, ne kadar yetenekli olursa olsun son hamlede erkek tarafından kurtarılmaya muhtaçtır. Tehlike karşısında gözüne fener tutulmuş tavşan gibi kalakalan kadın, kaslı bir kolun kıvrak hareketiyle kurtarılır. Erkekliğin evrensel tanımı bu olunca dozerin önüne dikilen kadın görmek biraz ezber bozuyor. Kadınlar arkalarda yürümeli, sevgililerini, eşlerini “başına bir şey gelir, gitme” diye zapt etmeli, bolca da yakınmalıydı. Öyle olmadı.

AKP hükümetinin ya da Recep Tayyip Erdoğan’ın keskin dilinde parlayan otoritenin yarattığı kadın algısına karşı feministlerin uzun bir soru-cevap listesi olduğu muhakkak. Türkiye’de kamusal alanın baskıcı bir yöntemle gitgide daraltıldığını ve geriye kalan o daracık alanın da erkeklerin idaresine bırakıldığını görmemek için tam tekmil iktidar diline meftun olmak gerekir. Nitekim Türkiye’de kamusal alanlar gereğince ve yeterince hiçbir zaman kadının varlığıyla barışık olmadı. Yer ve zaman sınırlaması içinde hareket etmek zorunda olan kadın sınırın dışına çıktığı andan itibaren başına geleceklerin bedelini ödemekle de mükellef oldu. İktidarın bu sınırı daralttığı, daraltmanın da ötesine geçip neredeyse umuma açık yerde sosyalleşen kadına düşman bir tavır takındığını anlayabilmek için “kadınlar sokağa çıkmasın” cümlesini duymaya gerek yok. Yapılan tüm düzenlemeler bu cümleye giden yolu açmaya yönelik. Dolayısıyla Gezi Parkı eylemleri, yalnızca eylemin çıkış noktası değerlendirildiğinde bile kadınların katılımını çok anlamlı bir yere taşıyor.

“Tüm bunlar üç beş ağaç için mi?” yaygarasının öte kıyısına geçildiğinde ise iktidarın kadın üzerinden yürüttüğü politikaya karşı açılan isyan bayrağı var. Özel hayatı bazen hiçe sayan bazen de kamusalı kendi tekeline alan hükümet rotası içinde gelgit kurbanlarının çoğunu kadınlar oluşturuyor. Öte yandan sesi çıkan kurban kadın motifinin iktidarın istediği biçime uymadığı malum. Başına ne gelirse gelsin susması gereken, susmazsa da susturulan kadınların ülkesi burası. Kadın cinayetlerinin, mahkemelerin tecavüz davaları sonucunda aldığı “adil” kararların yakasını kaldırmaya bile gerek yok.

Öte yandan eylem içindeki kadın hareketini tek nokta üzerinden okumamak gerekiyor. Feminist kanat olaylara örgütlü bir

biçimde destek verdi, platform kurdu ama yine de son aşamada kadınlar bir yana feministler öteki yana demek abesle iştigal. Aradaki ince ayrımı anlamak içinse şu söylenilebilir: Kadınlar eylemde vardı, feministler ise tıpkı Antikapitalist Müslümanlar, LGBT grupları gibi gitgide daha fazla görünür oldu. Üstüne üstlük bu görünürlük eylemdeki cinsiyetçi küfür hummasını kırdı. Uyarıya maruz kalan erkeklerin uyarıyı yorumlama biçimlerinde hangi saiklerin devreye girdiğinin kesin bir yanıtı olmasa da meydanlardan yükselen cinsiyetçi küfür dozunda ciddi bir düşüş yaşandı. Bu düşüşün bilinçlenmeyle mi yoksa dönemsel edep takınma mecburiyetiyle mi açıklanması gerektiği başlı başına bir konu. Nitekim kadınların yanında küfredilmemesi gerektiğine inanmak, cinsiyetçi söylemden hicap duymanın değil erkek dünyasını dışarıya taşırmama gayretinin bir sonucudur çoğu kez. “Kadınlar var, ayıp oluyor” demek tam da buna denk düşer, yani kadın yokken küfredebilirsin. Durum bu olunca cinsiyetçi küfürlerin azalmasını tez elden bilinçlenmeye bağlamak kolay değil ancak gelişmenin olumlu olduğunu inkâr da etmemek gerekir.

Siz de Kimsiniz?

Siyasi çizgi açısından kadınların durduğu yeri açıklamaya yetecek baskın bir kanadın olmaması da kadın üstünden yürütülen politikanın gücünü bozdu. Meydana dökülen kadınların siyasi alt yapısının değerlendirilmesinde Cumhuriyet kadını tanımının yalnızca belirli bir kesim için kullanılabilir olması çok renkliliğin/sesliliğin yolunu açtı. “En ideal kadın Kemalist kadındır!” ve “Türk kadını” ısrarının Kemalistlerin bizatihi kendisi tarafından bozulmaya başladığını görmek oldukça önemli bir adımdı. Kemalizm düşmanı görülen Kürtlere ve başörtüsü korkusuna dair yerleşik ezberi kırmak için yapılan neredeyse hiçbir çalışma Guy Fawkes maskeli başörtülü kadın fotoğrafı kadar etkili olamadı. Israrla çeşitli örgüt ve gruplar altında sınıflandırılmaya çalışılan eylemcilerin tüm iddialara karşı gittikçe çıtası yükselen bir bilinç içinde cevap vermesinde kadınların önemli bir etkiye sahip olduğu muhakkak. Sistemin kadın-erkek arasındaki ilişkiyi eritmeye, yoğurmaya ve kendi istediği şekli vermeye yönelik düzenlemelerinin geçici de olsa çalışmamasında kadın rolünü yadsımak ise mümkün değil.

Gaz ve Toz Bulutu mu Dediniz?

Atalarının doru at üstünde dünyayı fethettiğine inanan ve aynı fetih mantığını mümkün olduğunca uygulamak isteyen iktidar projelerinde karikatürize edilmiş tarih sahneleri önemli rol oynar. Bu projeler elbette ki buram buram ataerkillik kokar ve gücünü de bu kokudan alır. İstanbul'un ya da Malazgirt'in fethinin temsili oyunlarla meydana taşınması, geçmişten geleceğe alınan yolu güdük bir tarih bilinci içinde işler. Tezahürat ve alkış sesleri arasında şanlı geçmişe duyulan özlem göz pınarlarından dökülür. Topçu Kışlası'nı yeniden yapmaya çalışmak da söz konusu tarih bilinci içinde değerlendirilebilir pekâlâ. Öte yandan plan tutmadığında İstanbul çok daha vahim bir sahnenin canlandırılmasına tanık oldu. Bilimle başının pek de hoş olmadığı bilinen iktidar neredeyse kâinatın yeniden yaratılması sürecinin canlandırılması işine girişti ki fen bilgisi kitaplarından okuya okuya ezberlediğimiz "Her şey önce bir gaz ve toz bulutuydu" ifadesinin ne demek olduğunu öğreniverdik. O kadar tufanın ardından ortaya yeni bir dünya çıkmadı ama daha önce hiç bilinmeyen bir dünya/Türkiye algısının doğuşuna seyirci olduk. Bu da göz ardı edilemeyecek kadar mühim bir şey. Ne diyorduk? "Bu gaz bir harika dostum."

Gezi Direnişı'nin Politik Psikolojisi:
Ezenlerin Politik Psikolojisinden
Ezilenlerin Politik Psikolojisine Doğru¹
Ulaş Başar Gezgin

Gezi Direnişı, politik psikoloji açısından nasıl yorumlanabilir? Bu soruyu yanıtlamak için politik psikolojinin çeşitli boyutlarını açmak gerekiyor. Birinci tür politik psikolojiler, psikolojinin politik ya da yeterince politik olmadığını ileri sürerek psikolojiye politik bir bakış eklemiyor. İkinci tür politik psikolojiler, psikolojinin politik olduğunu ancak kendini politik değilmiş gibi sunduğunu, bunun yerine kendi politik görünmezlerinin farkında olan bir psikolojinin gerekli olduğunu ileri sürüyor. Üçüncü tür politik psikolojiler, yöntem ya da kuram eleştirisi yapmak yerine, seçimler, liderlik vb. politik konulara psikolojik yöntemle yaklaşıyor (bu açıdan, bu türün politik psikoloji yerine psikolojik siyasetbilim olarak adlandırılması, daha doğru olabilir). Dördüncü tür politik psikolojiler ise siyasetbilim alanındaki kimi kuram ve modelleri psikoloji konularına giydirmekten yana. Böylece, Gezi'nin politik psikolojisi, en az dört sürüme karşılık geliyor.

Dört Tür Politik Psikoloji

Birinci açıdan, Gezi Direnişı, eleştirel psikoloji için bir olanak sunuyor. Anaakım psikolojinin akademi ve klinik ile gerçek dün-

---

1. Bu çalışmanın kısa bir sürümü, daha önce Bianet'te yayınlanmıştır. Çalışma, bu dosya için yeniden gözden geçirilmiş ve yeni notlarla zenginleştirilmiştir.

ya arasında ördüğü aşılmaz duvar, eleştiri konusu ediliyor. Öte yandan, bu politik olan dışarı ve apolitik olan içerisi ayrımı, çok da doğru değil. Anaakım psikologlar, araştırmalarında politik olmamaya çalışıyor ve politik olmadığını iddia ediyorsa da bağlı oldukları kurumlar dolayısıyla politikanın mikro ve makro boyutlarında varlar. İktidarın olduğu her yerde politika varsa psikologlar da meslektaşlarıyla ve meslek dışı kişilerle ilişkilerde politika yapmış oluyorlar. “Her yer Taksim, her yer direniş” sloganı, aslında bu iktidarın her yerde oluşunun ve iktidarın olduğu her yerde siyasetin de olduğundan hareketle, her yerin siyaset alanı olduğu biçimindeki gerçekliğin bir özeti olarak okunabilir. Geniş anlamıyla her şey politik; dar anlamıyla ise yalnızca, seçim sandıkları, meclis, bakanlar kurulu vb. politik. Egemenler, politikanın dar tanımından yana; onlar, sandığın onlara her tür yetkiyi verdiğini iddia ediyor ve iddia etmekle kalmayıp bu yöndeki çeşitli uygulamaları hayata geçiriyor. Gezi Direnişi, bu açıdan, politikanın dar anlamından geniş anlamına geçişi ifade ediyor. Gezi, politikanın anlamını derinleştiriyor. Böylece, politik psikologlar, psikoloji bilgisindeki ve hizmetindeki politik olmadığı iddia olunup da aslında politik olan öğelerin avına çıkıyor.

İkinci açıdan, Gezi Direnişi, yukarıda anılan dış bağlamı geri plana alarak psikologların bilgi ve hizmet üretiminde iddia ettikleri politika üstünlüğü sorguluyor. İkinci tür politik psikoloji, psikologlardan, kendi kör noktalarının farkında olmasını, sınıfsal, politik, cinsel vb. özelliklerinin psikolojik bilgi ve hizmet üstündeki etkileri üstüne dikkatli olmalarını talep ediyor. Öte yandan, her psikolojinin politik olduğu biçiminde özetlenebilecek bu tez, ters yönden bakılarak “Her politikanın psikolojisi olur mu, olursa nasıl olur?” sorusunu daha fazla irdelemeyi gerektiriyor. Değişik politik görüşlerden psikologların Gezi’yi farklı farklı yorumlamaları, tam da bu soruyla ilintili. Yorumcular, açık ya da örtük politik görüşlerine göre Gezi Direnişi’ni özneleştirilen ve nesneleştirilen açıklamalar yapıyor. Birinci tür açıklamalarda, Direniş, daha çok özgür iradeyle açıklanırken nesneleştirilen açıklamalarda belirle-nimcilik varsayımı var.

Bu iki açı, daha çok muhalif psikologlar ya da psikolojiye muhalif bir noktadan bakanlar tarafından benimsenirken bundan sonraki iki açı, daha çok, Amerikancı bakışlarda görülüyor. Üçüncü sürümde, politik psikoloji, anaakım psikolojinin politik

öğeleriyle hesaplaşmadan ve hatta özellikle hesaplaşılmamış bir psikolojiye bilimsellik payesi vererek dar anlamıyla politik olarak görülen seçimler, liderlik vb. konulara odaklanıyor. Politikayı anlamak için psikolojiden medet ummanın nedenlerinden biri de gerçek yaşamda, siyaseti, siyasetbilim okumuşların yapmıyor oluşu. Psikoloji, politika yorumcularına bir bilimsellik zırhı giydirerek onların daha fazla dikkate alınır olması gibi bir işleve sahip oluyor. Bunun klasik örneklerinden biri, ulusal çatışmaları seçilmiş travmalarla (bu travmaları genellikle bu uluslar değil, yazarların kendisi seçiyor; bu nedenle, bilimsel yönleri çok tartışmalı, ideolojik işlevleri olduğu ileri sürülüyor) açıklayan Vamık Volkan² ve benzeri psikodinamik psikologlar. Bu yaklaşımların, politik olanı diğer sosyal bilim alanlarını dışarıda bırakacak bir biçimde psikolojikleştirmesi, çok tartışma yaratıyor. Ezenlerin bakışı, kimi çözümlemelerde açıkça gözlemlenebiliyor. Gezi Direnişi'yle ilgili psikodinamik yorumların bir bölümü (babaya isyan, anneye kendini kanıtlama vb.), bu üçüncü tür altında değerlendirilebilir.

Dördüncü tür politik psikolojiye örnekler ise siyasal değer araştırmaları üzerinden ya da uygarlıklar çatışması gibi tezlerden psikolojik sonuçlar çıkaran ve hatta bu yönde çeşitli bulgulara da ulaşan çalışmalar. Postmodern liberallerin dahil olduğu bu tür çalışmalarda, direnişi kültürel bir çatışma gibi görme eğilimi var.³

Bunların dışında, bu dördlünün altında değerlendirilemeyecek, yine de politik olanı açıklamak için kullanışlı olabilecek çeşitli sosyal psikoloji bilgi ve bulguları var. Bunlardan biri, kimlik kuramı. Bu kurama göre, bireysel kimlik, “ben”in diğerlerine göre hangi noktalarda farklılaştığına odaklanırken; toplumsal kimlik, “ben”in diğerleriyle hangi noktalarda benzeştiğine eğiliyor. Direniş’in her iki süreci de harekete geçirdiği görülüyor. Birçok örnekte, sosyal psikolojiyle politik psikoloji, iç içe geçiyor. Sosyal olmayan bir psikolojinin politik olanı açıklaması zor. Psikolojiye ezenlerin açısından bakan, insanların biraraya geldiğinde bir

2. Volkan, V. (1984). *The immortal Atatürk: A psychobiography*. Chicago: University of Chicago Press.

Volkan, V. (1994). *Turks and Greeks: Neighbours in conflict*. England: The Etohen Press.

3. Bkz. Gezgin, U.B. (2013). Gezi’de n Tarz-ı Siyaset: Halk/Ulus/Millet, Sınıf, Cemaat, Birey vd. *Bianet*, 2 Temmuz 2013. <http://bianet.org/bianet/siyaset/148112-gezi-de-tarz-i-siyaset>

kitle değil kalabalık olduğunu, insanların toplu halde olduğunda da hayvanlaştığını ileri süren Le Bon'un⁴ erken dönem sosyal psikolojinin olduğu gibi politik psikolojinin de önemli bir ismi olması, bu iç içe geçmeye bir diğer örnek. Psikologların, biraraya gelmiş insanları kötücül ya da iyicil olarak yorumlamasının politik bakışına ve biraraya gelenlerle özdeşlik kurup kurmamasına dayandığı rahatlıkla söylenebilir.

Politik psikoloji tartışmalarında, psikolojinin yardımcı disiplin olarak seçtiği alanın psikolojik bakışın türünde belirleyici olduğu anlaşıyor. Sosyolojiye yaslanan politik psikoloji, daha çok sosyal psikolojideki grup süreçleri gibi kavramlara odaklanıyor. Antropolojiye ve mitolojiye yaslanan politik psikoloji ise daha çok topluma genellenmiş bireysel ilişkilene biçimleri ve çocukluk yaşantıları gibi konular üzerinden psikodinamik açıklamalar getiriyor. Bilinç ve bilinçdışı da bu iki tür bakış için önemli bir kırılma noktası. Psikodinamik yaklaşımla, insan, dürtülerinden kaçamayan bir kader mahkûmuna dönüşürken sosyal psikolojik açıklamalar, bilinçli davranışların çalışılmasına da açık. Bu ayırım, yukarıda anılan nesneleştirme-özneleştirme ayrımıyla da bir ölçüde çıkışıyor. Politik psikoloji, nadir olarak, felsefe, coğrafya, dilbilim vb. alanları kendisine destek olarak kullanıyor. Doğa bilimlerine yaslanan politik psikoloji çalışmaları ise politikayı sayısal bir bulmaca olarak tarifliyor. Politik psikolojiyi yazınla buluşturan alan, politikacıların psikobiyoğrafileri, hatta psikodinamik yaklaşımla açılmış psikanalizleri.

Üçüncü ve dördüncü türden birçok politik psikoloji araştırması, duygu, davranış ve biliş (ABC modeli) üçgenine dayanıyor. Burada, duygu, akıllı veya mantıklı olmayan tutumlar ve önyargılar gibi düşünsel öğelere karşılık geliyor. Davranış, bir konuyla ilgili algıya değil olana odaklanıyor. Biliş ise daha derin düşünmeye dayanan, bilinçlilikle daha yakın ilişkide olan düşünsel öğeler. Bu üçlemenin en az iki ayağına dokunan yaygın konular, algılanan neden-sonuç ilişkileri (yüklemleme, güdülenme vb.), karar verme süreçleri ve izlenim yönetimi, ikna ("kandırma" olarak da okuyabiliriz), propaganda ve tanıtımla ilişkili politik stratejilerin psikolojik boyutları. Bu üçüncü ve dördüncü türden politik psikoloji araştırmalarında, "büyük-adamcı politika yanılgısı" sık sık görülebiliyor. Toplumsal ve topluluksal etmenler göz ardı edi-

4. Le Bon, G. (2009). *Kitleler Psikolojisi*, Çev. Hasan İlhan. Ankara: Alter Yay.

lip siyaset, liderin özelliklerine indirgeniyor. En otoriter liderin bile toplumsal ya da topluluksal kabul edilebilirlik ekseninde hareket etmek durumunda olduğu unutuluyor. Sosyal psikologlar, çevresel etmenleri gözden kaçırarak bir bireye olduğundan fazla öznel (yaşamını kontrol edebilme düzeyi anlamında) atfetmeyi “temel yüklemleme yanlışı” olarak adlandırıyor. Öte yandan, toplumsal ve topluluksal etmenleri göz ardı etmeden, bir liderin kişisel özelliklerini incelemek, olası ve hatta politik psikoloji, hangi tür kişilik özelliklerinin bir kişiyi liderliğe taşıyabileceği üstüne dikkate değer birçok çalışmayı da kapsıyor.

Psikodinamik yaklaşımla sosyal psikolojiyi birleştiren görece az sayıdaki çalışmadan biri, Frankfurt Okulu düşünürü Adorno’nun “otoriteren kişilik” kavramı. Adorno, çalışmasını bilimsel bulgulara dayandırırken psikanalitik kavramlardan da vazgeçmiyor ve faşizmin gücünü kişilik yapısına bağlıyor. Bu yönde çalışmalar yürütmüş olan Wilhelm Reich’i ve Erich Fromm’u anmak gerekiyor. Psikoloji kökenli olduğu unutilan Foucault’yu da politik psikolojinin önemli isimlerinden biri olarak sayabiliriz. Çünkü o, hem psikolojinin ve genel olarak toplumsal bilimlerin ezenlerin elindeki gerçek işlevlerini açığa çıkarmak gibi bir çaba içine giriyor hem de politikanın geniş tanımını görünür kılmakla alanın kapsamını da geliştirmiş oluyor. İlk dönem araştırmacıların paylaşım savaşlarından ve faşizmden büyük oranda etkilendiğini, ikinci dönem araştırmacılarınsa 68 hareketi gibi toplumsal olaylarla iç içe olduğunu anımsamak, kitleye/kalabalıklara bakıştaki farkları daha iyi anlamamızı sağlıyor. İlk dönem politik psikologların sağcı olanlarının da solcu olanlarının da bireyi yücelttiği, kitleyi sürü gibi gördüğü anlaşılıyor.⁵ İkinci dönem politik psikologlar ise siyasal konumlanışlarına göre, daha kitle dostu açıklamalar ve yorumlar yapıyor.⁶ Gezi Direnişi’nden önce, Türkiye’de politik psikolojik birçok yorum, “bu halktan bir şey olmaz” gibi bir altya-

5. Bkz. Marcuse, H. (1986). Tek boyutlu İnsan: İleri Endüstriyel Toplumun İdeolojisi Üzerine İnceleme. İstanbul: İdea Yayınları.

Marcuse, H. (1991). Karşıdevrim ve Başkaldırı. İstanbul: Ara Yayıncılık.

Ortega y Gasset, J. (2003). Kitlelerin Ayaklanması. İstanbul: Babil.

6. Bkz. Beckwith, K. (1998), Collective Identities of Class and Gender: Working-Class Women in the Pittston Coal Strike. Political Psychology, 19: 147–167. doi: 10.1111/0162-895X.00097

Tiedens, L. Z. (1997), Optimism and Revolt of the Oppressed: A Comparison of Two Polish Jewish Ghettos of World War II. Political Psychology, 18: 45–69. doi: 10.1111/0162-895X.00044

pıya dayanıyor, bu nedenle itaatle ilgili çalışmalar öne çıkıyordu. Şimdi itaatsizlikle ilgili çalışmalar gündemde.⁷ Yani faşizmi çözümllemek için kullanılan araçlar, Gezi'yi açıklamak için yetersiz kaldı. Zaten gündelik olanın politikleşmesi olarak adlandırılan süreç, politikanın dar anlamına hapsolmuş en muhalif politik psikolojinin bile açıklayamayacağı bir gerçeklik olarak ortaya çıktı.⁸

Politik psikolojinin, pratik bir bilgi olarak iyiye kullanımından çok, kötüye kullanımı göze çarpıyor: Seçmen nasıl kandırılır (örneğin, “Cami’de içki içtiler” yalanı); psikoloji bilgisi, içeride tutulan muhaliften bilgi almak ya da onu yıldırım için nasıl kullanılabilir⁹; skandallarla sarsılan devlet görevlisi imgeleri nasıl düzeltilir (örneğin, Mısır üzerinden Gezi tartışmaları); gündem nasıl değiştirilir (örneğin, Gezi yerine Suriye’ye vurgu yapılması; böylece “bu da böyle bir olaydı, geçti gitti” denmesi); psikolojik savaş yöntemleri nasıl kullanılır (örneğin, Gezi’nin darbeci olarak ilan edilmesi; İstanbul Valisi’nin, Twitter’da, tüm hengamenin içinde sevgi mesajları göndermesi vb.); psikolojinin baskıcı yöntemleri, tutsak edilen muhaliflerin üstünde nasıl denenir (örneğin, F Tipi cezaevleri ve tecrit koşulları); linç kültürü aşılanarak, kitleler, nasıl devletten daha devletçi duruma getirilir (örneğin,

7. Vicdani ret bağlamında, “sivil itaatsizlik” kavramı, 1990’larla birlikte Türkiye’de daha fazla tartışılmaya başlansa da ve bu tartışmalara yeni yayınlar eşlik etse de burada kastedilen “itaatsizlik” çalışmaları, daha çok psikolojik değişkenlere odaklanan çalışmalar. Bu, alandaki eksikliklerden biri olarak not edilebilir: Psikolojik itaatsizlik çalışmaları ile sivil itaatsizlik çalışmaları, birbirinden kopuk olarak ilerliyor.

8. Bunun çeşitli örnekleri için, bkz. Gezgin, U.B. (2013). Sosyal Psikoloji’nin Gezi Merceğinden Eleştirisi. Bianet, 7 Ağustos 2013. <http://bianet.org/bianet/siyaset/149016-sosyal-psikoloji-nin-gezi-merceğinden-eleştirisi>

Gezgin, U.B. (2013). Gezi’nin Psikolojisini Anlamak: İçeriden ve Dışarıdan Bakışlar. Bianet, 27 Haziran 2013.

<http://bianet.org/bianet/siyaset/147985-gezi-nin-psikolojisini-anlamak-iceriden-ve-disaridan-bakislar>

Gezgin, U.B. (2013). Direnişin Psikolojisi: Kibir Sendromu Tezi Aslında Neleri Örtüyor? Bianet, 20 Haziran 2013. <http://bianet.org/bianet/siyaset/147757-direnisin-psikolojisi-kibir-sendromu-tezi-neleri-ortuyor>

<http://www.yurtgazetesi.com.tr/gundem/direnisin-psikolojisi-kibir-sendromu-tezi-neleri-ortuyor-h37002.html>

Gezgin, U.B. (2013). Gezi Direnişi Sonrası Ezilenlerin Psikolojisi. Bianet, 9 Haziran 2013. <http://bianet.org/bianet/siyaset/147384-gezi-direnisi-sonrasi-ezilenlerin-psikolojisi>

9. Bkz. Dindar, C. (2010). *Darbeci: 12 Eylül Ruhu ya da Halkın Yüce Millet’le İmtihanı*, İstanbul: Destek Yayınları.

göstericilere saldıranların “mağdur esnaf” olarak gösterilmesi) vb. sorular, ilk öne çıkanlar...

Politik Psikoloji Dört Yol Ağzında: Tarih, Yöntem ve Ötekiler

Politik psikoloji alanında, ezenlerin ve ezilenlerin bakış açısıyla üretilmiş bilgilerin ve hayata geçirilen uygulamaların ayırt edilebilmesi için “Ezilenlerin politik psikologları neler yapar ve neler yapmaz?” sorusunu yanıtlamak gerekiyor. Aşağıdaki liste, bu soruya yanıt niteliği taşıyor:

Tarihe Bakış

Ezilenlerin politik psikologları, tarihi ve coğrafyayı, Malazgirt’le başlatmaz. Dünyaya “Türk’ün Türk’ten başka dostu yoktur” bakışıyla bakmaz. “Bizi yüzyıllardır bölmeye/yıkmaya çalışıyorlar” türünden kolektif paranoya kokan açıklamalara yaslanmaz. “Bu kadar tehdit altında olan başka ülke yoktur” türünden bir kolektif mağduriyet edebiyatına sarılmaz. Türk’ün yendiğinin hep travmatize olduğunu ve travmalarını bir türlü atlatamadığını ileri sürmez. Tarihsel travma varsayımı kabul edilecekse Türkiye’nin bir uluslar birliği (commonwealth) bile kuramadan, Müslüman sömürgelerini ve Avrupadaki sömürgelerini kaybetmesinin sürmekte olan travmasına dikkat çeker. Toplu travma tarihi yorumu yaparken halk(lar)ın travmasıyla (örneğin, Yemen Türküsü) devletin resmi travması arasında ayırım yapar. Tarihte isyan edenleri de bugün isyan edenleri de muktedirlerin açısından değil, içeriden anlamaya çalışır. Devletlerarası savaşları değerlendirirken, bunları uzlaşmaz milliyetçi çatışmalar biçiminde özcü bir açıdan ele almaz.

Gezi Direnişi, bu tarihsel bakışa bir örnek olarak değerlendirilebilir: AKP, Gezi Direnişi’nden önce de sonrasında da bir mağduriyet edebiyatına sığmıyor; “biz dünya deviyken, bizi kıskanan dış güçler, böyle bir oyun tezgâhladı” demeye getiriyor. Tarihte isyan edenlerle onları bastıran egemenler arasındaki yaşantısal farklarda olduğu gibi (örneğin, Alevilerin gözüyle ve resmi tarih açısından Yavuz Sultan Selim dolayısıyla ortaya çıkan makas), Gezi Direnişi’ne ezenlerin ve ezilenlerin tarihçileri de farklı farklı baktı.¹⁰

10. Bkz. NTV Tarih Dergisi’nin basılmayan Gezi sayısı (www.yasarkenyazilantarih.com).

Yöntem ve Tutum

Ezilenlerin politik psikologları, kendi görüşleri ile yaygın kabul gören bilimsel görüşler arasında farklar varsa bu farkları olabildiğince vurgular ve bunları kabul gören görüşlermiş gibi sunmaktan kaçınır. “Biz dedik, oldu” yaklaşımında değildir, sınanmış bilgiden yanadır. Resmi ideolojinin dayattığı politik psikolojiye mesafelidir. Devletin ideolojik araçlarını güçlendirmek için kullanılan ya da kullanılacak bir politik psikolojiden yana değildir. Siyasal olanı siyasal değilmiş gibi gösterip onu gizli siyasal bir içerikle sunmaz. Ürettiği bilginin ve hayata geçirdiği uygulamaların gizli gündemi yoktur. Siyasal görüşlerine psikoloji sosu sürerek, ortaya çıkanı “politik psikoloji” olarak adlandırmaz; onun yerine, psikoloji bilgisine ve uygulamalarına siyasal açıdan bakarak ona siyaseti açıklayabilir bir nitelik kazandırır. Tezlerini metin içinde kaynak göstermeyip metnin sonuna uzun bir kaynakça koyarak bilimsel gösterme gibi yola sapmaz. Hangi görüşü hangi kaynaktan aldığı, açık ve net olarak bellidir. Bu kaynaklar, bilimsel olarak kuşku uyandırıcı değildir. Psikoloji bilgisinin ve uygulamasının siyasal amaçlı kötüye kullanımlarına karşıdır. Yas tutmanın da tutmamanın da patoloji kategorilerine indirgenmesine karşı çıkar.

Liderlerin topluma etkisini abartmaz, onları liderleştiren kitleyi de dikkate alır ve onları anlamaya çalışır. Normal olanı anormal olan üzerinden açıklamayı doğru bulmaz. Bireysel yaşantıları açıklamak için kullanılan kavramsallaştırmaları şematik bir biçimde topluma ve siyasete giydirmez; bu kavramsallaştırmalardan yararlanmakla ve esinlenmekle birlikte, bunların üzerinden kuramsal bir otorite kurmaya kalkmaz. Siyasal gelişmelere yönelik öngörülerini gerçekleştirmede, yine de kendi görüşünü haklı gösterme yoluna sapmaz; hatasını kabul eder ve kendini günceller.

Ötekileştirme

Ezilenlerin politik psikologları, “teröristlerin psikolojisi” başlığı altında, toplumun çeşitli kesimlerinin ötekileştirilmesi ve suçlu olarak incelenmesi gibi bir yola sapmaz; onun yerine, “devlet terörü”nü masaya yatırır. Egemenlerin bakışına kolaylıkla eklenebilecek kavramlar yerine, ne biçimde olursa olsun, resmi ideoloji ve bunun çocuk yetiştirme uygulamalarına yansımaları üzerinden çeşitli çözümlemeler yapar. Ezilenlerin küçüklükten

başlayan siyasetdışı görünümlü resmi siyasallaştırılması ile (non-political-looking official politification), ergenlik ve yetişkinlikteki siyasetsizleşme (depoliticization) ve yeniden siyasallaşma (repoliticization) süreçleri arasındaki ilişkileri inceler. Bu süreçler, okullarda, ailede, akran gruplarında, mahallede ve medyada gerçekleştirildiği ölçüde, bu kanalları gelişim psikolojisi ekseninde (değişik yaş gruplarını dikkate alarak) araştırma konusu edinir. Ancak bunu yaparken, çocuk yetiştirme değişkenleri dışındaki toplumsal değişkenleri göz ardı etmez.¹¹

Ezen-ezilen ilişkilerini ve tahakkümü, tekil (münferit) olaylar ve bir grup devlet görevlisinin eğitimsizliği/bilgisizliği/yorgunluğu vb. gibi kaçamak açıklamalarla geçiştirmenin ezenlere hizmet etmek olduğuna dikkat çeker. “Her şeyde devleti suçlama, asıl suçlu, sensin. Çocukluktaki sorunların için de devleti suçlama, asıl suçlu, ailen” gibi kurban suçlama ve günah keçisi arama gibi eğilimlere sahip açıklamalardan uzak durur. Aynı biçimde, devleti baba, halkı çocuk olarak gören psikanalitik açıklamaların, ezenlerin yararına olan sürümlerine karşı çıkar. Devletin gerçekleştirdiği insanlık suçlarını aklayan açıklamaların gerçek yüzünü açığa vurur. Ezilenlerin adalet taleplerini göz ardı etmek yerine, daha görünür kılmak için çaba sarf eder. Ezilenleri, devletin onları nasıl adlandırdığı üzerinden değil, kendilerinin kendilerini nasıl adlandırdıkları üzerinden tarifler; onlar, kendilerini nasıl tanımlıyorsa o tanıma bağlı kalır. Her tür önyargının ve ayrımcılığın ortadan kalkmasını savunmakla birlikte, önyargıların ve ayrımcılığın ortadan kalkmasının otomatik olarak toplumsal sorunları çözeceği biçimindeki liberal iddiaya bağlı kalmaz.

* * *

Kısacası, ezilenlerin politik psikologları, tarihe bakış, yöntem, tutum ve ötekileştirme bağlamında, ezenlerin politik psikologlarından ayrılıyor. Politik psikoloji, bir alan olarak gelişip yaygınlaştıkça, bu ayrımlar, daha da önem kazanacak.

Bu açıdan, Gezi Direnişi, yalnızca falanca disiplin tarafından yorumlanacak bir olay değil; aynı zamanda, falanca disiplinleri

11. Gezgin, U. B. (2007). Yansılardan Türk-Yunan sorunu. İzinsiz Gösteri Dergisi, sayı 139 (Mayıs 2007). http://www.izinsizgosteri.net/asalsayi139/ulas.basar.gezgin_139.html

Bu Mizah Bi Harika Dostum!

Erdem Çolak

*“Ancak eşitler gülebilir.”
Mikhail Bakhtin*

Gezi Parkı direnişi, Türkiye’nin geleneksel olan otoriter, katı ve hiyerarşik yapısına karşı bugüne kadarki direniş biçimlerinden biçim ve içerik açısından hem Türkiye hem de dünya direniş tarihinin çok önemli bir sayfasına yazılmış bulunmaktadır. Kuşkusuz bu direnişi diğerlerinden farklılaştıran birçok önemli dinamik vardır. Bu yazının niyeti, diğerlerinden bir adım öne geçmiş gibi görünmekte olan direnişin mizah boyutuna, mizahın iktidarla olan tarihsel ilişkisini göz önüne alarak eğilmektir. Direnişin çatık kaşlısına alışık olmamızdan ötürü, Gezi Direnişi birçok kişiyi iktidarlar karşısında mizahın aktif ve pasif rolünü sorgulamaya sevk etmiştir. Aslında özellikle Seattle’da başlayan küreselleşme karşıtı gösteriler, “Occupy” hareketi ve Avrupa’nın güneyinde devam eden ekonomik krizin ortaya çıkardığı geniş ölçekli protestolar, son on beş yıl içerisinde çoğunluğu 1980 sonrası doğumlu yeni bir kuşağın direniş sahnesinde yer almasına olanak sağladı. Bu direniş hareketlerinin eskiye göre bir metodolojik kopuşa yönlendiğini söylemek abartılı olacaktır fakat gelişen teknolojik öğelerin direniş esnasında kullanımının artmasının (sosyal medya vasıtasıyla anlık haberleşebilme, hukuksuz müdahaleleri fotoğraf/video yoluyla herkese yayabilme vb.) direnişin temel seyrini meşruiyet noktasına kaydırıldığını söyleyebiliriz. Temel mücadele

alanı olan sokaklar bırakılmadan girilen bu ek mücadele alanları bir direnişin seyrini belirleyecek kadar önemli olmaya başladı. Meşruiyet yitimini anlatmaktaki en etkin ve karşı konulması en güç öge olan mizahın kullanımı ise dünyadaki direniş hareketlerinde azımsanmayacak önemde bir yer etti. “Kral’ı istemiyoruz” söyleminin yanına “Kral çıplak” söylemini de ekleyen son on beş yılın bu direniş biçimi, Gezi Parkı direnişi ile Türkiye’de en net biçimde ortaya çıktı. Bu yazıda mizahın otorite/iktidar/egemen ile olan antagonistik ilişkisinin kısa bir tarihi ile Gezi Direnişi’nin mizahının hangi ideolojik/politik itirazları içerisinde barındırdığını incelemeye çalışacağım.

Gülme’nin Politik Kökeni

Mizahın insanları etkileme ve özellikle bir otorite karşısında politik bir tutuma dönüşebilme kapasitesini inceleyebilmek için öncelikle gülmenin kuramsal bir boyutta incelenmesi gerekmektedir. Gülme fiziki bir uyarandan (gıdıklama gibi) ya da insanın kavrayışına hitap eden, insanın düşüncesi ile algılayabildiği durumlardan kaynaklanır. John Morreall, bu durumu mizahi ve mizahi olmayan gülme diye ikiye ayırıp gülme üzerine yazan düşünürlerin çalışmalarını üç başlık altında toplar: Gülmenin özü bazı yazarlar tarafından üstünlükten (Platon, Aristoteles, Hobbes, Baudelaire gibi), bazılarına göre uyumsuzluktan (Kant ve Schopenhauer gibi), bazılarına göre ise rahatlamadan ileri gelmektedir (Spencer ve Freud gibi) (Morreall, 1997: 3-57). Morreall’a göre ise bu kuramların hiçbirisi geniş anlamda gülmeyi kapsamamaktadır. Morreall, genel olarak gülmeyi “güzel bir psikolojik değişimden kaynaklanan” bir durum olarak görmektedir¹. Genelde gülme biçimleri, gülmenin fiziki uyaran boyutu ile politik olmayan mizahi boyutlarından yola çıkarak (fıkralar, nükteler gibi) gülmeyi kavramsallaştırmıştır. Oysa herhangi bir otoriteye karşı direnişin mizah ile olan ilişkisi tüm toplumlarda az ya da çok vardır. Bu politik mizahın kökleri Eski Yunan’daki Dionysos şenliklerine kadar uzanır. Fallus’u (Phallus) kutlama şenlikleri ile başlayan komedyanın küfürler, cinsel şakalar, şarap ve eğlence ile Tanrı Dionysos’u kutsamasının asık suratlı ve şiddetli Tanrı konseptini

1. Bergson daha farklı gülme kuramlarını da incelemiştir. Gülmenin kuramsal boyutu için bkz: Henri Bergson (1997), Arthur Koestler (1997).

bozan bir yapısı vardır². Benzer şekilde M.Ö. 3. yüzyılda Mısır Tanrısı'nın kainatı yedi büyük kahkahasıyla yarattığına inanılması durumu (Sanders, 2001:17) otoritenin kurulmasını zorlaştıran, özgürleştirici bir dünyanın kapılarını aralandırmaktaydı. Bu sebeplerden ötürü, komedyota otorite tarafından engellenmek istenen, mücadele edilen ve genellikle avama kalan bir seyir izlemiştir. Halkın yazılı ve sözlü kültüründe, özellikle iktidarı hedef alan eleştiriler, dönemin baskısından kaçınmak amacıyla grotesk özellikler kazandırılarak saklanmıştır. Batı toplumlarında Aristophanes ile başlayan eleştirel komedyalar, Ortaçağ'da karnavallar ve soytarılar, Rönesans'ta Shakspeare ve Rabelais gibi yazarlar ile modern çağlara uzanmış (Avcı, 2003: 80) ve özellikle 19. yüzyılın ikinci yarısı ile 20.yüzyılın ilk yarısında modernitenin ve dünya savaşlarının boğucu etkisine karşı çok sert ve yıkıcı bir mizaha (kara mizaha) dönüşmüştür.

Antik Yunan'daki özgür düşünce ve felsefe ortamının verdiği görece rahatlık da düşünüldüğünde Aristophanes ile başlayan komedyota geleneği ve taşlamalar görece normal sayılabilmektedir. Fakat Ortaçağ'ın karanlık dönemlerinde toplumsal misyonların gölgesinde gülmesiz sürdürülen hayatlar için karnaval dönemleri (Deliler Bayramı ritüelleri) anormal, güçlü ve dolaylı bir biçimde de olsa otoritenin inkârına yol açması bakımından ilginç ve önemlidir. Ortaçağ karnavalları üzerinden iktidar ilişkilerini inceleyen Bakhtin, karnavalların toplumsal ilişkilerin tersyüz edildiği, statülerin kaybolduğu ve insanların hegemonik söyleme karşı çıktığı bir özgürleşim alanı olarak vurgulanması gerektiğini söyler (Bakhtin, 2001: 101). Halk resmi bayram ve ritüellerde gönülsüzce bir otoriteyi kutlarken Deliler Bayramı'nda gönlünce, hiçbir baskıya kulak asmadan ve doğal olarak gülerек aslında "kendi tarihini" yazmaktadır. Avam, başkasının tarihinde figüran değil, kendi tarihinde öznedir. E. P. Thompson'un başını çektiği İngiliz Marksist Tarihçiler Grubu'nun "aşağıdan tarih" algısı ile doğrudan örtüşecek bir örneklem alanı oluşturan bu karnavalesk durumlarda sıradan insanların birbirleriyle iletişimi böylece güçlenmektedir. *İngiliz İşçi Sınıfı'nın Oluşumu* adlı yapıtında Thompson, sınıf mücadelesinin sınıftan önce geldiğini belirtir (Thomp-

2. Ferit Öngören'in Dionysos'un Tanrı olup olmadığını ve diğer kültürler ile olan ortaklıklarını sorguladığı ufuk açıcı yazısı için Bkz. "Antik Mizah ve Dionysos", *Güldiken*, Sayı: 14

son, 2012: 39-40). Ortaçağ karnavalları ve karnavalesk durumlar da aslında Thompson'un bahsettiği mücadelelerin zeminini oluşturmaktadır. Birbiri ile aynı sınıfsal kökenden gelenlerin tamamen özgürce birbirleriyle tanıştığı, eğlendiği ve güldüğü ve böylece otoriteye dolaylı olarak itiraz ettiği bir mekân olarak karnaval, ortak bir avam kültürü yaratmakta ve bu kültürün otoriteye karşı zaman içerisinde radikalleşmesini, Thompson'un belirttiği sınıf mücadelesine girişmesini sağlamaktadır. Bu bağlamda mizah mücadelenin zeminini hazırlamaktadır.

Direnış Günlerinde Mizah

Peki, Gezi Direnişı'nde ortaya çıkan ve özellikle genç kuşak üzerinde büyük etkisi olan mizahi havayı nasıl yorumlamalıyız? Gezi direnişini karnavalesk bir biçimde okuyan analizler mevcuttur. Gerçekten de Gezi Direnişı sırasında özellikle hegemonik söyleme karşı yeni bir söylem geliştirip bunu özgürce savunabilecek bir mecra yaratılmıştır. Tabii Başbakan'ın otoriter ve ayrımcı dili, bu karşı dilin oluşmasına sağladığı büyük katkıyı unutmamak gerekir. Erben'in (2013) dediği gibi, "Gezi Parkı'nda gülmek, özgürlükle ilişkilidir ve bedenseldir. Her şeyden önce insanın iktidarına, otoriteye karşı bir zaferdir. Tıpkı bir zamanların gülmelerinin karşı olduğu gibi". Fakat karnaval kavramının kendisi, "bahşedilen" alan ve zamanla insanların baskıyla giyindiği o kimliklerinden sıyrılıp dolaylı olarak, otoriteye karşı direniş adacıkları kurmalarına işaret eder. Unutmamak gerekir ki Ortaçağ karnavalları otorite tarafından "Deliler Bayramı" olarak iktidarca aşağılansa da iktidar tarafından verilen bir şeydir. Oysa Gezi Direnişı ekseninde son on beş yılda gerçekleşen dünyadaki büyük direnişlerin çoğu, mücadele ile alınan ve karnavala "dönüştürülen" direnişler arasında yer almaktadır. Bu bağlamda klasik diye niteleyebileceğimiz sokak mücadelesi ile barikatlar ile iktidarla fiziki çatışma ile kurulan direniş, kendi öz potansiyeli ve ruhu ile karnavala çevrilmiştir. İşte tam da bu yüzden tarihe Gezi Karnavalı ya da Gezi Şenlikleri olarak değil, Gezi Direnişı olarak geçmiştir. İnsanlar bu kez geçmişteki gibi karşıdaki kuvvetin cinsiyle ve niteliğiyle kuşanıp isyan etmek yerine kılıca karşı kılıcın, silaha karşı silahın olduğu ve meşru olanın değil, güçlü olanın oyunu kazandığı bu durumu reddederek sivil itaatsizliğin orantısız güçle ama meşru-

iyetle kurduğu doğrudan bağlantıyı yeğlemişlerdir. Direniş sırasında beş genç hayatını kaybetmiş, yüzlerce insan yaralanmıştır. Fakat meşru olma hali öylesine fazlaca hissedilmektedir ki direnişin temelinde yatan iktidarın politikalarına karşı öfkenin yanında iktidarın geçersizliğine, otoritesinin/ faşizminin yıkıldığına işaret eden mizahi bir dil kullanımı da yaygınlaşmıştır. Öyle ki herkes elinden gelen farklı becerilerini kullanarak (kimisi müzik yaparak, kimisi barıkatta, kimisi karikatür çizerek, kimisi duvara yazı yazarak) mücadele etmekte ama direnişin ortak özeliği olan mizah değişmemektedir.

Polis kalkanlarına kitap okuyanlar, Taksim Meydanı'nda piyano çalanlar, Gezi Parkı içerisinde çocuklara atölyeler kuranlar, sokak tiyatroları, forumlar... Komünal bir yaşamı andıran ve tam özgürlükçü/demokratik bir hale getirilen meydanlar ve parklar mizahın üretimi açısından gerekli olan zekâ kapasitesini, özgür bir ruhu ve otoriteye karşı öfkeyi fazlasıyla içerdiğinden iktidar açısından başa çıkılamayacak kadar geniş bir politik mizah örneği ortaya çıkarabilmiştir. Tabii hakkını yemeyelim, yeni kuşağın sıkı takip ettiği ve bizzat içerisinde bulunduğu *ekşisözlük*, *Zaytung* gibi siteler ve *Penguen*, *Uykusuz*, *Leman* gibi dergiler de direnişin duvarındaki politik mizahın dilini temellendiren en önemli kaynaklardır. AKP iktidarı döneminde karikatürcülere açılan davaların çokluğunu, ekşisözlük'e ve *Zaytung*'a karşı iktidarın tutumunu da göz önüne alırsak bu yeni dönem mizahının iktidara karşı etkili olduğu Gezi Direnişi öncesinde de öğrenilmiştir.

Cantek'in de haklı olarak vurguladığı gibi Gezi Direnişi'nin mizahını tutarlı olarak tanımlayamayız. İçerisinde Gezi ruhu ile bağdaşmayan, özellikle de cinsiyetçi birçok slogan atıldı, yazı yazıldı (Cantek, 2013: 89). Fakat Gezi Direnişi'nin temel itiraz noktalarını duvarlardan okuyarak direnişçilerin (ve özellikle birçok kesim tarafından incelenen "Y kuşağının") tepkilerini anlamak mümkün. Böylesi bir çaba yeni sınıfsal hareketlerin nasıl/nereden kurulduğunu yeniden düşünmek için çok önemli ipuçları verir. Ögdül'ün (2013) belirttiği gibi direniş sadece dilsel bir grotesklik yaratmadı, asıl grotesklik bedenseldi. İsteddiği kalıba sokabildiği, istediği konutta oturabildiği, istediği mitinge götürebildiği modüler bedenler tasarlayan iktidar, karşısında ele avuca sığmaz, "günümüzün kapalı bedenlerinin aksine, gözenekli, geçirgen yapısıyla evrenin akışlarıyla sürekli ilişki halinde olan" grotesk be-

denleri buldu. Polisin sert müdahalesi, biber gazının ve tazyikli suyun vicdansızca ve tehlikeli kullanımı ve iktidar odaklarının yaptıkları açıklamalar, dil ile beden arasında uyumlu bir grotesklik yarattı. Baudelaire'in dediği gibi "gülünç, mutlak bilimlerde ve mutlak güçlerde görülmez" (Baudelaire, 1997: 4). Başbakanın her türlü şeyi "biz onu da iyi biliriz" diye kontrolü altına almayaya çalıştığı erk, Gezi Direnişi mizahı ile (mizahın iktidarla olan antagonistik ilişkisinin doğal sonucu gereği) delinmiştir. Artık hepimizin ezberinde olan birçok duvar yazısı, slogan ve eylem, iktidarın baskı altına almaya muktedir olmadığı bir alan yaratmış durumdadır. Bu bağlamda mizah eğlenilecek bir öge değil, bizatihi iktidara zarar veren bir direniş aracı olarak görülmelidir.

Mizahın yıkıcı etkisinin hedefini sadece varolan politik gücü elinde tutan iktidar/ hükümet olarak düşünmemek gerekir. Buradaki iktidardan kasıt, her türlü, az ya da çok baskıcı, güç ilişkisini kapsamaktadır. Bugün içinde yaşadığımız toplumlar için örneklemek gerekirse iktidarda olmayan partiler, sendikalar, medya, özel sektör, ahlaki normlar, sivil toplum kuruluşları gibi örgütlenmeler de mizahın odak noktası halindedir. Gezi Direnişi'nin sivri dili, özellikle medyaya, militarist parti ve güçlere ve sol/sosyalist sloganlara yönelik de ciddi eleştiriler getirmektedir. "Devrim televizyondan yayınlanmayacak"dan "Mustafa Keser'in askerleriyiz"e, "Kahrolsun bağızı şeyler"den "Ne devrim ne şeriat sadece saygı"ya kadar birçok slogan, değişik cenahlardan fikir odaklarını hedef alıp yukarıda belirttiğimiz grotesk beden imgesini güçlendirmektedir. Yani direniş, kendi içerisindeki grupları da eleştirebilecek bir ruh özgürlüğüne ve aynı zamanda hâlâ beraber yürüyebilme kararlılığına sahip oldu ki bu belki de bütün direnişin en özgün tarafıydı.

Sonuç Yerine

Gezi Direnişi'ni anlayabilmek için bildiğimiz kalıpların dışına çıkmamız gerektiği konusunda birçok analiz vardır. En azından bu yazı ekseninde değindiğimiz Gezi'nin dili ve mizahı üzerine geniş çaplı düşünmeye ihtiyacımız olduğu gerçek. Yaşanan hiçbir acıyı unutmadan ve unutturmadan temellenen bu güler yüz, geniş çaplı ve kararlı direniş, kendini "delikanlı" addeden iktidarın "façasını bozmuştur". Ortak ve üst bir dil kurgusundan

bahsedilemese de Gezi Direnişi'nin tepki verdiği birçok makro/mikro iktidar odağı, karşı-dilin bu etkililiğini düşünmek ve çoğu kez geri adım atmak zorunda kalmıştır. Bence bu karşı-dil, hiç de ideolojisiz/anti-politik değil, tersine birçok noktada ideolojileri çokça kucaklayan bir içeriktedir. Özellikle duvarlara yazılan yazıların edebiyat ve sanat dünyasıyla ilgileri, okuyan ve sorgulayan bir genç kesimin politik itirazına işaret etmektedir. Mizah, bu büyük direnişteki özellikle genç insanların arasındaki örgütleyici-dil konumunda görünmektedir. Ve öyle görünüyor ki bu mizah da “daha başlangıç”.

Kaynakça

- Avcı, Artun. “Toplumsal Eleştiri Söylemi Olarak Mizah ve Gülmece”, *Birikim*, 2003, Şubat, 166: s. 80-96.
- Bakhtin, Mikhail. *Rabelais ve Dünyası*, Çev. Çiçek Öztekin, Ayrıntı Yayınları, İstanbul 2005.
- Baudelaire, Charles. *Gülmenin Özü*, İris Mizah Kültürü, Çev. İrfan Yalçın, İstanbul, 1997.
- Bergson, Henri. *Gülme*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Çev. Mustafa Ş. Tunç, İstanbul, 1997.
- Cantek, Levent. “İsyân Günlerinde Mizah, Dertsiz Baş Yararsız Ağaç Olmaz”, *Birikim* 2013, 291-292: s. 84-89.
- Erben, Deniz. “Gülmeye Katılarak Devam”, <http://sanatatak.com/view/Gulmeye-katilarak-devam/339> (20.08.2013 tarihinde erişildi).
- Koestler, Arthur. *Mizah Yaratma Eylemi*, İris Mizah Kültürü, Çev. Sevinç ve Özcan Kabakçıoğlu, İstanbul, 1997.
- Morreal, John. *Gülmeyi Ciddiye Almak*, İris Mizah Kültürü, Çev. Kubilay Aysever, Şenay Soyer, İstanbul 1997.
- Öğdül, Rahmi. “Gezi Direnişi'nin Grotesk İmgesi”, <http://birgun.net/yazi-goster/gezi-direnisinin-grotesk-imgesi-134.html> (25.08.2013 tarihinde erişildi).
- Öngören, Ferit. *Antik Mizah ve Dionysos*, Güldiken 14: s. 34-38.
- Sanders, Barry. *Kahkahanın Zaferi-Yıkıcı Tarih Olarak Gülme*, Ayrıntı Yayınları, Çev. Kemal Atakay, İstanbul 2001.
- Thompson, E. P. *İngiliz İşçi Sınıfının Oluşumu*, Çev. Uygur Kocabaşoğlu, Birikim Yayınları, İstanbul 2012.

Destursuz Parka Girenler

Gökhan Yavuz Demir

Ne yalan söyleyeyim, 31 Mayıs günü başlayan olayların bu kadar büyüyeceğini ben de o anda anlamamıştım. Sevdiğim bir dostumla yoğun bir günün ardından İstanbul'da karşılıklı bir iki kadeh bir şey içecektik. Ama sonra o “baş belası” Twitter sayesinde daha ilk bir-iki yudumda durumun vahametini anladık ve her şey boğazımıza dizildi. Baktık olmuyor, sabahın ikisinde Taksim'e gittik ve ben o sabah, kırk yaşında, her ay maaşımdan peşinen kesilen vergilerimle ödediğim, anamın ak sütü gibi helâl biber gazıyla şefkatini üzerimizden –olağan veya olağaniüstü fark etmeksizin– her durumda eksik etmeyen polisimiz sayesinde ilk defa tanıştım. Sonrasında öğrencilerim sordu, “ne yaptınız orada hocam” diye. Ne mi yaptım? Başbakana küfredemem, polise taş atamam, bankamatiklere saldıramam, orduyu göreve çağıraramam, dahası uygulamalı sosyolojiye de hiçbir sempatim yok... Peki, ama orada ne işim vardı o zaman? Yapabileceğim tek şeyi yapmak için oradaydım: Hiç tanımadığım genç kardeşlerimle beraber biber gazı yemek için. Nitekim biber gazımı yiyip gün doğarken otelime döndüm, artık olan biten üzerine gönül rahatlığıyla düşünebilirdim: Ne olmuştu da benim gibi insanlar biber gazı yemek için Taksim'e koşmuştu? Hakikaten, ne olmuştu?..

Michel Zévaco'nun unutulmaz kahramanı Mösyö de Parda-illan, tek başına köşeye sıkışmış yardıma muhtaç birini gördüğünde, nedenini sormadan, onun yanında on kişiye karşı kılıç

çekecek kadar haktan yana bir şövalyedir. Ne zaman, iktidarlardan sopa yiyen halkın yanında değil de gücün yanında duran entelektüellerimizi (!) görsem aklıma Şövalye de Pardaillan gelir. Bizim basiretsiz entelektüellere değil, “entelektüel Pardaillan”lara ihtiyacımız var bugün. Çünkü vicdanını kaybetmiş veya vicdanını “farklı düşünüyor görünmek” uğruna iktidara peşkeş çekmiş basiretsiz entelektüellerimizin anlayamayacağı kadar öngörülemez günler yaşadık, yaşıyoruz ve unutmayalım ki basiretsiz olmak ahlâksızlıktır.

Basiretle kasdettiğim esasında kadim Greklerin *Phronesis*’i-dir: eylem bilgeliği, eylem için bilgelik, eylemde bilgelik. Basiret, biz modernlerin sandığı gibi sakınmak veya tedbirli olmak değil seçilmesi gereken ile sakınılması gereken arasındaki ayırımı bilmektir. Hayat daima riskleri göğüslemeyi gerektirir, alınması gereken kararlar ile eyleme geçirilmesi gereken fikirler arasında insanın apışıp kalmasına tahammülsüzdür. İşte basiret, alınması gereken bu riskleri kararlılık ve ferasetle üstlenmektir. Bu nedenle de basiret ne korkaklıktır ne de alçaklık ama aynı zamanda da kahramanlığı gözükaralık veya çılgınlıktan ayıran şeydir. Hangi arzuların, hangi araçlarla tesis edileceğini belirleyen basiret, bütün erdemlerin anasıdır. Hiçbir dahlimizin olmadığı trajik veya dramatik bir olayda bile tamamen masum olmadığımızı bilmektir basiret. Önceliği zarar vermemek veya korumak olan basiret olmaksızın ahlâk da vicdan da adalet de sakatlanır ve ucubeye dönüşür, çünkü basiretin yokluğunda ne yapmak ve nasıl yapmak gerektiğini asla bilemezdik. Bize belirsizlikler, tesadüfler, riskler ve bilinemezlerle gelen hayatta basiret olmasa ne yapardık? Tanrı’nın ve meleklerinin basirete ihtiyacı olamaz ama biz insanlar basiretimizi kaybedersek insanlığımızı da kaybederiz. Çünkü daima almamız gereken kararlar ve yapmamız gereken tercihlerle kuşatılmışızdır ve basiretten yoksunsak tercihlerimizde ahlâksız ve adaletsiz davranmaktan bizi “iyi niyetimiz” bile kurtaramaz.

Peki o zaman soralım: Gezi Parkı’nda yaşanan olaylarda ve sonrasında basiret var mıydı? Gençlerde, poliste, politikacılar, bürokratlarda, gazetecilerde, akademisyenlerde ve hepsinin olaylarda sergilediği tavır ve duruştaki “tercihlerinde” basiret var mıydı? Herkes, kendi adına etik, entelektüel, sorumlu ve demokratik bir tercihte bulunduğundan emin ama bütün bu etik, entelektüel, sorumlu ve demokratik tercihler, kendilerini gerçekten “iyi” ve

“ahlâklı” kılacak basirete, bir önkoşul olarak sahip miydi? Basiretsiz bir etik, etikten yoksunluk, basiretsiz bir entelektüel, iktidarın iktidarından medet uman iktidarsız bir fallusperest zihin, basiretsiz sorumluluk, sorumsuzluğun daniskası ve basiretsiz bir demokratlık da kendi hakikatini yegâne hakikat sayan despotluktur.

Gezi Parkı'ndaki enkazda bunların hepsi vardı: etik-etiksizlik, entelektüellik-iktidar borazanlığı, sorumluluk-sorumsuzluk, demokratlık-despotluk, devlet-halk, hukuk-hukuksuzluk, vicdan-vicdansızlık, kahramanlık-alçaklık, umut-fırsatçılık ve dahası; hepsi bir arada Gezi Parkı'ndan, üzerimize atılan bombaların gazı gibi bütün ülkeye yayıldı. Hepsi ve her şey vardı orada, en çok da tek başına hiçbir derde deva olamayacak “iyi niyet” basiret hariç ve basiretsizlik ahlaksızlıktır.

Köylüler tarih boyunca sadece toprakları için savaşımıştır. Bu nedenle otuzların Türkiye'sini yukarıdan aşağıya dikte ederek yönetmek mümkündü ve nitekim de öyle olmuştu. Akla gelebilecek her yere “köylü milletin efendisi” diye yazıp sonra da onları ve değerlerini görmezden gelerek ülkeyi “halkçı” politikalarla yönetebilmişti Cumhuriyetin kurucuları. İmparatorluktan miras kalan askeri ve sivil bürokrasi iktidarı, kendisi için neyin iyi olduğunu bilmeyen halk için neyin iyi olduğunu bildiği iddiasıyla bütün kararları kimseye hesap vermeden alabiliyordu. Bu vesayet sistemi neredeyse hiçbir muhalefetle karşılaşmadan yürüyüp gitti. Çünkü altmışlar, yetmişler ve seksenlerdeki köyden göçmüş yeni kentliler de sadece gecekonduları için savaşıacak kadar kentliydi ve gecekonduları da asla tehlikede değildi, hatta her seçim döneminde alınan tapularla güvencedeydi. Vesayet sisteminin hayat tarzına müdahaleleri ne kadar dayanılmaz olsa da hayatı idame ettirecek temel enstrümanlara dokunulmadığı sürece devletin buyurgan yapısı, “döv” ve “yönet” anlayışı tek başına tiradlar atabileceği boş bir politika sahnesine sahipti.

Devlet o dönem kimi kendine hasım seçtiyse ona haddini bildirmekten, onu terbiye etmekten hiç çekinmiyordu çünkü bu onun en doğal hakkı ve vazifesiydi. Bazen komünistler, bazen dindarlar, bazen Ermeniler, daima Kürtler ve türbanlılar hep hiza çekilmeye mahkûmdu. Bazen bir Genelkurmay Başkanı bütün televizyoncuları karşısına toplayıp parmağını sallayarak fırça atmaktan bazen bir Yargıtay Başkanı, Başbakanın yanında duran eşi hanımefendinin gözüne bakarak, nezaket yoksunu bir üslupla

laiklik dersi vermekten hiç çekinmiyordu ve açıkçası neredeyse iki binlere kadar çekinmesi için bir sebep de yoktu.

Ama iki binlerde Türkiye değişti; artık hem dünya ekonomisinde hem de uluslararası siyasette çok daha aktif biçimde boy gösteriyor. Eğitim oranı bu süreçte doğal olarak yükseliyor ve Türkiye hızla her katmanıyla modernleşiyor. Modernleşen bir ülkenin üniversite eğitimi gören, birden fazla yabancı dil bilen, kapitalizmin tüketim nimetlerinden istifade etmeyi seven, giderek bireyleşen kentli gençlerini, köylüleri ve gecekonducuları yönettiğiniz gibi yönetemezsiniz. Çünkü modern kentliler başka her şeyi sineye çekseler de hayat tarzlarına yönelik tehditlere asla sessiz kalamaz.

Modern kentlilerin hayat tarzlarına yönelik gerçek bir tehdit olup olmadığı ise başka bir tartışma konusu elbette. Ama birçok şehirde birçok farklı politik görüşe mensup insanlar aynı anda sokağa dökülüyorsa hayat tarzına yönelik gerçek bir tehdit olduğunu varsaysak bile böyle bir tehdide dair gerçek bir kaygı var demektir ve bu kaygıyı otuzlardaki enstrümanlarla korkutarak, sindirerek, tehdit ederek ve bilfiil şiddet uygulayarak gideremezsiniz; nitekim giderilemedi de.

Yaşanan sosyal olayın kaynağındaki Gezi Parkı tartışması bile bize bunu çok açık gösteriyor: 1940'ta Topçu Kışlası'nı kimseye sormadan yıkabilirdiniz ama 2013'te kimseye sormadan Topçu Kışlası'nı yeniden inşa etme kararı alıp bir de üstüne bu keyfi kararı insanlara dayatamazsınız.

Hükümet, Gezi olaylarına ilk müdahalesinden itibaren, bu toplumun kendisine on yıldır iktidarı neden verdiğini ya unuttuğunu ya da hiç anlamadığını göstermiş oldu. Oysa hızla değişen ve modernleşen toplum, değişmemekte ısrarlı ve vesayet sisteminden vazgeçmekte gönülsüz olan bir yapıya karşı AKP'yi desteklemiş ve arkasında durmuştu. Başbakanın şahsında somutlaşan tarihi ve politik bir misyon vardı. AKP bu toplumsal değişim arzusuyla yelkenlerini şişirmiş ve hakikaten de demokratik bir toplum olmamızın önündeki engelleri, zamanını ve müttefiklerini hep doğru belirleyerek birer birer kaldırmıştı. AKP, otuzlardaki gibi yaşamak ve yönetilmek istemeyenlerin umuduydu. Artık 28 Şubatlar ve 27 Nisanlar yaşamayacak, 12 Eylül cenderesi anayasadan kurtulacak ve Kürt realitesini tanıyarak bu memleketin en büyük ve en ortak acısını sonlandıracaktık.

Ama geldiğimiz yer, başladığımız yer bile değil. Çünkü AKP mücadeleye giriştiği vesayet sistemini ortadan kaldırmak yerine, bir süre sonra bu vesayetçi sistemin bütün enstrümanlarından ve nimetlerinden kendi yararlanmaya başladı. Türk politik hayatının en iyi özeti Süleyman Demirel'in muhalefetteyken halkçı, iktidardayken devletçi olması gibi AKP de mağdurken demokrat, iktidarken vesayetçi olmuştur. On yıl önceki gibi vesayet sistemini eleştirerek darbelere karşı çıkararak demokratiğini kabul ettirmek-se artık mümkün değil.

Türkiye gibi ülkelerde yaslanmadan yazmanın, aidiyet hissi olmaksızın konuşmanın bedeli hep çok ağır olmuştur. 27 Nisan'da askerleri eleştirdiğinizde cemaatçi, 29 Mayıs'ta hükümeti eleştirdiğinizde darbeci olursunuz. Ama 28 Şubat'ta "aman başıma bir şey gelmesin" diye suya sabuna dokunmayanların, 29 Mayıs'ta demokrasi arslanları kesildiğini de görürsünüz. Bütün bunlardan daha beteri ise iktidarın sevdiği gibi 27 Mayıs ile 29 Mayıs'ın yan yana anılıp özdeşleştirildiğine ve halk-jakoben veya demokrat-darbeci ayırımının sembolü haline getirildiğine şahit olmaktır.

27 Mayıs, 12 Mart, 12 Eylül, 28 Şubat, 27 Nisan ne kadar kötüyse 29 Mayıs da o kadar kötüdür ve demokrat bir perspektiften savunulamaz. Unutmayalım baskı, şiddet ve zulüm sadece askerden, bürokrasiden, karşıtlarımızdan, onlardan, hasımlarımızdan, atanmışlardan geldiğinde değil, seçilmişlerden, sivillerden, bizimkilerden geldiğinde de kötüdür; hatta daha da kötüdür. İstenildiği kadar hükümet lehinde tezahürat yapılsın, hem çoğunluğu, devletin polisini arkana alıp sokaktaki gençlere zulmedip hem de demokrat olunamıyor.

Kemalizmi, 12 Eylül'ü, onları muktedir kılan yapı ve araçları eleştirmek doğru ve namuslu bir demokrat tavidir. Ama son on yıldır her seçimden alınının akıyla çıkmış olsa da aynı yapı ve araçlarla muktedir olan bir partiyi ve Başbakanını eleştirmek de o kadar doğru ve namuslu bir demokrat tavidir. Oysa muktedir bir Kemalizmin nasıl bu eleştirilere tahammülü yok idiyse 2013'te de AKP'nin kendine yönelik eleştirilere tahammülü yok, hatta durumdan vazife çıkaran ve iktidara yakın durmanın dışında bir numaraları olmayan entelektüellerin hiç tahammülü yok. Bu kadar tahammülsüzlüğün olduğu yerde demokrasi umutlarımız nasıl filiz verecek! Malum, totalitarizm tahammülün değil tahammülsüzlüğün, tartışmanın değil tartışmasızlığın ikliminde boy atar ve

Gezi’de direnen gençler değil, direnen gençlere zulmedenler ve bu zulmü meşrulaştıranlardır asıl totaliter olan.

Birileri AKP’nin politikalarından ve ona oy vermekten memnunken –onlar kadar kalabalık olmasalar da– birilerinin memnuniyetsiz olmasından doğal ne olabilir ki! Ne zaman sokaktaki gençler AKP politikalarını eleştirmeye başlasa birileri onlara “Türkiye’nin son on yılda yakaladığı trendi, IMF borçlarının sonlandığını, üretimin ve milli gelirin arttığını” hatırlatıyor. Bütün bu ekonomik gelişmelerin Cumhuriyet tarihinin en önemli başarılarından biri olduğu doğrudur. Ama bu büyük ekonomik gelişme beraberinde daha demokrat, daha adil, daha çevreci, daha insani bir yaşamayı da getirmiyorsa hükümeti eleştiremeyecek miyiz? IMF borçlarımız bitti diye hiç hız kesmeden devam eden işçi ölümleriyle sürekli hız rekorları kıran kadın cinayetlerine göz mü yumacağız? “Bırakınız ölsünler, bırakınız ekonomimiz büyüsün” mü diyeceğiz?

Sokaktaki gençler kendi devletlerinin polisinin zulmüne maruz kalırken gözünü ve hayatını kaybederken onlara, çağ atlayan ülkenin hızını kesmek için dış mihraklarca kullanılan piyonlar muamelesi yapmak hiç mi ayıp olmuyor! Küresel kapitalizmi, teknolojiyi ve “verimlilik” ve “üretkenlik” saplantılı modern zihni eleştirenler Türkiye’nin kalkınmasıyla duble yollar yapılmasıyla üçüncü köprüyle AVM inşaatlarıyla daha fazla hava alanıyla akıllı sınıflarla gurur duyup kendinden geçip Batı karşısındaki aşağılık komplekslerini “bak biz de güçlüyüz” diye hastalıklı kahkahalarıyla kusup AKP iktidarının savunulamaz icraatlarına bile tezahürat tutarken nasıl oluyor da cümle içinde “basiret” kelimesini kullanabiliyor! Oysa haklı olan çocuklara, “masum değilsiniz” diye hakaretler yağdırmak için cidden basiretsiz olmak gerekir ve basiretsizlik ahlaksızlıktır.

Düşündüğünü, hatta farklı düşündüğünü iddia eden herkese hatırlatıyorum: Bağırarak düşünemezsiniz. Küfrederek özgürleşemezsiniz. Gözdağıyla umut veremezsiniz. Ötekini, hikâyesine kulak tıkayarak anlayamazsınız. Polise taş atmayıp hırpalandıkları halde alkışla TOMA’nın önünde durarak “varoluş” mücadelesi veren bu insanları, gazlamak değil alınlarından öpmek gerekir, sindirmek değil sakinleştirmek, aşağılamak değil adam yerine koymak, yargılamak değil anlamak gerekir. Elbette, anlamak gibi bir derdiniz varsa...

Sosyoloji susturulmuşların, sessizliğe mahkûm edilmiş kitlelerin sesini işitmek, duyurmak ve anlamak için vardır. Sesi bastırılan insanlara kulak vermeyen bir sosyolojinin her şeyden önce ruhu yoktur. Sokaktaki insanların hikâyelerine sağır ve kör bir sosyoloji, yakın olanı uzaklaştırmaktan başka bir işe yaramaz. Sosyolojik açıdan hipermetrop olmak istemiyorsak Gezi'deki insanların seslerine kulak vermeliyiz. Kimdi onlar?

Özgürlükçü müydüler? Evet, özgürlükçüydüler. Maceraperest miydiler? Evet, maceraperesttiler. Aralarında darbeciler yok muydu? Hayır, yoktu. Aralarında darbeciler var mıydı? Evet, vardı. Mustafa Kemal'in askerleri miydiler? Evet, Mustafa Kemal'in askerleriydiler. Mustafa Keser'in askerleri miydiler? Evet, Mustafa Keser'in askerleriydiler. Politik miydiler? Evet, politiktiler. Apolitik miydiler? Evet, apolitiktiler. Hükümet karşıtları mıydılar? Evet, hükümet karşıtlarıydılar. AKP taraftarları mıydılar? Evet, AKP taraftarıydılar. Kemalist miydiler? Evet, Kemalisttiler. Dindar mıydılar? Evet, dindardılar. Çevreci miydiler? Evet, çevreciydiler. Fırsatçı mıydılar? Evet, fırsatçıydılar. Hepsi miydiler? Evet, hepsiydiler. Baskın bir rengi, sınıfı, ideolojisi olmayan ve dolaşısıyla somut talepleri, programları da olmayan, bu nedenle de kontrol edilmeye ve sömürülmeye çok açık bir hareketin birbirinden bağımsız ve birbirine benzemez aktörleriydiler. Spontane gelişmiş bir öfkeyi paylaşıyorlardı. Kesinlikle huzursuzdular ve haklıydılar. Ve Başbakan'dan Valisine, biber gazından TOMA'sına topyekûn devlet, bu öfkeyi ve huzursuzluğu arttırmak için elinden geleni ardına koymadı. Çünkü ne hükümet ne de onun akıl hocaları Gezi'de olan biteni anlamış veya anlamak istemişti.

İlk strateji, paternalist devlet anlayışının sert ve tavizsiz baba rolünü uygulamak oldu. Zora gelince ve sopayı görünce gençlerin, Cumhuriyet tarihi boyunca olduğu gibi evlerine dönecekleri varsayılmıştı. Oysa öyle olmadı. Polisin kendi halkından çok düşmana saldırır acımasızlıktaki müdahalesi, ne parkla ve belki ne de ağaçla ilgisi olan insanları da Taksim'e döktü. Otuzların yönetim prensiplerini içselleştirmiş bir hükümet, iki binlerin kentli yurttaşlarıyla tanışıyordu. Bu tanışmanın ardından ikinci strateji hayata geçirildi. Paternalist devlet anlayışının şefkatli babası, "masum, temiz ve iyi niyetli" çocuklarıyla konuşacak ve bu sosyal hareket taşkın unsurlarından arındırılarak ikna edilen uslu çocuklar evlerine gönderilecekti. Ama çocuklar eve dönmek istemeyince,

devlet baba özüne yakışan müdahaleyi gerçekleştirdi ve manidardır ki o gün babalar günüydü.

Bu müdahaleyi destekleyen ve müdahalenin kendisinden daha bile kötü olan bir söylemse birden Türkiye'yi ikiye böldü. Gençler masumdu ama kullanılıyordu; gençler hiç de masum olmayan darbecilerdi; gençlerin politik, entelektüel, somut bir talepleri, programları, görüşleri yoktu; %50'nin iradesine meydan okunamazdı, sokakta değil, sandıkta boy ölçüşülmeliydi, ağaç bahane edilip milli ve dini değerlere saldırılmıştı vb.

Hareketin örgütsüzlüğü ve hükümetin hoyrat müdahalesine bir de bu memleketin tarihinde buna benzer sivil hareketlerin ve direniş kültürünün/geleneğinin yokluğu eklendiğinde durumun vahameti giderek artmıştı. Bir taraf, parktaki gençlere, gençlerin kendilerinin bile fikri olmadığı bir takım değerler atfedip direnişi yüceltip devrimi müjdelerken karşıt taraf da her yaşananı Cumhuriyet mitinglerine benzetip sokaktakilerin bağrışında cuntanın ayak seslerini duyuyordu. Sonuçta kabak tadı veren ve olur olmaz yerde karşımıza çıkan iki kelime kaldı bize: “Diren” ve “sandık.”

Bu tür bölünmeler daima düşünmeyi dinamitler. Çünkü bir müddet sonra, başkasınınkini kullanamayacağından doğal olarak kendi bakış açısına sahip taraflar, kendi bakış açılarının sınırları üzerine düşünmek yerine, kendi bakış açılarını mutlaklaştırmaya yönelir. Çok geçmeden, önce AKP seçmenleri Gezi'dekilerin bölücü ve darbeci jakobenler olduğundan, Gezidekiler AKP seçmenlerinin, Başbakan ne derse dinleyen eğitimsiz bir koyun sürüsü olduğundan emin oldu. Hemen akabinde, bir demokratın kurmaktan yeis duyacağı, “ama”lı cümleler her yeri kapladı: “Gençler haklı ama...” veya “hükümet sert müdahale etti ama...” gibi.

Halbuki totalleştirici ifadeler ve korkular can verir totalitarizme. “Parktakiler darbeci” veya “%50 kandırılıyor” gibi ifadelerden bir sürü şey çıkabilir ama demokrat bir tavır asla. “Korkma” diye başlayan milli marşına rağmen, bu ülkeyi yönetenler bizi yıllarca komünizm, 12 Eylül öncesi, şeriat ve bölünme korkusuyla yönetti; bizi ölümle korkutup sıtmaya razı ederek. Şimdi ise birilerimiz “Başbakanın diktatör olmasından” birilerimizse “Mısır örneğindeki gibi bir darbe ihtimalinden” korkuyor. Ey halkım, daha ne kadar birbirimizden korkmaya devam edeceğiz!

Direnış esnasında yarım saat içinde üç kez Onuncu Yıl Marşı ve üç kez de İstiklâl Marşı söyleyip orduyu göreve çağırınlar mı

“Başbakanın diktatör olmasından” korkan demokratlar? Yoksa, 1 Haziran sabahından 2 Haziran sabahına kadar, olayların en uzun gecelerinden birinde, Beşiktaş’ta, küfretmek veya taş atmak yerine yaralılarla ilgilenmek için 21 saat biber gazı yemekten gözleri kan çanağına dönen genç kadın mı darbeci? Eğri oturup doğru konuşalım, meslektaşının sorduğu soruyu yönetime gammazlamak için koridorda öğrencilerin peşine düşüp soru kâğıdı arayan zavallı ne kadar demokratsa, o genç kadın da o kadar darbecidir (!) Bilmem hatırlatmaya gerek var mı, demokrasilerde cadı avı olmaz!

Bütün bu total ifadelerin ve tarafların hastalıklı muhayyileleriyle beslenen paranoyaların büyük bir tahammülsüzlüğe yol açacağını Başbakanın görmemiş olması mümkün değil ama kendisi inatla %50’yi ve sandığı gündemde tuttu. Bu, Gezi’de yaşananların, bizatihi kendisinden daha tehlikeli, en umut kırıcı sonucu ve başımıza gelebilecek en kötü şeydi: Herkesin kendi demokratlığından emin olup başkalarının demokratlıklarından kaygı duymaya başlaması! Ve biz bu ülkenin kendi demokratlığından gözleri kamaşmış bütün “demokratları” Gezi’den beri ülkenin diğer demokratlarının demokratlığından fena halde kuşkulanyoruz.

Oysa tarafların kendi perspektiflerinden çok emin olduğu bir aşk ilişkisi nasıl tikanırsa herkesin kendi mevziinden emin olduğu ve buyurduğu bir toplumda da kakofoni doğar ve kakofoni çokselslilik değildir. Her iki tarafın da nerden konuştuğu fark etmeksizin devletin sokaktaki şiddetinden daha tahammülsüz bir dille konuşup birbirini ötekileştirdiği bir ülkede bir arada yaşamak eskisinden de zor olur.

Esasında tarafların kendi okumaları tek başına yanlış da değildi, sadece tek bir perspektiften okumayla tüketilemeyecek bir sosyal tekst ortaya çıktığı için yetersizdi; herkes haklı ve haksızdı. Beşiktaş’tan Başbakan’ın ofisine yürümek büyük hataydı ve muhafazakârların bundan rahatsız olması anlaşılırdı. Başbakan’ın “geri adım atmayacağız” diye polisi kendi halkının üstüne sürmesinden ötürü gözünü kaybeden, kan revan içinde kalan ve maalessle ölümle sonuçlanan komalara giren gençleri gören insanların vicdanlarının sızlaması da doğaldı. Evet, birileri vandaldı ve yıkıp yıktı. Ama pırıl pırıl gençler eylem gecesinin sabahında kendi çöplerini de topladı. Orduyu göreve çağıranlar da vardı, onları aralarına sokmamak için direnenler de. Bütün bunlar bir araya

geldiğinde, Gezi sosyolojik açıdan okunması zor kompleks bir sosyal tekst olup çıkıyordu. Politik ajitasyonlar, aidiyetler, paranoyalarla yapılan her okuma, kendini meşrulaştıracak bir olgusal karşılık bulabiliyordu. Bir bakıyordunuz ki Gezidekiler seçimle gelmiş hükümeti yıkmaya çalışanlar oluyordu, bir bakıyordunuz ki Gezidekiler daha güzel bir ülkede yaşayabileceğimiz umudunu yeşertiyordu.

Aslında, kentteki “var” olan insanlar o parkta direnerek “varolduğu”nu göstermek istedi. Gezi “var” olanların, “varolma” mücadelesiydi. Evet liderleri, partileri, programları, kadroları, renkleri yoktu ama böyle bir derterleri de yoktu zaten. Evet bu yaşananlardan iktidar, parti, devrim çıkmayacak ama zaten sokaktakilerin iktidarı ele geçirmek gibi bir derdi de yoktu. Onlar kendilerini “yok” sayan bir yönetime “varolduğunu” göstermek istedi ve gösterdi de. Onlar orta sınıftan, kentli, üniversiteli olduğu kadar varoştan ve lümpendi de türbanlı, müslüman olduğu kadar komünist ve Kemalistti de demokrat ve darbeciydi, eşcinsel ve –şehirde yaşamayı, o şehri dizayn ve inşa eden erkeklerden çok daha iyi bilen– kadındı. Hiçbir benzerlikleri yoktu, ısrarla “yok” sayılmaktan başka.

Çünkü yaşanan esasında tam da bir temsil kriziydi. Bir kez daha toplumun gerisinde kalan siyasete, sokaktaki insanlar değişimleri gerektiğini hatırlatmak istedi. Bu yaşananlar, Arendt’in anlattığı gibi politikanın gerçek aktörü olan halkın politikanın gerçek mekânı olan sokakta bilfiil politika yapmasıydı. Bu nedenle, siyaset gerisinde kaldığı toplumun değişim hızına ve dinamizmine yeniden ayak uydurmalı ve Başbakan o çok sevdiği %50’nin kendine verdiği misyonu bir an önce hatırlamalıdır. O misyon %100’ümüze zart zurt etsin diye verilmedi! Aksi takdirde, Deleuze’nin dediği gibi “iktidar hayatı hedef aldığı anda, hayat iktidara direniş olur” ve bugünün “sandık severleri” de unutmamalı ki sayılara indirgenen matematiksel bir demokrasi, sadece Sokrates’e baldıran zehiri içirir.

Vatandaşların Dikkatine: Gezi Parkı Eylemleri Ayağınıza Geldi!

Yılmaz Yücel

İstanbul'da bulunan Taksim Gezi Parkı'ndaki ağaçların kesilmesi için 27 Mayıs 2013'te iş makineleri parka giriyor ve birileri de oradaki ağaçların kesilmesine direniyordu. İş makinelerinin fiziki gücüne ve polislerin orantısız müdahalesine maruz kalan direnişçilerin videoları sosyal medyada hızla yayılıyor, izleyenlerde de yaşam alanlarının daraltıldığı algısı pekişiyordu. TOMA'ların ve copların karşısında cılız kalan direnişçilerin haykırıışları ise farkında olmadan, bir anda ülkeye yayılacak direnişin fitilini ateşliyordu.

31 Mayıs Cuma saat 18.30'dan itibaren Ankara'daki Kuğulu Parkta olanlar da tarihe geçecek olaylara tanıklık ediyordu. İstanbul'daki direnişe destek çıkmak için Ankara'daki toplanma yeri olarak Kuğulu Park seçilmişti. Farklı ideolojik görüşlerden binlerce kişi Kuğulu Parka toplanmış, slogan atıyor, pankart sallıyor, küfrediyor, meşale yakıyor, muhtelif yollarla öfkesini kusuyordu. Aidiyetleri işaret eden araçlar, çeşitliliği bakımından 1 Mayıs eylemlerini anımsatıyordu. Zira Atatürk posterlileri, Alevileri, LGBT bayraklıları, Ülkücüler, Çarşı grubu tişörtlülere, Halkevli-leri, TKP'lileri, Anarşistleri, muhafazakârları, apolitikleri, münferit katılanları vs. aynı sloganı atarken görüyorduk. Alenen, devletin bütün organlarına, birimlerine sloganlarla hesap soruluyordu. "Bir sağdan bir soldan" asılarak adaletin inşa edildiği bir ülkede, sağ ile sol artık birleşmiş adaletsizliğe feryat ediyordu. Bir cinayet

dolayısıyla Birinci Dünya Savaşının başlaması gibi birkaç ağaç yüzünden ülkede isyan mı başlayacaktı?

Kuğulu Parkta'ki eylemcilerde, bu denli kolektif bir gücün, istediğini koparıp almasının pek de zor olmayacağı fikri yayılmış olmalıydı. Nitekim birkaç grup 19.40 sularında Kızılay'a doğru yürümeye başladı. Yürüyenlerin yaşı 17 ila 30 arasında değişiyordu. Polisin İstanbul'daki eylemcilere sert müdahalesi, Ankara'daki eylemcileri temkinli davranmaya zorlamıştı. Öğrenciye kıyasla daha ciddi sorumlulukları olan ve eylemini yapıp gece evine dönmek isteyenler, Kızılay'ı işgal etmek üzere yola çıkmadı (Bu ayırt edici bir özelliktir. Gezi Parkı eylemlerine katılanlar bu sebeple ikiye ayrılır: Direnişçiler ve eylemciler).

Polis, yürüyenleri 20.10'da Akay Caddesinde barikat marifetiyle durdurdu. Eylemcilerle polisler 20.45'e kadar karşılıklı rol keşişti. Eylemciler bazen polisler, "kaskını çıkar aramıza gir" diyerek mesleklerinin onları yozlaştırmasına serzenişte bulunuyor, bazen de "kaskını çıkar, jopunu bırak, delikanlı kim bakalım" diyerek kudretlerini yasalara borclu olduklarını hatırlatıyordu ve tamamı gençlerden oluşan aşağı yukarı 400 kişilik grup, polislerle en samimi sohbetlerin edilmeye başlandığı bir anda gaz bombalarıyla birkaç saniyede dağıtıldı. İnternetteki haberlerden, ülkenin hemen her şehrinde eylemlerin başladığını, polisin, müdahale ederken elinden geleni ardına koymadığını öğrendik. Ankara, öğrenci nüfusu avantajından dolayı polise karşı daha dirençli duruyordu. Öğrenciler, öğrencilik hayatındaki kısıtlı imkânların kazandırdığı yetenekle ihtiyaçlarını önemsemeyebiliyordu; acıkıyor, yorulmuyor, bıkmıyor, uykusuz kalıyordu. Ankara'nın hemen her ilçesinde günler boyu eylemlerin sürmesini buna bağlıyorum, genç ve dinamik nüfus. Zira aşırı toplumsallaşmış orta ve üzeri yaş sınıfının kaygıları, sokağa çıkıp isyana katılmasını engelliyordu. İşini kaybetme kaygısında olanlar, başına bir iş gelmesi halinde çocuklarının geleceğini düşünen ebeveyn, fişlenmekten korkan statü sahipleri...

Peki, düzene bu denli muhtaç, toplumsallaşmış bireylerin oturmuş düzenle alıp veremediği neydi? Hele hele birkaç ağaç uğruna ülke istikrarını sarsmaya değer miydi? Olaylara direnişçi değil de eylemci sıfatıyla katılmalarını zorlayan ailevi gelecek kaygıları, ülkede patlak verecek istikrarsızlık halinde daha da kabarmayacak mıydı? Ya gençler? Tüketimi dini bir ritüel gibi yücelten

bir çağda üretime katkı sağlamaktan erinen, kapağı devlete atıp emeklilik hayali kuran gençler ne oldu da birden duyarlı, isyankâr kahraman oluverdi? İçtiği çayın bardağını mutfaka götürmeye üşenenler nasıl oluyor da sabahlara kadar sokaklarda barikat kurup, kilometrelerce yürüyebiliyordu? Ülkesini çok mu seviyor yoksa özgürlüğünün kısıtlanacağından mı korkuyordu?

Ürünleşen İsyan

Oturduğumuz koltuktan doğrulmadan her türlü tatminimizi sağlayabileceğimiz bir çağda yaşıyoruz. Her gün medya üzerinden, ismini dahi duymadığımız onlarca yeni ürüne, ihtiyaca, duyguya maruz kalıyoruz. Her şeyin ayağımıza geldiği bir çağda eğilimlerimiz de doğal olarak tüketme yönündedir. Ayağımıza kadar geleni niçin tepelim ki? İsyan da ayağımıza kadar gelmişti. Yıllarca, özgürlüğü için didinip kahramanlaşmış karakterlerin hikâyelerini dinlemiştik. Yeni nesil, Şili, Madrid, Wall Street, Yunanistan, Tahrir vs. gibi yerlerdeki isyan hareketlerini izleyip iştah kabarttıyordu. Sosyal paylaşım sitelerini kullananlar ve medya, eylemlerdeki hak savunucularına methiyeler düzüp idolleştiriyordu (Şili'deki öğrenci hareketlerinin lideri Camila Vallejo bu idollerin en popülerlerindendi). Hal böyle olunca dünyadaki isyan hareketlerini takip edenler, Facebook'ta, Twitter'da özgürlük işareti yaptığı fotoğraflarını paylaşma isteklerinde gayet haklıydı. İsyanların ortaya çıkardığı kolektif yaşam akımı ise pratik zekâ ürünü çözümleri trend yapmıştı. Diğer ülkelerdeki isyancıların alternatif ritüelleri, borç erteleme kimliğine sahip gençleri harekete geçme kıvamına getiriyordu. Ülkemizdeki gençler ise cazibesine kapıldıkları bu hareketlerden mahrum kalıyordu. Çok geçmeden üniversitelerdeki işgal hareketleri filizlenmeye başladı. Boğaziçi Üniversitesi'ndeki Starbucks işgal edildi. İşgali gerçekleştiren öğrencilerin taleplerine baktığımızda okuldaki sistemin temel hatalarıyla ilgilenmediğini görüyorduk. Talepleri, eğitim hayatlarını daha düzenli, daha adil bir hale getirmek uğruna değildi. İçemedikleri kahvenin, oturamadıkları sandalyelerin derdine düşmüşlerdi. Boğaziçi'ndeki bu olay başka üniversitelere de imrenme yolu ile sirayet etmişti. Üniversitelerde kantinler işgal edildi ama talepler, çay, çorba ücretlerinin düşürülmesinden öte gidemiyordu.

Sosyal hayattaki ufak tefek pürüzlere karşı tavrı almanın risksiz ve kolay bir tarafı vardır. Kimsenin tavuğuna kıst demeden, kapitalist şirketlere karşı birkaç masum eylem yapmak bütün ülkelerde meşrudur. Talepleriniz, Unabomber Manifestosu'ndan hallice dahi değilse eylemlerinize muhakkak tolerans gösterilecektir. İsyanların dünya genelinde popülerleşmesi ülkemizdeki eylemlere katılımın yüksek olmasını sağladı. Derken dört bir tarafı eylemlerle çevrili ülkemizde Gezi Parkı eylemleri patladı. Diğer ülkelerdeki eylem hareketiyle bizimkinin arasında fark vardı; insanlar işten çıktıktan sonra eylemlere katılabiliyordu. Ortaya, eylemden doğma isyandan bozma bir şey çıkmıştı. Gezi Parkı eylemleri bu yüzden komik sloganlar atmaktan, barikat kurmaktan, parklarda toplanmaktan ibaret kaldı. Facebook, Twitter ve Youtube'da fenomen olmak için mizah yeteneğini geliştiren internet nesli, komik sloganlara/duvar yazılarına imza atarak işgüzarlığıyla övündü. Bir tarafta sadece hükümetin uygulamalarından rahatsız olan ama düzenin başına bir iş gelmesinden korkanlar, öte tarafta Mustafa Kemal'in askerliğini üstlenip sloganlarla rejimi savunmaya çalışanlar, bir başka tarafta ise isyan modasında savrulup internette fors yapmak isteyenler ve çok başka bir tarafta da (çok küçük bir kısım) hükümete gününü göstermek için güvenlik güçleriyle çatışanlar vardı. Bir de evinden hiç çıkmayıp çapulculuğu pencerede üstlenen tencere tavacılar vardı. Böyle ideolojik yelpazeye sahip bir hareketin amacı da yelpaze gibiydi. Neredeyse her eylemcinin farklı bireysel isteği vardı. Herkesi tatmin edecek bir sonuç çıkmayınca harekette çözülme yaşanacağı barızdı. Küllerinden doğmak için eylül ayını bekleyen direnişçiler, Gezi ruhunu canlandırmak ümidiyle tekrar meydanlara çıksa da çabaları sonuç vermedi. Tüketmeye alışmış olan Türkiye halkı "İsyân"ı da tüketti, sıkıldı. Eylemlere, modası geçmiş bir ayakkabıya baktığı gibi bakar oldu.

Forumlardaki Durum

Olayların amacı konusunda kimsenin bir fikri olmadığını aktif direniş bittikten sonra parklarda yapılan forumlara katıldığımda anladım. Ağaçların kesilmesine direnmeyle başlayan eylemler, muammaya doğru sürüklenmişti. Parklardaki forumlarda uyulması gereken kurallar oluşturulmaya başlanmıştı. İçki içmek yasaklanıyor, alkış yerine elleri havaya kaldırarak sallama, katıl-

madığın düşünceleri elinle x işareti yaparak protesto etmek gibi yeni bir kültür oluşturulmaya çalışılıyor, siyasi temsilci çıkarılmasının gerekliliği öğütleniyordu. Yakın zamanda forumlara “taraf olmayan bertaraf olur” anlayışı hâkim olacak gibiydi. Forumların birinde (Ankara Ahmetler Postahanesi yanındaki parkta) üç saat sadece “İnternette açacağımız blogun adı ne olsun?” başlıklı konu tartışıldı. Başka bir forumda (Kuğulu Park Formu), akademisyenlerin, kalabalığın anlamayacağı kelimeleri itinayla seçtiği ve okullarındaki hocalarını teşrif etmeye zorlayıp kuramsal boyut da kazandırılması gerektiğinin konuşulduğu bir ortam vardı. Forumlara katılanların büyük kısmı, zihnindeki direnişçi imajını yakalamaya çalışıyor gibiydi. Hükümeti yozlaşmakla itham edenler aynı çıkmazın içine sürükleniyordu.

Mutlu Son

Eylemler en çok şiddet kullanımını tekelinde bulunduran güvenlik güçlerinin ekmeğine yağ sürdü. Şiddet, eylemlere katılan katılmayan herkes tarafından kanıksandı. Otuz yaşına ulaşamamış gençler öldü, gözler yuvalarından çıktı, sigara dumanından dahi etkilenenler biber gazını ciğerlerine doldurmak zorunda kaldı. Gözünü biber gazı dumanı bürümüş olanlar, güvenliğin hayati bir önem taşıdığı gerekçesine dayanarak polis alımı kontenjanını yükseltti, bazıları da ölen gençlerin kanlarının yerde kalmaması için and içilmesi gerektiğine inandı.

Göstergelerin isyanın moda olduğunu işaret edişini olayların içindeyken de görebilirdik. Tarihi boyunca neredeyse hiçbir şey üretmemiş, emekliliğe güdümlenmiş bir toplum rahatını bozup da isyan üretmezdi. Herkes kapısının önünde eylem yaparsa devrim olacak zannedildi. Polislerin önüne barikat kurup direnen gençlerin arkasına sığınıp pencereden, internetten (güya) destek olmaya çalışıldı. Sadece bankaya borçlarından, çocuğunun okul masraflarından bunalan, mezun olduktan sonra KPSS sınavını kazanamayıp işsiz kalacağından korkan vatandaşlar stres atmaya çalışmıştı, hepsi buydu. Bunların hepsi olurken, gökten “altı” gaz bombası kapsülü düştü, Türkiye halkı da kerevetine çıktı ve Gezi Parkı eylemlerinin de modası geçip gitti.

Ankara Gezi'sinden Sahneler

Ali Çetin

Sahne bir: Gezi Parkı'nda çadırların yakıldığı günün ertesi. Yer Kızılay Ankara: Polis, Meydan'a konuşlanmış. Kızılay Meydanı dört bir koldan sarılmış. İzmir Caddesi'ni üstten birbirine bağlayan köprü, halkın sınır çizgisi. Polis saldırısına ve tutuklanma dalgasına karşın kaçış yönleri açık. Polis Güvenpark önünde halkı meydana sokmamak için durmadan gaz fişekleri atıyor. Gelen fişekleri alıp geri gönderiyoruz. Üst taraftan helikopter yukarıdan halk üzerine gaz bombaları sıkıyor. Yukarıdan gelen fişeklere karşı savunmasızız. Cadde başındaki koca çınar kafalarımızın delinmesini önlüyor. Bombalar binaların çatılarına düşüyor. Yoğun duman binaların çatısından yükseliyor. Biz meydana girmeye, polis sokmamaya çalışıyor. Halk içinde "sol" akımlar politik olarak hâkim durumda. Daha çok diktatörlükle, devrimle, isyanla ilgili sloganlar atılıyor. Ama buna rağmen on-on beş kişilik ülkü ocakları flamasıyla gelmiş bir grup var. Hemen İzmir Caddesi çıkışında kümelenmiş. Atatürk'le ilgili slogan atıyor veya kahrolsun diktatörlük sloganlarına eşlik ediyorlar. Kimse onlarla ilgilenmiyor. Onlara yakın yerde İşçi Partisi'nden tanıdığım bir grup var, oldukça kalabalık. Tanıdıklarımınla selamlaşıyoruz. Herkeste aynı heyecan: "Kızılay'a girelim". Çankaya yönü Yüksel Caddesi'nden Meşrutiyet'e, oradan Yargıtay önüne kadar kitle tarafından sarılmış. Özellikle Yüksel ile Meşrutiyet Caddeleri arasında şiddetli çatışma yaşanıyor. Atılan gaz bombaları orta refüjdeki "fişkiye-li" havuzlarda boğuluyor. Halk Çankaya'ya gidiş şeridinde, polis

Milli Eğitim Bakanlığı ile Güven park köşesine kadar çekilmiş. Bazı polislerin ellerinde silahlar çıplak. Şiddetli gazdan kimse kimseyi görmüyor. Kolej'den Kızılay'a gelen yol ise Soysal Pasajı önünde kesilmiş. Çatışmalar dört koldan sürüyor. Örgütlü sol hareketler en önde. Taş, toprak, çöp ne bulursa polise fırlatıyor. Polis tutunmakta zorlanıyor. Kaskını bırakıp kaçan bir polisin kaskı bir gencin başında. Batıkent'ten tanıdığım bir gencin elinde polisin kaçarken bıraktığı kalkan, sürükleyerek dolaşıyor. "Ne yapacaksın onu?" diyorum "Bilmiyorum, ateşe attım yanmıyor, kırılmıyor da" diyor. Amaçsızca ön cephe gerisinde, köy yerinde çocukların ölü bir kediye kuyruğunda tutup sürükledikleri gibi peşinden sürüyerek dolaşıyor. Biraz sonra ön saflardan iki genç geliyor, kalkanını "ödünç" istiyor. Çöp konteynırı ve büyücek bir tahta parçasından oluşan ön barikatta ya da "ileri direnişçi karakolunda" Başbakanlığın köşesine kadar gerilemiş ve sıkışmış polisle "taş-gaz fişegi oyunu" oynayanlara yeni bir savunma materyali olarak yerini alıyor. Halk dört koldan bastırıyor Kızılay Meydanı'na girmek için. Akşama doğru "Meydan düşüyor". Herkes tanıdık tanımadık birbirini kutluyor. Kucaklaşanlar, şakalaşanlar, meydana toplanmış çöplerden oluşan "devrim ateşi"nden atlayanlar ve öpüşenler... Parmaklar durmadan mesaj ve fotoğraf paylaşıyor.

Sahne iki: Haziranın ortaları. Günlerden Pazar. Halk Ziya Gökalp Caddesi başına kadar gelmiş. Polis barikatı üç TOMA ve iki akrepten oluşuyor. Ön tarafta iki sıra halinde çevik kuvvet polisi. Kaskları yerde. Rahat ve gevşekler. Günlük işleri için geçen ya da sadece görme merakı olan insanlar polis duvarının önünde geçiyor. Kimileri polisle sohbet halinde. Halk polise 20 metre mesafede. Ön tarafta olanlar daha uysal, çoğu genç. Birçoğunun ellerinde Atatürk resmi bulunan Türk bayrakları var. Örgüt bayrak ve flamaları görülmüyor. İki bin kişi kadar her tip ve sosyal sınıftan insan var. Halk daha yoğun olarak Sakarya Köprüsü'nden sonra yığılmış. Gündelik işlerinde olan gençler, kadınlar, öğrenciler çoğunlukta, orta yaşta insanlar azınlıkta. Sloganlar siyasi özden kısmen yoksun. Barikatın önünde 20-25 yaşlarında bir genç. Etrafında kendinden daha küçük 3-4 kişi. Öndeki genç polisle sohbet halindeler. Ara sıra arkaya dönüp "Mustafa Kemal'in askerleriyiz" sloganı atıyor. Bu kez elimde bir fotoğraf makinesi ilginç kareler bulmaya çalışıyorum. Özellikle polislerin yüzlerine ve davranışlarına dikkat etmeye çalışıyorum. Amirleri dahil po-

lislerin hepsi genç. Son dönemde işe alındıkları belli. Kimilerinin parmaklarında geniş gümüş alyans yüzükler. Cemaatin bilinen simgesi. Bu polislerin herhangi bir sosyal olayda “tarafsız” olamayacağı ve sosyal olayın bir tarafı olacağı o kadar açık ki! Onların yüzüne bakan ya da yanında sadece beş dakika sohbetlerine kulak kabartan uzman olmayan bir kişi bile bunu anlayabilir. Bunlar “devleti belli kuralara uyarak korumak” lazım diyen klasik anlayıştan fersah fersah ötedeler. Birisi kendisinden elli metre kadar ileride kitle içerisinde durmuş bir genç kıızı işaret ediyor yanındakine. “Yav! Diğerleri geri çekilsin de şu kıza yer açsınlar biraz daha öne gelsin” deyip sırtıyıyor.

Polis şeflerinden biri, barikatın önünde sohbet ettiği gence talimat veriyor. “Çok yaklaştılar, geri çekilsinler”. O da yanındaki yardımcılarına dönüyor, halkı 5-6 metre geriye çıkması için kimini konuşarak, kimini hafifçe iterek geriye sürüyor. Arkaya doğru gidiyorum. Üst geçit köprüsünün altında ve arkasında toplanan halkın öndeki muhabbetlerden haberi yok. Kendi arasında sohbet ediyorlar. Sloganlar başladığında sohbeti bırakıp sloganlara katılıyorlar. Etrafta tanıdık bazı yüzler arıyorum. Kimse yok. Örgütler yok. Ortak özellikleri genç oluşları, erkekler sayıca fazla olsa da kadınların da ciddi bir ağırlıkları var. Sloganlar daha çok laiklikle, Atatürk’le ve bazen de baskılarla ilgili. Sol sloganlar yok.

Bir müddet sonra poliste hareketlenme başlıyor. Önce gaz maskeleri takılıyor. Halk huzursuzlaşıyor. Ardından anons geliyor: “Dağılın!” Halk buna “yuuh!”larla karşılık veriyor. Sonra akrepten ilk gaz bombası fırlıyor. Üç beş dakika içinde cadde boşalıyor. Yüzlerce kişi ara sokaklara girip gazdan kaçmaya çalışıyor. Akrep, TOMA ve polis ortak saldırısı başlıyor. Aslında ortada direnen yok, herkes kaçma derdinde. Ama polisin derdi “dağıtmak” olmaktan çoktan çıkmış. Ara sokaklara giren akrepler ikiden fazla gördüğü herkese gaz fırlatıyor. Kaçanlar Kolej’e kadar kovalanıyor. İki bin kişi artık yok. Sokalar onları yuttu. Polis ara sokaklarda “direnişçi” arıyor. Akrepler dar sokakların başlarında 10-15 metre içeri girip rastgele birkaç gaz salladıktan sonra sonraki sokağa geçiyor. Belediye araçlarından yazın sivrisinekler için sıkılan ilaç misali sokaklar göz yaşartıcı gazla dezenfekte ediliyor. Sürülen halkın bir kısmı ile birlikte Kolej kavşağından geçip Seyranbağları’na doğru dönüyoruz. Susadım. Su almak için bir pidedi dükkânına giriyorum. O esnada küçük bir kalabalık

slogan atarak pidedici önünde geçmekte. Aşağı sarkık bıyıkları ile dükkân sahibi gruptan arkada kalan bir gence küfrediyor. Adamı susturmaya çalışıyoruz, genç tek başına. Araya giriyorum. Anlatmaya çalışıyorum haktan hukuktan bahsederek. Sarkık bıyıklı faşist olduğu anlaşılan adam efelenmeye devam ediyor. Genç koşarak uzaklaşıyor ve iki dakika sonra arkadaşları ile geri dönüyor. Dükkân çalışanları bu kez kavga ayırıcı olarak ortada. Sorun büyümeden kalabalık tekrar uzaklaşıyor. Yalnız kalan adam bu kez eline satırı alıp bana yöneliyor. Çalışanlar yine devrede. “Abi arkadaş bir şey yapmadı, o gruptan değildi” babında yatıştırmaya çalışsa da az önceki efelenmeyi kalabalık gelince sürdüremeyen adam “erkekliğini” kurtarmak için bana hücumda. Fazla uzatmadan uzaklaşıyorum.

Sahne üç: Haziranın son haftasında Kuğulu Parktayız. Akşam olmakta. Evveliden beri parkın sahipleri her zamanki yerlerinde. Direnişin bir çeşit aristokratları artık onlar. Toplanan kalabalığın içine pek karışmıyorlar. Yerlerini muhafaza ediyorlar. Kuğulunun cadde başı yavaş yavaş yükünü alıyor. Akşam karanlığı çöküyor. Kalabalık karanlıkla birlikte daha da artıyor. Sloganlar daha çok laiklik ve demokrasi üstüne. Atatürk’le ilgili sloganlar da etkin biçimde atılıyor. Her kesimden insanlar var. Örgütlü insan sayısı oldukça az. Atatürklü bayraklar dışında ve park sakinlerinin kartonlara yazıp isteyen istediğini seçtiği el pankartları dışında hiçbir örgüte ait pankart, flama ya da işaret yok. Beşiktaş atkı ve formları birer bayrak misali dalgalanıyor ve çok da prestijli. Çarşı amblemliler en revaçta olanlar. Çok geniş bir sempati görüyor. Çankaya’nın, Oran’ın, GOP’un “burjuva bebeleri”, çevrenin kapıcı eşleri ve çocukları, orta sınıf mensupları, memurlar, öğrenciler, işsizler, ev kadınları, bohemler, hippivari takılanlar... Herkes omuz omuza. Parası olanların ellerinde bira şişeleri. “Kıtır”da ayaküstü atıştıranlar şişe biraları ile kalabalığa karışıyor. En çok da seyyar biracılar iş yapıyor. Bazılarının polis olduğundan şüpheleniyorum ama delilim yok. Kalabalık saat 10:00’a doğru artık Tunalı Caddesi’ni kesmeye başlıyor. Önce bir şerit, ardından ikinci şerit kapatılıyor. Lüks araçlar korna çalarak direnişe destek veriyor. Tampon tampona lüks cipler protesto ve “direniş” kuyruğunda. Sonra diğer şeritler de kapatılıyor. Halk tümüyle caddede artık. Maç meşaleleri ortalığı sarı-kırmızı ve beyaz renklere, dahası dumana boğuyor. Yarım saat sonra helikopter yukarıdaki turuna baş-

lıyor. Kuğulu üst kavşağında bekleyen TOMA'lar harekete geçiyor. "TOMA geliyor" sesleri kitlenin yan sokak başlarına doğru yoğunlaşmasına yol açıyor. Ardından gaz bombaları ve kimyasal sular dökülmeye başlıyor. Kalabalık "helikoptere dikkat!" diye bağıyor. Helikopterden atılan gaz bombaları yer çekiminin gücü ile daha da hızlanarak halkın kafasına doğru hızla geliyor. Ortalık can pazarı. Halk "Başkan babamızın" annesi ile ilgili "iltifatlara" başlıyor. Düşen her bomba "kahrolsun diktatörlük" sloganlarına can veriyor. Hemen yanıma yukarıdan bir bomba düşüyor. Alıp atacak yer yok, her yer insan. İkinci bomba on yedi yaşlarında sarı saçlı bir kızın başına isabet ediyor. Kız kanlar içinde yerde. Kalabalık içinde tanıdık bir ses cep telefonu ile bağırarak konuşuyor. Bağırان acılı adamı görüyorum. İktidarın resmi propaganda televizyonunda yapmış olduğu bir programa iki kez beni konuk eden bir yapımcı. Yol hikâyeleri anlatan meşhur televizyoncu. Belli ki kızın yakını, bağıra çağıra polis merkezine küfrediyor. Ambulans istiyor. Kontrolden çıkmış duyguları ile kendi kimliğini de bağıyor, polislerin "anasının hatırını soran" tümceler bolca ortalığa dökülüyor. Fotoğraf makinemin video kaydı çalışıyor bu kargaşada. Ambulans gecikiyor. Kan kaybetmeye devam eden genç kız özel bir araçla hastaneye gönderiliyor, televizyoncu arkadaş yanında. "Oysa sadece olaya bakmaya gelmişlerdi. Kenarda sloganları ve kalabalığı seyrediyorlardı. Gaz fişegi de adres sormadı, genç bir beyne kitlendi. Yan sokakta bulunan bir otelin sokak duvarına sütler, küçük atıştırmalıklar, meyve suları, sular konmuş; isteyen alıyordu serbestçe. Gaz bulutu ile birlikte otelin kapı görevlisi elinde kocaman, sıvılaştırmış ve sulandırılmış bir "Talcid" spreyi ile geliyor. Yanan gözlere bir parça serinlik ve huzur, en çok aranan şey. Gönüller otele aşkla doluyor. Gaz bulutu ve TOMA saldırısı akabinde polis timleri yine ara sokaklarda "direnişçi" avında. Oysa direnen yok zaten. Herkes bir yana savrulmuş. Cep telefonları işlemiyor. İnsanlar yanındakileri arıyor. Gözaltına alınmamak, tutuklanmamak ve yaralanmamak, asıl dert haline geliyor.

Uzun yıllar ülke bugünlere darbe-şeriat ikilemi arasında çok ciddi bir basınçla geldi. 2002 yılından bu yana AKP hükümetlerinin Atatürk'ün kurduğu Cumhuriyet'in temel değerlerine saldırısı kontrol edilemez boyutlara ulaştı. Hergün göstere göstere, alıştıırılarak, "Türkiye İslam Devleti" "demokrasisine" adım adım yaklaştıırıldı. Laik, demokratik ve sosyal bir hukuk devleti olması gereken Türkiye "şimdilik" ılımlı İslam devletine dönüştürölme

yolunda kararlılıkla yürüdü. Gençlik “dindar ve kindar” anlayışla yetiştirilmeye çalışılırken “İslamcı gençlik” sürekli “kinini unutmaması” için uyarıldı. Laiklik şeytanlık olarak görüldü. Aleviler “kafir ve sapkın” olarak nitelendi. Kadının zaten adı yoktu, üstüne bir de “sırtında sopa, karnında sıpa” üstelik en az “üç sıpa” teorisiyle iyice baskılanmaya çalışıldı. Boşandığı karısının bile başka adamlarla evlenmesi, “malının elinden alınması” anlayışında olan “erkekçiklerce” ölüm nedeni sayıldı. Yeni İlmli İslam Cumhuriyeti’nin yetkilileri, mahkemeleri, yargıcıları, savcıları buna hoşgörü ile yaklaştı.

Oruç tutmuyor diye palalı saldırıya uğrayan üniversitelileri, el ele tutuşmasınlar veya yan yana gezmesinler diye kameralarla donatılan üniversiteleri, topluma normal olarak kabul ettirilmeye çalışıldı. Demokratik haklarını kullanan öğrencilerin üniversiteleri ile ilişkisi kesildi, üniversite yönetimleri iktidar karşısında “hazır ol”a geçip polislerin yanında özel güvenlikçileri de öğrencilerin üzerine saldı. Kendi yaşam tarzını ve kendi mezheplerini, inançlarını toplumun tamamına dayatan ve gittikçe dizginlenemez biçimde saldırganlaşan AKP iktidarı ve yandaşlarını kendi ekonomik-politik çıkarlar koalisyonunu güçlendirmek yolunda burjuvazinin bir kısmına –koşulsuz şartsız biat etmeyenlere de– karşı saldırıya geçti. Onların egemenlik ve etki alanları ile ekonomik faaliyet alanlarını kendi yandaş sermaye şirketlerine devretmeye başladı. Muhalefet ise sanki olaylarda kendisinin hiç suçu yokmuş gibi davrandı. Hangi demokrasi kaldıysa demokrasiyi kurtarma peşinde. Sanki bu hükümete kendileri meydan vermemiş, sanki bugün yine AKP’nin birinci parti olmasının sorumlusu kendileri değilmiş gibi vurdum duymazlık içindeler. Halkı örgütlemek, kitleleri toplamak yerine AKP’nin belirlediği gündem peşinde “politika yapma” aymazlığında. O nedenle halktan yana, kitlelerden yana hiç dönmüyorlar. Kitlelerin taleplerine kulaklarını tıkamış, kendi küçük dükkânlarında particilik, parlamentoculuk oynuyorlar. AKP’nin iktidara gelişinin ana unsurlarından birinin kendileri olduğunu unutmuşlar. Mevcut düzene alternatif olma tezini yok sayıp alternatif olmaktan köşe bucak kaçmaya çabalıyor. Sağın alternatifinin işçi sınıfına dayanan toplumun normalleştirilmesi ve demokratikleştirilmesi olduğu gerçeğini bir yana bırakıp sağcılar örgütlemeye çalışıyorlar. Bu iktidarın yerleşmesi için uyduruk sebeplerle anayasa değişikliği yaparak şimdiki “hükümetin başını” kendi elleriyle parlamentoya sokma günahlarını unutmuş, kitlenin de unuttuğunu var sayarak orta-sağla iktidar yolu arıyorlar.

Muhalefet partileri yüzlerini sola, kitlelere döndürmek yerine, sermayeye yönelik politika yapma derdinden, politik körlükten çıkmıyor. Sanki Türkiye burjuvazisinin demokrasi geleneği varmış gibi. Onlar da biliyorlar ki Türkiye burjuvazisi asla kendi gücü ile sermaye birikimi sağlayamadı. Devlet fideliğinde, özel bakım odalarında doğdu ve büyüdü. Ama marazlı halinden hiç kurtulamadı. Eskiyle-yenisıyla devleti, yani halkı soyarak sermaye birikimi peşinde oldu. Hâlâ devleti, yani halkı soyarak büyüme peşindeler. O nedenle en büyüğünden en küçüğüne kadar Türkiyeli burjuvazi “iktidar kuşudur.” İktidarda kim varsa ona serenat yapar, ona şarkı söyler. İktidarda İslamcı-faşist diktatörlerin, darbecilerin veya ırkçı-şeriatçıların olmasının onlar açısından hiçbir farkı yoktur. Onlar için önemli olan iktidar ağacının dalında olmaktır. Muhalefet olanlar bu gerçeği bir türlü algılamadı ve algılamıyor.

İşte toplumun böylesine baskı altına alındığı, muhalefetin yok olduğu on yılda ülke Gezi’ye geldi. Kitleler umutsuzluk içinde tepkisini kanalize edecek bir “muhalefet partisi” bulamadı. Sosyalist partiler ise hiçbir zaman kitlelerin umudu olmadı. Bunu çeşitli teorilerle, doğu toplumlarının yaşam refleksleriyle, Müslümanlığın Doğu toplumları üzerindeki kaderci etkileriyle açıklamaya çalışsalar da asıl yetersizliğin ve yeteneksizliğin kendilerinde olduğu gerçeğini bir türlü kabul edemediler. Böylesi bir ortamda kitleler örgütsüz kaldı. O nedenle Gezi olayları, örgütsüz kitlelerin kendiliğinden bir tepkisi ve üzerindeki deli gömleğini atmaya kalkışması hareketidir. Ama asla bir “devrim” hareketi değildir. Bu nedenle iktidar hedefi olmamıştır, olamamıştır. Bu nedenle de ilk günde en ilkel biçimde taş ve toprakla polisle çatışan ve kendini savunan kesimler bile “tu kaka” edilmiştir. Bunun bir meşru müdafaa olduğu gerçeği dahi yok sayılmıştır. Yukarıda anlatmaya çalıştığım ve şahit olduğun sayısız sahneden seçtiğim üçü bunun kanıtıdır. Bugün Gezi olayları nedeniyle hâlâ örgütsüzlüğün ve kendiliğinden hareketin kutsanması yapılmakta ve örgütsüzlüğe marifetmiş gibi destanlar düzülmektedir.

Eğer olaylara sınıf temelinde değil de düzenin değişmesi talebini içermeyen “yakınma” yönünden bakarsanız, sol sloganların olmaması, kitlenin politikleşmemesi, kapitalizmin asıl sorunun kaynağının olduğunun görmezden gelinmesi, AKP iktidarının küresel kapitalizmin ve Türkiye burjuvazisinin iktidarı olduğu gerçeğinin üstünün örtülmeye çalışılmasını bu nedenle de sos-

yalist taleplerin Gezi Direnişi'nin ana talebi olmadığı gerçeği ile övünebilirsiniz. Bu açıdan bakarak kutsayabilirsiniz. Çünkü iktidarın alaşağı edilmesi ve yerine sosyalist bir iktidarın gelmesi hedefini içermeyen her hareket burjuvazinin değirmenine su taşır. Bu anlamda Gezi Direnişi bir kendiliğinden kitle harekettir. Kendiliğinden kitle hareketleri saman alevi gibidir; aniden parlar, parlak ışık verir, yalım yalım yanar ve söner. Ateşi kalıcı tutmanın yolu onu örgütlemekten, akacak doğru bir yatak göstermekten geçer. Bu ise onların taleplerine ve çıkarlarına yanıt vermekten, yani kitleleri kapitalizmin alternatifi bir siyasal sistemle örgütlemekten geçer. Örgütlemek ise bireysel bir iş değil, bir örgüt ve örgüt içinde iktidar hedefi ve gerçek alternatif hedeflerle örgütlenme işidir. Seksenler dönemi örgütleri ve örgütlenme anlayışlarını artık terk edip işçi sınıfının, emekçi kesimlerin üretim süreçlerindeki yeni rollerine, kültürlerine ve algılarına uygun ve sınıfın, gençliğin, dışlanan ve şikâyet eden tüm kesimlerin ortaklaşacağı örgütler kurmak vaktidir. Gezi olaylarından çıkarılacak dersler var, fakat bu dersleri örgütlenmeye aktarmadan yapılacak girişimler “hoş” bir girişimden öte gitmeyecektir. Örgütsüzlüğe tapınmaya en kısa sürede son vermek ve kendiliğinden akan hareketi örgütlü bir mecraya sokmak, düzenden şikâyet eden her bireyin artık kişisel sorumluluğudur.

Direnenlerin Pedagojisi:
Gezi Okulundan Öğrendiklerim
(9 Haziran 2013)¹
Ayşe Gül Altınay

Gezi bir okul. Paulo Freire'nin yıllar önce *Ezilenlerin Pedagojisi*'nde hayalini kurduğu cinsten bir okul. Herkesin herkesten öğrendiği, içindeki gücü ve yaratıcılığı keşfettiği, eşitlenmenin ve dayanışmanın sıcaklığını hissettiği, her türlü iktidarın her an sorgulandığı, yeni ilişkilerin kurulduğu, yeni dillerin ifade bulduğu bir okul. Tam da “okul”un olması gerektiği gibi bir okul. Brezilya'nın sınıfsal ve kültürel uçurumlarına cesaret ve inatla meydan okuyan Paulo Freire, ezilenlerin tek çıkışının “eleştirel pedagoji” diye tanımladığı bu tür bir öğrenme, yaratma, üretme sürecinden geçtiğini savunmuştu. Freire'ye göre eleştirel pedagoji aynı zamanda umudun pedagojisi, umudun siyasetiydi.

Gezi Parkı'ndaki ağaçlara sarılarak, yanlarında nöbet tutarak bize umudun ne kadar güçlü bir siyasi araç olduğunu gösteren Taksim Dayanışma aktivistleri en beklenmedik ve en gerçek dönüşüm süreçlerinden birinin ışığını yakmış oldu. Yüzbinlerce insan o ışığın sıcaklığına, saflığına, gerçekliğine çekildi ve hep birlikte Gezi'yi ıslıl ıslıl yaptı.

Evet, çok gaz yedik, çok korktuk, sevdiklerimiz ve kendimiz için çok endişelendik ama hep birlikte insanlık tarihine müthiş

1. Bu yazı ilk olarak 11 Haziran 2013'te Bianet'te (<http://www.bianet.org/bianet/toplum/147466-direnenlerin-pedagojisi-gezi-okulundan-ogrendiklerim>) ve daha sonra da *Eleştirel Pedagoji*'de (Sayı 28, Temmuz-Ağustos 2013) yayınlanmıştır.

bir çentik attık. Çok az kişiye nasip olan cinsten bir okul yarattık. Henüz bu okuldan geçmemiş olanlar korkmayın, siz de yaklaşın, ihtimal o ki hem şaşıracak hem beslenecek (her anlamda!) hem güçlenecek hem umutlanacak hem mutlu olacaksınız; kendinize, geleceğe, insanlığa dair inancınız tazelenecek ve kendinizi hiç hissetmediğiniz kadar “evinizde” hissedeceksiniz.

Gezi’nin tek bir hikâyesi yok, olamaz. Herkesin Gezi’si kendine. Benim yazacaklarım da benim Gezimin, Gezi’den öğrendiklerimin hikâyesi. (Lütfen siz de sizinkini yazın, mutlaka yazın; hep birlikte hiç yazılmamış bir tarih yazalım. Aynen Gezi gibi çok sesli, çok dilli, çok katmanlı ve çok eğlenceli olsun!)

İnşaat Değil İnsan-Hayvan-Çevre:

Yaşama ve Yaşam Alanlarına Sahip Çıkmak

*Satamayınca gölgelerini sattılar ormanları
Devirdiler kapadılar sinemaları meydanları
Her taraf AVM’den geçesim yok bu köprüden
N’oldu bizim şehre n’oldu hormonlu bina doldu
Aman aman bıktık valla, aman aman şiştik valla
(Kardeş Türküler, “Tencere Tava Havası”)*

“Yolda bize eşlik eden Beşiktaş sahilinin martılarına ve gölgesini bizden esirgemeyen ağaçlara teşekkür ederiz.” (Çarşı ve Forza gruplarının “Sen de sarılacak bir ağaç bul” bildirisinden)²

Gezi Parkı Direniş’inin çıkış noktası parkın ve ağaçların korunması oldu. Ağaçlara sarılarak, bedenini buldozerlerin önüne koyarak direndi insanlar. İnsanların nefes alacağı yeşil alanların, ağaçların korunmasını savunanlar, günler süren gaz saldırısı karşısında hem tanımadığı başka insanlara hem de sokak hayvanlarına sarıldı, kol kanat gerdi. “Doktor yok mu? Acil doktor aranıyor” duyurularının arasına sıklıkla “acil veteriner aranıyor” duyuruları da karıştı; cankurtarıcı görevi gören Talcid’li sivil gaz karşısında ne yapacağını şaşırmış köpekler ve kedilerin de yüzlerine, gözlerine sürüldü; pek çok köpek yaralananların can dostu oldu. Buldozerlerden son anda kurtarılmış ağaçlar ise gaz bulutları altında yaşanan bu insan-hayvan dayanışmasının tanığı ve evsahipleriydi.

2. <https://twitter.com/Forzahaber/status/342608168758673409/photo/1>

Gezi Parkı sakinleri, “inşaat değil insan-hayvan-çevre” derken bu birlikteliğin ne kadar tamamlayıcı, güçlendirici, besleyici olduğunu göstermeye ve yaşatmaya devam ediyor. Önümüze koydukları kritik sorulardan bazıları şunlar: Hayvanları yok saymadan ve yok etmeden, çevreyi talan etmeden yaşam alanları kurmak mümkün değil mi? Neden inşaat? Neyin inşaatı? Kimin yararına, kimin çıkarına? Kim adına ve kim için?

Pek çok doğal alan için bu soruları sormakta geç kalmış olabiliriz ama eğer şimdi sormazsak ısrarla sormaya devam etmezsek bizi geri dönülmez yıkımlar bekliyor.

Birikim dergisinin Ekim 2011 tarihli “İnşaat ya Resullullah” dosyasında çarpıcı veriler ve analizlerle gösterdiği gibi AKP iktidarının ekonomik ve sosyal politikalarının merkezinde bir inşaatlaşma süreci duruyor ve bu süreçten payını almayan yok. Orman alanları ve deniz kıyıları büyük bir hızla ve şehvetle (Tanıl Bora) inşaata açılıyor; Kaz Dağları’ndan Fırtına Deresi’ne, Munzur Vadisi’nden Hasankeyf’e kadar pek çok yer tarihi veya doğal SİT alanı iken veya olması gerekirken iş makineleri ve zehirli kimyasallarla hızla yok ediliyor. Türkiye çapında lisans verilmiş 2000’den fazla HES aynı zamanda küçük çiftçiliği ve tarımsal üretimi tehdit ediyor. HES’ler elektrik üretiminden ziyade hem temiz su kaynaklarını ticarileştirmenin hem de tarımı endüstriyellemenin yolunu açmış oluyor.³ Kendi derelerinin suyunu satın almak zorunda kalacak olan köylülerin, küçük üreticilerin tarımsal üretime devam edemeyeceği aşikâr. Küçük üreticiliğin yerini almaya başlayan “büyük”, endüstriyel tarımın da köylüleri kendi topraklarında işçileştirmesi veya köyü ortadan kaldırması bir yana, yediklerimiz ve sağlığımız üzerindeki olumsuz etkileri GDO tartışmalarıyla biraz olsun gündeme geldi. Ama henüz ancak buzdağının ucunu görebiliyoruz.

Nükleer santrallerin devasa risklerini; madenlerin ve taş ocaklarının suya, toprağa, havaya verdiği dönüşü olmayan zararları; Kanal İstanbul’un yaratacağı tehlikeli yerel iklim değişikliği ve doğal yıkımı; üçüncü havaalanı ve üçüncü köprüyle İstanbul’un son kalan orman ve su alanlarının yol ve yapılaşmaya açılması- nın sonuçlarını dile getirmeye çalışanların ya yok sayıldığı ya da aşağılandığı birkaç yıl geçirdik. İknaya çalışmaya dahi tenezzül

3. <http://www.suhakki.org/2011/11/turkiye-de-hidroelektrik-santraller-ve-tarim/#.UbQ-bL-0Xx5>

etmeyen, “bunlar yapılacak” diyen bir iktidar ve liderlik resmi çizildi. “Bu tür mega projeler ancak diktatörlüklerde, Körfez ülkeleri gibi otokratik rejimlerde mümkün olur, orada da sonuçlarının ne olduğunu görüyoruz” diyenler ise marjinal ilan edilip susturuldu.

Bu “çılgın” mega projelerin, insanların hayatı ve kent yaşamına vurduğu darbeler de büyüklüğüyle orantılı oluyor. On yıllar, hatta kimi durumlarda yüzyıllar içinde örülmüş kent hayatları, mahalle kültürleri bir bir yok ediliyor. Sulukule’nin Romanlardan arındırılması ve “soylulaştırılması” bu sürecin en görünür ifadelerinden biri oldu. Tarla başı’nın zorunlu göç, yoksulluk, toplumsal dışlanma sonucu oraya sığınmış ve birlikte hayat kurmuş sakinleri, pek çok başka mahallede olduğu gibi yerinden oldu, kendilerini Bezirganbahçe veya Kaya Şehir gibi kentin çeperlerinde, toplumsallaşmayı imkânsız kılan uydu sitelerde buldular. Antropolog ve sosyologlar (Aslı Odman, Ayfer Bartu, Ayşe Öncü, Bedia Yılmaz, Biray Kolluoğlu), şehir planlamacıları ve mimarlar (Mücella Yapıcı, TMMOB), sivil toplum kuruluşları, Yaşar Adanalı gibi genç kent araştırmacıları ve aktivistleri⁴ bizi yıllardır uyarıyor: Bu tür uydu kentlerle insanların birbirinden ve kentten sınıfsal ve kültürel olarak koparılması toplumsallığı yokettiği gibi her türlü dışlanmanın, öfkenin ve şiddetin de önünü açıyor.

Gezi Parkı Direnişi “inşaat, inşaat, inşaat” diyen ve hiçbir itirazı kaale almayan iktidarın karşısına doğa ve hayvanlarla birlikte yaşayan “insan”ı, sınıflar ve kimlikler üstü bir toplumsallaşma ve dayanışmayı koyuyor; kentin merkezinde yaşamaya devam edebilenlerle çeperlerine itilenlerin birlikteliğinin başka bir kenti mümkün kılacağını gösteriyor. Bu yanı sıra, Nazan Üstündağ ve Nülüfer Göle’nin vurguladığı gibi Gezi bir “kent hareketi.” Kente, kentin doğasına, insanına, mahallelerine süregiden saldırıya karşı bugüne kadar yükselmiş en güçlü itiraz. Öte yandan “bu daha başlangıç, mücadeleye devam” sloganının en çok bu alanda hayata geçirilmeye devam edeceğini tahmin etmek zor değil. “Bu alan” da bana sorarsanız “kent”in çok ötesine taşıyor. Gezi’yle ifade bulan kent hareketine giden birikimde HES’lere, madenle-

4. Yaşar Adanalı’nın “Başka bir kent mümkün” altbaşlığıyla hazırladığı Türkçe ve İngilizce bloglar bu konuda en kapsamlı ve derli toplu bilgi veren sanal mecralardan: <http://mutlukent.wordpress.com> ve <http://reclaimistanbul.com/reclaimistanbul/>

re, taş ocaklarına, barajlara, nükleer santrallere, GDO'ya, sokak hayvanlarının katledilmesine karşı yükselen ama “duyulmayan” mücadeleler olduğu gibi yakın ve uzun dönem etkilerinin oralarına da yansıtacağını öngörebiliriz. Hatta şimdiden yansımaları görünüyor: Van Erciş'te kesilecek ağaçlarla ilgili kampanyanın Gezi'yle ilişkilendirilmesi, Türkiye çapından pek çok köyde “Her yer Taksim, her yer direniş” etkinliklerinin düzenlenmesi ve fotoğrafların sosyal medya üzerinden paylaşılması akla gelen ilk örnekler.⁵ Dolayısıyla bir kent hareketinden öte insanları, hayvanlar ve doğal çevreden bağımsız konumlandırmayan bir “yaşam ve yaşam alanları hareketi” ile karşı karşıya olabiliriz.

Bir Haysiyet Ayaklanması:
Saygı, Özgürlük, Dayanışma ve Queer Yoldaşlığı
“Saldırın bana utanmadan, sıkılmadan
Gözlerim yanar ama ezilmedim, azalmadım
Özgürüm dedim hâlâ haklıyım dedim hâlâ sana,
Sana insanım dedim hâlâ vazgeçer miyim söyle bana
ooo...”
(Duman, “Eyvallah”)

Bir öyle, bir böyle kelimelerden yasaklardan illallah
Başına buyruk kararlardan fermanlardan illallah
Aman aman bıktık valla, aman aman şıttık valla
Bu ne kibir bu ne öfke, gel yavaş gel yerler yaşı
(Kardeş Türküler, “Tencere Tava Havası”)

“Yaşadığımız bu süreç zarfında, çocukluğumuzdan beri vurmali çalgıların ustası analarımıza... Kapısını arkasından sürgülemeyen semtimizin güzel sakinlerine... ‘Direnmeye gittim geleceğim’ diyen esnafına... ‘Semt bizim, aşk bizim’ şiarının hakkını verirken yere düşen insanlara korkusuzca kalkan olan delikanlılarımıza... Seccadesini sedye yapan cami imamına, su taşıyan kilise papazına... (...) Haksızlığın, kibrin fırlattığı taşlara karşı göğsünü siper eden yiğit kadınlarımıza... (...) teşekkür ederiz.” (Çarşı ve Forza gruplarının “Sen de sarılacak bir ağaç bul” bildirisinden)

5. DirenGezi facebook sayfasında bunlar gibi çok sayıda örnek mevcut:
<https://www.facebook.com/geziparkidirenişi?fref=ts>

Ahmet İnsel'in Gezi Direnişi'nin ilk günlerinde kullandığı "haysiyet ayaklanması" tanımını pek çok direnişçi tarafından benimsendi. Gerek Twitter'da, gerek yazılı ve görsel diğer mecralarda direnişçilere "Neden buradasınız?" diye sorulduğunda en çok duyulan sözcükler arasında saygı ve özgürlük vardı. Kardeş Türküler'in şarkısında çok güzel ifade bulduğu gibi yasak ve ferman gibi kararlar herkesin canına tak etmişti. Kürtajın ve alkolün "sınırlandırılması," doğum kontrolünün zorlaştırılması, kaç çocuk doğurulacağına dair yapılan baskılar, sokaklardan kaldırılan masalar, eşcinselliğin hastalık, öpüşmenin ahlaksızlık olarak tanımlanması, Reyhanlı bombalaması sonrası konulan basın yayın yasağı, Banu Güven'den Hasan Cemal'e, Ahmet Şık'tan Zeynep Kuray'a eleştirel haber yapmaya yeltenen tüm gazeteci ve televizyoncuların işinden olması veya tutuklanması, adil yargılanmanın önündeki engeller, tutuklamaların kendini ifade etmeye çalışan tüm kesimlere karşı bir çeşit ceza olarak kullanılmaya başlanması, Roboski/Uludere'de yaşanan katliamın sorumlularının tespit edilmemesi, tam tersine, bu olayın üstünün kapatılma çabaları, Ergenekon soruşturmasının Fırat'ın öte yakasına uzatılmaması, Kürtlerin yıllardır yaşadığı onca şiddetin sorumlularının cezasız kalması, Hrant Dink cinayetinin gerçek sorumlularının sorgulanmak bir yana ardı ardına "terfi" ettirilmesi, 24 Nisan 2011'de asker "arkadaşı" tarafından öldürülen Sevag Balıkcı'nın katiline verilen komik ceza, iş kazalarında yakınlarını kaybedenlerin ve sakatlananların sayılarının rekor düzeylere yükselmesi ve buna karşı hiçbir önlem alınmaması, sendikalaşmanın giderek imkânsızlaşması, taşeronlaşmanın önünün açılmasıyla birlikte köleleşen, horgörülen işçiler, bu şikayetlerin 1 Mayıs'ta dahi dile gelmesinin engellenmesi, Taksim'in ve diğer kamusal alanların basın açıklamaları dahil siyasi etkinliklere her geçen gün biraz daha kapatılması, hemen her muhalif eylemin biber gazı ve tazyikli sularla engellenmesi, bu müdahaleler sırasında yaralanan ve hatta ölenlerin "bunlar" denilerek aşağılanması, suçlanması, yok-sayılması... Daha geniş bir liste için son on günün Twitter trafiğine bakmak yeterli.

Ağaçlarla buldozerlerin arasına korunmasız bedenlerini koymuş insanlara bir şafak vakti biber gazı, tazyikli su ve TOMA'larla saldırılması, çadırlarının yakılması (sonra da kendilerinin yaktığının açıklanması!) bardağı taşıran son damla oldu ama bardağı

özellikle son iki yılda artan devlet gücü, müdahalesi ve yasaklar doldurmuştu. Herkes her devlet müdahalesinden ve yasaktan aynı derece etkilenmemişti şüphesiz ama insanları yok sayan yasakçı zihniyet belli ki herkese bir şekilde değmiş ve “bıktırmıştı.”

Richard Sennett son yıllarda artan eşitsizlikleri tartıştığı çok-satan kitabı *Respect*’te (Saygı) şöyle der: “Saygısızlık, doğrudan hakaretten daha az saldırgan olmakla birlikte eşit derecede yaralayıcı olabilir. Birisine hakaret etmiyorsunuzdur ama onu tanıımıyorsunuzdur da o kişi varlığı fark yaratan tam bir insan olarak görünmez kınılıyordur. Bir toplum istisnaları görünür kılıp kitlelere bu şekilde davrandığında ortaya bir “saygı kıtlığı” çıkar, saygı herkese yetmeyecek kadar değerli bir maddeymiş gibi. Pek çok kıtlık gibi bu kıtlık da insan yapımıdır. Yemekten farklı olarak saygının maddi bir bedeli yoktur. Öyleyse bu kıtlığın sebebi nedir?”⁶

Sennett’in sözünü ettiği saygı kıtlığının en yeni örneklerinden birisi temeli atılan üçüncü köprüye Yavuz Sultan Selim isminin verilmesiydi. Bu isim çok kişiden tepki alırken bu tepkinin sebebini Kayseri Alevi Kültür Merkezi Başkanı Rüsten Gümüş şöyle özetliyordu: “Yavuz Sultan Selim adı bizim için gözyaşı, kan ve katliamdır.”⁷ Buna karşın Ulaştırma Bakanı Binali Yıldırım Fikret Bila’ya verdiği röportajda isimle ilgili bir değişikliğe gidilmeyeceğini açıklıyordu: “İsim konusunda bir geri dönüş olmaz. Ben gemiciyim. Gemicisi diliyle söylersem geri manevra olmaz. Gemicilikte bu manevra her zaman risk taşır. Ayrıca Yavuz Sultan Selim ismi çok yaygındır. İstanbul’da da Anadolu’da da birçok mahallenin, okulun, caminin adı Yavuz Sultan Selim’dir. O nedenle ben bu konuda doğrudan bir reaksiyon almadım.”⁸ Bakan Yıldırım, kamuoyunda iki hafta boyunca yankılanan onca tepkiyi, Alevi derneklerinin açıklamalarını kolayca yok sayabiliyor, önemsizleştirabiliyordu.

Sennett’in bahsettiği “saygı kıtlığı”nın yalnızca devlet ve hükümet kaynaklı olduğunu söylemek yanlış olur. Gezi için, Gezi’de ve Türkiye’nin çeşitli meydanlarında toplanan herkesin başkalarına

6. Richard Sennett, *Respect in a World of Inequality*, New York: W.W.Norton and Company, 2004. Türkçesi için bkz. Richard Sennett, *Saygı (Eşit Olmayan Bir Dünyada)*, çeviri: Ümmühan Bardak, İstanbul: Ayrıntı, 2005.

7. http://www.radikal.com.tr/turkiye/alevilerden_yavuz_sultan_selim_koprusune_tepki-1135626

8. <http://siyaset.milliyet.com.tr/yildirim-koprunun-ismi/siyaset/ye-tay/1720117/default.htm>

“saygı” göstermek konusunda kusursuz bir sicili olduğunu savunmak da. Gezi tam da bu açıdan bir okul! Saygısızlıktan, hor görülmekten, hiçe sayılmaktan, özgürlüklerinin kısıtlanmasından, hoyratlıktan, doğrudan aşağılanmadan, üstten kurulan siyaset dilinden musdarip insanların derdini belki de ilk defa bu kadar aracsız bir şekilde dillendirebildiği ve (en azından birbirlerine) duyurmaya başladığı bir eleştirel pedagoji meydanı. Yok sayılmanın ötesinde “bir avuç çapulcu, ayyaş” denerek aşağılananlar, yan yana durup iktidarın diline mesafelendikçe aralarındaki saygı kıtlığını da sorgulamaya başlıyor. Gezi’de kurulan “bir başka dünya” saygının, hatta sevginin, paylaştıkça azalmadığını, çoğaldığını hissettiriyor herkese. Pek çok kişi bunu “kendimi hiç bu kadar evimde hissetmemiştim” diyerek ifade ediyor günlerdir. Saygı yakınlaştırıyor, güçlendiriyor, çoğaltıyor ve evet, çok iyi hissettiriyor.

Tüm bunlar çatışksız olmuyor elbette. Bu büyük buluşmaya gelirken yerleşik önyargılarımızı, fobilerimizi, alışkanlıklarımızı, nefret dili olduğunun farkında bile olmadığımız nefret dilimizi de beraberimizde getirdik ne de olsa. Feministler ve LGBT bireyler için sarfedilen cinsiyetçi, homofobik, transfobik küfürler, antimilitaristler ve vicdani retçiler için “Mustafa Kemal’in askerleriyiz” sloganları, “Mustafa Kemal’in askerleri” için “öldürmeyeceğiz, ölmeyeceğiz, kimsenin askeri olmayacağız” ifadeleri (veya sloganlarının “Mustafa Keser’in askerleriyiz” şeklinde dalgaya alınması), kimileri için BDP çadırının posterleri, kimileri içinse atılan milliyetçi sloganların hazmedilmesi kolay olmuyor şüphesiz. Yeni olan, tüm bu ifadelerin aynı toplumun, aynı şehrin bireyleri tarafından sarfedilmesi değil. Yeni olan, aynı mekânda, yan yana duran, gaz ve tazyikli su karşısında dayanıştığımız, birlikte Kürtçe ve Türkçe müzikler eşliğinde halay çektiğimiz, yemek yediğimiz insanlar tarafından atılıyor olması – ve bunun yarattığı dönüştürücü etki.

AMK Değil Aşk

Bir örnek vermek gerekirse: Kadınlar, feministler ve LGBT bireyler Direniş’in ilk gününden beri ön saflarda ve çok görünür oldu. Facebook ve Twitter’da paylaşılan mesajlar bu durumun yarattığı şaşkınlık ve dönüşümün ipuçlarını veriyor:

- (erkek isimli bir facebook kullanıcısı): Bundan sonra herkesten ricam korkaklar için “karı gibi” lafı kullanılmasın.
- (kadın isimli bir twitter kullanıcısı): “Gaz yerken bir erkek ‘Bu kadar güçlü olmamızın sebeplerinden biri de kadınların da korkusuzca önde olması’ dedi”.

Buna karşın, özellikle ilk günlerde sarfedilen küfürlerin cinsiyetçi, homofobik ve transfobik içerikleri ciddi gerilimler yarattı. Gay bir direnişçi yaşadıklarını şöyle anlatıyordu: “O kadar birlikte gaz ye, diren, sonra ‘i..’ küfürleri savrulsun. Dayanamayıp bağırdım onlara, biz de burada sizinle direniyorsunuz, niye ‘i..’ bir küfür olarak kullanıyorsunuz? Sustular, ‘biz onu kastetmemiştik’ dediler.” Benzer karşılaşmalar, LGBT bireylerin Çarşı’ya destek için Beşiktaş’a gitmeleri, yemek götürmeleri, özellikle Çarşı grubunda bir etki yaratmışa benziyor ki onlar da “iade-i ziyaret” yaparak bu konuya dikkat edeceklerini söylemiş. Bu yazı kaleme alınırken çok daha net bir açıklama geldi:

“Küfürlü sloganlarımızla büyük bir ayrımcılığa yol açıyoruz. Onurlu direnişimizde omuz omuza haysiyet mücadelesi verdik, barikat yoldaşlığı yaptığımız, TOMA’lı, coplu ve ‘eli sopalı’ların insanlık dışı saldırılarında bizlere evlerinin kapılarını açan halkın yarısını, yani kadın yoldaşlarımızı aşağılıyor ve onlara yönelik cinsiyet ayrımcılığı yapmış oluyoruz. Günlerdir Gezi Parkı’nda, İzmir’de ve Türkiye’nin her yerinde kadınlar direniyor. Eşcinseller, travestiler yani LGBT bireyler direniyor. Atılan küfürlü ve erkek egemen sloganlar ile tüm bu yoldaşlarımızı aşağılıyor, onlara ayrımcılık yapıyoruz... Küfretmeyelim, ayrımcılık yapmayalım ve hep birlikte direnelim.”⁹ Bu direnişin, dillerini küfürle ören taraftar gruplarıyla feminist ve LGBT örgütleri arasında bir yakınlaşmanın yolunu açacağını kim tahmin edebilirdi?

Feministler ise bu konuda en yaratıcı eylemlerden birini gerçekleştirdi ve “küfürle değil inatla diren” başlığı altında hem küfürlere itirazlarını dile getirdiler hem de duvarlardaki yazıları dönüştürdüler,¹⁰ AMK yazıları AŞK oldu, duvarları “barış” ifadeleri ve feminalar doldurdu. Feministlerin yaptığı ikinci önem-

9. <http://etha.com.tr/Haber/2013/06/09/guncel/taraftarlara-kufretmeyelim-cagrisi/>

10. Çiçek Tahaoğlu, “Kadınlar Cinsiyetçi Yazılamaları Sildi: Küfürle Değil İnatla Diren”, Bianet, 4 Haziran 2013, <http://bianet.org/bianet/kadin/147234-kufurle-degil-inatla-diren>

li eylem “Tacizi durdur, direnişi sürdür” üst başlığını taşıyordu ve özellikle başörtülü kadınların Gezi çevresinde yaşadığı tacizi konu ediniyordu. “Bedenimden, başörtümünden, kimliğimden elini çek” ve “başörtüye saldıran bizden değildir” sloganları 90’lardan bu yana feminist kadınlar ve örgütlerle başörtülü kadınlar arasındaki diyalog ve dayanışmanın (tabii başörtülü feminist kadınlar da var) en çarpıcı yansımalarından biri oldu.

Gerek bu eylem gerek diğer eylemler ve posterler aynı zamanda şunu gösterdi: Feminist hareket yalnızca “kadınlara” dair söz üreten bir hareket değil, toplumsal cinsiyeti, etnisite, din, mezhep, cinsellik, şiddet ve militarizm gibi çok farklı eksenlerde ele alan, çok katmanlı bir siyasi duruşun karşılığı olarak ifade buluyor artık. Hazırlanan “Direnirken iki saniye düşün!” başlıklı poster bu duruşun güzel bir özetini sunuyor. Tüm direnişçileri küfürler karşısında yanı başlarındaki diğer direnişçilerin (orospu/seks işçisi, eşcinsel, vicdani retçi) ne hissettiğini düşünmeye ve direnirken küfür etmemeye davet eden bu poster, başörtü-taciz eylemi ve barış sürecine aktif katılım (özellikle de Barış için Kadınlar inisiyatifi), feministlerin Gezi Direnişi’ne yaptığı çok katmanlı katkıların altını çizmekle kalmıyor, özgürlük mücadelelerinin dayanışmadan ve “iç içe geçme” halinden ne kadar beslenebildiklerini de gösteriyor.

Gezi Parkı'nı şu an müthiş bir okul yapan tam da farklı haysiyet ve özgürlük mücadelelerinin yalnızca yan yana durması değil, birbirine konuşmaya ve iç içe geçmeye başlaması. Freire'nin "ezilenlerin pedagojisi"nden kastı burada hayat buluyor: Ezilenlerin birbirlerinin yokluğunda, birbirlerinin hayaletlerine karşı değil birbirlerine konuşmaları, değmeleri, iktidarı hep birlikte analiz etmeleri, ortak mücadele alanları ve dilleri geliştirmeleri ve tüm bunların sonucu olarak birlikte dönüşmeleri. Gezi Parkı Sennett'in "saygı kıtlığı" dediği ortamın bir panzehiri olarak umut sağıyor, saygının paylaştıkça çoğaldığını gösteriyor.

"Saygı" hem bugüne hem geçmişe uzanıyor. En çarpıcı örneklerinden biri Gezi Parkı'nın yürüyüş patikalarına ve meydanlarına verilen isimler. Örneğin yıllar süren, hukuksuzluklarla örülü bir dava sürecinden dolayı İstanbul'da olamayan Pınar Selek unutulmadı, parkın bir meydanının ismi "Pınar Selek Meydanı." Hrant Dink Caddesi'nin ise açılışı yapılırken hem Hrant Dink'in cınayeti ve sorumluların cezalandırılmamış olması tartışılıyor hem de eski Ermeni mezarlığına dair bilgi veriliyor. (Nor Zartonk'un protesto notu şöyle diyor: "Mezarlığımızı aldınız, parkımızı alamayacaksınız"). Öte yandan, başka bir isimlendirmenin Adana'da direnişçilere müdahale sırasında bir inşaat sahasına düşerek canını kaybeden polis Mustafa Sarı adına yapıldığını görüyoruz. Gezi Parkı, şehrin diğer mekânlarından farklı olarak tüm ölülerin birlikte anılabildiği, tüm acıların ifade bulabildiği bir yer olarak karşımıza çıkıyor. Hrant Dink'in politik mirasına da çok uygun bir şekilde ölümün değil, yaşamın yüceltildiği, yaşam mücadelelerinin ortaklaştığı bir saygı, haysiyet, dayanışma alanı.

"Park içerisinde hiçbir şey ücretli değildir"

Yukarıda bahsettiğim siyasi dayanışma ve iç içe geçmenin bir de kişisel ve sınıfsal bir boyutu var. Gezi Direnişi daha ilk günlerinden herkesi şaşırtan cinsten bir dayanışma ile doğdu ve büyüdü. 31 Mayıs akşamını, gecesini ve 1 Haziran'ı yaşamış olan herkesin şaşkınlık içinde anlattığı bir "dayanışma" hikâyesi var. Evlerinin pervazlarına sirke ve limon bırakanlar, kapılarını tanımadığı insanlara açıp onlara bakanlar, kol kola girip gaz bulutunun içine dalan Fenerbahçeli-Galatasaraylı-Beşiktaşlı taraftarlar, lobisine gaz bombası atılmasına rağmen otelinin kapılarını, tu-

valetlerini, odalarını direnişçilere ve yaralılara açık tutan, yemek servisi yapan otel müdürleri ve çalışanları, Gezi Parkı için yapılan ilaç alışverişlerinden para almayan eczacılar, sonraki günlerde Gezi Parkı'nın temizlik malzemelerini bedava sağlayan bakkallar, marketler, evlerinde yemek yapıp parka getirenler, battaniyelerini, uyku tulumlarını direnişçilere hediye eden sıradan vatandaşlar; Gezi'nin yemek, temizlik ve güvenlik işlerinde kol kola çalışan birbirinden farklı onca insan... Benim kendi adıma unutamayacağlarım arasında üzerimize sıkılan gaz bombalarının kapsüllerinden beni korumaya çalışan öğrencilerim, 31 Mayıs gecesi gaz bulutu altında kapılarını direnişçilere açık tutan, su ve soda gibi içeceklerden para dahi almayan, Halk TV'yi açarak gaz saldırıları arasında soluklanmamıza ve bilgilenmemize imkân sağlayan kafenin sahibi ve çalışanları evinden çıkıp yoldakilere sirke ikram eden kadınlar, gözlerim gaz bombalarından kapanmışken koluma giren ve beni sağlam bir köşeye çeken tanımadığım insanlar, elindeki maskesini ısrarla bana vermeye çalışanlar ve Taksim civarındaki evlerini onlarca kişiye gözünü kırpmadan açan arkadaşlarım var.

Tüm bunlardan belki daha da şaşırtıcı olan, şu anda Gezi Parkı'nda kurulmuş olan sınıfsız, parasız hayat. Evet, hayatın kalınlığı hâlâ sınıf ve para üzerinden örgütleniyor ama hergün yüzbinlerce insanın gittiği, binlerce insanın gecelediği bir kamusal alan var ki içinde para geçmiyor. Parkın etrafı “park içerisinde hiçbir şey ücretli değildir!” yazılarıyla dolu. Parkın hemen dışında seyyar satıcılardan alışveriş yapabiliyorsunuz ama içeride yemek de su da hava da (gaz bombaları izin verdiği ölçüde) sağlık da bedava. Sivil İnisiyatif'in kurduğu etkileyici sistem sayesinde, temizlik ve yemek elbirliğiyle yapılıyor, gönüllülerin getirdiği malzemelerle hazırlanan yemekler herkesi bir şekilde doyuruyor. Tepemize helikopterden gaz bombası atılan 3 Haziran gecesi yediğim dolmanın tadı hala damağımda!

Her sınıfa açık bir paylaşım ve dayanışma mekânı olan, paranın geçmediği Gezi Parkı, yalnızca üst sınıfın girebileceği ve “alışveriş” yapabileceği Topçu Kışlası'nı daha da “çıplak” kılıyor. Kamusal alanların, hayatın ve ekonominin daha fazla eşitsizlik değil, eşitlik, paylaşım ve dayanışma üretecek şekilde örgütlenebileceğine dair herkesin ezberini bozan bir model sunuyor. Bunu yaparken de son yıllarda giderek kimlik politikaları üzerinden ifade bulan siyasetin ana eksenlerini yerle bir ediyor.

Bu yeni kurulan paylaşım alanında laik-dindar Müslüman, Kürt-Türk-Ermeni-Çerkez-Laz, kadın-erkek, eşcinsel-heteroseksüel, trans cinsiyetli-düz cinsiyetli, eğitilmiş-eğitimsiz, İstanbul-göçmen gibi kimlikler üzerinden kurulan pek çok ayırım Gezi Parkı'nda eriyor, birbirine giriyor. Ebru Nihan Celkan'ın 9 Haziran'da yazdığı Tweet'te ("bu birliğin hangi harekete benzediği göreceli ama Queer olduğuna şüphem yok") dediği gibi belki de Gezi Direnişi'ni en iyi tanımlayan ifadelerden biri "Queer." Herkesin bir diğeri olabildiği, kimlik kurgularının (tarafdarlık dahil) ve duvarlarının sorgulanmaya başlandığı, ötekileştirmenin adım adım aşındığı, her türlü "şey"i paylaşıldığı bir çeşit "Queer yoldaşlığı" ile karşı karşıya görünüyoruz.¹¹

Zafer değil direniş, savaş değil barış:
"Yol ver gelsinler, insanlık görsünler"

*Biberine gazına copuna sopasına
tekmelerin hasına, eyvallah eyvallah
şamarı yüzümüze, garezi dilimize
şerefe hepinize eyvallah eyvallah
(Duman, "Eyvallah")*

Gezi Direnişi'ni iktidar (ve dolayısıyla polis) açısından çok zor kılan üç yapısal özellik var: Kitleliliği, lidersizliği (bir başka deyişle örgütsüzlüğü) ve şiddetten arınmışlığı. Cumhuriyet tarihinin belki de en kitlesel hareketi olan Kürt hareketiyle yıllarca şiddet aygıtlarını güçlendirerek ve sonuna kadar kullanarak mücadele eden devlet (ve çeşitli hükümetler), son aylarda liderleriyle yaptığı müzakerelere dayanan bir "barış süreci" yürütüyor. Oysa Gezi Direnişi'nin merkezinde ağaçlara sarılan, yan yana duran ve birbirinden güç alan, gaz bombalarıyla savrulmayan insan bedenleri var. Şiddet uygulayan değil üzerlerine şiddet uygulanan bedenler.¹² Şiddetten arınmış eylem biçimi, özellikle de böylesi bir kitlelilikle ifade bulduğu zaman iktidarın şiddet aygıtlarını "çıplak"

11. Queer yoldaşlık kavramını Judith Butler ortaya atmıştı: <http://bianet.org/biamag/insan-haklari/125328-queer-yoldasligi-ve-savas-karsiti-siyaset>

12. Türk Tabipler Birliği'nin açıklamasına göre 6 Haziran itibarıyla Gezi'yle ilişkili eylemlerde 3 kişi hayatını kaybetti, 12'si ağır olmak üzere 4785 yaralı var: <http://www.ttb.org.tr/index.php/Haberler/veriler-3842.html>

kılmış ve onları etkisiz bırakmış oluyor. Gezi Direnişi boyunca yaşanan tam da bu oldu. Yaşadıkları onca şiddete ve yaralanmaya rağmen on binlerce direnişçi şiddetten uzak durdu. Önlerde duran ve doğrudan üzerlerine gaz bombaları atılan (ve bir kısmı bu yüzden ağır yaralanan) az sayıda direnişçinin atılan gaz bombalarının kapsüllerini polise geri fırlatması veya taş atması gibi istisnai durumlar oldu. En yaygın tepki bombalar karşısında hep birlikte ses çıkarmaktı. 31 Mayıs günü ve gecesi boyunca atılan yüzlerce gaz bombası on binlerce gösterici tarafından “yuuuuh” sesleriyle ve havaya kalkmış ellerle karşılanıyordu. Bu sırada kimi direnişçi zafer işareti veya yumruk işareti yapıyorsa da çoğunluk avucunu açmakla yetiniyordu: “Gaz bombalarınız bizi püskürtezmez, onların karşısına çıplak ellerimizi, bedenlerimizi koyuyoruz, size de ‘yuh’ diyoruz” mesajı veriliyordu.

31 Mayıs ve 1 Haziran’da bir araya gelen insanlar birbirini tanımıyordu, kimse onları yönlendirmiyordu. Verilen tepkide ve bu tepkinin şiddetsizliğinde nasıl ortaklaşıldığını anlamak için daha çok tartışmaya, araştırma yapmaya ihtiyacımız var. Ama sonrasında başka dinamikler devreye girdi: Militarizmi ve şiddeti reddeden vicdani retçilerden yıllardır şiddetten arınmış direnişin en etkili örneklerini veren Greenpeace aktivistlerine, feministlerden LGBT aktivistlere, şiddeti uzun süredir sorgulayan özgürlükçü sol gruplardan sivil toplum çalışmalarında çatışkı çözümleriyle uğraşmış aktivistlere kadar birbirinden farklı pek çok grup ve kişi şiddete karşı yöntemler ve mizahı da çok güzel kullanan, bir dil geliştirmeye başladı.

“Zafer değil direniş, savaş değil barış”

“Savaşmıyoruz, barışıyoruz”

“Öldürmeyeceğiz, ölmeyeceğiz, kimsenin askeri olmayacağız”

Bu sloganların sosyal medyada ve Park’ta paylaşılmaları, taraftar gruplarının (özellikle de Çarşı grubunun) benzer bir yaklaşımı benimsemesi, şiddetsizliği kendiliğinden gelişmiş bir tepkiden ortaklaşmış bir eylem stratejisine dönüştürdü. Son günlerde Park’ta yaratılmaya çalışılan çok sayıda provokasyonun da bu sayede altedildiğini konuşuyor herkes.

Gezi’de kurulan siyaset dili yalnızca şiddetsizlikle değil, aynı zamanda mizah ve ironiyle örülüyor. Asık suratlı algılamaya alıştığımız siyasetin mizah ve ironiyle yapılabileceğini, mizahın en ciddi ve en güçlü direniş biçimlerinden biri olduğunu öğre-

niyoruz hep birlikte. Gezi Parkı'nda kocaman rengarenk bir afiş sallanıyor: “Neşe direnişin kahkahasıdır.” Aynı zamanda gücü de olduğunu öğreniyoruz, gün be gün deneyimleyerek.

Mizahla örülen şiddetsizlik dilinin en son ve güzel ifadelerinden biri Başbakan Erdoğan'ı havalimanında karşılayanların büyük bir öfke ve kinle haykırdığı “yol ver gidelim, Taksim'i ezelim – ya Allah Bismillah Allahüekber” sözlerine Park'tan gelen ortak yanıt oldu: “Yol ver gelsinler, insanlık görsünler.”

Gezi'de hep birlikte şiddetsizliğin gücünü ve şiddetsiz paylaşımın sıcaklığını öğreniyoruz. Şiddeti, ayrımcılığı, ırkçılığı meşrulaştıran siyaset dilinin karşısında şiddetsizliğin vurgulandığı ve her türlü iktidarın sorgulandığı bir dil kuruluyor ve hayata geçiriliyor. Yaşanan mücadelenin ve şiddetin sertliğine rağmen “Zafer değil direniş, savaş değil barış” diyebilmek müthiş bir iç gücü, kararlılığı, kendine güveni ifade ediyor.

“Zafer” bir sonun ifadesi ve yeni bir iktidarın kurulma anını tanımlıyor. Gezi'de ise “son”lar yok; “bu daha başlangıç, mücadeleye devam”!

Dördüncü Bölüm

Dayanışma: Enternasyonele Doğru

Dönüm Noktasında Türkiye

Peter McLaren

(Çeviri: Damla Yeşil)

Türkiye'deki güncel durumu anlama çabam, demokratik sosyalist alternatif yaratma amacıyla emeğin değer formu veya ücretli emek gücünün kiralanmasıyla yönetilen topluma eğitim vermeyi içeren, devrimci eleştirel pedagoji disiplini içerisinde çalışan bir sosyal aktivist ve eğitimci olarak sahip olduğum gözlem için müsait konumumdan başlıyor. Bu, dünyanın her yerindeki eleştirel eğitimciler için özellikle fazlasıyla acımasız bir açgözlülük sergileyen, gücü abartısız bir tabirle tahmin edilenin ötesine geçmiş bir Ortaçağ kralı gibi kontrol edilemez otoritesinden zevk alan, ulus aşırı kurumsal iştahın karşısında zor bir görevdir.

Piyasa bizim mücadele alanımızdır ve kapitalizm dirençli hasmımızdır. Ne var ki insanlığımızı nasıl biçimlendirmemiz gerektiği üzerinde piyasa belirleyici olmamalıdır. İnsanoğlunun bir çeşit kişilik inşası olarak, borcu karşılığı alacaklısının yanında köle olmaya katlanması için hiçbir neden yoktur. Chris Hedges'in "köleliğin kopyası" yahut "ücretsiz kölelik" olarak tarif ettiği; basitçe, kurumsal oligarşi yöneticilerinin değil, ayrıca sermayenin kendisinin yoksullara armağan ettiği koşullar altında yaşamak zorunda değiliz. İnsanlığın sefaleti, Ritz Carlton Tokyo'da bir dilim kızarmış ekmeği bir Davidoff sigarasına ve elmadan bir martiniyle eşleşmiş iğrençliğe çeviren bir iş teşebbüsünden fazlası olmadığına, nereye doğru yönlendirildiğimizi bileceğiz ve bu en iyi ih-

timalle hayatta kalanlar için iç karartıcı olacak. Bu, diğer ülkelerle kıyaslandığında Türkiye için daha az geçerli olan bir öngörü değil.

Yerkürenin tamamında, Marksist sosyolog William I. Robinson'un "militarize olmuş sermaye birikimi", "şiddetli finansal spekülasyonlar" ve "aşırı birikim durumunda kâr elde etmeyi sürdürme amacıyla kamu finansının akın akın yağmalanması" ile döndürülen bir ekonomi olarak tanımladığını paylaşıyoruz. Robinson, ulus aşırı kapitalist sınıfın milyarlarca doları fiyatların yükseleceğini düşünerek emlak piyasası, gıda, enerji ve diğer küresel mal piyasaları, dünya ölçeğindeki tahvil piyasaları (kamu bütçeleri ve devlet finansı) ve koruma fonlarından swaplara, vadedi piyasalara, teminata bağlanmış borç yükümlülüklerine, varlık piramitlerine ve saadet zincirlerine değin akla gelebilecek her türlü türev ürün içerisine akıttığını korkutucu bir biçimde yazmıştır (2011 a). Bu durum, bildiğimiz gibi doğrudan 2008 yılındaki küresel finans sisteminin çöküşüne neden olmuştur.

Liberal bakış açısının sorunlu yanı, küresel kapitalizmi sistematik bir kriz olarak ele almamasıdır. Markist hümanist Peter Hudis (2012), ABD ekonomisi, Avrupa bölgesel krizleri ve Çin, Hindistan, Brezilya gibi ülkelerin düşen büyüme oranlarına ilişkin tartışmasında, bu noktayı güçlü bir biçimde vurgulamaktadır. Hudis (2012), banka kurtarma ve ekonomik teşvik programlarına yapılan trilyon dolarlık harcamaların yapısal/sistematik krizleri tersine çevirme konusunda çok da bir anlam ifade etmediğini öne sürmektedir. Uzman olarak adlandırılan pek çok kişi, 2008'deki konut krizi ve küresel finansal sisteminin çöküşünün sebebi olarak devlet sponsorluğundaki kurtarma ve teşvik paketleriyle ortadan kaldırılabilecek döngüsel gerileme dönemini görüyordu. Böylelikle krizlerin panzehiri varsayılan (bazı uzmanların 40 yahut 50 sene sürdürülebileceği konusunda spekülasyon yaptığı) tasarruf önlemleri beklentisi ile karşılaşırız. Hudis (2012), refah sahibi oligarşi yöneticilerinin küçük lobi gruplarının kurumsal hırsları ve politik beceriksizliğinin mevcut ekonomik krizin nedeni değil, sonucu olduğunu, bankerlerin ve yağcı koruma fonu yöneticilerinin muazzam derecede kötü aksiyonlarının sermayenin kendi krizinden kaynaklandığını ve hırs, açgözlülük gibi insana özgü niteliklere indirgenemeyeceğini (bu insani özellikler bütünüyle hiçe sayılmasa da) iddia ediyor. Hudis'in "on yıllardır küresel sermayenin başına bela olan kar oranlarındaki düşüş" ola-

rak tarif ettiği, 2008’de ekonominin neredeyse çöküşünün altında yatan daha derin, yapısal krizi ortadan kaldırmak için Keynesçi teşvik önlemleri daha fazla yeterli olamıyor.

William I. Robinson büyük resmi fazlasıyla iyi açıklıyor. Robinson, döngüsel ekonomik krizleri “her on yılda bir gerçekleşen ve genellikle 18 aydan 2 yıla kadar devam eden, kapitalist sistem içerisinde süregelen dönemler” olarak tanımlıyor. Döngüsel ekonomik krizleri, “daha derin, çözülüşü sistemin kökten yeniden yapılandırılmasını gerektiren” yapısal krizlerle mukayese ediyor (Robinson, 2011). 1890’lar, 1930’lar ve 1970’lerdeki kapitalizmin kısıtlamalarının üstesinden gelerek, dünya ölçeğindeki sermaye birikiminin kaldığı yerden devam etmesini sağlayan “kapitalizmin yeni biçimlerini üreten sistemin yeniden organize edilmesi yoluyla” ortadan kaldırılan, erken dönem yapısal dünya krizlerini tanımlıyor. Robinson (2011), 1890’lardaki krizin, “emperyalist büyümenin yeni evresi ve sermaye ihracı aracılığıyla dünya kapitalizminin özleri içerisinde ortadan kaldırıldığını” öne sürüyor. 1930’lardaki Büyük Bunalım’ın, “Kuzey’de ve Güney’de sosyal demokrasinin varyantlarına geri dönüş ile yeniden dağıtım, kamu sektörünün yaratımı ve piyasanın devlet eliyle düzenlenmesini içeren refah kapitalizmi, popülist kapitalizm veya kalkınmacı kapitalizm ile çözüldüğünü” belirtiyor (Robinson, 2011). “Dünya kapitalizminin küreselleşme evresi” olarak adlandırabileceğimiz güncel konjonktürdeki sermaye krizini anlamak için bu krizi, özellikle 1970’lerde yahut Robinson’un “Fordizm-Keynesyenizm” veya “yeniden pay eden kapitalizm” evresi olarak andığı dönemde sosyal demokrasinin krizi olmak üzere, önceki dönem krizleriyle ilişkilendirerek incelemek gerekiyor.

“Kökenlerini 1970’lere doğru iz sürerek bulabileceğimiz ve neoliberalizmin entrikaları aracılığıyla ve 1980’ler ile 1990’lar boyunca pek çok ülkede kapitalist sınıfın devlet gücünü ele geçirmesinin sonucu olarak kapitalist büyüme küreselleştiğinde ortaya çıkan ulus aşırı sermayedeki ve ulus aşırı sermaye sınıfındaki yükseliş ile karakterize edilen dünya kapitalizminin niteliksel olarak yeni ulus aşırı veya küresel evresinin” ortaya çıkışını anlamamız mecburidir. Bu noktada, Robinson’a göre, küresel odaklı elitler veya “ulus aşırı kapitalist sınıf” ulus-devlet yapısının birikime yönelik sınırlamalarından kurtuldu ve sınıfsal güçlerini yeniden yapılandırdı. Bilgisayar ve bilgi teknolojisindeki gelişimler, ulus

aşırı sermaye sınıfına “üretkenlikle büyük kazançlar elde etme ve dünya ölçeğinde emeği yeniden yapılandırma, ‘esnekleştirme’ ve üretme” hususlarında katkıda bulunmuştur (Robinson, 2011). Bunun sonucu olarak, “sistem geniş çaplı ve yoğun biçimde genişledi ve 1970’lerdeki düşen kâr ve yatırım olanaklarının krizini telafi eden sermaye birikiminin yeni çılgın halkası dünya ölçeğinde serbest bırakıldı” (Robinson, 2011).

Robinson’ın “bilgisayar ve bilişim gibi yeni teknolojiler aracılığıyla neoliberal politikalar ve küresel emek gücünü harekete geçirecek ve sömürecek yeni yöntemler ile –bu yöntemler yüz milyonlarca insanın, özellikle üçüncü dünya ülkelerinde, kökünden sökülerek yer değiştirmesi ile ilkel bir toplamayı içeren yöntemleridir ki, bu insanlar içeriden yahut ulus ötesinden gelen göçmenler haline getirilmiştir– gerçekleştirilen yüksek-sermaye birikimi” olarak adlandırdığı şeyin eğitim üzerindeki etkilerini fark ettim. Bu militarize olmuş küresel sermaye birikiminin eğitime olan etkileri ile Latin Amerika’ya ilk ziyaretimde karşılaştım. Amacı tüm insanları eleştirel bilgiyle donatmak; ekonomi, devlet, kültür üretimi, hukuk, insan hakları ve benzeri alanlardaki dominant hegemonik ilişkileri sorgulayan eleştirel bir bilinçlilik geliştirebilecek eleştirel vatandaşlar yaratmak olan, eleştirel pedagoji dediğimiz şeyi yaratmak için uğraştığım dönemdi. Ne var ki aynı dönem kurumların pek çok alanda ulus-devletten daha çok güç kazandığı döneme denk geliyordu. Öyle ki Amerika’da eğitim, koruma fonu yönetici ve spekülâtörlerine, bankerlere ve girişimcilere satılıyordu. Ekonominin bir alt sektörüne dönüştürülüyor ve vurgulanan şey, eleştirel vatandaşlar yerine tüketici vatandaşlar yaratmak oluyordu. Latin Amerika’da köylülerin büyük kısmı yerinden ediliyor, popüler eğitim küresel neoliberalizme direnişin bir biçimi olarak rağbet görüyordu.

Burada durum, teorik olarak ayrıntısıyla açıklanıyor. Sermaye, yaşayan emeğe daha az bel bağlamak ve emek dışı alanlara daha çok değer yüklemek istiyor. Fakat kapitalist sistem tarafından en çok harap edilenlerin toplumsal devriminden korkuyor. Üretken olmayan çalışanların görece fazla istihdamı sermayenin tehdidi altında dahi olsa ve bugün gördüğümüz “özellikle tasarruf önlemleri aracılığıyla kamu hizmeti çalışanlarının avantaj ve maaşının yanı sıra sayısını da engellemeye yönelik küresel kapitalizmin sayısız grubunca sergilenen güçlü çabaya” rağmen kapi-

talizm, Hudis'in hatırlattığı gibi sürekli olarak, yaşayan emeğin ölü emeğe (sermayeye) oranını zaman içerisinde daraltma amacını güdüyor. 20. yüzyılda sermaye üzerine toplumsal kontrol sergileyebilen dünya ölçeğindeki toplumsal ve sınıfsal mücadeleler aynı işlevi görmek zorunda değil. Robinson, "kronik aşırı birikim problemi"ni veya ulus aşırı sermayenin "davul gibi şişmiş ve genişlemiş büyük miktardaki sermaye fazlalıklarını boşaltma" konusundaki yetersizliklerini tarif ediyor. Robinson'a göre, ulus aşırı sermaye "yeni kârlar üretmek üzere paralarını yatıracak pazarlar bulamıyor, böylelikle sistem duraklama dönemine veya daha kötü bir sürece giriş yapıyor" (Robinson, 2011). Ulus aşırı sermaye sınıfı, refah devletinden geriye ne kaldıysa şiddetli bir biçimde darmaduman etmek için küresel kapitalizmin içerisindeki güncel krizi kullanıyor. Robinson, sistemin daha derin bir kaosun içine doğru çekildiğinden ve ulus aşırı sermaye sınıfının sistem içerisindeki çelişkileri daha fazla yönetemeyeceğinden fakat bununla beraber, heybetli bir ulus aşırı güce sahip olduğundan ve küresel kurum ve kaynaklar üzerinde kontrol sahibi olabildiğinden söz ediyor.

Neoliberal kapitalizmi bozguna uğratabiliriz. Ne var ki bunun sonucu Robinson'ın geliştirilmiş yeni kapitalist yönetim, "finans sermayesinin ulus aşırı yeniden dağıtımını ve yeniden düzenlenmesini içeren küresel bir Keynesçilik" (Robinson, 2011) olarak retoriksel olarak belirttiği, dünya kapitalizminin bazı farklı modellerine ön açan bir yeniden yapılanma olabilir. Diğer bir ihtimal olarak Robinson, sistemin kendisinin tamamen yıkılmasını ve bütünüyle yeni bir sistemin yaratılmasını gerektiren sistematik bir krize doğru gidebileceğimizden bahsediyor. Yapısal krizin sistematik olup olmadığı, Robinson'un dikkat çektiği gibi "farklı toplumsal ve sınıfsal güçlerin önceden tahmin edilemeyen beklenmedik olaylara veya nesnel koşullara olduğu kadar ileri sürülen politik projelere nasıl karşılık verdiğine" bağlıdır. Dolayısıyla şu anki tarihsel konjonktürde nasıl bir karşılık verileceğini söyleyemeyiz. Robinson'a göre bildiğimiz, günümüz sisteminin 1930'lardaki ve 1970'lerdeki sistemlerde bulunmayan kendine has mühim niteliklere sahip olduğudur ve bu sistem "kendinin yeniden üretimini kısıtlayan ekolojik limitlere hızlı bir biçimde ulaşmaktadır". İkinci olarak, günümüz sistemi içerisinde varolan "şiddet ve sosyal kontrol araçlarının boyutu emsalsizdir" ve bu

noktada Robinson (2011), “bilgisayarlı savaşları, insansız uçakları, sığınakların içindekileri de yok etmeye yarayan bunkerbus-ter bombalarını, yıldız savaşlarını ve nicelerini” kastetmektedir. Üçüncüsü, günümüzde benzeri görülmemiş biçimde “büyük medya üzerindeki kontrol ile sembol, görüntü, mesaj üretimi ulus aşırı medyanın elinde bir araya getirilmiştir.” Dördüncüsü, “artık dünya kapitalizmine entegre edilebilecek herhangi yeni bir önemli kara parçasının kalmaması bağlamında, kapitalizmin aşırı büyümesinin sınırlarına ulaştığını” su götürmez bir biçimde biliyoruz” (Robinson, 2011). Robinson, “kırsallaştırma konseptinin terki şu anda ileri seviyeye taşınmıştır ve kırsal kesimlerin, önceden kapitalistleştirilmiş ya da kapitalist olmayan alanların metalaştırılması şiddetlendirilmiş, yani seracılık modası sermayenin alanına çevrilmiş, böylece aşırı büyüme daha önce görül-medik derinliğine ulaşmıştır” diye yazmıştır. Beşincisi, “üretici ekonomiye yabancılaşmış, kıyılara atılmış, detaylı sosyal kontrol sistemlerine ve hayatta kalma krizine –mülksüzleşme, sömürü ve dışlanmanın ölümcül döngüsüne– karşı duran, gecekondu gezegeninde ikame eden artık nüfusun büyük artışı” söz konusudur (Robinson, 2011a). Bu noktada, Robinson, “21. yüzyıl faşizmi ve fazladan insan kitlesini ve onların gerçek yahut potansiyel isyanlarını kapsayan yeni soykırım çağı”ndan duyduğu endişesini dile getiriyor. Robinson’ın söylemiş olduğunu şimdi diğerleri de söylüyor. Fakat diğerlerinden farklı olarak, Robinson’un analizine dair düşüncem şudur: Söz konusu analiz, ulus aşırı devlet aparatlarının önceden olduğu gibi daha fazla hükmedici bir rol oynayamayacağı, yani küresel kapitalizmin Fordist/Keynesçi evresi boyunca yaptığı gibi daha fazla kapitalist sistemi kontrol edemeyeceği, dengede tutamayacağı; böylelikle ulus-devletlerin bugün politik meşruiyetini kaybetmeye eğilimli olduğunu ve örneğin Yunanistan’da veya İspanya’da ya da IMF tarafından uygulanan şiddetli tasarruf önlemleri sonucunda şimdi parçalara ayrılan ülkelerde bu aralar olan şeye tanıklık ettiğimiz gerçeğinin altını çizmektedir.

Ankara Türkiye’de, “Neoliberalizm ve Neomuhafazakârlığın Kuşatması Altında Eğitim” başlığı altında eleştirel eğitim üzerine düzenlenen, üçüncü yıl konferansına açılış konuşmalarından birisini yapmak üzere katıldığımda, Türk çevik kuvvet polislerince biber gazına maruz kaldım ve ayaklar altında çiğnendim. Dolayı-

sıyla mevcut baskının şiddetine dair bir fikrim var. Toplumsal hareketlerle ilgili çalışma deneyimimin büyük kısmı Latin Amerika üzerineyken James Petras (2007), “Latin Amerika ve Türkiye, kayda değer kültürel ve tarihsel farklılıklara rağmen, oldukça benzer tarihsel ve güncel politik süreçleri ve sosyo ekonomik değişimleri deneyimlemiştir” diye yazmıştır. Petras’ı tamamen alıntılarla bu noktada önemli olacaktır:

“Türkiye ve Latin Amerika, 1930’larda başlayan ve yaklaşık olarak 20. yüzyılın son yarımında sona eren kapitalist-ulusal-devletçi kalkınma modelleri formundan geçmiştir. Hem Türkiye hem de Latin Amerika ülkelerinin pek çoğu neoliberal rejimlerce yönetilmiştir. Neoliberalizm Latin Amerika’ya (1970’lerde) Türkiye’den (1980’lerde) bir on yıl kadar önce ve daha yoğun bir biçimde gelmiştir fakat oldukça benzer bir sınıfsal kutuplaşma yaratmıştır. Her iki bölgede de neoliberalizm büyük çaplı özelleştirmelere ve banka, sanayi, telekomünikasyon ve diğer stratejik sektörlerin gayri millileştirilmesine yol açmıştır. Neoliberalizasyon süreci her iki bölgede de üç aşama halinde gerçekleşmiştir. Neoliberalizmin ilk evresi, askeri darbeden çok kısa bir süre sonra gerçekleşmiştir. Özelleştirmelere büyük çaplı rüşvetler, krizler, derinleşen eşitsizlikler ve halktan çalarak zenginleşen yöneticilere sahip devletler eşlik etmiştir. Birinci evredeki rüşvet ve gerilemeden kaynaklanan neoliberalizmin ikinci dalgası, IMF ve Dünya Bankası’na büyük bağımlılık ve yabancı sermayenin uzun süreli geniş ölçekli istilasına temel yaratmak üzere düzenlenen istikrar programlarını hızlandırma girişimleriyle karakterize edilmiştir. Neoliberalizmin üçüncü dalgası, yabancı sermayeye derinleşen bağımlılığı, halk tepkisini dengelemek üzere ‘yoksulluk programları’ ve yerel ‘ulusal burjuvazi’yi harekete geçirme amaçlı teşviklerle bir araya getiren neoliberallerin yönetime gelmesiyle yeni bin yılda başlamıştır.”

Türkiye’de neoliberalizmin ilk dalgası, “askeri darbe (1980), Turgut Özal’ın askeri-sivil rejimi (1983-1989) ve 1990-1999 arasındaki dengesiz koalisyon rejimleri” ile aynı döneme denk düşer (Petras, 2007). Bu rejimler, tüm halka, sosyalist ve militan sendikalara, partilere ve hareketlere uyguladığı bastırma politikaları ve gelecekteki büyük ölçekli özelleştirmeleri mümkün kılan koşulları yaratmalarıyla meşhurdur. Ne var ki “enflasyon ve halk tepkisi ile bir araya gelmiş büyük çaplı rüşvetler, yanlış yönetim, beceriksizlik ve içsel politik çekişmeler” sonucu neoliberalizmin

ilk dalgasına ciddi bir kriz damgasını vurmuştur (Petras, 2007). Neoliberalizmin ikinci dalgası Bülent Ecevit-Kemal Derviş rejimlerini (özellikle Mart 2001- Ağustos 2002 arası) ve Recep Tayyip Erdoğan'ın ilk hükümetini (2003-2007) kapsamaktadır. 1999-2001 arasındaki kriz Ecevit'in seçilmesine yol açmıştır. Ardından, Türkiye, IMF'nin ve Ekonomi Bakanı olarak atanan eski Dünya Bankası çalışanı Kemal Derviş'in ocağına düşmüştür. 2001 Türkiye'sindeki ekonomik kriz, kitlesel halk ayaklanmalarına sebep olmamış fakat "refah ideolojisi ve 'ulusal' burjuvaziye verilen destek ile ekonomideki tüm stratejik sektörlerin özelleştirilmesini ve gayri-millileştirilmesini kaynaştırmış, sözde halkçı neoliberallerin yükselişine ('üçüncü dalga')" katkıda bulunmuştur (Petras, 2007). Petras (2007), Erdoğan'ın sağ kanat "serbest piyasa" pratikleri ile devlet baba söylemini bir araya getirdiğini söylemiştir. Petras'a göre, neoliberalizmin üçüncü dalgası, "ihraç mallarının (metaller, tarım ürünleri, enerji vb.) dünya pazarındaki yüksek fiyatlarından ve genişleyen dünya ekonomisinden faydalanmaktadır. Ne var ki içerideki sınıfsal, etnik ve bölgesel eşitsizlikler derinleşmektedir."

Çevresindeki otokratik rejimlerden onu ayıran özellikleriyle, Türkiye'nin Ortadoğu'daki ilk gerçek Müslüman Demokrasi olarak düşünülebileceği doğrudur. Fakat aynı zamanda, İslami değerleri kapsama ve geliştirme amacıyla Cumhuriyet'in kuruluşunda Mustafa Kemal Atatürk tarafından tesis edilmiş laik yönelimi değiştirmeye çabalayan AKP, 2003 yılından beri, ülkenin yarısının laik yönelime duyduğu içerlemeye ilham vermiştir. Ankara Üniversitesi'ndeki bir konferansta mola esnasında, bazı öğrencilerin sınır kasabalarından birisi olan Reyhanlı'da, Cumartesi günü (11 Mayıs) 51 kişinin öldüğü ikiz bombalı saldırıyı kapsayan medya sansürünü protesto ettiğini duydum. Ayrıca biber gazına maruz kaldıklarını öğrendim ve onlara desteğimi göstermek istedim. Böylece birkaç yüz metre boyunca onlara eşlik ettim fakat diz ameliyatım iyileşme sürecinde olduğundan ve çoğu zaman bir yere tutunarak yürüdüğümünden bacağım çok yoruldu ve öğrenciler son duraklarına varmadan kampüse geri dönmek zorunda kaldım. Ardından, birkaç gün sonra, Londra'dan bir eğitim profesörü olan Dave Hill ile beraber şehir merkezindeydim ve benzer bir protesto olduğunu duyduk, eylemcileri desteklemek amacıyla onlara katıldık. Polis kalabalığa biber gazı sıktı ve yere düştüm. Neyse ki yakınlardaki

bir restoranın garsonunun yardımıyla sokaktan restorana sürüklendim ve arka odalardan birisinde gizlendim.

Türkiye'deki protestoların uzun dönem sonuçlarını merak ediyordum ve "pasif devrim"e dönüşme ihtimalinden korkuyordum. Burada, Robinson'ın (2011a) Obama üzerine bilgi dolu düşüncelerinden sonuç çıkartıyorum ve onun, daha militan sol tarafından sergilenen kitlesel mücadelelerin altını oymak üzere tasarlanmış daha yumuşak bir devrimi başlatarak, Obama'nın oğul Bush yönetimine karşı yapılan direniş sürecinde kaybedilen hegemonyayı nasıl onarmaya çabaladığını gösteren, Gramsci'nin metodunu kullanarak yaptığı analizi oldukça beğeniyorum. Bu yumuşak devrim, göçmen ve eşcinsel hakları gibi hakları talep ederek (elbette bunlar kendi içinde iyi politikalar) ve diğer "etik hususlar" aracılığıyla bir yere kadar devlete kültürel ve ideolojik boyutta kafa tutmuştur. Fakat sosyoekonomik yönetimin temelde asla sorgulanmayacağını veya buna karşı mücadele edilmeyeceğini garanti altına almıştır. Mücadele edilmesi durumuna karşı, kurumsal yönetim ve devlet gücü arasındaki evliliğe herhangi bir gerçek karşı çıkışa sözünü geçirecek, büyük bir güvenlik devleti yaratılmıştır. İnsanoğlunun zayıflığı olan kurumsal hırsın duman perdesi altında, kapitalizmin sistemik barbarlığını gizlemiştir. Bu yumuşak devrim, Gramsci'nin terimiyle halk direnişine karşı "pasif devrim"dir ve aşağıdan gelen liderliğe el koymadaki kabiliyetiyle başarılıdır. Robinson (2011a), Mısır'da, Tunus'ta ve Ortadoğu'daki diğer yerlerde ve Kuzey Amerika'da baskın güçlerin pasif devrim doğrultusunda hareket ettiğinden bahseder. Obama yönetimi, militan sendikalar, sosyalistler ve çevreciler tarafından harekete geçirilen daha militan başkaldırı formlarını zayıflatarak ve güçten düşürerek, halk devrimini pasif devrim kanalına yönlendirme konusunda göz kamaştırıcı olmuştur. Robinson'ı Amerika üzerine endişelendiren her neyse beni de endişelendirmektedir. Bu endişe ulusal kapitalizmin Fordist/ Keynesçi dönemi öncesinde, Robinson'ın "ırksal kast imtiyazı" olarak tarif ettiğinin tarih boyunca tadını çıkaran, şimdi haklarını kaybetmiş beyaz işçi sınıfının büyük çoğunluğundan oluşan toplumsal tabanın güçlendirilmesinden duyulan endişedir. Erdoğan, karşısında olanları bölüp fethederken benzer bir durum Türkiye'de de meydana gelebilir mi?

Mehmet Baki Deniz ve Volkan Yılmaz (2013), yakın zamanlarda, Gezi Parkı'nın kentsel yenilenmesine karşı çıkan bir grup protestocunun polisin gaddar davranışına maruz kalmasını takiben patlayan Türkiye'deki protestoları tarif ediyor. Elbette, sonrasında bu protestoların, Adalet ve Kalkınma Partisi'nin "kültürel olarak muhafazakârlığına ve ekonomik olarak neoliberal otoritarizmine, özellikle ülkenin dört yanında protestoculara karşı artan polis şiddetine" karşı vatandaşların büyük bir kısmı arasında varolan farklı gruptaki şikâyetleri bir araya getirerek, İstanbul'un diğer kısımları ve diğer şehirler boyunca nasıl patladığına, dünya kısa bir süre içerisinde şahit oldu (Deniz ve Yılmaz, 2013). AKP'nin öylesine gürültü kopararak ısrar ettiği gibi AKP Türkiye insanının çoğunluğunun menfaatlerini temsil etmemektedir; basitçe Sünni çoğunluğun kültürel değerlerinin savunucusu da değildir ve bunu anlamak önemlidir. AKP'nin temsil ettiği şey, ulus aşırı sermaye sınıfına ait finans sektörünün çıkarlarıdır.

AKP hükümeti, 2002 yılında seçilmesinden beri, çoğu zaman istikrarlı ekonomik büyümeyi muhafaza ederken bu ekonomik büyümenin faydaları insanlara gitmemekte, bunun yerine AKP liderliği altında gelişen yeni ve varlıklı burjuvaya eşitsiz biçimde dağıtılmaktadır. Kişi başı gayri safi milli hasıla sıralamasında Türkiye 66. sıradadır ve İnsani Gelişmişlik İndeksi sıralamasında hâlâ 90. sıradadır. Deniz ve Yılmaz'ın (2013) belirttiği gibi "Büyük mülksüzleştirme, AKP'nin iltimasına sahip yeni burjuvayı zenginleştiren ve çoğunluğun refahının aleyhine işleyen sağlık ve eğitim alanlarında devam eden metalaştırma kadar, aynı zamanda çeşitli büyük yapı projeleri aracılığıyla kentsel ve kırsal yenisinden yapılanmaya dayanmaktadır". AKP'nin insan haklarına artan tahammülsüzlüğü ve yükselen otoritarizmi, hükümet karşıtlığı kapsamında birleşmek üzere muhalif bloğun birbirinden farklı heretorejen fraksiyonlarını harekete geçirmiştir. Böylesi bir taktik Türk politikasında daha önce görülmemiştir.

Eylemciler ülke genelinde 40'tan fazla farklı şehirden gelmektedir ve çok çeşitli politik programlarla farklı toplumsal gruplar (80 tane örgüt ve partiye liderlik eden bir eylem platformu olan Taksim Dayanışma Platformu gibi) tarafından örgütlenmiştir. Deniz ve Yılmaz'a göre;

"Suriye'ye bitişik bir vilayet olan Hatay'daki şiddetli çatışmalar, insanların Suriye savaşı konusundaki AKP politikalarına karşı bü-

yüyen muhalefetini sivriltmiştir. AKP'nin laik yaşam tarzını sakat bırakmaya yönelik girişimlerine karşı orta sınıfın öfkesi, Ankara, İzmir ve İstanbul'un çeşitli bölgelerinde göz önüne serilmektedir. Sosyalist gruplar, ülkenin süregelen neoliberal dönüşümüne karşı protesto yürüyüşleri yapmaktadır. Feminist gruplar, kadının yaşamını 'en az üç çocuğunun annesi' olmaya indirgeyen muhafazakâr politikaları karşı durmaktadır. Bütün bu farklı sorunlar, çoğunlukçu otoriter yönetimi baz alan bir demokrasiden ziyade, çoğulcu demokrasiyi talep eden ortak bir söylem içerisinde dile getirilmektedir."

Dostlarımdan biri, Gazi Üniversitesi'nden Profesör Kemal İnal, bir eyleme katılmadan hemen önce, destekçi ağına bir not gönderdi ve protestoların "polis şiddeti ve ülkenin Amerikancı, Avrupa Birlikçi yönetici gücüne (AKP)" karşı yapıldığını söyledi. Protestocular, "AKP/Erdoğan hükümetinin istifa etmesini istiyordu". Daha geniş bir açıyla, protestocular "yoksulluk, işsizlik, açlık, gelir dağılımındaki adaletsizlik, göç vb. konularda dramatik bir yükseliş" ile sonuçlanan, "Türkiye'deki yönetici gücün neoliberal ve neomuhafazakâr politikalarına" karşı gelmekteydi. İkinci problem, "Batı tarafından tüm İslam ülkelerine iyi bir model olarak gösterilen, hakikatinde dinci-faşist bir lider olan Erdoğan'ın tek kişilik gösterisi"ydi. "AKP'ye oy veren dindarlar" dışında, her kesimden insan eylemlere katılmaktaydı. Son seçimlerde, AKP'yi destekleyenlerin oy oranı % 51'di. Profesör İnal'a göre:

"Erdoğan bu orana güvenmekte ve tüm eylemcileri bu silahla tehdit etmektedir. Eylemlere öncülük edenler (direnişin liderleri); sosyalistler, anarşistler ve çevrecileri de içine alan kimi kapitalizm karşıtı gruplardır. Türkiye'de 19 sosyalist parti bulunmaktadır fakat oy oranları %2'nin altındadır. Oldukça ilginç biçimde, kimi milliyetçi gruplar ve bireyler de direniş içerisinde yer almaktadır. Milliyetçilerin siyasi partilerinden birisinin (MHP- Milliyetçi Hareket Partisi) oy oranı %15'tir. Ne var ki parti lideri direniş içerisinde yer almayacaklarını beyan etmiştir. Kürt kanadı (BDP- Barış ve Demokrasi Partisi), direnişin sahip olduğu bir miktar milliyetçi karakter ve Kürt sorununu barışçıl bir yol içerisinde çözmek üzere hükümetle yaptıkları anlaşma nedeniyle direniş içerisinde yer almamaya karar vermiştir.

Kamu çalışanlarının çatı örgütü KESK, bugün ve yarın için yarın günlük destek grevinde karar kılmıştır.

Erdoğan hükümeti, Amerika tarafından yönetilen Suriye'ye karşı savaşta, kilit müttefik ülke durumundadır. Şüphesiz ki Amerika, Türkiye'de süregelen kitlesel eylemleri, Suriye Başkanı Beşar Esad rejimine karşı savaş hazırlıklarını artırma ve İran'ı kapsama planlarına karşı bir tehdit olarak görmektedir. Ayrıca, Adana'nın CIA tarafından yönetilen bir komuta kontrol merkezine ev sahipliği yaptığı büyük ölçüde bilinmektedir. Patriyot füze sistemi (yerden-havaya atılmak üzere), Suriye sınırında NATO eliyle kurulmuş durumdadır. Büyük olasılıkla NATO tarafından Suriye üzerinde uçuşa yasak bölge uygulaması yapılacaktır.

Son zamanlarda şahit olduğum tüm bu hareketler; Occupy Hareketi, Brezilya'daki Topraksız Köylü Hareketi, Güney Afrika'daki baraka isyanları, Yunanistan'daki protestocular, Meksika'da üniversite öğrencilerinin eylemleri, İspanya'da Indignados Hareketi¹, Yunanistan'da Syntagma Meydanı etrafında dönen Öfkeli Vatandaş Hareketi vb. küçük taleplerden daha fazla anlam ifade ediyor. Bu hareketler, tamamen farklı bir gelecek biçimi için mücadele ediyor ve sıra dışı ve yaratıcı eylemlerinin bu farklı gelecek üzerinde söz söylemesi için çab alıyor. Sadece bugün olan biteni reddetmekle değil, ayrıca yönetimi ve karar alma mekanizmalarının daha yatay, yeni formlarını sahneleyebilecekleri park alanlarının, halk meydanlarının, üniversite binalarının ve diğer alanların geri kazanılmasını talep etmekle ilgilidir. Söz konusu hareketler, kısıtlı ayrılıkçı çıkarların ötesine geçiyor ve liberal, temsiliyetçi demokrasi tarafından tercih edilen dikey örgüt formlarına bir alternatif olarak katılımcı demokrasiyi pratiğe dökmek için çab alıyor. Ayrıca, elbette devlet otoritarizmi ile mücadele ediyor. Tüketici vatandaşların, mülk kapitalizmi veya neoliberal kapitalizm öncesi dönemlerde pek çok vatandaşın olmaya çalıştığı gibi tekrar eleştirel vatandaşlar haline gelmeleri için mücadele etmeye çab alıyor. Ne var ki, gençliğin tüm yaşamı boyunca sadece neoliberalizme şahit olmasından dolayı, hareket geçmişe özlemin ötesine geçiyor. Ayrıca gençlik, ulus aşırı sermaye sınıfının büyük ölçekli kararlarını muhafaza etmek üzere, devletin neofaşist yeniden örgütlenmesini gerektiren mülk veya finans kapitalizminin toplumsal evreni içerisinde, parlamenter temsiliyet formlarının demokrasi yara-

1. Çevirmenin notu: Indignados, İspanyolca kökenli olup, "çileden çıkmış" anlamı taşımaktadır. Indignados Hareketi'ni bu noktada, öfkeli halk hareketi olarak çevirebiliriz.

tımında daha fazla yeterli olamayacağını anlamış durumdadır. Genç eylemciler, günümüzde dijital araçlar ve kendilerini ve yol arkadaşlarını hedefe yönelik eylemlilik çabalarının deneyimini bir araya getirmek üzere eğitecek teknoloji yazını gibi bir noktada birleşen yeni medya üretimini ve yeni sosyal medyayı kullanarak, katılımcı birlik formları için mücadele ediyor. Sosyal hayatın farklı biçimleri için gayret ediyor. Bu noktada dijital medya kendi başına bir araç değil fakat halk egemenliği için reel dünya mücadelesi deneyimlerinin yanı sıra, Chiapaştaki Zapatistalar veya Meksika Cherandaki Purepecha ulusu örneklerinde görüldüğü gibi devlet içerisindeki otonom topluluğu tamamlayan ve büyüten bir araç oluyor. Bu mücadelelerin sonucu olarak bu araçlar, kolektif akıl üretimi gayretinin bir parçası olarak, sosyal olarak daha adil bir dünyanın çeşitli görüşleriyle daha entegre hale geliyor. Yunan bilim adamı ve aktivist olan Panagiotis Sotiris'in (2013) yakın zamanlarda yazdığı gibi "Hızlı bir değişim içerisindeki bireyleri dijital olarak birbirine bağlayan sanal topluluklara dair varsayılan postmodern temayülün aksine, çeşitli siber alan trendlerinde ve ayrıca bütün potansiyel 'online 'demokrasi' ve 'müzakere' konseptleri içerisinde ifade edildiği üzere, hiçbir şey sokakta tanışmış, kol kola vermiş, mücadele ve direniş toplulukları yaratmış insanların gücünü ve cazibesini yenemez."

Yarı resmi haber ajansı Anadolu Ajansı'na göre yakın dönemde İzmir'de bir eylem esnasında, Twitter gibi sosyal medya ağını hükümet karşıtı protestolar ve polisin göstericilere tepkisi hakkında yanlış detaylar yayma amacıyla kullanma suçlaması ile 25 kişi polis tarafından tutuklandı. Gençliğin büyük kısmı, neoliberal kapitalizmin hayatta kalması için devletin kendisini daha faşist formasyonlar içerisinde yeniden organize etmesi gerektiğinin bilincindedir ve bu durum, İslami kökenlere sahip hükümetin eleştiri ve farklı yaşam stillerine tahammülsüzlüğünden pek çok laik gencin korktuğu Türkiye gençliği için daha az geçerli değildir.

Tekrar Panagiotis Sotiris'in (2012) oldukça açık bir biçimde belirttiği üzere:

"Bütün bu hareketler içerisinde yer alan gençliğin etkinliği, bizi bu hareketleri öğrenci yahut gençlik hareketleri olarak ele almaya itmemelidir. Bundan ziyade, sermaye lehine güç dengesini değiştirmeye yönelik güncel kapitalist hamlenin tam merkezinde bulunan, bazı durumlarda 'kayıp kuşak' olarak muamele edilen ve mütemadiyen kapitalist yeniden yapılanmanın tüm darbelerinden nasibini alacak

nesil olarak gençlik, memnuniyetsizliğin daha genelleşmiş ve derinleşmiş formlarının öncü gücü gibi davranmıştır. Bu öncülük, potansiyel emek gücü olarak gençliğin özel niteliğine gereksinim duymaktadır. Günümüz gençliği, daha eğitilmiş ve kalifiye olmakla beraber, güvencesizleştirme ve ekonomik krizin sonuçlarıyla karşı karşıyadır. Öte yandan, hoşnutsuzluğunu her zamankinden daha görünür kılabacak olan iletişim kabiliyetine sahiptir ve mücadele ve dayanışma ağları yaratacak bir pozisyonudadır. Bu yönleriyle gerçek ve sanal yeni kamusal alanların yaratımını sağlamak için fazlasıyla etkilidirler.”

Sotiris’in gözlemine ve bu hareketlerin ayrıca bilginin ve olası karşı hegemonik projelerin üretici alanları olduğu fikrini kuvvetli biçimde destekliyorum. Ayrıca solun, böylesi hareketlerin, spontan ayaklanmalardan Gramsci’nin anlam dünyasında “sosyal güçlerin, politik örgütlerin yeni formlarının ve basitçe tarihsel sol kanat projelerini tekrar etmeyen, bunun yerine neoliberal kapitalizmin ötesine... güncel ‘başkaldırı çağı’ndan yeni ‘devrimler çağı’na nasıl geçeceğini gerçekten düşünmeye kalkışan alternatif anlatılar olarak yeni sosyal konfigürasyonların ortaya koyduğu birlik”i (Robinson, 2012) içeren tarihsel bloklara dönüştürülmesine katkıda bulunmak için ileriye dönük biçimde daha etkili olması gerektiğini söylediğinde, Sotiris daha derin bir anlam ifade etmiştir.

Bununla beraber, cemaatleşen halk cephelerinin tehlikesinin devam ettiğini düşünüyorum. 1979-1981 yılları arasındaki Polonya’yı ve İran’ı düşünün. Bu ülkelerdeki kitlesel hareketler Polonya’da Katolik gerici ve İran’da köktendinci İslamcılar tarafından ele geçirildi ve her iki hareket de kadın hareketleri, işçi konseyleri gibi ilerici bileşenlere sahipti. Spontan hareketlerin çeşitli formlarının ele geçirilmesi konusunda, siyasi partilerin mazisi vardır. Halk cepheciliği teriminin bankerler ve koruma fonu kâr sahiplerine karşı “kayıp kuşak” olarak basite indirgenebileceğini düşünüyorum. Mücadelenin, ücret karşılığı emek gücünü satmaya zorlanan insanların omuzlarına basarak servetlerini çoğaltan finans sektöründeki atıl parazitlere karşı monopoli benzeri yapılanmalara karşı duran “iyi kapitalistler”in mücadelesine dönüşmemesi için uyanık olmaya çabalamak zorundayız. Kapitalizme karşı, emeğin değer formunun yaratımı değil, gerçek refahın yaratımı üzerine temellenmiş bir alternatif için bir mücadele yaratmaya başlamak zorundayız.

Occupy Los Angeles’ta bulundum, Meksika devletinden ayrılmış ve kendi milisini oluşturmuş Mexico’daki Cheran kasabası-

nı ziyaret ettim, Venezueladaki Çavistalar için çalışmaya zaman harcadım ve Türkiye'deki eylemlerden henüz döndüm. Her yerde, doğrusu dünya ölçeğinde, kitlelerin büyük ayaklanması söz konusu. Şüphesiz ki ihtiyaç duyduğumuz şey, ulus aşırı koordine edilmiş büyük baskıya karşı, ulus aşırı bir direniş düzenlemektir. Dört bir yanımızda, ulus aşırı sermaye sınıfının, sendikaları ortadan kaldırma, emeği güçsüzleştirme, entelektüelleri hedef gösterme ve kamusal alan dediğimiz şeyden kalan ne varsa yıkmaya çabası içerisinde olduğunu görüyoruz. Chavez'in, Amerika'nın solcu liderlerin seçiminden sonra, Latin Amerika'yı hizaya getirme çabalarına karşı bölgesel bir blok inşa etmeye çabalamasının nedeni budur. "İnsanlığın kendisiyle ve doğayla daha fazla savaş içinde olmadığı 21. yüzyıl demokratik sosyalizmine benzer, refahın ve gücün insanlığın yoksul çoğunluğuna doğru aktarıldığı, büyük çaplı biçimde yeniden dağıtımına" ihtiyacımız olduğu konusunda Robinson'a (2012) katılıyorum. Devrimci eleştirel pedagoji içerisinde yaptığım tüm çalışma bununla, üstadım Paulo Freire'den beri geliştirdiğim eleştirel pedagoji projeleri ve eğitim yoluyla demokratik sosyalizmin yaratımına katkı sunma ile ilgilidir.

Teknoloji ve bilimdeki emeği "önemsiz" yahut "çaresiz bırakılmamış" olarak saymayı tercih etsek de etmesek de şüphesiz, mücadelenin artık işçi tulumu veya demiryolu pantolonları içerisindeki adamlarla silindir şapkalı, çapraz bağlı Avrupa tarzı kravatları ve kruvaze ceketleri içerisindeki fabrika sahipleri arasında olmadığı açıktır. Yahut baldırı çıplaklarla kışına don giydirilmişler arasında ya da gürbüz kalçalarından sarkan şıkırtılı alet kemeri ve derisi dökmüş demir burunlu çizmeler içerisindeki işçiler veya yitik rüyalarındaki beslenme çantaları boyunlarından çekip alınmış tarım işçileri, ayakkabı tamircileri ve bakır işçilerini sömüren, pelerinleriyle ve gümüş uçlu asalarıyla finansçılar... Bizim, her biri önümüzdeki mücadele içerisinde önemli rol oynayabilecek olan "bilgi işçileri", "hizmet işçileri" ve "sömürülen işçilerimiz" var. Mücadele, ücret karşılığı emeğini satmak zorunda olan tüm bu insanların karşısındaki ulus aşırı sermaye sınıfına yöneliktir.

Erdoğan, Türkiye'nin Ortadoğu'daki büyük emperyalist savaş içerisinde yer alması için sahneyi hazırlıyor. Buna engel olmanın tek yolu, Türkiye işçi sınıfının kapitalizme karşı sosyalist bir gelecek kurmaya yönelik geniş çaplı ulus aşırı bir mücadele içerisinde harekete geçmesidir.

Kaynakça:

- Deniz, Mehmet Baki ve Yılmaz, Volkan. (2013). Whose Majority? Understanding the Foundations of the Political Conflict Over Gezi Park Protests in Turkey, MRZine. Alındığı yer: <http://mrzine.monthlyreview.org/2013/dy270613.html>.
- Hudis, Peter. (2013). From the Economic Crisis to the Transcendence of Capital. The International Marxist Humanist Alındığı yer: <http://www.internationalmarxisthumanist.org/wp-content/uploads/imho-article-hudis-20120827.pdf>
- Petras, James. (2007). Turkey and Latin America: Reaction and Revolution. Dissident Voice, September 1, Alındığı yer: <http://dissidentvoice.org/2007/09/turkey-and-latin-america-reaction-and-revolution/>.
- Reich, Robert. (2013). Global Capitalism and the State, Alındığı yer: <http://readersupportednews.org/opinion2/279-82/17512-focus-global-capital-and-the-nation-state>.
- Robinson, William, I. (2011). Global rebellion: The coming chaos?, *Al Jazeera*. 4 Aralık. Alındığı yer: <http://www.aljazeera.com/indepth/opinion/2011/11/20111130121556567265.html>
- Robinson, William, I. (2011a). Global capitalism and 21st century fascism, *Al Jazeera*. 8 Mayıs. Alındığı yer: <http://www.aljazeera.com/indepth/opinion/2011/04/201142612714539672.html>
- Sotiris, Panagiotis. (2013). The New “Age of Insurrections” is Far From Over! Wenesday, June 5Radiobubble.gr Alındığı yer: <http://international.radiobubble.gr/2013/06/guest-post-new-age-of-insurrections-is.html>

Taksim Ayaklanmasının Ardından: Bilanço

Kostas Skordoulis
(Çeviri: Damla Yeşil)

1. Taksim Ayaklanmasının Ortaya Koyduğu Temel Sorular

Geçtiğimiz aylar boyunca, sadece Taksim Meydanı yahut Ankara'da değil, ülkenin her bir yerinde Türk insanının destansı mücadelesine tanık olduk. 2005'te Fransa'nın banliyölerinde başlayan, Aralık 2008'de Yunanistan'la, Arap Baharı'yla, bir dizi güney Avrupa ülkesinde kemer sıkma politikalarına karşı yürütülen işçi mücadeleleriyle ve 2011'de İngiliz şehir proletaryasının isyanıyla devam eden, yeni tarihsel devrimci döngünün bir parçası olan bir ayaklanma.

Türkiye'deki ayaklanma, görünürde küçük bir meseleden hükümet karşıtı büyük bir ulusal harekete evrilme hızıyla birlikte, ayrıca küresel boyutta içinde yaşadığımız fazlasıyla çalkantılı bir dönemi yansıtmaktadır. Arap Baharı ve son iki yıldır Güney Avrupa'da tasarruf amaçlı kesintilere karşı yapılan kitlesel eylemler şüphesiz ki Türkiye'deki milyonlarca insanın bilinçlenmesinde bir etki yaratmıştır. Protestocuların pankartlarında yer alan sloganlarda da görüldüğü üzere, uluslararası hareket ve desteğin izlenisi yol olduğu fikri tüm bölgede itici güç olmuştur.

Devrimci kalkışmaların bu yeni dönemi bize programsal netlik ve stratejiye ilişkin asli sorular yöneltmektedir.

Kesintisiz genel grev herhangi bir burjuva hükümetinin devrilişini değil, ayrıca sömürü ve baskı politikalarına hayat veren kapitalist sistemin kendisinin devrilişini getirecek gerekli ve yeterli koşuldur. Bu yönüyle stratejimizin odak noktasının kesintisiz genel grev olanağı olduğu benim için açıktır.

Taksim kalkışması, özünde, yıpranmış küresel kapitalizmin mevcut kriz döneminde kabul gören AKP yönetiminin neoliberal İslamcı muhafazakârlığına karşı bir ayaklanmaydı.

Taksim ayaklanması konsepti içerisinde, yoksul kent katmanlarının, gençliğin, çeşitli sosyal hareketlerin destansı mücadelesi-ne tanıklık ettik. Ne var ki örgütlü işçi sınıfının harekete geçmede ve onların politik temsilcilerinin, sol siyasi partilerin harekete önderlik etmede başarısız olduğu da bir gerçektir. Bu kahramanca kalkışmanın yarı yolda kalmasının temel nedeni budur. Tek istisnası DİSK ve KESK olmakla beraber, örgütlü işçi sınıfı ayaklanma içerisinde yer almamıştır.

Bu bölüm, sınıf mücadelesinin durumu ve devrimci politikaların diğer bileşenleri üzerine, dünya ölçeğinde sonuçlara varan bir bakış açısıyla Türkiye’de sınıf mücadelesinin içsel durumunu etkileyen faktörleri analiz etmek üzere hazırlandı.

Geçici varsayımım, Taksim ayaklanmasının arka planında sadece demokratik haklar meselesi değil, ayrıca geç kapitalizmin daimi krizinden kaynaklanan derin sosyal ve ekonomik meseleler olduğudur.

Aralıksız bir biçimde yüksek ekonomik büyüme oranları kaydeden ve AKP hükümetinin on yılı içerisinde, kişi başı gayri safi milli hâsılanın üç mislini geçtiği bir ekonomide ayaklanma nasıl ortaya çıkabildi?

İşçi sınıfı örgütleri (sendikalar ve siyasi partiler) müdahale etme ve meseleyi demokratik haklardan kapitalizm karşıtı politikalara dönüştürerek ayaklanan kitlelere öncülük etme hususunda neden başarısız oldu? Bu başarısızlık sebebiyle, gerçek rakamsal gücü, örgütlenme seviyesi ve militanlık derecesi üzerinden ülkedeki işçi sınıfının durumunu, son analizde de işçi sınıfı içerisindeki reformcular ve devrimciler arasındaki güç dengesini tartışmak fazlasıyla önemlidir.

Elbette böylesi bir tartışmanın, ülke işçi sınıfının durumu ve devrimci stratejiye ilişkin sorular üzerine dünya ölçeğinde bir münazarayı tetikleyebileceğini umuyorum.

2. Ayaklanmanın Ekonomik ve Sosyal Arka Planı

Gezi Parkı’na bir alışveriş merkezinin inşası, Erdoğan’ın ortaya koyduğu gibi birkaç ağaç meselesinden ibaret değildi. Taksim

Meydanı Türkiye solu ve sendika hareketi açısından tarihsel bir öneme sahiptir. 1977 yılında yarım milyon insanın bir araya geldiği büyük 1 Mayıs gösterisine paramiliter çeteler ve güvenlik güçlerince saldırılmış, kırk iki kişi ölmüş ve yüzlerce insan yaralanmıştır. Bu büyük gösterinin gerçekleştiği yer Taksim Meydanı'dır. Türkiye'deki sol hareket ve sendika hareketi için, meydanın büyük bir sembolik önem taşımasının nedeni, 1 Mayıs gösterilerinin yeniden Taksim Meydanı'na taşınması, söz konusu ölümlerden sorumlu kişilerin yargılanmaları ve cezalandırılmalarıdır.

Ancak mesele bundan ibaret değil. Belediye'nin resmi planı, söz konusu alışveriş merkezine ev sahipliği yapacak olan Osmanlı İmparatorluğu Taksim Askeri Kışlası'nı yeniden inşa etmektir. Bu plan, Türkiye'nin eskiden kalma görkemini geri kazanmaya yönelik AKP gündeminin bir parçası olarak görülmektedir. Birkaç ay önce, Boğaz üzerine yapılması planlanan üçüncü köprüye Yavuz Sultan Selim'in adının verileceği duyuruldu. Osmanlı İmparatorluğu'nun mirasının iadesine yönelik tüm bu talepler, modern Türkiye'nin üzerine inşa edildiği, Atatürk'ün ulusal burjuva hareketine içkin laiklik geleneğine bağlı birçokları için hakaret niteliğindedir.

Ne var ki bu, sadece dindar-laik meselesi de değildi. AKP hükümeti süresince ekonomik büyüme spekülâtif kentsel kalkınma modeli üzerine oturmaktaydı ve Taksim'de yapılması planlanan alışveriş merkezi bu kalkınma modelinin türünü simgeler hale gelmekteydi. Şehirdeki tüm alanların emlak değerlerinin topyekûn yukarı çekilmesi, işçi sınıfının kenar mahallelere atılması, kalitesiz yapıların yönetici partinin eşine dostuna peşkeş çekilmesi, milyonların lüks evleri ve Anadolu'dan henüz gelmiş işçilerin yaşadığı gecekondu semtleri arasındaki aşikâr çelişkiye yönelik itiraz bir bütün halinde, Gezi Parkı'nın yıkılarak bir diğer alışveriş merkezi için alan yaratılmasına karşı yürütülen mücadele içerisinde bir araya gelmişti. Aslına bakılırsa tartışmalı inşaat patlaması, Türkiye'nin on yılın büyük bir kesiminde deneyimlediği sürekli ekonomik büyümenin anahtar bileşeniydi.

Elbette ki demokratik haklar ve insan haklarına ilişkin sorunlar da söz konusuydu. On yıldır AKP, bağımsız ve eleştirel gazetecileri tutuklayarak, medya üzerine sansür uygulayarak, sendika hareketine karşı baskı ve tutuklama yöntemlerini kullanarak ve buna benzer yöntemleri takip ederek, ülkeyi katı bir biçimde yö-

netmektedir. Bu katı yönetim, devletin laik karakterine karşı tırmanarak artan bir saldırıyla birleşmiş durumdadır.

Ekonomi büyürken bütün bu uygulamaların birçoğu pasif bir biçimde kabul edildi ya da en azından bu uygulamalar şimdiye kadar kitlesel bir kalkışmaya neden olmadı. Bu durum temelde, ekonomik büyümeye dayanıyordu. Öyle ki bu ekonomik büyümeyle beraber AKP 2002 yılındaki % 34'lük oy oranını 2011'e gelindiğinde neredeyse %50'ye vardırıarak seçmen desteğini sağlamlaştırmıştır. Görünürde AKP oldukça etkili bir ekonomik büyüme oranı elde etmişti. 2002 ve 2011 yılları arasında, Türkiye ekonomisi yıllık ortalama % 7,5 oranında büyüdü. Ortalama kişi başı gelir, 2001'de 2,800 Amerikan Doları iken 2011'de bu rakam 10,000 Amerikan Doları'na yükseldi. Ekonomi, 2008-2009 yıllarında kapitalizmin küresel kriziyle sarsıldı fakat 2010 yılındaki % 8,5'lik ve 2011 yılındaki % 9'luk güçlü büyüme oranlarıyla hızlı bir şekilde toparlandı.

Öte yandan, bu büyümenin çok büyük bir kısmı, kamu mallarının toptan özelleştirilmesi programının cazibesine kapılan doğrudan yabancı yatırımın ülkeye büyük çapta girişi ile bağlantılıydı. Bu, ülkenin büyük bir dış borç biriktirdiği manasına geliyordu. 2008 ve 2012 yılları arasında, gayri safi yurtiçi hâsıla 44 milyar Amerikan Doları'na yükseldi fakat aynı zamanda ülke 55 milyar Amerikan Doları gibi büyük bir miktarda dış borç biriktirdi.

Türkiye, Avrupa Birliği ile yaptığı ticaret anlaşmalarından faydalanırken Avrupadaki kriz yakın zamanlarda ülkeyi Ortadoğu ve Kuzey Afrika'da daha şiddetli politik, ticari ve diplomatik saldırılar izlemeye itti. Ülke, bölgesel emperyalist güç gibi davranarak Tunus ve Mısır'ın yeni kurulmuş Müslüman hükümetleriyle bir olma, Kuzey Irak'taki Kürt Bölgesi Hükümeti ile güçlü bağlar kurma ve Özgür Suriye Ordusu'nun Esad rejimine karşı ayaklanmasında aktif bir biçimde yer alma yoluyla tüm bölgede piyasayı ve etki alanlarını ele geçirme girişiminde bulundu.

Geçtiğimiz yıl ekonomik mucizeyi yaratan tüm bu faktörler bugün tam karşısına dönüşüyor. Gayri safi yurtiçi hâsıladaki büyüme dramatik bir biçimde neredeyse duraklama noktasına doğru yavaşlıyor. Son çeyrekte % 0,8 oranına düşen yurtiçi özel tüketim oranıyla beraber, 2012 yılında sadece % 2,2'lik bir büyüme oranı görülüyor.

Büyüme oranının başlıca rakamsal verileri aslında zenginler ve fakirler arasında ısrarla devam eden derin ayrımı gizliyordu. 2011’de gayri safi yurtiçi hâsıla % 8,5 oranında büyürken nüfusun yüzde yirmilik en zengin dilimi ulusal gelirin neredeyse yarısını elinde tutuyor ve yüzde yirmilik en yoksul kısım ise, gelirin yalnızca yüzde altılık dilimiyle yetiniyordu. Öyle ki son on yılda-ki ekonomik büyümeye rağmen, OECD ülkeleri arasındaki gelir eşitsizliği sıralamasında Türkiye üçüncü sırada yer alıyor.

Çalışan kesimi ve en kötü durumdaki yoksulları vuran, gelirin üçte ikisini oluşturan dolaylı vergileri içeren vergi sistemi, refah sahibi elitler ve nüfusun çoğunluğu arasındaki bariz çelişkiyi gözler önüne seren tipik bir örnektir. Havyar satışlarından sadece % 8 ve bazı değerli taşların satışından % 0 oranında alınan ve vergi dilimi içerisinde % 18 lik bir oranı teşkil eden genel satış vergileriyle beraber, dolaylı vergiler dahi varlıklı kesimin yararına işlemektedir.

Dönem boyunca işsizlik oranı % 9 oranını korumuştur ve resmi rakamsal veriler iş bakmayı bırakmış pek çok insanın içinde bulunduğu durumu fazlasıyla göz ardı etmektedir. Üniversite mezunları arasındaki genç işsizlerin oranı % 30 civarında olmakla beraber, resmi rakamlara göre yoksulluk sınırı altında yaşayanların oranı % 16’dır.

Bir yandan ekonomik büyüme gerçekleştirilemeyen beklentiler yaratırken söz konusu sosyal eşitsizlik yaşam standartlarının genel gelişimi içerisinde de kendini göstermekteydi. Bugün baktığımızdaysa ekonomik büyümenin hızı sert bir biçimde düşmekte ve bütün bu çelişkiler gündeme gelmektedir.

Taksim ayaklanması, herkesin sürpriz olarak karşıladığı Erdoğan karşıtı kitlesel hareket içerisinde, birbirinden koparılmış sosyal eşitsizlik ve demokratik haklar meselesinin birleşimi olarak ortaya çıkmıştır.

3. Türkiye’de İşçi Sınıfının Durumu

Resmi istatistiklere göre Türkiye’de işgücü sayısı, yıllık % 3,8 lik bir büyüme oranıyla beraber, yirmi dört milyondur. Eğitim çalışanlarının sayısı hatırı sayılır bir milyonu bulurken tarım sektörü 5,5 milyon çalışanı ihtiva etmekte ve (çoğunluğunda sanayi işçi sınıfının kümelenildiği) imalat sektörü çalışanları sayısı 3,5 milyona tekabül etmektedir.

İşgücü katılım oranı (çalışanlar ve aktif olarak iş arayanların çalışma çağındaki tüm nüfusa oranı), Avrupa Birliği'nde % 70'in üzerindeyken Türkiye'de % 45 oranındadır. Kendi işine sahip olanlar ve ücretsiz aile içi çalışanlar dikkate alındığında, çalışanların çalışma çağındaki tüm nüfusa oranı AB ile karşılaştırıldığında düşüktür.

Küçük ve orta büyüklükteki işletmeler (KOBİ) Türkiye ekonomisi için özellikle önemlidir: Onun altında çalışana sahip işletme çalışanları tüm çalışanların % 60'ı olarak hesaplanmaktadır (AB ortalaması % 30'dur) ve bu işletmelerin yöneticileri büyük firma yöneticilerine kıyasla daha çok sendika karşıtı olarak görülmektedir.

Türkiye yasalarına göre sendikalaşmış işçi sayısının fiili toplam işçi sayısının (24 milyon) oldukça altına düşmesine yol açacak biçimde, sendikalar sadece kayıtlı işçiler arasında örgütlenme iznine sahiptir.

İşçilerin örgütlenebileceği, her biri Avrupa Sendika Konfederasyonları'na bağlı, TÜRK-İŞ, HAK-İŞ ve DİSK olmak üzere üç ana sendika konfederasyonu bulunmaktadır. DİSK konfederasyonu sol kanatta olmak üzere, diğer iki konfederasyon sağ kanat yahut reformist olarak sınıflandırılabilir. Aşağıda Tablo-1'den görülebileceği üzere, bu konfederasyonların en büyüğü olan ve 2005 yılında iki milyonun biraz üzerinde üye sayısına sahip TÜRK-İŞ, kendisine bağlı 33 sendikayla beraber, 2009 yılında üye sayısını iki milyon iki yüzelli binin hemen üzerinde bir rakama çıkartmıştır. HAK-İŞ 2005 yılında hemen hemen 370 bin üyeye sahipken, kendisine bağlı onyediyi sendikayla beraber, 2009'da üye sayısı 426 binin biraz üzerine çıkmıştır. DİSK'in ise 2005 yılında 400 bin üyesi varken, kendisine bağlı on yedi sendikayla beraber, 2009 yılında 426 binin hemen üzerinde bir üye sayısına ulaşmıştır.

2009'a ait tüm rakamsal verilerin %17'sini kadınlar oluşturmaktadır. 2009 yılında en yüksek sendika üye sayısını ihtiva eden sektörler metal ve tekstil sektörleridir ve bu sektörleri genel hizmet ve gıda sanayisi takip etmektedir. En çok kadın sendika üyesinin bulunduğu sektör ise tekstil sektörüdür.

Tablo 1: 2009 Yılı Resmi Üyelik Rakamları

Konfederasyon	Üye Sayısı	Sendika Sayısı
TÜRK-İŞ	2,239,341	33
HAK-İŞ	431,550	7
DİSK	426,232	17
Bağımsız	135,556	37
Genel toplam	3,232,679	-

Kaynak: Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (ÇSGB),
Ocak 2009 İstatistikleri, Resmi Gazete, No: 27113

Bu resmi istatistikler % 60'a yakın bir sendika yoğunluğuna işaret eden yüksek rakamsal değerler veriyor. Geçici bir süre için işsiz kalmış çalışan, hâlâ sendikasının üyesi olarak kalabilmektedir. Bu veri göz önünde tutulduğunda, yüksek rakamsal veriler yasal üyelik ve sabit üyelik arasında fark bulunduğu gerçeğiyle açıklanabilir.

Dahası, sendika üyesi olma hakkına sahip toplam işçi sayısı, toplam istihdamla ilgili rakamsal verilere istinaden yukarıda bahsi geçen 24 milyonun önemli ölçüde altında kalarak, 5 milyonun biraz üzerinde seyrediyor.

Kamu çalışanları için Türkiye Kamu Çalışanları Sendika Federasyonu (Türkiye KAMU-SEN), Memur Sendikaları Konfederasyonu (MEMUR-SEN) ve Avrupa Sendikalar Konfederasyonu'na bağlı tek konfederasyon olan Kamu Emekçileri Sendikaları Konfederasyonu (KESK) olmak üzere üç temel konfederasyon bulunmaktadır.

2009'da MEMUR-SEN'in 515 bin, Türkiye KAMU-SEN'in 395 bin ve KESK'in 232 bin üyesi bulunmaktaydı (Detaylar Tablo-2'de görülebilir). Toplam üye sayısının % 30'unu kadınlar oluşturmaktadır. 2009'da açık ara farkla sendikaların en çok örgütlü olduğu sektörler eğitim, öğretim ve bilim sektörleriyken bunları sağlık ve sosyal hizmet sektörleri takip etmektedir.

Tablo-2: Kamu Çalışanları Sendikaları için
Resmi Üyelik Rakamları

Konfederasyon	Üye Sayısı
KESK	232,083
TÜRKİYE KAMU-SEN	394,497

MEMUR-SEN	515,378
BASK	3,627
BİRLEŞİK KAMU-İŞ	26,422
HAK-SEN	3,499
DESK	4,146
BAĞIMSIZ	15,450
Genel Toplam	1,195,102
Kamu Çalışanı Sayısı	1,874,543
Sendikalaşma Oranı	%63,75

Türkiye sendikaları, örgütlenmelerine mütemadiyen ket vuran iki kalıcı sorundan muzdariptir. Birincisi, emek haklarına ilişkin uluslararası anlaşmalarla çeliştiği gerekçesiyle defalarca eleştirilen sınırlandırıcı Türk sendika yasasının sendikaların yasal tanınırlığını güçleştirmesidir. İkincisi, işverenlerin sendikalaşma cesaretini kırmak amacıyla gözdağı, taciz ve sendikalı işçilerin işten çıkarılmasını içeren ve çoğu kez cezasız kalan çeşitli taktikler uygulamasıdır. Kamu çalışanları sendikalarını kapsayan son yasal düzenlemeler ve işçi sendikaları için önerilen yasa taslağı demokratik özgürlüklerin genişletilmesinde ve örgütlenme hakkının güvence altına alınmasında oldukça yetersiz kalmaktadır.

Kamusal görünürlüklerini artırmaya ve taleplerini dile getirmeye yönelik girişimlere rağmen, Türkiye sendikalarının politik etkisi ve toplumsal kabulü sınırlı bir seviyede kalmıştır. Avrupa İşçi Sendikaları Konfederasyonu Rapor'u, gerçek sendikalaşma oranına toplam işgücünün % 8,9'u olarak değer biçmektedir.

Yapısal kısıtlamalara rağmen, sendikalar hâlâ üye sayısını artırma potansiyeline sahiptir. Bazı sendikalar, son on yıl içerisinde küresel baskının yardımıyla çokuluslu şirketler içerisinde örgütlenerek büyüyebilmiştir. Giderek daha tehlikeli hale gelen serbest ve kayıt dışı emek piyasası taşeron işçilerin sayısını arttırmıştır. Bu bağlamda, diğer sendikalar enerjilerini taşeron işçilerin örgütlenmesine odaklamış durumdadırlar.

Sendika liderliği ve karar verme yapıları hiyerarşik şeklini korumakta, işçi temsilcilerini ve yerel şubeleri açıklamakta yetersiz kalmaktadır. Kadınlar ve genç işçiler gereğince temsil edilmemektedir.

4. İşçi Sınıfının Politik Temsili-Sol Siyasi Partiler

Taksim hareketi politik liderlikten yoksundu. Diğer bir deyişle Türkiye'deki herhangi bir politik organizasyon geniş bir toplumsal tabana sahip böylesine büyük bir harekete liderlik etmeye hazır değildi.

Burjuva partisi olan CHP (Cumhuriyet Halk Partisi), ana muhalefet partisi, Erdoğan'ın AKP'sine karşı gelişen hareketi desteklemişti. Ne var ki CHP bu protestoların kapitalist yönetime karşı bir mücadele ortaya koymasından endişe etmekteydi. Bu endişe, kısa dönem yabancı sermayenin ülke dışına çıkışını takriben İstanbul Menkul Kıymetler Borsası'nın çöküşüyle ortaya çıkmıştı. Bu noktada, CHP söylemini yumuşattı ve kitleleri "marjinal gruplar" ve "provakatörler"e karşı uyaran koroya katıldı. Bununla beraber CHP kendi tabanında yer alan militanları tamamıyla kontrol edemedi.

Türkiye Sol'u, güçlü laik bir görünüme sahiptir. Uzun yıllardır laiklik ile Kemalist seçkincilik ve antidemokratik militarizmi benzer görme eğilimi var olagelmıştır. Sol, Kemalistler'le beraber cumhuriyetin savunucusu konumunda bulunurken öte yandan onların otoriter eğilimlerine karşı durmakta ve 1980'lerde solun kıyımıyla sonlanan askeri darbe ile bağlantılı öznelerle karşı öfke duymaktadır. CHP'nin bazı katmanları ve eski Maoist İşçi Partisi, Gezi protestolarında laik kesime hitap etmek üzere orduyu destekleyici ve Kemalist sloganları yükseltti fakat başarılı olamadı. Antikapitalist Müslümanlar'ın özgürlükçü dinsel yaklaşımlarının ortaya çıkışı ve onların protestolara katılımı ise bu noktada laiklik meselesini daha karışık bir hale getirdi. Laiklik ekseninde keskin bir sınır çizgisi çizmek güç.

Türkiye'de herhangi bir sol hareketin başarılı olabilmesi için politik olarak Kemalistler'den bağımsız olması, hâlâ önem taşıyan bir önkoşuldur.

Taksim ayaklanması esnasında, ÖDP (Özgürlük ve Dayanışma Partisi), EMEP'in (Emek Partisi) ve diğer sol örgütlenmelerin pankartları, ticari simgelerin yerlerini alarak Taksim Meydanı'nı süslemiştir. Ne var ki bu partiler küçük partilerdir ve harekete öncülük etmekten uzaktır. Sayıca en büyük sol parti TKP'dir. Fakat Yunanistan'daki kardeş partisi KKE gibi TKP de ayaklanmaya kadar ayrılıkçı bir yol izlemiştir. Örneğin 1 Mayıs gösterileri ekseninde binlerce insan Taksim Meydanı'nda toplanma çabasıyla

saldırgan polis gücüyle uğraşıyorken TKP kendi 1 Mayıs toplanmasını farklı bir meydana taşımıştır. Ne var ki TKP militanları sonradan kitlelere katılmıştır. Bu durum, kitle hareketlerinin yükselişinin sekterliği tecrit edişine yönelik tarihsel eğilimin tipik bir örneğini sergilemektedir.

Gezi sürecinde, devrimci sol militanların sesleriyse her zaman olduğundan daha gür çıkmıştır. Milyonlarca insan AKP otoriterliğine karşı devrimci sol militanların sloganlarına eşlik ederek onlara katılırken devrimci sol daha az soyutlanmış hissetmiştir. Taksim ayaklanması, protestolara katılan pek çok insanın ilk politik hareketiydi ve bu insanlar yeni devrimci fikirlere açıldı.

Türkiye Sol'u etnik çizgilerle bölünmüş durumdadır (Türk, Kürt) ve bu durum ayaklanmanın başarısı için engel teşkil etmiştir. Ulusal olarak bastırılmış Kürtler büyük protestolara alışıktır. Ne var ki pek çok Kürt genci protestolarda yerini alırken Kürt ulusal hareketinin liderliği ayaklanmayı aktif bir biçimde desteklemedi. Söz konusu liderlik sadece İstanbul'da bir milyonun üzerinde insanı harekete geçirebilirdi ve hareketi kolaylıkla Türkiye'nin doğusuna yayabilirdi. Fakat bunu yapmakta isteksiz davrandı, çünkü Kürt ulusal kimliğine ilişkin bir dizi demokratik reform karşılığında silahlı mücadeleyi sonlandırarak "barış süreci" denilen müzakereler içerisine girmişti. Böylelikle, Kürt hareketi ve liderliğini ayaklanmaya katmak ciddi bir zorluğa dönüşüyordu.

Tüm bu içsel bölünmeler ve programsal yetersizlik Sol'u, Erdoğan'ın mevcut antidemokratik eğilimlerine rağmen, demokratik kurumların ve özgürlükçü demokratik insan haklarının savunulmasını merkezine alan, hukuksuz ve yasallaşmış polis eylemlerini, savaşı sona erdirecek bir program sunmaya, LGBT ve kadın haklarını, kürtaj vb. hakları genişletmek üzere ve buna benzer amaçlarla gelecek seçim süreci için örgütlenmeye yöneltmiştir. Bu program, ülke içerisindeki gelir dağılımı eşitsizliğine dair herhangi bir göndermeden yoksunluğuyla açıkça reformist bir programdır.

5. Devrimci Bir Parti İhtiyacı

Yukarıdaki analiz, ayaklanma süreci boyunca, işçi sınıfının sürece müdahale etmek ve isyanı bir devrime dönüştürmek için gerekli örgütsel ve politik güce sahip olmadığını ortaya koyuyor.

Benim kişisel algım, bu halk ayaklanmasının, Türkiye’de devrimci kitlesel bir işçi sınıfı partisinin yaratılması için bağımsız işçi sınıfı politikasına duyulan acil ihtiyacın altını çizdiğiidir. Eğer işçi sınıfı bağımsızlığına ve örgütlü politik sesine sahip olsaydı bu kalkışma hudutsuzca büyür ve etkili biçimde kapitalist yönetime meydan okurdu.

Türkiye şimdiden, geçtiğimiz Mayıs ayında 3. Uluslararası Eleştirel Eğitim Konferansı için uçağımın indiği İstanbul Havalimanı’ndan farklı bir yer olmuştur. Fakat böylesi kalkışmalar, politik güç iddia etmek ve kapitalizmi yıkmak tarih bilgisi, toplumsal hareket deneyimi, somut bir program ve stratejiyle donatılmış devrimci bir liderlik gerektirir. Ancak böyle bir parti ayaklanmalar esnasında kurulmalıdır çünkü bir isyan sürecinde insanların bilinci ansızın gelişir, tarihsel zaman hızlanır, fiziki durum olgunlaşır ve protestocuları radikal talepler etrafında birleştiren, onları güç elde etmek için doğru taktikler ve devrimci stratejilerle ilerleten gerekli partiyi inşa etmek arzu edilen şey olur. Taksim ayaklanmasıyla beraber, bir kez daha insan uygarlığının krizinin işçi sınıfının devrimci liderlik krizi olduğu kanıtlanmıştır.

Gezi Üzerine Düşünceler ve Uyandırdığı Tepkiler

Dave Hill

Çeviri: Damla Yeşil

Cesaret, mertlik, yol arkadaşlığı, dayanışma, gençlik, biber gazı, çevik kuvvet, coplar, kalkanlar, gaz maskeleri ve TOMA; ölüm, kör olma, coşku, gözdağı, daha çok cesaret, yorgunluk, sarhoşluk, biber gazı kokusu, yanan ve batan ıslanmış gözler, polis taarruzundan kaçış, ayırım gözetmeyen polis şiddeti, TOMA'lardan fışkıran kimyası değiştirilmiş yakıcı su, kitle eylemleri, mücadelede birlik, gelip geçiciliğe ve kendiliğindenliğe rağmen organize oluş, umut ve çaresizlik, sonra tekrar umut, AKP'nin ve Türk sermaye katmanlarının, yontulmamış çıplaklığıyla ulus aşırı ve milli sermayenin emrindeki bastırıcı devlet aparatları ve ideolojik devlet aygıtları- neoliberal yoksullaştırma ve kaba kuvvetin bir araya gelmiş gaddarlığı... ve Erdoğan'ın büyük şaşkınlığı... Ezenler ve ezilenler arasındaki itimatsızlık... Yer küreyi kaplayan hayret... Türkiye'deki kapitalist zalimliğin dünya ölçeğinde ifşa olması, Erdoğan'ın toplumu ve eğitimi laiklik karşıtı bir bağlamda İslamlaştırdığının tüm dünyada anlaşılması... Neoliberalizm ve İslami muhafazakârlık arasındaki bağlantı noktası... Kuşatma altındaki laiklik yanlılarının ve sosyalistlerin, liberallerin ve emeğin "düşman" sıfatıyla etiketlenmesi, işçilerin ve sendikacıların ayaklar altında çiğnenmesi ve hapse konulması, barışçıl eylemcilerin şeytan gibi gösterilişi ve tutuklanması... Tüm dünya hayretle olanları izlerken... Kendi sesinden yoksun medyası ve Bakanlarınca

övülen Erdoğan'ın, yeni sultanın, idolleştirilmesine hoşnutlukla gülümserken... Erdoğan eylemcileri yerden yere vurarak "dış mihrakların işbirlikçisi vatan hainleri" olarak tasvir ederken... Dünya ekranlarda kanı, dik duruşu, dayanışmayı, gençliği, protestocuların adaletini ve Gezi Parkı'nda iki hafta süren barışçıl komünü ekranlarda gösterdiğinde, bu gülümseyişin riyakârlığını idrak edişi...

Tüm bunlar Gezi Parkı dendiğinde anladığımdır. Gezi Parkı işgalinden günler önce, 2013 yılı Mayıs ayı ortalarında, genç yol arkadaşlarımla beraber İstiklal Caddesi, Galatasaray ve Taksim Meydanı'ndaydım. Biber gazının kokusu İstiklal Caddesi'nin tam kalbindeydi. Acılı bir parfüm gibi havada asılıp kalmış kokuyu tanıdım. Lüks turistik kalkınma adına yoksulların zorla yerlerinden çıkarılışının, ikonlaşmış güzelim Emek Sineması'nın yıkılışının üzerinde salınan havada, öfke de vardı. Haftalar önce, binlerce insan, biber gazı ve TOMA'lar eşliğinde, bir başka kamusal alan olan Emek Sineması'nın yıkımını protesto etmişlerdi. Henüz yerinde duran grift güzel tavanı ve iç kesimi görmek üzere yıkım alanının içine doğru yürüdüm ve içeri baktım. Makineler bu güzelliği yerle bir ettiler. Dışarı çıkarıldım. Fakat evlerin, kamu yararının, insanların sanatsal, sinematik ve kültürel mirasının; kâr, büyük işletmeler, metalaştırma ve tüketim ürünü haline getirilmesi, sermayenin merhamet tanımayan ezici gücü adına yıkılması bir endişe doğuruyordu. İstiklal Caddesi'nin nezhleştirilmesi ve kentsel alanların ticarileştirilmesi öfkeyi tetikledi. Böylece bu öfke... uzun zamandır gelişen, serpilen bu öfke... hareketin önünü açtı. Düzenli protestolara, eylemlere, tartışmalara ve toplanmalara neden oldu.

Ardından baskı ve devletin kaba kuvveti geldi. Türk sermayesinin turist, alışveriş ve harcama konusunda doyum noktasına ulaştığı İstiklal Caddesi'ndeki turistleri ve lüks mağazaları vurgulayarak her an kullanılmaya hazır silahlı polis gücüyle sten tüfekleri ve gaz maskeleriyle...

Öyleyse 2013 Mayıs'ında İstanbul ve Ankara'da bulunduğum süreçte çıkardığım derslere gelelim: Türkiye'de sol eğitim çalışanları sendikası olan Eğitim Sen'den genç meslektaşlarımla -Özden, Sezen ve Meryem- tanıştığım ve İstanbul'da İstiklal Caddesi'nde işten çıkarılmış Türk Hava Yolları çalışanlarının eylemlere desteğini şaşkınlıkla izlediğim zamanlardı. İstiklal Caddesi genç pro-

testocuların coşkusu, yaşam enerjisi ve gayretiyle talan edilmiş Türk Hava Yolları işçilerinin desteğiyle ve dayanışmasıyla canlanmıştı. Beni hayretlere düşüren bir diğer şey ise polislerin varlığıydı; sayıları, militarize olmuş halleri ve saldırganlıklarıydı. Daha önceden organize edilmiş Eğitim Sen toplantısında İngiltere’de ve dünya ölçeğinde neoliberalizm ve kapitalizm üzerine konuşuyordum. Eyleme elli metre uzaklıkta, dışarıdaki sınıf savaşının sesini duyacak mesafedeydim. Sınıf savaşı dışarıda, eylemin tam ortasıındaydı. Ne var ki hareket ve aktivizm analiz ve örgütlenme gerektirir. Birisi olmadan diğeri manasız olacaktır. Bu bağlamda, bu savaş içeride de cereyan ediyordu.

Ankara... Benzer bir sınıf savaşına ev sahipliği yapıyordu. 18 Mayıs’ta, Kızılay’da, genç bir Türk meslektaşım olan Pınar ve Amerikalı Marksist eğitimci Peter McLaren’la beraber, Türkiye’nin Suriye savaşına Amerikan’ın yanında yer alarak dâhil olmasına karşı Reyhanlı patlamasının peşi sıra yapılan bir eylemdeydim. Biber gazları arasındaydık ve kovalanıyorduk. Nereye kaçılacağını biliyordum ve bacaklarım koşmak için uygundu. Biber gazından kaçınamasam da polis taarruzundan kaçabildim. Ne var ki Peter McLaren’in bacağı iyi durumda değildi, kovalandı, polis kalkanıyla yere fırlatıldı ve bir restorana varıncaya dek takip edildi. Eylemin olduğu sokaktaki kafe ve restoran çalışanlarını da saran dayanışma tavrı içerisinde, bir restoran çalışanı onu sakladı ve arka kapıdan kaçmasına yardımcı oldu. Pınar’la beraber serseme dönmüş bir halde Kızılay’da dolanırken otuz dakika sonra onu bulduk.

Ankara’da diğer konuşmacılarla beraber Eğitim Sen genel merkezinde kalırken Ankara Üniversitesi’nde gerçekleştirilen Uluslararası Eleştirel Eğitim Konferansı’nda yer alan Marksist ve sosyalist pek çok farklı organizasyondan meslektaşlarım benimle ilgilendi. Mücadele aynı mücadeleydi. İslamlaşmaya, eğitime dönük saldırılara, neoliberalizme, eşitsizliğe, Alevi ve Kürtlerin baskı görmesine ve Amerika ile kucaklaşmaya karşıydı. Hükümetler ve sermaye sınıfları arasındaki karşılıklı kucaklaşmanın sebebi, sadece ulusal ve küresel neoliberalizm değildi. Ayrıca, ulusal ve küresel muhafazakârlık, spesifik *Bellum Americanum*¹ neomuhafazakârlığı, Amerikan militer-endüstriyel tesislerinin

1. *BellumAmericanum* Latin kökenli bir tabir olup “Amerikan Savaşı” olarak çevrilebilir.

petrol ve egemenlik aşkına yürüttüğü süregelen savaş ve yollarına kim çıkarsa ona karşı yarattıkları birlik bu kucaklaşmanın nedenlerindendi. Öyle ki Esad’a karşı Obama ve Erdoğan omuz omuza vermişti. 11 Mayıs Reyhanlı patlamasından çok zaman önce, Erdoğan hükümeti Amerikan emperyalizminin namlularına cila sürerken Türk-Kürt ve Aleviler “Amerika ile kucaklaşma”yı reddediyordu.

Türkiye’den ayrıldıktan sonra, Gezi Parkı olayları vuku buldu. Her şey bir anda olmadı. Organize edilmişti ne var ki zamanla büyüdü ve gelişti. Bol miktarda etnik azınlık, laiklik yanlısı, sosyalist, sosyal demokrat, feminist, LGBT bireyi, çevreci, ekolojist, Gezi protestolarına destek amaçlı grev çağrısı yapan kamu çalışanları sendikası KESK gibi sendikalar, Türkiye’deki on dokuz sosyalist siyasi parti gibi partiler, siyasi grup ve organizasyonlar, Halkevleri gibi sosyal aktivist gruplar, futbol taraftarları, lise ve üniversite öğrencileri, önceleri kayıtsız olduğu düşünülen birçokları, öğretmenler ve profesörler... İşte bu bir partiydi. Özgürleşme! Şölen! Tolerans, adalet ve insanlık gibi AKP ve Erdoğan’ın sahip olmadığı ne varsa onların kutlanması! Önceleyn nadiren meydan okunan hükümetin ayan beyan öfkesi ve bir süre sonsuz hayret içinde kalışı, işte başarı! Ardından, parktan zorla çıkarılış, biber gazı, faaliyete geçen baskıcı devlet aygıtları, gazetecilerin ve protestocuların tutuklanması... Yaralılar, coplar, darp, 29 Mayıs’ta yakın mesafeden biber gazı sıkılan kırmızı elbiseli kadın, polis baskısının ciddiyetini özetleyen dünya çapında yayılan bir görüntü ve tehlike içine atılmış arkadaşlarım... Eğitim-Sen’den genç bir kadın meslektaşımın e-mail’i bana cesareti, korkuyu, kararlılığı ve direnişi özetliyordu:

“Onları ‘katiller’ diye çağırıp kaçtığım için polis bazı kimyasallarla yahut boyalarla beni de hedef aldı. Sokak dar olduğu için her ne atılırsa duvara çarptı. Bu atışmayı takiben, arkadaşlarım beni sendikaya çağırdı. Sokakta barikat kuran insanları seyrettim, ardından sendika binasının içine girdim. Gerçekten korkmuş ve yorulmuştum. Bugün erken saatlerde yorgun hissediyordum ve savaşa ya da ‘gaz partisi’ne katılmamaya karar verdim. Çarşamba günü gruplara katılabileceğimi düşündüm. Fakat insanlar günler süren biber gazı saldırısı ve kovalamacanın sonrasında sahiden yorgun. Ayrıca, kalabalık parka girme konusunda ısrar ederse polisin bir sonraki adım olarak gerçek silahları kullanacağından korkuyoruz.

Bundan sonra ne yapacağımızı düşünüyoruz. En tecrübelilerimiz şu anda cezaevinde ve bazılarımız yaralı. İşe yarar ve yaratıcı fikirler ortaya atmaya ve direnişi canlı tutmaya çalışacağız.”

Direnış Eylül ayında, sonbaharda da devam ediyor. Ben bunları yazarken (28 Eylül) Gezi Parkı bir kez daha kapatılmış durumda ve protestolar sebebiyle tutuklamalar devam ediyor.

Dünya ölçeğinde artık hayretle beraber yeni bir algılayış var: “Öyleyse Erdoğan budur”. Erdoğan’ın teşvik ettiği “yeni dindar nesil”e, laik ve sosyalist öğretmenlerin ve profesörlerin İslami atamaların baskısı altında olduğu, Erdoğan’ın toplum içinde öpüşen çiftleri uyardığı, ertesi gün hapının yasaklandığı ve alkol satışının kısıtlandığı, müfredatın Atatürk’ten beri olmadığı kadar dinsel-leştiğı, yoksulun daha yoksul, zenginin daha zengin, açın daha aç, şişmanın daha şişman olduğu, işsizin işsiz kaldığı, toplumun ve ekonominin varsıllar ve yoksullar olarak belirgin bir biçimde iki kola ayrıldığına dair yeni bir bilgi ve anlayış... Seçimsel manada başarılı, iş dostu, bütünüyle Amerika’nın müttefiki olan bu hükümetinin çatırdadığına dair Türkiye’de ve dünya ölçeğinde bir şaşkınlık... Bu gösterişli yapının çöktüğüne, Erdoğan’ın diktatör olduğuna, insanların diktatöre meydan okuyuşuna duyulan bir şaşkınlık... Fakat her şey bu kadarla da kalmıyor. İnsanlar Erdoğan’ın suretini yansıtan neoliberalizme ve İslami muhafazakârlığa meydan okuyor.

Analiz ve Sorular

Yukarıda düşüncelerim ve protestoların bende uyandırdığı etki aşağı kısımda ise analizlerim ve sorularım yer almaktadır. Analiz ve sorgulamayı basitçe üç temel nokta üzerinden yapmak istiyorum.

Neoliberalizm ve neomuhafazakârlık

Neoliberalizasyon ve neomuhafazakârlığın izlediğı yol pek çok ülkede benzerdir. Ne var ki her ülkenin kendine has bir tarihi, özel bir bağlamı, sınıf gücü dengesi, işçi sınıfı tarihi ve örgütlülük seviyesi, işçi sınıfı ve ayrıca sermaye sınıfının sahip olduğu özgüvenin şahsına münhasır bir derecesi vardır. Türkiye, örneğın din-darlık, toplumsala ve cinsiyete dair gelenekler, bunlara eşlik eden giyim kuşam kodları ve aile içi ilişkiler üzerinden açıklandığında, İslami muhafazakârlığa ev sahipliğı yapmaktadır. Ne var ki

özellikle 1980-1983 yılları arasında barbar militer diktatörlüğün kanatları altında, seküler bir muhafazakârlık hüküm sürmüştür. Seküler yahut dinsel olsun, her iki çeşit muhafazakârlık da statükoya, neoliberal kapitalist statükoya saygı duyulmasını talep eder.

Bugün İngiltere’de, Türkiye’de ve tüm dünyada neoliberalizasyon ve neomuhafazakârlaşma sürecini bir arada deneyimliyoruz. Elbette neoliberalizasyon sürecini yaşayan ülkelerde ve Küba, Venezuela gibi izole edilmiş ülkelerde neoliberalizme karşı direnişler görülmektedir. Şunu açıklığa kavuşturmak önemlidir ki neoliberalizm kapitalizmin son aşamasıdır. Yani bugün yaşadığımız şey hâlâ kapitalizmdir. Bu kısım, İngiltere’de olduğu gibi seküler yahut Amerika’nın güney eyaletlerinde ve bugün Türkiye’de görüldüğü gibi dinsel muhafazakârlık ayrımı gözetmeden neoliberal kapitalizmin müttefik kuvveti neomuhafazakârlığın ve neoliberal kapitalizmin kendisinin eleştirisi olarak yazılmıştır. Fakat daha da önemlisi, bu eleştiri özünde kapitalizmin kendisinin, kapitalist ekonomik ilişkilerin, kapitalist toplumsal ilişkilerin ve emek-sermaye ilişkisinin eleştirisidir. Türkiye, Ortadoğu ve Kuzey Afrika’da, örneğin sosyal demokratik ve seküler reformlarla neoliberalizm ve neomuhafazakârlığı ortadan kaldırmak; kayda değer bir refah seviyesine ve iyileştirilmiş işçi haklarına sahip; hatta toplumdaki gelir, refah ve gücün yüzeyde eşitlendiği, maddi çalışma ve yaşam koşullarının geliştiği daha merhametli bir topluma yol açabilir. Ne var ki, bu çeşit reformların oldukça büyük bir değer taşıdığını tekrarlasak da cinsiyet, dinsel kimlik, etnik grup yahut işçi sınıfının katmanlarına bakılmaksızın işçi sınıfının emek gücünün sermaye sınıfınca sömürülmesinin önüne geçemez. Ayrıca, kapitalizmin yoksullaştırma çağında, kemer sıkma sürecinde işçi sınıfının hakları ve kazanımlarının, İkinci Dünya Savaşı’ndan on yıllar sonra yürütülen mücadele ile kazanıldığı ve üst sınıflarca sınıf savaşımı içerisinde geri alınmakta olduğu açıktır.

Kapitalizm ve Şiddet

Sermaye tarafından yönlendirilen demir yumruk dört farklı biçimde saldırıyor. Birinci olarak, ekonomik kontrol, patron tarafından işçiler üzerinde kurulan kontrol ve daha az ödeme, daha az sağlık, daha az refah, bütünüyle kaçınılmaz olan yoksulluğun

acımasızlığı düşünüldüğünde hissedilen ekonomik güvensizliğe ek olarak ayrıca, azaltılmış kamu hizmeti, sosyal devletin, devlet tarafından sağlanan eğitimin, sağlığın ve diğer refah hizmetlerinin değersizleşmesi sonucu işçilerin yoksullaştırılması yoluyla bir saldırı gerçekleşiyor. İkinci olarak, ideolojik şiddet başlığında demir yumruk devreye giriyor. İşçilere, azınlıklara, göçmenlere ve onlar lehine konuşan, emekçi kitleleri savunmaya ve onların ekonomik, politik ve sosyal haklarını genişletmeye çabalayan örgütlülüklerine, siyasi partilerine, sendikalarına, sosyal hareketlerine karşı sermaye medyasının ve korporatif devletin mütemadiyen ve inatçı bir biçimde yürüttüğü provokasyonlar... Üçüncüsü, ayrıcalıklı sınıfların kültürel, sosyal ve ekonomik sermayesine imtiyaz sağlarken eğitim, toplum, kamu kurumları, özel kurumlar ve emek piyasası içerisinde, işçi sınıfının ve etnik azınlıkların kültürlerini manasızlaştıran ve değerini alçaltan “sembolik şiddet”... Dördüncüsü, hakiki şiddet. Kırılan kemikler ve kafalar, yakın mesafeden protestocuların yüzleri hedef alınarak atılan biber gazı kapsülleri, polis copu veya canilerin ellerindeki sopalar... Öyleyse devlet, polis, ordu, yargı, yasama tarafından yürütülen şiddet veya yönetici sermaye sınıfı sosyalistler ve komünistler tarafından tehlikeye düşürüldüğünde Weimar dönemi Almanyası’ndaki Naziler ve bugün Yunanistan’daki Altın Şafak gibi faşizan sokak gangsterleri ve katillerinin kullanımı devreye giriyor. Sermaye sınıfı sadece emek için yedek ordular (kadınlar, legal ve illegal göçmenler) bulundurmuyor; ayrıca sokak gangsterlerinin yanı sıra Naziler’in ve faşistlerin ölümcül şiddetinden mütevellit “barbarlığın yedek orduları”nı da elinde tutuyor.

Direniş: Eğitmek, Ajite Etmek, Örgütlemek

Biz Marksistler aktivist, eleştirel vatandaş, eğitimci ve işçiler olarak işçi sınıfının çıkarlarını geliştirecek ve bu çıkarlara hizmet edecek yollar ararız. Mütemadiyen ve cesaretle baskın ideolojiye, yönetici sınıfın hükümdarlığına, burjuvaziye ve sermaye sınıfına meydan okumak zorundayız.

Tarihin belirli dönemlerinde, belirli yerlerde; işçi sınıfının varoluşunun maddi koşulları ve günlük yaşam deneyimlerimiz ile gazetelerin, medyanın, imamın, rahibin, hahamın söyledikleri/öğütledikleri arasında bir ayrışma –farklılaşma, uçurum– meydana gelir ve bu uçurum öyle keskin, öyle açık seçik olur ki işçi

sınıfının öznel bilincinde bir değişime yol açar. Tam şu anda, şimdi, dünyadaki bazı ülkelerde, “hepimiz biriz, beraberiz” ve (kemer sıkma politikalarına, Erdoğan’a/AKP’ye ve Amerika’da seçimle başa gelmiş demokrat-cumhuriyetçi diktatörlüğü güzellerken) “bir ihtimal daha yok” diyen resmi ideoloji ile oluşan ayrışma bilinç düzeyindeki değişimlere, sınıf bilincindeki değişimlere öncülük ediyor ve onları geliştiriyor, kapitalizmin yerine başka bir şey koymak üzere örgütlenmede öncü bir rol oynuyor.

1938’de *Geçici Program*’da² Troçki, tartışmayı, asgari programın (iş hakkı, sosyal haklar ve politik haklar gibi devlet tarafından verilmiş mevcut hakları korumaya ve geliştirmeye yönelik kabul edilir asgari reformlar) ve 19. yüzyıl sonları ile 20. yüzyıl başlarında sosyal demokratlar ve 3. Enternasyonal’deki komünistlerce geliştirilmiş, bir çeşit yeni program olan geçici programa eklenmiş azami programın (Marx tarafından tasarlanan sosyalist, anti-kapitalist/ post-kapitalist bir toplum yapısıyla nihayete ulaşan sosyalist devrim) ötesine geçirerek, tarih boyunca Marksistler ve komünistlerce geliştirilmiş farklı türlerdeki programlara işaret ediyor. İşçiler için büyük mana taşıyan ve ayrıca kapitalizmi yıkacak olan, bugünün koşullarından ve işçi sınıfının geniş katmanlarının günümüz bilincinden kaynaklanan geçici taleplerden oluşan bir sisteme, programa... Eğer kapitalizm, kendisinin sonucu olarak kaçınılmaz bir biçimde türeyen felaketlerden doğan talepleri karşılayamazsa bırakınız yok olsun! Verili hal içindeki “fark edirlilik” ve “fark edilemezlik”, sadece mücadele yoluyla belirlenebilecek güçler ilişkisine dair bir sorudur. Anlık pratik başarısı her ne olursa olsun işçiler en çok bu mücadele araçlarının yardımıyla kapitalist köleliğin sönmelenmesinin gerekliliğini anlayacak düzeye gelecektir.

Troçki’nin bahsettiği “çürüme, yılgınlık ve mahvoluş” Türkiye’deki ve dünyadaki milyonlarca işçi sınıfı ailesi için, varoluşun maddi koşullarının karanlık ve depresif gerçekliğidir. Spesifik yerel ve ulusal bağlam içerisinde direnişin karakteri ve kusursuz örgütlülüğü güç, örgütlülük, varolan yahut olmayan birlik açısından sınıf mücadelelerin mevcut dengesine ilişkin stratejik ve taktiksel düşüncelere neden olmuştur. Her ne kadar komünistler, sosyalistler ve Marksistler kesinlikle sektör ayrışmalarından kaçınarak be-

2. Leon Troçki tarafından kurulan Enternasyonel, Leninist bir örgüt olan 4. Enternasyonel’in 1938 kuruluş kongresinde hayata geçirilen politik platform.

raber çalışmak zorunda olsa da yine şüphesiz biçimde Gezi Parkı, Taksim Meydanı ve Occupy hareketlerinde kendiliğinden bir dayanışma belirmiş olsa da enerjilerini ve yatay bir biçimde organize olmuş kendiliğindenliği, (çoğulcu) Marksist bir program, Marksist kalkınma politikaları ve örgütlülük ile dünya ölçeğinde sentezlemek zorundadır. Bu sentez, geçmişten kalma topluluklara özgü, yukarıdan sunulmuş parti formları ve kuralları ile değil açık, katılımdan hoşnut, demokratik bir Marksizmle, yani çoğulcu Marksizmle yapılmalıdır.

Marksist aktivistler için kapitalizmin sorunsalı, sadece kapitalizmi iyileştirme çabası yahut “asgari program”da çizildiği gibi bu çeşit reformları karşılama meselesinden ibaret olmasa da böyle si reformları korumak ve bu çeşit reformlar elde etmek için faal olma zorundalığımız aşikârdır. Ancak kapitalizm göz önünde tutulduğunda, görevimiz yerine demokratik Marksizmi koymaktır.

Bu, öfkeyi, analizi ve aktivizmi gerektirir. Cesareti gerektirir. Gezi Parkı’nda ve baştan uca tüm Türkiye’de parıldayan genç Türkiye’li yoldaşlarımızın kalplerindeki, eylemlerindeki, umutlarındaki ve dayanışmalarındaki cesareti!

Muhafazakâr–Neoliberal İttifak ve Gezi Direnişi¹

Peter Mayo

(Çev. Mert Çelikbilek)

Yeni sağ siyaset genellikle ABD tarafından yürütülen neoliberal politikalarla muhafazakâr değerlerin bir karışımı olarak tanımlanıyor. İngiltere’de bunu sanayisizleştirme, piyasanın yaygın hükümlerliği ve eski Viktoryen muhafazakâr değerlerle kendini gösteren bir neoliberal ekonomi olarak da tanımlanabilecek Thatcherizm biçiminde gördük. ABD’de Reagan, baba Bush ve bağnaz Hristiyan politikanın iyi kurulmuş neoliberal öğelerle yan yana yürütülmesinin öncülüğünü yapan oğul Bush dönemlerinde de benzer durumlar hâkimdi. Binlerce insanın sokaklarda karşı koyduğu, İslamcı ve sekülerizm karşıtı öğelerle ABD merkezli neoliberal kapitalizmin ittifakına dayanan bir yönetim anlayışına sahip olan Recep Tayyip Erdoğan’ın AKP hükümeti de Türkiye’yi benzer bir rotaya sokmuş durumda.

ABD destekli 1980 askeri darbesi ve 1 Mayıs 1977 Taksim katliamı gibi örneklerde görünen kapitalizmin, özellikle neoliberal kapitalizmin kanlı tarihi ve vahşi doğası şimdi de Türkiye’de varlığını hissettiriyor. Geçtiğimiz birkaç haftada bu konuda bir tırmanış yaşandı. Önce 11 Mayıs Cumartesi günü Suriye sınırındaki Reyhanlı’da 51 kişinin hayatını kaybetmesine sebep olan patlamaların ardından, patlamalara hükümetin sebep olduğunun iddia edildiği protestolara şahit olduk. O sırada yabancı bir arkadaşım ve Türkiye’den meslektaşlarımla katıldığım bir konferans

---

1. Bu yazı önce *Counterpunch* adlı internet sitesinde İngilizce, ardından da 10 Haziran 2013 günü SoL’da Mert Çelikbilek’in çevirisiyle Türkçe olarak yayınlanmıştır. Peter Mayo, son yıllarda Türkiye’ye birkaç defa konferans vermek için gelmiş, Gezi olaylarının hemen öncesinde de Ankara’da düzenlenen 3. Uluslararası Eleştirel Eğitim Konferansı’na katılmıştı. Eleştirel eğitimin önde gelen bir akademisyeni olan Mayo’nun bu nitelikli yazısına bu dosyada da yer verme gereği duydum. (K.İ.)

için Ankara'daydım ve Ankara Üniversitesi'nde medyadaki sansüre karşı düzenlenen barışçıl bir öğrenci eylemine katıldım. Ertesi Cumartesi yine Ankara'da, benzer protesto gösterileri sırasında polis, konferanstaki önemli konuşmacıların da aralarında bulunduğu eylemcilere karşı göz yaşartıcı gaz kullandı. Çok yakın bir tarihteyse bu neoliberal-İslami senaryoya karşı, kamuya açık bir alan olan, İstanbul'daki Gezi Parkı'nın çevresinin kapatılmasıyla tetiklenen bir başka protesto gerçekleşti. Bu sırada İstanbul'da Türk Hava yolları çalışanlarının işten atılmasına karşı düzenlenen grev ve protestolar da sürüyordu.

Türkiye'deki bir üniversitede birlikte çalıştığım bir yüksek lisans öğrencimin gözlemlediği üzere, AKP'nin kamusal alanın işadamlarına satılmasını da içeren bu neoliberal politikası, kısmen inşaat sektörüne, kısmen de insanların mahallelerinden edildiği kentsel dönüşümü sağlayan gayrimenkul spekülasyonuna dayanıyor.

Öğrencimin Facebook'ta paylaştığı, öğretmenlerinden birinin yorumu şöyleydi: "Kendi evimin sahibi olamayacağım için ya da son on yıldır kulaklarım Ağaoğlu'nun reklamlarıyla çınlarken 25 yıl boyunca eşek gibi çalışmak zorunda olduğum için başkaldırıyor olabilir miyim?"

TÜRKİYE HALKININ GÜCÜ

Bunun yanında Tunus, Mısır, Avrupa, Güney Amerika (örneğin Şili'de Pinochet'e karşı eğitim sistemi ile ilgili yapılan protestolar) ve ABD'de (öğrenci eylemleri ve Occupy Hareketi) açıkça ortaya çıktığı gibi "halkın gücü"nün tezahürünü görüyoruz. Her ne kadar bu gücü harekete geçiren kaynak dijital teknoloji olsa da hareket, parklar ve sokaklar gibi fiziki kamusal alanlara da yayılıyor. İnsanlar bu alanları geri kazanmak için yalnız ve rahat köşelerini, bilgisayarlarını terk ediyor.

Türkiye'deki protestolar göz yaşartıcı gaz, biber gazı, tazyikli su, plastik mermi ve polis şiddetinin çok yaygın olarak kullanıldığı, bu çok sert faşist yöntemlere karşı yapılıyor. Boğazın iki yakasındaki çeşitli yerelliklerde ve özellikle büyük şehirlerde yapılan eylemler, eşi benzeri olmayan bir ölçekte gerçekleşiyor. Basında yer alan resmi bir bilgiye göre, 81 ilin 78'inde protesto düzenlendi. Dolayısıyla bu 78 ilin içinde tüm büyük şehirlerin yanı sıra bazı muhafazakâr şehirlerin de bulunduğu protestolarda, sendikalar, öğretmen örgütleri, öğrenci örgütleri ve akademisyenler

gibi hayatın her yerinden insanlar yer alıyor. Milliyetçi Hareket Partisi eylemleri desteklemese de bazı genç üyelerinin de belirli gerekçelerle protestolara katıldığı görülüyor.

Neoliberal ekonomik politikalar, saygın bir eğitim niteliğine sahip olan olmayan insanları da kapsayan şekilde giderek artan işçi sınıfını iki kola ayırıyor. Bu politikalar devam ettikçe yalnızca “hisseden” değil, aynı zamanda “bilen” insanların öfkesi artıyor ve karşıt düşünceleri kışkırtılıyor.

Hareket Kendiliğinden mi?

Burada şu önemli soru ortaya çıkıyor: Bunlar sadece kendiliğinden gelişen olaylar mı yoksa kimi bilinçli yönlendirmeler de mevcut mu? Söz konusu yönlendirmeyi yapabilecek ve Erdoğan hükümetini yıkabilecek böyle bir politik güç ya da ittifak var mı? Gramsci İtalyadaki durumu veya zaman içinde Avrupadaki başka ayaklanmaları değerlendirirken “kendiliğindenlik” ve “bilinçli yönlendirme”den bahseder. Bu kilit soru, şu anda dünyanın çeşitli yerlerinde gerçekleşen tüm ayaklanmalar için sorulabilir. Bu öfkenin politik doğrultusuna dair bir garanti vermek mümkün olmasa da Türkiye’deki durumda sol tandansın hâkim olduğu söylenebilir. Yine de direnişte yer alan solcu gruplar, merkezi veya öncü bir konumda değil. Eğitim-Sen gibi sol bazı sendikalar da sürecin içinde yer alıyor. Bu sendikalar, dışlayıcı herhangi bir “Türkleştirme” fikri olmaksızın Mustafa Kemal Atatürk’ün laiklik mirasını sahipleniyor ve tüm sınıfsal ve etnik kesimler içerisinde dayanışma değerini ön plana çıkarıyor.

Türkiye’nin neoliberal doğası herkesin görebileceği şekilde duruyor. Ankara ve İstanbul’un şehir silüetlerinde camilerle Amerikan tarzı gökdelenler yan yana yer alıyor. Kebap, dürüm gibi hazır Türk yiyecekleri de yurtiçinde ve yurtdışında mantar gibi çoğalıyor. İngilizce dil okulları arasındaki yarış, patlayan özel üniversite endüstrisi ve çeşitli kurumsal firmalar formundaki küresel pazar, Türkiye’nin imajını modernleşmiş bir ülke olarak sunuyor.

Bununla birlikte ordunun muhalif duruşu da şu anda Erdoğan hükümeti tarafından zayıflatılmış durumda. Bir taraftan tüm kamu dairelerinden televizyon kanallarına, üniversitelerden konferans salonlarına her bir köşede resmi bulunan Atatürk’ün büyük mirası laikliğin kalesi gibi hizmet eden ordu, diğer yandan

NATO'nun önemli bir üyesi ve ABD'nin bu bölgedeki jeopolitikaları için uydu olarak görev yapıyor. Şimdiye kadar da aralarında çevrecilerin ve diğer grupların da bulunduğu barışçıl protestocularla direnişten uzak durması konusunda uyarılmış olan ordu arasında herhangi bir bağlantı bulunmuyor.

Türkiye'de tansiyon, 1 Mayıs'ların da yasaklanmasına sebep olan 1977 katliamından bu yana düşmedi. 2011 yılı, muhtemelen seçimlerin yaklaşması nedeniyle 1 Mayıs'ı herkesin Taksim Meydanı'nda kutlayabildiği ilk yıl oldu. Ancak bu yıl da Taksim Meydanı etrafında gerilim ve çatışma vardı. Türkiye halkı çeşitli baskılara rağmen meydanlara ve caddelere sahip çıkmaya devam ediyor. Her cumartesi kadınlar, tıpkı Buenos Aires'teki "5 Mayıs Anneleri" gibi bugünkü neoliberal politikaların önünü açan darbe döneminde kaybettiği sevdiklerini anmak ve devleti protesto etmek için Galatasaray Meydanı'nda toplanıyor.

Giderek daha fazla insanın dahil olduğu bu gösterilerde halkın gücü şu anda kendisini önemli oranda hissettiriyor. Bu durum uluslararası çaptaki, neoliberalizme ve gelir eşitsizliğine karşı ayaklanmalara yeni bir sayfa ekliyor. Görev, ulusal ve uluslararası çapta birleştirici, kapitalist saldırıya ve metalaştırmaya set çeken bir siyasi hattı olan ve dünyanın %99'u için saygın bir hayat ve sosyal istikrar sağlayan modern bir yapı, parti veya ittifak oluşturmak.

Yeni “Başkaldırılar Çağı”
ve Sol’a Düşen Zorlu Görevler
(Türk İsyanının Sonrası Üzerine Düşünceler)

Panagiotis Sotiris
(Çeviri: Damla Yeşil)

Türkiye’nin kendisine has sosyal ve politik gelişmeler göz önünde tutularak yahut buna ilaveten, bu gelişmelerin etkisi olarak beliren toplumsal huzursuzluk, kitle eylemleri ve alternatif toplumsallık formlarının paradigması gözetilerek Türkiye’deki halk ayaklanmasının sonuçlarını bütünüyle değerlendirmek için henüz erken. Ne var ki, kesin olan bir şey var: Türk isyanı hâlâ sadece tepki gösterme ve sürtüşme ile değil, ayrıca neredeyse isyankâr bir karaktere bürünmüş etkileyici büyüklükteki kitlesel ve politik hareketlerle belirlenmiş son derece önemli bir tarihsel konjonktürde olduğumuz gerçeğinin altını çizmiştir.

15 yaşındaki Alexandros Grigoropoulos’un bir polis tarafından öldürülüşünün bir dizi etkileyici protesto ve ayaklanmayı tetiklediği 2008 Aralık Yunanistan’ından Arap Baharı’na, İspanya Indignados Hareketi’ne, Yunanlıların kemer sıkma politikalarına¹ karşı süregelen eylemliliklerine, Kuzey Amerika’da Occupy

---

1. Yunanistan’da Aralık 2008’de ve yakın zamanlarda beliren toplumsal huzursuzluğa dair; Damla Öz, Ferda Dönmez Atbaşı ve Yalçın Burkev’in hazırladığı kitapta yer alan, Panagiotis Sotiris’e ait “Aralık 2008 Yunan Gençlik İsyanları ve Bunu İzleyen Toplumsal Huzursuzluk Dalgaları” adlı makaleye bakınız. *Gerçek, Yıkıcı ve Yaratıcı. Dünyada ve Türkiye’de Üniversite, Eğitim, Gençlik Mücadeleleri*, Ankara: Notabene Yay., 2011.

Hareketi'ne, İngiltere, Kanada ve Şili'deki öğrenci eylemlerine ve 2013 Türk isyanına değin, kitlesel olmakla kalmayan, ayrıca basit bir biçimde şikayet ve talepleri dile getirmenin ötesine geçen hareketlere şahit oluyoruz. Bu hareketler bir veya diğer yönüyle radikal toplumsal ve politik değişimi talep ediyor. Bu nedenle, ne geleneksel protesto biçimlerine bürünüyor, ne de baskı politikalarıyla ilişkilendirilebiliyor. Bunun yerine, modern neoliberal kapitalist toplumlara ve bu toplumların sömürücü, yabancılaştırıcı ve otoriter karakterine duyulan derin memnuniyetsizliği dile getirmekle kalmayan, bunun yanı sıra hareket içerisinde uygulanmış kolektif biçimde kendi kendini örgütlenme ve dayanışma benzeri formlardan başlayarak alternatif demokrasi ve adalet algılarını pratiğe dökme girişiminde bulunan başkaldırı pratiklerinin yeni ve fazlasıyla sıra dışı biçimlerinde karar kılıyor.

Tercih edilen başkaldırı pratiklerinin niteliği, şehir merkezlerindeki kitlesel toplanmaların ve gösterilerin özel önemini veya hatta merkeziliğini, politik olarak belli öneme sahip mevkilerde kesintisiz, kitlesel ve kolektif biçimde fiziksel varoluşa atfedilen önemi açıklayabilir. Politik fayda ve maliyet hesaplarına giren siyasi baskı açısından, merkezlerdeki fiziki varoluş sadece bir güç gösterisinden ibaret değildir. Günümüzün militarize olmuş polis kuvvetinin saldırısına direnmenin pratik ve sembolik önemine rağmen basit bir biçimde, hoşnutsuzluğun dışavurumcu ve hatta sıradanlaşmış sokak şiddetine dönüşme eğilimi bağlamında başkaldırmayla da alakalı değildir. Bundan ziyade, kamusal alanların yeniden kazanılması, tüketim ve sermaye için birikim alanından çıkarılarak toplumsal deneylerin politik alanına çevrilmesi ile ilgilidir. Yeni bir kamusal alan olarak alternatif medyanın yoğun kullanımı ile somut kolektif pratiklerin ve ilişkilerin ortaya çıktığı bir alan olarak sokak ve meydanın taşıdığı benzer etkinin söz konusu hareketlerce nasıl başarıyla birleştirildiği, bu ilgi doğrultusunda açıklanabilir.

Hızlı bir değişim içerisindeki bireyleri dijital olarak birbirine bağlayan sanal topluluklara dair varsayılan ve çeşitli siber alan eğilimlerinin yanı sıra potansiyel "online demokrasi" ve "müzakare" konseptleri içerisinde de ifade edilen postmodern temayülün aksine, hiçbir şey sokakta tanışmış, kol kola vermiş, mücadele ve direniş toplulukları yaratmış insanların gücünü ve cazibesini yenemez.

Anaakım medya böylesi hareketleri kültürel, dini ve psikolojik terimlerle açıklama yönelimindedir. Sürekli yinelenen “dışlanmışlık” ve “politik medeniyetten yoksunluk” temalarından tutun da bu hareketlerin dinsel ayrılık üzerinden (tek açıklama olarak ortaya konan İslamcılık ve laik devlet ayrımının sunulmasıyla örneklendirilmiştir) veya özgürlükçü demokrasi, “Batılı” değerler ve mecburi tüketim pratiklerine yönelik basit talepler olarak açıklanarak yanlış lanse edilmesine kadar, göz ardı edilen şey, devlet otoriterliği ve neoliberalizmin pek çok ülkede norm haline almış, fazlasıyla saldırgan güncel kombinasyonu ile böylesi hareketler arasında bulunan bağıdır. Yunan hareketi, öğrenci isyanları, Occupy ve Indignados hareketleri gibi bazı durumlarda bu bağ daha aşıkârken Türkiye’de gelişen harekette olduğu gibi bazı durumlarda bu bağ hafife alınmaması gereken bir boyuttur.

Ne var ki neoliberalizm ve Gezi Parkı eylemleri gibi patlayan bu hareketler arasındaki ilişki, yavan bir ekonomizm içerisinde değil, daha karmaşık ve diyalektik terimler içerisinde düşünmeyi gerektirir. Yunanistan ve İspanya protestolarının tam aksine, geleneksel biçimde neoliberalizmin yıkıcı etkilerine bağlı olarak yükselen işsizlik ve yoksulluk gibi doğrudan sonuçlar Türk protestocuların gündeminde değilmiş gibi görünse de neoliberal politikalar, bu politikaların toplum için getirdiği büyük değişimler ve onları uygulamakla ilintili çeşitli politik stratejiler analiz edilmeden, bu hareketlerin açıklanamayacağı söylenebilir. Türkiye örneğinde yönetici AKP’nin hayali bir toplumsal uyumu korumak adına tüketicilik, geleneksel değerler ve bir çeşit yeni Osmanlı milliyetçiliğinin bileşimine yaptığı yatırıma rağmen, böylesi bir başkaldırıyı tetikleyen şey, tam anlamıyla saldırgan neoliberalizmin muhafazakârlığın özel İslami biçimi ve devlet otoritarizmi (özellikle Sol’a ve sendikalara karşı) ile bir araya gelmesidir². Neo-

2. Neoliberalizm ve Gezi Parkı protestoları arasındaki ilişki için bakınız: Kemal İnal “An unexpected, widespread and fearless rage”, *EktosGrammis* 33, s. 45-48, 2013 (Yunanca), Aykut Kılıç “Interview”, *EktosGrammis* 33, s. 41-44, 2013 (Yunanca), Deniz Yıldırım “Turkish Resistance Against Dispossession, Islamisation and Sultanization”, *EktosGrammis* 33, s. 49-51, 2013 (Yunanca), Peter McLaren, “His Work, His Visit to Turkey and Ongoing Popular Struggles: Interview with Peter McLaren”, 2013, <http://www.truth-out.org/news/item/16903-his-work-his-visit-to-turkey-and-ongoing-popular-struggles-interview-with-peter-mclaren> Peter Mayo, “Conservative-Neoliberal Alliance and Popular Resistance: The Uprising in Turkey”, 2013, <http://truth-out.org/news/item/16946-conservative-neoliberal-alliance-and-popular-resistance-in-turkey-the-uprising-in-turkey>

liberalizmle ilişki, Gezi Park'ı protestolarını tetikleyen neoliberal nezihleştirme politikaları içerisinde gün gibi aşıkârdır.³

Sendika ve sol görüşlü öğrenci gruplarına karşı devam eden saldırılar ve ayrıca Suriye krizinde Türk hükümetinin Amerika'nın yanında saf tutmasının doğurduğu sonuçlarla baş etme yöntemi (bu politikalara karşı yapılan eylemleri şiddetle bastırma, bu yöntemlerin içerisinde) de hükümetin otoriter tavrını örneklendirmiştir. Yukarıdakilerin ışığında, Gezi Parkı protestolarının özel önemi çevreci endişelerin ötesine geçmiştir. Bu protestolar, büyüme ve yatırım adına doğayı ve kamusal alanı feda etmeye can atan, aynı zamanda insanların on yıllardır güvence altına aldığı yaşam tarzı ve günlük pratiğini tehlikeye sokan, AKP hükümetince uygun görülmuş yeni neoliberal kalkınma paradigmasına karşı gerçekleşmiştir. Bu yönüyle Gezi protestolarının özel önemi, neoliberalizm tarafından atağa geçirilmiş çelişki ve belirsizliğin ortaya koyduğu özgün bir konjonktür içerisinde, hatta fazlasıyla belirlenmiş bir form içerisinde daha da sivrilmiş, öne çıkmıştır.

Kimse unutmamalıdır ki, neoliberalizm sadece ekonomik bir politikadan ibaret değildir. Ayrıca; aktif vatandaş ve bilinçli işçi gibi öznelliğin daha eleştirel biçimlerinin tam aksine, ekonomik ilgiler ve rekabetin merkezinde yer edinmiş özel bir öznellik⁴ biçiminin üretimine yönelik bir girişimdir. Neoliberalizm, merkezi dağıtan etkilerinin panzehiri olarak dindarlık, ılımlılık ve ataerkillik bağlamında dinsel neomuhafazakârlıkla birleştiğinde bile neoliberal öznellik asla baskın olamaz. Sosyal ve politik ayrımlar aracılığıyla neoliberalizm ekonomisinin özünde bulunan istikrarsızlığına, kamusal alan ve çevre olarak şehir ve iş yeri gerçekliğine tepki olarak, uzun zamandır süregelen kolektif özlem ve taleplerle beraber, kolektif öznelliğin diğer biçimleri ortaya çıkabilir. Genç kadınların şiddetli ataerkillik ile bir araya gelmiş neoliberalizmin çeşitli formlarına karşı başkaldırısının özel önemi, yakın zamanlardaki hareketlerin kritik yanlarından birisi olmuştur. Buna da-

3. Türkiye'deki çevre mücadelelerinin önemi üzerine bakınız: Aimilia Voulvouli, "The Turkish Uprising: From the Marshal Plan to Taksim", *EktosGrammis*33, s. 37-40, 2013 (Yunanca).

4. Bunun üzerine Jason Read'e bakınız: "The Genealogy of Homo Economicus. Neoliberalism and the Production of Subjectivity", *Foucault Studies*, 6, s. 25-36, 2009.

yanarak, Türk ayaklanması gibi bu çeşit kitle hareketlerinin neo-liberal girişimlerin çözülmemeyen ve özünde varolan gerilimini sivrilttiğini söyleyebiliriz.

Aynı zamanda, Yunanistan ve Türkiye örneklerinde görüldüğü üzere, neoliberalizmin doğasında bulunan otoriter ve antide-mokratik özü görünür kılacak biçimde polis şiddeti ve gaddarlık, şikâyet konusu tüm durumların kısaltılmış adı gibi iş görmüştür. Polis saldırganlığının yeni formu, özel polis kuvvetlerinin artarak militarize olmuş pratiği ve barışçıl protestolar karşısında yükselen bariyerler, aynı zamanda genelleşmiş gözetim iş yeri despotizmi ve artan devlet gizliliğini de içinde barındıran liberal demokrasi-lerin otoriteryan değişiminin en görünür biçimidir.

Bütün bu hareketler içerisinde yer alan gençliğin etkinliği, bizi bu hareketleri öğrenci yahut gençlik hareketleri olarak ele al-maya itmemelidir. Bundan ziyade, sermaye lehine güç dengesini değiştirmeye yönelik güncel kapitalist hamlenin tam merkezinde bulunan, bazı durumlarda “kayıp kuşak” olarak muamele edilen ve mütemediyen kapitalist yeniden yapılanmanın tüm darbele-rinden nasibini alacak nesil olarak gençlik, memnuniyetsizliğin daha genelleşmiş ve derinleşmiş formlarının öncü gücü gibi dav-ranmıştır. Bu öncülük, potansiyel emek gücü olarak gençliğin özel niteliğine gereksinim duymaktadır. Günümüz gençliği daha eğitilmiş ve kalifiye olmakla beraber, güvencesizleştirme ve ekono-mik krizin sonuçlarıyla karşı karşıyadır. Eğitilmiş ve kalifiye genç işçilerin yüksek işsizlik tehlikesiyle karşılaşmadığı kimi ülkelerde bile bu işçiler artan iş yeri stresi ve esnek çalışma koşullarıyla karşı karşıyadır. Sabit istihdam adına herhangi bir güvenceden yoksun-lardır. Önemli olan şu: Günümüzün eğitilmiş ve kalifiye gençliği hoşnutsuzluğunu her zamankinden daha görünür kılacak olan iletişim kabiliyetine sahiptir ve mücadele ve dayanışma ağları ya-ratacak bir pozisyonudadır. Bu yönüyle gerçek ve sanal yeni ka-musal alanların yaratımını sağlamak için fazlasıyla etkilidirler⁵. Bu hareketler gençlik hareketleri olmasa dahi, gençliğin kolektif deneyimleri ve sosyal yetenekleri, bu gibi kitlesel hareketlerin ge-lişiminde oldukça işlevsel olmuştur.

Bu çeşit hareketlerin politik önemi, sadece anlık sonuçları bağ-lamında düşünülemez. Böylesi eylemlerin ayrıca birer öğrenme

5. Linda Herrera ve Peter Mayo'ya bakınız: “Digital Youth, Arab Revolution and the Challenge of Work”, 2011, <http://www.counterpunch.org/2011/03/04/digital-youth-arab-revolution-and-the-challenge-of-work/>

süreci olduğu gerçekliği içerisinde düşünölmelidir. İnsanlar hareket içerisinde beraber bir şey yapmayı ve alternatifleri tartışmayı öğrenir. Özellikle sektörel talepleri içermenin ötesine geçmiş, tüm toplumu kapsayan böylesine yoğun hareketler içerisinde alternatifler hakkında bir şeyler duymaya daha açıktırlar. Bu nedenle bu hareketler ayrıca bilginin ve potansiyel karşı hegemonik projelerin üretim alanıdır.

Bu hareketler vatandaşların gelişigözel kümelendiği yerler değildir. Kimi durumlarda, (daha popüler demokratik söylemde karar kılarak) geleneksel “sınıfsal” dile karşı sergiledikleri düşmanlığa rağmen, söz konusu hareketler emek güçleri ve diğer alt sınıflarla geniş bir koalisyonu, yaşamak için bir şekilde emek gücünü satmak zorunda olan bütün sosyal katmanları yansıtmaktadır. Halka (veya hatta belli durumlarda “ulus”a) yapılan tüm göndermelerin manası budur. Bu bağlamda, anaakım medyanın ve uzmanların hareketlerin sınıfsal yönünün vurgusunu azaltmaya yönelik girişimlerine rağmen, bu eylemler tamı tamına geniş toplumsal dayanışmanın olanağını yansıtmaktadır.

2011 Yunanistan “Alanlar Hareketi” ve Türk Ayaklanması gibi bazı örneklerde, ulusal bayrağın yoğun biçimde kullanımına rağmen, bu hareketler yavan bir biçimde uzun zamandır süregelen ulusalcılığın dışavurumu olarak değeriendirilemez. Fakat insanların büyük bir katmanının, kolektif kimlik ve birliğe ilişkin kimi formların, mücadele içerisinde geri alınmasına yönelik bir girişimi olarak algılanabilir.

İsyanlar, güncel tarihsel döngünün daimi bir özelliği haline gelmiştir. Radikal değışim arzusunu dile getiren bir dizi etkileyici halk ayaklanmasına şahitlik ettiğimiz açıktır. Kitle siyaseti (bütün taraflardan gelen) mühim bir husus olduğundan, Mısır ve oradaki karşıt politik stratejiler arası aşırı çekişme etkileyici bir örnek ortaya koyuyor. Ancak aynı zamanda Mısır’daki şu an içinden çıkılmaz durum ve tepkisel geri dönüşün yanı sıra, Libya’daki ayaklanmanın şiddetli evriminin örnek teşkil ettiği biçimde, Arap Baharı’nın trajik yönleri bir diğer önemli hususu gündeme getiriyor: Kolektif toplumsal değışim sürecine dönüştürölmemiş bir ayaklanma, trajediden de beter bir biçimde, otoriter bir geri dönüşe kolaylıkla kapılarını açabilir⁶.

6. Arap Baharı’nın çelişkileri için Asef Bayat (“Revolution in Bad Times”, *New Left Review* 80, 2013, s. 47-60) ve Tarık Ali’nin (“Between Past and Future”. Reply to Asef Bayat”, *New Left Review* 80, 2013, s. 61-74) yazışmalarına bakınız.

Bu olasılık, “politika karşıtı” formlar yahut “aşağıdan gelen politika” biçimleri içerisinde kalan ve aynı zamanda siyaset sahnesine adım atmaya çeken, bu vesileyle alanı, politik alanı kaplayacak hareketle doğrudan ilişkilendirilmeyen diğer politik güçlere bırakan (oldukça gönülsüz biçimde Mısır’da liderliği alan Müslüman Kardeşler örneği) ve sonunda tepkisel politik güçlerin yeniden sıraya dizilmesine dahi yol açan halk ayaklanmaları ve hareketleri örneklerinde özellikle geçerlidir. Politik temsiliyetin el değiştirmesi, sol kanat ve radikal politikaların günümüzde karşılaştığı en önemli çelişkilerden birisidir.

Bir bakıma; 1848 devrimleri deneyimine⁷ yakın bir süreci yaşıyormuşuz gibi bir görüntü ortaya çıkmıştır. Bir yandan büyük demokratik eylemler, işçi sınıfının katalizör görevi gören müdahalesi, öte yandan alt sınıfların politik güç elde etme mücadelesi noktasında otonom politik temsiliyet biçimlerine sahip olma ve sürece müdahale etme konusundaki yetersizlikleri... Mesele sadece basitçe hareketi temsil etme yahut seçimsel dinamiklere dönüştürme girişimleri bağlamında, hareket deneyimlerinden uzaklaşarak siyaset sahnesine yaklaşma meselesi değil. Mesele hareket dinamikleri içerisinde toplumsal ve politik değişim potansiyeli yaratmaya yeterli ve bunu yaparken geleneksel parti politikalarına karşı, radikal biçimde farklı kalmasını garantileyen bir biçimde politik bir form yaratma meselesidir.

Sol’un karşısına çıkan zorlu görev budur. Yunan Hareketi, Occupy Hareketi, Indignados Hareketi gibi güncel isyan dönemi formlarının bazıları kemer sıkma politikaları karşıtı veya kapitalizm karşıtı olması bağlamında Sol için daha geleneksel görünse de Arap Baharı eylemleri veya farklı bir açıdan Gezi Parkı eylemlerine (Sol’un rolü daha açık olmasına rağmen) benzer diğer hareketlerin, daha çok çeşitli toplumsal katmanlardan sosyal ve politik güçleri bir araya getiren demokratik hareketler gibi görüldüğü doğrudur. Fakat önemli nokta şudur: Bugün demokratik taleplerin stratejik toplumsal özünü ön plana çıkarmak zorundayız.

Piyasa ve işyerlerini herhangi bir demokratik kontrolden koruması, karar alma sorumluluğunu piyasaya veya AB ve IMF gibi uluslararası organizasyonlara bırakılması, kolektif emekçilere karşı üretim aracı sahiplerinin haklarının saldırganca savunulması,

7. Karl Marx’ın *Louis Bonaparte’in 18 Brumaire’i* adlı çalışması demokratik ayaklanmaların karmaşıklığı ve pürüzlülüğü ile işçi sınıfının otonom politik örgütünün aciliyetinin kuramsal olarak çatışmasının örneğini teşkil ediyor.

insanın yaratıcı kapasitesinden doğaya kadar her şeyin üzerinde sermayenin ayrıcalığının garanti altına alınması, vatandaşlara hükümetin neredeyse birebir aynı partileri arasında seçme hakkının sunulması, polisliğin gittikçe daha militer hale gelmesinden tutun modern biopolitik gözetime kadar giderek daha da otoriter ceza pratiklerine sırtını yaslama üzerinde temellenmiş hükümet biçiminde; yani sözüm ona gelişmiş kapitalist toplumlarda bugün “liberal demokrasi” olarak algılanan kavram, parlamenter prosedürleri bekleyerek talep edilmez. Parlamenter prosedürleri beklemek yerine, halk tarafından beğenilmeyen hükümetlerin sokağın ve protestoların baskısı altında istifasının istenmesi talebi, bugün demokrasi çağrısının tipik örneği olmuştur. Demokrasi talebinden ziyade bireyselleşmiş seçmenleri kapsayan seçime ilişkin sanal egemenlik yahut parlamenter temsiliyet ve müzakere kapsamında değil; fakat alt sınıfların, o veya bu şekilde yaşamak için emek güçlerini satmak durumunda olan tüm insanların kapitalist politikalara karşı büyük bir toplumsal işbirliğinin sonucu olarak, insanların toplu iradesinin temel manada uygulanması bağlamında, gerçekten halka ait egemenliğin talebidir. Bu nedenle tüm bu hareketler içerisinde, gerçek demokrasi talebi politik ve sosyal taleplerle, yapısal krizin bedelini çalışan kesime ödeten saldırgan kapitalist girişimlerin ötesine geçmeye yönelik bir özlemle birleşmiştir.

Süregelen ekonomik kriz ve ayrıca Keynes sonrası sosyal liberalizmden politik İslam çeşitlerine kadar neoliberalizmin beliren alternatiflerinin hegemonik potansiyelinin aşınması nedeniyle ve Avrupada aşırı sağın yükselişiyle örneklendirildiği üzere tepkisel güçlerin yükselmesi tehlikesi içerisinde, neoliberalizmin kriziyle birleşen güncel konjonktürde bir politika dile getirme sorumluluğu, son otuz yıldır sosyal demokrasi arzusu içerisindeki Sol’un ve özellikle direnen sol güçlerin omuzlarına düşmektedir.

İşte Sol’un zorlu görevi: Alternatif bir anlatı bağlamında, geçici bir program üzerinde temellenmiş, yeni potansiyel karşı hegemonyanın politik gücüne liderlik eden, uluslararası piyasanın şiddeti ve sermaye güçlerinin aksine demokrasi ve toplumsal egemenlik talebini dile getiren hegemonik bir güç olarak belirme şansı. Ne var ki böyle bir sorumluluk atfedilebilmesi için Sol bir yandan yenilenmiş, dogmatik olmayan Marksist bir analiz ve ayrılmaz bir parça olarak sınıf perspektifi üzerinde ısrar ederken stratejik ve hareketsetel manada kendini yeniden inşa eden bir pozisyon içeri-

sinde olmalıdır. Aynı zamanda küreselleşmiş kapitalizm çağında, Nasırizm'den Kemalizm'e, modernize edilmiş burjuva ulusal stratejilerinin bir önceki biçimlerini yeniden canlandırma çabasının beyhudeliği baz alınarak Sol, ulusalcılık kapsamında değil, alt sınıfların taleplerini dile getirme bağlamında, ulusal-toplumsal olanın yeni bir versiyonuna şekil veren hegemonik bir proje olarak radikal bir program sunmayı denemek zorundadır. Dile getirilen bu talepler indirgenmiş talepler olarak değil, sosyal formasyonun tamamı için alternatif bir anlatı olarak dile getirilmelidir. Bu alternatif anlatı, günümüzün küreselleşmiş kapitalizmi ve kapitalizmin borç ve "Avrupa Entegrasyonu" gibi projelerine benzer mekanizmalarının sistematik şiddeti tarafından getirilmiş kısıtlamaları radikal biçimde sonlandıracak olan gerekli bir yandır. Kısacası Sol, kapitalist olmayan terimler içerisinde demokrasi, dayanışma ve ortak mücadele üzerinde temellenmiş alternatif bir ortak geleceği dile getirmek ve hâkimiyet kurmak için savaştır.

Ne var ki bu uğraş Sol için zorlu bir uğraştır. Bu hareketlerin dinamikleri geleneksel parlamenter alternatiflerin ötesine geçiyor ve bu hareketlere katılan insanlar bazen Sol'u politik sistemin bir parçası olarak görerek ona güvenmiyor. Aynı zamanda, Sol içerisindeki çoğu eğilim tüm yenilgilerin ve kriz dönemlerinin izlerini bünyesinde barındırıyor. İhtiyaç duyulan şey, böylesi hareketleri kısa dönemli patlayan dinamiklerden, potansiyel "tarihsel bloklar"a (Gramsci) dönüştürme kabiliyetidir. Tarihsel bloklardan kasıt, sosyal güçlerin, politik örgütlerin yeni formlarının ve basitçe tarihsel sol kanat projelerini tekrar etmeyen, bunun yerine neoliberal kapitalizmin ötesine nasıl geçeceğini gerçekten düşünmeye kalkışan alternatif anlatılar olarak yeni sosyal konfigürasyonların ortaya koyduğu birliktir.⁸

8. Bu metinde, tarihsel blok konsepti ideoloji, pratik ve stratejinin diyalektiği aracılığıyla bir sosyal sınıfın veya sosyal sınıfların işbirliğinin, dönüşümün tarihsel gücü olmasına neden olabilecek sosyal, politik ve ideolojik süreçler ve koşullar olarak algılanmalıdır. Bu bağlamda, tanımlayıcı değil, stratejik bir konsepttir. Dahası, basitçe yapılar ve üstyapılar arasındaki ilişkiye bir referans olarak değil fakat temelde hegemonyayı ve sonuç olarak sosyal dönüşümü mümkün kılan süreç, pratik ve koşullara yaptığı gönderme bağlamında Gramsci'nin tarihsel blok algısının bütün gücü şu özer içerisinde ortaya çıkıyor: "Eğer entelektüeller ve halk arasındaki, yönetenler ve yönetilenler arasındaki ilişki... içerisinde güçlü hislerin anlamaya ve dolayısıyla bilgiye dönüştüğü (mekanik değil, canlı bir biçimde) sosyal uyum tarafından sağlansaydı, sadece ve sadece o zaman bu ilişki bir çeşit temsiliyet olurdu. Sadece o zaman... tek başına bir toplumsal güç olan ortak yaşam, "tarihsel bloklar"ın

Bu amaçla, dağılan sol kanat ve kapitalizm karşıtı güçlerin radikal bir program etrafında oluşturduğu birlik gerekli olmakla beraber, yeterli değildir. Aynı zamanda bu birlik, bir araya gelmiş radikal popüler toplumsal ve politik güçler için katalizör görevi görmek zorundadır. Bu zorunluluk, sol kanat partileri ve cephe-lerini sadece politik organizasyon ve program olarak değil, ayrıca hareket içerisinde belirmiş farklı toplumları, hassasiyetleri ve eğilimleri bir araya getiren ve potansiyel karşı hegemonik projeler için laboratuvar yaratan süreçler olarak yeniden düşünme ihtiyacına dönüşebilir.⁹ Hareketi düzenlemekle kalmamak, aynı zamanda sosyal dönüşümün daha geniş sürecinin gerekli bir yanı olan politik güç için savaşmak adına, potansiyel 21. yüzyıl sosyalizminin kolektif deneyi... İşte bu, güncel “başkaldırılar çağı”ndan yeni “devrimler çağı”na nasıl ulaşabileceğimizin cevabıdır!

yaratımıyla fark edilebilir (Antonio Gramsci, *Selections from Prison Writings*, Londra: Lawrence ve Wishart, 1971, s. 418).

9. “Modern dünyada, siyasi partilerin sahip olduğu dünya algısının yayılması ve olgunlaşmasının önemi ve etkisi vurgulanmalıdır. Çünkü esasında siyasi partilerin yaptığı, bu algılara karşılık gelen etiği ve politikayı tasarlamak ve bunlar tarihsel “laboratuvar”larıymış gibi davranmaktır. (...) Algı ne kadar yenilikçi olursa ve eski tarz düşünce biçimlerine ne denli karşı durursa teori ve pratik birbirine yakınlaşacaktır. Bu sebeple partilerin, yeni bütünün, herkesi kapsayan zihinsel yeteneğin ve teori ile pratiğin birleştiği, gerçek tarihsel süreçlerin yer aldığı potaların hazırlayıcısı olduğu söylenemez (Gramsci, op.cit., s.335, yenilenmiş çeviri).

Gezi Olayı:
Gezegende Birer Birer Kitleselleşmek
Selim Yalçın

Gezi Olayı, bir olay olarak, kuşkusuz her birey tarafından, o bireyin bakış açısına, konumuna bağlı olarak farklı tanımlanabilir. Ben, bu çalışmada, yerel, ulusal kalmayan ve gezegenin dört bir yanına etkilerde bulunan –ki kuşkusuz, kendisi de bir Olay olarak, daha önceki olaylardan ve birikimlerden etkilenmiş olan– Gezi Olayı’nın küresel süreçlerden aldıklarını ve bu süreçlere verdiklerini, gözlemlere dayanarak anlatmayı deneyeceğim. Bu bağlamda, öne çıkan kavramları ve davranış biçimlerini, eylem türlerini de aynı etkileşim kapsamında ele almaya çalışacağım. Kavram deyince, ilk akla gelen özgürlük kavramına yaklaşmaya, eylem ve davranış deyince de birer birer çoğalma –değişik debilerde ve yoğunluklarda– konusunu irdelemeye gayret edeceğim. Özgürlük mücadelesinin yoğunlaşma ve genişleme eğilimini anlamaya yöneleceğim, kısaca. Başlığı “Gezi Olayı: Gezegende Birer Birer Kitleselleşmek” biçiminde oluşturmadaki amacım, bireylerin tekliğini gereğinden daha fazla –herkes “tek”tir, biriciktir, tartışmıyorum– abartmak değil, özgür iradeli bireylerin, özgürlüğünü giderek artan bir ivmeyle, birbirleriyle birlikte, kitleselleşerek ifade etmesini önemsemem nedeniyle. Bu arada, kadın konusuna, toplumun dışına itilmeye çalışılan diğer kesimlerin başında değil sadece, tüm Gezi Olayı’nın önünde ayrı bir yer vermemin kanıtlarını da sunmaya yöneleceğim. Yaratıcılığın, Gezi Olayı bağlamın-

da ülkesel ve küresel çapta gösterdiği patlama veya sıçrama da incelemeyi zorunlu kılar nitelikte.  zg rl k, bir talep olarak ve eylemli bir biçimde dile getirildiğinde; karşı karşıya kalınacağı daha önce düşünülen baskının yarattığı korku kavramıyla ters orantılı bir süreçler çokluğu, yatay örgütlenmenin sunduğu olanaklardan da g   alarak oluşturuyor, değinmeyi gerektiren bir biçimde.

Gezi Olayı ba lar ba lamaz, önce küreselleşmenin en olumlu değerlendirilebilen yanlarından birinde, tüm gezegenin gündemine oturdu. Elektronik iletişim diyebileceğimiz bu alanda, yani internette, sosyal paylaşım ağlarında, kısaca ağda mada, yeni bir dünyanın olası olduğunu düşünen ve buna göre davrananların Gezi Olayı'nda bir başka önem verdiği konu, sorun kalmamıştı, üç hafta boyunca diyebiliriz. Yeni ve ya anası bir dünyanın olu abilmesinin ilk koşulunun ise bana göre, açık bir biçimde, özgürlük isteminin vurgulanması, özgürlüklerin korunması ve geliştirilmesi talebi ve insanın kendini ger ekle tirebilmesinin böylelikle sağlanabileceğinin hep birlikte, gezegen bağlamında onaylanması olduğu görüldü. Gezi direni  ilerine dünyadan gelen desteğin, hayranlık, "bizim yapamadığımızı siz yaptınız, aklımıza gelmeyenizi siz yaşama geçirdiniz" duygu ve düşüncesinden kaynaklanmış olduğunu belirtmek de hiçbir abartı unsuru taşımadığı için gerçekçi ve zorunlu. Bu hayranlığın, direni  ilere bundan sonrası için ayrı bir sorumluluk yüklediği de bir başka gerçek.

Viyanada otuz yıldır yaşayan biri olarak, bana, Türkiye'yi ilgilendiren hangi olaylarda Avusturyalı dostlarımin, arkada larımin sevinçle, bilinçle, etkinlikle destek verdiği sorulsa, tek yanıtlım olurdu: Gezi Olayı'nda. Bu yanıtın nedenleri, 31 Mayıs 2013 günü ba layan direnişin niteliklerinde, gelişiminde ve yürütülmesindeki olağanüstü yetenek, mizah ve kararlılılıkta aranabilir sanıyorum. Siyasal gücün ekonomiyi ve dolayısıyla onun bir parçası olan medyayı o güne, 31 Mayıs 2013'e, kadar y nlendirebilmesindeki rahatlık, bir anda büyük bir huzursuzluğa dönüştü ve bu dönüşüm, sadece Türkiye'yle sınırlı kalmadı. Siyasi gücü elinde bulunduranlar, bu gerçeği, birçok başka gerçeği olduğu gibi yanlış yorumladı, 'Batı bize karşı' demeye ba ladı. Kastettikleri, Batı  lkelerinin y netimleriydi. Oysa ki Batı  lkeleri, Türkiye ve bölgeye ilişkin siyasal tutumları saklı kalmak koşuluyla, kendi kamuoyundan etkilenmişti ve özgürlük talepli bir barı  ı hareketi karşısına almaya, büyük ölçüde, kendi kamuoyu nedeniyle cesaret edemi-

yordu. Açık konuşalım: Ne Batı'da, ne Doğu'da, ne Kuzey'de ne de Güney'de hiçbir ülke yönetimi, Gezi Olayı çapında bir olayla karşı karşıya kalmak istemez. Böylesi bir isyan, tüm ülkeleri derinden sarsar. Bu durumda, Batı denirken iki apayrı konum, bakıldığı yer itibarıyla, söz konusuydu. Egemenlerin Batısı, ezilen, özgürlük kısıtlarıyla boğuşanların Batısı. Egemenlerin Batısı, sermayenin egemenliğini tanımlıyordu, özgürlük kısıtlarıyla boğuşanların Batısı ise özgürlüklerin genişlemesinden ve yeni, yaşanması bir dünyanın kurulabilmesinden yana olanların sevinçli, heyecanlı, mutlu, umutlu duygu ve düşünce ortamını.

Gezi Olayı, bu ikincilerin küresel birliğini gösterdiği için tüm güç sahiplerince tedirginlikle karşılandı ancak iktidarların çoğunluğu kendi durumuna ve konumuna göre bu tedirginliği gizlemeye yöneldi, bazıları ise korkusunu gizlemeyi bile başaramadı.

Artık neredeyse standart hale gelmiş bir sorudur, "Dışarıdan bakılınca nasıl görünüyor?" sorusu. Yanıt: Gezi Olayı, özgürlük istemiyle sokaklara çıkan barışçı milyonların, gerici, baskıcı yönetim tarafından biber gazı, basınçlı su, plastik mermi ve gerçek mermilerle bastırılmaya çalışılması olarak görüldü.

Gezi Olayı'na, örneğin Viyana'da destek vermek için eylem yapan –çoğunluğu Türkiye çıkışlı ama aralarında toplumsal mücadelelerden o güne dek tanıdıkları yerlilerin (Avusturyalı) de bulunduğu– insanların yanlarına hiç tanımadığı çok çeşitli kökenlere sahip insanların gelip onurla destek vermesine tanık olmuş biri olarak, alçakgönüllülükle vurgulamam gerekir ki, 31 Mayıs 2013'te Taksim Gezi Parkı'nda başlayan olay, küresel bir özgürlük hareketinin saygın bir süreci olmaya kesinlikle hak kazanmış bulunuyor. Bu sürecin gelecekte nasıl bir aşama kaydedeceğine ilişkin değerlendirmeler üzerine görüşlerimi bu çalışmanın sonunda aktarmaya çalışacağım.

Do you hear the people sing? / Singing the song of angry men?
/ It is the music of a people / Who will NOT be slaves again! /
When the beating of your heart / Echoes the beating of the drums
/ There is a life about to start / When tomorrow comes!

Will you join in our crusade? / Who will be strong and stand
with me? / Beyond the barricade / Is there a world you long to see?
/ Then join in the fight / That will give you the right to be free!

Duyuyor musun sesi? / İşte bu halkın öfkesi! / Olmayacak hiç-
bir zaman / Bir başkasının kölesi! / Sanki kalp atışların / Karışıyor
davullara / Yürüyoruz gururla / Yeni bir yarına!

Sen de gel katıl bize / Diren bütün bu baskıya / Durur koca
dünya barikatın arkasında! / Sen de özgürlüğün için diren omuz
omuza!

Duyuyor musun bizi? / İşte çapulcunun sesi! / Olmayacak hiç-
bir zaman / Bir başkasının kölesi! / Sanki kalp atışların / Karışıyor
davullara / Yürüyoruz gururla / Yeni bir yarına.

Önce İngilizcesini, ardından da Türkçesini verdiğim metin,
Les Miserables'in "Do You Hear the People Sing?" şarkısı. Bu
dizeler, uyarlanmış, değiştirilmiş, eklenmiş sözcükler hariç bile
okunduğunda, sanki Gezi Olayı'nın göreceği uluslararası özgür-
lük desteğinin ön habercisi. Haziran 2013'ün başlarında daha,
hiç kimseden, hiçbir kesimden şarkı "siparişi" alması düşlerde ve
karabasanlarda bile görülmeyen müzik grupları, Gezi için şarkı-
lar yazmaya, bestelemeye başladı. Bunu önce Gezi'ye, hemen ar-
dından da tüm gezegene yaydılar. İsim vermiyorum, hem adları-
nı –tümünü bilemediğimden dolayı– vermediklerime saygısızlık
etmemek için hem de ilgilenenlerin bu grupları zaten bildiğini
varsaydığım. Bu gönülden desteğin, kaç olayda görülebildiği-
ni bilenler bilir. Gezi Olayı'nın batısı, doğusu, kuzeyi, güneyi işte
böyle yürek serinleten, onur veren desteklerle ilerledi, ilerliyor.

Her dilden çapul, uluslararası kullanıma da aynı sevgi ve
umutla girdi, ilk kullananları pişman ederek. Chomsky'nin "Ben
de Çapulcuyum" afişinin yanında verdiği destek, görsel bellekler-
de yerini koruyor, koruyacak.

Gezi Olayı'na destek, sanatın tüm dalları üzerinden yapılıyor.
Stockholm'de bir pazar yerinde başlayan davullu danslı "Bu daha
başlangıç, mücadeleye devam!" etkinliği başta Viyana olmak üze-
re birçok kentte kendi renkleriyle sürerken, Londra'da Geziye des-
tek, Tate Modern önünde müzikli danslı bir gösterinin Millenni-
um Köprüsü'nden protesto yürüyüşüne dönüşmesi ile gerçekleşt-
tirildi. Berlin, Paris, New York, Los Angeles, Boston, Melbourne,
Toronto ve saymadığımız daha birçok dünya kentinde Gezi Olayı
çeşitli etkinliklerle desteklendi, olaylar sırasındaki polis şiddeti
kınandı.

Gezi Olayı'nın gezegen çapında gördüğü gönülden destek, ey-
lemlerin özgürlük yönelimli ve barışçı olması nedeniyle özellikle

ilgi çekti. Bu ilgiye biraz, o ilginin sunulduğu yerler ve koşullar açısından da değinmekte yarar olabilir.

Özgürlük, artık, özgür olduğu baştan kabul edilme yanılgısına düşülmüş bulunulan coğrafyalar için de açık bir sorun. Özgürlük kısıtlamalarının sadece polis copu, biber gazı, basınçlı suyu, plastik ve gerçek mermisi; gözüaltına alınmalar, tutuklanmalar, dövülmeler, öldürülmelerle yürütülmediği artık tüm dünya kamuoyu tarafından görülüyor. Dünyadaki her birey, yaptığı ve yapmadığı tüm işler, kayıtlar, bağlantılar, iletişimiyle, Büyük Birader'in gözetimi altında. Kimin ne alışveriş yaptığı, hangi hastalıklarla boğuştuğu, kaç para aldığı, çalışıp çalışmadığı, kimlerle görüştüğü –ve neler görüştüğü– küresel sermayenin örgütleri tarafından biliniyor. Böyle bir ortamda aydınlanmış bir bireyin ne kadar özgür olduğunu düşünmemesi olası değil ve özgürlük, hemen her kavram, olgu ve olayda olduğu gibi yokluğuyla anlam kazanıyor. Özgürlüğün olmadığı yerde, bugün Gezi Olayı, yarın bir başka olay, özgürlük isteminin yoğunlaşarak dile getirildiği ortam-süreç olma nitelikleriyle öne çıkacak, paylaşılacak, çoğalacak.

Gezegen bireylerinin yaşamına bazı koşullarda açıkça –terör konusu kullanılarak– ya da bazı koşullarda ikiyüzlülüğün getirdiği utangaçlığın (daha doğrusu korkaklığın) sessizliğiyle el altından getirilen özgürlük kısıtlamaları, 31 Mayıs 2013'ten bu yana bir başka cesaretle gözler önüne serilmeye başlandı. Brezilya'daki gösterilerde “Her yer Taksim her yer direniş!”, “Occupy Gezi” diyen eylemciler, polis şiddetine şiddetle karşılık vermeyerek haklılığını pekiştiren Türkiye'deki yoldaşlarına, onlar gibi yaparak selam gönderirken, kendisi de eylemci olan devlet başkanlarının deneyimiyle, kazanımlarını daha baştan elde etmeye yöneliyordu.

Gezi Olayı'nın gezegenin direniş ruhu ve eylem biçimlerine katkıları, yaratıcılık ve sanattan güç almanın önemini iyice ortaya koymuş durumda. Bu durumun, egemen güçlerin, toplumsal gelişim açısından bile kısa sayılmayacak bir süredir, sanatı kendi çıkarları için istediği gibi istismar edememe halinden dolayı ortaya çıktığı bir an için akla gelse bile konuya biraz daha derinden yaklaşıldığında, yaratıcılığın, yeni, daha mutlu ve yaşanması özgür, eşit, adil bir gelecek umudundan, sadece bu umuttan kaynaklandığı ve tüm birikimlerin ve enerjilerin, bu umut nedeniyle harekete geçtiği görülebilir. Eskinin kötülüğü kuşkusuz bir gerekçe ancak direniş, sadece eskinin yıkıntısına yaslanmıyor, geleceğin umu-

duna yöneliyor, böylelikle olumluluğun gücünü tümüyle yeni bir gezegen için seferber edebiliyor. Çok değil, bundan birkaç yıl önce, kullanımlarının yüzleri ekşittiği düşünülen bir dizi terim, yeniden ve yeni anlamlarıyla direnişçilerin onlara verdiği yeni anlamlarla dolaşıma girdi.

Meksika'nın Chiapas Eyaleti'nde, merkezi yönetimden bağımsız ve ona ait olan hiçbir şeyi istemeden kendi yönetimlerini kuran ve bunu polisin, ordunun ve "para"ların (paramiliter güçler) silahlı saldırılarına kararlılıkla direnerek yaşatmayı sürdüren Zapatistaların Subcomandante'si Marcos, "Biz, devrimimizin başkalarına örnek olmasını ve dünyanın birçok yerinde bizimkine benzer devrimler yapılmasını önermiyoruz. Biz, böyle yapıyoruz ve yaptıklarımız başka ülkelerin devrimcilerine ancak birikim sağlar, gerisini o ülkelerin devrimcileri kendi koşullarına ve bildiklerine göre yapacaktır" derken, belki de halen gezegenin çeşitli yerlerinde boy gösteren direnişlerin özgürlüğü içselleştirmesinin zorunluluğunu göstermeye çalışıyordu.

Olaylar, özellikle Gezi Olayı, Marcos'un bu saptamasını, aktardığımız konu ve sorunlarla yakından ilgili birçok çevre ve örgütün beklentilerinin –umutsuzluklarının?– aksine, örneğin komünal yaşamı bilerek, isteyerek, severek uygulayarak doğrulamış görünüyor. Komünal yaşama güçlü bireysellikleri nedeniyle hiçbir şekilde uyum sağlayamayacağı düşünülen insanlar, –evet, kadınların öncülüğünde– geleceğin ancak ortaklaşmacılık, paylaşmacılık üzerinden kurulabileceğini kanıtlıyor; geleceğin insanının bu süreçlerle oluşabileceğini gösteriyor, donuk yaklaşımların geçersizliğini kanıtıyor.

Wales Art Review'dan James Lloyd, Gezi Parkı'nda geçirdiği günleri aktarırken en çok dikkatini çeken yayınlardan birinin, olaylar sırasında dağıtılan bir bildiri olduğunu ve bu bildiride, "yeni bir dil geliştirme zorunluğu"nın vurgulandığını anlatıyor. "Sadece polise ve iktidara karşı değil, eyleme katılan renkli çokluğa ve genel olarak tüm konulara yönelik yeni bir dil arayışı"nın bu bildiride tema edildiğini, Martin Heidegger'in dil üzerine yazdıklarının bu bağlamda akla geldiğini belirtiyor. Dil, düşüncenin ifadesi, yeni düşünceler, duygular, yeni bir dille ifade edilmek durumunda, Lloyd'un değindiği gibi.

Lloyd, Gezi Parkı'nda konuştuğu insanların, çatışmanın başlangıcının temel sorununu oluşturan Taksim'e Topçu Kışlası –

İstanbul'un merkezine büyük bir AVM ve rezidans yatırımının yapılması girişimine son derece haklı nedenlerle karşı olduklarını söylüyor, yapılmış olan bazı AVM'lerin ilgi eksikliğinden kapanma noktasına gelmiş olmasının da eylemcilerin haklılığını kanıtlayan bir olgu olduğunu ekliyor. Romanların zorla çıkarıldığı Sulukule'de şu anda Las Vegas'taki yapılara benzer kitsch'lerin inşa edildiğini ve kentin profiline olumlu ifadeler kullanılarak olumsuzla dönüştürülmesi sonucunun üretildiğini vurguluyor.

Yeni bir dil; erkek egemen, baskıdan kaynaklanan ve baskıya alışmış, maço, buyurucu, ayrımcı bir dil yerine geleceğe yönelik, ortaklaşmacılığı, paylaşımcılığı öne çıkaran ve her varlığın bu gezegende bir yeri olduğunu bilen-bildiren bir dilin içselleştirilerek benimsenmesi, dile getirilmesi ve yazılmasının zorunluluğu da Gezi Olayı'nın başarıyla uyguladığı ve gezegenin yeni, olası ve mutlu bir yaşam arayan kesimlerine katkı haline getirdiği bir varoluş değeri.

Özgürlük, eşitlik, adalet, paylaşımcılık, ortaklaşmacılık; bunlar ve daha birçokları, aslında kadınların –kadın gibi kadınların– doğasında bulunan değerler ve kadınlar, erkekler alınmasın, bu değerlerin Gezi Olayı'nda toplumun en yaratıcı kesimlerinin de değeri olmasını sağlayan kesim. Erdemler ve bu bağlamda paragrafin girişinde başlıcalarını saydığımız kavram ve olgular, kadınlar için içi boş söylemler değil, gerçeklik ve eylem konusu.

Çalışmamızı toparlamaya başlarsak: Özgürlükler ve haklar, Gezi Olayı'nın tüm gezegence benimsenen temel istemi. Bu istemlerin kitlesel ve barışçı bir biçimde eyleme dönüştürülmesinin öncülüğünü teknolojiyle en içli dışlı olan ve büyük çoğunluğunu gençlerin oluşturduğu bir kesim, kadınların yaşama dönüklüklerinden –ölüme değil– güç olarak ve hep birlikte bu amaca yönelik yeni bir dil oluşturmaya yönelerek yapıyor. Hiçbir gözlemcinin önceden öngöremediği –bu kesinlikle o gözlemciler için bir eksiklik değil çünkü toplumsal olaylar, özellikle de başlangıcıyla, çoğunlukla önceden öngörülemez– bu toplumsal tepkinin, örneğin, barıştan söz edildiğinde “Savaş niye vardı ki?” yanıtıyla bir başka derin ve çok önemli soruna getirdiği yaklaşımın, toplumdaki renklilikleri ayırışmaya dönük istismar etmek isteyenlerin düşünme düzeylerini daha da aşağıya çektiği görülüyor.

Toplumsal olayların öngörülebilirliğinin zorluğuna değindik. Durum böyleyken bu satırların yazıldığı Ağustos 2013'ün ikinci

yarısına gelirken Gezi Olayı ile bu olaya görece tarafsız, görece karşıt tutum alanlardan bir bölümünün, Türkiye'nin "çok sıcak" Eylül ve Ekim 2013 yaşayacağını yazıp söylediğine tanık olunuyor. Bu "çok sıcaklık" bilgisinin nereden geldiğini bilebilmemiz, doğal olarak, mümkün değil. Üniversitelerin canlanacağı, insanların yaz rahatından çıkacağı gibi değerlendirmeler kuşkusuz gözlemci olan olmayan herkes tarafından yapılabilir ancak bu dönemler her yıl yaşandığından, fazlaca bir anlam yüklemeye pek olanak vermiyor.

Bitirirken, olağanüstü bir yaratıcılıkla Gezi Olayı'nın başlayıp sürdüğünü anımsatalım, bu yaratıcılığa önümüzdeki pek de uzak olmayan dönemde, çok daha fazla gereksinim duyulacağını umduğumuzu ekleyelim. Özgürlüğe, her alanda yaratıcılıkla yaklaşılabilceği görölüyor. Yaratıcılıkla güçlenmiş barışçı kararlılık.

Bir dönemi bitirip yenisini açan Gezi Olayı, bu zorluğun üstesinden kuşkusuz gelecek. Umudumuzu yeşertti, yaşanması bir gezegenin yolunu açmaya devam edecek, özgürlüğün korkuyla ters orantılı olduğunun bilinciyle.

Rosa Luxemburg Gezi’de Olsaydı!

Sevgi Doğan

“... Yol, çoğunluk üzerinden devrimci taktiğe değil,
devrimci taktikten çoğunluğa gider.”¹

Rosa Luxemburg, 1918

Haziran’da başlayıp Eylül’e kadar yayılan ve halen devam eden Heylem ve ayaklanmaların ortasında Rosa Luxemburg’un mirasını bir kez daha hatırlamak ve onun fikirleri ışığında bu ayaklanmaları değerlendirmek bize farklı perspektifler, zenginlikler katacaktır. 15 Ocak 1919’da suikast ile öldürülmesinden sonra Mehring’in “Marx ve Engels’in bilimsel halefleri arasındaki en parlak zekâ”² olarak tanımladığı Luxemburg’un bize kattığı çok şey vardı. Dolayısıyla buradaki amacımız Gezi olaylarıyla başlayan ve bir biçimiyle farklı olaylar çerçevesinde devam eden (örneğin Tuzluca’da “cami-cemevi” projesine, ODTÜ Ormanı’ndan geçecek otoban inşaatına karşı verilen) mücadeleler, Rosa Luxemburg’un *kendiliğinden hareket* anlayışı temelinde incelenecektir.

Rosa Luxemburg Almanya’da Marksist kuram gazetesi *Die Neue Zeit* için yazılar yazmıştır. Luxemburg, eleştirilerini sakınmayan, yargılarından bağımsız bir kişiliktir. Yazı işleri müdürü Kautsky bile onu bildiği şeyden dönmesini sağlayamıyordu. Almanya’da işçi hareketine katıldı. Rosa Luxemburg sadece bir yazar değil aynı zamanda bir aktivistti. Konuşmaları gibi yazıları

1. Jörn Schüumpf (der.), *Rosa Luxemburg ya da Özgürlüğün Bedeli*, Çev. Murat Çakır, Karl Dietz Verlag Berlin, 2008, s.28

2. Tony Cliff, *Rosa Luxemburg*, Çev. Yurdakul Fincancı, Gökkuşluğu, 1968, s. 13

da her zaman bir özgünlük taşıyordu. Yazılarında daima mantı-
ğıyla, aklıyla hareket eden bir kadın vardı.³

Carsten, “Rosa Luxemburg: Freedom and Revolution,” adlı makalesinde, Luxemburg’un daha çok tanınmasını sağlayan şeyin onun ekonomi üzerindeki çalışmaları değil, savaşa ve militarizme karşı düşmanlığının olduğunu yazar.⁴ Hannah Arendt ise “Rosa Luxemburg: 1871-1919,” adlı makalesinde Luxemburg’un Avrupa sosyalist hareketi içerisinde etkisi ve hakkında yazılanların, Plekhanov, Trotsky ve Lenin, Bebel ve Kautsky, Jaures ve Millerand gibi çağdaşlarıyla karşılaştırılmasının neredeyse imkansız olduğunu ve nispeten kısa zamanda parlak ve büyük dehasıyla marjinal bir kişilik sergilediğini ifade eder.⁵ Ayrıca Arendt, Alman sol hareketi içinde en az anlaşılan kişi olduğunu da sözlerine ekler. Hannah Arendt, Spartaküs birliğinin liderleri olan Rosa Luxemburg ve Karl Liebknecht’in öldürülmesiyle birlikte Avrupa solunun Sosyalist ve Komünist partilere bölünmesinin geri alınamaz bir hale geldiğini ifade etmiştir.⁶

Luxemburg, döneminin işçileri ve sosyalistleri üzerindeki etkisinin yanı sıra akademi dünyasında da büyük bir etkiye sahipti. Luxemburg, Horkheimer’in hayranlığını kazanmıştı. Bunun sebebi Luxemburg’un Bolşevik merkezîyetçiliğine yaptığı eleştirilerdi. Martin Jay, Frankfurt Okulu’yla ilgili yaptığı *Diya-
lektik İmgelem* adlı incelemede bununla ilgili şöyle bir ifadede bulunur: “Bolşevik merkezîyetçiliğini eleştirilerinden dolayı, Horkheimer’in politik açıdan ilk sempati duyduğu kişi, Rosa Luxemburg olmuştu. 1919 yılında Luxemburg’un öldürülmesinden sonra, Horkheimer kendisine peşinden gidebileceği hiçbir politik lider bulamayacaktı.”⁷

3. Cliff, yage, s.8-9

4. F. L. Carsten, “Rosa Luxemburg: Freedom and Revolution,” *Essays in German History*, Hambledon Press: London, 1985, 273

5. “Even in her own world of the European socialist movement she was a rather marginal figure, with relatively brief moments of splendor and great brilliance, whose influence in deed and written word can hardly be compared to that of her contemporaries—to Plekhanov, Trotsky, and Lenin, to Bebel and Kautsky, to Jaures and Millerand.” Hannah Arendt, “Rosa Luxemburg: 1871-1919,” *Men in Dark Times*, A Harvest Book: New York, 1968, s.34

6. Hannah Arendt, “Rosa Luxemburg: 1871-1919,” *Men in Dark Times*, A Harvest Book: New York, 1968, s.36

7. Martin Jay, *Dialectical Imagination*, Heinemann Educational Books, London, 1973, s.14 (Çev. Yazara ait)

Luxemburg'un yazılarında sadece ekonomiye ve politikaya dair belirlenimler, açıklamalar ve eleştiriler bulmayız, aynı zamanda yazılarında onun felsefesinin de okuyucusu oluruz.

Rosa Luxemburg İngilizce bir sözcük olan *self* kavramına yani kendilik, benlik yahut öz diye çevirebileceğimiz bu kavrama çok önem veriyordu. Dolayısıyla bireylerin *kendi* belirlenimlerini, *kendi* kararlarını, *kendi* eylemleri ve *kendi* deneyimlerini önemsiyordu. Yani bir otoritenin sınırlarına karşıydı. Arendt, *Men in Dark Times* adlı çalışmasında, Luxemburg'un asıl önemli bulduğu meselenin, bütün mükemmelliği ve korkunçluğu içerisinde her şeyden önce *gerçeklik* olduğunu, onun için devrimden daha çok gerçekliğin önem taşıdığını ifade eder.⁸ Proletarya gerçeklikle gerçekliğin içerisinde karşılaştığı anda eyleme geçecektir. Sonuç olarak öznenin *self* bağlamında kendini gerçekleştirme, özgürlüğünü ifşa etme şansı ancak sosyalizmle gerçekleşebilirdi; dolayısıyla sosyalizm ile özgürlüğün onun için ayrılmaz bir ikili olduğunu ifade etmek gerekir.

Luxemburg'un özgürlük kavramı Hegel'inkiyle aynıydı: Şöyle ki bağımsızlık ve eşit davranışa dayanan bir ilişki, önceki köleefendi durumunu bırakan zihinsel yeniden doğuşun kazanılmasının tek yoludur. Hegel'in özgürlük anlayışında köle ve efendi arasında süre giden bir savaş vardır. Bu savaşın kazanılmasını sağlayan çalışma, emek ve sonunda kazanılan özbilincdir. Çünkü özne ancak kendi çalışması aracılığıyla yani kendi eylemiyle ancak kendisini ve gerçekliği tanır, böylece özbilincine ulaşarak özgür olur. Luxemburg'a göre özgürlüğe ancak özgürlük aracılığıyla ulaşabiliriz, yoksa diktatörlük aracılığıyla mümkün değildir. Ona göre gerçek özgürlüğü aramak, aşağıdan yukarıya ve zamanla gelişecek "bütünlük" fikriyle ilişkilidir.⁹ Özgürlük karşısında Luxemburg'un tutumu tamamen totalitarizme, militarizme ve baskıcı otoriter sistemlere karşı gelmekti. "Sadece hükümetin taraftarları, sadece – sayıları ne kadar çok olursa olsun – bir partinin üyeleri için tanınan özgürlük, özgürlük değildir. Özgürlük her zaman farklı düşünenin özgürlüğüdür."¹⁰

8. Arendt, yage, (1968), s. 39

9. Estrella Trincado Aznar, "The Coherence of Luxemburg's Theories and Life," *Neoliberalism in Crisis, Accumulation, and Rosa Luxemburg's Legacy*, ed. P. Zarembka, S. Soederberg, Emerald: UK, 2004. S.269

10. Schütrumpf, yage, (2008), s.78. "Freedom only for the supporters of the government, only for the members of one party – however numerous they may be – is no

Sosyalizmin gerçekleşmesi özgürlüğe açılan bir yoldu. Bu yola da Marx ve Engels'in *Manifesto*'da dile getirdiği gibi ancak proletarya diktatörlüğüyle varılmış olunacaktı. Ancak örgütlenme ve mücadele tarzı bakımından Luxemburg, döneminin sosyalistlerinden farklı düşünüyordu. Bu bağlamda Lenin ile *Mass Strike* (Genel Grev) bildiğimiz gibi, aynı fikirde değildi. Özellikle 1906'daki ve 1918'de yazdığı *Russian Revolution* (Rus Devrimi) adlı çalışmalarında bu konuya dair fikirlerini dile getiriyordu.

Luxemburg'un çalışmalarını inceleyen ve derleyen Jörn Schüttrumpf, çalışmasında onun proletarya tanımını şu şekilde ifade ediyordu: "Hangi toplumsal kesimden gelirse gelsin ve sosyal olarak nerede duruyorsa dursun, çalışan sınıf içerisinde ve onunla birlikte egemen koşullara karşı mücadele veren herkes işçi sınıfına aitti. O, sınıfı bir *hareket* olarak algılıyordu."¹¹ Ne var ki Luxemburg da işçi sınıfının seçkin olduğu fikrinden pek uzaklaşmış değildi. Luxemburg'a göre politikanın görevi, işçi sınıfını hareketin pratiği bağlamında uyandırmak ve daha sonra onu özgür bırakmaktır. Yani politika bir tür aydınlatma görevi görecek ve daha sonra özgür bırakacaktı.

Arendt'e göre Luxemburg devrimci işçi konseylerinden ve daha sonra Sovyetler'den şunları öğrenmiştir: İyi bir örgütlenmenin eylemden önce gelmediğini ancak eylemin ürünü olduğunu ifade eder; dolayısıyla ona göre, nasıl ki insan suyun içindeyken yüzmeyi öğrenir, devrimci eylemin örgütlenmesi de devrimin içerisinde öğrenilebilir/öğrenilmelidir.¹² Devrimler hiç kimse tarafından yapılmaz fakat kendiliğinden, birden bire başlar Luxemburg'a göre. Rosa Luxemburg bozulmuş hasarlı bir devrimdence başarısız bir devrimi yeğliyordu.¹³

ÖRGÜTLENME ÜZERİNE

Hannah Arendt, sadece Franz Mehring'in Luxemburg'un emperyalizmi ele aldığı *The Accumulation of Capital* çalışmasını önyargısızca Marx'ın ölümünden beri emsali bulunmayan muh-

---

freedom at all. Freedom is always and exclusively freedom for the one who thinks differently." (Luxemburg, *Russian Revolution*, chapter 6: The Problem of Dictatorship, 1904)

11. Schüttrumpf, yage, s.29.

12. Hannah Arendt, "Rosa Luxemburg: 1871-1919," *Men in Dark Times*, A Harvest Book: New York, 1968, s.52

13. Arendt, yage, s.53.

teşem ve büyüleyici bir çalışma olduğunu belirtmiştir. Luxemburg bu çalışmasında ekonomik çelişkilerine rağmen herhangi bir yıkılış belirtisi göstermediği için kapitalizmin devam eden büyümesini sağlayan dış nedenleri araştırmıştır. Bu araştırmanın sonucunda Arendt, Luxemburg'un şu sonuca vardığını ifade eder: Büyüme, sadece bu süreçte kapitalist üretimi yöneten içkin yasaların sonucu değildi, aynı zamanda kapitalizmin ele geçirdiği ve etkili olduğu ülkedeki kapitalist öncesi sektörlerin devam eden varoluşu da bunu sağlıyordu. Bu süreç bütün ulusal toprağa yayılır yayılmaz, kapitalistler başka toprak parçalarını, yani kapitalist öncesi toprakları, kapitalist birikim sürecinin içine çekmek için aramaya mecburdu.¹⁴ El koyma ya da istimlak, sistemi hareket halinde tutmak için tekrarlanmak zorundaydı. Dolayısıyla kapitalizm öyle kendi çelişkilerini yaratan ve devrime gebe olan kapalı bir sistem değildi; yani aslında kapitalizm dış faktörleri besliyordu ve onun otomatik yıkılışı ancak dünyanın hepsi yok edildiğinde ya da fetih edildiğinde mümkün olacaktı.¹⁵ Arendt'e göre, Lenin bu açıklamayı Marksist bulmuyordu. Çünkü Lenin'e göre Luxemburg'un bu savı her bir tezin kendi karşıtını yarattığı, mesela burjuva toplumu proletaryayı yarattığı Marx'ın ve Hegel'in diyalektiğine ters düşüyordu, bu yüzden de bütün sürecin bu hareketi ona neden olan ilk faktöre bağlı kalıyordu.

Luxemburg ekonomi ve modern proletarya mücadelesi arasında bir bağ görmektedir. Yani ekonominin ortadan kaldırılması proletaryanın sınıf mücadelesi sonucunda mümkün olacaktır. Luxemburg, Marx ve Engels gibi kapitalizmin de kendinden önceki üretim tarzlarına, mesela feodalizme benzer biçimde ölümsüz olmadığını ifade eder; dolayısıyla kapitalizm tarihsel bir aşama olmasının yanı sıra geçici bir aşamaydı. Bu açıdan kapitalizm toplumsal ilerlemenin basamaklarından biriydi sadece.

Lenin'e göre işçi sınıfına dışarıdan bilinç taşınmalıydı çünkü kendiliğinden bilinçle sosyalizmin taşıyıcısı olma konumuna yükseltilemezdi. Luxemburg ise sosyalizmin dini ya da ahlaki emirler gibi inanılması ve uyulması gereken bir teori olmadığına inanıyordu. Ona göre dışarıdan aydınlatılmak sosyalizmin içini boşaltırdı. Dolayısıyla işçi sınıfı *kendi* deneyimleri üzerinden, yani kendi başarıları ve başarısızlıklarını görerek pratik bilince varır

14. Arendt, *yage*, s.39.

15. Arendt, *yage*, s.39-40.

ve böylece neyi seçmesi gerektiğine karar verir, yani ya sosyalizm ya da barbarlık arasında bir tercih yapabiliirdi.¹⁶ Dolayısıyla parti onun için farklı bir anlam taşıyordu. Ona göre parti, reddedilmeyi göze alarak işçilere öneriler sunmalı ve kararı onlara bırakmalıydı. Önemli olan, proleter örgütlerin ya da seçmenlerin artması değil, proletaryanın özgüveninin ve politik hareket yeteneğinin kazanılması ve artmasıydı. Başka bir ifadeyle Luxemburg'un felsefi *praksis*'e dayanıyordu ve "başlangıçta eylem vardı..." şeklinde tanımlanabiliirdi.

Devrimci eylem gerçek bir kitle hareketi olmalıydı ve parti çatısıyla sınırlandırılmamalıydı. 1906'da kaleme aldığı *The Mass Strike*'da dile getirdiği gibi katı mekanik ve bürokratik sınıf mücadelesi kavramı sadece belli bir örgüt düzeyini kabul edecektir. Diğer yandan gerçek hayattaki diyalektik gelişmeler mücadelenin bir ürünü olarak örgütleri meydana getirecektir. Sendikalar sadece işçilerin devrimci bilince yükselmelerini amaçlamalıdır. Luxemburg, sendika yönetimine karşıydı çünkü onların özünde muhafazakâr ve kapitalist sistemi devam ettirmekle ilgilendiğini düşünüyordu. Aynı zamanda sendika yönetiminin örgütlü işçilerle sadece ilgilendiğini ve örgütlü olmayanları önemsemediği kanısındaydı. Bu örgütlenmemiş işçiler arasında örneğin lümpen işçi sınıfı (kentsel yoksul tabakası doğrudan üretim sürecinden dışlanmıştı, bütün marjinal ve en kötü ücretlendirilmiş işçilerdi) ya da Luxemburg'a göre işçi sınıfı kadar devrimci olan sanatçılar vardı.¹⁷

Lenin ve taraftarları sıkı-hiyerarşik-askeri biçimde örgütlenmiş bir mücadele biçimine ve bir partiye öncelik veriyordu. Rosa Luxemburg'un içinde yer aldığı parti olan SDKPIL ise işçilerin bağımsız antikapitalist mücadele yeteneğini kendilerinin elde edebileceği bir partiden yanaydı. Ancak kapitalizmin kaçınılmaz olarak yok edilmesi konusunda KPD ile uzlaşıyorlardı.

Luxemburg, yazılarından bildiğimiz kadarıyla örgütlenmeye önem verse de örgütlenme ve bürokrasiden ziyade devrimci bir politikaya şekil verecek olan proleter kitlelerinin eylemine önem göstermişti. Dolayısıyla ona göre, partinin liderlikteki yeri proletaryanın bu amacına yön verir, bu amaçların çerçevesini çizer.

16. Schütrumpf, yage, s.30.

17. Estrella Trincado Aznar, "The Coherence of Luxemburg's Theories and Life," *Neoliberalism in Crisis, Accumulation, and Rosa Luxemburg's Legacy*, ed. P. Zarembka, S. Soederberg, Emerald: UK, 2004. S. 247

Luxemburg hiç kuşkusuz kendiliğinden düşünce biçiminin ortodoks düşüncü değildir, tarihsel materyalist yanlısı bir kişidir. Elbette proletarya diktatörlüğüne karşı değildir ancak parti entelektüellerini katı bir örgütlenmeye bağlı olma çekiciliğine karşı uyarıyordu. Luxemburg, genel olarak totalitarizme karşı savaşmamız gerektiğini ifade etmiştir. Bu ister kapitalizmin yol açtığı bir totalitarizm olsun isterse Marksizm iddiasında olan bir totalitarizm olsun, hep ona karşı savaşılmalıydı.¹⁸

Luxemburg 1912’de kaleme aldığı ve dönemin sefaletini son derece edebi bir dille ifade ettiği “Barınakta” adlı yazısında, içimizde bulunduğumuz dünyaya hiç de yabancı olmayan bir betimleme yapar: “İnsanların çöpler arasında yiyecek bir şeyler aradıkları, can çekiştikleri ve vebalı nefeslerini gökyüzüne gönderdikleri yerlerde cehennem görüntüler beliriyor.”¹⁹ O günden bugüne pek de değişen bir şey olmamış gibi! Bu sefaletten kurtuluşun yolu ancak kitle hareketi, sınıf mücadelesi, ayaklanmalar, ekonomik ve politik isyanlar yani sosyalist devrimdir. Luxemburg, *Rus Devrimi* makalesinde ya da broşüründe vurguladığı gibi devrimin önkoşulu olarak “ortak eylemden” bahseder ve Rus Devrimi’nin hatalarını bunun eksikliğine yaptığı vurguyla ortaya koyar.

Kitle grevleri, Luxemburg’un Rusya’da vuku bulan 1905 Devrimi’nin getirdikleri üzerinden ortaya çıkmış bir çalışmasını anlatıyordu. Bu çalışma 1906 yılında *Kitle Grevleri, Politik Parti ve Sendikalar* broşüründe yayınlanmıştı. 1896’da ve 1897’de St Petersburg’da on binlerce tekstil işçisinin yaptığı kitlesel grevi, 1902’de Kafkasya’da petrol işçilerinin, 1903’te de Rusya’nın büyük şehirlerinde gerçekleşen kitlesel grevlerin düzenlenmesi takip etmişti.²⁰ Japonya ile yapılan savaşın ardından yani 1905’te grevler artmıştı.

Kitle Grevi çalışmasında Luxemburg şunları ifade eder: “Hareket sadece bir yönde, ekonomik çabadan siyasal çabaya doğru değil, fakat aynı zamanda tersi yönde de yürür... Siyasal çabanın her yeni atılım ve zaferi, ekonomik çaba üzerinde güçlü bir etki yaratır. Aynı zamanda siyasal çaba, işçilerin koşullarını düzeltme amaçla-

18. Aznar, yage, s.262.

19. Schütrumpf, yage, s.44.

20. Rosa Luxemburg, “The Mass Strike,” *The Essential Rosa Luxemburg: Reform or Revolution; The Mass Strike*, ed. Helen Scott, Haymarket Books: Chicago, Illinois, 2008, s.121

rını genişletir ve etkinliklerini artırır ve böylece savaş duygularını güçlendirir.”²¹ İşçi sınıfının ekonomik savaşı, Luxemburg’a göre siyasal çabalarla patlak verir.²² Luxemburg bu bağlamda politik ve ekonomik mücadelelerin birbirinden ayrılmaz olduğuna özellikle vurgu yapar. Petersburg’daki tekstil işçilerinin 1896-1897 ücret temelli ilk büyük mücadelesinden 1905 Aralığı’ndaki en büyük kitle grevine kadarki kitle grevleri ekonomik alandan politik alana geçişin seziemez bir şekilde gerçekleştirebileceğini göstermişti.²³ Buradan yola çıkarak Luxemburg, bu ikisinin birbirinden ayrılamayacağına vurgu yapar. Dolayısıyla, diyor Luxemburg, kitle grevlerini devrimden ayırmak imkânsızdır; bu yüzden Rus kitle grevleri tarihi Rus Devrimi’nin tarihini temsil eder.

Kitle Grevleri çalışması sendikalar ve sosyal demokrasi arasındaki ilişkiyle ilgili geniş bir tartışmayı yürütmektedir. Rosa Luxemburg bu yaklaşımına tarihin deneyimlerinden yola çıkarak ulaşır. Yani Helen Scott’un dediği gibi tarihte ekonomik mücadeleler politik mücadeleler halini alırken politik mücadeleler de ekonomik mücadeleler haline gelir. Her iki mücadele biçimi birbirinden ayrılamaz olduğu gibi aynı zamanda birbirinden bağımsız özelliğe de sahiptir.²⁴ Helen Scott, bazılarının sandığı gibi Luxemburg’un kitle grevlerinin kendiliğinden devrime yol açtığını ileri sürmediğini ifade eder. Sadece bilinçli sosyalist liderliğin kitle grevinin gizli gücünü başarılı bir devrime dönüştürebileceğine inanıyordu.²⁵ Burada bilinçli sosyalist liderlik meselesinin çok önemli olduğuna dikkat çekmek gerekir çünkü kitlesel bir hareket olan Gezi’de yaşanan tam da budur. Kitlesel bir hareket oldu ama bunu devrime dönüştürecek güçlü, bilinçli sosyalist bir örgüt ya da liderlik yoktu. Bir başka ifadeyle Gezi’deki gizli gücün devrime dönüşebilmesi ancak mevcut bir bilinçli örgütlülükle mümkün olabilirdi. Dolayısıyla buradan *örgütselliğin*, kendiliğinden hareket anlayışına rağmen Luxemburg için hâlâ zorunlu olduğunu çıkarsamış oluyoruz.

21. Çeviri şuradan alınmadır: Tony Cliff, *Rosa Luxemburg*, Çev. Yurdakul Fincancı, Gökkuşu Yayınları, 1968, s.28-29

22. Alıntı *Rosa Luxemburg* çalışmasından alınmıştır, Cliff, yage, s. 29.

23. Luxemburg, yage, (2008), s.144.

24. Helen Scott, “Introduction to The Mass Strike,” *The Essential Rosa Luxemburg: Reform or Revolution*; *The Mass Strike*, ed. Helen Scott, Haymarket Books: Chicago, Illinois, 2008, s. 104

25. Scott, yage, s. 104.

Luxemburg kendiliğindenliğin Rusya'daki bütün kitle grevlerinde büyük bir rol oynadığını ifade eder. Kendiliğinden harekete ilişkin görüşlerine 1905 Devrimi neden olmuştur. Genel grev aracılığıyla kitle hareketini savunmuştur. Luxemburg, Rusya, Polonya, Litvanya, Baltık ülkeleri, Kafkasya ve Sibiryada yani kuzeyden güneye, doğudan batıya kadar meydana gelen grevlerin, önceden belirlenmiş plan ya da örgütlü eyleme göre hareket etmediğini ifade eder çünkü partilerin çağrıları güçlkle kendiliğinden yükselen kitlelere ayak uydurabiliyordu.²⁶ Luxemburg, mutlakiyetçilik rejimini devirecek olanın proletarya olduğunu ve bunun da politik eğitim, sınıf bilinci ve örgütlenmeyle başarabileceğini söylemiştir. Bütün bu koşullar elbette mücadele ederek mücadelenin içinde yer alarak, devrim sürecinde mümkün olabilir yoksa broşür ya da el ilanlarıyla olacak bir şey değildir.²⁷

Kitle grevlerinde kendiliğindenlik unsurunun egemen bir rol almasının nedeni, Rus proletaryasının "eğitimsiz" olması değil, fakat devrimlerin hiç kimsenin onlara öğretmenlik yapmasına izin vermemesiydi."²⁸ Rusya'da örgütsüz kitleler yani örgütsüz proletarya, örgütsel uzantıların kapsamlı bir ağını oluşturdu.²⁹ Luxemburg'a göre Rusya örneğinde olduğu gibi kitle grevleri öyle çokça disipline ve eğitime, en dikkatli olası düzenlemeye, gerçek devrimci eyleme dayanmayabiliyordu. Ona göre, proletaryanın sınıf mücadelesinde örgütlenmenin rolünün büyütülmesi ve yanlış değerlendirmesi, örgütsüz proleter kitlenin ve onların politik olgunluklarının küçümsemesinden kaynaklanıyordu.³⁰

Luxemburg, hiçbir zaman sokak savaşlarını terk etmekten yana olmadı. Engels de Marx'ın *Fransa'da Sınıf Savaşmaları* (1850) kitabının önsözünde (1895), sokak mücadelesinin farklı bir biçimde farklı koşullar altında sınırlı da olsa varolacağına vurgu yapar.³¹ Rusya'da 1890'ların sonunda başlayıp beş yıl kadar süren kitle grevlerinin Çar'a karşı politik bir hareket şeklinde başlayıp daha ekonomik mücadeleye dönüştüğünü ifade eder.³² Luxemburg'a göre

26. Luxemburg, yage (2008), s.128.

27. Luxemburg, yage, s.130.

28. Luxemburg, yage, s.148.

29. Luxemburg, yage, s.157.

30. Luxemburg, yage, s.157.

31. Karl Max, *Fransa'da Sınıf Savaşmaları (1848-1850)*, <http://mucadelebirliigi.com/pdf/klasikler/fransadasinifsavasimlari.pdf>, s. 23

32. Luxemburg, yage, s.142.

kitle grevlerinin ve genel grevlerin büyük bir kısmı grev mitingleri (demonstration) değildi ancak onları mücadele ya da savaş grevleri (fighting strikes) olarak adlandırıyordu. Çünkü ona göre bu grevler belli bir plana ya da örgütlenmeye göre gerçekleşmedi ancak miting grevleri her zaman örgütlü, planlı olmuştur. Yani büyük bir parti disiplini, bilinçli yönelim ve politik kararlılık gerektirir.

Luxemburg *Kitle Grevi* broşüründe, Rus Devrimi'nin öğrettiği bir şey varsa o da kitle grevinin suni olarak "yapılmadığı," "karar verilmediği," öyle gelişigüzel, amaçsızca yayılmadığını ifade eder. Ancak bu kitle grevlerinin tarihsel bir fenomen olduğunu, dolayısıyla verili bir anda tarihsel olarak kaçınılmaz toplumsal koşulların sonucunda meydana geldiğini yazar.³³ Luxemburg, Rusya'daki bu kitle grevlerinin, arzu edilebilir olanın ne olduğu açısından kitle grevinin *özel eleştirisiyle* değil de ancak tarihsel olarak kaçınılmaz olanın ne olduğu üzerinde kitle grevinin kaynağının *nesnel incelenmesiyle* sorunu tartışabilir ve kavrayabiliriz der.³⁴

Demek ki Luxemburg'a göre varolan çürümüş düzeni yok edecek, yıkacak şey, işçi sınıfının *kendi deneyimi* olacaktır; işçi sınıfı mücadelenin içinde bilinçlenecek, kavgada öğrenmesi gerekeni öğrenecektir. Gezi deneyimi de bize bunu göstermektedir; halk kitleleri mücadelenin içinde varolan sistemin acayipliğini görmüş, hizmet etmesi gereken devletin nasıl da kendilerine düşman, bağımsız (kendi başına duran) bir kişiliğe büründüğüne tanıklık etmiştir. Bu mücadele içinde en ilginç ve en üzücü olan şey de halk tarafından Kürt hareketine ve bu mücadeleye karşı verilen tepkilerdi. Gezi mücadelesinin içerisinde, kendi deneyimi sayesinde halk, polisin uyguladığı şiddeti görünce Kürdistan bölgesinde uygulanan şiddetin akıbetini daha iyi anladıklarını ifade etmişti; "biz on beş gündür neler yaşadık, siz otuz senedir kim bilir neler yaşıyorsunuz?" sonucuna varmışlardı.

Luxemburg, 1905 Devrimi'ni eleştirmesine rağmen 1917 Devrimi'ni sevinçle karşıladı. Aynı zamanda devrimci tekniklerin uygulanmasını ve bilgisini engelleyen Parti önderliğinin oligarşik eğilimleri konusunda şikâyetçiydi. Kendiliğindenlik tezine rağmen Luxemburg, merkeziyetçiliği reddetmiyordu ya da Mutlakiyete karşı bir devrimin örgütsel zorluklarını küçümsemedi. Luxemburg, devlet terörüyle yapılacak bir devrimin tehlikesine

33. Luxemburg, yage, s. 117.

34. Luxemburg, yage, s.118.

dikkat çekiyordu; bu yüzden son derece önemliydi onun yaptığı katkı. Luxemburg, Lenin liderliğindeki partinin “Rusya’da devrimin ilk devresindeki gerçek çıkarlarını kavrayabilen tek parti, devrimi ileriye iten unsuru, yani bu anlamda da gerçekten sosyalist politika yapan tek partiydi” ifadelerinde bulunmuştu.³⁵

Rus Devrimi Üzerine adlı broşüründe Luxemburg, Rus Devrimi’nden büyük bir övgüyle bahseder. Şu sözleri sarf eder: “Bolşeviklerin politikalarını tamamen proletaryanın dünya devrimine dayandırmaları, politik öngörülerinin ve esaslı sadakatlerinin, politikalarının cesur atılımının en parlak kanıtıdır.” Daha sonrasında Luxemburg, 1905-1907 Devrimi’ni bir kıvılcım olarak görür ve devamının daha sonra geleceğini dile getirir: “Burada kapitalist gelişmenin son on yılda yaptığı devasa sıçrayış görülebilmektedir. 1905–1907 Devrimi, Avrupa’da çok zayıf bir yankı buldu. Bu nedenle bir başlangıç bölümü olarak kalmak zorundaydı. Devamı ve çözümü, Avrupadaki gelişmeye bağlıydı.”³⁶

Luxemburg, Marx gibi eleştirinin ne kadar önemli olduğunu biliyor ve dolayısıyla Rus Devrimi’nin hatalarının üzerine korkusuzca gidilmesinden yana olduğunu her zaman dile getiriyordu. Çünkü ona göre, “Rus Devrimi’nin ve bütün tarihsel bağlantılarının eleştirel değerlendirilmesi, Alman ve uluslararası işçilerin günümüzdeki durumdan doğan görevlerin üstesinden gelebilmeleri için olabilecek en iyi eğitimidir.”³⁷

Luxemburg, sosyalist toplum sisteminin halihazırda bir parti programının, somut işlenecek tedbirlerinin olmadığını ve bunun bir eksiklikten ziyade avantaj olduğunu ileri sürmektedir. Yani bu bilimsel sosyalizmin ütöpik sosyalizm karşısındaki avantajıdır Luxemburg’a göre. Ancak burada Luxemburg’un neyi kast ettiğine iyi bakmak gerekiyor. Çünkü Luxemburg materyalist tarih anlayışıyla olaya yaklaşır ve her toplumun kendi somut tarihi koşulları içerisinde çıktığını ifade eder: “Sosyalist toplum sistemi sadece tarihsel bir ürün olabilir ve olmalıdır; kendi deneyim okulundan doğan, gerçekleşme anında, canlı tarihin oluşumunun içinden çıkan, aynı parçası olduğu organik doğa gibi gerçek toplumsal gereksinimlerin tatmin edilmesi için araçları yaratma, yani ödevle

35. Luxemburg, yage (2008), s.61.

36. Luxemburg, yage, s. 57.

37. Luxemburg, yage, s. 58.

birlikte çözümünü getirme adeti olan [tarihsel bir ürün].”³⁸ Diğer yandan şöyle bir sorun da ortaya çıkmış oluyor: Eğer bir parti programı yok ise sosyalizme geçildiğinde neyin nasıl olacağına dair somut bir karar ya da fikir olmadığından anında üretilecek çözümlerin yetersiz kalma ve o anda somut kalıcı fikirlerin acil olarak yaratılması sıkıntısı yaşanacaktır. Dolayısıyla burada kast edilenin programın değişime tabi olabileceğidir. Aksi takdirde kendilerinin 1918’de kurdukları Komünist Partinin de programının olmaması gerekirdi, oysa durum tam tersidir.

Luxemburg, sosyalist harekete halk kitlelerinin katılması gerektiğini, aksi takdirde devrimin bir düzine entelektüelin etrafında şekillenen kararnamelerin zorla kabul ettirilmesiyle mümkün olacağını belirtir. Luxemburg, kamu düşüncesine çok önem verir ve özgür düşünceye vurgu yapar. Bu özgürlükleri sınırlayan bir yönetim biçiminin diktatörlükle özdeşleşeceğine vurgu yaparken bunun bir proletarya diktatörlüğü değil de yöneticilerinin diktatörlüğü olacağını söyler.³⁹ Bu durum bir yabancılaşmaya yani kamu yaşamının yabancılaşmasına neden olacaktır. Ona göre Lenin ve Troçki’nin teorilerinin düştüğü hata, Kautsky’nin yaptığı hatanın aynısıdır çünkü demokrasinin karşısına diktatörlüğü koymuştur. Luxemburg’a göre Kautsky, sosyalist devrime alternatif olarak demokrasiden yana ama burjuva demokrasisinden yana karar kılarken Lenin ve Troçki ise diktatörlükten yana seçimlerini yapar ancak onların diktatörlüğü bir avuç insanın diktatörlüğü yani bir nevi burjuva diktatörlüğüdür. Bir nevi Luxemburg, Kautsky, Lenin ve Troçki’yi aynı kefeye koyar ve hepsinin de gerçek sosyalist politikadan uzak karşıt kutuplar olduğunu ifade eder.⁴⁰ Luxemburg ısrarla sınıf diktatörlüğünü savunuyordu. Nasıl bir diktatörlükten bahsediyor ve de nasıl bir diktatörlüğe karşı sorularını sorduğumuzda cevabımız Luxemburg’un sınıf diktatörlüğünden yana olduğunu ve bir parti diktatörlüğünü savunmadığını ifade ediyor. Luxemburg, nasıl ki Troçki formel demokrasinin putperestleri olmadık diyorsa aynı zamanda sosyalizmin veya Marksizm’in de putperestleri olmadığını ifade ediyor.⁴¹ “Proletaryanın tarihsel görevi, bir kez iktidara geldiğinde, burjuva de-

38. Luxemburg, yage, s.79.

39. Luxemburg, yage (2008), s.81.

40. Luxemburg, yage, s.81.

41. Luxemburg, yage, s.82.

mokrasisinin yerine sosyalist demokrasiyi yaratmaktır; her türlü demokrasiyi yok etmek değil. Ancak sosyalist demokrasi mukaddes topraklarda, sosyalist iktisadın altyapısı yaratıldıktan sonra, bir avuç sosyalist diktatörü sadık bir biçimde destekleyen uslu halka verilecek hazır bir noel hediyesi olarak başlamaz. Sosyalist demokrasi, sınıf egemenliğinin tasfiyesi ve sosyalizmin inşasıyla birlikte başlar. [Sosyalist demokrasi], sosyalist partinin iktidarı ele geçirdiği andan itibaren başlar. O, proletaryanın diktatörlüğünden başka bir şey değildir.”⁴²

Diktatörlük, demokrasinin kullanılmasıdır, onun yok edilmesi değildir der Luxemburg. Bu bağlamda Luxemburg, bu demokrasi ve diktatörlük biçiminin halkın eseri olması gerektiğini, yoksa bir grup yönetici azınlığın eseri olmaması lazım geldiğini ileri sürer. Yani “[bu diktatörlük] her an ve her adımda kitlelerin katılımının içinden çıkmalı, [kitlelerin] doğrudan tesiri altında olmalı, bütün kamuoyunun kontrolüne tabi olmalı, halk kitlelerinin artan politik eğitiminin içinden çıkmalıdır.”⁴³

GEZİ OLAYLARIYLA İLİŞKİLENMEK

Luxemburg’un kendiliğinden devrim hareketine olan inancı bizi Gezi olaylarındaki harekete yönlendiriyor. Gezi olaylarını Luxemburg’un kendiliğinden hareket anlayışı içerisine yerleştirebiliriz çünkü burada klasik örgütlenme biçiminin dışında bir örgütlenme vardı; başka bir ifadeyle merkezi bir hareketten ziyade kendi içerisinde farklı biçimlerde ihtiyaca göre örgütlenen bir tarzı var olan. Luxemburg örgütlü olmayan ya da örgütlenmemiş, örgütsüzlerin bu kendiliğinden devrimci hareket içerisinde örgütlenebildiklerini ifade etmiştir. Bu şekilde de yeni örgütler kurulmuştur ya da yeni örgütlenme biçimleri doğmuştur. Örneğin Gezi’de kurulan bir televizyon kanalı (Çapul TV) ya da birden çok dünya diline çeviri yapan *Translate for Justice* sitesi gibi örgütlenmeler ortaya çıkmıştır bu kendiliğinden devrim hareketinde.

Örneğin Gezi müdahalesinden sonra bireysel olarak başlayan ancak daha sonra kitleselleşen “duran adam eylemi” ya da “merdivenlerin gökkuşağı renklerine boyanması” şeklinde kendiliğinden başlayan örgütlenmeler gibi. Bir başka örnek ise parklarda forumlar halinde yapılan tartışmaların başka platformlara taşındığı

42. Luxemburg, yage, s.82.

43. Luxemburg, yage, s.82.

örgütlenmeler gibi. Dolayısıyla o dönemde gerçekleşen örgütlenmeler daha çok bireysel temelde şekillenip, ardından sonra da kitlesel bir boyuta ulaşıyordu. Bu tarzın örgütlü parti eylemlerinden daha çok etkili olduğunu söyleyebiliriz.

Aynı zamanda Luxemburg'un analizleriyle örtüşen başka bir nokta ise Gezi eylemlerinin politik talepli oluşuydu. Yani Luxemburg'un da dediği gibi her zaman ekonomikten politik talebe doğru yol almayabiliyor kitle mücadeleleri; aynı zamanda politik temelden de başlayabiliyor. Gezi'nin "demokrasi" talepli olması gibi. Ancak bana öyle geliyor ki, ağaçların yok edilmesi-ne yani doğaya zarar verilmesine karşı verilen mücadeleyi hem ekonomik hem de politik açıdan okuyabiliriz. Şöyle ki bir yandan sermayenin bu parka girip bizi sömürmesine ve üstelik bunu bize ait olan doğaya zarar vermesine izin vermemek, buna dur demek, diğer yandan politik açıdan dinlenmeyen sözümüzü dinlenir hale getirmek. Bunun sonucunda Luxemburg'un ve ayrıca Engels'in demokrasinin teminatı olarak gördüğü kitle hareketleri, sokak kavgaları baş gösterir. Aslında bu ayaklanmalar bir yandan otoriter-totaliter bir demokrasinin karşısına çıkmak yani parlamentarizmin işlemediğine parmak basmak olarak okunabilirken, aynı zamanda Erdoğan'ın seçkinciliğine, sınıfsal kimliğine de bir karşı duruştu. Erdoğan bu totaliter ve otoriter kimliğini TEKEK Direnişinde "ayaklar baş mı olacak yani!" diyerek Gezi eylemleri sırasında da eylemcileri "çapulcu" diye niteleyerek gösteriyordu. Ancak bu eylemler sırasında insanlar birbirlerine dokunabildi, paylaşabildi yani birbirlerini kabullendi, en önemlisi tanıyabildiler.

Luxemburg Aralık 1918'de *On the Spartacus Programme*'nda devletin bütün güçlerinin, burjuvadan işçi ve asker konseylerine doğru yavaş yavaş dönüştürüldüğünü ileri sürmüştü. "Fakat bu adımlardan önce parti üyeleri ve proletarya yetiştirilecek ve disipline sokulacak" demiştir. Ancak proletaryanın yetiştiği bu okul, eğitim aldığı bu yer, eylemin okuludur ona göre. Asıl sloganlarının "Başlangıçta eylem vardı" şeklinde olduğunu ve onlar için eylemin anlamının işçiler ve askerlerin konseylerinin misyonları gerçekleştirmesi ve bütün ülkede nasıl kamu otoritesi olduğunu öğrenmek olduğunu ifade eder. Dolayısıyla farklı gruplardan, tabakalardan, çevrelerden, kimliklerden, ideolojilerden, semtlerden vs. insanları bir araya getiren Gezi'de şöyle deniliyordu: "Devletsiz bir alanda tanıyınca harikaymışsın."⁴⁴

44. Zeynep Miraç, 'Herkes Gençlerin Tarihine Boyun Eğecek' adlı *Milliyet* gazete-

Kaynaklar:

- Arendt, Hannah, "Rosa Luxemburg: 1871-1919," *Men in Dark Times*, A Harvest Book: New York, 1968
- Aznar, Estrella Trincado, "The Coherence of Luxemburg's Theories and Life," *Neoliberalism in Crisis, Accumulation, and Rosa Luxemburg's Legacy*, ed. P. Zarembka, S. Soederberg, Emerald: UK, 2004.
- Bellofiore, Riccardo, "'Like a Candle Burning at both ends': Rosa Luxemburg and the Critique of Political Economy," *Neoliberalism in Crisis, Accumulation, and Rosa Luxemburg's Legacy*, ed. P. Zarembka, S. Soederberg, Emerald: UK, 2004.
- Campbell, Sally, *Rosa Luxemburg ve Kitle Grevi*, Çev. Arife Köse, *Socialist Worker*, web-sitesi: <http://socialistworker.co.uk/art/26210/Rosa+Luxemburg+and+The+Mass+Strike>
- Carsten, F. L., "Rosa Luxemburg: Freedom and Revolution," *Essays in German History*, Hambledon Press: London, 1985
- Cliff, Tony, *Rosa Luxemburg*, Çev. Yurdakul Fincancı, Gökkuşluğu Yayınları, 1968
- Çetinkaya, Y. Doğan, "Tarih, Siyaset ve 2013 Bahar Ayaklanması," *Toplumsal Tarih Dergisi: Taksim, Gezi Parkı, Topçu Kışlası Yazıları*, sayı: 235, İstanbul, 2013, ayrıca bakınız: <http://gezibrosur.wordpress.com/2013/07/05/tarih-siyaset-ve-2013-bahar-ayaklanmasi-dogan-cetinkaya/>
- In the Steps of Rosa Luxemburg: Selected Writings of Paul Levi*, Edited and introduced by David Fernbach, Brill: Leiden, Boston, 2011
- Jay, Martin, *Dialectical Imagination*, Heinemann Educational Books, London, 1973
- Luban, Ottokar, 'Rosa Luxemburg and the Founding of the Communist International' presented at Eighth Historical Materialism conference, London (Nov 2011). At: <http://www.ottokar-luban-rosa-luxemburg-forschung.de/Downloads/RL-London%20Konf%20Komintern%20lecture%205.doc>
- Luban, Ottokar, "Rosa Luxemburg's Criticism of Lenin's Ultra Centralistic Party Concept and of the Bolshevik Revolution". Revised version of a lecture at the International Rosa Luxemburg Conference at the Wuhan University, China, March 2006, printed in: Hebei Academic Journal, 2006/3, S. 10-13 [there the Chinese Version of the English lecture]. A very recent enlarged version in : Critique. Journal of Socialist Theory, Vol. 40, No. 3, August 2012, pp.357-365. <http://www.ottokar-luban-rosa-luxemburg-forschung.de/html/publikationen.html>
- Luban, Ottokar, "Rosa Luxemburg's Fight for Peace," in: *Militarism and War. Rosa Luxemburg Political Education Program 2004*, published by

sinde sosyolog Yrd. Doç. Dr. Nazan Üstündağ ile 10 Haziran 2013 günü röportajı. <http://gundem.milliyet.com.tr/-herkes-genclerin-tarihine-boyun/gundem/ydetay/1720751/default.htm>

- Khanya College Publishing, Johannesburg 2004, S. 26-35. <http://www.ottokar-luban--rosa-luxemburg-forschung.de/html/publikationen.html>
- Luxemburg, Rosa, "Barınakta," *Rosa Luxemburg ya da: Özgürlüğün Bedeli* içinde, derleyen: Jörn Schütrumpf, Çev. Murat Çakır, Karl Dietz Verlag Berlin, 2008
- Luxemburg, Rosa, *İktisat Nedir?* Çev. Ahmet Çakmak/ İzak Atiyas, Belge Yayınları, 1992
- Luxemburg, Rosa, *Organizational Questions of the Russian Social Democracy [Leninism or Marxism?]*, <http://www.marxists.org/archive/luxemburg/1904/questions-rsd/ch01.htm>
- Luxemburg, Rosa, "The Mass Strike," *The Essential Rosa Luxemburg: Reform or Revolution; The Mass Strike*, ed. Helen Scott, Haymarket Books: Chicago, Illinois, 2008
- Luxemburg, Rosa, "Reform or Revolution," *The Essential Rosa Luxemburg: Reform or Revolution; The Mass Strike*, ed. Helen Scott, Haymarket Books: Chicago, Illinois, 2008
- Luxemburg, Rosa, *On the Spartacus Programme* (1918), <http://www.marxists.org/archive/luxemburg/1918/12/30.htm#na>
- Max, Karl, *Fransa'da Sınıf Savaşları (1848-1850)*, <http://mucadelebirliigi.com/pdf/klasikler/fransadasinifsavasimlari.pdf>
- Miraç, Zeynep, 'Herkes gençlerin tarihine boyun eğecek,' Milliyet gazetesinde sosyolog Yrd. Doç. Dr. Nazan Üstündağ ile 10 Haziran 2013 tarihli röportaj. <http://gundem.milliyet.com.tr/-herkes-genclerin-tarihine-boyun/gundem/ydetay/1720751/default.htm>
- Neoliberalism in Crisis, Accumulation, and Rosa Luxemburg's Legacy*, ed. P. Zarembka, S. Soederberg, Emerald: UK, 2004.
- Rosa Luxemburg ya da: Özgürlüğün Bedeli*, derleyen: Jörn Schütrumpf, Çev. Murat Çakır, Karl Dietz Verlag Berlin, 2008
- Schütrumpf, Jörn, *Rosa Luxemburg or The Price of Freedom*, Çev. Natascha Mueller-Hirth, Karl Dietz Verlag Berlin, 2008
- The Essential Rosa Luxemburg: Reform or Revolution; The Mass Strike*, ed. Helen Scott, Haymarket Books: Chicago, Illinois, 2008
- Trotta, Margarethe von, *Rosa Luxemburg*, Almanya, filmin yapım yılı: 1986
- Zizek, Slavoj, "Slavoj Zizek Türkiye'yi yazdı: 'Cennette Sıkıntı,'" 29/06/2013 tarihli Radikal Gazetesinden, http://www.radikal.com.tr/hayat/slavoj_iek_turkiyeyi_yazdi_cennette_sikinti-1139685
- 'Eski kuşak örgütlenme artık işlemiyor,' iletişim uzmanı Prof. Dr. Nurçay Türkoğlu ile 19.06.2013 tarihli röportaj: <http://www.dw.de/eski-ku%C5%9Fak-%C3%B6rg%C3%BCtlenme-art%C4%B1k-i%C5%9Flemiyor/a-16888035>
- Wallerstein, Immanuel, *Uprisings Here, There, and Everywhere*, <http://www.iwallerstein.com/commentaries/> Çev. Onur Bakır: <http://geziborosur.wordpress.com/2013/07/08/isyan-burada-orada-ve-her-yerde/>

Biyografiler

ADNAN GÜMÜŞ

Prof. Dr. Ziraat Teknisyeni ve Sosyolog. Düzce doğumlu. Liseyi Bursa Tarım Meslek Lisesinde (1982), sosyoloji bölümünü A.Ü. DTCF’de (1986), yüksek lisansını Çukurova Üniversitesinde (1989), doktorasını Viyana Üniversitesinde (1995) tamamlamıştır. 1987’den beri Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Felsefe Grubu Eğitimi Anabilim Dalında çalışmaktadır. Çalışma arkadaşlarıyla birlikte *Din Milliyetçilik ve Otoriteriyenizm* (1999), *Sıkıştırılmış Okullar* (2004), *İnşaat Mühendisleri* (2008), *Üniversitelerde Bologna Süreci Ne Getiriyor?* (2011) gibi biri Rusça 6 kitabı; sekizi Almanca, biri İngilizce 50’den fazla kitap bölümü, makale veya bildirisi; Almancadan 2 çeviri kitabı; çevre sorunları, бүтүнleşme süreçleri, ilköğretim, ortaöğretim ve üniversite üzerine çeşitli rapor ve Türkiye taramaları bulunmaktadır. ÖES-Öğretim Elemanları Sendikası Adana Şubesi (1996) ve Adana Sokak Çocukları Derneği (1996) kurucu üyeliklerinde bulunmuş, 2006-2011 arasında düzenli olarak Adana Kanal A televizyonunda haftalık program yapmıştır. 2006’dan bu yana arkadaşlarıyla birlikte “Bilim, Felsefe ve Edebiyat Kiraathanesi”ni (okuma grubu) yürütmekte, 2009’dan bu yana Eğitim Sen YÖB-Yükseköğretim Bürosu üyeliği yapmakta, 2012’den bu yana Evrensel Gazetesinde haftalık köşe yazısı yazmaktadır. (e-mail: aguemues@gmail.com, Tel: 0 505 544 43 03)

ALPER TAŞ

1967, Subaşı, Pazar, Rize doğumlu. Hemşinli Türk siyasetçi. Özgürlük ve Dayanışma Partisi (ÖDP) genel başkanıdır. Taş üniversiteye kadar olan öğrenimini Pazar’da tamamladı. Şimdiki adı İletişim Fakültesi olan, İstanbul Üniversitesi Basın Yayın Yüksek Okulu’ndan mezun oldu. Gençlik yıllarında devrimci gençlik mücadelesinin örgütleyicileri arasında yer aldı. ÖDP’nin kuruluşunda bulundu. Partide Beykoz İlçe yöneticiliği, İstanbul İl Örgütü

yöneticiliği, İstanbul İl Başkanlığı, Parti Meclisi üyeliği ve Genel Başkan Yardımcılığı görevlerini yürüttü. 2009 yılında yapılan 6. Olağan Büyük Kongre’de Genel Başkanlığa seçildi. Füsun Taş ile evli olan Alper Taş İstanbul’da yaşamaktadır.

ALİ ÇETİN

1954 Doğumlu. SBF’yi yarıda bıraktı. 1977 yılından bu yana çeşitli örgütlerde yöneticilik ya da kuruculuk gibi görevlerde bulundu. 1976-1981 Halk Tüketim Kooperatifleri kuruculuk ve YK üyeliği, 1977-1981 Disk Banksen Sendikası Ankara Bölge YK Üyeliği, Bank-Der YK üyeliği, 1981-1984 Dönemi Mamak Askeri Cezaevi yatılı konukluğu(!), 1990-1994 Disk Bank Sen MYK üyeliği, 1998-2000 Ankara SMM Odası YK üyeliği, 2000-2002 Mali Müş. Muh. Derneği Sekreterliği, 2002-2010 Tükoder MYK üyeliği, 2006-2010 TÜDEF Genel Başkanlığı, 2010-2012 TÜDEF Genel Başkan Yardımcılığında bulundu. Halen Tüketiciyi ve İklimi Koruma Derneği Başkanlığı görevini sürdürüyor. Şiir ve hikâye yazmaktadır.

AYŞE GÜL ALTINAY

Sabancı Üniversitesi’nde antropoloji, kültürel çalışmalar ve toplumsal cinsiyet dersleri veren Ayşe Gül Altınay’ın araştırmaları militarizm, milliyetçilik, cinsellik, kadına yönelik şiddet ve hafıza üzerine yoğunlaşıyor. Yayınlarından bazıları şöyle: *Vatan, Millet, Kadınlar* (der., İletişim Yayınları, 2000/2004), *The Myth of the Military-Nation: Militarism, Gender and Education* (Palgrave Macmillan, 2004), *Ebru: Kültürel Çeşitlilik Üzerine Yansımalar* (der., Attila Durak, Metis, 2007, www.ebruproject.com), *Türkiye’de Kadına Yönelik Şiddet* (Yeşim Arat ile birlikte, Punto, 2007, www.kadinayoneliksiddet.org, 2008 PEN Duygu Asena Ödülü), *Violence Against Women in Turkey: A Nationwide Survey* (Yeşim Arat ile birlikte, Punto, 2009, www.kadinayoneliksiddet.org/English.html), *işte böyle güzelim...* (Hülya Adak, Esin Düzel, Nilgün Bayraktar ile birlikte, Sel, 2008, www.isteboyleguzelim.org), ve *Torunlar* (Fethiye Çetin ile birlikte, Metis, 2009). Yeşim Arat’la birlikte yazdıkları *Türkiye’de Kadına Yönelik Şiddet* kitabı 2008 PEN Duygu Asena Ödülü’nü almıştır.

BURHAN SÖNMEZ

1965 doğumlu yazar, edebiyatçı. İlk romanı *Kuzey* 2009 yılın-da yayımlandı. İkinci romanı *Masumlar* 2011’de çıktı. *Masumlar* adlı romanı ile 2011 yılı Türkiye Gazeteciler Cemiyeti *Sedat Simavi Edebiyat Ödülü*’ne değer görüldü. Murathan Mungan’ın hazırladığı *Bir Dersim Hikâyesi* adlı kitapta *Tarih Öncesi Köpekler* öyküsüyle yer aldı (2012). Burhan Sönmez, Haymana’da doğdu. İstanbul’da Hukuk Fakültesi’ni bitirdikten sonra bir süre avukatlık yaptı. TAKSAV’ın (Toplumsal Araştırmalar, Kültür ve Sanat için Vakıf) kurucuları arasında yer aldı. ÖDP’nin (Özgürlük ve Dayanışma Partisi) kurucu üyeliğini ve genel başkan yardımcılığını yaptı. Politik nedenlerle birkaç kez gözaltına alındı. 1996 yılında polis marifetiyle ağır yaralandı. Uzun yıllar İngiltere’de (İşkence Tedavi Merkezi’nin desteğiyle) tedavi gördü. Şiire ilgi duymasına ve ulusal ölçekli yarışmalarda ödül almasına rağmen, sonradan romana yoğunlaştı. Elektriksiz ücra bir köyde, Kürtçe masallar anlatan bir annenin elinde büyümüş olması ve buna modern edebiyatın gücünü katması, yazarlığının ilhamını ve alt yapısını oluşturur. *BirGün* gazetesi ve *Birikim* dergisi gibi yayınlarda yazılar yazıyor. ODTÜ’de edebiyat ve roman üzerine ders veriyor. Türkiye PEN üyesidir. Halen İstanbul’da ve Cambridge’te yaşıyor.

ÇETİN BALANUYE (DR.)

Akdeniz Üniversitesi Felsefe Bölümü’nde öğretim üyesi. Lisans derecesini, ODTÜ’den, Psikolojik Danışmanlık alanında aldı. İki ayrı yüksek lisans derecesine sahip olan Balanuye, bunlardan ilkinin ODTÜ’den eğitim sosyolojisi alanında, diğerini Londra Üniversitesi’nden eğitim felsefesi alanından aldı. Doktora çalışmalarını ODTÜ Felsefe Bölümü’nde tamamladı. Akademik ilgileri, öncelikle felsefe olmak üzere ‘eğitim fikrini’ temellendirmede kullanıldıkları biçimiyle felsefi, sosyolojik, psikolojik ve teknolojik alanlara yöneliktir. Felsefe alanında özellikle “içkinlik” düşüncesini anlamaya odaklanmıştır. Bu çerçevede, ilkin Sokrates öncesi düşünürler tarafından geliştirilen, ardından Spinoza-Nietzsche-Deleuze ile serpilmiş minor bir geleneğin etkisi altındadır. Pek çok özgün makalesi ve kitap eleştirisi de yayınlanan Balanuye, ayrıca *Spinoza: Bir Hakikat İfadesi* adlı kitabın yazarıdır. (balanuye@akdeniz.edu.tr)

DAVE HILL

Marksist politik ve eğitim aktivistidir. Yerel, ulusal ve Avrupa düzeylerinde 13 seçimde yer alıp mücadele etti. Bölgesel ölçekte sendika lideri seçildi. Yakın zamanda Atina ve Ankara sokaklarındaki mücadelelerde polisin attığı gazdan etkilendi. İngiltere’de Anglia Ruskin Üniversitesinde eğitim alanında araştırma profesörü, Atina (Yunanistan) ve Limerick (İrlanda) üniversitelerinde misafir öğretim üyeliği yapmaktadır. Britanya’da 1989-2001 arasında Radikal Sol Eğitimcilerinin Hillcole Grubunu başkalarıyla birlikte kurdu ve başkanlığını üstlendi. 2003’de uluslar arası düzeyde hakemli olarak yayımlanan ve serbest erişime açık olan *Journal for Critical Education Policy Studies* (<http://www.jceps.com>) adlı dergiyi kurdu ve editörlüğünü üstlendi. Yayımlanmış 20 kitabı ve yüzden fazla kitap bölümü ve akademik makalesi vardır. Son çalışmaları *Marxist Essays on Education: Class and 'Race', Neoliberalism and Capitalism* (2013) ve *Immiseration Capitalism and Education: Austerity, Resistance and Revolt* (ed., 2013). Routledge yayınevinin Neoliberalizm ve Eğitim adlı serisinin dizi editörüdür. Akademik çalışmaları, neoliberalizm, kapitalizm, sınıf, “ırk”, direniş ve tarihsel, çağdaş ve planlama açısından eşitlik için sosyalist eğitim/eğitim üzerine yoğunlaşmaktadır. Dünya çapında akademisyenlere, aktivist ve sendika gruplarına konferanslar vermekte; dört yıldır yılda bir kez olmak üzere düzenlenen Uluslararası Eleştirel Eğitim Konferansı’nın (ICCE, the International Conference on Critical Education) (<http://www.eled.auth.gr/icce2014/>) eş organizasyonunu gerçekleştirmektedir.

DEMİR KÜÇÜKAYDIN

1949 Savaştepe doğumlu. Soma, Balıkesir ve İzmir’den sonra İstanbul’da Sosyoloji gece bölümünde okudu. Diploma aldı. Deniz Gezmiş ile Devrimci Öğrenci Birliği’ndeydi, Cihan Alptekin’le Dev-Genç İstanbul Bölge Yürütme üyeliği yaptı, İsmet Demir ile Yapı İşçileri Sendikasında çalıştı. Filistin’de Demokratik Cephe’de bulundu. Dönüşte yakalandı. Kıvılcımlı’nın çıkardığı Sosyalist gazetesinde çalıştı. 12 Mart döneminde Dev-Genç’ten hapis yattı ve fabrikalarda çalıştı. 12 Mart dönemi biterken Kıvılcım gazetesini çıkardı. Yazılardan 17 yıla mahkûm oldu. Tünel kazmaktan tekrar ceza aldı. 10 yıl yattı. Çıkınca yurtdışına kaçtı.

30 yıla yakın Sürgünde yaşadı. Dördüncü Enternasyonalin Fransız ve Alman seksiyonlarında çalıştı. Siyahlar ve Göçmenler hareketinde yer aldı. *Ne Yapmalı*, *Devrimci Marksist Tartışma Defterleri*, *Sosyalizmin Sorunları Kitap Dizisi*, *Sozialistische Zeitung Magazin* (Almanca Teorik Yayın organı), *Yeni Zamanlar*, *Köxüz* gibi yayınların çıkışında yer aldı ve bu yayınlarda yazıları yayınlandı. *Özgür Gündem*, *Özgür Politika* gibi Kürt hareketinin gazetelerinde köşe yazıları yazdı. Kıvılcımlı Sempozyumu'nu örgütledi. Taksi şoförü olarak çalıştı. Malulen emekli oldu. Son yıllarda Türkiye'ye gelebilmektedir. *Marksizm'in Marksist Eleştirisi*, *Geleceği Geçmişten Geçmiş Gelecekten Kurtarmak* (Denemeler), *Bir Devrimcinin Teorik ve Politik Otobiyografisi* gibi yayınlanmış kitapları vardır. Onlarca kitabını yayınlamamıştır ama internetten indirilecek şekilde dijital olarak yayınlamaktadır. *Demirden Kapılar* adlı blogunda (<http://demirden-kapilar.blogspot.de/>) deneme ve makalelerini yayınlamaktadır.

ERDEM ÇOLAK

1989 Antakya doğumlu. ODTÜ Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi bölümünden mezun oldu. Çeşitli dergi, gazete ve albümlerde yazıları, şiirleri ve karikatürleri yayınlandı. *Kalem Edebiyat ve Sanat Dergisi*'nin yazı kurulunda bulundu. Mizahın, edebiyatın ve sanatın sosyal bilimler ile ilişkileri konusunda çalışmaktadır. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Siyaset Bilimi Bölümü'nde araştırma görevlisi olarak çalışmakta ve doktorasına devam etmektedir.

FİKRET BAŞKAYA

Denizli 1940. İzmir Atatürk Lisesi ve AÜ Siyasal Bilgiler Fakültesi mezunu. Fransa'da az gelişmişlik ve kalkınma sorunları üzerine doktora yaptı. Türkiye'ye dönüşünde askere alındı ve "sakıncalı piyade" olarak Erzurum'a sürgün edildi. Çeşitli "demokratik kuruluşlarda" araştırmacı olarak çalıştı. Abant İzzet Baysal Üniversitesi İktisat Bölümü öğretim üyesi iken yazdığı *Paradigmanın İflası* adlı kitabından dolayı yargılandı. 20 ay hapis ve o zamanın parasıyla 1 milyar TL para cezasına çarptırıldı. Cezaevinden tahliye olduktan sonra "Özgür Üniversite" olarak bilinen Türkiye ve

Orta Doğu Forumu -Vakfı'nı kurdu. Halen Özgür Üniversite'nin başkanıdır. Ankara'da ikamet etmektedir.

GÖKHAN YAVUZ DEMİR

Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümünde öğretim üyesidir (Doç. Dr.) *Sosyal Bir Fenomen Olarak Dilin Belirsizliği* isimli kitabının yanı sıra, tercümeleri ve derlemeleri şunlardır: George Lakoff&Mark Johnson *Metaforlar/Hayat, Anlam ve Dil* (Paradigma Yayıncılık 2005); Paul Ricoeur, *Yorum Teorisi: Söylem ve Artı Anlam* (Paradigma Yayıncılık, 2007); Claude Lévi-Strauss, *Mit ve Anlam* (İthaki Yayınları, 2013); Oğullar ve Babaları (Ahmet Nezihi Turan ile birlikte, Paradigma 2010) ve Kızlar ve Babaları (Alper Kanca ile birlikte, Paradigma 2011). Ayrıca edebiyat, adalet, dil ve metafor konularında birçok bildiri ve makalesi vardır. Edebiyat ve linguistikle zenginleştirilmiş ve derinleştirilmiş bir sosyolojiyi anlamlı bulan Demir, kendini ısrarla “entelektüel edebiyatçı” olarak tanımlamayı tercih ediyor.

GÜN ZİLELİ

Anarşist. Yazar. Çevirmen. Gönüllü bir yayın kuruluşu olan Yayın Kolektifi'nde çalışır. (www.gunzileli.com, gunzileli@hotmail.com)

KOSTAS SKORDOULİS

Atina Üniversitesinde Bilim Epistemolojisi alanında profesördür. Eğitim Fakültesi alanında Üniversite Öğretmenleri Sendikası'nın başkanıdır.4. Enternasyonel'in uzun süreli ve 1990'larda Uluslar arası Yürütme Komitesinin üyesidir. *Troçki'nin Felsefe Defterleri*'ni çevirdi ve yayınladı. Yoğun biçimde materyalist Diyalektik ve Ekososyalizm üzerine yazdı. Son yirmi yıldır Eleştirel Eğitim akımı içinde yer almaktadır. Uluslar arası Eleştirel Eğitim konferanslarının ilk ikisini Atina'da organize etti. *Kritiki* adlı dergiyi yayınlamaktadır.

MELİH PEKDEMİR

1953 doğumlu. 1971 ODTÜ Sosyoloji. 1974 Devrimci Gençlik mücadelesi. 1977 Devrimci Yol Hareketi. 1981-89 Mamak Askeri Cezaevi. 1990 Demokrat Dergisi. 1996 Özgürlük ve Dayanışma Partisi. 2004 BirGün gazetesi. Yazar, çevirmen ve editör. Yayınlanmış kitapları: *Anne Bak Kral Çıplak, Meğer, Sıradan ve Sahici, Kemalistler Ülkesinde Cumhuriyet ve Diktatörlük. ÖçAlan Devlet mi?, Politik Korner.*

NEJLA KURUL

Prof. Dr. 1963 yılında Kayseri’de doğdu. İlk ve ortaöğrenimini Konya, İstanbul, Eskişehir illerinde tamamladı. 1985 yılında Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Eğitim Yönetimi ve Planlaması Bölümü’nden mezun oldu. 1993 yılında aynı bölüme yardımcı doçent olarak atanan Kurul, 1996 yılında doçent oldu. 2000-2001 arası dönemde, ABD Wisconsin Üniversitesi, Eğitim Yönetimi Bölümü’nde Konuk Araştırmacı olarak bulundu. 2002’de profesör unvanını almaya hak kazanan Nejla Kurul, halen Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Eğitim Yönetimi ve Politikası Bölümü öğretim üyesidir. Kurul’un Devlet Planlama Teşkilatı’nın yayınladığı *Temel Eğitim ve Lise Seviyeli Eğitimin Yeniden Düzenlenmesiyle İlgili Politikalar ve Uygulamalar, Eğitim Finansmanı ve Küreselleşme ve Üniversiteler*, Adnan Gümüş’le birlikte yazdığı *Üniversitelerde Bologna Süreci Neye Hizmet Ediyor*, editörlüğünü Tuğba Öztürk ve İhsan Metinnam ile birlikte yaptığı *Kamusal Eğitim. Eleştirel Yazılar* adlı kitapları ile eğitim ekonomisi ve planlaması, eleştirel eğitim ve üniversitelerle ilgili yayınlanmış çok sayıda makalesi bulunmaktadır. Emek ve demokrasi mücadelesine düşünce, yazı ve eylemleriyle Eğitim Sen örgütlülüğü içinde katkı vermiş ve bir dönem Eğitim Sen YÖB-Yükseköğretim Bürosu üyeliği yapmıştır. Nejla Kurul, toplumsal mücadeleyi Sosyalist Yeniden Kuruluş Partisi (SYKP) içinde sürdürmektedir. Kurul, SYKP Eş Genel Başkanı’dır.

NURAY SANCAR

E.Ü Dişhekimliği Fakültesini bitirdi. 2004 yılına kadar dişhekimliği yaptı. Aynı zamanda 1995 yılından bu yana Evrensel Kültür dergisinin yazı işleri müdürlüğünü yapıyor. Evrensel gazetesi yazarı.

OYA ERSOY

1970 Balıkesir doğumlu. 1987’de A.Ü. Hukuk Fakültesi’ne girdi. Öğrencilik yıllarında gençlik hareketine katıldı. 1993 yılından bu yana avukat. 1993-2003’te Ankara ve İstanbul İHD’de yönetici olarak çalıştı. Ayrıca İstanbul Barosu İnsan Hakları Merkezi’nde çalıştı. 2004-2008’de İstanbul Halkevi Başkanlığı, 2008-2012’de Halkevleri Genel Sekreterliği görevlerinde bulundu. Ersoy, Kazım Koyuncu Kültür Merkezi kurucuları arasında da yer alıyor. Halkevleri Genel Başkanı’dır.

PANAGIOTIS SOTIRIS

Yunanistan, Mytilene, Ege Üniversitesinde Sosyoloji Bölümünde sosyal teori ve sosyal ve politik felsefe alanında çalışmaktadır. Başlıca çalışma alanları, Marksist felsefe, eleştirel sosyal teori ve kolektif eylemdir. Üniversite alanında sendikal bir aktivisttir. Daha çok Yunanistan’daki sosyal ve politik gelişmeler üzerine yazmaktadır. Yunan Antikapitalist Sol Cephe ANTARSYA’nın koordinasyon komitesinin üyesidir. Kendisine şu adresten ulaşılabilir: psot@soc.aegean.gr ve <http://lastingfuture.blogspot.gr>.

PETER MAYO

Malta Üniversitesi Eğitim Fakültesinde Eğitim Çalışmaları Bölümünde profesördür. Son çalışmaları Yetişkinlerle Öğrenim üzerinedir. Leona English ile birlikte yazdığı *A Critical pedagogical Introduction* adlı kitabı (Sense2012), yetişkin eğitimi alanında literatüründe 2013 Houle ödülünü almıştır. Diğer bazı çalışmaları şöyledir: *The Politics of Indignation* (Zero Books, 2012), *Echoes from Freire for a Critically Engaged Pedagogy* (Bloomsbury, 2013) and *Lorenzo Milani, The School of Barbiana and the Struggle for Social Justice* (with F. Batini and A. Surian, Peter Lang, 2014).

PETER MCLAREN

Los Angeles Kaliforniya Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Enformasyon Çalışmaları Okulu Kentsel Eğitim Bölümü'nde profesördür. Yakın zamanda Chapman Üniversitesi Eleştirel Çalışmalar alanında Distinguished Fellow olarak atandı. Eleştirel eğitim alanında çok sayıda kitabın ve makalenin yazarıdır. Aynı zamanda sosyalist bir aktivist olarak dünyanın birçok ülkesinde konferans ve dersler vermektedir. McLaren, son yıllarda iki kez Türkiye'ye geldi ve eğitim alanıyla ilişkili konuşmalar yaptı.

SEDA BAŞER

1981 yılında Ankara'da doğdu. Bilkent Üniversitesi İletişim ve Tasarım bölümünden 2004 yılında mezun olduktan sonra reklam ajansı, dergi ve prodüksiyon firması gibi medya alanında faaliyet gösteren kuruluşlarda çalıştı. 2012 yılında yüksek lisans eğitimi-ni tamamlayan Başer, halen Bilkent Üniversitesi Türk Edebiyatı bölümünde doktora çalışmalarını sürdürmekte ve Ankara'da yaşamaktadır.

SELMA GÜRKAN

1961'de Ankara'da doğdu. 1976 lise yıllarında gençlik mücadelesiyle toplumsal mücadeleye dâhil oldu. 1980-1981 döneminde bir buçuk yıl Mamak askeri cezaevinde tutuklu kaldı. Kamu emekçisi olarak görev yaparken kamu emekçileri sendikal hareketinde yer aldı. KESK'e bağlı Tümsosyalsen ve işkolu birleşmelerinden sonra Büro Emekçileri Sendikasında merkez yönetim kurullarında görev aldı. 2007 yılında Emek Partisi Ankara il başkanlığı görevini üstlendi. Emek Demokrasi ve Özgürlük bloğuyla seçimlere girerek milletvekili seçilen A. Levent Tüzel'den sonra 2011 yılında devraldığı genel başkanlık görevini halen sürdürmektedir. Evli ve bir çocuk annesidir.

SELİM YALÇINER

1952'de doğdu. İlk ve ortaokulu Heybeliada'da okudu. Deniz Lisesi'ne girdi. Heybeliada Hüseyin Rahmi Gürpınar Lisesi'nden mezun oldu. İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi'ne devam etti.

1976-1983 yılları arasında gazetecilik yaptı. 1983'ten bu yana Viyana'da kurduğu küçük işini sürdürüyor. *Vasiyet* adlı romanı 2007, *Vakıf* adlı romanı 2009 yılında yayımlandı. Evli, bir oğlu var.

SERDAR M. DEĞİRMENCİOĞLU

Yedi yaşında Ankara Altındağ'da yoksul çocukların yaşam mücadelesiyle; sekiz yaşında Yunanistan'da cuntayla tanıştı. İki yıl okuduğu Gümülcine İdadisi'nde milliyetçilik ve militarizmin çocuklara zararlı olduğunu gördü. Orta 2'ye dek 12 Eylül öncesi duvar yazılarından çok şey öğrendi. Lise deneyimi ardından okulları değiştirmeyi kafaya koydu; ODTÜ Psikoloji Bölümü'nde okudu ve gelişim psikolojisine yöneldi. Doktora yaparken Detroit'in ölüm kalım mücadelesine tanık oldu. İki yıl Northwestern Üniversitesi Sosyal Politika Araştırmaları Enstitüsü'nde çalıştı. Türkiye'ye döndükten sonra daha fazla çocuk ve gençlere yöneldi. *Sesimi Duyun! Benim de Sesim Var!* kampanyasıyla 3 bin çocuk ve gencin görüşlerini kamuoyuna ilettiler. Çocuk Hakları Koalisyonu'nu ve 27 ülkeyi kapsayan bir çocuk hakları ağını yönetti. 2008'den beri her Pazar *Evrensel* gazetesinde çocukları ilgilendiren meseleleri ele almaktadır. Çocuk ve gençlerin toplumu ve dünyayı değiştirebileceklerine inanarak çalışmalar yürütmektedir.

SEVGİ DOĞAN

Lisansını İstanbul Üniversitesi felsefe bölümünde yaptı. 2007'de ODTÜ'de yine felsefe bölümünde Hegel ve Marx üzerine yazdığı tezle mezun oldu. 2008'de İtalya'da Scuola Normale Superiore di Pisa'da hak kazandığı bursla felsefe bölümünde doktora yapmaya başladı. İlgi alanları, siyaset felsefesi, metafizik, modern ve çağdaş felsefe, Marksizm, İtalyan felsefesi, kültürel çalışmalar, Frankfurt Okulu, toplumsal cinsiyet ve ideolojiler.

SİBEL ÖZBUDUN

İstanbul'da doğdu. Lisans öğrenimini İstanbul Üniversitesi Antropoloji ve Etnoloji Bölümü'nde tamamladı. Uzun süre yayıncılık ve çevirmenlik yaptıktan sonra, lisansüstü öğrenimi için girdiği Hacettepe Üniversitesi Antropoloji Bölümü'nde çalışmaya

başladı (1995); 2005 yılında doçentlik unvanını aldı. 2010 yılında Hacettepe Üniversitesi'ndeki görevinden istifa etti. Halen Yeditepe Üniversitesi Antropoloji Bölümü'nde lisansüstü dersleri veriyor. Çok sayıda yayınlanmış telif ve çeviri eseri var.

TEMEL DEMİNER

“Yeryüzü Aşkın Yüzü Oluncaya Dek!” diyen(lerin) safındaki sıradan, vasıfsız, herhangi biriyim...

54 tevellütlüyüm... Kemal'den olma Necla'dan doğmayım... Çorum ili Kale Mahallesi nüfusuna kayıtlıyım...

Okuryazarım...

Ve nihayet hâlen “sakıncalı” dedikleri(nden) ve GBT'lerindeyse sabıkalıyım...

ULAŞ BAŞAR GEZGİN

Yrd. Doç. Dr. (1978, İstanbul). Türkiye, Vietnam, Tayland ve Malezya'da, toplamda 10 yılı aşkın bir süre ders veren; özellikle, psikoloji, iletişim, eğitim bilimleri, şehir plancılığı, Asya çalışmaları, Latin Amerika çalışmaları ve yazına odaklanan bir araştırmacıdır. Çeşitli alanlarda öğrenci araştırma projeleri yönetmiş; psikoloji, eğitim, iktisat, bilişsel bilim, insanbilim ve dilbilim alanlarında dersler vermiştir. Şimdiye dek yayınlanmış 9 kitabı olan Gezgini (son kitabı: Psychology of You 2.0: Psychology of Social Media), akademik çalışmalar dışında, çeşitli dergi ve gazetelere köşe yazıları yazmakta; şiir, şarkı sözü ve deneme türlerinde yapıtlar vermekte; çeşitli ülkelerden şairleri Türkçeye kazandırmaktadır. 2013'te, İstanbul'da, Boğaziçi Üniversitesi dahil olmak üzere çeşitli üniversitelerde çalışıp Eğitim Felsefesi, Karşılaştırmalı Eğitim, Çocukla İletişim, Kültürlerarası Psikoloji, Kişilik Kuramları ve Araştırma Yöntemleri derslerini vermiştir. Gezgini, Boğaziçi'nde, ODTÜ'de ve yurtdışında çeşitli kurumlarda eğitim almıştır.

YILMAZ YÜCEL

1987 Mersin doğumlu. Halen (2013) Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi öğrencisi. Senaryosunu yazdığı üç kısa filmi bulunmaktadır. Filmlerinden bir tanesi, “Yeşil Kamera Kısa Film

Yarışması”nda kategori 3.lüğü ödülüne layık görülmüştür. Erasmus Programının desteklediği, Viyana Üniversitesinde düzenlenen “Dil Irkçılığı” başlıklı çalışmaya, *Dilsiz* isimli belgesel-röportaj ile katıldı. Çeşitli kurumların internet sitelerini yönetmekte, fotoğraflarını çekmekte, gazete-dergi dizgilerini yapmaktadır. Yazdığı öykü, deneme, makale ve haberler muhtelif mecralarda yayınlanmaktadır.

YUSUF ERADAM

Biri fotoğraf ve haikular olmak üzere toplam 15 kitabın yazarı; Plath, Auster, Melville gibi yazarlardan 7 kitabın çevirmeni şair, öykü yazarı, çevirmen, eleştirmen, editör, fotoğraf sanatçısı ve besteci Yusuf Eradam, 1954’te Bor’da (Niğde) doğdu. Hacettepe Üniversitesi ve Fransız Kültür Merkezi’nde ve Moray House College of Education’da (Edinburgh) öğrenim gördü. ABD’de karşılaştırmalı edebiyat ve sinema dersleri verdi. Ankara Üniversitesi DTCF’den emekli. Darüşşafaka yararına 5 fotoğraf sergisi açtı. 2011 yılı “En İyi Çevirmen” ödülü dahil birçok ödül sahibi. Şimdi Bahçeşehir Üniversitesi Amerikan Kültürü ve Edebiyatı Bölüm Başkanı. Edebiyat, sinema, popüler kültür dersleri veriyor. www.yusuferadam.com

YÜCEL DEMİRER

Kocaeli Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü’nde öğretim üyesi. Siyaset ve kültür kavramlarının birlikte kapsadığı olgular ile modern zamanlarda dinin siyasal alandaki yeri ilgi alanları içinde. Bu konulara ilişkin yayınlanmış kitap, kitap bölümü ve makaleleri var.

